Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
152
A
13
NAPOLI

BIBL. NAZ.
VITT. EMANUELE III
152
A
13
NAPOLI

Digitized by Google

VIII. F. 14.

152. A. 13.

Digitized by Google

Digitized by Google

COMOEDIÆ
SEX
Cum NOTIS. J. Minellii.

BIBLIOTECA NAZIONALE DI NAPOLI

B-15

Digitized by Google

83
K
4

Digitized by Google

PUBLII TERENTII
COMOEDIAE
SEX

Ad Optimas Editiones

Nunc Demum

EMENDATAE.

Accedunt Notae

JOH. MIN-ELLII,

Et INDEX Absolutissimus.

BIBLIOTECA NAZIONALE DI NAPOLI

AMSTELAEDAMI.

Apud R. & G. WETSTENIOS.

M. DCC. XXXVII.

Cum Privilegio.

Digitized by Google

Digitized by Google

TYPOGRAPHUS
LECTORI
S. D.

EN Tibi, purioris latini ſermonis ſtudioſe Lector, P. Terentium cum Notis Min-Ellii noſtra cura denuò praelis excuſum. In qua Editione praeſtitimus, ut textus, quem vocant, Terentii cum iis Editionibus Poetae hujus, quae hactenus a Viris Eruditis habentur optimae, conferretur. Eadem cura, qua ipſius Terentii verba emendavimus, impenſa quoque eſt Notis, quae, cum antea legerentur partim in margine adſcriptae, & partim in ima pagina ſubjectae, omnes ſub ipſo textu ſunt modò collocatae. Ut verò aliquid de hujus Commentarii utilitate dicamus, ſcias velim, Notas haſce non eſſe ſcriptas viris in veterum lectione conſummatis, ſed adoleſcentibus, qui alioqui ſine hujuſmodi adjumento hunc Auctorem difficile aſſequerentur. Non tam enim Min-Ellius adornavit has Notas, ut ſuam linguae doctrinam oſtentaret, quam, ut legentium docilitati prodeſſet. Igitur utere, fruere hac noſtra induſtria, & diligentia; ac bene diu, multumque Vale.

Digitized by Google

P. TERENTII VITA,

E X

ÆLIO DONATO.

PTERENTIUS *Afer, Carthagine natus, servivit Romæ Terentio Lucano Senatori, à quo ob ingenium & formam, non institutus modò liberaliter, sed & maturè manumissus. Quidam captum esse existimant; quod fieri nullo modo potuisse, Fenestella docet: cùm in fine secundi belli Punici, & ante initium tertii natus sit & mortuus: nec si à Numidis aut Getulis captus sit, ad ducem Romanum pervenire potuisset: nullo commercio inter Italicos & Afros, nisi post deletam Carthaginem, capto. Hinc cum multis nobilibus familiariter vixit, sed maxime cum Scipione Africano, & cum Lælio, quibus etiam corporis gratia conciliatus existimatur, quod ipsum Fenestella arguit: contendens utroque majorem natu fuisse; quamvis Cornelius Nepos æquales omnes fuisse tradat, & Porcius suspicionem de consuetudine per hæc faciat.*

Dum lasciviam nobilium & fucosas laudes petit,
Dum Africani voci divinæ inhiat avidis auribus,
Dum ad Furium se cœnitare, & Lælium pulchrum putat,
Dum se amari ab hisce credit, crebro in Albanum rapi
Ob florem ætatis suæ; ad summam inopiam redactus est.
Itaque è conspectu omnium abiit, in Græciam, terram ultimam.
Mortuus est in Stymphalo Arcadiæ Oppido Nil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nihil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillimè:
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conductitiam,
Saltem ut esset, quò referret obitum domini servulus.

Scripsit Comœdias sex: ex quibus primam Andriam cùm Ædilibus daret, jussus antè Cæcilio recitare, ad cœnantem cùm venisset, dictus est initium quidem fabulæ, quod erat contentiore vestitu, subsellio juxta lectulum residens, legisse: post paucos verò versus, invitatus ut accumberet, cœnasse unà: deindè cætera percurrisse; non sine magna Cæcilii admiratione. Et hanc autem & quinque reliquas æqualiter populo probavit. Quamvis Volcatius de enumeratione omnium ita scribit:

Sumetur Hecyra sexta ex iis fabula.

Eanu-

Digitized by Google

P. TERENTII VITA.

Eunuchus quidem bis acta est, meruitque pretium quantum nulla antèa cujusquam Comœdia, id est, octo milia nummum. Propterea summa quoque titulo adscribitur. Nam Adelphorum principium Varro etiam præfert principio Menandri. Non obscura fama est, adjutum Terentium inscriptis à Lælio & Scipione, quibuscum familiariter vixit. Eandem ipse auxit. Nunquam enim, nisi leviter, se tutari conatur, ut in prologo Adelphorum:

Nam quod illi dicunt malevoli, homines nobiles
Hunc adjutare, assidueque unà scribere:
Quod illi maledictum vehemens existimant,
Eam laudem hic ducit maximam; cum illis placet,
Qui vobis universis & populo placent.
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quisque tempore usus est sinè superbiâ.

Videtur autem se levius defendisse, quia sciebat, Lælio & Scipioni non ingratam esse hanc opinionem: quæ tamen magis & usque ad posteriora tempora valuit. Q. Memmius in oratione pro se ait: P. Africanus, qui à Terentio personam mutuatus, quæ domi luserat ipse, nomine illius in scenam detulit. Nepos auctore certo comperisse se ait, C. Lælium quondam in Puteolano Kalendis Martiis admonitum ab uxore, temporius ut discumberet, prius ille abêne interpellaretur: serius tandem ingressum triclinium, dixisse, non sæpe in scribendo magis successisse sibi: deinde rogatum ut scripta illa proferret, pronunciasse versus, qui sunt in Heauton.

Satis pol proterve me Syri promissa huc induxerunt.

Santra Terentium existimat, si modo in scribendo adjutoribus indiguerit, non tam Scipione & Lælio uti potuisse, qui tunc adolescentuli fuere, quam Sulpicio Gallo, homine docto, & qui consularibus ludis initium fecerit fabularum dandarum: vel Q. Fabio Labeone, & M. Popilio, consulari utroque ac Pœta: ideo ipsum non juvenes designasse, quis se adjuvisse dicerentur, sed viros, quorum operam & in bello, & in otio, & in negotio populus sit expertus. Post editas Comœdias nondum quintum atque trigesimum egressus annum, causa evitandæ opinionis, quia videbatur aliena pro suis edere, seu percipiendi Græcorum institutа moresque, quos perinde exprimeret in scriptis; egressus urbe est, neque amplius rediit. De morte ejus Volcatius tradit.

Sed ut Afer ex popoulo edidit Comœdias,
Iter hinc in Asiam fecit; navim cùm semel
Conscendit, visus nunquam est; sic vita vacat.

Q. Cor-

P. TERENTII VITA.

Q. Conſentius redeuntem è Græcia periiſſe in mari dicit cum centum & octo fabulis converſis à Menandro. Cæteri, mortuum eſſe in Arcadiæ Stymphalo, ſive Leucadia, tradunt, Cn. Cornelio Dolabella, M. Fulvio Nobiliore conſulibus, morbo implicitum, acri dolore ac tædio amiſſarum fabularum, quas in navi præmiſerat, ac ſimul fabularum, quas novas fecerat. Fuiſſe dicitur mediocri ſtatura, gracili corpore, colore fuſco. Reliquit filiam, quæ Equiti Romano nupſit. Item hortulos XX jugerum, via Appia, ad Martis villam, quo magis miror Porcium ſcribere:

. . . . . Nil Publius

Sciplo profuit, nihil ei Lælius, nil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conducticiam,
Saltem ut eſſet quo referret obitum domini ſervulus.

Hunc Afranius quidem omnibus Comicis præfert; ſcribens in Compitalibus:

Terentio non ſimilem dices quempiam.

Volcatius autem non ſolum Nævio, & Plauto, & Cæcilio, ſed Licinio quoque poſtponit. Cicero in Limone, hactenus laudat:

Tu quoque, qui ſolus lecto ſermone Terenti,
Conversum expreſſumque Latina voce Menandrum
In medio populi ſedatis vocibus effers,
Quidquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.

Item C. Cæſar.

Tu quoque, tu in ſummis, ô dimidiate Menander,
Poneris, & meritò, puri ſermonis amator.
Lenibus atque utinam ſcriptas adjuncta foret vis
Comica, ut æquato virtus polleret honore
Cum Græcis, neque in hac deſpectus parte jaceres.
Unum hoc maceror & doleo tibi deeſſe, Terenti.

Hæc Suetonius Tranquillus: Nam duos Terentios Poetas fuiſſe ſcribit Mettius: quorum alter Fregellanus fuerit Terentius Libo; alter Libertinus Terentius, Afer patria, de quo nunc loquimur. Scipionis fabulas edidiſſe Terentium, Valgius in Rhodone ait.

Hæc, quæ vocantur fabulæ, cujus ſunt?
Num has, qui jura populis recenſens, dabat
Summo honore affectus, fecit fabulas?

Duæ ab Apollodoro translatæ eſſe dicuntur Comico; Phormio & Hecyra; quatuor reliquæ à Menandro: ex quibus magno ſucceſſu & pretio ſtetit Eunuchus: Hecyra ſæpe excluſa, vix acta eſt.

TE-

TESTIMONIA
HISTORICORUM;
ET
GRAMMATICORUM.

T. Livius lib. 30. ab U. C.

SEcutus Scipionem triumphantem est pileo capiti impositio *P. Terentius* Culleo: omnique deinde vita, ut dignum erat, libertatis auctorem coluit.

Vellejus Paterc. histor. lib. 1.

Nam nisi aspera ac rudia repetas, & inventi laudanda nomine, *in Attio* circaque eum Rom. tragœdia est: dulcesque Latini leporis facetiæ, per Cæcilium, *Terentiumque* & Afranium, sub pari ætate nituerunt.

Corn. Nepos apud Donatum.

Æquales *Terentii* Scipio & Lælius. Et, Auctore certo comperi, C. Lælium quondam in Puteolano Kal. Martiis, admonitum ab uxore, temporius ut discumberet, petiisse ab ea, ne interpellaretur; serius tandem egressum triclinio, dixisse non sæpe in scribendo magis successisse sibi: deinde rogatum, ut scripta illa proferret, pronunciasse versus, qui sunt in Heautontimorumeno:

Satin' pol proterve me Syri promissa huc induxerunt.

POETARUM.

Afranius in Compitalibus.

Terentio similem non dices quempiam.

Porcius Poeta.

Ipsus sublatis rebus ad summam inopiam redactus est:
Itaque è conspectu omnium abiit in Græciam, terram ultimam.
Mortuus est in Stymphalo Arcadiæ Oppido. Nil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conductitiam,
Saltem ut esset quo referret obitum domini sevulus.

Cicero in Limone.

Tu quoque, qui solus lecto sermone Terenti,
Conversum expressumque Latina voce Menandrum,
In medio populi sedatis vocibus effers:
Quicquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.

C. Ca.

TESTIMONIA.

C. Cæsar.

Tu quoque, tu in summis, ô dimidiate Menander,
Poneris, & merito, puri sermonis amator.
Lenibus atque utinam scriptis adjuncta foret vis
Comica, ut æquato virtus polleret honore
Cum Græcis, neque in hac despectus parte jaceres.
Unum hoc maceror & doleo tibi deesse Terenti.

Ausanius in Protreptico ad Ausonium nepotem.

De studio puerili.

Tu quoque qui Latium lecto sermone Terenti.
Comis & astricto percurris pulpita socco;
Ad nova vix memorem diverbia cogo senectam.

Et Epistola ad Ursulum.

Protulit in scenam quot dramata fabellarum,
Arcadiæ medio qui jacet in gremio.

Ovidius in Ibin.

Comicus ut periit liquidis dum nabat in undis. Quod Domitius de *Terentio* accepit, vel Menandro. Bapt. Egnatius de Eupoli, de quo Suidas & Aristophanis Scholiastes. Turnebus de Menandro lib. IX. Adversar. CXIX. Volcatus & L. Consentius apud Donatum, redeuntem è Græcia periisse in mari *Terentium* dicunt, cum CVIII. Fabulis conversis è Menandro.

Horatius lib. 2. Epist. 1.

Ambigitur quoties uter utro sit prior: aufert
Paccuvius docti famam senis, Attius alti:
Dicitur Afrani toga convenisse Menandro:
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi:
Vincere Cæcilius gravitate, *Terentius* arte.
Hos ediscit, & hos arcto stipata theatro
Spectat Roma potens, habet hos numeratque Poëtas.

Quo loco Acron sic ait.

Vincere Cæcilius gravitate) Cæcilius libros vicit antiquiores, alta verba & sonora in suo carmine ponere solitus. *Terentius arte*, id est, proprietate verborum & artis Grammaticæ. Unde principatum inter omnes Comicos habere dicitur.

Volcatius Sedigitus apud Agell. lib. XV. c. XXIV.

Cæcilio palmam statuo de Comico:
Plautus secundus facile exsuperat cæteros:
Dein Nevius, qui servet pretium, tertius est.
At si quid quarto detur, dabitur id Licinio,
Post insequi Licinium facio Atilium.
In sexto sequitur hos loco Terentius.

AN-

ANDRIA
PUBLII TERENTII
Carthaginenſis Afri.

1 ACTA 2 LUDIS MEGALENSIBUS, M. FULVIO ET M. GLABRIONE 3 ÆDILIBUS CURULIBUS. EGERUNT L. AMBIVIUS TURPIO, ET L. ATTILIUS PRÆNESTINUS. 4 MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII FILIUS. 5 TIBIIS PARIBUS, DEXTRIS ET SINISTRIS. ET EST TOTA GRÆCA. EDITA M. MARCELLO ET C. SULPITIO CONSULIBUS. ANNO AB URBE CONDITA DCLXXXVII. ANTE CHRISTUM NATUM CLXII.

1 Recitata, repræſentata. Inſcriptio, quæ præfixa eſt argumentis Comœdiarum Terentii, hoc conſilio potiſſimum facta eſſe videtur, ut primum de conſuetudine moneretur Juventus, quæ fuit apud Romanos in exhibendis ludis. Deinde, ut exſtaret certum quaſi teſtimonium Comœdiarum. 2. Quatuor autem fuerunt Ludi apud Romanos. 1. Ludi Megalenſes; qui fiebant in honorem magnæ matris Deæ Cybeles. 2. Ludi Apollinares, qui in honorem Apollinis, bonarum artium tutoris, fieri ſolebant. 3. Plebeii, qui pro ſalute plebis exhibebantur. 4. qui pro funere viri alicujus patricii inſtruebantur. In his ludis agebantur Comœdiæ. 3. Dicti ſunt Curules à ſolio eburneo, in quo ſedebant, vel à curru, à quo vehi ſolebant, & hi regiis utebantur inſignibus, ornati purpura, curam ſacrificiorum & ludorum habentes. 4. Modulationes. 5. Satis eſt hoc tenere, quod ad diſcrimen tibiarum pertinet, dextras tibias uno fuiſſe foramine: ſiniſtras verò duobus; & Tibias pares dictas eſſe ab æqualibus cavernis. Item modos varios, quibus temperabantur cantica, fuiſſe factos à perito artifice artis Muſices.

FABULÆ INTERLOCUTORES.

PROLOGUS.

BYRRHIA, *servus.*

CHARINUS, *adolescens.*

CHREMES, *senex.*

CRITO, *hospes.*

DAVUS, *servus.*

DROMO, *lorarius.*

GLYCERIUM, *alias* PASIBULA, *Chremetis Filia.*

LESBIA, *obstetrix.*

MYSIS, *ancilla.*

PAMPHILUS, *adolescens.*

SIMO, *senex.*

SOSIA, *libertus.*

PERSONÆ MUTÆ.

ARCHILLIS, *ancilla.*

CHRYSIS, *meretrix.*

NICERATUS, *adolescens.*

PHÆDRUS, *adolescens.*

CLINIA, *adolescens.*

ERASMI IDIOMATA PERSONARUM PRÆCIPUARUM.

Simo, *pius in filium, sed natura vehementior.*
Pamphilus, *pius in patrem, sed fideliter amans, & cordatus ut adolescens.*
Davus, *vafer ac spei pertinacis.*
Charinus, *simplex, ac nullius consilii.*
Byrrhia, *Davo dissimillimus, desperandi author.*
Crito, *pauper, sed ob probitatem impatiens contumeliæ.*
Chremes, *pius in filiam; alioqui Simonis dissimillimus, ingenio sedato & placido componens omnia.*
Mysis, *callida & heræ amans.*

RATIO NOMINUM.

Simo, ἀπὸ τῦ σιμῦ, *qui simo nasu est, ita dictus à specie; simi enim fere sunt iracundi.*
Chremes, ἀ χρέμπτεσθαι, *quod est enixe expuere: senes enim tussi expurgant pectus.*
Pamphilus, quasi πᾶσι φίλος, vel πάντας φιλῶν, *id est, omnibus charus, aut omnium amans.*
Charinus, ἀπὸ τῆς χάριτος *à gratia, quasi dicas, gratiosus.*
Solia, ἀ σῴζεσθαι *servari, quod servatus in bello.*
Davus, *à patria, gentile nomen.*
Mysis, *item nomen gentile.*
Byrrhia, ἀπὸ τῦ πυρὸς, *ab igne, quasi rubicundus, mutato π in β.*
Glycerium, ἀπὸ τῆς γλυκέρας, *à dulcedine, Latinè, Suavium.*
Lesbia, *gentile nomen, à patria.*
Crito, ἀπὸ τῦ κριτῦ, *quod controversiam dirimat seu arbiter.*
Dromo, ἀπὸ τῦ δρόμυ, *à cursu fortasse, κατ' ἀντίφρασιν.*

ANDRIÆ

ARGUMEMTUM,

C. SULPICIO APOLLINARI

AUCTORE.

SOrorem falsò 1 creditam 2 meretriculæ,
3 Genere Andriæ, Glycerium vitiat Pamphilus:
Gravidâque factâ, 4 dat fidem, uxorem sibi
Fore 5 hanc: nam aliam 6 pater 7 ei 8 desponderat
9 Gnatam Chremetis: atque 10 ut amorem comperit,
Simulat futuras nuptias; cupiens, suus
11 Quid haberet animi filius, cognoscere.
Davi 12 suasu non 13 repugnat Pamphilus,
Sed ex Glycerio natum 14 ut vidit puerulum
15 Chremes, 16 recusat nuptias, 17 generum abdicat:
Mox filiam Glycerium 18 insperatò agnitam
Dat Pamphilo 19 hanc, aliam Charino 20 conjugem.

1 Existimatam omnibus. 2 Cujusdam mulieris meretricis, scilicet Chrysidis. 3 Quæ nata erat in Andro insulâ. 4 Promittit Pamphilus. 5 Glycerium. 6 Pamphili scilicet. 7 Pamphilo filio suo. 8 Promiserat se daturum. 9 Philumenam. 10 Postquam Simo deprehendit, cognovit filium suum amare. 11 Quo animo esset Pamphilus. 12 Consilio. 13 Contradicit Pamphilus. 14 Postquam. 15 Pater filiæ, quam desponderat Simo Pamphilo. 16 Negat se facturum nuptias de filiâ suâ cum Pamphilo. 17 Recusat Pamphilum pro genero. 18 Ubi præter spem cognovit Glycerium esse filiam suam, scilicet per Critonis verba, qui controversias diremit. 19 Glycerium. 20 Philumenam.

ALIUD

ALIUD M. ANT. MURETI.

CHremes & Phania fratres, Athenienſes fuerunt. Eorum Chremes profecturus in Aſiam, Paſibulam filiolam, quam tum unicam habebat, fratris fidei credidit. Profecto eo, contingit, ut in Græciâ magni bellorum motus excitarentur; quos fugiens Phania, cùm, impoſita ſecum in navim puellâ, ad fratrem iter cepiſſet, vi tempeſtatis fractâ navi, apud Andrum inſulam ejectus eſt. Ibi applicat ſe ad Andrium quendam, hominem haud magnâ in re: à quo tamen benignè humaniterque exceptus, non ita multo poſt moritur. Hoſpes Andrius relictæ apud ſe puellæ commutat nomen, & pro Paſibulâ Glycerium nominat; cùmque per aliquot annos eam cum filiâ Chryſide, pari utramque ſtudio educaſſet, decedit ipſe quoque de vitâ. Chryſis, quæ ſe & orbam & inopem videret, abreptâ ſecum Glycerio, Athenas navigat: ubi cùm aliquandiu vitam lanâ telâque toleraſſet, ad poſtremum, adoleſcentum blanditiis & pollicitationibus victa, quæſtum corpore facere incepit. Ventitabat ad eam inter cæteros Pamphilus, Simonis filius, probus & liberali præditus ingenio adoleſcens: qui non Chryſidis ille quidem, ſed ipſius Glycerii mirifico quodam amore percuſſus, primus ſolufque cum eâ rem habuit, fidemque jam gravidæ dedit, eam ſibi uxorem fore. Suſceperat & poſteà Chremes aliam filiam, Philumenam nomine, eamque (jam enim nobilis erat) Pamphilo, bonâ adoleſcentis impulſus famâ, collocare cupiebat. Quid multa? ultro ad Simonem venit, cum eo negotium conficit. Inſcio Pamphilo, de communi ſenum ſententia faciundis nuptiis conſtituitur dies. Adhuc hæc erant: cum Chryſis moritur. Ibi primum Simo de filii amore cognovit: nam cum ambo una in funus prodiiſſent, accidit, ut poſita in ignem Chryſide, Glycerium ſe, pro doloris impatientia, eodem conjectura videretur. Accurrit Pamphilus, eamque mediam amplexus, ita conſolari cœpit, ut plurimas minimeq; dubias totius rei ſignificationes daret. Itaque venit ad Simonem poſtridie Chremes, conditionem renunciat: comperiſſe ſe, Pamphilum peregrinam illam habere in uxoris loco; neſcius, ex ſe natam eſſe eam, quam ita contumeliæ cauſa peregrinam nominaret. Gaudere, ea re intellecta, Pamphilus: dolere contra ac ringi Simo. Advenit interea dies,

qui nuptiis initio fuerat præstitutus. Simo, veteratoria quadam calliditate, simulandas sibi, ad pertentandum filii animum, nuptias statuit, hoc cogitans, si abnueret filius, veram sibi objurgandi illius causam fore; quæ ad eum diem nulla satis justa fuerat: sin annueret, facile se, quod vellet, à Chremete impetraturum; atque ita vero nuptias, Diis adjuvantibus, factum iri. Præteriens igitur apud forum, securo jam & nihil tale metuenti filio, Pamphile, inquit, abi domum, ac Deos comprecare: uxor tibi ducenda hodie est. Hoc dicto, velut improviso quodam jaculo, sauciatus adolescens, quid ageret, aut quid consilii caperet, nesciebat: cum ad eum vafro admodum ac versuto ingenio servus, animadversa senis astutia, accurrit. Erat tunc una cum Pamphilo Charinus, qui adolescens miro quodam amore Philumenæ incensus, frustra sæpe tentatis illius nuptiis, ad postremum audito eam eo die nupturam Pamphilo, in summam desperationem adductus, eum orabat, si se salvum vellet, ut vel eam ne duceret, vel saltem nuptiis dies aliquot perduceret. Pamphilus eum sua quidem causa bono esse animo, atque omnia ad impediendas nuptias moliri jubebat: se, quantum in se esset, effecturum, ea ut ne daretur sibi. Adveniens, ut dixi, Davus, Charinum, jam spei plenum, abire ad ambiendos senis amicos jubet: deinde seorsum Pamphilo conjecturas suas aperit, persuaderque, ut patri dicat, se paratum esse uxorem ducere, nam eo pacto, inquit, & patri omnem jurgandi occasionem præcideris, & non erit tamen verendum, ne nuptiæ fiant: nunquam enim Chremes tibi, semel repudiato, filiam suam iterum commissurus est. Hæc ita de servi consilio acta, longe aliter cecidere ac putabantur; exorat enim Chremetem Simo. Ita res in verarum nuptiarum discrimen adducitur. Forte eo ipso die Glycerium, exactis temporibus, puerum peperit: eum puerum Davus, cum aliter nuptias disturbare non posset, præ foribus ædium Simonis ab ancilla collocandum curat. In eum cum incidisset Chremes, & è Pamphilo natum esse cognosceret, rursum adducit animum à nuptiis. Turbæ maximæ concitantur: donec advenit Crito Andrius, qui, quod Chrysidi genere proximus fuisset, ad cernendam illius hæreditatem Athenas venerat, ejus interventu Chremes filiam agnoscit. Ita, summa omnium lætitia, Charino Philumena, Glycerium Pamphilo nubit.

P. TE-

P. TERENTII
ANDRIA.

* PROLOGUS.

POETA 2 cùm primùm animum ad 3 scribendum 4 appulit,
5 Id sibi 6 negoti credidit solùm dari,
7 Populo ut placerent, quas fecisset fabulas.
Verum 8 aliter evenire multò 9 intelligit:

* Præfatio, proœmium. Prologis Terentianis non est propositum, ut argumentum fabulæ narretur, sed ut partim studia Poëtæ commendentur, partim criminationibus adversariorum, id est. Luscii Lavinii respondeatur. 1 Terentius, qui conscripsit hanc Comœdiam. 2 Quando primùm animum adjecit ad scribendas Comœdias. 3 Comœdias. 4 Adjunxit, accomodavit. Metaph. *Appellere* propriè dicitur de navibus, quæ ex pelago ad littus aut portum perveniunt Virgil. 3. Æn. *Hinc me digressum vestris Deus* appulit *oris*. 5 Existimavit id sibi solum curandum esse, se nullum præterea negotium habiturum. 6 Laboris, curæ, molestiæ. Undè *facessere alicui negotium*, est molestiam alicui exhibere. Sic dicitur, *nullo negotio*, id est, facile. Componitur ex *nec* & *otium*, quasi *non otium*, id est, opus, munus. 7 Ut eæ fabulæ, quas conscripsisset & composuisset, jucundæ essent auditoribus, & ab iis probarentur. 8 Longè aliter, id est, contrà, quam ipse putârat, rem se habere, scilicet quòd malevoli Poëtæ maledictis respondendum sibi foret, non quod populo Poëtæ fabulæ displicerent: hæc enim spes eum non fefellit. 9 Nunc tandem experitur, cognoscit.

1 Nam 2 in prologis ſcribundis 3 operam abutitur; 5
Non 4 qui 5 argumentum 6 narret, ſed qui 7 malevoli
8 Veteris Poetæ 9 maledictis reſpondeat.
Nunc, 10 quam rem vitio dent, quæſo, 11 animum advertite.
12 Menander 13 fecit 14 Andriam & 15 Perinthiam.
Qui 16 utramvis rectè nôrit, 17 ambas noverit. 10
Non 18 ita 19 diſſimili ſunt argumento, ſed tamen

1 Ratio. 2 In ſcribendo prologos, dum ſcribit fabularum ingreſſus & exordia. 3 Archaïce pro *operâ*, id eſt, laborem & induſtriam ſuam. Poëta malè collocat, non poteſt ſervare uſitatum morem. 4 Ut qui. Rationem reddit, quare operâ ſuâ Poëta abuſus ſit. 5 Comœdiæ. Nam narrare argumentum proprium eſt Prologi. 6 Recenſeat. 7 Invidi. 8 Antiqui Comici, ſcilicet Luſcii Lavinii, qui ſenex adhuc edebat fabulas, adoleſcentulo tunc Terentio. 9 Calumniis. 10 Quid ſit illud, quod iſti malevoli in Poëta noſtro reprehendant, vituperent. Cic. Offic. 1. *Nec Marco quidem Senio* vitio datum, *quòd in caritate annonæ aſſe modium dedit populo*. 11 Diligentor attendite. Virg. 8. Æn. *atque huc advertite mentem*. 12 Poëta Græcus, à quo Terentius tranſtulit ſuas Comœdias. Narratio eſt, qua exponit, quid ex Græcis Poëtis mutuatus ſit in hanc ſuam Comœdiam. 13 Compoſuit, conſcripſit Græcè. 14 Comœdiam Græcam, ab *Andro*, inſulâ maris Ægæi. 15 Alteram Comœdiam, à *Perintho*, Metropoli ampliſſima in ora Propontidis. 16 Alterutram earum Comœdiarum exactè intellexerit. 17 Andriam & Perinthiam. 18 Adeò. 19 Materiâ differenti inter ſe, id eſt, non uſque adeò eæ ambæ Comœdiæ differunt argumento, non habent argumentum multum diſſimile.

Diſſi-

Dissimili 1 oratione sunt 2 factæ ac 3 stylo.
4 Quæ convenêre, in 5 Andriam ex 6 Perinthiâ
7 Fatetur 8 transtulisse, atque 9 usum 10 pro suis.
11 Isti id vituperant factum, atque in eo 12 disputant, 13
13 Contaminari non decere 14 fabulas.
15 Faciunt ne intelligendo ut nihil intelligant:
Qui cùm 16 hunc accusant, 17 Nævium, Plautum, Ennium

1 Sermone. 2 Conscriptæ à Menandro. 3 Junctura verborum, scribendi modo. *Stylus* instrumentum est, quo in pugillaribus olim aliquid annotabatur: ideòque *stylus* pro ipsâ scriptione ponitur. 4 Ordo est: *Poëta* fatetur *se* transtulisse ex Perinthiâ in Andriam *ea*, quæ convenêre, id est, apta fuerunt ad suam Comœdiam. 5 Comœdiam suam Latinam. 6 Comœdia Græca Menandri. 7 Terentius. 8 Traduxisse. 9 Iis, quæ transtulerat. 10 Tamquam suo invento, ac si sua fuissent. 11 Adversarii, sectatores Luscii Lavinii laudant, sed culpant quòd id fecerit Poëta, scilicet transtulerit multa loca ex Græcâ linguâ in Latinum sermonem. 12 Circa id, propter id argumentantur, dissentiunt. 13 Pollui ex multis unam faciendo, id est, ex hac Comœdiâ aliquid sumendo, ex illa aliquid, & ita illis consutis novam Comœdiam componendo. Metaphora. *Contaminare* propriè, est polluere aliquid, aut lutosis manibus attingere. 14 Comœdias aliorum. 15 Certè isti calumniatores committunt nimiùm sapiendo, ut rem, de quâ loquuntur, penitùs ignorent. 16 Terentium. 17. Poëtas antiquos. Ab exemplis factum comprobat. Ita Cicero se defendit. l. 2. de fin.

Accusant, quos 1 hic noster 2 autores habet:
3 Quorum 4 æmulari 5 exoptat 6 negligentiam
Potius, quàm 7 istorum 8 obscuram diligentiam.
9 Dehinc ut quiescant 10 porrò, 11 moneo, & desinant
12 Maledicere, 13 malefacta ne noscant sua.
14 Favete, 15 adeste æquo animo, & 16 rem cognoscite,
17 Ut per noscatis, 18 ecqnid spei sit reliquum,
Posthac quas 19 faciet 20 de integro Comœdias,
21 Spectandæ, an 22 exigendæ sint vobis prius.

1 Pœta Terentius, cujus acturi sumus Comœdiam. 2 Imitatur, tanquam autores earum rerum, quas illi calumniantur, vel quorum exemplum sequitur in transferendis alienis, vel in usurpando aliena pro suis: Nam *autor* sumitur etiam pro eo, cujus auctoritatem & fidem sequimur: ut, hujus vocabuli *habeo* Ciceronem *autorem*, id est, in hoc vocabulo imitor Ciceronem. 3 Antiquorum Comicorum. 4 Imitari. 5 Hic noster Poëta cupit. 6 Nonnimiam curiositatem in aliorum argumentis transferendis. 7 Malevolorum. 8 Curiositatem adferentem, obscuritatem dictis. 9 Cæterum. Conclusio cum communicatione. 10 Deinceps taceant. 11 Suadeo adversariis. 12 Calumniari Terentium. 13 Suos errores, id est, ne detegantur sua crimina. 14 Vos spectatores. 15 Benignè nos audiatis, dum hanc Comœdiam recensebimus. 16 Totam Comœdiam intelligite. 17 Ut perfectè intelligatis ex hac Comœdiâ. 18 Quæ spes futura sit reliqua aliarum Comœdiarum. 19 Poëta. 20 Denuò de novo. 21 Potiùs à vobis probandæ inter spectandum. 22 Explodendæ, ejiciendæ, reprobandæ.

ACTUS I. SCENA I.

SIMO. SOSIA.

SI. 1 VOs 2 isthæc 3 intrò auferte: abite. Sosia

4 Adesdum: 5 paucis te volo. So. 6 dictum puta:

7 Nempe ut curentur rectè 8 hæc. SI. 9 Immò aliud. So. quid est.

Quod tibi mea 10 ars 11 efficere 12 hoc possit ampliùs?

SI. Nihil istac opus est arte 13 ad hanc rem quam paro:

Sed 14 iis, quas semper in te intellexi 15 sitas, 5

16 Fide & taciturnitate. So. 17 exspecto, 18 quid velis.

1 Servi. Nam ad servos, qui sunt foris, se loqui fingit Simo, & ex abrupto scenam ingreditur Simo, narratque liberto Sosiæ primùm honestam filii vitam: deinde amatoriam: ad postremum etiam aperit, quo consilio se daturum illi uxorem simulare statuerit. 2 Edulia, quæ emi apud forum, vel potius merces, aulæa, aliumve apparatum ad nuptias filii simulandas. 3 In culinam seu ædes abduci, &c. 4 Ades, imperantis est. *Dum* autem est περίλεκτον, vel Pleonasmus. 5 Sc. *verbis alloqui*. 6 Existima te jam dixisse: intelligo enim quid velis. 7 Vis dicere. 8 Quæ præcepisti. 9 Potius aliud est quod volo. Corrigentis est. 10 Industria aut virtus, sedulitas mea. 11 Præstare. 12 Hac re, ut sc. isthæc auferantur. 13 Ad experimentum filii. 14 Artibus, id est, virtutibus (sc. fide & & taciturnitate) opus est, 15 Positas, id est, quibus artibus & virtutibus cognovi semper te esse ornatum. 16 Fidelitate & silentio, aut secretorum conservatione. 17 Desiderat nam qui expectat, desiderat. 18 Mihi dicere, aut me facere.

Si. 1 Ego poſtquam te emi 2 à parvulo, 3 ut ſemper tibi
Apud me 4 juſta & 5 clemens fuerit ſervitus.
Scis: feci, 6 è ſervo ut eſſes 7 libertus mihi, 10
Propterea quòd 8 ſerviebas 9 liberaliter.
Quod habui ſummum pretium, 10 perſolvi tibi.
So. 11 In memoriâ habeo. Si. 12 haud muto factum. So. 13 gaudeo.
Si tibi 14 quid feci, aut facio, quod placeat, Simo: &,
Id gratum fuiſſe 15 adverſum te, habeo gratiam. 15
16 Sed hoc mihi moleſtum eſt: nam iſthæc 17 commemoratio

1 Exordium à commemoratione beneficiorum in Soſiam collocatorum. 2 Ab eo tempore quo parvulus adhuc eras. 3 Qualiter. 4 Moderata & æqualis. 5 Lenis, non odioſa. 6 Cum prius eſſes ſervus. 9 Manumiſſus, id eſt, ut fieres liber, ſervitute te liberans. *Liberti* enim ſunt, qui ex juſta ſervitute libertate donantur & manumittuntur. Verum qui manumittebantur, ad Prætorem ibant raſo capite: à quo in templo Feroniæ pileum accipiebant. Undè Proverbium natum 1. *Ad pileum vocare*, id eſt, ad libertatem vocare. 8 Mihi. 9 Liberali animo: quia non tuæ, ſed meæ utilitati conſulebas. 10 Retribui, remuneravi tibi id pretium, quod exiſtimavi omnium maximum, ſcilicet libertatem. 11 Memini accepti beneficii, non ſum ingratus. Liberti ingrati olim in ſervitutem revocabantur. Suet. Claud: Val. Max. l. 2. c. 6. 12 Non pœnitet me id feciſſe, ſcilicet te à ſervitute liberaſſe. 13 Mihi gratiſſimum eſt. 14 Aliquid. 15 Apud; erga te. 16 Sed id unum ægrè fero, hæc tua verba me malè habent. 17 Beneficii tui præſtiti.

Quasi 1 exprobratio est 2 immemoris beneficii.
3 Quin tu uno verbo dic, quid est, quod me velis.
Si. 4 Ita faciam: hoc primum 5 in hac re prædico tibi,
Quas credis esse has, 6 non sunt veræ nuptiæ. 20
So. 7 Cur simulas igitur? Si. rem omnem à principio audies:
Eo pacto & gnati 8 vitam, & 9 consilium meum.
10 Cognosces, & quid facere in hac re te velim.
11 Nam 12 is postquam 13 excessit ex ephebis, Sosia,

1 Objectio probri. *Odiosum. sanè genus hominum* (inquit Cicero) *officia exprobantium, quæ meminisse debet ii, in quem collata sunt, non commemorare qui contulit.* 2 Cujus accepti ego sim immemor. Al. *immemori* id est, illa nunc commemorare mihi, ut facis, quid aliud est, quàm exprobare mihi tua in me beneficia, quasi eorum immemori? 3 Sed tu paucis aperi mihi, quamobrem me huc solum convocaveris. 4 Uno verbo seu breviter dicam, quid velim. 5 In hoc negotio, quod tibi sum explicaturus. 6 Hæ nuptiæ de filio meo non sunt veræ, id est, reverâ intentatæ, fictæ, quas nuptias credis esse veras. 7 Ergo quid causæ est, quapropter eas nuptias non vis esse veras? *Simulamus falsa, dissimulamus vera.* 8 Quæ prius fuit bona, id est, mores filii mei Pamphili. 9 Id quod facere proposui de conficiendis nuptiis filii. 10 Scies, intelliges. 11 Incipit narrare vitam filii sui, quomodo eum amare deprehenderit. Vide Cic. 2. de Orat. 12 Pamphilus filius meus. 13 Non fuit amplius de numero ephebo-rũ, id est, deposuit mores puriles, cœpit adolescere, egressus est pueritiam. *Ephebi* enim dicuntur pueri, quorum lucida facies jam pubescens primâ lanugine obducitur, quasi ἐπὶ ἥβης, quæ prima est pars adolescentiæ, extrema pueritiæ.

1 Il-

1 Liberiùs vivendi 2 fuit poteſtas: nam 3 anteà.

4 Qui ſcire 5 poſſes, aut 6 ingenium noſcere,
Dum 7 ætas, 8 metus, 9 magiſter prohibebant; So. ita eſt.
Si. Quod 10 plerique omnes faciunt 11 adoleſcentuli,
Ut animum ad aliquod 12 ſtudium adjungant, aut 13 equos
Alere, aut 14 canes 15 ad venandum, aut ad 16 philoſophos:
17 Horum 18 ille nihil 19 egregiè 20 præter cætera
Studebat, & tamen omnia hæc 21 mediocriter:
22 Gaudebam. So. non injuriâ; nam id arbitror.

1 Quàm anteà. 2 Filio, id eſt, habuit licentiam ut viveret aliquantò liberiùs. Nam antè ſub pædagogis erat, quorum cuſtodiâ & imperio coërcebatur. 3 Priuſquam exceſſit ex ephebis, dùm erat adhuc puer. 4 Quo pacto. 5 Potuiſſes. 6 Naturam & mores filii mei Pamphili. 7 Puerilia. 8 Timor parentum. 9 Pædagogus, cuſtos impediebant liberiùs vivere, vel quo minus ingenium noſceres. Horat. *Oderunt peccare mali formidine pœnæ.* 10 Permulti & ferè omnes. 11 *Imberbis juvenis tandem cuſtode remoto Gaudet equis, canibuſque, & aprici gramine campi.* Horat. 12 Exercitium vel ingenii vel corporis, mentem applicent, accommodent. 13 Ad equos alendos. 14 Venaticos. 15 Venandi gratiâ. 16 Audiendos. 17 Studiorum. 18 Pamphilus. 19 Valdè, nimis, ſingulariter. Metaph. *Egregium* dicitur, quod ex grege eligitur. 20 Plus cæteris, quæ agere ſolebat, ſtudiosè faciebat. Sic infra: *Quia tum mihi lamentari præter cæteras viſa eſt.* 21 Modeſte faciebat, mediocrem quendam affectum erga ea oſtendere videbatur. 22 Lætabar filium meum tam mediocriter omnia agere.

1 Apprimè 2 in vitâ esse utile, ut 3 *Ne quid nimis*.
Si. Sic 4 vita erat: facilè omnes 5 perferre ac pati:
6 Cum quibus erat cumque unà, iis sese 7 dedere.
8 Eorum obsequi studiis, 9 adversus nemini,
10 Nunquam præponens se aliis: 11 ita facillimè
12 Sinè invidiâ laudem 13 invenias, & amicos 14 pares.
So. Sapienter vitam 15 instituit: namque 16 hoc tempore
17 *Obsequium amicos*, 18 *veritas odium parit*.

1 Admodum. Adverbium intendendi. 2 Ad recte vivendum. 3 Scilicet *egas*, id est, ut serves mediocritatem. Horat. *Est modus in rebus, sunt certi denique fines, Quos ultra citraque nequit consistere rectum.* 4 Filii mei Pamphili, id est, sic meus Pamphilus vivebat. 5 Perferebat ac patiebatur. 6 Cum quibus versabatur. 7 Dabat, id est, omnium moribus se attemperabat. 8 Assentiebatur, obediebat cupiditatibus seu inclinationibus eorum, id est, locis vel aliis rebus, ad quas, cum quibus erat, sese inclinabant. 9 Nemini illorum contradicens. 10 Nunquam sē aljis superiorem faciens. 11 Faciens ac vivens cum omnibus. 12 Ut alli non invideant tibi. 13 Invenire possis. 14 Compares, acquiras. 15 Ordinavit, instituit filius tuus Pamphilus. 16 His corruptis moribus. 17 Gratificatio, beneficium. 18 Veritatem amico si dixeris, ea tibi acquiret odium. Sic in Adelph. *Ut homo est, ita morem geras*.

Si. 1 Intereà 2 mulier quædam 3 abhinc triennium
Ex 4 Andro 5 commigravit hùc viciniæ,
6 Inopiâ & cognatorum 7 negligentiâ
8 Coacta, 9 egregiâ formâ, atque 10 ætate integrâ.
So. 11 Hei vereor, ne 12 quid 13 Andria 14 apportet mali!
Si. Primùm 15 hæc 16 pudicè vitam, parcè, ac 17 duriter
Agebat, 18 lanâ ac telâ victum quæritans:
19 Sed postquam 20 amans 21 accessit pretium pollicens,

1 Dum sic vivebat filius meus. Incipit hîc Simo narrare malam vitam gnati, quam sibi colligit ex malo consortio: & prius fit digressio ad Chrisidem. 2 Chrysis. 3 Ante tres annos. 4 Insulâ maris Ægæi. 5 Venit Athenas ad vel in hanc viciniam. 6 Paupertate. 7 Contemptu, incuriâ, id est, quod negligeretur à cognatis. Legis enim Atticæ jubebant, ex cognatis proximum & ditissimum inopem cognatam aut ducere, aut ipsi dotem dare. 8 Adacta huc commigrare. 9 Eminenti & præstanti vultu & specie. 10 Florenti ætate, in ipso ætatis flore. *Integra enim ætas* est, quæ in flore consistit, cui neque addendum jam sit, neque quidquam adhuc sit adimendum. 11 Interjectio dolentis. Πάθο. 12 Aliquod. 13 Hæc mulier ex Andro. 14 Adferat filio tuo, id est, sit alicujus mali causa. 15 Mulier, quæ commigravit in hanc viciniam. 16 Honestè & castè. 17 Laboriosè vivebat. 18 Ex quæstu lanificii, ac textruræ vel telæ vivens. *Tela* est pannus quicumque tàm laneus, quam lineus. 19 Nemo enim repente fit turpissimus; gradatim verò in vitia labimur. 20 Amator. 21 Ad eam, vel ad ejus domum.

Unus,

Unus, & item alter (ita ut 1 *Ingenium eſt omnium*
Hominum ab labore proclive ad lubidinem) 5 1
2 Accepit conditionem. 3 dein 4 quæſtum occipit.
Qui tum 5 illam amabant, fortè, ita 6 ut fit, 7 filium
Perduxere illùc, 8 ſecum 9 ut unà eſſet, meum.
Egomet 10 continuò 11 mecum: certè 12 captus eſt. 55
13 Habet. 14 Obſervabam manè 15 illorum fervulos
16 Venientes, aut abeuntes: 17 rogitabam, heus 18 puer,

1 Natura propenſa, inclinata ad intemperatiam. Homines enim nihil agendo male agere diſcunt. Metaphora à lapidibus vel aliis rebus, quæ poriò inclinantur & minantur ruinam. 2 Pictioni promiſſionique amatorum aſſentit illa mulier. 3 Deinde acceptâ ſc. conditione. 4 Cœpit facere lucrum corporis, id eſt, meretricium. 5 Mulierum. 6 Ut fieri ſolet inter hujuſmodi juvenes. Nam pares cum paribus facillimè congregantur. 7 Pamphilum. 8 Ad Chryſidem. 9 Ut una cibum caperet, *vel*, ut ſe ſocium præſtaret. 10 Statim, ubi hoc perſenſi, aut audivi. 11 Apud me, ſc. *cogitabam*. 12 Filius meus ſine dubio tenetur, irretitus eſt pravâ amoris cupidine. Metaph. à feris laqueo implicatis. Sic *raptus furore*, *mente* dicitur, qui hujuſmodi rebus irretitus eſt, nempe qui furit, inſanus eſt. *Captus oculis*, qui munere oculorum privatus eſt. 13 Vulneratus eſt, hic hoc ictu vulnus habet. Virg. Æn. 12. *teloque crantem multa trabali Deſuper altus equo graviter ferit*, *atque ita fatur*: Hoc habet, *hæc melior magnis data victima Divis*. Metaph. à gladiatoribus, qui dicunt alterutrum eorum *habere* qui percuſſus eſt. 14 Diligenter advertebam. 15 Juvenum, qui amabant Chryſidem. 16 Dum domum Chryſidis ingrederentur, aut inde abirent. 17 Interrogabam eos, 18 Servule.

Dic.

Dic 1 ſodes, 2 quis heri 3 Chryſidem habuit? 4 nam Andriæ
Illi id erat 5 nomen. Sō. 6 teneo. Si. 7 Phædrum, aut Cliniam
8 Dicebant, aut Niceratum: nam 9 hi tres tum 10 ſimul. 60
Amabant. 11 Eho, quid 12 Pamphilus? 13 quid 14 ſymbolam
Dedit, cœnavit: 15 gaudebam. Item alio die
16 Quærebam: 17 comperiebam 18 nihil ad Pamphilum
Quidquam 19 attinere, 20 Enim verò 21 ſpectatum ſatis
22 Putabam, & 23 magnum exemplum 24 continentiæ.

1 Si audes. Exhortantis vox eſt. 2 Juvenum. 3 Chryſide potitus eſt? 4 Nam hæc mulier ex Andro ſic vocabatur. 5 Chryſidis. 6 Intelligo. Plaut. *Juxta rem mecum* tenes. 7 Habuiſſe Chryſidem. 8 Reſpondebant illi ſervuli. 9 Juvenes. 10 Chryſidem ſ. erant rivales. 11 Sc. *interrogabam ſervulos.* Interjectio admirantis. 12 Sc. *fecit?* 13 Rogas, quid fecerit? Reſpondent ſervuli. 14 Aliquid in cœnam contulit, portionem & pecuniam ſuam in medium conjecit. *Symbola* enim erant pecuniæ, quas erogabant ſinguli ad cœnam collatitiam: a συμβάλλω, *confero*, ita ut cœna illa dicitur *collatitia*, ad quam comparandam plures aliquid contulerunt. Sic in Eun. *Heri aliquot adoleſcentuli coiimus in Pyræo. In hunc diem ut de ſymbolis eſſemus:* 15 Quod hæc dicerent de filio. 16 Rogabam eoſdem ſervulos, quis Chryſidem habuiſſet. 17 Ex reſponſo ſervulorum. 18 Hujus rei. 19 Pertinere. 20 Nam certè. 21 Apud me probatum. 22 Filium meum eſſe. 23 Exiſtimabam filium meum tantum eſſe, quem ſibi pro exemplo modeſtiæ imitandum proponerent omnes alii adoleſcentes. *Exemplum* enim eſt, quod aliis imitandum proponitur. 24 Probitatis & caſtitatis.

Nam

Nam qui cum ingeniis 1 conflictatur ejusmodi, 65
Neque 2 commovetur 3 animus in eâ re, scias
Tum jam 4 ipsum habere posse suæ vitæ 5 modum.
6 Cùm 7 id mihi placebat, 8 tùm 9 uno ore 10 omnes omnia
Bona 11 dicere, & 12 laudare fortunas meas, 70
13 Qui gnatum haberem 14 tali ingenio præditum.
15 Quid verbis opus est? 16 hac famâ impulsus 17 Chremes
18 Ultrò ad me venit, unicam 19 gnatam suam
20 Cum dote summâ 21 filio 22 uxorem ut daret.

1 Colluctatur, atteritur, conversatur cum juvenibus talis naturæ, sc. lasciviæ, ac lubidinem pronæ. 2 Incitatur ad libidinem. 3 Ejus qui conflictatur. 4 Juvenem, qui conflictatur. 5 Regimen, moderationem, id est, se ipsum posse regere. 6 Partim. 7 Quòd animus filii non commovebatur. 8 Sed præcipue. Amplificatio à gratulatione populari. 9 Uno consensu, unanimiter. 10 Vicini, aut qui me noverant. 11 Dicebant omnia bona de Pamphilo, *vel*, mihi benè precabantur, gratulabantur, felicemque me prædicabant, ob ingenium filii & mores: hæc enim laus Pamphili est v. 71. 12 Laudabant felicitatem meam, id est, felicem me dicebant. 13 Quòd. 14 Tam probâ indole, qui jam instituisset vitæ suæ rationem. 15 Quid multa? 16 Hoc rumore de probitate filii mei concitatus, commotus. 17 Senex vicinus. 18 Sponte, non rogatus nullo instigante. 19 Filiam Philumenam. 20 Decem enim talenta dabat. 21 Pamphilo. 22 In uxorem.

Placuit: 1 despondi. 2 Hic nuptiis dictus
est dies.
So. Quid obstat, cur non 3 veræ fiant? Si.
audies.
4 Ferè in diebus paucis, quibus 5 hæc acta
sunt,
Chrysis 6 vicina hæc moritur. So. 7 ô fa-
ctum benè!
8 Beasti. 9 heu! metui 10 à Chrysside.
Si. 11 ibi 12 tum 13 filius
Cum 14 illis, qui amabant Chrysidem, unà
aderat 15 frequens;

1 Promisi me daturum filium virum suæ gnatæ. Benè *despondi*; nam patet adolescentis, qui filio puellam petit, *despondet* filium suum ducturum uxorem filiam, quam petit; pater autem puellæ, à quo petitur puella, *spondet* se daturum filiam nuptum adolescenti, à cujus patre petitur: sed confunditur hæc differentia Cic. Despondit *ei filiam suam, illam quam ex genero susceperat*. 2 Hodiernus dies, constitutus est à nobis ad celebrandas nuptias. *Diem dicere* etiam juris est dicendi formula. 3 Hæ nuptiæ, quas simulas. 4 Circa paucos dies, paucis post diebus. 5 Quod Chremes filiam suam gnato meo spondebat. 6 Quæ commigravit hùc viciniæ. 7 Sic dicebant, ubi quid prospere evenisset. 8 Fecisti me beatum, liberasti me ab omnibus molestiis, dum mortem Chrysidis audivi à te. 9 Interjectio dolentis. 10 Ne quid mali Pamphilo accideret ex Chrysidis consuetudine. *Metuo illum*, qui mihi aliquid mali facturus est. *Metuo ab illo*, cujus causâ possum aliquid mali pati, etiamsi nihil ipse in me mali consulat. 11 In ædibus Chrysidis mortuæ. 12 Mortua Chryside. 13 Pamphilus. 14 Tribus rivalibus. 15 Frequenter.

1 Curabat una 2 funus: 3 triſtis interim,
4 Nonnunquam conlacrymabat. Placuit 5
tum id mihi.
Sic cogitabam: 6 hic parvæ conſuetudinis
7 Causa 8 hujus mortem tam ferr 9 familia-
riter:
10 Quid, ſi ipſe 11 amâſſet? Quid hic mihi
faciet 12 patri? 85
13 Hæc ego putabam eſſe omnia 14 humani
ingenii
15 Manſuetique animi officia. Quid multis
morer?
Egomet quoque 16 ejus causâ in funus pro-
deo,

1 Occupatus erat cum aliis amatoribus in apparandâ funebri pompâ. 2 Pompam exequiarum, à *funalibus* ſeu facibus cereis dictam: etenim noctu efferebantur mortuorum cadavera propter ſacrificium celebrationem diurnam. 3 In curando funere. 4 Fiebat aliquando cum aliis, quos lachrymantes videret. 5 Quod lachrymabat. 6 Filius meus. Citantur hi verſus à Ciceronis Antonio l. 2. de Orat. ubi oſtendit, quomodo à Minore ad Majus comparatio petatur. 7 Propter parvam converſationem & notitiam, ſcilicet unum aut alterum convivium. 8 Chryſidis. 9 Ita ferr, perinde ac ſi familiaris fuiſſet, ut ſolemus ferre mortem familiarum. 10 Eeciſſet Argumentum à Minori ad Majus. 11 Chryſidem, quemadmodum reliquires. 12 Qui ſum ejus pater, moreter. Hoc hemiſtichium Cicero En. 7. lib. 9. ἀποφθεγματικῶς ad ſpem accommodat, quam de invaleſcente unius è dominantibus potentia conceperat. 13 Quæ faciebat filius Pamphilus. 14 Bonæ naturæ ſive indolis circa Chryſidem: quia humanum eſt contriſtari morte alterius. 15 Benigni ac mitis animi indicia, quod ſcilicet ex naturali miſericordia & ſimplicitate fieret. 15 Propter humanitatem & manſuetudinem filii mei Pamphili ad exequias Chryſidis vado.

Nihil

Nihil 1 ſuſpicans 2 etiam 3 mali. So. 4 hem, quid eſt? Si. ſcies.
5 Effertur: 6 imus. 7 Intereà inter mulieres,
8 Quæ ibi aderant, fortè 9 unam adſpicio adoleſcentulam,
10 Formâ. So. bonâ fortaſſe. Si. & vultu, Soſia,
Adeò 11 modeſto, adeò 12 venuſto, 13 ut nihil ſuprà,
Quia 14 tum mihi 15 lamentari præter cæteras
16 Viſa eſt, & quia erat formâ præter cæteras
17 Honeſta, & 18 liberali; accedo ad 19 pediſſequas;

1 Cogitans. 2 Adhùc, dum fuit. 7 Dum cadaver efferebatur. 8 Quæ una cadaver comitabantur, ut moris erat. 9 Quandam. 10 Quæ erat forma. 11 Morato. 12 Formoſo. 13 Scilicet excogitari aut dici poſſit, vel nihil præterea ſit requirendum. 14 Cùm efferretur funus. 15 Lachrymari plus quàm cæteræ mulieres, quæ erant unà in funere. 16 Adoleſcentula. 17 Pulchrâ. 18 Nobili, non meretricia, quæ indicat animum liberalem. 19 Ancillas & comites illius adoleſcentulæ Glycerii.

3 Vitii aut criminis, quod ſubeſſet in illa ſpecie humanitatis. 4 Interjectio eſt contriſtati animi. 5 Cadaver mortuæ Chryſidis ad ſepulchrum ſeu rogum exportatur, ἐκφέρεται: nam *efferri* propriè dicuntur cadavera mortuorum. 6 Sequimur cadaver. Continuatur hæc pars narrationis v. 100. *Funus interim procedit*, &c. inſerta interim opportunè deſcriptione Glycerii, non à pulchritudine tantum formæ, ſed à modeſtiâ etiam morum: quod futuro ſocero maximè ſpectan-

1 Quæ ſit, rogo: ſororem eſſe ajunt Chry-
ſidis.
2 Percuſſit 3 illico animum: 4 at at! 5 hoc
illud eſt.
6 Hinc illæ lacrymæ, hæc illa eſt 7 miſe-
ricordia.
So. 8 Quàm timeo, quorſum 9 evadas. Sr.
10 Funus interim 100.
Procedit: ſequimur: ad 11 ſepulchrum veni-
mus:
12 In ignem poſita eſt: 13 fletur. 14 Intereà
hæc 15 ſoror,
16 Quam dixi, ad flammam acceſſit 17 im-
prudentiùs.

1 En adoleſcentula. 2 Commovit ea res mihi mentem. 3 Statim, hoc audito. 4 Admirantis. Interjectio, ſubitum morbum deſignans. Hîc enim Simo, amantis Pamphili pater, auditis præter exſpectationem Chryſidis & ſororis ejus nominibus, quaſi improviſo telo ictus, admirabundus hæc loquitur. Sic in Hecyrâ 3. 4. Pamphilus ad occurſum inſperatum Lachetis patris & Phidippi in hæc verba erumpit: *At, at: eccum Phidippum & Patrem video: horſum pergunt, quid dicam hiſce, incertus ſum.* 5 Propter quod curabat una funus Chryſidis. 6 Ex hac causâ, ſcilicet propter puellam Glycerium, illæ filiæ lachrymæ procedunt, fluunt. 7 Commiſeratio, quam habet filius meus de Chryſide, propter amatam ſororem. 8 Quantùm. 9 Pervenias, exeas, id eſt, quis ſit finis tuæ narrationis. 10 Mortuæ corpus vel pompa funebris. 11 Sic dictâ, quòd *ſine re pulchra ſit.* 12 Cadaver Chryſidis poſitum eſt ut combureretur. Olim enim cremabantur cadavera, deinde cineres in urnâ condebantur. 13 Ab omnibus. 14 Dum in ignem jam ponebatur. 15 Chryſidis, ſcilicet Glycerium. 16 Eſſe ſororem Chryſidis, aut de quâ locutus ſum. 17 Nimis inconſideratè.

Satis cum 1 periculo: ibi tum 2 examinatus Pamphilus
3 Bene dissimulatum 4 amorem & celatum 5 indicat: 105
6 Accurrit: 7 mediam mulierem complectitur.
Mea Glycerium, 8 inquit, 9 quid agis? curte is perditum?
Tum 10 illa, ut consuetum facile amorem 11 cerneres,
12 Rejecit se in 13 eum fleus 14 quàm familiariter.
So. 15 Quid ais? Si. redeo 16 indè iratus, atque 17 ægrè ferens 110
Nec satis ad 18 objurgandum 19 causæ: 20 diceret,
Quid feci? quid commerui aut peccavi, pater?

1 Vitæ: nempe quæ se velle videretur in ignem cum cadavere sororis e vivam conjicere 2 Perturbatus, quasi vitâ destitutus: *exanimis* autem vel *exanimus* dicitur mortuus. Nunc redit ad Pamphili animorem qui ex signis colligitur. 3 Multùm diù rectum & occultatum. 4 Erga sororem Chrysidis. 5 Indiciis, quæ deinde sequuntur patefacit & ostendit. 6 Ex eo loco ubi erat. 7 Et amplectitur sororem Chrysidis (quæ se imprudentiùs in ignem conjicere velle videbatur) per medium corpus. 8 Pamphilus. 9 Quid vis facere? 10 Glycerium. 11 Posses cernere. 12 Retrusit se in ejus amplexum, qui complectebatur eam mediam. 13 Pamphilum. 14 Velut familiaris in familiarem. 15 Admirantis est. 16 A funere. 17 Id quod videram de filio meo, sive culpam filii mei. 18 Reprehendendum filium. 19 Erat mihi, habebam. 20 Potuisset dicere, & se purgare his verbis sequentibus.

Quæ ſeſe in ignem injicere voluit, 1 prohibui,
Servavi: honeſta 2 oratio eſt. So. rectè 3 putas:
Nam ſtillum objurges, vitæ qui auxilium 4 tulit, 115
Quid 5 facias illi, qui 6 dederit damnum, aut malum?
Si. Venit 7 Chremes 8 poſtridiè ad me, clamitans,
Indignum facinus 9 comperiſſe, 10 Pamphilum
11 Pro uxore habere hanc 12 peregrinam. Ego illud 13 ſedulò
Negare factum: 14 ille inſtat factum: 15 denique
16 Ita tum diſcedo ab illo, ut qui ſe 17 filiam 121
18 Neget 19 daturum. So. Non 20 tu ibi 21 guatum? Si. ne hæc quidem

1 Impedivi, retinui eam, quæ ſe ibat perditum igne. 2 Excuſatio. 3 Colligis. 4 Attulit. 5 Faceres. 6 Intulerit, id eſt, qui cauſa fuerit alterius damni aut mali? 7 Pater illius puellæ, quam deſponderam filio meo. 8 Die ſequenti, quo Chryſidis exequiæ factæ ſunt. 9 Se ab iis cognoviſſe & intellexiſſe. 10 Filium meum. 11 Tanquam uxorem, non tanquam amicam. 12 Extraneam, alienigenam, ſcilicet Glycerium falsò exiſtimatam ſororem Chryſidis. Malè audiebant peregrinæ, tanquam meretrices. 13 Diligenter, ſimpliciter negabam, vel cœpi negare hoc factum fuiſſe quod affirmabat. 14 Chremes urget, conſtanter affirmat, perſiſtit dicere factum ac verum eſſe quod affirmaverat. 15 Poſt longam altercationem. 16 Eo animo. 17 Philumenam. 18 Cum eam ultrò ſpopondiſſet. 19 Meo Pamphilo. 20 Tunc, auditâ Chremetis affirmatione. 21 Scilicet *objurgaſti*.

Satis 1 vehemens cauſa ad 2 objurgandum.
So. 3 qui? cedo.
Si. 4 Tute ipſe his rebus finem præſcripſiſti, pater:
5 Propè adeſt, cùm alieno more vivendum eſt mihi:
6 Sine, nunc meo me vivere intereà modo.
So. 7 Quis 8 igitur relictus eſt objurgandi locus?
Si. Si propter 9 amorem 10 uxorem 11 nolit ducere.
Ea primùm ab illo 12 animadvertenda 13 injuria eſt.
Et nunc 14 id operam do, ut per 15 falſas nuptias
Vera objurgandi 16 cauſa ſit, 17 ſi deneget.

1 Valida ratio fuit. 2 Filium meum. 3 Quomodo non fuit ſatis cauſæ? dic. 4 Ille mihi hoc potuiſſet dicere, tu ipſe amoribus ſeu vitæ liberioti terminum præſcripſiſti, ſtatuiſti. Excuſatio adoleſcentis per Mimeſin. 5 Tempus imminet, quo uxoris arbitrio vita eſt mihi tranſigenda. 6 Permitte, ut nunc, dum nuptiæ parantur, vivam meâ voluntate, meo arbitrio. 7 Quæ occaſio, quæ cauſa reliqua eſt? 8 Quia illæ non ſunt juſtæ cauſæ. 9 Glycerii, ſororis Chriſidis. Nunc explicat Simo conſilium ſuum, quod ad amorem filii ſui attinet, poſtquam ſcilicet gnati vita eſt expoſita. 10 Philumenam ſibi promiſſam. 11 Filius meus. 12 Hoc agendum eſt mihi primò, ut Pamphilus animadvertat ſeu ſentiat ſe injurium eſſe, ſi juſſus uxorem ducere, recuſet. 13 Iniquitas, inobedientia. 14 Propter id, circa id, in hoc maximè laboro. 15 Simulatas, falsò confictas. 16 Occaſio. 17 Si recuſet velle ducere Philumenam, Chremetis filiam.

1 Simul ſceleratus 2 Davus ſi quid 3 conſilii
Habet, ut 4 conſumat nunc, 5 cùm nihil
obſint doli.
6 Quem ego credo 7 manibus pedibuſque
8 obnixè omnia
Facturum: magis 9 id adeò, mihi ut 10 in-
commodet,
Quàm ut 11 obſequatur gnato. So. 12 qua-
propter? Si. rogas? 136
13 *Mala mens, malus animus:* 14 quem qui-
dem ego, ſi 15 ſenſero:
Sed quid opus eſt 16 verbis? 17 ſin eveniat,
quod 18 volo,
19 In Pamphilo ut nihil ſit moræ; 20 reſtat
Chremes,

1 Una operando. 2 Servus Pamphili. 3 Quod det conſilio meo ad diſturbandas nuptias. 4 Fruſtra inſumat, abſque damno meo. Sic in Heaut. 1. 1. *Quod in opere faciundo opera conſumis tua.* 5 Quoniam fallaciæ ejus nihil mihi nocere aut obeſſe poſſunt ob id quod molior. 6 Davum. 7 Omnibus membris, id eſt, omnibus, χερσίντε ποσίντε Hom. 21. 5. 8 Cum conatu, ſummo ſtudio. 9 Propter id, propterea. 10 Noceat, incommodum adferat impediendo propoſitum. 11 Præſtet obſequium, morem gerat filio meo Pamphilo. 12 Quarè id faciet Davus: ut tibi incommodet? 13 Ubicunque eſt perverſa cogitatio, ibi eſt depravata voluntas, conſilia prava, operationes malæ; q. d. totus eſt malus, propterea nihil boni facere poteſt. Argumentum eſt adjunctis. 14 Davum. 15 Quippiam moliri, in hoc crimine malè filio conſulere. Aposiopeſis ſive reticentia eſt: graviſſimam enim pœnam reticet, quod eſt irati animi proprium: q. d. indignè tractabo, probe ulciſcar. 16 Dicere de meo conſilio. 17 Sed ſi accidat. 18 Opto, ut ſcilicet experiar Pamphili amorem per falſas nuptias. 19 Ut non differat Pamphilus has nuptias, ſed in eas conſentiat. 20 Supereſt ut exorem Chremetem, ut impetrem precibus à Chremete filiam ſuam.

Qui mihi exorandus eſt, & ſpero 1 confore. 140
2 Nunc tuum eſt officium, has 3 benè ut 4 adſimules nuptias.
5 Perterrefacias Davum, obſerves 6 filium,
7 Quid agat, quid cum 8 illo conſilii captet.
So. ſat eſt.
Curabo: eamus jam nunc intrò. 9 Si. i præ: ſequar.

1 Perfectum iri, ut Chremes exoretur. 2 Hoc ad illud tertium reſpicit, quod dixit *& quid facere in hac re te velim*, v. 33. 3 Prudenter. 4 Fingas apud filium, ne illi perſentiſcant meam ſententiam. 5 Davo timorem incutias minis quibuſdam, ne quas fallacias aut inſidias mihi ſtruat. 6 Pamphilum. 7 Filius meus. 8 Davo. 9 Præi, præcede. Apoſtrophe.

ACTUS I. SCENA II.

DAVUS. SIMO.

Si. 1 NOn dubium eſt, quin 2 uxorem nolet filius:
2 Ita Davum 4 modò 5 timerè ſenſi, ubi nuptias
Futuras eſſe 6 audivit: ſed 7 ipſe exit foras.

1 Minimè dubito. Hîc Simo alloquitur ſpectatores, & Pamphili amorem explorat, ſimulat futuras nuptias: interminatur Davo priſtinum, ſi quid fallaciæ in ipſis conatus fuerit nuptiis. 2 Docere, quam cupio ut ducat. 3 Tantoperè. 4 Paulò ante quam cum Soſiâ loqui cœpiſſem. Argumentum à ſigno. 5 Ne filius meus uxorem duceret. 6 Ex me, vel aliorum ſermone. 7 Davus egreditur.

DA. 1 Mirabar, 2 hoc si 3 sic abiret: & 4 heri 5 semper 6 lenitas.
Verebar, 7 quorsùm evaderet. 5
8 Qui postquam 9 audierat 10 non datum iri filio uxorem suo,
Nunquam cuiquam nostrûm 11 verbum fecit, neque 12 id ægre tulit.
SI. At nunc 13 faciet: neque, ut opinor, sinè tuo magno 14 malo.
DA. 15 Id voluit, nos 16 sic 17 nec opinantes 18 duci 19 falso gaudio,

1 Mirum hoc fuisset. Secum ista loquitur Davus. Ordo est: Mirabar, si hoc abiret sic: & verebar semper, quorsum lenitas heri evaderet. 2 Res hæc, scilicet Pamphili factum aut peccatum, quòd fuerit apud meretricem. 3 Tam leviter & negligenter elaberetur, prætereat, quod Græci ἔτως dicunt. 4 Domini mei Simonis. 5 Ex quo Chremes Pamphilum generum abdicarat, itaque a Simone discesserat, ut negaret se filiam daturum. 6 Clementia, facilitas: cui contraria est *asperitas* & *difficultas*. 7 Ad quem effectum erumperet aut recideret. *Evadere* enim, est per quamcumque difficultatem ad aliquid pervenire. 8 Simo. 9 Intellexerat ex Chremete. 10 Quod non daretur uxor. 11 Quicquam locutus est alicui ex conservis nostris. 12 Uxorem filio non datum iri. 13 Scilicet *verbum*, id est, ægre feret, irascetur. Simo de se per tertiam personam loquitur submissè & secretò, respondens verbis Davi; nesciens eum adesse. 14 Periculo: q. d. tradêris in pristinum. 15 Quod sequitur, id est, hoc consilio fecit Causa impulsiva lenitatis. 16 Ut nos servi tali lenitate duceremur. 17 Nihil hujusmodi suspicantes, filiam Chremetis datum iri Pamphilo. 18 Ut alliceremur, foveremur, aut induceremur tanquam in retia. 19 Confictâ lætitiâ. Fingebat enim se gaudere. Lege Senecæ Epist. 59.

1 Sperantes jam, 2 amoto metu, 3 interea 4 oscitantes 5 opprimi, 10
6 Ne esset spatium cogitandi ad 7 disturbandas 8 nuptias:
9 Astute! SI. 10 carnifex quæ loquitur? DA. herus est, 11 neque prævideram.
SI. 12 Dave. DA. hem, quid est? SI. 13 ehodum 14 ad me. DA. quid hic 15 volt? SI. 16 quid ais? DA. 17 quâ de re? SI. rogas? Meum 18 gnatum 19 rumor est amare. DA. 20 id populus curat 21 scilicet.
SI. 22 Hoccine agis, an non? DA. egō verò 23 istuc. SI. sed, nunc 24 ea me exquirere, 15.

1 Cùm autem nunc speraremus metum nuptiarum esse ademptum. 2 Posito timore nuptiarum. Metaph. ab animatis ad inanimata. 3 Dum sic speraremus: 4 Securos. Metaph. *Oscitare* propriè dicuntur, qui vel ante somnum, vel etiam à somno, & præmimio otio identidem aperiunt. Et quoniam qui oscitant, non attendunt ad ea quæ futura sunt, cùm potiùs somno, quàm vigiliæ, sint proximi, ob id factum est, ut *oscitantes* pro securis sumantur. Hinc *oscitatio*, id est, animi otium & securitas: dicta ab *ore ciendo*, id est, commovendo, aperiendo. 5 Obrui ex improviso. 6 Daretur nobis tempus effingendi fallacias. 7 Impediendas. 8 Pamphili. 9 Scilicet *hoc fecit*. 10 Davus sceleratus herum suum excrucians, carnifice dignus, ut lanietur. Nam is propriè *carnifex* dicitur, qui ex hominibus carnes facit. 11 Non eum videram prior. Davus hæc submissè loquitur. 12 Davum vocat Simo. 13 Adverbium vocandi. 14 Veni. 15 Herus meus Simo vult, quod subinde me vocat? Secum loquitur. 16 Quid tu murmuras? 17 Murmurarem, vel me interrogas? 18 Filium Pamphilum. 19 Fama est, ferunt. 20 Filium tuum amare. 21 Quasi verò populus de amore filii tui sollicitus sit, ut rumorem esse dicas. Ironia: ut apud Virg. 4. Æn. Scilicet *is superis labor est*. 22 Audis ne, advertisne animum ad ea, quæ rogo, an non? 23 Ago, audio. 24 Quòd nunc sciscitor, interrogem talia de filio.

1 Ini-

1 Iniqui patris est. Nam, quod 2 antehac fecit, 3 nihil ad me attinet:
4 Dum tempus ad eam rem tulit, 5 sive animum ut expleret suum.
Nunc 6 hic dies aliam 7 vitam adfert, 8 alios mores postulat.
9 Dehinc postulo, 10 sive æquum est, te oro Dave, 11 ut redeat jam in 12 viam.
DA. 13 Hoc quid sit? SI. Omnes 14 qui amant, 15 graviter sibi dari uxorem 16 ferunt.
DA. Ita 17 ajunt. SI. 18 Tum si 19 quis magistrum 20 cepit 21 ad eam rem 22 improbum,

1 Morosi, minùs amantis. 2 Superioribus annis, ante hæc facta commisit Pamphilus. 3 Parùm de hoc tum sollicitus. 4 Quamdiu juventus Pamphili aut temporis opportunitas ad eam vivendi rationem, id est, ad amandum se præbuit. 5 Permisi ut filius satiaret ac satisfaceret libidini suæ, id est, permisi filium vivere ex animi sententiâ. 6 Hoc tempus, hæc ætas, in qua est filius. Pars pro toto. Cicero hunc versum ad consilia de Republ. accommodat. Epist. fam. 12. 25. 7 Vivendi rationem. 8 Requirit ut aliis moribus vivat Pamphilus, quàm prius, id est; ut honesto modo vivat. Polyptoton. 9 Ex hoc tempore petito à te. 10 Vel si id justum est, nempe ut herus servum oret. Correctio addita non tam ἐπανορθωτικὸν spectat, quàm vim jubendi intendit. Major enim ad impetrandum vis est, eum rogare, qui possit jubere. 11 Ut filius respiret, & amare desinat. Metaphora à viatoribus, qui à via aberrarunt, ad errorem animi, quando quis ab æquo & bono deflectit. 12 Rectam aut bonam. 13 Non intelligo, quid velis. 14 Amatores. Ratio, quare velit, ut filius, redeat in viam. 15 Molestè 16 Accipiunt. 17 Homines. 18 Deinde, præterea. 19 Aliquis ex amatoribus. 20 Nactus est. 21 Ad amandum 22 Cujus opera & consilio improbo seducatur, ut Pamphilus tuo.

Ipſum 1 animum 2 ægrotum ad 3 deteriorem partem plerumque 4 applicat.
DA. Non herclè 5 intelligo. SI. non? 6 hem! DA. 7 non? 8 *Davus ſum, non Oedipus.*
SI. Nempe ergo 9 apertè vis, quæ reſtant, me loqui. DA. 10 ſanè quidem.
SI. 11 Si ſenſero hodie, quidquam in his te 12 nuptiis
Fallaciæ 13 conari, quò fiant minùs,
Aut velle 14 in eâ re oſtendi, quàm ſis 15 callidus;

1 Amantis. 2 Malè habentem propter amoris inſaniam, id eſt, amoris morbo laborantem. 3 Pejorem partem, ut magis expetat vitam agere cum meretrice, quàm cum honeſta conjuge. 4 Appellit, adjungit. 5 Quod dicis. 6 Interjectio iraſcentis, cùm ſciat Davum probe intelligere. 7 Intelligo. 8 Servus ſum ſimplex, non interpres ænigmatum mihi propoſitorum (qualis fuit Oedipus) niſi apertus fiat ſermo. Erat enim Simo paulò antè obſcuriùs locutus, cùm *agrotum* diceret *animum*, *magiſtrum improbum*, *partem deteriorem*. Oedipus autem, poſtquam Sphingis monſtri, ænigma proponentis, & neſcium diſſolvere interficientis, diſſolvit, & monſtrum interfecit, dictus eſt obſcuriſſimarum rerum interpres. 9 Sinè circuitione, clarè. 10 Volo te apertè loqui. 11 Si intellexero. *Precibuſque minas regaliter addit.* Ovid. 2. Metam. 12 Filii mei. 13 Moliri, excogitare. 14 In nuptiis impediendis. 15 Aſtutus adverſus dominum tuum.

1 Ver-

1 *Verberibus cæſum te, Dave, 2 in piſtri-*
num 3 dedam uſque ad necem,
4 *Eâ lege atque omine, ut, ſi 5 te indè exe-*
merim, ego pro te molam.
Quid, hoc intellextin? an nondum etiam 6 me
hoc quidem? DA. imò 7 callidè:
8 *Ita apertè 9 ipſam rem modò locutus: 10*
nihil circuitione uſus es.
SI. 11 *Ubivis faciliùs paſſus ſim, quàm in*
hac re, me 12 deludier,

1 *Virgis flagellatum.* Moris olim fuit, ut extremo ſupplicio afficiendi priùs verberarentur. 2 In eum locum, in quo pilis & molis contunditur frumentum, id eſt, ad circumagendas molas truſatiles. Veteres enim ante uſum molarum, in vaſis lapideis concavis, quæ *Pilæ* vocabantur, frumentum igne priùs toſtum terebant, ut Virgilius ſcribit, *Et torrere parant flammis & frangere ſaxo*. Molæ poſtea repertæ, quarum quædam aſinariæ, aliæ truſatiles, quæ deteriorum mancipiorum opera verſabantur, non ſine ingenti labore. Unde factum, ut *piſtrinum* pro loco fatigationis pleno, & pro negotio moleſto, vireſque conficiente ponatur. 3 Conjiciam. 4 Tali conditione & eo auſpicio ſeu augurio mentis & vocis, ut, ſi te inde exemerim, ea exemptio ſit mihi piſtrini omen, & ego ſcilicet pro te molam. *Omen* enim, teſte Feſto, eſt augurium, quod ore fit & voce, quaſi *orimen*, quod *ore fiat*. 5 Si ex piſtrino te eduxerim, ego tuo loco in piſtrino molas circumagam. 6 Intellexiſti, ſicut nec cætera te intelligere dicebas? 7 Aſtute intellexi. Reſpondet ad id, quod Simo dixerat, cùm eum *callidum* appellavit. 8 Tam clare. 9 Quòd piſtrinum debeat eſſe pœna. 10 Nullis verborum ambagibus uſus es, ſed plane rem enuntiaſti & expreſſiſti. 11 In quacunque alia re multò libentiùs paterer me decipi, quam in nuptiis filii. 12 Deludi Paragoge.

DA. 1 Bona verba quæso. SI. Irrides? 2 nihil me fallis. Sed 3 dico tibi,
4 Ne temerè facias, neque tu hoc dicas tibi non 5 prædictum, 6 Cave. 35

1 Melora, vel suaviùs loquere rogo te, εὐφήμει; noli male ominari, id est, noli ea loqui de servo tuo, quasi is te delusum cupiat, *persuasa à me opinionem hanc suam esse. ego amotam volo*, ut infra loquitur 3, 2, 30. Ironia. 2 Non latet me, optime te novi Νῦν σὲ δόξειν λεγηθὰς με ἂν. Menandri. 3 Palam dico, diserte impero. 4 Ne inconsideratè quidquam facias. 5 Ne quid conareris fallaciæ. 6 Tibi. Comminantis & admonentis.

ACTUS I. SCENA III.

DAVUS.

1 ENimverò, Dave, 2 nihil loci est 3 segnitiæ, neque 4 socordiæ,
5 Quantum intellexi 6 modò 7 senis 8 sententiam 9 de nuptiis:

2 Sanè, profectò. Hîc brevis deliberatio est Davi: hîc enim increpatione Simonis in dubitationem & desperationem adductus, deliberat, an obtemperet domino minanti, an subveniat Pamphilo desperanti. 2 Non debes esse segnis, neque socors. 3 Negligentiæ ad agendum. Nam in rebus magni momenti priusquam incipias consulto, & ubi consulueris, mature facto opus est. *Segnis* opponitur alacri. 4 Ignaviæ, ad considerandum. Q. d. non oportet hîc Davum esse negligentem neque inconsideratum. Dicitur enim *socors* quasi *secors*, id est, sine corde, id est, ullâ prudentia. Nam *cordati* homines prudentes dicuntur. 5 In quantum. 6 Paulò antè, jam statim. 7 Simonis. 8 Opinionem. 9 Quod attinet de nuptiis Pamphili.

1 Quæ ſi non 2 aſtu providentur, me aut 3 herum 4 peſſundabunt.
5 Nec, quid agam, certum 'ſt: Pamphilum ne adjutem, an 6 auſcultem ſeni.
Si 7 illum reliinquo, 8 ejus vitæ timeo: 9 ſin opitulor, 10 hujus 11 minas, 5
12 Cui verba dare difficile. 13 Primùm jam de amore hoc 14 comperit:
Me 15 infenſus ſervat, ne quam faciam in nuptiis fallaciam.
Si 16 ſenſerit, 17 perii; aut, 18 ſi lubitum fuerit, 19 cauſam ceperit,
20 Quo jure, quâque injuriâ 21 præcipitem me in priſtinum dabit,

1 Omnia à ſene excogitata de nuptiis. 2 Aſtutia caventur, vitantur. 3 Hetilem filium Pamphilum. 4 Perdent, oppriment, peſſum, id eſt, ad imum præcipitabunt, mergent funditus. Metaphora ab his, qui irruentibus undis in aquis ſubmerguntur. 5 ſic hîc Davus timet, ne à nuptiis opprimatur, aut herilis filius. 5 Et nondum conſtitui, in dubio ſum, agere debeam propter imminentia mala. 6 Obſequar ac morem geram Simoni. 7 Pamphilum non adjuravero. 8 Metuo ne moriatur. 9 Sed ſi illi Pamphilo opem fero. 10 Senis. 11 Interminationes timeo. *Timeo tibi*, ſcilicet amico, ne quid mali tibi accidat. *Timeo te*, ſcilicet tanquam inimicum, ne mihi malum inferas. 12 Quem ſenem fallere haud facile eſt. 13 Jámprimum. Anaſtrophe. Enumerat pericula. 14 Scit Pamphilum amare Glycerium, 15 Obſervat, diligenter animadvertit animo irato quid agam. 16 Cognoverit me feciſſe in nuptiis aliquam fallaciam. 17 Actum erit de me. 18 Si venerit illi in mentem, ſi placebit illi. 19 Occaſionem aliquam arripiet, inveniet. Enallage modi. 20 Sive hoc juſtè, ſive injuſtè faciat, quocunque tandem modo, *καὶ δικαίως καὶ ἀδίκως* per fas & nefas, velim nolima. 21 Præcipitabit, conjiciet me in eum locum, quaſi ergaſtulum, in quo ingens eſt mola, ad agendam eam.

1 Ad hæc mala hoc mihi 2 accedit etiam:
3 hæc Andria,
4 Sive ista uxor, sive amica 'st, 5 gravida è Pamphilo 'st:
Audireque 6 eorum est 7 operæ pretium, audaciam:
Nam 8 inceptio 'st amentium, haud amantium:
9 Quidquid 10 peperisset, 11 decreverunt tollere:
Et 12 fingunt quamdam inter se nunc fallaciam,
Civem 13 Atticam esse 14 hanc. Fuit olim quidam senex,
Mercator: 15 navem is fregit 16 apud Andrum insulam:

1 Quæ imminet mihi propter nuptias, vel quòd herus sit mihi infensus 2 Adjungitur, additur. 3 Quòd hæc puella ex Andro scilicet Glycerium. 4 Sive ista sit appellanda uxor Pamphili. 5 Prægnans est, uterum gerit ex compressione Pamphili. Igitur lex jubet aut ducere, aut dotem dare. 6 Pamphili & Glycerii. 7 Ad rem pertinens. 8 Quod inceperunt tanquam inceptum est eorum qui mente destituti, non eorum qui amore capti sunt. Paronomasia. Recè igitur ille: *Amare &*

sapere vix Deo conceditur.
9 Sive masculum, sive fœminam. Hæc est amentia. 10 Pareret Glycerium. 11 Constituerunt Pamphilus & Glycerium educare, non exponere pro illegitimo. 12 Comminiscuntur. Occupatio, qua aliquis objicere potuisset, si Glycerium non est civis, Pamphilus non cogitur eam ducere. 13 Athenis natam. 14 Glycerium. 15 Is naufragium fecit, ejus fragâ navi. Narrat obiter argumentum totius fabulæ. 16 Circa.

Is 1 obiit mortem. 2 ibi tum 3 hanc 4 ejectam Chrysidis
Patrem recepisse, 5 orbam, 6 parvam. 7 Fabulæ.
8 Mihi quidem herclè non fit verisimile. 9
Atqui 10 ipsis 11 commentum placet. 21
Sed 12 Mysis 13 ab ea egreditur. At 14 ego hinc me ad forum, ut
15 Conveniam Pamphilum, ne 16 de hac re 17 pater 21 imprudentem opprimat.

1 Mortuus est, quasi ivit ad mortem. 2 In Andro insulâ tunc temporis fingunt patrem Chrysidis meretricis recepisse apud se hanc ejectam, orbam, ac parvam. 3 Glycerium. 4 Jactatam è navi ad littus hujus insulæ. 5 Parentibus privatam. 6 Adhuc tenellam, ita ut parentes agnoscere nequiret. 7 Nugæ sunt. 8 Sanè ego hoc non credo esse verisimile. 9 Pamphilo & Glycerio. 10 Hoc figmentum. 11 Ancilla. 12 Domo Glycerii. 13 Conferam me, id est, ibo. Ellipsis. 14 Alloquar Pamphilum, loquar cum Pamphilo. 15 De nuptiis. Causa finalis. 16 Ipsius Pamphili. 17 Nihil tale cogitantem molestet.

ACTUS I. SCENA IV.

MYSIS, ARCHILLIS.

MY. 1 AUdivi, 2 Archillis, jam dudum: 3 Lesbiam adduci jubes.
AR. Sanè pol 4 illa 5 temulenta 'st mulier & 6 temeraria,

1 Quid me facere vetis. Hæc scena mandatum continet. 2 mittitur enim ancilla Mysis, ut obstetricem accersat. 2 Nomen est aniculæ, quæ puerperam observabit, quam nos *nutricem siccam* vocamus. 3 Obstetricem illam ebriosam. 4 Lesbia obstetrix, quam jubes adduci. 5 Vinolenta, ebriosa, quasi *temeto* vino plena. *Temetum* enim antiqui vinum dicebant, quòd *tenet* seu *tentet mentem*. Indè *abstemius*, id est, sobrius, & à temeto abstinens. 6 Inconsiderata, non satis considerans quid agat.

Nec

Nec satis 1 digna, cui 2 committas 3 primo partu mulierem:
4 Tamen eam adducam. 5 Importunitatem spectate 6 aniculæ:
7 Quia compotrix ejus est. 8 Dii, date 9 facultatem, obsecro, 5
10 Huic 11 pariundi, atque 12 illi 13 in aliis potiùs 14 peccandi locum.
Sed 15 quid-nam Pamphilum 16 examinatum video? vereor, quid fiet.
17 Opperiar, ut sciam, num quid-nam hæc 18 turba 19 tristitiæ adferat.

1 Idonea obstetrix. 2 Cujus fidei commendes. 3 Primo puerperio. Primi enim partus omnium sunt difficillimi & periculosissimi, & eò majorem diligentiam & peritiam obstetricum postulant. 4 Quamvis sit remulenta. 5 Imprudentiam, ineptitudinem rei gerendæ. *Importunus* enim is dicitur, qui nullâ occasionis, loci & temporis ratione habitâ, agit quæcunque ipsi animus suggerit. Hæc secum abiens per Apostrophen ad spectatores loquitur. 6 Vetulæ Archillidis. 7 Quia Archillis simul cum eâ Lesbiâ potat, ideò scilicet vult Archillis illam à me accersi. 8 Invocatio est Mysidis orantis, ut Dii Nuptiales facilem dent Glycerio partum: qui quinque esse dicuntur, Jupiter adultus, Hymenæus, Juno adulta, Venus suadela, & Diana Lucina. 9 Gratiam. 10 Glycerio. 11 Pariendi, id est, ut fœliciter pariat. 12 Obstetrici Lesbiæ. 13 In aliis potiùs mulieribus, quàm in Glycerio jam primùm pariturâ, vel in aliis potiùs rebus, quàm in partu, id est, si ebrietas ejus & temeritas omninò inpoxia semper esse nequit, in aliâ potiùs re vitium committat, quàm in hoc negotio, cujus causâ nunc accersitur. 14 Etrandi, malè agendi occasionem. 15 Propter quid. 16 Perturbatum. 17 Exspectabo eum. 18 Turbatio, commotio animi Pamphili. Nam convenerat eum pater de nuptiis, hinc exanimatus & turbato est vultu. 19 Mali-

ACTUS I. SCENA V.

PAMPHILUS. MYSIS.

PA. 1 HOccine 'ſt 2 humanum factum aut inceptum ? hoccine 'ſt officium patris?
MY. 3 Quid illud eſt?
PA. 4 Pro Deûm atque hominum fidem! 5 quid eſt, ſi hæc non 6 contumelia 'ſt? Uxorem 7 decrêrat dare ſeſe mihi hodiè. Nonne oportuit
8 Præſciſſe me 9 antè? 10 nonne priùs communicatum oportuit? 5

1 Inducitur Pamphilus: tur. Hîc autem *pro Deûm atque hominum fidem* dicitur à dolente iracundo. 5 Scilicet *contumelia*. 6 Injuria, ὕβρις. 7 Decreverat, id eſt, conſtituerat pater ſe daturum. Syncope. 8 Præſciviſſe hæc de nuptiis. Syncope 9 Priùs. 10 Nonne debuerat mecum de his omnibus communicaſſe, priuſquam fierent? quia nuptiarum nomi omnis poteſtas in patre eſt. *Communicare aliquid alicui*, vel *cum aliquo*, eſt id ei ſecum commune facere, eumque facere participem ſive gaudii ſive triſtitiæ, ſive lucri ſive damni.

iracundus & dolens de nuptiis tam repentè celebrandis. 2 Humano ingenio dignum, vel humaniter factum quod pater Simo fecit, dicens; *uxor tibi dûcenda eſt hodie*. 3 Quòd Pamphilus ſit uſque adeò perturbatus. Hæc ſecum Myſis loquitur. 4 Imploro atque invoco opem, ſive auxilium Deorum atque hominum. *Prô* interjectio eſt dolentis: undè *prob dolor* dici ſolet ab eo, qui dolens loquitur atque exclamat. Poteſt etiam eſſe interjectio indignantis. Inde *prob pudor* dici conſuevit ab eo, qui enim virtuperatione alicujus loqui-

My. 1 Miseram me! 2 quod verbum audio?
Pa. 3 quid Chremes? qui denegârat
Se 4 commissurum mihi 5 gnatam suam uxorem? 6 id mutavit,
Quia me 7 immutatum videt.
Ita-ne 8 obstinatè operam dat, ut me à Glycerio miserum 9 abstrahat!
10 Quod si sit, pereo funditus. 10
11 Adeon' hominem esse 12 invenustum, aut 13 infelicem quenquam, ut ego sum.
Prò Deûm atque hominum fidem! nullo n'ego Chremetis pacto 14 affinitatem effugere potero? Quot modis
15 Contemtus, 16 spretus? facta, 17 transacta omnia. 18 Hem!

1 O me infelicem. 2 Quam orationem. Dixerat enim Pamphilus, *Uxorem decrevat dare se mihi hodiè*. 3 Scilicet *facit*, id est, quid dicam de Chremete. 4 Daturum. 5 Filiam suam Philumenam in uxorem. 6 Consilium, id est, sententiam. Nondum mutârat consilium Chremes, quod facit infrà 5.3. sed ex oratione patris Pamphilus colligit mutasse. 7 Non mutatum, non desistentem ab amore Glycerii, constantem. 8 Pertinaciter conatur id facere Chremes. 9 Divellat. 10 Si à Glycerio abstrahat, actum est de me. 11 Num credibile est? 12 Sinè venere & gratiâ, quem omnes pulchræ respuant & repudient, & appetant deformes. 13 Infortunatum, quòd ab amicâ me abstrahere voluit. 14 Ut non sim ejus gener. 15 A patre. 16 A Chremete. 17 Pacta, concordata, id est, pater & Chremes omnia jam confecerunt ac transegerunt de ducendâ uxore. Proverbium est de eo negotio, de quo nihil superest agendum. 18 Interjectio indignantis est.

1 Repudiatus repetor : 2 quamobrem ? 3
nisi si id est quod suspicor : 15
Aliquid 4 *monstri alunt* : 5 ea quoniam nemini 6 obtrudi potest,
Itur ad me. My. 7 Oratio hæc me miseram
8 exanimavit metu.
Pa. Nam quid ego nunc dicam de patre? 9 ah!
10 Tantam-ne rem tam negligenter agere?
11 præteriens 12 modò,
Mihi, apud 13 forum, 14 uxor tibi ducenda 'st Pamphile 15 hodie inquit : para:
Abi domum : 16 id mihi visu 'st dicere ; abi citò, & suspende te. 21
17 Obstupui : censen' me verbum potuisse ullum proloqui.

1 Rejectus 2 Chremete, id est, quem pribs Chremes recusaverat genetum, nunc revocor. 2 Revocor sc. 3 Si non est propter eam causam, quam conjicio. 4 Pater & Chremes tegunt & celant aliquid mali, sed aliquid deforme, quod mihi committi volunt, id est, præter æquum & justum aliquid faciunt. Metaphora sumta à monstris, quæ sunt aliquid deforme, & præter naturæ ritum procreantur: 5 Philumena, filia Chremetis. 6 A suo patre invito dari. Metaphora. Sic infrà : *Nusquam ausus sum recusare eam, quam mihi* obtrusit *pater*. 7 Pamphili. 8 Exanimem reddidit. 9 Interjectio dolentis & indignantis. 10 Negotium tanti momenti, scilicet matrimonium, tantâ cum socordiâ & imprudenter conficere ac tractare decet? 11 Ipse pater. A facto. 12 A tempore. 13 A loco. 14 A modo & verbis. 15 A brevi temporis spatio : scilicet per partes ostendit, quid esset, negligenter agere tantam rem. 16 Videbar hoc ab eo audire, factâ mentione de ducendâ uxore, id est, æquè gratus mihi fuit ejus sermo, ac si dixisset, propera, &c. 17 Attonitus totus fui, quasi nullam sensum habens, cum hoc diceret.

Aut

Aut ullam 1 cauſam 2 ineptam ſaltem, falſam, iniquam? 3 obmutui.
4 Quòd ſi ego 5 reſciſſem id priùs, quid facerem, ſi quis nunc me roget;
6 Aliquid fecerem, 7 ut hoc ne facerem. 8 Sed nunc quid primum 9 exequar? 25
Tot me 10 impediunt 11 curæ, quæ meum animum 12 divorsè trahunt:
13 Amor, 14 miſericordia hujus, 15 nuptiarum ſollicitatio,
16 Tum patris pudor, 17 qui me tam leni paſſus eſt animo 18 uſque adhùc,
19 Quæ meo cunque animo libitum 'it, facere: 20 ei-ne ego ut advorſer? 21 hei mihi!

1 Excuſationem proloqui aut adducere. 2 Nihil ad rem pertinentem. 3 Tum factus ſum mutus. 4 Ordo eſt: Quod ſi quis nunc roget me, quid facerem, ſi ego prius reſciſſem id. 5 Reſciviſſem ab eo me ducturum hodiè uxorem. 6 Reſponſio. 7 Ut non ducerem aliam uxorem, quam Philumenam. 8 Deliberat apud ſe quid agendum ſit. 9 Conficiam? 10 Obſtant mihi, perturbant me, ne paſſim deliberate quid optimum factu ſit. 11 Solicitudines. 12 In diverſas ſententias impellunt. 13 Quod Glycerium amo. Enumeratio curarum. 14 Commiſeratio, quâ ego miſereor Glycerii. Paſſivè ſumitur. 15 Tractatio de nuptiis, id eſt, quod pater me ſollicitat, ut nubam. 16 Præterea verecundia ſive reverentia, quâ ego propter patrem meum officior, me impedit. 17 Pater. 18 In hunc diem uſque. 19 Quodcunque animus meus voluit facere. Tmeſis. 20 An ego committam, ut repugnem tam leni parenti? 21 Interjectio dolentis.

Incer-

Incertum 'ſt, 1 quid agam. My. 2 miſera timeo, 3 incertum hoc 4 quorsùm accidat.

Sed nunc 5 peropu 'ſt, aut 6 hunc cum 7 ipsâ, aut me aliquid de 8 illâ 9 adversùm hunc loqui.

10 *Dum in dubio 'ſt animus, 11 paulo momento huc vel illuc impellitur.*

Pa. 12 Quis hic loquitur? Myſis, ſalve. My. 13 ô ſalve Pamphile. Pa. Quid 14 agit? My. rogas?

Laborat è 15 dolore: atque 16 ex hoc 17 miſera ſolicita 'ſt, diem

Quia olim in hunc ſunt 18 conſtitutæ 19 nuptiæ: 20 tum autem hoc 21 timet.

1 Utrùm amori, an verò patri obtemperem. 2 Myſis nondum ſe Pamphilo oſtendit, ſed eum apud ſe conquerentem latenter auſcultat, & ſola ſecum per intervalla loquitur. 3 Quod dixit Pamphilus incertum eſſe ſibi 4 Ad quam partem perveniat, evadat, id eſt, timeo ne hujuſmodi incertitudo diſtrahat eum ab amore noſtræ Glycerii. 5 Valdè, maximè neceſſarium eſt. Conſilium à neceſſitate. 6 Pamphilum. 7 Glycerio. 8 Glycerio. 9 Apud hunc Pamphilum, cum hoc Pamphilo. 10 Quamdiu animus neſcit, quod agere debeat. 11 Exiguo pondere ſive motu in hanc vel in illam ſententiam, quam eligat, inducitur. Translatum à ſtaterâ: cujus examinatio per linguam bilancis parvi ponderis momento huc vel illuc inclinat. 12 Eſt reſpicientis. 13 Optantis eſt adventum, aut repentè perculſi. 14 Glycerium. 15 Partus & ægritudinis, quam de te concepit. 16 Propter hoc. 17 Glycerium. 18 Determinatæ à patre tuo. 19 Cum Philumenâ, Chremetis filiâ. 20 Præterea. 21 Glycerium.

1 Ne deseras se. PA. 2 Hem! ego-ne 3 isthuc conari queam?
Ego 4 propter me 5 illam decipi miseram sinam?
6 Quæ mihi suum animum atque omnem vitam 7 credidit.
Quam ego animo 8 egregiè caram pro uxore habuerim,
Benè & 9 pudicè ejus 10 doctum atque 11 eductum sinam
Coactum egestate 12 ingenium immutarier?
13 Non faciem. MY. haud vereor, 14 si in te solo sit situm,
15 Sed 16 vim 17 ut queas ferre. PA. adeon' me 18 ignavum putas?
Adeon' 19 porrò ingratum, aut 20 inhumanum; aut 21 ferum,
Ut neque me 22 consuetudo, neque 23 amor, neque 24 pudor

1 Ne rejecta ipsa ducas uxorem. 2 Interjectio dolentis & indignantis, affectum demonstrans. 3 Huic rei operam dare, scilicet deserere. 4 Meâ causâ, quia ex me gravida & de me sollicita est. 5 Glycerium. 6 Glycerium. 7 Meæ fidei commisit. 8 Præter cæteras dilectam. 9 Honestè, castè. 10 Institutum. 11 Educatum 12 Naturam immutari, depravari? Paragoge. 13 Non deseram eam. 14 Si tu solus potestatem habeas ejus rei faciendæ. 15 Vereor. 16 Patris. 17 Quod non. 18 Timidum, parum fortem, scilicet ut vim, à patre metuendum, sustinere nequeam. 19 Præterea immemorem beneficii accepti. 20 Incivilem, durum. 21 Immansuetum, immitem adversus eam. 22 Diuturna conversatio, quam habui cum Glycerio, quâ etiam feræ mansuescunt, contra id quod dixit *ferum*. 23 Contra inhumanitatem. 24 Contra ingratitudinem.

1 Commoveat, neque commoneat, 2 ut ser-
vem fidem?
MY. Unum hoc scio hanc 3 meritam esse, ut
memor esses 4 sui.
PA. Memor essem? ô Mysis, Mysis, 5 etiam
nunc mihi
6 Scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis
De Glycerio. Jam fermè 7 moriens me 8 vo-
cat:
9 Accessi: 10 vos semotæ: 11 nos soli: 12 in-
cipit:
Mi Pamphile, 13 hujus formam atque æta-
tem vides:
14 Nec clam te est, quàm illi nunc 15 utræ-
que 16 inutiles
17 Et ad 18 pudicitiam & ad rem 19 tutan-
dam sient.
20 Quod ego te per 21 hanc dextram oro 22
& ingenium tuum,

1 Concitet. Paronomasia. 2 Ut sim Glycerio fidelis. 3 Glycerium promeruisse. 4 Ejus 5 Adhuc Ordo est: Illa dicta Chrysidis de Glycerio sunt etiam nunc mihi scripta in animo *meo*. 6 Impressa. 7 Chrysis. 8 Ad se. 9 Veni ad eam. 10 Vos ancillæ eratis ab illâ separatæ. 11 Ego & Chrysis remansimus. 12 Chrysis incipit sic loqui. 13 Glycerii pulchritudinem atque juventutem vides. Prosopopœja. 14 Neque ignoras. 15 Forma & ætas. *Lis est cum fama magnæ pudicitiæ*: & Juven. Sat. 10. *Rara est adeò concordia formæ atque pudicitiæ*. 16 Incommodæ. 17 Partim. 18 Castitatem, honestatem 19 Facultates servandas. 20 Propter quod itaque. 21 Manum tuam, quam teneo, fidei pignus: hinc enim apparet Chrysidem eum tenuisse interloquendum. Solebant autem veteres jurare per ea, quæ habebant charissima, & orare per eadem. Dextra autem *Fidei* consecratur; auris *Memoriæ*, genua *Misericordiæ*. 22 Et per naturam tuam mansuetam & benè moratam.

Per

Per tuam 1 fidem, 2 perque hujus solitudinem
3 Te obtestor, ne abs te 4 hanc segreges, neu deseras:
Si te in 5 germani fratris dilexi loco,
Sive te 6 hæc 7 solum semper 8 fecit maximi,
Seu tibi 9 morigera fuit in rebus omnibus.
Te 10 isti 11 virum do, 12 amicum, 13 tutorem, 14 patrem:
15 Bona nostra hæc 16 tibi permitto, & tuæ mando 17 fidei.
18 Hanc mihi in manum dat: mors 19 continuò ipsam occupat.
20 Accepi: acceptam servabo. My. ita spero quidem.
Pa. Sed cur tu abis ab illâ? My. 21 obstetricem arcesso. Pa. propera.
Atque audin'? 22 verbum unum cave de nuptiis.
Ne ad morbum 23 hoc etiam. My. 24 teneo.

1 Quia promisisti, te hanc velle ducere. 2 Et quia Glycerium sola est, nisi tibi uni consocietur. 3 Adjurando te rogo. 4 Glycerium separes. 5 Uterini, id est, ex utroque eodem parente. A commemoratione meritorum. 6 Glycerium. 7 Sinè rival. 8 Æstimavit plurimi. 9 Obsequiosa fuit, id est, obediit. 10 Glyceria. 11 In maritum, ne segreges. 12 Pro amico, ne eam deseras. 13 Ut eam tuearis tanquam orbam. 14 Quia parva cùm sit, paterno indiget auxilio. 15 Supellectilem nostram. 16 Tanquam justo atque legitimo hæredi. 17 Tutelæ. Finis prosopopœjæ. 18 Per manuum conjunctionem nos conjungit, mihi tradit. 19 Statim post illa verba Chrysidem arripit, id est, moritur. 20 Glycerium in meam fidem. 21 Mulierem, quæ parturientibus opem fert, eo accersitum. 22 Scilicet *dicas*. Ellipsis. 23 Scilicet *accedat*, id est, ne morbus Glycerii ingravescat. 24 Intelligo quid velis.

ACTUS

ACTUS II. SCENA I.

CHARINUS, BYRRHIA, PAMPHILUS.

CH. 1 QUid ais, Byrrhia? Datur 2 illa 3 Pamphilo hodie 4 nuptum? BY. sic est. CH. quî scis, Byrrhia?

BY. 5 Apud forum 6 modò è 7 Davo audivi. CH. 8 væ misero mihi!

Ut animus in 9 spe atque in 10 timore 11 usque antehac 12 attentus fuit,

Ita, postquam 13 ademta 14 spes est, lassus, 15 curâ confectus 16 stupet. 5

BY. Quæso 17 ædepol Charine, quoniam non potest 18 id fieri, 19 quod vis,

Velis id, quod possit. CH. nihil volo aliud, nisi Philumenam.

BY. 20 Ah! quantò 21 satius est, 22 te id dare operam,

1 Orditur cum quadam admiratione. Charinus intelligit, Pamphilo nupturam Philumenam: idem rogat Pamphilum, ne ducat. 2 Philumena amica mea. 3 Filiô Simonis. 4 Ut nubat? Ex verbis Charini apparet, Byrrhiam servum nunciasse nuptias futuras cum Pamphilo. 5 Confirmatio à tribus circumstantijs, à loco, personâ, & tempore. 6 Paulo antè 7 Ex servo Pamphili 8 Exclamatio dolentis est. 9 De futuro bono. 10 De futuro malo. 11 Assiduè ante hoc tempus, id est, antequam audirem nuncium tuum de nuptiis. 12 Arrectus, distentus. 13 Ablata mihi 14 Ducendæ Philumenæ. 15 Solicitudine sic cruciatus & vulneratus, ut sanari non possit. 16 Quasi sensu careret animus. 17 Per ædem Pollucis. Jurantis est. 18 Ut habeat Chremetis filiam uxorem. 19 Quod cupis fieri 20 Indignantis. 21 Melius esset. 22 In eo te laborare.

1 Qui

1 Qui iſtum amorem ex animo 2 amoveas tuo, quàm 3 id loqui,
4 Quo magis 5 lubido fruſtrà incendatur tua.
CH. *Facile omnes, cum 6 valemus, 7 recta conſilia ægrotis damus:*
Tu ſi 8 hic ſis, aliter 9 ſentias, BY. age, age, 10 ut lubet. CH. ſed Pamphilum Video. 11 Omnia experiri certum 'ſt priùs, quàm pereo. BY. quid 12 hic agit?
CH. 13 Ipſum hunc orabo: huic ſupplicabo: 14 amorem huic narrabo meum:
Credo, 15 impetrabo, ut aliquot ſaltem 16 nuptiis 17 prodat dies.
18 Interea 19 fiet aliquid, ſpero. BY. 20 id aliquid nihil eſt. CH. Byrrhia,
Quid tibi videtur? adeo-n' ad 21 eam: BY. 22 quid ni? Si nihil 23 impetres,
Ut te arbitretur ſibi paratum 24 mœchum, ſi 25 illam duxerit.

1 Ut. 2 Auferas, ejiclas. 3 Ut nomines amicam 4 Quibus ſermonibus. 5 Tuus effrenatus amor. 6 Sani ſumus. 7 Salutaria. 8 Meo loco, id eſt, ſi partes meas ageres, ſi amator eſſes, *δειχτικῶς* ſe ipſum indigitans 9 Sentires, judicares 10 Sc. *facias*. 11 Omnes vias & rationes, quibus Philumenam habere poſſim, tentare decrevi, priuſquàm moriar. 12 Charinus. Hæc ad ſpectatores dicuntur. 13 Pamphilum. 14 Quo pacto ego amem ſuam Philumenam. 15 Obtinebo ſupplicando à Pamphilo. 16 Ad nuptias celebrandas. 17 Producat, differat. 18 Dum protrahentur nuptiæ. 19 De meo amore. 20 Dicit hæc ad ſpectatores. 21 Pamphilum-ne adire debeo? 22 Cur non adeas ad eum? 23 Ab eo. 24 Adulterum, corrivalem. 25 Philumenam tuam amicam.

CH.

CH. 1 Abi hinc in 2 malam rem cum 3 ſuſpicione iſthac, 4 ſcelus!
PA. Charinum video: ſalve. CH. ô ſalve Pamphile: 20
Ad te advenio, 5 ſpem, 6 ſalutem, 7 auxilium, 8 conſilium 9 expetens.
PA. Neque pol 10 conſilii 11 locum habeo, neque 12 auxilii copiam.
Sed 13 iſthuc quidnam 'it? CH. hodiè 14 uxorem ducis? PA. ajunt. CH. Pamphile, 15 Si id facis, hodiè 16 poſtremum me vides. PA. quid ita? CH. 17 hei mihi?
18 Vereor dicere: 19 huic dic quæſo, Byrrhia. BY. ego dicam. PA. quid eſt? 25
BY. 20 Sponſam 21 hic tuam amat. PA. 22 næ iſte haud mecum ſentit: 23 ehodum dic mihi,

1 Imprecatio irati. 2 Ad patibulum, exitium, ſupplicium te dignum, ad corvos. 3 De me. 4 Sceleſte: ſubſtantivum pro adjectivo. 5 Ut des mihi aliquid ſpei, quò recreer à meis curis. 6 Incolumitatem, ſi non ducas eam uxorem, cujus amore depereo. 7 Ut (altem proroges nuptiarum tempus in aliquot dies. 8 Ut (quia amans ſum, ideò amens & non mei compos) des mihi conſilii quidquam ad dementiam meam ſanandam. 9 Quærens à te. 10 Quia ipſe conſilii egeo. 11 Facultatem, opportunitatem. 12 Scilicet *ferendi*: quia miſer ſum. 13 Quod te impellit ad hæc petenda. 14 Philumenam, quam ego amo. 15 Si eam ducis. 16 Poſtremò, ultimò, id eſt, amoris dolore jam ſum moriturus 17 Dolentis. 18 Non audeo dicere. 19 Pamphilo. 20 Philumenam tibi promiſſam. 21 Charinus. 22 Certè Charinus non eſt ejuſdem mecum ſententiæ atque opinionis: nàm eam deperit, quàm vehementer odi. Ad ſpectatores hoc dicitur. 23 Particula movens attentionem: quia ſe convertit ad Charinum.

Num quidnam 1 amplius tibi cum illâ fuit Charine? Ch. 2 ah Pamphile,
3 Nihil. Pa. 4 quàm vellem! Ch. nunc te per amicitiam & per 5 amorem obsecro.
Principio, ut ne ducas. Pa. 6 dabo equidem operam. Ch. sed si 7 id non potes,
Aut tibi si nuptiæ hæ 8 sunt cordi. Pa. 9 cordi? Ch. saltem aliquot dies
10 Profer, dum proficiscor 11 aliquò, ne 12 videam. Pa. audi nunc jam:
Ego Charine neutiquam officium 13 liberi esse hominis puto,
Cùm 14 is nihil 15 promereat, 16 postulare id gratiæ 17 apponi sibi:
Nuptias 18 effugere ego istas malo, quàm tu 19 adipiscier.
Ch. 20 Reddidisti animum. Pa. nunc si quid potes aut 21 tu, aut 22 hic Byrrhia,

1 Quàm amare, quod sit ejus recusandæ causa. 2 Dolentis particula. 3 Mihi fuit amplius cum illâ. 4 Ut tibi aliquid amplius fuisset cum illa, quo mihi illius recusandæ daretur causa. Hæc & sequentia Pamphili interloquentis verba usque ad (*audi nunc jam*) sic accipienda sunt, ut Charinus non audiat. 5 In Philumenam. 6 Ne ducam. 7 Scilicet *facere*, ut eam non ducas propter instantiam patris. 8 Placent, arridentne, id est, si induxisti in animum ut ducas. 9 Repetitio interrogatoria cum indignatione. 10 Differ, protrahe nuptias tantisper. 11 In aliquem tanquam exilii locum. 12 Has nuptias. 13 Hoc pertinere ad ingenuum & honestum hominem. 14 Liber homo. 15 Promereatur, mercede dignum efficiat. 16 Quod petit sibi haberi gratiam: non enim tui causâ Philumenæ nuptias fugio, sed Glycerii, quàm intimè & constanter amo. 17 Attribui exhiberi. 18 Evitare. 19 Eas nuptias. 20 Confirmasti animum meum, reduxisti me in spem. Hac proverbiali figurâ utimur, cùm desperatio in spem conversa est. 21 Charine. 22 Aliquid potest.

1 Fa-

1 Facite, 2 fingite, invenite, 3 efficite, 4 quî detur tibi:
5 Ego id agam, mihi quî ne detur. CH. ſat habeo. PA. Davum 6 optumè
Video: cujus conſilio fretus ſum. CH. at 7 tu 8 herclè haud quidquam mihi
9 Niſi ea, quæ nihil opus ſunt ſciri: 10 fugin' hinc? BY. 11 ego 12 verò ac lubens.

1 Movete omnem lapidem. 2 Quod falſum ſit. 3 Perducit rem ad effectum. 4 Ut illa Philumena tibi nuptum detur. 5 Ego dabo operam in hoc, ut ea Philumena mihi nuptum non detur. 6 Opportunè. 7 Dicis, nuncias. 8 Per Herculem. 9 Audierat enim de ſervo ſuo Pamphilum hodiè ducturum Philumenam: nunc autem audit de Pamphilo, nihil minùs futurum. 10 Fugis-ne hinc, neque diſcedis? Comminantis eſt & rejicientis ſervum à ſe. 11 Libenter fugiam. 12 *Verò* hîc & alibi, frequenter eſt affirmativè reſpondentis: ut ſupra 1. 2. ubi à Simone rogatus Davus, *Hocine agis, an non?* reſpondet, ego verò *iſthuc*.

ACTUS II. SCENA II.

DAVUS, CHARINUS, PAMPHILUS.

DA. 1 DI boni! 2 boni quid porto? ſed ubi inveniam 3 Pamphilum,

1 Davus cùm ex variis conjecturis & ſignis comperiſſet, nuptias non cohærere, Pamphilum toto querens oppido, exultat inſolentiùs. 2 Quid bonæ rei, boni nuntii hero meo in animo fero ac geſto? *portamus* enim non ſolum corpore, ſed etiam animo tam bona, quàm mala. Alioqui *portare* duobus modis dicimus: uno, cùm jumentis aut curribus aliquid nobiſcum ducimus: altero, cùm corpore noſtro, imitatione jumentorum, ferimus. 3 Herum meum.

1 Ut metum, in quo nunc 2 est, adimam, atque expleam animum gaudio?
CH. Lætus 3 est, nescio 4 quid. PA. 5 nihil est: nondum hæc rescivi 6 mala.
DA. 7 Quem ego nunc credo, si jam audierit sibi paratas nuptias.
CH. 8 Audin' tu 9 illum? DA. 10 toto me oppido exanimatum quærere.
Sed ubi 11 quæram? aut quò nunc primùm 12 intendam? CH. 13 cessas alloqui?
DA. Abeo. PA. Dave ades, 14 resiste. DA. quis homo 'st, 15 qui me? ô Pamphile,
Te ipsum quæro: 16 euge Charine! 17 ambo opportunè: 18 vos volo.
CH. Dave, perii. DA. 19 quin tu 20 hoc audi. CH. interii. DA. quid timeas, scio.
PA. Mea quidem herclè in 21 vita 'st. DA. & quid 22 tu, scio.

1 Causa finalis. 2 Propter auditas nuptias. 3 Davus. Hæc Charinus dicit ad Pamphilum. 4 Propter quid, quare. 5 Quare lætus sit. 6 Nuptias hodiè futuras. 7 Pamphilum. 8 Verba hæc sunt Charini secretò Pamphilum alloquentis. 9 Davum loquentem de nuptiis, tanquam rescierit. 10 Davi sermo Charini sermonis interpositione interruptus est: ideòque repetendum est, *quem*, scilicet Pamphilum, *exanimatum*, id est, perturbatum, *credo quærere me toto oppido*, id est, per totam urbem. 11 Eum. 12 Gressum aut cursum dirigam? 13 Hoc dicit Charinus, timens ne abeat Davus. 14 Remane, mane, sta. Virg. 1. Æneid. Restitit *Æneas, claraque in luce refulsit*. 15 Vocat, aut resistere jubet. 16 Interjectio est lætitiam movens. 17 Uterque tempestivè, scilicet *adestis, venistis*. 18 Scilicet *alloqui*. 19 Imò. 20 Quod dicturus sum. 21 In periculum gravissimum adducta est, ne cum morte commutetur. 22 Scilicet *times*.

PA.

PA. 1 Nuptiæ mihi. DA. & 2 id scio. PA. 3 hodiè. DA. 4 obtundis, tametsi intelligo. 5 Id paves, ne ducas 6 tu 7 illam: 8 tu autem, 9 ut ducas. CH. 10 rem tenes.
PA. Istuc ipsum. DA. atqui 11 istuc ipsum nil periculi est: 12 me vide.
PA. 13 Obsecro te, quamprimùm hoc me libera miserum 14 metu: DA. 15 hem, Libero: uxorem tibi jam non 16 dat Chremes. PA. quî scis? DA. scio.
17 Tuus pater modò me 18 prehendit: ait, tibi uxorem dare sese
19 Hodiè, item 20 alia multa, quæ nunc non est narrandi 21 locus.

1 Præparatæ vel indictæ sunt à patre: Interrumpit Davus sermonem Pamphili. 2 Tibi præparatas & indictas fuisse nuptias. 3 Sunt indictæ & in hunc diem constitutæ. 4 Eadem toties repetendo me hebetas & molestus mihi es: qui enim sæpè repetendo aliquid dicit, *obtundere* dicitur. Translatio autem est à fabris, qui sæpè repetunt tundendo aliquid malleo, & idem obtundunt & hebetant. 5 Propter id. 6 Pamphile. 7 Philumenam. 8 Charine, scilicet *paves*, id est, times. 9 Quod non, ne non. 10 Negotium ipsum, uti est, intelligis 11 Quod tu times, non est periculum. 12 Specta me fidei datorem, mihi fide, habe me fidejussorem. Est enim spondendi formula, certam quandam fiduciam significans. Sic Phormio 4. cum dixisset Antipho, *modò ut fiant*, respondet Geta; *Fient*: me vide. 13 Per sacra rogo te. 14 Propter nuptias, ne cogar ducere filiam Chremetis. 15 Ecce libero te. Demonstratio facti. 16 Filiam suam in uxorem hodiè non dabit. 17 Simo. Narratio, quæ habet argumenta falsarum nuptiarum. Primum argumentum sumtum est à personâ patris. 18 Comprehendit tanquam vitantem & fugientem, scilicet forum. 19 Alterum argumentum à tempore. 20 Scilicet *dixit mihi*. 21 Tempus, opportunitas.

1 Continuò ad te properans, 2 percurro ad forum, 3 ut dicam tibi 4 hæc.
Ubi te non invenio 5 ibi, 6 ascendo in quendam 7 excelsum locum.
Circumspicio: 8 nusquam: fortè ibi 9 hujus video Byrrhiam:
10 Rogo: negat 11 vidisse: 12 mihi molestum: quid agam cogito.
13 Redeunti intereà, 14 ex ipsâ re mihi 15 incidit suspicio: 16 hem!
Paululùm 17 opsonii: 18 ipsius tristis: de improviso 19 nuptiæ:
20 Non cohærent. PA. quorsum-nam 21 istuc? DA. ego 22 me continuò 23 ad Chremem.
Quùm 24 illò advenio, 25 solitudo ante ostium: jam 26 id gaudeo.
PA. Rectè dicis, perge. DA. 27 maneo: 28 interea 29 introire neminem

1 Statim, ubi hæc dixit mihi. 2 Celeriter curro. 3 Causa finalis cursus instituti. 4 Quæ audivi à patre tuo. 5 In foro. 6 Conscendo, 7 ut scilicet te advenientem possem videre. 8 Vidi te. 9 Charini servum. 10 Interrogo eum, an te usquam viderit, nec ne. 11 Se vidisse te. 12 Erat hoc responsum, *vel*, quod te non invenirem. 13 Dum redirem à foro. Suspicio ex signis, ex quibus colligi nullas esse nuptias. 14 Ex ipso apparatu, quem videram paulò antè. 15 In mentem venit suspicio, id est, cœpi suspicari. 16 Interjectio indignantis vel demonstrantis. 17 Rei cibariæ sive pulmenti in ædibus præparatum est. Est enim *opsonium*, quicquid ultra panem & vinum adjicitur in cibum. 18 Ipse pater Simo. 19 Fiunt. 20 Non quadrant hæc, non conveniunt sibi. 21 Scilicet *dicis*. 22 Confero. 23 Ad Chremetis domum. 24 Ad ædes Chremetis. 25 Nulla erat hominum frequentia, sed vacuitas pro foribus Chremetis. 26 Propter id. 27 Exspecto pro foribus. 28 Dum ibi exspecto. 29 Ingredi domũ Chremetis.

VI.

Video, 1 exire neminem, 2 matronam nullam, in 3 ædibus
4 Nihil 5 ornati, nihil 6 tumulti: acceſſi, introadſpexi. PA. ſcio.
7 Magnum ſignum. DA. num videntur convenire 8 hæc nuptiis?
PA. Non opinor, Dave. DA. opinor, 9 narras? 10 non rectè accipis:
11 Certa res eſt: etiam 12 puerum 13 indè abiens 14 conveni Chremis,
Olera, & piſciculos minutos 15 ferre 16 obolo 17 in cœnam 18 ſeni.
CH. Liberatus ſum hodiè, Dave, 19 tuâ operâ. DA. 20 at nullus quidem.
CH. Quid ita? nempè 21 huic prorſus 22 illam non 23 dat. DA. 24 ridiculum caput.
Quaſi neceſſe ſit, ſi 25 huic non dat, te 26 illam uxorem ducere.

1 Domo Chremetis. 2 Mulierem video exire aut introire. 3 Domo Chremetis. 4 Nullum apparatum qui nuptiis conveniat. 5 Archaïſmus pro *ornatus*, *tumultus*, quartæ declinationis. 6 Nullum ſtrepitum, nullum curſum & recurſum ſervorum. 7 Magnum argumentum eſt quod dicis, Philumenam mihi non datum iri. 8 Quæ audis de me. 9 Quid dicis, opinor? 10 Rem ipſam non rectè intelligis. 11 Certiſſimum eſt quod narro, de eo itaque non eſt opinandum. 12 Servum. 13 Ex ædibus Chremetis. 14 Allocutus ſum, caſu inveni. 15 Proferentem. Infinitivus pro Participio. 16 Minuto nummo, exiguo pretio emtos. 17 Quibus cœnaret. 18 Chremeti. 19 Tuo auxilio 20 Sed tu non certè liberatus es meâ operâ. 21 Pamphilo. 22 Philumenam. 23 Chremes. 24 Ridiculus ſive deridendus homo. Synecdoche. 25 Pamphilo. 26 Philumenam.

Nisi 1 vides, nisi 2 senis 3 amicos oras, 4 ambis. CH. 5 benè mones.
6 Ibo: etsi herclè sæpè jam me 7 spes hæc 8 frustrata 'st. Vale.

1 Provides, adhibes omnem diligentiam. 2 Chremetis. 3 Qui pro te intercedant. 4 Per ambitionem certas, & in ea obtinenda operam adhibeas, sc. *nihil efficies, non es ducturus Philumenam*, aut simile quid. Ductum à candidatis, qui dum honores & magistratus quærerent, si virtutibus aut meritis diffiderent, singulas tribus circumire solebant, & cujusque prensare dextras. Δεξιᾶσθαι: hinc fit, ut *ambire* sumatur pro eo, quod est honores & magistratus quærere. Undè fit *ambitus*, id est, crimen, quo ad publicos honores & magistratus turpibus atque inhonestis artibus, putà blanditiis, precibus, largitione contendimus. *Ambio* autem propriè significat circumeo, undique cingo. 5 Recte suades. 6 Ad amicos Chremetis, eosque orabo & ambiam. 7 Habendæ Philumenæ. 8 Decepit.

ACTUS II. SCENA III.

PAMPHILUS. DAVUS.

PA. 1. QUid igitur sibi volt pater? cur 2 simulat? DA. ego dicam tibi. 3 Si id succenseat nunc, quia non dat tibi uxorem Chremes, 4 Ipsus sibi esse injurius videatur: 5 neque id injuriâ:

1 Sic enim fallæ sunt nuptiæ, quid quærit, quid cupit, quid cogitat pater! Suadet Pamphilo, atque persuadet Davus, ut patri dicat Pamphilus, se uxorem ducturum, cujus consilio major oritur perturbatio. 2 Fingit, sc. velle ut ducam uxorem? 3 Ob id iratus esset. 4 Ipse pater tuus videatur sibi, id est, ipse judicet cum animo suo se esse injurium, id est, iniquum adversus te, tibique injuriam intulisse. 5 Neque immeritò, & non sine causâ id judicabit.

1 Priùs-

1 Priùs, quàm tuum ut ſeſe habeat, animum
ád nuptias perſpexerit.
Sed ſi tu 2 negãris 3 ducere, 4 ibi culpam in
te 5 transferet:
6 Tum illæ 7 turbæ fient. PA. quid? 8 vis
patiar? DA. 9 pater eſt, Pamphile:
10 Difficile 'ſt: 17 tum hæc ſolæ 'ſt mulier:
12 dictum ac factum 13 invenerit
Aliquam 14 cauſam, quamobrem 15 ejiciat
oppido. PA. ejiciat? DA. 16 citò.
PA. 17 Cedo igitur, quid 18 faciam Dave?
DA. 19 dic te 20 ducturum. PA. 21 heu!
DA. 22 quid eſt?
PA. 23 Egò-ne dicam? DA. cur non? PA. nun-
quam faciam. DA. ne nega.
PA. Suadere noli. DA. 24 ex eâ re quid fiat,
vide.

1 Priuſquãm ad ple-
num & perfectè noverit
voluntatem tuam, quomo-
dò ſit diſpoſita ad nuptias,
id eſt, quid ipſe ſentias de
his nuptiis. 2 Patri. 3 Eam
Philumenam. 4 Tum. 5
Conferet pater. 6 Cùm ne-
gaveris. 7 Turbationes,
rixæ. 8 Ego ne dicam me
ducturum uxorem. 9 Ideò
habens auctoritatem, at-
que ideò æquum eſt te illi
obtemperare. Ab honeſto.
10 Periculoſum eſt patri
adverſari ac reſiſtere. 11
Præterea hæc Glycerium
nullos habet amicos, eſt
ſinè tutoribus. 12 Citius
quàm quis dixerit aut fe-
cerit, id eſt, celeriter, ſtra-
tim, ἅμα ἔπος ἅμα ἔργον. Sic Heaut, dictum
factum *huc abiit Clitipho.*
13 Simo reperiet: A facili. 14 Occaſionem. 15 Eam
ex civitate expellat. 16
Priuſquam tu cogitas, ejiciet. 17 Dic. 18 In hac
re. 19 Conſilium quidem
callidum; ſed quod Pam-
philum inſcientem in pe-
riculum conjiciet. 20 Phi-
lumenam. 21 Interjectio
dolentis. 22 Quid ingemi-
ſcis? 23 Me ducturum. 24
Si te ducturum dices, quæ
commoda ſequentur, vi-
de.

PA. Ut 1 ab illâ excludar, 2 hùc concludat.
DA. non ita 'ſt.
Nempe hoc ſic eſſe opinor dicturum patrem:
3 Ducas volo hodiè uxorem: tu, ducam, inquies:
4 Cedo, quid jurgabit tecum? 5 hîc reddes omnia?
Quæ nunc ſunt certa 6 ei conſilia, 7 incerta ut fient,
Sinè omni 8 periculo: nam hocce haut dubium 'ſt, quin Chremes
Tibi non det gnatam: nec tu 9 eâ causâ 10 minueris
Hæc quæ facis, ne 11 is mutet ſuam ſententiam.
12 Patri dic velle: ut, cùm velit tibi jure iraſci, non queat.
13 Nam quod tu ſperas: propulſabo facilè: uxorem 14 his moribus

1 Glycerio priver. Argumenti inverſio. 2 In Philumenæ nuptias, id eſt, cum Philumenâ concludat. Paronomaſia. 3 Minùs ſis quæ patris ſermonem imitatur. 4 Dic, quam habebit objurgandi cauſam? 5 Tunc, hac reſponſione facies. 6 Patri tuo. 7 Dubia reddes ejus de nuptiis conſilia. 8 Ducendæ Philumenæ. 9 Propter meum conſilium, vel quod promiſeris patri, te eſſe ducturum Philumenam. 10 Minus facies hæc, quæ ſoles, nec eò minus perges itare ad Glycerium. 11 Sic Hecyr. 453, 16. *Sed non* minuam *meum conſilium: ex uſu quod eſt, id perſequar*. 12 Chremes turſus tibi filiam ſuam dare velit. 12 Dic patri tuo velle uxorem ducere. 13 Nam repellam ac refutabo facilè, quod tu times, vel quod tibi perſuades, quâ unâ ſpe niteris, ſcilicet 14 futurum, ut quiſquam civium committat filiam ſuam tibi talibus moribus prædito. 14 Scilicet *prædito mihi, agenti mihi*, id eſt, alibi animum amoribus deditum habenti. Hoc ſperabat Pamphilus, & ſecum animo agitabat.

Dar-

Dabit nemo: inveniet 1 inopem potius, quàm
te corrumpi ſinat:
Sed ſi 2 æquo animo ferre 3 accipiet, 4 ne-
gligentem feceris.
5 Aliam 6 otioſus quæret: 7 interea aliquid
acciderit 8 boni,
PA. Itan' credis? DA. haud dubium id qui-
dem 'ſt. PA. 9 vide, quò me 10 inducas.
DA. 11 quin taces? 25
PA. 12 Dicam: 13 puerum autem ne 14 reſci-
ſcat mihi eſſe ex 15 illâ, 16 cautio eſt:
Nam 17 pollicitus ſum 18 ſuſceptorum. DA.
19 O faciuus audax! Pa. 20 hanc fidem
Sibi, me 21 obſecravit, 22 quî ſe ſciret non
23 deſerturum, ut darem.

1 Uxorem pauperculam ac indotatam potius tibi collocabit pater tuus Simo, quàm te amore meretricio apud Glycerium perire permittat. Atque hæc eſt refutatio hujus ſpei. 2 Quod det tibi Philumenam in uxorem. 3 Intelliget pater. 4 Facies cum lentum & ignavum in parandis nuptiis. 5 Uxorem, quam ducas. 6 Securus, cum otio, non uſque adeò celeriter. 7 Dum quæret tibi aliam. 8 Mortem patris ſubindicari, Davus putat. 9 Perpende ſedulo. 10 Impellas, concludas, id eſt, in quod periculum me conjicias, ſi tuo conſilio reſpondeam patri me velle. 11 Cur non. 12 Dicam ergo me velle ducere. 13 Infantulum, fœtum. 14 Pater meus. 15 Glycerio. 16 Cavendum eſt, danda eſt opera. 17 Promiſi Glycerio. 18 Me educaturum puerum. 19 O factum vel crimen temerarium. Irridet pollicitationem. 20 Ordo eſt: *Glycerium* obſecravit me, ut darem ſibi hanc fidem: id eſt, ut firmiter promitterem hoc, ſcilicet me ſuſcepturum puerum, 21 qui ſciret *me* non deſerturum puerum. 22 Quâ fide. 23 Relicturum.

DA. 1 Curabitur : sed 2 pater 3 adest : cave, te esse tristem 4 sentiat .

3 Hoc negotium, id est 2 Tuus, 3 Præsens est. 4 opera dabitur, ne resciscat. Scilicet *ne*.

ACTUS II. SCENA IV.

SIMO, DAVUS, PAMPHILUS.

SI. 1 REviso quid 2 agant, aut 3 quid captent consilii.

DA. 4 Hic nunc non dubitat, quin te 5 ductarum 6 ætges.

7 Venit 8 meditatus alicundè ex 9 solo loco: 10 Orationem sperat invenisse se, 4
Quî 11 differat te: proin' tu fac, 12 apud te ut sies.

PA. Modò ut 13 possim, Dave. DA. crede hoc mihi inquam, Pamphile,
Nunquam hodiè tecum 14 commutaturum patrem
Unum esse verbum, si te dices 15 ducere.

1 Redeo ut videam. Monet Pamphilum Davus, apud patrem ne titubet, sed animo præsenti loquatur. 2 Faciant Davus & Pamphilus. Retulit ad id quod supà: 1, 1, 142. *Observes filium, Quid agat, quid cum illo consilii capiat.* 3 Quod consilium capiant inter se ad disturbandas nuptias. 4 Simo. 5 Philumenam uxorem. 6 Negaturus sis. 7 Pater tuus venit ad nos. 8 Renè instructus, munitus ratione. Metaphora a litigantibus, qui causas acturi, prius meditabantur. Est autem *meditari*, exercere se cogitando. 9 Deserto, solitario, & propterea à priori ad meditandum, id est, ex solitudine aliquâ. 10 Multa argumenta. 11 Consilia disturbet tua distrahat ab amore Glycerii. Sic Adelph. 3. 5. *Miseram me! differor doloribus.* 12 Præparatus sis ad respondendum, atque adeò sedato animo. 13 Esse apud me. 14 Altercaturum, jurgaturum, probonis dictis mala ingessurum. Sic Phor. 4, 3, 33. *Ut ille est bonus vir, tria non commutabitis verba hodiè inter vos*, id est, non jurgabitis. 15 Ducturum Philumenam.

ACTUS

ACTUS II. SCENA V.

BYRRHIA, SIMO, DAVUS, PAMPHILUS.

BY. 1 HErus me, 2 relictis rebus, jussit Pamphilum
Hodiè observare, ut, quid ageret 3 de nuptiis, Scirem: 4 id propterea nunc 5 hunc 6 venientem sequor.
Ipsum 7 adeò 8 præsto video cum Davo: 9 hoc agam.
SI. 10 Utrumque adesse video. DA. 11 hem, 12 serva. SI. 13 Pamphile. 5
DA. 14 Quasi de improviso respice ad eum. PA. 15 ehem pater.
DA. 16 Probè. SI. hodiè uxorem ducas, 17 ut dixi, volo.

1 Dominus meus Charinus. Hæc verba servus secum loquitur. Explorat animum filii de nuptiis pater, cui assentitur Pamphilus impulsu Davi: & Byrrhia heri sui causâ, audito Pamphili responso, perturbatur. 2 Omnibus meis negotiis domesticis postpositis sive intermissis. 3 In hunc diem constitutis. 4 Propter id. Pleonasmus. 5 Pamphilum Al. *hùc*. 6 Euntem. 7 Certè, nunc. 8 Præsentem. 9 Faciam quod jussus sum, id est, Pamphilum diligenter observabo, relictis rebus omnibus. Sumtum à sacrificiis & auguriis, in quibus sacerdos aut præco altâ voce exclamabat, *Hoc age*: quæ vox eos, qui interessent, monebat, ut ad rem, quæ ageretur totâ mente vacarent. 10 Davum & Pamphilum. 11 Admonentis est. 12 Observa, vide quid agas. 13 Vocat filium Simo. 14 Quasi anteà non vidisses. 15 De improviso respicit. 16 Rectè fecisti. 17 Tibi apud forum.

By. Nunc 1 noſtræ timeo parti, 2 hic quid 3 reſpondeat.

Pa. Neque 4 iſtîc, neque 5 alibi tibi uſquam erit in me mora. By. 6 hem!

Da. 7 Obmutuit, By. 8 quid dixit! Si. 9 facis, ut te decet, 10

Cum iſtuc, quod 10 poſtulo, impetro 11 cum gratiâ.

Da. 12 Sum verus? By. 13 herus, quantum 14 audio, 15 uxore excidit.

Si. 16 I jam nunc intrò, 17 ne in morâ, cùm opus ſit, ſies.

Pa. 18 Eo. By. nullâne in re eſſe homini cuiquam fidem!

Verum illud 19 verbum eſt, vulgò quod dici ſolet, 15

1 Charino, qui à noſtrâ parte eſt, id eſt, vereor ne reſpondeat ſe ducturum, quod noſtræ parti nocebit. Dicit hæc clam ad populum. 2 Pamphilus. 3 Reſpondebit patri. 4 In hac re, id eſt, nuptiis. 5 In ullo alio negotio repugnabo tibi, id eſt, in omnibus obediam tibi. 6 Interjectio perculſi ſervi. 7 Pater tuus Simo mutus factus eſt. Hæc in aurem Pamphili dicit Davus. 8 Quantam rem Pamphilus dixit patri! quanti rem ponderis & momenti locutus eſt! Exclamando hoc pronunciandum eſt. Hæc ſecum loquitur. 9 Pamphile, pater laudat filium propter obedientiam ſuam. 10 Peto à te. 11 Cum benevolentiâ, ſine contentione. 12 Non ne ſum verax ſive veridicus, id eſt, nonne prædixi tibi, patrem nunquam tecum commutaturum unum verbum, ſi ita reſpondere? Hoc Davus quoque ſubmiſsâ voce dicit, converſus ad Pamphilum. 13 Dominus meus Charinus. 14 Intelligo ex colloquio Simonis & Pamphili. 15 Decidit ſpe habendæ. *Excidere* dicuntur, quæ imprudentibus nobis è manibus elabuntur. 16 Nunc igitur ingredere domum, quia promiſiſti te ducturum. 17 Ut puratus ſis. 18 Intrò. 19 Proverbium, ſententia.

1 *Omnes sibi malle melius esse, quam alteri.*
Ego illam vidi 2 virginem, formâ bonâ
Memini 3 videre: 4 quo æquior sum Pamphilo,
5 Si se illam in somnis, quàm illum, amplecti maluit.
6 Renunciabo, ut pro hoc 7 malo mihi 8 det malum. 20

1 Homines. 2 Philumenam, filiam Chremetis. 3 Me vidisse eam. 4 Quâ re, unde (quia scilicet adeò pulchra est) æquiorem Pamphilo causam tribuo, justam esse Pamphili rationem existimo. 5 Ordo est. *Si maluit se amplecti illam*, scilicet Philumenam virginem, *in somnis*, id est, per noctem, *quàm illum*, scilicet Charinum herum meum, *amplecti illam*, id est, quam ut Charinus amplecteretur illam in somnis. 6 *Illi*, id est, hero meo Charino. 7 Scelus. *nuncio.* 8 Infortunium. Non enim dubito, quin ob hoc me verberet.

ACTUS II. SCENA VI.

DAVUS, SIMO.

DA. 1 HIc 2 nunc me credit aliquam sibi fallaciam
3 Portare, & eâ me hîc 4 restitisse 5 gratiâ.
SI. Quid Davus narrat? DA. 6 æquè quidquam nunc quidem.

1 Simo. Davus Simonem, & Davum Simo fallit. 2 Dùm me videt solùm restitisse. 3 Adferre. 4 Solum remansisse. 5 Causâ enim fallendi. 6 Atque anteà, id est, æquè narro nunc quidquam, atque anteà narrabam, id est, nihil narro nunc, ut antea nihil narrabam, ut Simo explicat. Nam suprà 1, 2. Davus à Simone provocatus, de amoribus Pamphili nihil responderat.

Si-

Si. Nihil ne? 1 hem! Da. nihil prorsùs. Si. atqui 2 exſpectabam quidem.

Da. 3 Præter ſpem evenit, ſentio: 4 hoc malè 5 habet virum.

Si. 6 Potin'es mihi verum dicere? Da. 7 Nihil faciliùs.

Si. Num 8 illi 9 moleſtæ quippiam hæ ſunt 10 nuptiæ,

Propter hujuſce 11 hoſpitæ 12 conſuetudinem?

Da. 13 Nihil herclè: aut ſi 14 adeò, 15 biduì eſt, aut triduì

Hæc 16 ſollicitudo: 17 noſti? 18 deinde deſinet:

Etenim ipſus ſecum 19 rem rectâ reputavit viâ.

1 Interjectio iratî adversùs eum, qui ſe negat aliquid dixiſſe. 2 Ut aliquid narrares. 3 Contrà ſpem, id eſt, aliter quàm ſperabat. Hoc Davus aversus à Simone dicit ad ſpectatores. 4 Quod videt me aliud nihil velle ſibi reſpondere, cùm id maximè ſperaret. 5 Angit & cruciat Simonem. 6 Potes-ne? 7 Poſſum, quàm verum dicere. 8 Pamphilo. 9 Odioſæ. 10 Conſtitutæ cum filiâ Chremetis. 11 Hujus peregrinæ Glycerii. 12 Converſationem. 13 Moleſtæ ſunt ei ob id nuptiæ. 14 Aliquantulum moleſtæ illi ſunt nuptiæ. 15 Spatii duorum aut trium dierum. Infrat amor mentes uſu, dediſcitur uſu. 16 Moleſtia nuptiarum. 17 Intelligis ne hoc? Cunctantis eſt hæc vox, & quærentis verba ad abſolvendum orationis contexturn. 18 Poſteà, poſt biduum aut triduum deſinet illa ſollicitudo, id eſt, non amplius excruciabit ſe propter nuptias. 19 Conſuetudinem hoſpitæ, vel nuptias iſtas rectâ ratione & conſilio Pamphilus retractavit.

SI. Laudo. DA. 1 dum licitum 'st 2 ei, dumque 3 ætas tulit,
Amavit: tum id 4 clam: cavit, ne unquam 5 infamiæ
6 Ea res sibi esset, ut 7 virum fortem decet.
Nunc uxore opus est; animum ad uxorem 8 appulit.
SI. 9 Subtristis 10 visus est esse aliquantulùm mihi. 15
DA. 11 Nihil propter hanc rem: sed 12 est, 13 quod succenset tibi.
SI. Quid-nam est? DA. puĕril 'st. SI. quid est? DA. nihil. SI. quin dic, quid est?
DA. Ait minimùm parcè facere 14 sumtum. SI. 15 me ne? DA. te.
16 Vix, inquit, drachmis opsonatus est decem: 20
Num filio 17 videtur uxorem dare?
Quem, inquit, 18 vocabo ad cœnam 19 meorum æqualium
Potissimùm nunc? &, quod dicendum 20 hìc fiet,

1 Quamdiu permisisti. 2 Pamphilo. 3 Juvenilis, immatura nuptiis, passa est, pertulit, id est, dum fuit adolescens. 4 Te 5 Dedecori. 6 Amor, sive quod amavit. 7 Adolescentem virtute præditum. 8 Applicuit, adunxit. 9 Non ad plenum tristis, sed parum mœstus. 10 Pamphilus. 11 Non est tristis propter nuptias. 12 Aliud aliquid. 13 Propter quod Pamphilus irascitur tibi. 14 Impensas nuptiarum, Sponsâ enim domum mariti ingressâ, tota dies nuptiarum in sacrificiis, conviviis & saltationibus transigebatur: neque id parcè, sed lautè & opiparè. 15 An me dicit facere sumtum nimium parcè? 16 Pater meus, inquit Pamphilus, vix comparavit opsonia pro uno aureo coronato. 17 Pater niens. 18 Invitabo ad nuptias. 19 Ex meis sociis & coævis. *Æquales* dicuntur, qui eodem tempore nati sunt, qui simul accreverunt. 20 Absente filio. Tu

Tu quoque 1 perparcè nimium: non laudo;
SI. tace.
DA. 2 Commovi. SI. ego, 3 istæc rectè ut
fiant, 4 videro.
5 Quidnam hoc rei est? quid hic vult 6 vete-
rator sibi?
Nam si 7 hîc 8 mali est quidquam, 9 hem
10 illic est huic rei caput:

1 Tenaciter nimis sumtum facis. 2 Irritavi jam eum. Hoc tacitè & apud se dicit Davus. 3 Illa cuncentur, quæ ad nuptias pertinent. 4 Videbo, providebo, curabo. 5 Quod instituit Davus. Hæc secum loquitur Simo, à Davo aversus. 6 Davus vetus in astutâ, qui in omni re callidus est, & dolis diu exercitatus. 7 In hac re, quam mihi retulit Davus de Pamphilo. 8 Damni, incommodi, id est, si dolus aliquis subest verbis Davi. 9 Interjectio indignantis. 10 Ille Davus est origo, fons & præcipuus author hujus fraudis. *Caput* enim est origo & summa uniuscujusque rei.

ACTUS III. SCENA I.

MYSIS, SIMO, DAVUS, LESBIA, GLYCERIUM.

MY. 1 ITa 2 pol 3 quidem res est, ut 4 dixti Lesbia:

1 Ex abrupto orditur. Confirmat enim orationem, quam habuit Lesbia cum Mysde in via, priusquàm ad ædes Glycerii pervenerint. In hac scenâ secretur mullerum adventu senex, & se à Davo decipi putat, cui irascitur. 2 Per Pollucem. Jurantis est. 3 Equidem. 4 Dixisti de infidelitate amatorum. Syncope.

Fi-

Fidelem haud 1 fermè mulieri 2 invenias virum.

Si. 3 Ab Andriâ 'st 4 ancilla hæc: quid narras? Da. ita est.

My. 5 Sed hic Pamphilus. Si. quid 6 dicit? My. 7 firmavit fidem. Si. 8 hem!

Da. 9 Utinam aut 10 hic surdus, aut 11 hæc 12 muta facta sit.

My. Nam 13 quod 14 peperisset, 15 jussit tolli. Si. ô Jupiter,

Quid ego audio? 16 actum est, siquidem 17 hæc vera prædicat.

1 Facilè. 2 Inveniat aliquis, vel invenire possit. Modus potentialis, Nota hîc obiter: quandò ad generalitatem transit sermo, plerumque ad secundam personam præsentis subjunctivi, aut ad verbum impersonale oratio transfertur. Sic Virg. *Migrantes cernas*, id est, quilibet cernat. Ad impersonale: ut, *Usque adeò* turbatur *agris*. 3 Adest ex ædibus Andriæ Glycerii. 4 Mysis, quæ loquitur. 5 Continuanda fuerant hæc verba sequentia (*firmavit fidem: nam quod peperisset, jussit tolli*) nisi interloquerentur Davus & Simo. Similis locus est suprà 2, 2, & Phor. 2, 1. 6 Hæc ancilla de Pamphilo? 7 Confirmavit promissionem suam, sanctè promisit se nunquam illam deserturum. 8 Interjectio est, verba accipientis & admirantis. 9 Votum secum loquentis ad spectatores. 10 Simo factus sit surdus, ne illam audiret. 11 Ancilla Mysis. 12 Ne verbum posset loqui. 13 Quidquid, sive masculum, sive puellam. 14 Glycerium. 15 Pamphilus præcepit educari, nutriri. 16 Nulla amplius spes est de meo filio non secus ac in judicio, ubi lata semel sententia retractari non potest. Hæc verba semper in malam partem accipiuntur, & proverbialiter desperationem significant: ut, *Actum est de Republica* i. respublica exstincta & perdita est. 17 Ancilla Mysis.

LE. 1 Bonum ingenium narras 2 adoleſcentis. MY. 3 optumum.
Sed ſequere me intrò, ne in morâ 4 illi ſis.
LE. ſequor.
DA. 5 Quod remedium nunc huic malo inveniam? SI. 6 quid hoc?
Adeon' eſt 7 demens? 8 ex peregrinâ? 9 jam ſcio: 10 ah!
Vix tandem 11 ſenſi 12 ſtolidus. DA. quid 13 hic ſenſiſſe ait?
SI. 14 Hæc primùm adfertur jam mihi ab 15 hoc 16 fallacia:
17 Hanc 18 ſimulant parere, 19 quò Chremetem 20 abſterreant.
GL. 21 Juno 22 Lucina 23 fer opem, 24 ſerva me, obſecro.
SI. 25 Hui, 26 tam cito? 27 ridiculum: poſtquam ante oſtium

1 Bonam indolem, naturam. 2 Pamphili. 3 Ingenium eſt in Pamphilo. Servat enim, quod promiſit. 4 Glycerio parturienti. 5 Secum loquitur, & deliberat. 6 Rei eſt, quod dixit Lesbia. 7 Mente captus filius meus Pamphilus? 8 Ut ſuſcipiat filium ex hoſpita meretrice? Nam peregrinæ mulieres inhoneſtæ habebantur, tanquam meretrices. Vide 1, 1. 11. 9 Nunc primum ſcio factum filii, vel quid rei ſit. 10 Interjectio dolentis. 11 Percepi fallaciam, quam comminiſcuntur adverſus me & Chremetem. 12 Imprudens. 13 Simo. 14 Ex multis aliis. 15 Davo. 16 De parturiente Glycerio. 17 Glycerium. 18 Fingunt iſtæ mulieres. 19 Ut. 20 Deflectant à dandâ filiâ ſuâ. 21 Ad *juvando* dicta. Totidem verbis habetur Adelph. 3, 4, 41. 42. Diana, quæ partus in lucem producis. 23 Opitulare, adſis patrui, propter quod Lucina es dicta. 24 Ne in partu moriar. In ædibus hoc magno clamore exclamat Glycerium, quaſi parturiens. 25 Interjectio eſt irridentis parturientem. 26 Potes ne tam celeriter parturire? 27 Sc. *eſt negotium*, id eſt, res ridicula eſt.

Me

Me audivit ſtare, 1 approperat: non ſat 2 commodè
3 Diviſa ſunt 4 temporibus 5 tibi, Dave, 6 hæc. DA. 7 mihin'?
SI. Num immemor es 8 diſcipuli? DA. ego, quid narres, 9 neſcio.
SI. 10 Hiccine ſi me 11 imparatum in veris nuptiis 20
12 Adortus eſſet, 13 quos mihi ludos 14 redderet?
15 Nunc hujus periclo ſit: ego 16 in portu navigo.

1 Feſtinat illa Glycerium ejulare & Junonis Lucinę auxiliũ implorare. 2 Opportunæ, ut tua non ſentiatur fallacia. Apoſtrophe eſt ad Davum & eſt irriſio. 3 Diſtributa, id eſt, tua conſilia jam ſunt nihili, nec unum quodque ſuo tempore egiſti, non rectè ordinaſti rem, omnia ſunt confuſa. 4 Per tempora, ſecundum opportunitatem temporis. 5 A te. 6 Inſtituta & negotia. 7 An à me hæc non ſunt diviſa temporibus? 9 Tui Pamphili ſcilicet, cujus *magiſtrum* Davũ etiam ſupra appellaverat Simo. Q. d. Cur ita relinquis diſcipulum tuum, conſiliis & omni ope deſtitutum? Al. *Num immemores diſcipuli?* Q. d. Si tu commode hæc diviſiſti temporibus, forte diſcipuli tui (nempe Pamphilus, Glycerium, Myſis, Lesbia) qui te tanquam Magiſtrum habent in iis fallaciis, ſunt immemores, neque ſequuntur præſcriptum tuum. 10 Quia non ſunt mihi diſcipuli. Nunquid creditis, ſi hic Davus, &c. 11 Ex improviſo, inconſultum. 12 Aggreſſus eſſet ſuis fallaciis. 13 Quas irriſiones, quas fallacias mihi faceret. 14 Al. *ederet?* Notæ phraſes: *edere ludos funebres, Circenſes, gladiatorios, munera gladiatoria*, &c. 15 Nunc in Davi periculum & perniciem res agitur, qui tergo pœnas pendet. 16 Ego tutò res meas ago citra omne periculum. Sumta à navigantibus Metaphora, quibus, dum vadum (qui fundus aquæ eſt) ſentiunt, parum difficile eſt evadere: ac præterea nulla eſt tutior navigatio, quam quæ in portu fit: ſi quid enim periculi accidat, protinus terram capiunt nautæ.

ACTUS

ACTUS III. SCENA II.

LESBIA, ARCHILLIS, SIMO, DAVUS.

LE. 1 ADhuc, 2 Archillis, quæ 3 adſolent, quæque 4 oportet
Signa eſſe 5 ad ſalutem, omnia 6 huic eſſe video.
Nunc primùm fac, 7 iſtæc ut 8 lavet: pòſt deinde,
Quod juſſi, ei date bibere; & quantum imperavi
9 Date: mox ego 10 hùc revertor.
11 Per ecaſtor 12 ſcitus puer natus eſt Pamphilo.
12 Deos quæſo, ut 13 ſit ſuperſtes: quandoquidem 14 ipſe 'ſt 15 ingenio bono,

1 Lesbia egrediens narrat, quo in ſtatu ſit Glycerium puerpera, ſimul agit de danda illi potione, imitata medicos: deinde Simo & Davus de puero nato callidè altercantur. 2 Ancilla. 3 Adeſſe ſolent. 4 Oportet, id eſt, neceſſarium eſt. Archaiſmus Sic Heaut. 3,2,25. *hæc facta ab illo* oportebant, *Syre.* 5 Glycerii pertinentia. Sic Heaut. 1, 2, 33. *Atque ea ſunt tamen* ad virtutem *omnia.* 6 Puerperæ Glycerio. 7 Glycerium. 8 Abluat ſe. 9 Et tantum bibere. 10 Ad reviſendam Glycerium. 11 Per ædem Caſtoris. Adverbium jurandi eſt. 12 Elegans, pulcher, id eſt, hodiè Glycerium peperit Pamphilo puerum elegantem & pulchrum. Apud ſe loquitur obſtetrix in via. 13 Recens natis bene precandi formula. 14 Hic puer diu vivat. 15 Pamphilus. 16 Præditus bona indole.

1 Cùmque huic 2 veritus est 3 optimæ adolescenti 4 facere injuriam.
Si. 5 Vel hoc quis non credat, qui nôrit 6 te, 7 abs te esse ortum? Da. quid nam id est?
Si. Non 8 imperabat 9 coram, quid opus facto esset 10 puerperæ. 10
Sed postquam 11 egressa 'st, 12 illis, quæ sunt 13 intùs, 14 clamat de viâ:
O Dave, ita n' contemnor 15 abs te? aut ita ne tandem idoneus
Tibi videor esse, 5 quem tam 16 apertè 17 fallere incipias dolis?
Saltem 18 accurate, 19 ut metui, videar certè, si 20 resciverim.
Da. 21 Certè herclè nunc 22 hic se ipsus fallit, haud ego. Si. 23 edixin' tibi? 15

1 Et quandoquidem. Causalis particula. 2 Noluit Pamphilus. 3 Honestæ, bono ingenio prædítæ juvenculæ Glycerio. 4 Fidem violare. 5 Etiam hanc fallaciam de Glycerio & Pamphilo. 6 Tuum ingenium, tuas technas. 7 Te esse authorem. Audit Simo obstetricis exeuntis verba, quæ esse conficta putat, eamque fraudem à Davo fuisse ortam, ut impedirentur nuptiæ. 8 Præcipiebat obstetrix Lesbiâ, quæ modò egrediebatur à Glycerio. 9 Intus in præsentia puerperæ. 10 Glycerio, quæ peperit. 11 Domum Glycerii. 12 Mulieribus. 13 In ædibus. 14 Vociferatur, ut à me exaudiatur, ex platea. 15 Qui es meus servus. 16 Palam. 17 Fallas. Mart. *Portentum est, cœpit imago loqui*, id est, locuta est. 18 Cum magna solertia incipiat fallere, vel debuisses me fallere. 19 A te. 20 Perceperim te fallere me. 21 Ad spectatores hæc aversus à sene dicit. 22 Simo. 23 Nonne imperavi tibi, ne faceres fallaciam in nuptiis? Suprà 1, 2, 33. *Sed dico tibi, ne temerè facias*.

1 Interminatus ſum, ne faceres? num 2 veritus? quid 3 retulit?
4 Credon' tibi hoc nunc, peperiſſe 5 hanc è 6 Pamphilo?
DA. 7 Teneo, quid erret: & quid 8 agam, 9 habeo. SI. quid taces?
DA. Quid 10 credas? quaſi non tibi 11 renunciata ſint hæc ſic 12 fore.
SI. 13 Mihin' quiſquam? DA. 14 eho, an tu te intellexti 15 hoc adſimulârier? SI. 16 irrideor.

1 Nonne etiam minis prohibui? 2 Scilicet es, facere nempè fallaciam in his nuptiis, vel edictum meum, meas minas. 3 Quid profuit me tibi edicere ac interminari, ne faceres fallaciam, cùm nihilo ſis veritus magis? aut quid interfuit tua, quid utilitatis habes ex tuis technis, vel ut huic negotio te miſceres? 4 Putas-ne me tibi credere hoc? 5 Glycerium. 6 Filio meo. 7 Scio, intelligo, propter quid Simo fallatur, id eſt, quid ſuſpicetur, ſcilicet meo & mulierum conſilio partum ſimulari, ad diſturbandas nuptias: itaque, hunc ejus errorem non minuam aut tollam, ſed conſenſum commodando augebo, ſive reſponſionibus meis efficiam, ut magis confirmetur in animo ejus hæc ſuſpicio, hic error. Hæc ad ſpectatores dicit. 8 Agere debeam ſuper hoc errore. 9 Scio, in promptu mihi eſt. 10 Repetit Davus verbum Simonis: dixerat enim Simo, *Credon' tibi hoc?* 11 Nunciata, apertè ſignificata Compoſitum pro ſimplici. Propriè enim *renunciare* eſt referre, quid actum ſit, aut velit aliquis. 12 De puerpera. 13 Scilicet renunciavit hæc? 14 Interjectio eſt admirantis: interdum ad ſe vocantis, ut alibi *Ehodum ad me*. 15 Partum Glyceril fingi? 16 Are. Hoc eam vim habet, ut velit ſignificare, ſibi prorſus mihi de hac re nuntiatum eſſe.

DA.

DA. 1 Renunciatum 'st: nam 2 quî istæc tibi incidit 3 suspicio?

SI. Quî? quia 4 te noram. DA. quasi tu dicas, factum 5 id 6 consilio meo.

SI. 7 Certè 8 enim 9 scio. DA. non satis mè 10 pernosti etiam, 11 qualis sim, Simo.

SI. 12 Ego-ne te? DA. sed, si quid narrare occœpi, 13 continuò 14 dari

Tibi verba censes. SI. 15 falsò. DA. 16 itaque herclè nihil jam 17 mutire audeo.

SI. Hoc ego scio unum, 18 neminem peperisse 19 hîc. DA. 20 intellextin'?

Sed nihilo 21 seciùs 22 mox deferent 23 puerum hùc ante ostium.

1 Tibi, sc. hoc assimulari. 2 Undè, vel quomodò. 3 Talis cogitatio, quod partus Glycerii simuletur. 4 Tuas fallacias. 5 Quod fecit filius tuus. 6 Me suadente, me autore. 7 Certò. 8 Enimverò. 9 Id factum fuisse consilio tuo. 10 Perfectè nosti, ideò falsò suspicaris de me. 11 Quàm odicìosus ac fidelis. 12 Pernovi, scilicet cum tamen diu fueris apud me? egò verò te intus, & in cute novi. 13 Statim. 14 Te falli à me. 15 Scilicet censeo, id est, non satis causæ est mihi, cur censeas te mihi verba dare, quoties narrationem occipis Ironia. 16 Quia in omnibus tibi suspectus sum. 17 Ne tantulum quidem loqui apud te, quantum sonat murmus: hoc enim est *mutire*, non omninò tacere: ideòque extra negationem nunquam usurpatur. 18 Glycerium, neque ullam mulierem. Nota, *neminem* in fœminino genere hìc usurpari. 19 In hac domo, in qua est Glycerium. 20 Hoc fieri falsò? vel unquid audivisti modò clamantem Glycerium in partu, & ea, quæ retulit obstetrix discedens? 21 Minus, etiamsi nolueris credere. 22 Statim. 23 Quem ex Glycerio sustulit Pamphilus.

1 Id ego jam nunc tibi renuncio, here, fu-
turum, ut sis sciens:
Ne tu 2 hoc mihi 3 posteriùs dicas, Davi fa-
ctum 4 consilio, aut 5 dolis.
6 Prorsùs à me opinionem hanc tuam esse
ego 7 amotam volo.
Si. Undè 8 id scis? Da. 9 audivi, & credo:
multa 10 concurrunt simul,
11 Quî conjecturam hanc nunc 12 facio: 13
jam primùm 14 hæc se è 15 Pamphilo
16 Gravidam dixit esse: 17 inventum 'st fal-
sum: nunc, postquam 18 videt
19 Nuptias domi apparari, missa 'st 20 an-
cilla 21 illicò
Obstetricem 22 accersitum ad eam, & 23
puerum ut 24 adferret simul.

1 Ut proferatur puer ante ostium. 2 Si deferatur puer ante ostium. 3 Posteà. Sic Adelph, 2, 1, 8. *Tu quod* te posterius *purges*, &c. 4 Suasu. 5 Technis. 6 Cupio ut tale quidquam de me non suspiceris, quod me autore hoc fiat. 7 Ablatam. 8 Puerum huc ante ostium delatum iri. 9 Ab ancillis. 10 Multa argumenta vel signa conveniunt, concordant. Metaphora sumta à multitudine populi, quæ vel propter videndæ rei aviditatem, vel ad ferendum auxilium, currendo properat in aliquem locum. Sic Heaut. 2,2,3. Concurrunt *multæ opiniones, quæ mihi animum exaugeant*. 11 Ex quibus. 12 Hanc non esse puerperam. 13 Primò. 14 Glycerium. 15 Filio tuo. 16 Prægnantem. 17 Scilicet ut tu, Simo, credis: ejus enim errore utitur Davus. 18 Glycerium. 19 Filii tui. 20 Mysis. 21 Statim, hoc audito. 22 Ad accersendum, ut accersat. 23 Puerum aliquem suppositicium, quem dicat Glycerii perperisse Pamphilo. Aliud signum. Infrà 4, 4. ad Chremetem alia techna suppositionem partus vult arguere, quasi vidisset ipse pridie aliquid deferri in domum Glycerii. 24 Ancilla Mysis.

1 Hoc

1 Hoc niſi fit, puerum ut tu videas, 2 nihil
moventur nuptiæ.
Sr. Quid ais? cùm intellexeras
3 Id conſilii capere, cur non dixti 4 extem-
plò Pamphilo?
Da. Quis igitur 5 eum ab illâ abſtraxit, niſi
ego? nam 6 omnes nos quidem
Scimus, quàm 7 miſerè 8 hanc 9 amârit: 10
nunc ſibi uxorem expetit. 40
Poſtremò 11 id mihi da 12 negoti: tu tamen
idem has nuptias
Perge facere ità, ut facis, & 13 id ſpero ad-
juturos Deos.
Sr. Imò abi intrò: ibi me 14 opperire, &,
quod 15 parato opus eſt, para.
Non 16 impulit me, 17 hæc nunc 18 omni-
nò ut crederem,
Atque haud ſcio, an, 19 quæ dixit, ſint
vera omnia: 45
Sed parvi 20 pendo: illud mihi 21 multò
maximum 'ſt

1 Quod dixi futurum, ſcilicet ut puerum ſuppoſititium videas oſtentari ante oſtium. 2 Non perturbari, differri, irritas poſſe reddi has nuptias ſciunt. 3 Mulieres id moliri, ut puer ante fores deferretur. 4 Illicò, ſtatim. Culpæ convincit Davum, quod revelanda reticuiſſet. 5 Pamphilum à Glycerio abſtrahere conatus eſt. 6 Servi domeſtici. 7 Perdite, valde. 8 Glycerium. 9 Pamphilus. 10 Relicta Glycerio uxorem ducere expetit. 11 Ut filium tuum in officio & honeſto nuptiarum propoſito retineam, atque omnia harum conſilia intervertam. 12 Hoc onus. Apocope, pro *negotii*. 13 Negotium nuptiarum. 14 Exſpecta. 15 Parari ad nuptias. 16 Adduxit, perſuaſit, perfecit hic Davus. Ingreditur Davus, & ſolus Simo ſecum loquitur. 17 Peperiſſe Glycerium. 18 In totum. 19 De partu Glycerii & filio Pamphilo. 20 Æſtimo, facio verba Davi. 21 Majori in pretio, præcipuũ in hac cauſa.

Quod mihi 1 pollicitu''st ipsus gnatus. Nunc Chremem
2 Conveniam: orabo 3 gnato uxorem: 4 si 5 impetro.
6 Quid alias malim, quàm hodiè has fieri nuptias?
Nam 7 gnatus 8 quod pollicitu''st, haud dubium 'st mihi,
9 Si nolit, quin eum meritò possim 10 cogere.
11 Atque adeò 12 in ipso tempore eccum ipsum 13 obviam.

1 Scilicet se ducturum uxorem. 2 Alloquar. 3 Scilicet *ut det filiam suam*. 4 Ut det gnato uxorem. 5 Obtineo à Chremete. 6 Cur alio tempore, vel cur alias res. 7 Filius meus Pamphilus. 8 Nempe se ducturum. 9 Ducere uxorem. 10 Ad ducendum uxorem. A jure paterno. 11 Sed. 12 Tempestivè, opportunè. 13 Venientem mihi.

ACTUS III. SCENA III.

SIMO, CHREMES.

SI. 1 JUbeo Chremetem. CH. 2 oh, te ipsum quærebam. SI. & ego 3 te. CH. 4 optatò advenis.
Aliquot me adiêre, ex te 5 auditum qui ajebant, hodiè 6 filiam
Meam nubere tuo 7 gnato, 8 id viso, 9 tu-n', an 10 illi insaniant.

1 Volo, opto Chremetem, scilicet *salvere*: sed supprimitur alterius personæ interventu. Simo Chremetem orat, ut filiam suam Pamphilo det uxorem: congressu autem duorum senum ex falsis veræ fiunt nuptiæ. 2 Interjectio optantis vel exultantis. 3 Scilicet *quærebam*. 4 Ut optabam, in ipso tempore. 5 Sc. *esse*, id est, se audivisse. 6 Philumenam. 7 Filio Pamphilo. 8 Ob id, ideò venio ad videndum. 9 Simo *insanias*, si hæc dixisti. 10 Si non audita referunt.

Si. 1 Auſculta paucis? & quid ego 2 te velim, & tu quod 3 quæris, ſcies.
Ch. Auſculto: loquere, quid velis.
Si. 4 Per te Deos oro, & noſtram amicitiam Chreme,
5 Quæ incepta 6 à parvis cum ætate adcrevit ſimul,
Perque unicam 7 gnatam tuam, & 8 gnatum meum,
9 Cujus tibi poteſtas ſumma ſervandi datur;
Ut me adjuves 10 in hac re, atque ita, ut nuptiæ
Fuerant futuræ, 11 fiant. Ch. 12 ah, ne me obſecra:
Quaſi 13 hoc te 14 orando 15 à me impetrare oporteat.
16 Alium eſſe 17 cenſes nunc me, 18 atque olim, 19 cùm dabam?
20 Si ità rem eſt utrique, ut 21 fiant, 22 accelſi jube.

1 Audi paucis verbis, vel parum. 2 Scilicet *facere*. 3 A me de filia tua. 4 Obteſtatio valida. 5 Amicitia. 6 Jam tum cum adhùc parvi eſſemus, & parvulo, à puero una cum annis noſtris aucta eſt, incrementum cœpit. 7 Filiam Philumenam. 8 Filium Pamphilum. 9 Filii mei, id eſt, quèm tu ſolus potes ſervare. 10 In his nuptiis, vel in hoc negotio abſtrahendi filii à libidine. Petitio. 11 Celebrentur, abſolvantur. Alterum membrum petitionis. 12 Contemnentis. 13 Ut nuptiæ fiant. 14 Precibus. 15 Tuo intimo amico & vicino. 16 Alio ingenio, id eſt, me mutaſſe ſententiam. 17 Exiſtimas. 18 Quam nuper eram vel eſſem. 19 Cum filiam meam filio tuo deſponderem? 20 Si utrique noſtrûm, mihi & tibi, vel filio tuo & gnatæ meæ, eſt utile, & neminî inutile. *Res* enim interdum accipitur pro utilitate: ut Hecyr. 1,2,27. *Si in rem eſt Bacchidis*, id eſt, ſi Bacchidi utile eſt. Sic dicimus, hoc eſt *e re noſtra*, id eſt, utilitate noſtra. 21 Nuptiæ. 22 Sponſam.

Sed si 1 ex eâ re plus 2 mali 'st, quàm 3 commodi
Utrique: id te oro, 4 in commune ut consulas, 16
Quasi 5 illa tua sit, Pamphilique ego sim pater.
Si. Imò ita volo, itaque 6 postulo, ut 7 fiat, Chreme:
Neque postulem abs te, nisi ipsa 8 res moneat. Ch. 9 quid est?
Si. Iræ 10 sunt inter Glycerium & gnatum, Ch. 11 audio. 20
Si. 12 Ita magnæ, ut sperem 13 posse 14 avelli. Ch. 15 fabulæ.
Si. Profectò sic est. Ch. sic herclè, ut dicam tibi:

16 *Amantium iræ amoris* 17 *integratio 'st.*

1 Ex illis nuptiis. 2 Damni. 3 Utilitati. 4 Ut prospicias, provideas in utriusque nostrum utilitatem, in commodum quod sit mihi tecum commune. 5 Filia mea Philumena esset tua filia. Exponit nunc, quid sit in commune consulere. 6 Peto à te, quia in rem est. 7 Ut nuptiæ procedant. 8 Utilitas suaderet, ut id facerem. 9 Quo ego moveri deberem. 10 Exortæ ita ut nuptiæ jam commodè possint fieri. 11 Quod sint iræ. Ironica concessio. 12 Iræ sunt adeò vehementes. 13 Pamphilum. 14 Abstrahi abalienari à Glycerio. 15 Nugæ, non est credibile. 16 Amatorum cum suis amasiis. 17 Renovatio. Expressit Terentius illud Menandri: Ὀργὴ φιλόντων ὀλίγον ἰσχύει χρόνον. Ita Plaut. Amphytr. 3, 2. *Iræ interveniunt, redeunt rursum in gratiam: verum iræ si quæ eveniunt hujusmodi inter eos rursum, si reversum in gratiam est, bis tantò amici sunt inter se, quàm prius.*

Si. 1 Hem, 2 id te oro, ut, 3 antè eamus, dum 4 tempus datur,
Dumque 5 ejus lubido occlusa 'st contumeliis.
Priusquàm 6 harum scelera, & 7 lacrymæ confictæ dolis
8 Reducunt animum 9 ægrotum 10 ad misericordiam.
Uxorem demus: spero 11 consuetudine, & 12 Conjugio liberali 13 devinctum, Chreme,
14 Dehinc facilè ex illis sese 15 emersurum, 16 malis.
Ch. 17 Tibi ita 18 hoc videtur: at 19 ego non posse arbitror.

1 Admonentis. 2 Ob id, quia amantium iræ amoris integratio est. 3 Tempestivè eamus, id est, prævertamus hanc amoris integrationem. 4 Opportunitas, id est, dum sese offert nobis occasio. Occasio in aggrediundo conficiendoque negotio præcipuum habet momentum. 5 Pamphili amor cohibitus & impeditus est, non amplius paret convitiis ultrò citròque datis. 6 Glycerii & ancillæ. A consequenti. 7 Fletus eorum simulati per dolum. Nam (ut ille canit) *ab amante lachrymis redimas iracundiam*. 8 Redigant, commoveant. Metaphora ab iis, qui de recto itinere deviarunt, vel à recto tramite desciverunt. 9 Amore saucium. 10 Ut misereatur ejus Glycerii, id est, priusquam redeant in gratiam. 11 Conversatione tum filiæ. 12 Honesto ac justo matrimonio. 13 Filium meum Pamphilum obligatum. Al. *devinctum*. 14 Deinceps, ubi habebit conjugem. 15 Sese educturum, extricaturum. Metaphora ab industriis natatoribus, qui, postquam in aquam demersi sunt, statim indè exeunt, quasi vadis & aquæ impetu liberati. Unde *emergere ab aliquo negotio, ex incommoda valetudine* dixit Cicero. 16 Ex amore meretricio. 17 Qui es pater Pamphili. 18 Matrimonium fore utrisque utile. 19 Qui sum pater sponsæ.

Neque illum 1 hanc perpetuò 2 habere, neque me 3 perpeti.
Si. Quî scis ergo 4 istuc, nisi 5 periclum feceris?
Ch. At istuc periclum in 6 filiâ fieri, 7 grave est.
Si. Nempè 8 incommoditas 9 denique 10 hùc omnis redit; 35
Si eveniat, 11 quod Dî 12 prohibeant, 13 discessio.
At si 14 corrigitur, quot 15 commoditates, vide.
16 Principio 17 amico filium 18 restitueris:
Tibi generum 19 firmum, & 20 filiæ invenies virum.

1 Filiam meam. 2 Quia amat etiam. 3 Ut aliud faciat, quam quod decet maritum. 4 Nuptias futuras incertas. 5 Tentamentum, experimentum, id est, nisi expertus fueris, quo pacto res se habitura sit. 6 Unicâ. 7 Molestum est mihi. 8 Omne malum. 9 Summatim. 10 Ad hoc, in hanc rem. 11 Malum, scilicet discessionèm evenire. 12 Avertant. 13 Divortium, separatio inter Pamphilum & Philumenam: quod adulterii causa primum permittebatur apud Romanos: mox etiam sterilitatis. Divortii formula erat, *Res tuas tibi habeto*, vel *Res tuas tibi agito* tandem levioribus de causis factum est; undè à Simone *Incommoditas*, tantum *discessio* dicitur. 14 Resipiscat, mores filius mutet propter filiam tuam, id est, si potest develli à Glycerio. 15 Utilitates indè fient, quæ consecuturæ sunt ex his nuptiis. 16 Primò. 17 Mihi qui sum amicus tuus. 18 In viam reduxeris, reddideris Pamphilum, quem ob pravam libidinem misere perdidit. 19 Constantem, perpetuum. 20 Tuæ.

CH. 1 Quid istuc? sic ita 2 istuc 3 animum in-
duxti esse utile,
4 Nolo tibi ullum commodum in me clau-
dier.
SI. Meritò te semper 5 maximi feci, Chreme.
CH. 6 Sed quid ais? SI. 7 quid? CH. qui scis
8 eos nunc 9 discordare inter se?
SI. Ipsus mihi Davus, qui 10 intimu' 'st 11
eorum consiliis, 12 dixit:
Et 13 is mihi suadet, 14 nuptias, quantum
queam, ut 15 maturem.
Num censes, 16 faceret, 17 filium nisi sciret
18 eadem hæc velle?
Tute adeò jam 19 ejus verba audies. 20 Heus,
evocate 21 hùc Davum:
Sed eccum, video ipsum foras exire.

1 Quid multa dicam? Formula est ægrè & vix tandem concedentis, Comicis admodum usitata. 2 Ut filia mea nubat filio tuo. 3 Tibi persuasisti. 4 Per me non stabit, quin utilitate fruaris omni ex animi tui sententia: habes me ad omnia officia promtum ac paratum. Sic Eun. 1, 2, 83. *Nunc ubi meam benignitatem sensisti in te* claudier? 5 Plurimi æstimavi, maximo in pretio habui. 6 De discordiâ inter Glycerium & Pamphilum, 7 Rogas, quid dixerim? 8 Pamphilum & Glycerium. 9 Dissidere, discordes esse, litem & iras esse inter eos. 10 Familiarissimus, id est, qui quàm optime novis omnia eorum proposita & secreta. 11 Pamphili & Glycerii. 12 Retulit hoc mihi. 13 Idem Davus. 14 Matrimonium cum tuâ filiâ. 15 Accelerem. 16 Ut persuaderet ad nuptias. 17 Meum. 18 Ducere uxorem, & relinquere Glycerium. 19 Communicatio. Davi. 20 O servi. Adverbium vocantis. 21 Ad me.

ACTUS III. SCENA IV.

DAVUS, SIMO, CHREMES.

DA. 1 ADte ibam. SI. quid-nam eſt?
DA. ACur uxor non 2 accerſitur? jam 3 adveſperaſcit. SI. 4 audin' tu illum?
Ego 5 dudùm nonnihil veritus ſum Dave abſte, 6 ne faceres idem,
Quod 7 vulgus ſervorum 8 ſolet; dolis ut me 9 deluderes,
Propterea quod amat 10 filius. DA. egon' iſtud facerem? SI. credidi: 5
11 Idque 12 adeò metuens 13 vos celavi, quod nunc dicam. DA. 14 quid? SI. ſcies.
Nam propemodum 15 habeo tibi jam fidem. DA. tandem cognoſti, 16 qui ſiem.
SI. Non fuerant 17 nuptiæ futuræ. DA. quid? non? SI. ſed 18 eâ gratiâ
Simulavi, vos ut pertentarem. DA. quid ais? SI. 19 ſic res eſt. DA. 20 vide:

1 Approperat Davus, urgetque nuptias, quas tamen nolit fieri. Qui ubi videt herum ſerò de tradenda filia colloqui cum Chremete, anxius & examinatus redditur, ſuumque deteſtatur conſilium. 2 Sponſa, quam decreviſti dare filio tuo. 3 In veſperum inclinatur dies. Nuptu uxor ducebatur domum, prælatis facibus. 4 Quid dicat? Apoſtrophe ad Chremetem. 5 Antea, jam pridem. 6 Quod. 7 Major pars ſervorum, qui ſunt aſturi, verſuti, ad fraudandum herum callidi. 8 Conſuevit facere. 9 Deciperes. 10 Pamphilus. 11 Ne me deciperes. 12 Valde. 13 Te & Pamphilum. 14 Elt id, quod nos celaſti. 15 Credo jam tibi. 16 Qualis ſim, id eſt, quam fidelis & probus. 17 Quas inſtituera m de filio meo. 18 Ea de cauſa finxi nuptias futuras, ut perfecte experirer dolos utriuſque veſtrum. 19 Quod Græci dicunt, ὀρθῶς ἔχει. 20 Admirantis.

Nun-

Nunquam 1 istuc quivi ego intelligere? 2 vah! consilium 3 callidum, 10
Si. 4 Hoc audi: 5 ut hinc te 6 introire jussi, 7 opportunè 8 hic sit mihi obviam.
Da. 9 Hem! num-nam 10 periimus? Si. 11 narro huic, quæ tu dudum narrasti mihi.
Da. Quid-nam audio? Si. gnatam ut 12 det oro, 13 vixque id exoro. Da. 14 occidi.
Si. 15 Hem? quid 16 dixti? Da. 17 optumè, inquam, factum. Si. nunc per 18 hunc nulla 'st mora.
Ch. Domum modò ibo: ut 19 apparentur 20 dicam: atque 21 hùc renuncio. 15
Si. 22 Nunc te oro Dave, quoniam 23 solus mihi effecisti has nuptias.

1 Te ideò simulare nuptias. 2 Interjectio irridentis. 3 Propositum, commentum astutia & calliditate plenum. Ironia. 4 Quod dicturus sum. 5 Postquam. 6 Parandorum opsoniorum gratiâ. 7 Tempestive, in tempore Chremes mihi occurrit. 8 Δεικτικῶς. 9 Interjectio dolentis. Hæc aversus ad spectatores dicit. 10 Ego & herus meus Pamphilus. Hic verum est: *Malum consilium consultori pessimum est.* 11 Refero Chremeti de iris Glycerii & Pamphili. 12 Filio meo in uxorem 13 Et cum difficultate ac multis precibus orando impetro, obtineo quod peto ab eo. 14 Petii, nullus sum. 15 Interrogantis & interminantis. 16 Videtur senex subaudisse ea, quæ Davus obmurmuraverat. 17 Simulat se probare, quod senex fecerit in nuptiis. 18 Chremetem, id est, hic Chremes nihil amplius obstat, quo minus fiant nuptiæ. 19 Nuptiæ. 20 Servis aut familiæ. 21 Hoc in loco mox renuntiabo quæ, acta erunt. Usus est præsenti pro futuro propter certitudinem. 22 Epilogus qui habet adhortationem, quæ à causa efficiente sumta est. 23 Tu solus causa es cur hæ nuptiæ fiant.

DA. 1 Ego verò ſolus. SI. 2 corrigere mihi gnatum porrò enitere.

DA. Faciam hercle 3 ſeduló. SI. 4 potes nunc, dum 5 animus 6 irritatus eſt.

DA. 7 Quieſcas. SI. age igitur: ubi nunc eſt 8 ipſus? DA. nirum, 9 ni domi eſt.

SI. Ibo ad 10 eum, atque 11 eadem hæc, quæ tibi dixi, dicam 12 itidem illi. DA. 13 nullus ſum, 20

14 Quid cauſæ eſt, quin hinc in priſtinum rectâ proficiſcar viâ?

15 Nihil eſt 16 preci loci relictum: jam 17 perturbavi omnia:

1 Quaſi verò ego ſolus effeciſſem has nuptias. Hoc autem ſecum dicit non ad confirmationem, ſed ad increpationem. 2 Ad viam rectam redigere mihi deinceps labora. 3 Diligenter, ſine dolo. 4 Gnatum corrigere. 5 Filii mei. 6 Commotus ira, & iratus Glycerio. Metaphora ſumta eſt à canibus. 7 Deſine mihi commendare. 8 Filius meus. 9 Niſi Pamphilus eſt domi tuæ: rum ſint inimicitiæ illi cum Glycerió. 10 Filium meum. 11 Verba, ſc. quod nuptiæ ſint futuræ. 12 Similiter filio meo. 13 De me actum eſt. Exclamatio omninò deſperantis. Proverbia ſunt Comicis uſitata, *nullus ſum*, *occidi*, *perii*: quibus deſperationem aut ingens malum ſignificamus. 14 Quid obſtat, quæ defenſio mihi eſt, quæ excuſatio, ut non ex hoc loco eam in ergaſtulum ad circumagendas molas truſatiles, ubi fruges comminuntur? Ovid. *Conſcia mens ut cuique ſua eſt, ita concipit intra Pectora, pro facto ſpemque metumque ſuo.* 15 Nullus locus, nulla opportunitas relicta eſt precibus, id eſt, preces non ſunt valituræ propter minas Simonis: ſuprà 1, 2, 28, & 29. unde etiam *priſtini* mentionem hîc facit. 16 Precibus: ut Phorm. 3, 3, 14. *Ni inſtigemus etiam, ut nullus locus relinquatur* preci? 17 Commovi.

1 Herum fefelli: in nuptias 2 conjeci herilem filium:
3 Feci hodiè, ut 4 fierent 5 inſperante hoc, atque 6 invito Pamphilo.
7 Hem aſtutias! quid ſi 8 quieſſem, nihil eveniſſet mali.
Sed eccum: 9 ipſum video: 10 occidi:
Utinam mihi eſſet aliquid hîc, quò nunc me 11 præcipitem darem.

1 Simonem. 2 Protruſi contra ſuam voluntatem Pamphilum filium heri mei in matrimonium. 3 Meo conſilio. 4 Hæ nuptiæ fieri deberent. 5 Nihil tale ſperante Simone, præter ſpem Simonis. 6 Nolente, contra voluntatem ipſius. 7 Hem! quo-nam mea evaſit aſtutia! Ironia. Nam ſe ipſum irridet: q.d. pulchre certe feci. 8 Quieviſſem, id eſt, in aſtutiis fingendis non laboraſſem. Syncope. 9 Pamphilum. 10 Perii. 11 Præcipitarem, id eſt, ex edito loco in imum me dejicerem, id eſt, morerer.

ACTUS III. SCENA V.

PAMPHILUS, DAVUS.

PA. 1 UBi 2 illic eſt ſcelus, qui me 3 perdidit? DA. perii. PA. atque 4 hoc confiteor
Jure mihi 5 obtigiſſe: quandoquidem tam 6 iners, tam 7 nulli conſilii

1 Expoſtulat cum Davo Pamphilus, quod doloſum ejus conſilium ſecutus, reſponderit patri ſe ducturum uxorem. 2 Ille ſceleſtus, vel ſceleratus Davus: abſtractum pro concreto. Et eſt Synthesis, id eſt, conſtructio reſpiciens ſenſum, non verba. 3 Deſtruxit, peſſumdedit ſuo conſilio, quia me à Glycerio abſtraxit. Reſciverat à patre, Davi conſilio protinus debere fieri nuptias. Sic alibi: Perdidiſti *iſtum, quem adduxti pro Eunucho, adoleſcentulum*. 4 Malum. 5 Accidiſſe mihi. 6 Imprudens, ſine arte & aſtutia in tanta re. 7 Archaïce pro nullius conſilii, id eſt, ſine ulla cogitatione.

Sum:

Sum: servo-n' 1 fortunas meas me 2 commisisse 3 futuli?
Ergo 4 pretium ob stultitiam fero: sed 5 inultum id nunquam à me auferet.
DA. Posthac 6 incolumem sat scio fore me, nunc si devito 7 hoc malum.
PA. Nam quid ego nunc dicam 8 patri? negabo-n' velle me, modò
Qui 9 sum pollicitus, 10 ducere? 11 quâ fiduciâ 12 id facere audeam?
Nec, quid 13 me nunc faciam, scio. DA. 14 nec quid de me, 15 atque id ago 16 sedulò.

1 Conditiones & status meos, salutem meam. 2 An debebam committere? 3 Levi, rimarum pleno, & secreta effutienti. Metaph. à vasis. Nam *vas futile* dicitur, quod facile potest effundi. Utebantur vase futili in sacrificiis Deæ Vestæ: quia aqua, ad sacra hausta, in teriâ non ponebatur: quod si fiebat, piaculum erat. Unde excogitatum vas fuit, quod stare non posset, sed positum statim effunderetur. 4 Præmium, id est, damnum. 5 Illam culpam, illud crimen nunquam auferet non vindicatum, sinè vindicta, id est, ego crimen hoc vindicabo. Sic Heaut. 5. 1. *At ne illud haud inultum, si vivo, frevent.* In Adelph. 4, 4. *Ni facient, quæ illos æquum est, haud sic auferent.* sc. inultum. 6 Salvum, & non periclitaturum. 7 Hoc infortunium effugio, periculum, quod mihi comminatur herus meus. Timet Davus ab hero suo, ne vapulet. Sic dicere solemus in magno periculo positi, nunquam nos periclitaturos, si illud periculum potuerimus evadere. 8 Simoni. 9 Promisi antè patri me ducturum eam. 10 Philumenam in uxorem. 11 Quo ore, qua fronte, qua audacia. 12 Negare me velle ducere. 13 De me. Ellipsis est, & vox desperantis. 14 Nec ego sciam, quid faciam, 15 Quid de me fiet. 16 Diligenter.

1 Dicam 2 aliquid jam 3 inventurum, 4 ut huic malo aliquam producam moram.
PA. 5 he!
DA. 6 Visus sum. PA. 7 ehodum 8 bone vir, quid ais? viden' me tuis 9 consiliis 10 Miserum 10 impeditum esse? DA. at jam 11 expediam. PA. expedies? DA. certè Pamphile.
PA. Nempe 12 ut modò. DA. immò melius 13 spero. PA. 14 oh, tibi ego ut 15 credam 16 furcifer?

1 Hero meo Pamphilo. Est consilium, quid velit agere. 2 Consilii. 3 Excogitaturum. 4 Ut differre seu remorari aliquantulum possim hoc incommodum, has nuptias futuras. 5 Interjectio sentientis eum, quem quærebat. 6 Ab hero meo Pamphilo. Davus enim superiora interlocurus est, non perceptus à Pamphilo. 7 Particula est vocantis ad se. 8 Ironia. 9 Suasu tuo, ut pollicerer parenti, me ducturum uxorem. 10 Implicitum, intricatum, irretitum, pedibus quasi illigatum, ut progredi non possim. Metaphora. *Impeditus* enim propriè est, qui ita pedes habet illigatos, ut progredi non possit. 11 Exsolvam, extricabo, liberabo te ab his tricis, qui es impeditus; & quasi pedum ligamenta dissolvam. 12 Expedivisti me, quia conjeciisti me in nuptias. 13 Me expeditarum te. 14 Interjectio indignantis. 15 Quòd possis melius invenire consilium 16 Furcifer, qui dignus es ut circumferas furcam ignominiæ causâ, *furciferi* enim dicebantur servi, qui ob leve aliquod furtum, fugam, aut aliud delictum, cogebantur à dominis, ignominiæ magis, quàm supplicii causâ, furcam gravem è ligno in collo ferre, subligatis ad eam manibus, & per forum aut viciniam traducebantur, prædicantes peccatum suum, simulque monentes cæteros, ne quid simile admitterent.

1 Tu rem 2 impeditam & 3 perditam restituas? 4 hem! 5 quo fretus siem,
Qui me hodiè ex 6 tranquillissimâ re conjecisti in nuptias?
An non dixi 7 hoc esse futurum? DA. 8 dixti.
PA. 9 quid meritus? DA. 10 crucem. 15
Sed sine paululùm 11 ad me ut redeam: jam
12 aliquid dispiciam. PA. 13 hei mihi!
Cur non habeo 14 spatium, ut de te 15 sumam supplicium, ut volo?
Namque hòcce tempus 16 præcavere mihi me, haud 17 te ulcisci, sinit.

1 Qui rem integram expeditamque turbasti. 2 Intricatam. 3 De qua nulla restat spes. 4 Interjectio dolentis & irati. 5 Consilio, id est, vide, cujus consilio usus sim. 6 Quæ erat sine perturbatione, id est, ex pecatissimo vivendi modo. 7 Ut ab illa excludar, hùc concludar. 8 Concessio. 9 Quod supplicium. 10 Patibulum, ut cruci affigar: quod supplicium malorum servorum erat, & præcipuè fugitivorum. 11 Ut animum recipiam & colligam, qui anteà fuit perturbatus. 12 Aliquod consilium excogitabo, quo te ab hoc malo liberem. 13 Dolentis. 14 Tempus, occasionem: opportunitatem. 15 Exigam pœnas, id est, ut puniam te. 16 Ut mihi consulam, & quid agendum sit, videam. 17 De te supplicium sumere.

ACTUS IV. SCENA I.

CHARINUS, PAMPHILUS, DAVUS.

CH. 1 HOccine credibile 'st aut memorabile,
Tanta 2 vecordia 3 innata cuiquam ut siet,

1 Id est, hoc non est dignum quod credatur, aut dignum memoria, vel quod recenseatur. Oratio negativa. In hac scena expostulat cum Pamphilo Charinus de soluta fide. 2 Mentis cordis: dicitur enim *vecors* mali cordis. 3 Ingenita, id est, ut aliquis tam vecors sit.

Ut

Ut malis gaudeat alienis, atque ex 1 incommodis
Alterius sua ut 2 comparet commoda? 3 ah,
Id-ne est 4 verum? 5 Immò 6 id est genus hominum pessumum, 5
7 In denegando 8 modò 9 queis pudor adest 10 paululùm:
Pòst ubi jam tempus est promissa 11 perfici,
Tum coacti 12 necessariò se 13 aperiunt, & 14 timent,
Et tamen 15 res premit 16 denegare. Ibi
17 Tum impudentissima eorum 18 oratio est:
19 Quis tu es? 20 quis mihi es? 21 cur meam tibi? 22 heus, 11

1 Calamitatibus, damnis, quæ alteri viderit evenire. 2 Acquirat, vel metiatur, æstimet, judicet. 3 Dolentis. 4 Justum & probum hominum genus. 5 Correctio. 6 Hujusmodi homines, qui malis gaudent alienis, sunt nequissimi. 7 Ut negent se facturos esse aliquid, ut hic Pamphilus negavit se ducturum esse Philumenam. 8 Paulò antè, primò. 9 Quibus. 10 Junge cum *denegando*. Q. d. cùm peteretur aliquid ab iis, promittebant, puduit enim negare. Rectè Donatus: *adest pudor, ne denegent: non adest, ut & præstent*. 11 Præstari, id est, præstandi. Græcismus, infinitivus pro gerundio. 12 Quia debent præstare aliquod officium. 13 Animum, ingenium suum diu celatum & dissimulatum, id est, animi sui malitiam ac vecordiam ostendunt ac patefaciunt. 14 Ne vi auferatur, quod negant. 15 Quam præstandam receperunt, cùm ab eis repetitur, nec eam præstare expediat. 16 Quod promiserunt. 17 Quandò debent perficere promissa. 18 Impudentissimè in hunc modum loquuntur. 19 Quid dicis me tibi aliquid promisisse. 20 In cognatione, id est, quâ necessitudine sum tecum conjunctus? 21 Cur meam amicam tibi concederem? 22 Non vocantis est hoc loco, sed revocantis aliquem ad attentionem ejus, quod statim est dicendum. Sic Eun. 2, 2, 45. *Omnium rerum, heus, vicissitudo* est.

1 Proximus ſum egomet mihi: 2 attamen ubi fides,
Si roges, nihil 3 pudet: 4 hic, ubi 5 opus eſt,
6 Non verentur: 7 illic, ubi nihil opus eſt, 8 ibi verentur.
9 Sed quid agam? 10 adeam-ne ad eum, & cum 11 eo injuriam hanc 12 expoſtulem? 15
13 Ingeram mala multa, 14 atque aliquis dicat, 15 nihil promoveris.
16 Multum: 17 moleſtus 18 certè ei fuero, atque 19 animo morem geſſero.

1 Charus, benevolus, id eſt, primum mihi eſt proſpiciendum. Suprà 2, 5, 16. *Omnes ſibi malle melius eſſe, quàm alteri.* 2 Attamen ſi roges eos, ubi promiſſum vel fidelitas ſit, quam promittendo dederunt. 3 Eos, id eſt, nihil eorum, quæ promiſerunt, præſtant. 4 In hac re. 5 Tempus eſt promiſſa perficiendi. 6 Nullo pudore afficiuntur illa promiſſa denegandi. 7 In aliâ re, cum rogantur quod denegare erat liberum. 8 In ea re præſtanda aut facienda pudore afficiuntur, *αἰχυνονται, αἰδοῦνται.* Plaut. Epidic. 2, 1 *Plerique ſunt, quos, cùm nihil refert, pudet; ubi pudendum eſt, ibi deſerit pudor.* 9 Sequitur deliberatio & conſilium. 10 Debeone Pamphilum adire? 11 De accepta Philumenâ, quam ſe mihi relicturum erat pollicitus. 12 Exprobare ei, id eſt, conqueri debeam cum Pamphilo de hac injuria? *Expoſtulare* eſt conqueri apud eum, qui nobis fecit injuriam. 13 Inferam illi multa maledicta, eaque quaſi in cerebrum illius infundam, in illum injiciam, qui me, acceptâ fide de non ducenda Philumena tam perfidiosè fruſtratur. Metaphora. 14 Occupatiuncula quam confutat. 15 Nihil profeceris expoſtulando & ingerendo mala multa. 16 Scilicet *promovere*, id eſt, profecero. Reſponſio & confutatio. 17 Moleſtiam Pamphilo adferam meæ expoſtulatione. 18 Saltem. 19 Iræ meæ ſatisfecero.

PA. Charine, & me & te 1 imprudens, niſi quid Dii 2 reſpiciunt, 3 perdidi.
CH. 4 Ita-ne imprudens? tandem inventa 'ſt 5 cauſa: 6 ſolviſti fidem.
PA. 7 Quid tandem? CH. etiam 8 nunc me 9 ducere iſtis dictis poſtulas? 20
PA. Quid iſtuc eſt? CH. poſtquam me 10 amare dixi, 11 complacita 'ſt tibi.
12 Heu me miſerum, 13 qui tuum animum ex animo ſpectavi meo.
PA. 14 Falſus es. CH. 15 nonne tibi ſatis eſſe hoc viſum 16 ſolidum 'ſt gaudium,

1 Neſcius, nihil cogitans talia. 2 Noſtri in aliquo rationem & curam habent, ſuo nos favore digantur. 3 Peſſudeudi. 4 Scilicet me perdidiſti? Ironia. Q. d. imò conſultò id effeciſti. Repetit illud verbum Pamphili. 5 Ratio, excuſatio ſeu defenſio aliqua mutatæ fidei. 6 Fregiſti, violaſti, non præſtitiſti promiſſa. Alii Ironicè intelligunt. 7 Quare dicis me ſolviſſe fidem? 8 Adhùc, poſtquam cognovi totum negotium. 9 Blandis verbis ſeducere, decipere. 10 Philumenam, filiam Chremetis. 11 Placuit, irriſit. 12 Eſt πάθος dolentis. 13 Quòd putavi te talem erga me eſſe, qualis ego erga te eram. 14 Deceptus es, falleris, qui ſic de ingenio meo judices. 15 Nunquid hoc tibi ſatis fuit, accipere Philumenam uxorem, eamque mihi præripere, niſi inſuper me vanis tuis pollicitationibus ludificareris? 16 Plenum, firmum, perfectum. Antiqui enim *ſolidum* id dicebant, quod abſolutum eſſet: propterea quòd nihil concavi aut rimarum haberet, quaſi undiquè compactum. Unde *ſolidum ebur* dixit Virg. pro integro. Tractum indè ad alias res incorporeas, ut ad animi facultates & hujuſmodi.

Niſi me 1 lactaſſes amantem, & 2 falsâ ſpe produceres?

3 Habeas. PA. habeam? 4 ah! neſcis quantis in malis 5 verſer miſer,

Quantaſque hic ſuis 6 conſiliis mihi 7 confecit ſolicitudines

8 Meus carnifex. CH. quid iſtuc tam mirum 'ſt, 9 ſi de te exemplum capit?

PA. Haud iſtuc dicas, ſi cognôris vel 10 me, vel 11 amorem meum.

CH. Scio, cum 12 patre 13 altercaſti dudùm; & 14 is nunc propterea tibi

15 Succenſet, nec te 16 quivit hodiè cogere, 17 illam ut duceres.

PA. 18 Immò etiam, quò tu minùs ſcis 19 ærumnas meas,

1 Allexiſſes blanditiis in fraudem. Metaph. à matribus, quæ, cum lactant filios, interdũ animi causâ mammam præbent, ac ſubinde retrahunt. Sic infrà 5.4 9. *Sollicitando & pollicitando eorum animos* lactas? 2 Vana ſpe, quam ego ex tuis verbis conceperam de accipiendâ Philumenâ, detineres, de die in diem duceres? 3 Accipias tibi Philumenam. Permiſſio cũ indignatione. 4 Interjectio dolentis. 5 Aſſiduè ſim. 6 Perſuaſionibus. 7 Molitus ſit adverſus me, effecerit, comparaverit anxietates, moleſtias animi. 8 Davus tortor, qui ira me torquet. Metaphora. 9 Si ſervus tuus tuo exemplo adverſum te utatur, ſi te imitetur, id eſt, ſi tibi eam fidem præſtet, quam tu præſtas aliis, id eſt mihi: nam à te hoc didicit. Qualis enim herus, talis fere & ſervus eſſe ſolet. 10 Animum meum. 11 Erga Glycerium. 12 Simone. 13 Altercatus es (nam *altereo* non dicitur) contendiſti paulò ante. 14 Pater tuus. 15 Iratus eſt. 16 Potuit. 17 Philumenam. 18 Imo longè gravius eſt infortunium meum quàm tu putas: tu enim exiſtimas, patrem voluiſſe ſerio mihi uxorem dare, cum me de eâ re appellavit: is verò minimè id conſtituerat: quod quia tu ignoras, neceſſe eſt, eò minus tibi notas eſſe ærumnas meas, qui ſcilicet fraude ſervi ex re tranquilla in periculum ingens præcipitatus ſum. 19 Calamitates.

1 Hæ nuptiæ non apparabantur mihi,
Nec poſtulabat nunc quiſquam uxorem 2 dare.
CH. Scio: tu 3 coactus tuâ voluntate es. PA. 4 mane,
Nondum ſcis. CH. ſcio equidem 5 illam ducturum eſſe te.
PA. Cur me 6 enicas? 7 hoc audi: nunquam 8 deſtitit
Inſtare, ut dicerem me eſſe 9 ducturum patri:
Suadere, orare, 10 uſque adeò donec 11 perpulit.
CH. 12 Quis homo iſtuc? PA. 13 Davus. CH. Davus? PA. Davus 14 omnia.
CH. Quamobrem? PA. neſcio: niſi mihi Deos ſatis
Scio fuiſſe 15 iratos, 16 qui auſcultaverim ei.
CH. Factum 17 hoc eſt Dave? DA. factum.
CH. 18 hem quid ais 19 ſcelus?
At tibi Dii dignum factis exitium 20 duint.

1 Cum filia Chremetis. 2 Mihi. 3 Ad has nuptias admittendas, ἐχὼν ἀέκουτι & θυμῷ. Homer. Ilid 4. 4 Siſte paululum, audi. Vox revocantis. 5 Philumenam. 6 Excrucias, obtundis, odioſus es mihi loquacitate tuâ? Metaphora. 7 Quod dicturos ſum. & Carnifex meus Davus ceſſavit inſtanter urgere. 9 Uxorem Chremetis filiam. 10 In tantum, ſine intermiſſione. 11 Impulit me ad id faciendum. 12 Tibi perſuaſit ut faceret. 13 Effecit. 14 Scilicet *interturbat*, *fecit*. Apoſiopeſis. 15 Non propitios. Sic Phorm. 1, 2. *Memini relinqui me Deo irato meo*. 16 Quòd obediverim ei Davo, ſervo futili. 17 Quod dicit herus tuus. 18 Indignantis particula. 19 Sceleſte. 20 Dent.

a Eho,

1 Eho, dic mihi, ſi omnes 2 hunc 3 conjectum in nuptias
4 Inimici vellent, quod, niſi 5 hoc, 6 conſilium darent?
DA. Deceptus ſum, at non 7 defatigatus.
CH. 8 ſcio.
DA. Hac non ſucceſſit, 9 aliâ aggrediemur viâ:
Niſi id putas, quia primò 10 proceſſit parùm,
Non poſſe jam ad 11 ſalutem converti hoc malum.
PA. 12 Imò etiam: nam ſatis credo, ſi 13 advigilaveris,
Ex 14 unis 15 geminas mihi cõficies nuptias.
DA. Ego, Pamphile, hoc 16 tibi pro 17 ſervitio debeo,
18 Conari manibus, pedibus, 19 noctesque & dies

1 Interjectio attentionem expoſcens. 2 Pamphilum. 3 Conjicere, protrudere 4 Pamphili. 5 Tuum conſilium, quod illi dediſti. 6 Ducendæ uxoris. 7 Defeſſus in alio conſilio inveniendo, ut nullas alias vias proſequi velim: imò ad alia experienda paratus ſum. 8 Te non eſſe defatigatum. Ironia. 9 Alia ratione, alio modo attentabimus rurſus aliud conſilium Virg. 4. Æn. *Inveni, germanâ*, viam, *gratare ſorori.* 10 Succeſſit malè, infeliciter. 11 Proſperitatem, incolumitatem emendari. 12 Quid ni? Ironica conceſſio. 13 Valdè laboraveris, dedetis operam. 14 Nuptiis, id eſt, ex uno matrimonio. Nota hic obiter, *unus, a, um*, in plurali non uſurpari, niſi cum nominibus ſingulari numero carentibus. 15 Duplex matrimonium efficies. 16 Meo domino. 17 Servitute, Quia ſum ſervus tuus. 18 Eniti omnibus membris & totis viribus, aſſidua & indefatigata diligentia. 19 Omni tempore

2 Capitis periculum adire, 2 dum prosim tibi.
3 Tuum 'st, si quid 4 præter spem evenit, mihi ignoscere. 55
Parùm succedit quod ago, at 5 facio sedulò.
Vel 6 melius tute 7 reperi, 8 me missum face.
PA. 9 Cupio: 10 restitue in quem me 11 accepisti locum.
DA. 12 Faciam. PA. at jam 13 hoc opus est.
DA. 14 hem 'st, mane, 15 concrepuit 16 à Glycerio ostium.
PA. 17 Nihil ad te. DA. 18 quæro. PA. 19 hem 20 nunc-cine demùm? DA. at jam 21 hoc tibi inventum dabo. 60

2 Vitam meam mortis periculo exponere. 2 Dum-modo sim utilis, inserviam tibi. 3 Tu debes, tuæ sunt partes. 4 Contra opinionem & voluntatem meam. 5 Do operam sinè dolo, diligenter, ut melius succedat. 6 Utilius consilium. 7 Excogita. 8 Noli uti consilio meo. 9 Te missum facere: sed restitue, &c. 10 Restitue me priùs in eum statum, in quo me accepisti. Plaut. *Haud facilè te in eundem rursus* restitues locum. 11 In quo eram, priusquam hæ nuptiæ essent inceptæ. 12 Restituam te in eũ locũ, in quò prius eras. 13 Ut restituas me in pristinum locum. 14 Interjectio subitò advertentis ad aliquid, & cogitantis aliud consilium. 15 In Græcia obtinebat olim, ut fores non introrsum, sed in viam publicam aperirentur. Itaque exiturus quisque intus sono seu crepitu quodam præmonebat prætereuntem, aut forte præ foribus in publico stantem, ne ab impulsa de improviso janua læderetur. 16 A domo Glycerii. 17 *Pertinet* si ostium Glycerii concrepuerit. 18 Id jam ago, in eo sum, ut excogitem consilium aliquod, quo in pristinum statum restituaris. 19 Dolentis vel indignantis particula. 20 Nunc tandem quæris consilium? Putabam rem habere in promtu. 21 Consilium scilicet, quo in pristinum restituaris locum.

ACTUS IV. SCENA II.

MYSIS, PAMPHILUS, CHARINUS, DAVUS.

MY. 1 JAm, 2 ubi ubi erit, inventum tibi
3 curabo, & mecum adductum
4 Tuum Pamphilum: tu modò,
5 anime mi, noli te 6 macerare.
PA. 7 Mysis. MY. quid est? 8 hem Pamphile, 9 optimè mihi te offers. PA. quid est?
MY. 10 Orare jussit, si 11 se ames 12 hera, jam ut ad sese venias;
13 Videre ait te cupere. PA. 14 vah, perii!
15 hoc malum 16 integrascit. 5
17 Sic-cine me, atque illam operâ tuâ nunc miseros solicitarier?
Nam idcircò 18 arcessor, nuptias 19 quòd mihi 20 apparari 21 sensit.

1 Pollicetur hic Pamphilus Mysidi, nunquam se deserturum Glycerium, etiamsi omnes sibi ob id infestos sit habiturus. 2 Ubicunque, quocunq; in loco sit. In egressu conversa alloquitur Glycerium intus. 3 Ut Inveniam & mecum adducam. 4 Amatorem. 5 Tu Glycerium, quam toto pectore amo: & est mollis oratio & blandimentum muliebre. 6 Cruciare, affligere. Sic infrà. 5. 3. 25. *Cur me* macero? Meton. effecti pro efficiente: sollicitudo enim & afflictio animi maciem contrahit: vel Metaph à corpore ad animum. Nam quemadmodum ignis, calor, aut inedia corpus macerant, id est, macrum reddunt: sic etiam cura, mœror animum macerant atque excruciant. 7 Est vocantis. 8 Lætantis interjectio. 9 Opportunè ac tempestivè. obviam mihi venis. 10 Ordo est: *Hera jussit* me *orare* te, *si ames se, ut jam venias ad sese: ait se cupere videre te.* 11 Heram. 12 Glycerium. 13 Ut videat. 14 Interjectio desperantis. 15 Solicitudo scilicet de nuptiis: declarant v. 6. 7. 20. 16 Renovatur. 17 Siccine oportet me, atque Glycerium afflictus tuo labore, qui operam dedisti ut nobis hoc malum pareres, perturbatis? Hæc autem Pamphilus dicit Davo. 18 Ab ancillâ ad Glycerium. 19 Quia. 20 A patre meo. 21 Intellexit Glycerium.

CH.

CH. 1 Quibus quidem quàm facilè 2 potera quieſci; 3 ſi hic quiêſſet.
DA. 4 Age, ſi 5 hic non inſanit ſatis ſuâ ſponte, 6 inſtiga. MY. atque ædepol
7 Ea res eſt, propterèaque nunc miſera in 8 mœrore eſt. PA. 9 Myſis, 10
Per omnes tibi 10 adjuro Deos, 11 nunquam 12 eam me deſerturum,
13 Non, 14 ſi capiundos mihi ſciam eſſe inimicos 15 omnes homines.
16 Hanc mihi 17 expetivi, 18 contigit: 19 conveniunt 20 mores: 21 valeant,
Qui inter nos 22 diſcidium volunt: 23 hanc, 24 niſi mors, mihi adimet nemo.

1 A quibus nuptiis, id eſt, non futuræ fuiſſent nuptiæ. 2 Poteramus abſtinere ſine turbatione ac labore. Impersonaliter. 3 Si Davus quieviſſet, neque aliquid fuiſſet molitus. 4 Ironia. 5 Quaſi Pamphilus non ſatis furat, commotus, irritatus aut iracundus. 6 Impelle eum, incita querelis tuis. Subminiſtra iracundiæ fomenta, oleum adde camino. Hoc dicit Davus cum indignatione non audientibus Pamphilo aut Charino, quia videbat Charinum irritare ſuis dictis animum Pamphili. 7 Quòd Glycerium nuptias tibi apparari ſenſit. Confirmat verba Pamphili. 8 Luctu, dolore: timet enim, ne deſeras ſe. 9 Compellatio habet aſſeverationem. 10 Sanctiſſime juro. 11 Per omnem reliquam vitam. 12 Glycerium. 13 Non eam me, inquam, deſerturum. 14 Etiamſi. 15 Si ſcirem ipſum etiam patrem mihi fore inimicum. Propter verecundiam non nominat patrem, quem tamen etiam ſignificat. 16 Glycerium. 17 Elegi, deſideravi. A voluntate. 18 Mihi. A fortuna. 19 Concordant cum meis, mihi placent. 20 Illius Glycerii. 21 Pereant, ita à nobis abeant ac diſcedant, ut nunquam ad noſtrum revertantur aſpectum: eſt autem *valeant* renunciationis verbum, non execrationis, ne malè optet etiam patri. 22 Diſcordiam, divortiũ id eſt, qui nos dirimere volunt, qui volunt noſtrum amorem eſſe irritum. 23 Glycerium. 24 Præterquam mors eſt, id eſt, niſi aut ipſe moriar, aut ipſa moriatur: morti enim nemo reſiſtere poteſt.

My. 1 Reſipiſco. Pa. 2 non Apollinis 3 magis verum, 4 atque hoc, 5 reſponſum eſt.
Si poterit fieri, ut ne pater 6 per me ſtetiſſe credat, 16
Quò minùs hæ fierent nuptiæ, 7 volo: ſed ſi id non 8 poterit,
Id faciam, 9 in proclivi quod eſt, 10 per me ſtetiſſe ut 11 credat.
12 Quis videor? Ch. 13 miſer æquè 14 atque ego. Da. 15 conſilium quæro. Ch. 16 fortis es.

1 Vires atque animum recipio, cùm hæc audiam: ut ſuprà 1. 5. *Reddidiſti animum.* 2 Hoc, quod dixi, eſt veriſſimum. Nam Delphis oraculum fuit Apollinis omnium celeberrimum: unde & quæ certiſſima & veriſſima intelligi vellent, proverbiali figurâ ab Apolline reſponſa dicebant. Cic. *Hæc ex oraculo Apollinis Pythii reddita tibi puta, nihil poteſt eſſe verius.* 3 Verius, certius. 4 Quàm hoc meum reſponſum, quod tibi dico. 5 Oraculum, quod reddebat Delphis in Tripode. 6 Per me factum eſſe, me fuiſſe in cauſa & impedimento, quòd non hæ nuptiæ fierent. 7 Vellm id. 8 Fieri. 9 Quod facto facile eſt. 10 Per me factum eſſe, quo minùs hæ fierent nuptiæ. 11 Pater Simo. 12 Qualis tibi videor eſſe? 13 Scilicet *videor*, quia non poteris reſiſtere parenti. Ironicè hoc dicit Charinus, non audiente Pamphilo. Donatus hîc orationem, interruptam Davi verbis, continuat illo, *fortis: es*: quaſi Pamphilus conſtantiam ſuam probari concupiverit, cùm interrogarat Charinum: *quis videor*! Charinus autem comparationem fortunæ ſuæ interpoſuerit, antequàm τῷ *miſer* τὸ *fortis* conjungeret. 14 Sicut ego: quia ego excludar ab eâ propter re. 15 Rationem ac modum, quo te expediam ac reſtituam in bonum ſtatum. Pamphilus enim, dum illud (*quis videor?*) dixit Charino, ſimul infeſtis Davum perſtrinxit oculis, qui, ejus placandi gratia, non quidem ad vocem, ſed ad minas vultus parùm familiaris, reſpondet, *conſilium quæro.* 16 Magnanimus, validus, qui nullo infortunio deprimeris.

PA. 1 Scio, 2 quid conere. DA. 3 hoc egò tibi profectò effectum reddam. 20
PA. Jam 4 hoc opus est. DA. quin jam 5 habeo. CH. quid est? DA. 6 huic, non tibi, habeo, 7 ne erres.
CH. 8 Sat habeo. PA. quid facies? 9 cedo. DA. dies mihi hic 10 ut satis sit, vereor,
11 Ad agendum: ne 12 vacuum esse me nunc ad 13 narrandum credas.
Proindè hinc vos 14 amolimini: 15 nam mihi impedimento estis.

1 Scio, quantam rem moliaris, ut scilicet pater per me letisse non credat, quò minus hæ nuptiæ fiant. 2 Quantam rem, quantum negotium suscipias. Suprà 2.2.2. *Di boni, boni* quid *porto!* Frustrà Donatus putat, hæc alii, quàm Pamphilo, tribuenda esse: cætera explicatio placet. 3 Hoc ipsum, quod conjicis, jamjam effectum, id est, perfectum reddam, efficiam, quod petis. 4 Consilio. 5 Imò verò excogitatum est consilium, quod quæro 6 Pamphilo. Rejectio. 7 Ne decipiaris, id est, ne existimes ad te pertinere. 8 Mihi satis est, si huic habeas: non enim potest, Pamphilo consuli, quia etiam ipsi Charino consulatur. 9 Dic mihi. 10 Ne non sufficiat. 11 Quod molior. 12 Otiosum, tantum temporis me habere. 13 Meum consilium. 14 Amovete vos, id est, discedite. *Amolimur* ea, quæ cum magnâ difficultate ac molimine amoventur ac tolluntur è medio: cum enim res aliqua jacens in medio magnitudine & mole suâ adfert molestum impedimentum, neque nisi cum magna difficultate discedit, dicimus eam *amoliri*. 15 Nam consiliis meis & expeditionis gravis ac molesta est hæc vestra apud me mora.

PA. Ego 1 hanc visam. DA. quid 2 tu? quò hinc te 3 agis? CH. verum vis dicam? DA. imo etiam

4 Narrationis incipis mihi initium. CH. quid 5 me fiet?

DA. Eho tu impudens, non satis habes, quòd tibi 6 dieculam addo,

Quantum 7 huic 8 promoveo nuptias? CH. Dave attamen. DA. 9 quid ergo?

CH. Ut 10 ducam. DA. 11 ridiculum. CH. 12 huc face ad me ut venias, 13 si quid poteris.

DA. 14 Quid veniam? 15 nihil habeo. CH. attamen 16 si quid. DA. age, veniam. CH. 17 si quid,

1 Meam Glycerium (quam ancilla dixerat mihi in mœrore esse, quod me non videret) invisam. 2 Charine facturus es, id est, cur non hinc etiam te amoliris? 3 Fers, ducis? *Agere se* est propriè tardè discedentis ac tristis. Atque ita perstringit Charini stupiditatem: *aguntur* enim bruta, quæque alterius ductu indigent. 4 Quò iturus sit. Cum enim jam discessionem tuam complere debueris, nescio quid narrare cæpisti. 5 De me, id est, antequam hinc discedam, ex te volo discere, quid spei mihi sit reliquum de ducenda Philumenâ, tibique causam meam commendare: tu potes efficere, ut ducam Philumenam. Charinus ergo, cum procœmio & apparatu volebat dicere, confessione τῶν πάθος in compendium mittit. 6 Parvam diem, in quâ scilicet ambias, quantum poteris, ad ducendam Philumenam? 7 Pamphilo. 8 Protraho, differo. 9 Intercipit Davus sermonem Charini, dicens: Quid ergo vis tibi fieri? 10 Philumenam, scilicet *fac quæso, effice*. 11 Scilicet *est*, vel *caput*. Negare vult, quod rogatur, Davus, ut intendat Charini industriam. 12 Hoc Δεικτικῶς accipe: domum enim ostendit. 13 Si quo modo poteris venire, vel meam causam juvare, & aliquid efficere. 14 Quare, cur. 15 Tibi consilii. 16 Consilii habueris, venito. 17 Scilicet *habueris*, id est, si quid erit, quod mihi renunciare velis.

Domi

Domi ero. DA. Tu Mysis, 1 dum exeo, 2 parumper opperire me hîc.
MY. Quapropter? DA. 3 ita facto est opus. MY. 4 matura. DA. 5 jam, inquam, 6 hic adero.

1 Donec redeam ex domo Glycerii, quò nunc propero. 2 Aliquandiu me hic exspecta. 3 Sic faciendum est. 4 Statim redeas. 5 Protinùs. 6 Ubi tu me exspectas.

ACTUS IV. SCENA III.

MYSIS.

MY. 1 NIhil-ne esse 2 proprium cuiquam? Dii 3 vestram fidem!
4 Summum bonum esse 5 heræ putavi hunc Pamphilum,
6 Amicum, 7 amatorem, 8 virum, 9 in quovis loco

1 Mysis heræ suæ de Pamphilo, ut videbatur, malè metuentis fortunam deplorat. 2 Peculiare, perpetuum, stabile, id est, illa, quæ putamus esse stabilia, sunt inconstantissima. Nam quod habemus, si posteà aufertur à nobis, aut aliò recedit, id proprium dici non potest. Hoc ait Mysis propter amatorem Pamphilum, quem existimabat necessisse ab amore Glycerii, ut Philumenam duceret. 3 Vestrum auxilium imploro. Nam quibus fidimus, ab iis auxilium exspectamus. 4 Summam felicitatem, id est, amatorem constantissimum. 5 Glycerio. 6 Verum & non fictum. 7 Perpetuum. 8 Virilem, & non facilè vincibilem. 9 Qui paratus esset obsequi heræ meæ ubique, ubicunque res postulat.

Paratum: verùm ex 1 eo nunc 2 misera quem capit
Laborem? 3 facilè hîc plus mali est, quàm illic boni. 5
Sed Davus exit: mi homo, quid 4 istuc obsecro 'st?
5 Quò portas puerum?

1 Pamphilo, qui existimatur summum bonum. 2 Glycerium quantum concipit mœrorem, ne amittat? 3 Certe plus doloris est, exoritur à metu amittendi Pamphili, quàm fuit gaudium in voluptate & spe potiundi. Al. *hinc, illinc.* 4 Quod portas. 5 Glycerii infantem involutum profert in scenâ Davus, mox evolvit traditque ancillæ, quasi puerum mater ante Simonis fores exponi curasset.

ACTUS IV. SCENA IV.

DAVUS, MYSIS.

DA. 1 MYsis, nunc opus est tuâ
Mihi 2 ad hanc rem 3 exprom-tâ 4 malitiâ atque 5 astutiâ.
MY. Quid-nam 6 incepturus? DA. accipe à me 7 hunc 8 ociùs,
Atque 9 ante nostram januam appone. MY. obsecro,

1 Davus puerum ad ostium Simonis defert, ut ita Chremes à nuptiis deterreatur. 2 Ad id quod sequetur, ut orationi meæ subservias verbis: id enim inter apparatum doli distulit in sequentia. 3 Parata ad agendum strenuè, quæ imperabo, prolata dexteritate agendo, & in oleendo jurgii simulacro ad verum peritia, ut videaris non ex conipósito, nec tanquam præmeditata, sed ex tempore dicere ac facere. 4 Alii *memoria*. Ad præcepta retinenda, quæ sum dicturus. 5 Ad agendum. 6 Facturus? 7 Puerum. 8 Citò, celeriter. 9 Depone, colloca ante has Simonis ædes.

1 Humi ne? DA. ex 2 arâ hinc ſume 3 verbenas tibi, 5
Atque 4 eas 5 ſubſterne. MY. quàmobrem 6 id tute non facis?
DA. 7 Quia, 8 ſi fortè opus ſit ad herum juſjurandum mihi
Non appoſuiſſe, ut liquidò poſſim. MY. intelligo.
9 Nova nunc religio in te iſtæc inceſſit, cedo?
DA. Move 10 ocius te, ut, quid 11 agam, porrò intelligas 10

1 An apponam puerum nudum ſuper terram? 2 Altari Apollinis, id eſt, ex his ſertis, quibus hæc ara redimita eſt. Nam Apollini Comœdia dicata eſt (ſicut Baccho Tragœdia) in cujus honorem in altero latere ſcenæ aram conſtituebant Comœdiam celebrantes, floribus & herbis redimitam. 3 Herbas ac frondes collige, ex quibus hæc ara coronatur. *Verbenæ* enim (quaſi *herbenæ*) ſunt omnes herbæ frondeſque ſacræ ex aliquo loco puro ſanctoque decerptæ ad aras coronandas, ut laurus, oliva, myrtus. His de loco ſacro Capitolii ſumtis à Conſule vel Prætore, coronabantur Feciales & Pater patratus proficiſcentes aliquò fœdera facturi, aut bellum indicturi. 4 Verbenas. 5 Puero ſuppone in terram. 6 Quod præcipis, id eſt, cur tu ipſe non apponis puerum ante januam, & verbenas colligis, atque ſubſternis? 7 Ideò non facio. 8 Si fortè neceſſe erit me jurare apud herum Simonem, me non appoſuiſſe hunc puerum ante januam, ut poſſim ſincerè, purè, ſinè exceptione aut conſcientiæ ſcrupulo id facere, id eſt, jurare: ita ut hero meo, ſi juramento opus ſit, liceat me verè & ſinè fraude jurare. 9 An nunc ſubitus iſte ac inſolitus conſcientiæ ſcrupulus vel metus Dei, ut timeas mentiri ac pejerare, ſubiit atque invaſit te? dic mihi, Ancilla hîc *novæ religionis* exprobratione veterem malitiam nunc quoque ſe agnoſcere haud obſcurè indicat. 10 Celeriter antè januam puerum appone. 11 Acturus ſim.

1 Pro Jupiter! My. 2 quid est? Da. 3 sponsæ pater intervenit.
4 Repudio consilium, quod primùm 5 intenderam.
My. Nescio 6 quid narres. Da. Ego quoque hinc ab 7 dextera
Venire me 8 adsimulabo: 9 tu, ut subservias
Orationi, utcunque opus sit, 10 verbis, vide. 15
My. Ego, quid 11 agas, 12 nihil intelligo: sed, si quid est,
13 Quod meâ 14 operâ opus sit 15 vobis, 16 aut tu 17 plus vides,
18 Manebo, 19 ne quod 20 vestrum remorer commodum.

1 Davus subitò aspiciens Chremetem venientem, exclamat. 2 Scilicet est? 3 Chremes, pater Philumenæ promissæ Pamphilo, medio negotio, quod inceperam, supervenit. *Intervenire* enim, est medio negotio quasi ex insidiis supervenire, & opprimere in ipso actu eos, qui rem celatam velint. 4 Rejicio, relinquo, muto, omitto propositum. Metaphora *Repudiare* enim propriè significat uxorem dimittere. 5 Antèà tanquam rete disposueram ac tetenderam ad decipiendos Chremetem & Simonem. Metaph. à venatoribus, qui retia intendunt ad feras captandas; vel à sagittariis, qui arcum intendunt. 6 Quid loquaris, id est, quæ sit tua sententia. 7 Parte itineris, quasi non adfuerim. 8 Fingam. 9 Tu Mysis esto cauta, ut temet sermoni meo accomodes, ut dictis meis commodè respondeas. 10 Dictis tuis. 11 Agere velis. 12 Non. 13 Ob quod, ad quod, vel in quo. 14 Meo auxilio, labore & industriâ. 15 Pamphilo & tibi. 16 Al. *ut*, id est, ut ingenio perspicaciores, & hujus rei majorem notitiam habes. 17 Plus intelligis, quàm ego intelligo. 18 Hîc exspectabo. Namdum ejus *ætatiâ* opus esse dixit, itemque *orationi verbis subservire* jussit, manere etiam voluit. 19 Ne qua in re vestris commodis impedimento sim. 20 Pamphilli & tuam utilitatem impediam.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA V.

CHREMES, MYSIS, DAVUS.

CH. 1 REvertor, poſtquam, quæ opus fuêre ad nuptias
2 Gnatæ, paravi, ut jubeam 3 arceſſi: ſed quid 4 hoc?
5 Puer hercle 'ſt: 6 Mulier, tun' appoſuiſti 7 hunc? MY. ubi
8 Illic eſt? CH. non mihi reſpondes? MY. 9 hem! nuſquam 10 eſt: 11 væ miſeræ mihi!
Reliquit me 12 homo, atque abiit. DA. 13 Dî veſtram fidem!
14 Quid turbæ eſt apud 15 forum? 16 quid illic hominum litigant?

1 Redeo ad Simonem Conſpecto, antè ædes Simonis, puero, Chremes à nuptiis abſterretur. Jurgat cum Myſide Davus, quæ ob conſilii ipſius ignorationem, fallaciæ non ſubſervit; ſed omnia ſeriò reſpondens, ridiculam facit concertationem. 2 Filiæ meæ Philumenæ. 3 Sponſam & cognatos in domum Simonis advocari. 4 Scilicet *eſt*, quod eſt poſitum ante januam Simonis. 5 Qui appoſitus eſt. Jam propiùs accedit. 6 Alloquitur Chremes Myſidem. 7 Puerum. 8 Ille Davus, qui me hîc ſolâ reliquit. Quærit enim Davum, qui diſceſſerat, ut à foro veniſſe videretur; namque hoc agit, ut ipſe videatur ſimplex & ignarus, atque ut Pamphili amor prodatur Chremeti. 9 Interjectio dolentis & indignantis. 10 Davus. 11 Exclamatio. 12 Davus Non vult eum nominare propter præſentiam Chremetis. 13 O Dii, imploro veſtrum auxilium. 14 Quantum turbationis ſeu tumultus, & multitudinis, propter varia hominum litigia. 15 Judiciale vel cauſarum, id eſt, locum, ubi cauſæ aguntur, vel etiam cupedinarium: utcumque enim intelligi poteſt. 16 Quot homines in foro contendunt in judicio, cauſas agunt in ſe invicem.

1 Tum annona cara 'st: 2 quid dicam aliud,
3 nescio.
My. Cur 4 tu, obsecro, hîc me solam? Da.
5 Hem! 6 quæ hæc est fabula?
7 Eho Mysis, 8 puer hic undè est? quis-ve 9
hûc attulit?
My. 10 Satin' sanus es, qui me 11 id rogi-
tes? Da. quem ego igitur rogem, 10
12 Qui hîc 13 neminem alium video? Ch.
miror, undè 14 sit.
Da. Dicturan' es quod rogo? My. 15 au!
Da. 16 concede ad dexteram.

1 Præterea victus, omne alimentum, res cibaria in magno pretio est. *Annonam* vocant Latini totum proventum annuum, non solùm frumenti, sed omnium aliarum rerum. 2 Hæc dicit ad spectatores, & Chremete non audiente. 3 Quia non fuit apud forum. 4 Scilicet reliquisti? Aposiopesis, obstruente illi os Davo, & multa simul interrogante. 5 Interjectio admirantis. 6 Quis hic ludus, quæ hæ ineptiæ sunt? quasi principium rationemque ignoret. 7 Interjectio attentionem poscentis. 8 Qui antè januam nostram appositus est. 9 Ante domum nostram. 10 Nunquid insanis, aut mente captus es? Translatio à corpore ad animum: quod qui sani sint, corpore benè habeant: quemadmodum & qui sapiunt, benè habent animo. 11 De puero. 12 Dissimulat sibi visum Chremetem. 13 Præter te. 14 Hic puer. Secum loquitur. 15 Interjectio est consternatæ mulieris. 16 Confer te, veni ad dexteram partem. A sinistra enim stabat Chremes, quem omnia audire non vult: alia quippe clarè, alia dici jubet prestè.

MY. 1 Deliras: 2 non tute ipse? DA. 3 verbum si mihi
Unũ, præterquam quod te rogo, 4 faxis, cave.
MY. 5 Malè dicis. DA. 6 undè 'st? dic 7 clarè.
MY. 8 à nobis. DA. 9 ha ha hæ.
10 Mirum verò; impudenter mulier si facit meretrix.
CH. 11 Ab Andriã 'st 12 ancilla hæc, quantum 13 intelligo.
DA. Adeon' videmur vobis esse 14 idonei,
15 In quibus sic illudatis? CH. 16 veni 17 in tempore.

1 Desipis, non es mentis compos. Metaph. ab imperitis aratoribus, qui inter seminandum vel etiam inter arandum à recta lira, atque adeò à sulco aberrant, aut sulcum (qui alioqui rectus esse debet) obliquum faciunt. 2 Scilicet *apposuisti hanc puerum?* Non absolvere sinit sententiam Davus, atq; interrumpit, quod deinceps dictura erat Mysis, ne id senex audiat. Hęc cum superioribus illis Davi verbis connectenda; *Mysis, puer hic undè est? quis vobis attulit?* Submissa voce hæc dicit Mysis. 3 Et hæc voce pressa Davus Mysidi. 4 Feceris, facias, scilicet *perentiam* te. Aposiopesis. 5 Convitiaris, minaris mihi. 6 Hic puer. 7 Aperte, ut possit exaudiri. Jam jubet Mysidem loqui, ut audiat Chremes. 8 A nostris ædibus, scilicet *puer est*. 9 Interjectio ridentis ob responsum Mysidis. 10 Non est mirandum. Ironia est, sed cum indignatione conjuncta, quæ erumpit. v. 19. 21. 11 Ex domo Andriæ mulieris, id est, Glycerii, quæ ex Andro insula venit. Al. exponunt, favet Andriæ. 12 Mysis. 13 Audio ex ipsius verbis. 14 Apti, digni. Ironia, & est expostulatio. 15 Quos sic ludibrio habeatis. In bonis autoribus leguntur ista; *illudere aliquem, alicui & in aliquem*: sed *in aliquo illudere*, id verò hîc solummodò reperiri posse putat quare pro, *in quibus*, *in quos* nonnulli referibendũ putant. Sic. Eun. 5, 4. 20. *Ulciscar*: *ut ne impunè* in nos illuseris. Eugraphius hujus phraseos extraordinariæ caulam ad fictam Davi iracundiam refert. 16 Hùc. 17 Opportunè, tempestivè. Hoc Chremes secum dicit.

DA. Propera 1 adeò puerum 2 tollere hinc ab januâ.

Mane: cave 3 quoquam ex isto 4 excessis loco.

MY. Dii te 5 eradicent: ita me miseram 6 territas.

DA. 7 Tibi ego dico, an non? MY. quid vis? DA. at etiam rogas?

8 Cedo, cujus puerum 9 hîc apposuisti? dic mihi.

MY. 10 Tu nescis. DA. 11 mitte id, quod scio: dic, quod 12 rogo.

MY. 13 vestri. DA. cujus vestri? MY. Pamphili. DA. 14 hem! quid? 15 Pamphili?

MY. 16 Eho, an non 17 est? CH. 18 rectè ego semper fugi has nuptias.

DA. O facinus 19 animadvertendum! MY. quid clamitas?

1 Nunc. Clarè jubet puerum tolli Davus: cui cum parere Mysis vellet, eam retinens, non audiente sene, *mane*, inquit, *cave*, &c. 2 Auferre. 3 Aliquò. 4 Ne excesseris, excedas, id est, exeas: ut *faxis*, pro facias. 5 Funditùs sivè radicitùs evellant, perdant, ac è mediò tollant. Plaut. Mercat. 4, 4, 45. *quin me* eradicas *miserum*. Metaph. ab herbis inutilibus, quas agricolæ, quod segetibus noceant, radicitùs evellunt. 6 Perturbas, terres. 7 Num audis quod dico, an non audis, ut tollas puerum hinc ab januâ? Nunc iterum clarâ voce alloquitur Mysidem. 8 Dic mihi. 9 Ante nostram januam. 10 Tu ita interrogas, quasi non noveris. Ironia. 11 Omitte dicere. Hoc Davus in aurem dicit. 12 De puero. 13 Apposui puerum vestri domini. 14 Interjectio indignantis. 15 Repetit non Pamphili quasi cum indignatione, ut id disertè audiat Chremes. 16 Interjectio attentionem poscentis. 17 Pamphili. 18 Jure, meritò. Chremes adhuc solus post Davum loquitur. 19 Puniendum, dignum quod puniatur.

DA.

DA. 1 Quem-ne ego heri vidi ad vos adferri vesperi?
MY. O hominem 2 audacem! DA. 3 verum vidi 4 Cantharam
5 Subfarcinatam. MY. Dis pol habeo gratias,
Cùm in 6 pariundo aliquot adfuerunt 7 liberæ.
DA. 8 Næ illa illum haud novit, cujus causâ 9 hæc incipit.
10 Chremes, si positum puerum ante 11 ædes viderit,
Suam 12 guatam non 13 dabit: 14 tantò herclè magis dabit.
CH. 15 Non herclè faciet. DA. nunc 16 adeo, 17 ut tu sis sciens,
Nisi 18 puerum 19 tollis, jamjam ego 20 hunc mediam in 21 viam.

1 An non ille puer est &c. Suppositicium innuit infantem allatum. 2 Qui hoc audet affirmare. 3 Verum est, quod dixi de puero: *Quem-ne ego heri*, &c. 4 Anum. 5 Sub veste, vel sub alis farcinam habentem, id est, onus aliquod quasi farcinam. 6 Pariendo, partu Glycerii. 7 Scilicet *mulieres*, quæ testari possunt, puerum ex Glycerio, non ad nos allatum fuisse. Servis non erat testimonii dictio, ut ait Geta in Phormione: vel *liberæ*, id est, non suffarcinatæ, non oneratæ iis rebus, quas existimas. 8 Certè Glycerium Chremetem non novit. 9 Cum puero ad deterrendum Chremetem. 10 Scilicet ita ratiocinatur Glycerium, quæ hæc incepit. Refert enim verba Glycerii μιμητικῶς. Ita mox v. 41. *Conclus legibus eamus orem ducet*. 11 Simonis. 12 Philumenam. 13 Nuptum hero meo Pamphilo. 14 Verba sunt Davi rejicientis verba Glycerii 15 Hoc Chremes de se dicit, qui nondum se à Davo perceptum esse putat. 16 Certè. 17 Ut scias. 18 Quem hic apposuisti. 19 Aufers à januâ. 20 Puerum. 21 Quia puer ante januam positus erat.

1 Provolvam, teque 2 ibidem pervolvam in 3 luto,
My. Tu pol hòmo non es 4 sobrius. Da. 5 fallacia
Alia aliam 6 trudit: jam 7 susurrari audio.
Civem 8 Atticam esse 9 hanc. Ch. 10 hem! Da. 11 coactus 12 legibus
13 Eam uxorem ducet. My. 14 eho, obsecro, an non 15 civis 16 est?
Ch. 17 Jocularium in malum 18 insciens penè incidi.
Da. 19 Quis hîc loquitur? ô Chreme, 20 per tempus advenis:
Ausculta. Ch. audivi jam omnia. Da. an-ne 21 tu omnia?
Ch. Audivi inquam 22 à principio. Da. audistin' obsecro? 23 hem
Scelera! 24 hanc jam oportet in 25 cruciatum hinc abripi.

1 Porro volvam, conjiciam. 2 In mediam viam. 3 Cœno & sordibus viæ 4 Sanæ mentis, id est, non sobrie loqueris, sed ebrius. 5 Dolus dolo succedit & connectitur. Hæc fuit prima fallacia, quod puer sit Pamphili: secunda est, quod ajunt, Glycerium esse civem Atticam. 6 Parit, impellit. Metaphora. 7 Murmurari, latenter dici. 8 Athenienſem, Athenis natam & educatam à teneris annis. 9 Glycerium. 10 Indignantis interjectio. 11 Pamphilus. 12 Athenien sium. 13 Glycerium. 14 Adverbium vocantis & interrogantis. 15 Attica. 16 Glycerium. 17 Ridiculum, illudendum periculum, quod cum jocum præ se ferat, tamen magnum malum daturum videtur. Infrà In Phorm. vocat *jocularem audaciam*. 18 Imprudens. 19 Jam videt Davus tempus esse senem alloquendi. 20 In tempore, opportunè. 21 Scilicet *audivisti*. 22 Ab initio. 23 Irascentis. 24 Ancillam Mysidem, quæ fingit tales fallacias. 25 Carcerem deduci, ut de eâ meritum sumatur supplicium.

1 Hic ille eſt: non te credas Davum 2 ludere.
My. 3 Me miſeram! nihil pol falſi dixi, mî ſenex.
Ch. 4 Novi omnem rem: ſed eſt Simo 5 intus? Da. eſt.
My. Ne me 6 attingas, ſceleſte: ſi pol Glycerio non 7 omnia hæc.
Da. 8 Eho inepta, neſcis quid ſit 9 actum.
My. 10 quî ſciam?
Da. 11 Hic 12 ſocer eſt: 13 alio pacto haud poterat fieri,
Ut 14 ſciret hæc, 15 quæ volumus. My. 16 hem, 17 prædiceres.
Da. 18 Paulùm intereſſe cenſes, 19 ex animo omnia,

1 Chremes ſcilicet, pater Philumenæ: Δειχτικῶς q. d. vir magnus: ubi *ille* habet emphaſin, qui ſcilicet ſic ſic non debet illudi. Ironia. 2 Deridere me Davum: quia deridet tantum ſenem. 3 Exclamatio, quâ ſignificat ſe eſſe perturbatam. 4 Sunt verba irati ſenis, quibus ſignificat, ſe nolle audire ancillam. 5 Domi. Apoſtrophe ad Davum. 6 Davus videns Chremetem ingreſſum domum Simonis, præ lætitia, quòd rem graviter confecerit, ludos facit Myſidi & blanditias. Quòd cum joco non accipiat Myſis, ut quæ rem non intelligat, præ commotione præcedentium hæc ait. 7 Scilicet *dixero, retulero.* Apoſiopeſis. 8 Interjectione hac attentionem movet. 9 Inter nos de puero, id eſt, in quem finem puer ſit appoſitus ante januam Simonis. 10 Quomodo poſſum ſcire? Potentialis modus. 11 Chremes, quem nunc vidiſti, pater Philumenæ. 12 Heri mei Pamphili. 13 Alio modo, quàm eo quo fecimus, niſi per puerum. 14 Chremes. 15 Scilicet de puero, & quòd Glycerium ſit civis Attica. Nam per ea fortaſſe filiam ſuam Pamphilo non dabit. 16 Dolentis eſt. 17 Prædixiſſes, prædicere debebas te velle hoc cum puero. 18 Parum eſſe diſcriminis. 19 Ex naturali impetu & ingenito affectu & animi ductu.

1 Ut

1 Ut fert natura, 2 facias, 3 an de industriâ?

1 Quemadmodum naturalis & ingenita actio postulat. 2 Scilicet *an*. 3 An ut facias omnia consultò & deditâ operâ? Vult dicere permagnum esse discrimen inter naturales rationes, & eas, quæ ex composito & de industria fiunt.

ACTUS IV. SCENA VI.

CRITO, MYSIS, DAVUS.

CR. 1 IN hâc 2 habitasse 3 plateâ 4 ut dictum 'st Chrysidem,
5 Quæ se 6 inhonestè optavit 7 parare 8 hîc divitias
Potiùs, quàm in 9 patriâ honestè 10 pauperem vivere.
11 Ejus morte ea ad me 12 lege redierunt 13 bona:
Sed quos 14 perconter, video: 15 salvete. MY. obsecro, 5
Quem video? est-ne hic Crito, 16 sobrinus Chrysidis?

1 Crito veniens ex Andro Athenas, de Glycerio percunctatur, an parentes reperit suos: audiens nondum reperisse, dolet, quod videat hoc sibi obfuturum in adeunda hæreditate: sicque ejus adventu periculum omne discutitur. 2 Hospitium habuisse. 3 Via civitatis publica latiori & ampliori, πλατεῖα. 4 Mihi. 5 Chrysis. 6 Vivendo, id est, quæstu meretricio. 7 Acquirere nummos, id est, ditescere. 8 Athenis. 9 Scilicet *suâ*, id est, in Andrò. 10 Pauperem. Græcismus est. 11 Chrysidis. 12 Per legem, id est, jure hæreditario, id est, ego legitimus sum hæres bonorum Chrysidis. 13 Ille divitiæ, quas hîc inhonestè paravit. 14 Interrogem de hospitio Chrysidis. Metaph. à nautis, qui contro uuntur ad loca inquirenda navibus opportuna. 15 Davo & Mysidi hoc dicit. 16 Cognatus, ex sorore Chrysidis natus. *sobrini*, id est, nati de duabus sororibus.

Is est. Cr. ô Mysis salve. My. salvus sis, Crito.
Cr. Itan' 1 Chrysis? 2 hem! My. 3 nos 4 quidem pol miseras 5 perdidit
Cr. Quid 6 vos? 7 quo pacto 8 hic? satin' 9 rectè? My. 10 nos-ne? 11 sic,
Ut quimus, 12 ajunt, 13 quando, ut volumus, 14 non licet. 10
Cr. 15 Quid Glycerium; 16 jam hîc suos parentes repperit?
My. 17 Utinam. Cr. 18 an nondum etiam; 19 haud auspicatò 20 hùc me 21 appuli:
Nam pol, si 22 id scissem, nunquam 23 hûc 24 tetulissem pedem:
25 Semper enim 26 dicta 'st 27 ejus 28 hæc atque 29 habita 'st soror.

1 Sc. *perîit, mortua est?* nam impedivit gemitus. 2 Ejulando proferenda est hæc particula. 3 Glycerium & me. 4 Equidem certè. 5 Morte suâ, id est, non solùm miseræ sumus, sed etiam ab omnibus relictæ. 6 Quomodò vos habetis aut facitis? 7 Agitis? 8 In hac civitate. 9 Vivitis, vel valetis? 10 Rogas, quomodo nos valeamus? 11 Agimus vitam. Ζῶμεν γάρ, οὐχ' ὡς θέλομεν ἀλλ' ὡς δυνάμεθα. *Nam non uti libet, sed uti licet, sic vivimus.* Quo quidem monemur, tempori esse ac necessitati serviendum: & sæpè facultatem nobis deesse, non animum. 12 Ut vulgo fertur, ut est proverbium. 13 Quandoquidem, quoniam. 14 Nobis vivere. Quæ oratio ad præsentes turbas spectat & quæ nondum patiebantur animum mulierecularum consistere. 15 Quo pacto agi? 16 Athenis. 17 Sc. *reperisset parentes?* & pro negatione hoc dictum est, quasi non repperit. 18 Parentes repperit? 19 Infeliciter, malis avibus non in ipso tempore, repugnantibus avibus, sine quibus nihil olim, seu privatim, seu publicè fiebat. 20 Athenas. 21 Contuli, Metaphora. 22 Glycerium nondum parentes suos reperisse. 23 Athenas. 24 Accessissem, redissem. 25 Ordo est: *Hæc enim semper dicta est atque habita est soror ejus.* 26 Vocata. 27 Mortuæ Chrysidis. 28 Glycerium. 29 Judicata atque existimata.

Quæ

Quæ 1 illius fuerunt, 2 possidet. 3 Nunc me 4 hospitem
Lites sequi, quàm 6 hîc mihi sit 7 facile atque utile,
8 Aliorum exempla 9 commonent, simul arbitror,
Jam aliquem esse amicum, & 10 defensorem 11 ei: nam ferè
12 Grandiuscula jam 13 profecta 'st illine: 14 clamitent,
Me 15 sycophantam 16 hæreditates 17 persequi,

1 Chrysidis. 2 Bona in possessione habet Glycerium. 3 Ordo est: *Exempla aliorũ commonent, quàm facilè atq; utile sit mihi hic, me hospitem sequi lites.* 4 Peregrinũ. 5 Litigando petere hæreditatem, exercere controversias super Chrysidis bonis, quæ Glycerium possider, repetendis 6 Athenis, in aliena mihi & ignota urbe. 7 Id est, difficile & inutile. 8 Qui etiam hospites existentes secuti sunt. 9 Admonent. 10 Qui nam defendat, si, quod meũ est, repetam. 11 Glycerio. 12 Adulta. 13 Recessit ex insula Andro. 14 Adversarii, qui defendent Glycerium, clamitarent. 15 Tanquam calumniatorem, & alieni boni direptorem, personam sumsisse legitimi hæredis, Metaph. à servo, qui ficus, quas ipse comederat, dicebat hero alterum servum comedisse. Propriè enim hæc vox delatorem denotat, qui exportatas ex Atticâ regione ficus prodebat, inhians delationis præmiolo. Cùm enim in Attica regione magna esset ficuum copia seu multitudo (quarum suavitate Xerxes adeò delectatus fertur, ut ob id Græciæ bellum intulerit) ad eas asservandas publicè custodes statuebantur, proposita pœnâ furibus, qui eas decerperent, & alìò deportarent. Hi primùm dicti sunt *συκοφάνται, ἀπὸ τῶ σῦκα φαίνεσθαι, à ficubus prodendis, indicandis, vel etiam comedendis.* At cum immerentes passim pro libidine furti deferrent, factum posteà, ut id verbum calumniatoribus, & falsa crimina intendentibus tribueretur. 16 Ad me non pertinentem. 17 In judicio repetere.

1 Men-

1 Mendicum : 2 tum, 3 ipſam deſpoliare non libet.

My. Optime 4 hoſpes pol, Crito, 5 antiquum obtines.

Cr. Duc me ad 6 eam, 7 quandò hùc veni, ut videam. My. 8 maximè.

Da. Sequar 9 hos : nolo me in tempore hoc videat 10 ſenex.

1 Tanquam pauperem, emendicantem ęs alienum. 2 Prætereà. 3 Glycerium, quæ nihil habet, niſi bona Chryſidis, denudare, & vacuam omnibus bonis relinquere : quia nihil ſuum habet. 4 Peregrine. 5 Morem vel ingenium obſervas, id eſt, æquum & bonum. 6 Glycerium. 7 Quandoquidem. 8 Libentiſſimè te ducam. 9 Euntes ad Glycerium. 10 Simo.

ACTUS V. SCENA I.

CHREMES, SIMO.

Ch. 1 Satis jam, ſatis, Simo, 2 ſpectatà erga te amicitia 'ſt mea : Satis pericli cœpi 3 adire : orandi jam finem face.

Dum ſtudeo 4 obſequi tibi, penè, 5 illuſi vitam 6 filiæ.

1 Multis generibus officiorum. Chremes vehementer iratus ob ea, quæ audiverat ex Davo, quæ viderat de puero, Simonem compellat, ut quod jam cœptum erat de nuptiis, id prorſus deleretur. Conatur Simo lenibus verbis iram Chremetis ſedare. 2 Probata, cognita, id eſt, ſatis ſuperque hactenùs meam erga te amicitiam probaſti & expertus es. 3 Subire tua cauſa. 4 Ad tuam voluntatem cuncta facere, tibi inſervire, *Conſequimur* inquiunt, ſtudio: *obſequimur* officio: *perſequimur* injuria : *proſequimur* ordine : *aſſequimur* voto. 5 Perdidi ac ridiculam feci. Sic Tacitus *illudere pecuniæ* dixit : Ter. *ludere operam*. 6 Philumenæ.

Si. 1 Imò enim nunc quàm maximè abs te
postulo atque oro, Chreme,
2 Ut beneficium, verbis initum dudum, nunc
re comprobes.
Ch. Vide, quàm 3 iniquus sis præ studio,
4 dum efficias id quod 5 cupis,
Neque 6 modum benignitatis, neque quid
ores, 7 cogitas:
Nam si 8 cogites, 9 remittas jam me 10 one-
rare injuriis.
Si. 11 Quibus? Ch. 12 ah! rogitas? 13 per-
pulisti me, ut 14 homini adolescentulo,
In 15 alio 16 occupato amore, 17 abhorren-
ti ab re uxoriâ,
Filiam darem in 18 seditionem, atque 19
incertas nuptias?
20 Ejus labore atque ejus 21 dolore guato ut
22 medicarer tuo.

1 Sed certè. 2 Ut benevolentiam illam, per verba paulò ante inceptam, nunc ipso effectu, actu confirmes. 3 Iniquus sit petitor, qui tuam ipsius cupiditatem magis, quam æquum, spectas, præ nimiâ cupiditate faciendi, quod instituëris. 4 Dūmodo. 5 Ut filiam meam dem tuo gnato. 6 Justam mensuram benevolentiæ, id est, quantum sit petendum. 7 Attendis. 8 Cogitares modum petitionis. 9 Desineres. 10 Vexare, opprimere injustis petitionibus. Nam *injuria* dicitur, quicquid non jure fit. 11 Quibus injuriis te onero? 12 Interjectio dolentis & indignantis. 13 Impulisti precibus tuis. 14 Juveni, imperito omnium rerum. 15 Alterius puellæ, quàm filiæ meæ. 16 Detento, id est, qui amet aliam. 17 Alieno à conjugio, id est, qui non vult ducere uxorem. 18 Discordiam, non matrimonium: quotidiè enim in seditione essent inter se. 19 Non firmum matrimonium: quia eam fortasse relinqueret, aut rationem aliquam iniret, quâ eam repudiaret. 20 Filiæ meæ incommodo. Argumentum ab iniquo. 21 Mœrore, ægritudine. 22 Mederer, remedium afferrem: quia amoris gravi vulnere saucius est.

1 Im-

1 Impetrasti: 2 incepi, 3 dum res tulit: nunc non 4 fert, 5 feras

6 Illam 7 hinc civem esse ajunt: puer est 8 natus: 9 nos missos face.

Si. 10 Per ego te Deos oro, ut ne 11 illis 12 animum inducas credere, 13

13 Quibus id maximè utile 'st 14 illum esse quàm 15 deterrimum:

16 Nuptiarum gratiâ 17 hæc sunt 18 facta atque incepta omnia:

19 Ubi ea causa, quamobrem hæc faciunt, erit ademta his, desinent.

Ch. 20 Erras: 21 cum Davo egomet 22 vidi 23 jurgantem 24 ancillam. Si. scio. Ch. at

---

loc à me, ut filiam darer gnato tuo uxorem. 2 Parare nuptias. 3 Quamdiu honestas vel utilitas filiæ postulavit ac passa est. 4 Res seu utilitas non permittit. 5 Patiaris oportet: quandoquidem filiam non sum daturus, cùm res non ferat. 6 Glycerium, quam amat Pamphilus. 7 Civitatis hujus Atheniensis, id est, civem Atticam. 8 ex eâ & filio tuo. 9 Dimitte nos, nec amplius precibus aures nostras obtunde. 10 Negotiorem suam Simo prece munit, & adhùc de fallacia conficit Chremeti persuadere vult: ipsam personarum utilitatem pro argumento habens. 11 Maledicis, sc. meretricibus, servis, ancillis. A qualitate personæ. 12 Tibi persuadeas velis. 13 A causâ ad effectum. 14 Filium meum Pamphilum. 15 Pessimum, perditissimum, sceleratissimum. 16 Ad disturbandas seu impediendas cum tua filia nuptias, & cum Glycerio conficiendas. 17 Quæ ais facta fuisse. 18 Ab his. 19 Postquam Pamphilus meus duxerit filiam tuam uxorem, atque ita non erit, quod sperent se confictis istis dolis posse proficere, evanescent omnia: mentiri hæc talia & in vulgus edere desinent, cùm sibi nil prodesse amplius mendacium videbunt. 20 Falleris. Pertendit, quod dixerat Chremes, urgetque Simonem, ut expedire se ex tempore nequeat. 21 Servo tuo. Vide suprà 2, 5. 22 A testimonio, nempe à sensu oculorum. 23 Litigantem, sc. propter puerum apertum. 24 Glycerii, sc. Myrrhinæ.

1 Vero vultu; cùm 2 ibi me adesse. 3 neuter dum 4 præsenserat:
Si. Credo; & 5 id facturus, Davus 6 dudum prædixit mihi:
Et nescio 7 quid tibi sum oblitus hodiè 8 ac volui 9 dicere.

1 Serio litigabant, non simulatè. 2 Apud ædes tuas. 3 Eorum, id est, neque Davus, neque ancilla. 4 Præviderat, priùs perceperat. 5 Quod dixisti de puero, & ancillâ, quæ illum ante januam nostram apposuit: *vel* mulieres ex Glycerii domo jurgaturas ac nuptias disturbaturas. 6 Jampridem. Vide suprà 1,2. 7 Propter quid, quamobrem, aut quomodo. 8 Et quidem volui dicere, destinaveram dicere, quasi ita in domum suam invitaret & attractũ Chremetem vellet, ut nunc audiret, quod antoà non prædictum erat. *Vel ac volui*. i. ut, sicut volui, sicut destinaveram. Sic Heaut. 1,3,24. *Animus te erga idem* ac *fuit*, id est, ut, vel sicut fuit. 9 Nempe Davum hęc omnia mihi prædixisse, id est, miror, quomodo acciderit, ut hoc ipsum, quod maximè tibi dictum volui, modò oblitus sum tibi dicere.

ACTUS V. SCENA II.

DAVUS, CHREMES, SIMO, DROMO.

DA. 1 ANimo nunc jam 2 otioso 3 esse impero. CH. hem 4 Davum tibi.

1 Simo cùm vidisset Davum egredientem à Glycerio, & cum ex eo audivisset venisse, qui Glycerium diceret esse civem Atticam, ità accensus, Davum intrò raptum conjicit in vincula. 2 Securo, tranquillo, à metu vacuo: quia (inquit Donatus) negotium solicitudo est. Sic Eun. 5, 3, 9. *Virum bonum eccum Parmenonem incedere video: vide ut* otiosus *sit, si Diis placet*. 3 Pamphilum, Glycerium, Charinum, & non omnes harum partium fautores. 4 Ecce Davum.

SI.

SI. 1 Undè egreditur? DA. 2 meo præsidio, atque hospitis. SI. 3 quid illud mali est?

DA. Ego 4 commòdiorem hominem, 5 adventum, 6 tempus non vidi. SI. 7 scelus! Quemnam hic laudat? DA. omnis res est jam 8 in vado. SI. cesso 9 alloqui?

DA. 10 Herus est: quid agam? SI. ô salve 11 bone vir. DA. 12 ehem ô Simo, ô 13 noster Chremes, 5

Omnia apparata jam sunt 14 intus. CH. 15 curasti probè.

1 Ex cujus ædibus exit Davus? Videt Simo Davũ egredientem è domo Glycerii, potiusque id per indignationem atque admirationem dicit, quàm per ignorantiam. 2 Jubeo vos esse animo otioso meo auxilio, mea opera, & adventu Critonis peregrini. Davus non videns Chremetem neque Simonem, continuat suum sermonem. 3 Quod Davus egreditur domo Glycerii adeo exultans. 4 Opportuniorem. Admiratur Davus, quod in ipso articulo periculi supervenerit Crito. 5 Commodiùs advenire. 6 Nunquam vidi commodiùs in ipso tempore quenquem accedere, atque hic Critò accessit. 7 Hic scelestus Davus; ad sensum enim, non ad verba respicit. Sic suprà 3, 5, 1. *Ubi illic scelus est, qui me perdidit?* 8 In tuto, in securitate, citra discrimen. Nam ut in profundo periculum est (ait Donatus) ita in vado securitas est. Est ergo Metaphora à natantibus vel navigantibus sumta, qui salvi sunt, ubi vadum contigerunt. Suprà. *Ego in portu navigo*. 9 Davum. 10 Metuentis & perturbati animi sũt verba. 11 Ironiâ. 12 Interjectio perturbati est. 13 Blandimentum est, ut sæpè aliàs. 14 In domo nostra. Nam suprà 3,4 dixerat Simo: *Domum modò ibo, ut apparentur, dicam*, 15 Ironia qua significat, quod nihil effecerit.

DA.

DA. 1 Ubi voles, 2 arceſſe. SI. 3 benè ſanè: 4 id enim verò 5 hinc nunc abeſt.

6 Etiam tu hoc reſpondes, 7 quid iſtic tibi negotii eſt? DA. 8 mihi n'? SI. ita.

DA. Mihi-ne? SI. tibi 9 ergo. DA. 10 modò introii. SI. quaſi ego, 11 quàm dudum id rogem.

DA. Cum 12 tuo gnato 13 unà. SI. an-ne eſt 14 intus Pamphilus? 15 crucior miſer. 10

1 Quandò, cum. 2 Sponſam Philumenam, ut fiant ſtatim nuptiæ. 3 Dicis. Iracunda Ironia. De hoc intolerabiles nugæ in Donati commentario leguntur: *benè ſanè; validè, quia qui ſanus eſt, idem & validus*: quis credat Donatum hæc ſcripſiſſe? 4 Pamphilus Eugraphius melius *id* legit, & explicat: hoc enim ſolum jam deeſt, ut ipſa puella ſive ſponſa debeat evocari. 5 A nuptiis. 6 Scilicet an non, id eſt, jamne reſponſurus es, id eſt, jam jam reſponde. 7 Quid eſt quod agas apud Glycerium? 8 Interrogas ſc. quid fuerit negotii? Quam evidenter & εναργῶς vergiverſatione ſervi perturbati expreſſit: qua tamen proditur Pamphilus, omniſque jam fallacils fides abrogatur. 9 Inquam. Sic Phor. 5. 1. 17 C. *Quid, duas-ne is uxores habet?* S. *an, obſecro, unam ille quidem hanc ſolam.* C. *Quid illa altera, quæ dicitur cognata?* S. *hæc* ergò *eſt.* 10 Nūc primum, paulò ante ingreſſus ſum domum Glycerii. Conſternatus Davus, & non in promtu habens quid reſpondeat, eadem repetendo, aliud, quàm interrogabatur, reſpondendo, vacillat. 11 Quamdiu introieris, ibique fueris, id eſt, ad ea, quæ rogo, non reſpondes: ergo enim, quid intus tibi fuerit negotii; reſpondes autem, te modò introiiſſe. 12 Pamphilo. 13 Sc. *introii.* 14 In domo Glycerii? 15 Excrucior hoc reſponſo, vel propter talem filium.

1 Eho, non 2 tu dixti esse inter 3 eos 4 inimicitias, 5 carnifex?
DA. 6 Sunt. SI. cur igitur 7 hîc est? Cr. quid 8 illum censes? 9 cum illâ litigat.
DA. 10 Imo vero 11 indignum, Chremes, jam facinus 12 faxo ex me audias.
13 Nescio qui 14 senex modò 15 venit: 16 ellum, 17 confidens, 18 cautus:
Cum 19 faciem videas, videtur esse 20 quantivis pretii:
21 Tristis severitas inest in 22 vultu, atque in verbis 23 fides.
SI. Quid-nam 24 apportas? DA. nil equidem, nisi quod 25 illum audivi dicere.

11 Agedum interjectio ostendens Davum oppressum & verbis suis captum: vel est Interjectio movens attentionem. 2 Suprà 3. 2. 3 Pamphilum & Glycerium. 4 Litem, jurgium. 5 Scelerate, impure. 6 Inimicitiæ inter eos. 7 In domo Glycerii. 8 Pamphilum facere in domo Glycerii. 9 Pamphilus contendit cum Glycerio. Amara Ironia. Irridet enim Simonem Chremes, quia dixerat: *Ira sunt inter Glycerium, & Gnatum.* 10 Quinetiam rationem reddit, cur Pamphilus intus sit. 11 Maximum, indecens crimen. 12 Faciam sc. *ut*. 13 Narratio, in qua primum describit personam, deinde vult probare Glycerium esse civem Atticam. 14 id est Crito. 15 Ex Andro insula, in domũ Glyceri. 16 Ecce illum Δειχτικῶς: nam hoc dicendo domum Glycerii ostendit, vel etiam ipsum Critonem in foribus stantem, vel è fenestra spectantem. 17 Constans, scilicet est, qui multum sibi fidit. 18 Prudens, cordatus, astutus, qui habet rerum usum, & sapit in rebus civilibus. 19 Hospitis formam, habitum. 20 Homo alicujus magnæ æstimationis. 21 Severa gravitas: *tristis* enim interdum ad laudem sumitur, non ad amaritudinem Cic. *Judex tristis & integer.* 22 Oculis ipsius. 23 Veritas & constantia, id est, quod verbis pollicetur, re ipsa præstat, vel quæ loquitur, fidem merentur. 24 Narras, profers, 25 Critonem.

Si. Quid 1 ait 2 tandem? Da. 3 Glycerium se scire civem esse 4 Atticam.

Si. 5 Hem! Dromo, Dromo. Da. quid est? Si. 6 Dromo. Da. audi. Si. 7 verbum si addideris: Dromo.

Da. Audi obsecro. Dr. quid vis? Si. 8 sublimem hunc intrò rape, 9 quantum potes.

Dr. 10 Quem? Si. Davum. Da. quamobrem? Si. 11 quia lubet, rape, inquam. Da. quid feci? Si. rape.

Da. Si quidquam invenies mentitum, occidito. Si. 12 nihil audio.

13 Ego jam te commotum reddam. Da. tamen, etsi hoc verum 'st? Si. tamen

1 Hospes. 2 Hæc particula habet quiddam urgens & accelerans. 3 Amasiam Pamphili. 4 Athenienscm, id est, Athenis natam. 5 Commotus irâ Simo & dolore nihil dicit, nisi quòd punitorem servorum sæpiùs vocat. 6 Simo non vult audire. 7 Pessimè te tractabo. Aposopesis. 8 Ita hunc Davum in altum vel sublatum in carcerem seu pistrinum celeriter corripe, ut terram non tangat, sed pendeat. Plaut. Asinar. 5,2,18. *Quin tu illam jubes ancillae* rapere sublimem *domum?* 9 Celerrime. 10 Vis raptam sublimem? 11 *Stat pro ratione voluntas.* Juven. Sat. 6. 12 Non accipio excusationem. 13 Ego jam commovebo & excitabo te securũ & me contemnentem. Cũ enim Davus supra *otiosus* incessisset, alioscque animo otioso esse jussisset, hæc Simo dicit: sicut Heaut 4,4,8. *Dormiunt; ego polistos* commovebor an alludit ad labores pistrini, in quod post vincula & verbera dedendus erat. Al. *comptum*, id est, verberatum, laceratum. Sic Heaut. 5,2,77. *Sed Syrum. M. quid eum?* CH. *ego ne, si vivo, adeò exornatum dabo, adeò depexum, ut, dum vivat, meminerit semper mei.*

Cura

Cura adſervandum 1 vinctum: atque audin'? 2 quadrupedem conſtringito. 24
Age nunc, jam ego pol hodiè, ſi vivo, tibi
Oſtendam, herum quid ſit pericli fallere, &
3 Illi patrem. CH. 4 ah! ne 5 ſævi tantoperè.
SI. Chreme,
6 Pietatem gnati, non-ne te miſeret mei?
Tantum 7 laborem capere ob talem filium?
8 Age Pamphile: 9 exi Pamphile: ecquid
te 10 pudet? 30

1 Ligatum pedibus & manibus. 2 Manus ac pedes ejus colligato, ita ut diſpoſitus ſit in morem beſtiæ quadrupedis aut feræ. Videtur alluſiſſe ad morem Athenienſium, qui ſervos, ſi quid gravius admiſiſſent, vinculis quibuſdam ligneis χυφῶνες appellatis, à χύπτω, id eſt, *inclino*) ſtringebant: quæ ipſorum colla ita deprimerent, ut quadrupedum inſtar cogerentur ſtare, nec caput erigere poſſent. 3 Pamphilo oſtendam, quid ſit periculi, id eſt quantum ſit periculum, patrem fallere. 4 Corripientis. 5 Sis ad hæc crudelis, iraſcere. 6 Sc. *nonne vides?* Q. d. vides quàm pium & patris amantem habeam filium. Ironia: intelligit enim contrarium, ſc. impietatem filii ſui Pamphili. 7 An non indignum eſt, me tantam ærumnam capere ob tam perditum filium? 8 Hortantis eſt exitum. 9 Egredere è Glycerii domo. 10 Eſſe apud meretricem.

ACTUS V. SCENA III.

PAMPHILUS, SIMO, CHREMES.

PA 1 QUis me 2 vult? 3 perii! 4 pater eſt.
SI. quid ais 5 omnium? CH. 6 ah!

1 Simo acriter objurgat filium: confeſſus crimen filius veniam petit, ac ſe totum paternæ ſubjicit voluntati. Nimis commotum Simonem placare nititur Chremes, & tandem exorat. 2 Vocat. 3 Exclamatio dolentis. 4 Meus Simo, qui me vult. 5 Peſſime, ſceleratiſſime. Apoſiopeſis ex iræ. 6 Dehortantis eſt.

1 Rem 2 potiùs ipsâ dic, ac 3 mitte malè loqui.
Si. Quasi quidquam 4 in hunc jam 5 gravius dici possit.
6 Ain' tandem, civis Glycerium 'st? Pa. ita 7 prædicant.
Si. 8 Ita prædicant? ô 9 ingentem confidentiam! 5
10 Num cogitat, quid dicat? num facti piget?
11 Num 12 ejus color pudoris signum 13 usquam indicat?

1 Ipsum factum, propter quod illi succenseas. 2 Eligentis est. 3 Omitte, desine convitiari illi. 4 Contra Pamphilum. 5 Enormius, durius; quàm quod fecit, quàm quod peccavit: sic Donatus supplet. Videtur autem hoc dicere: cum Chremes submonuisset, non esse maledictis agendum cum filio, sed demonstratione peccati utendum. Simo, quasi in hominem, inquit, tam nocentem peccari posset maledicendo: quasi non eò usque flagitiis suis processerit, ut nihil jam in eum nimis durum dici queat. 6 Audes ne hoc dicere, sc. quod tuo allegatu modo sceleratus Davus apportavit? Irascenti & jurganti convenit abrupta interrogatio, ira scenâ seq. Critonem statim adoritur: *Ebo, tu Glycerium hinc civem esse ais?* 7 Homines dicunt. 8 Repetitio per iracundiam. 9 O maximam hominis audaciam. Sumitur *confidentia* hoc loco in malam partem. 10 Num attendit Pamphilus? Accusatio Simonis hùc tendit, quod Pamphilus obstinatè operam det, ut Glycerium uxorem ducat: id exaggeratur, tanquam contra mores & leges civitatis, itemque contra voluntatem patris, cujus in hoc negotio præcipua auctoritas esse deberet, susceptum; 11 Num erubuit? Vide simile exemplum figuratæ orationis apud Virg. 4. Æn. in oratione Didonis ad Æneam, *Nam fletu ingemuit nostro?* &c. 12 Filii mei. 13 In aliqua parte faciei ostendit propter admissum facinus? *Num ego* (inquit Plautus) *illum perisse duco, cui quidem periit pudor.* Unde Cato senior iis se juvenibus magis dicebat delectari, qui erubescerent, quam qui pallescerent. Diogenes adolescentem rubore perfusum videns, *Confide* (inquit) *fili, hujusmodi est virtutis color.*

Adeon

Adeon' 1 impotenti esse animo, ut 2 præter
3 civium
4 Morem, atque 5 legem, & sui voluntatem
patris.
Tamen 6 hanc habere stùdeat 7 cum summo
probro? 10
PA. Me miserum! SI. hem 8 modò-ne 9 id
demum 10 sensti Pamphile?
11 Olim istuc, olim 12 cùm ita animum in-
duxti tuum,
Quod 13 cupere 14 aliquo pacto efficiendum
tibi,
Eodem die 15 istud verbum verè in te 16
accidit.
17 Sed quid ago? cur me excrucio? cur me
18 macero? 15
Cur meam 19 senectam 20 hujus 21 solicito
amentiâ? 22 an

1 An possibile est vel decet filium meum esse animo debili ac languenti, qui sibi suisque moderari nec imperare nequit? 2 Contra. 3 Atticorum. 4 Consuetudinem. 5 Atheniensium vel à Pericle latam, quæ vetabat connubia cum peregrinis jungere: ut si quis ex duobus Atheniensibus non nasceretur, notus esset, & ἄπολις, planèque expers honorum ac magistratuum civilium. *Mos* est jus non scriptum: *Lex* autem est jus scriptũ. 6 Meretricem Glycerium. 7 Cum maxima totius familiæ ignominia, dedecore. 8 Nunc. 9 Nempè te esse miserum. 10 Sensisti, percepisti? Syncope. 11 Jampridem, multo antè. Facundè describit pervicax animi propositum, scilicet lubidinem animi. Confer suprà, 2, 1, 6, &c. & Eun. 2, 3, 28. & 29. 12 Cum hæc proponeres, tibi persuadebas. 13 Cupiebas. 14 Quoquo modo esse tibi perficiendum. 15 Scilicet *miserum*. 16 Contigit tibi. 17 Sed quid ego sumo hanc operam? Se ipsum reprehendit. 18 Affligo? 19 Senectutem, quæ per se morbus est. 20 Filii mei. 21 Sollicitam reddo, contristo propter dementiam hujus? 22 Ideò facio.

Pro hujus 1 ego ut 2 peccatis ſupplicium 3 ſuiſſeram?
4 Imò habeat, valeat, vivat cum illâ. Pa. 5 mi pater.
Si. 6 Quid mi pater? quaſi tu hujus indigeas 7 patris.
8 Domus, 9 uxor, 10 liberi 11 inventi invito patre:
12 Adducti, qui 13 illam 14 civem 15 hinc dicant: 16 viceris.
Pa. 17 Pater, licet-ne 18 pauca? Si. quid dices mihi?
Ch. Tamen Simo audi. Si. ego audiam? quid ego audiam
Chreme? Ch. attamen dicat ſine. Si. age, dicat, ſino.
Pa. Ego me amare 19 hanc fateor: ſi 20 id peccare 'ſt, 21 fateor id quoque.
Tibi pater mé 22 dedo, quidvis oneris 23 impone: 24 impera.

1 Qui pater ſum. 2 Criminibus. 3 Patiar? 4 Quin potius habeat illam uxorem, quam cupit, abeat, degat cum Glycerio. Conceſſio amara. Tales indignantium mores etiam alibi ſignant. Vide Hec. 3,5, 16, ſed παοθητικώτερον Ad. 1, 2, 54, & 55. 5 Verbum rogantis veniam. 6 Scilicet loqui audes. 7 Opera mea, qui ſum pater tuus. Se ipſum oſtendit. 8 Scilicet *eſt inventa*, in qua cum Glycerio habitas. 9 Glycerium, quam foves ut uxorem. 10 Puer unus. Invidioſè hoc dicit. 11 Scilicet ſunt. 12 Producti, ſubornati à te ſunt teſtes. 13 Glycerium. 14 Non meretricem. 15 Hujus civitatis. 16 Te penes ſit victoria. 17 *Tò pater* non ſinè emphaſi pronuntiandum eſt, ut Hec. 4,3,4. 18 Scilicet *loqui* vel *dicere*. 19 Glycerium. 20 Quod eam amem. 21 Scilicet me peccare, *Vitia ſua confiteri, ſanitatis indicium eſt*. Sen. Ep. 35. Cic. *Cujuvis hominis eſt, errare: nullius, niſi inſipientis, in errore perſeverare*. 22 Committo me tuo imperio. 23 Humeris meis. 24 Jube filium tuum facere quod voles.

Vis

Vis me 1 uxorem ducere? 2 hanc vis amittere? ut potero 3 feram.

Hoc 4 modò te obsecro, ut ne credas à me 5 allegatum 6 hunc senem.

Sine me 7 expurgem, atque 8 illum hùc 9 coram adducam. Si. adducas? Pa. sine pater.

Ch. 10 Æquum postulat: 11 da veniam. Pa. 12 sine te hoc exorem. Si. sino 30

13 Quodvis cupio, 14 dumne ab 15 hoc me falli 16 comperiar, Chreme.

Ch. 17 Pro 18 peccato magno 19 paulùm supplicii satis est patri.

1 Aliam scilicet filiam Chremetis. 2 Vis me Glycerium relinquere? 3 Patiar. 4 Tantummodò. 5 Donatus adhibitum exponit: ego malim πεμφθέντα, missum, suboratum, productum, ut comprobet in meam graziam, Glycerium esse civem Atticam. Supra: *Adducti, qui illam civem hinc dicant.* 6 Critonem: 7 Ut excusem, abluam me hac suspicione, quam de me concepisti. Metaph. sumta à tritico, aut leguminibus, quæ paleis, aut aliis rebus emundatur. 8 Senem. 9 In præsentia tuâ, quò mihi fidem habeas. Adverbialiter hic sumitur. 10 Quod justum est petit à te filius. 11 Concede, fac ei potestatem adducendi illius. 12 Permitte ut orando hoc à te impetrem. 13 Fieri. 14 Dummodò. 15 Filio meo Pamphilo. 16 Comperiam. Verbum deponens est. Sal. in Jug. *Sed ego*, comperior *Bacchum magis Punica fide, quàm ob ea, quæ prædicabat, simul & Romanos & Numidam spe pacis detinuisse.* 17 Pater non debet omnia summo jure agere. 18 Quod filius commiserit. 19 Exigere à filio.

ACTUS V. SCENA IV.

CRITO, CHREMES, SIMO, PAMPHILUS.

*Cr. 1 Mitte orare: una 2 harum quæ-
vis causam, 3 me ut faciam, monet,
Vel 4 tu, vel quòd 5 verum est, vel quòd
ipsi 6 cupio Glycerio.
Ch. 7 Andrium ego Critonem video! certè
8 is est: 9 salvus sis, Crito.
Quid tu Athenas 10 insolens? Cr. 11 evenit:
sed hiccine est 12 Simo?

* Opera Critonis Andrii (cujus in hac scena cum Simone & Chremete congressus continetur) Glycerium Chremetis filia agnoscitur, & conceditur Pamphilo; & Davus liberatur. 3 Omitte, desine. Exoraverat Pamphilus patrem, ut liceret adducere Critonem; ad illum curriculo contendit, atque ut ediſſereret apud patrem, quæ ad agnitionem Glycerii pertinerent, rogavit: is ergo inter accedendum officioſe pollicetur, ſibi hanc rem non unam ob cauſam commendatam eſſe debere. 4 Ex his tribus, quas jam dicam, *vel tu, vel quòd verum eſt, vel quòd ipſi cupio Glycerio*, Cauſa impulſiva. 3 Quod petis, ſc. ut fortiter soceram Simonem Glycerium eſſe civem Atticam. 4 *Benignes*, ut faciam, id eſt, tua in me benevolentia. 5 Ipſa veritas, quam dicturus ſum, ſc. Glycerium eſſe civem Atticam. 6 Faveo. 7 Qui eſt ex Andro inſulâ. 8 Crito Andrius. 9 Incolumis Salutatio eſt. 10 Cur tu veniſti Athenas, qui non ſis ſolitus venire, qui non conſueveris videri Athenis, *inſolens* enim dicitur inſuetus, inſolitus, qui facit præter ſolitum morem. Sal. *Que* (vitia) *tamen ſi animus aſpernabatur*, inſolens malarum artium, id eſt, inſuetus, inſolitus malas exercere artes. Aliquando tamen pro ſuperbo & arroganti ponitur, id eſt, eo qui non ſolita agit, ſed excedit legem humanam & naturalem. 11 Contigit caſu aliquo ut Athenas venirem. Pudet enim cum fateri propter hæreditatem veniſſe. 12 Pater Pamphili?

CH.

CH. Hic eſt. SI. me ne quæris ? 1 eho, tu Glycerium 2 hinc 3 civem eſſe ais? 5
CR. Tu negas? SI. ita-ne 4 hùc 5 paratus advenis? CR. 6 quare? SI. rogas?
Tu ne 7 impunè hæc facias? tu-ne 8 hîc homines adoleſcentulos,
9 Imperitos rerum, 10 eductos liberè, in fraudem 11 illicis?
12 Sollicitando,& 13 pollicitando 14 eorum animos 15 lactes? CR. 16 ſanus-ne es?
SI. Ac 17 meretricios amores 18 nuptiis conglutinas? 10
PA. Perii! metuo, 19 ut ſubſtet hoſpes. CH. ſi, Simo, 20 hunc noris ſatis,
21 Non ita arbitrere, 22 bonus 23 eſt hic vir. SI. hic vir ſit bonus?

1 Indignantis eſt. 2 Hujus civitatis. 3 Atticam. 4 In hanc civitatem. 5 Subornatus & dolo compoſitus. 6 Paratus advenirem? 7 Sinè pœnâ, non punitus? 8 Athenis, ubi delicta vindicantur. 9 Imprudentes, neſcientes quid agant. 10 Qui ſemper honeſtè educati ſive nutriti fuerunt more eorum adoleſcentulorum, qui ingenui nati ſunt, vel quibus facta eſt copia, ut liberè vivant. 11 Seducere conaris? 12 Incitando ſeu ſtimulando eos bonis verbis ad id, quod cupis eos facere. 13 Promittendo multa dona. 14 Adoleſcentulorum. 15 Dulcedine quadam delinis & demulces ſimplices eorum animos? Sic ſuprà 431. 14. *Niſi me lactaſſes amantem, & falſa ſpe produceres?* 16 An mentis compos es? 17 Impudicos adoleſcentulos qui amore meretricio correpti ſunt. 18 Connubio indiſſolubiliter conjugis, ut glutine res aliquæ conjunguntur, id eſt, efficies ut meretrices fiant uxores? 19 Ne non peregrinus iſte Crito ſubſiſtere poſſit, id eſt, ſuſtinere ſermonem patris mei, ne patris Simonis ſermone territus ſuccumbat, neque ferre poſſit contumelias patris, atque ita non ſatis firmis argumentis probet Glycerium civem eſſe Atticam. 20 Critonem noſſes. 21 Illum eſſe talem, qui veller ſeducere adoleſcentes. 22 Probus, honeſtus. 23 Crito.

Ita-ne 1 attemperatè 2 venit hodiè 3 in ipsis nuptiis,
4 Ut veniret antehac nunquam? 5 est verò huic credendum, Chreme.
PA. 6 Ni metuam patrem, habeo 7 pro illâ, 8 illum quod moneam probè.
SI. 9 Sycophanta! CR. 10 hem! CH. 11 sic, Crito, est hic: mitte. CR. videat, 12 qui fiet.
13 Si mihi pergit, quæ vult, dicere, 14 ea, quæ non vult, audiet.
Ego 15 istæc 16 moveo, aut curo? non tu 17 tuum malum 18 æquo animo feres?
Nam, ego quæ 19 dico, vera, an falsa audieris, jam 20 sciri potest.
21 Atticus quidam olim 22 navi fractâ ad 23 Andrum 24 ejectus est,

1 In tempore, opportunè. 2 In hanc urbem. 3 In ipso articulo & puncto nuptiarum filii mei. 4 Venerit. Tempus pro tempore. 5 Ironia. Q. d. non est illi fides habenda. 6 Nisi metuerem patrem Simonem. 7 De illa re quam objicit pater, quid scilicet sit respondendum. Q. d. Ipsa rei veritas est, Critonem Athenas venisse statim auditâ morte Chrysidis cognatæ, hæreditatis accipiendæ causâ. 8 Hospitem Critonem. 9 Calumniator! Huc exclamando profert. 10 Interjectio indignantis. 11 Hic Simo est talis naturæ, sic homo est, scilicet iracundus: dimitte eum, nec attende ad ea, quæ dicit: ἄτως αὐτός ἐστίν. Menander. 12 Qualis ipse sit dicendus, quo convitio sit appellandus. 13 Plaut. Asin. 2, 4. 82. *Turpius mehercle aliquid alteri faciat, tibi non dicatur?* 14 Maledicta. 15 De nuptiis, quæ tu mihi objicis? 16 Perturbo. 17 Amorem filii. 18 Patienter. 19 De Glycerio. 20 Ex his, quæ mox dicam. 21 Civis Atheniensis. Narratio Critonis. 22 Naufragio facto. 23 Circa Andrum insulam. 24 Scilicet *ad litus*.

Et

Et 1 istac unà 2 parva virgo: 3 tum ille 4
egens fortè 5 applicat
Primùm ad 6 Chrysidis patrem se. Si. 7 fa-
bulam inceptat. Ch. 8 sine.
Cr. Ita ne verò 9 obturbat? Ch. 10 perge.
Cr. tum 11 is mihi cognatus fuit,
Qui 12 eùm recepit: 13 ibi ego audivi ex 14
illo sese esse Atticum.
15 Is 16 ibi mortuus est. Ch. ejus 17 nomen?
Cr. 18 nomen tam citò tibi? 25
19 Phania. Ch. 20 hem, perii! Cr. verum
herclè opinor 21 fuisse Phaniam.
Hoc certò scio, 22 Rhamnusium se ajebat
esse. Ch. ô Jupiter!
Cr. 23 Eadem hæc, Chreme, multi alii in An-
dro tum audivêre. Ch. 24 utinam id sit,
Quod spero! eho dic mihi, 25 quid eam tum,
Crito,

1 Glycerium simul cum hoc cive ejecta est ad littus. 2 Cùm adhùc esset parva. 3 Civis Atticus. 4 Tanquam egens & naufragium passus. 5 Confert se, id est, venit, accessit. 6 Quæ nuper mortua est hic Athenis. 7 Rem fictam, nugas & mendacium incipit. 8 Permitte eum loqui. 9 Interloquitur, interturbat sermonem meum? 10 Loqui. 11 Chrysidis pater. 12 Atticum in domum suam excepit. 13 Apud Chrysidis patrem. 14 Hospite, qui fecerat naufragium. 15 Atticus. 16 In Andro. 17 Sc. *dic.* 18 *Dicam tibi?* 19 Nomen ejus est Phania. Hoc ita dicit Crito, ut nemo audiat, dubitans an ipse sit. 20 Dolentis est. 21 Eum cognatum meum Phaniæ nomen habuisse. 22 Ex Rhamno, Pago in agro Attico, claro marmorea statua Nemesis, id est, Deæ ultricis superborum, quæ ob id *Rhamnusia* dicitur. 23 Quæ nunc audis, nempe ipsum dicentem se fuisse Rhamnusium. 24 Utinam is sit frater meus. 25 Quam Phania dicebat esse.

1 Suam-ne ajebat esse? Cr. non. Ch. 2 cujam igitur? Cr. fratris filiam. 30
Ch. Certè 3 mea 'st, Cu. 4 quid ais? Si. quid tu ais? 5 quid ais? Pa. 6 arrige aures Pamphile.
Si. 7 Qui credis? Cu. 8 Phania illic frater meus fuit. Si. 9 noram, & 10 scio.
Ch. 11 Is 12 hinc, 13 bellum fugiens, meque in Asiam persequens, 14 proficiscitur.
15 Tum 16 illam 17 relinquere hîc 18 est veritus: post illa nunc primùm 19 audio,
Quid 20 illo sit 21 factum. Pa. 22 vix sum apud me: 23 ita animus 24 commotus 'st 25 metu, 35

1 An is Phania dicebat eam puellam suam filiam esse? 2 Cujus ergo filiam dicebat eam esse? 3 Sc. *filia*. 4 Vehementer admiratur, quod dicit suam esse filiam. 5 Affirmas de illa puella? Ad Cremetem dicit. 6 Alloquitur se ipsum Pamphilus dicens, attende diligenter, & more animalium, quæ mobiles aures habent, attolle aures, quò facilius & attentiùs audias. Metaph. ergo ab animantibus, quorum plerisq; mos est, si quando quid eminùs audiant, aures surrigere. Plaut. *Pr. 8 Dii immortales mihi hic suo sermone* arrexit aures. Virg. 1. Æn. *Tum pietate gravem & meritis si forte virum quem conspexere, silent, arrectisque auribus astant.* 7 Undè credis esse tuam filiam? 8 Quem recensuit Crito. 9 Novi Phaniam. 10 Eum fuisse fratrem tuum. 11 Phaniam. 12 Ex hac urbe, sc. Athenis. 13 Bellicos tumultus timens. 14 Recedit, abiit. 15 Cùm proficisceretur hinc. 16 Filiam meam Glycerium. 17 Athenis. 18 Phania frater meus. 19 Ex Critone. 20 De illo Phania, fratre meo. 21 Sc. quod mortuus sit. 22 Vix sum compos animi, id est, nescio quomodo sim affectus. 23 Adeò. Exponit, quomodò non sit apud se. 24 Perturbatus. 25 Ne hoc pater credat.

1 Spe, 2 gaudio, 3 mirando hoc tanto, tam repentino 4 bono.
Si. 5 Næ 6 istam 7 multimodis 8 tuam inveniri gaudeo. Pa. 9 credo, pater. 37
Ch. At mihi unus 10 scrupulus etiam restat, qui me 11 malè habet. Pa. dignus 12 es. Cum tuâ 13 religione 14 odio: nodum in 15 scirpo quæris. Cr. 16 quid istud est?
Ch. 17 Nomen non 18 convenit. Cr. fuit herclè 19 aliud 20 huic parvæ. Ch. 21 quod Crito? Nunquid meministi! Cr. 22 id quæro. Pa. ego istúc 23 hujus 24 memoriam patiar meæ 25 Voluptati obstare, cùm ego possim 26 in hac re 27 medicari mihi! 42.

1 Quam habeo de ducenda Glycerio 2 Lætitiâ, quam concepi ex narratione Critonis. 3 Admirabili, non audito, vel dum miror, scilicet, quod Crito nunciat Glycerium esse Chremetis filiam. 4 Felicitate. 5 Certè. 6 Glycerium. 7 Multis modis, testimoniis, indiciis. 8 Tuam esse filiam. 9 Te gaudere. 10 Una dubitatio, anxietas, difficultas. Metaph. à *scrupulo*, sive *scrupo*, lapide minimo, qui in calceo latens, lædit & molestus est hominibus inter ambulandum. Vide Phor. 5, 7, 61. 11 Torquet, angit, displicet mihi, id est, superest aliquid, quod à te scire debeo, antequam ego omninò adducar in opinionem ut hæc mea sit. 12 Tu Chremes. Secum loquitur Pamphilus. 13 Tuo hoc scrupulo, tam solicita disquisitione, anxietate & nimia cura. 14 Qui odio habearis, quem omnes oderint. 15 In re minimè dubia dubitandi occasionem quæris. Est autem *scirpus* junci species lævissima & sine nodis, cujus usus est in conficiendis mattis, quas & *floreas* & *tegetes* vocant. 16 Quisnam est is scrupulus, qui te malè habet? 17 Puellæ, scilicet Glycerium. 18 Concordat cum eo nomine, quod habuit filia mea, quam secum parvulam hinc adduxit frater. 19 Nomen. 20 Cùm hæc Glycerii esset parva, id est, non dicta est Glycerium. 21 Nomen ei fuit. 22 Nunc cogito, quale sit nomen. 23 Critonis. 24 Quòd nõ possit me minisse nomen. 25 Gaudio meo obesse, nocere. 26 Proprio nomine pnelle. 27 Remedium adferre.

Non patiar: heus Chreme: 1 quod 2 quæris,
Pasibula 'st. Cr. ipsa 'st. Ch. ea 'st.
Pa. Ex 3 ipsâ 4 millies audivi. Si. omnes nos
gaudere 5 hoc, Chreme,
Te credo credere. Ch. ita me Dii ament, 6
credo. Pa. 7 quid restat pater? 45
Si. Jam dudum 8 rex reduxit me ipsa 9 in
gratiam. Pa. ô 10 lepidum patrem!
De 11 uxore ita, ut 12 possedi, 13 nihil mu-
tat Chremes. Ch. 14 causa optima 'st:
Nisi quid 15 pater 16 ait aliud. Pa. 17 nem-
pe. Si. id 18 scilicet, Ch. 19 dos, Pam-
phile, est
Decem talenta. Pa 20 accipio. Ch. 21 pro-
pero ad filiam: eho 22 mecum Crito:

1 Sc. *nomen*. 2 A Critone. 3 Glycerio, quod sc. nominaretur Pasibula. 4 Multoties. 5 In hac re, propter hoc, quòd reperta sit filia tua. 6 Vos omnes gaudere. 7 Nisi ut eam ducam uxorem, & mihi hoc permittas. 8 Agnitio Pasibulæ. 9 In amicitiam Chremetis & tuam, ut sc. mihi benè cupiatis, & ego vobis. 10 venustum, in quo plurimum est leporis ac venustatis: nam *lepos* sive *lepor* est venustas. 11 Glycerio mihi relinquenda. 12 Quam tot annos loco uxoris habui. Alludere videtur ad verba interdicti, *Uti possidetis, ita possideatis*. 13 Non pœnitet Chremetem conjugii mei. Suprà 1, 1, *non muto factum*, id est, facti non pœnitet. 14 Nihil mutandi, cur nihil mutem. Similis est locus Heaut. 2, 2, 95. 15 Simo. 16 Vult, perit. 17 Certe pater meus nihil aliud est dicturus. 18 Certè nihil aliud ait. 19 Pro dote filiæ meę dabũtur tibi aurei Gallici sexies mille. Nam *Talentum* minas continebat sexaginta: singulæ minæ drachmas centenas, id est, denos aureos Gallicos. Ignominiosum autem erat indotatas uxores ducere. 20 Grata habeo illa talenta, seu gratam habeo illam dotem. 21 Ut videam filiam ex insperato repertam. 22 Ito ad filiam meam.

Nam

Nam 1 illam me credo haud nosse. Si. cur non illam 2 huc 3 transferri jubes? 50

Pa. Rectè admones: Davo ego 4 istuc dedam jam negotii. Si. 5 non potest.

Pa. 6 Qui? Si. quia habet 7 aliud magis ex sese, & 8 majus. Pa. quid nam? Si. 9 vinctus est.

Pa. Pater, 10 non rectè vinctus 'st. Si. 11 haud ita jussi. Pa. jube 12 solvi, obsecro.

Si. Agè 13 fiat. Pa. at 14 matura. Si. 15 eó intrò. Pa. ô faustum, & felicem hunc diem!

1 Glycerium filiam meam, tam diu non visam. 2 Ad te. Pamphilo dicit. 3 Adduci, transportari. 4 Istud negotium committam, ut Glycerium huc convocet ad patrem suum. Pamphilus nescit, Davum vinctum esse. 5 Id negotium suscipere, quod tu velis. 6 Quare? 7 Negotium, quod magis urget & ad se pertinet. 8 Majoris momenti, quàm tuum. 9 Ligatus est in carcere sive ergastulo. Jusserat enim quadrupedem constringi, supra 5,2. 10 Justa de causa. 11 Scilicet *vinciri*: quadrupedem enim constringi jussi. 12 Davum liberari catenis. 13 Dissolvatur. 14 Ut solvatur. 15 Ut Davum dissolvam.

ACTUS V. SCENA V.

CHARINUS, PAMPHILUS.

Ch. 1 PRoviso, quid 2 agat Pamphilus: atque 3 eccum. Pa. aliquis forsan me 4 putet

1 Procedo ut videam. Charinus hic prodit, ut acta quæ sunt è Pamphilo sciat, & Pamphilus de felicitate, quæ sibi obtigit, exultat. 2 Egeret ab eo tempore, quo à me relictus est. 3 Ecce illum Pamphilum. 4 Putare posset.

1 Non

1 Non putare hoc verum: at mihi 2 nunc sic esse 3 hoc verum lubet.
Ego vitam Deorum propterea 4 sempiternam esse arbitror,
Quòd voluptates 5 eorum 6 propriæ sunt: nam mihi immortalitas
7 Parta 'st, si nulla 8 ægritudo huic gaudio 9 interceſſerit.
10 Sed 11 quam ego mihi 12 potiſſimùm exoptem nunc, cui 13 hæc narrem, 14 dari?
CH. 15 Quid illud gaudii est? PA. Davûm video: nemo 'st, 16 quem mallem, 17 omnium:
Nam 18 hunc scio mea 19 solidè solum gavisurum 20 gaudia.

1 Non id sentite quod loquor, vel non putare id quod res est. 2 Post multas cogitationes. Emphasis est in τῷ *nunc*. Lætitiæ enim præsentis exultationem exprimit. Ita Eun. 3, 5, 3. Nunc *tempus profectò est, cum perpeti me possum interfici*. 3 Scilicet quod dicturus sum versu sequenti: *Ego vitam Deorum propterea*, &c. Q. d. Nolo pugnare aliter arbitrantibus, ego ita esse autumo, & quia rebus meis conducit, cupio esse verum. 4 Immortalem, perpetuam. 5 Deorum. 6 Perpetuæ, sempiternæ constantes, nullum habentes dolorem intermixtum. Sic suprà 4, 3, 1. *Nihil-ne esse* proprium *cuiquam*? Q. d. Si propria hæc fuerit voluptas, Deus sum. Epicurea sententia. 7 Acquisita est hac voluptate, quam concepi de agnitâ Glycerio filiâ Chremetis. 8 Animi anxietas. 9 Inciderit, intervenerit, id est, si illa immortalitas non fuerit contaminata ægritudine aliqua. 10 Insuavis est voluptas, nisi sit, cui eam narremus. Hinc & in Eun. Chærea curiosum aliquem intervenire cupit, undè mergat. 11 Amicorum. 12 Inter omnes amicos. 13 Quæ acta sunt à Chremete & Critone. 14 Obviam, id est, obviam venire. 15 Charinus proculi audit Pamphilum gloriantem de felicitate. 16 Potiſſimum mihi dari, aut obviam venire, quàm Davum. 17 Amicorum. 18 Davum. 19 Perfectè, ex animo. 20 Ob meam lætitiam.

ACTUS

ACTUS V. SCENA VI.

DAVUS, DAMPHILUS, CHARINUS.

DA. 1 PAmphilus ubinam hîc eſt? PA. 2 Dave. DA. 3 quis homo 'ſt? PA. 4 ego ſum. DA. ó Paniphile.
PA. Neſcis, quid mihi 5 obtigerit. DA. 6 certè: ſed, 7 quid mihi obtigerit, ſcio.
PA. 8 Et quidem ego. DA. 9 more hominum evenit, ut quod ſim nactus 10 mali,
Priùs reſciſceres tu, quàm 11 ego illud, quod tibi evenit 12 boni.
PA. 13 Mea Glycerium 14 ſuos parentes reperit. DA. 15 ô factum benè?
CH. 16 Hem! PA. 17 pater amicus 18 ſummus nobis. DA. 19 quis? PA. 20 Chremes. DA. 21 narras probè.

1 Davus è quadrupede redditus bipes, id eſt, vinculis exutus, quærit, ubinam ſit Pamphilus: eo invento, uterque fortunas ſuas narrat. 2 Vocantis. 3 Qui me vocat. 4 Herus tuus Pamphilus, quem quæris. 5 Evenerit, acciderit. 6 Profectò neſcio, quid tibi obtigerit. 7 Mali, id eſt, ego benè ſenſi, quod fuerim in compedibus. 8 Scio ſcilicet quid tibi obtigerit. Retulerat Simo ſuprà ſc. 4. *vinctus eſt*. 9 Sic ſolet accidere inter homines. 10 Sc. me fuiſſe vinctum. Quia velocior fieri pravique eſt fama, quàm nuncia veri ac boni, id eſt, celeriùs mala, quàm bona nunciantur. 11 Reſciſcerem. 12 De Glycerio, quòd ſit inventa filia Chremetis. 13 Quam ego tam perditè amo. 14 Inventa eſt filia Chremetis. 15 Recte contingit! Gratulantis. 16 Auſcultans & hæc audiens Charinus, admiratur, ut etiam gaudeat. 17 Glycerii. 18 Familiaris factus eſt. 19 Factus eſt amicus tuus? 20 Factus eſt. 21 Hoc mihi auditu eſt per quam jucundum.

PA. Nec 1 mora ulla 'st quin 2 eam uxorem 3 ducam. CH. 4 num 5 ille 6 somniat
Ea, quæ 7 vigilans 8 voluit? PA. tum de 9 puero Dave. DA. ah 10 desine:
11 Solus est, quem diligunt Dii. CH. salvus sum, si 12 hæc vera sunt.
13 Colloquar. PA. 14 quis homo 'st? ô Charine, 15 in tempore ipso mihi advenis.
CH. 16 Benè factum. PA. 17 audisti? CH. 18 omnia: 19 age: me 20 in tuis secundis 21 respice.
22 Tuus est nunc Chremes: 23 facturum, quæ voles, scio esse omnia.
PA. Memini: atque 24 adeò longum 'st, nos 25 illum exspectare, 26 dum exeat.

1 Ullam impedimentum. 2 Glycerium. 3 Volente patre & Chremete. 4 Dicitur hoc de votis immodicis, quòd, quicquid vehementer optari, id ferè somniare contingat. 5 Pamphilus. 6 Quasi per somnium narrat. 7 Cum vigilaret. 8 De Glycerio. 9 Quem ego sustuli ex mea Glycerio. 10 Noli de puero quidquam dicere. 11 Puer ille omnium felicissimus est, & cui Dii favent. 12 Quæ dixit Pamphilus de Glycerio, & Davus de puero. 13 Cum utroque 14 Quæ ad nos accedit. 15 Opportunè ac tempestivè. 16 Quòd in tempore ipso adveni. 17 Quid accederit mihi? 18 Audivi. 19 Adverbium hortandi. 20 Rebus secundis, id est, quoniam jam pro voto omnia & ex animi tui sententia succedunt. Metaph. ab aquis, quæ secundo amne fluunt. 21 Memineris mei, adjuva me, ne obliviscaris mei, quem felicitate superas, ex eo, quod qui opem ferunt nobis, clamore nostro admoniti, respiciunt, id est, retro conversi aspiciunt nos. Undè formula: *Deus, respice nos*, &c. 22 Amicus. 23 Chremetem. Q. d. Si velis meo nomine petere Philumenam scio hunc nunquam tibi denegaturum. 24 Certè, vel valdè tædiosum esset. 25 Chremetem. 26 Donec.

Se-

Sequere 1 hac me intùs apud Glycerium eſt nunc: tu Dave abi domum,
Properè arceſſe, 2 hinc qui 3 auferant eam: quid ſtas? quid ceſſas? DA. 4 eo.
5 Nec exſpectetis, 6 dum 7 exeant hùc: 8 intùs 9 deſpondebitur:
Intus 10 tranſigetur: ſi quid eſt, quod 11 reſtet: 12 plaudite.

1 Via. 2 Ex domo, in quâ nunc eſt. 3 Transferant, ducant, comitentur Glycerium. 4 Accerſitum, qui eam auferant. 5 Pamphilus & Charinus adeunt Glycerium. Davus interea ſuper pulpito remanens ſpectatores alloquitur. 6 Donec. 7 Pamphilus & Charinus. 8 In ædibus. 9 Glycerium Pamphilum, & Philumena Charino, id eſt, fient nuptiæ. 10 Abſolvetur, tractabitur negotium de nuptiis. 11 Agendum, quod ad nuptias ſpectat. 12 Congratulamini Poëtæ, qui hæc vobis ſuo ingenio ſpectanda præbuit, ſignum lætitiæ, & benè placitæ vobis comœdiæ noſtræ oſtendite manuum applauſu.

EU-

*EUNUCHUS
PUBLII TERENTII

Carthaginiensis Afri.

ACTA 2 LUDIS MEGALENSIBUS, L. POSTHUMIO ALBINO, ET L. CORNELIO MERULA, 3 ÆDILIBUS CURULIBUS. 4 EGERUNT L. AMBIVIUS TURPIO, ET L. ATTILIUS PRÆNESTINUS. 5 MODOS FECIT 6 FLACCUS CLAUDII FILIUS. 7 TIBIIS DUABUS 8 DEXTRIS GRÆCA EST MENANDRI. 9 ACTA II. EDITA, M. VALERIO ET MESSALA ET CN. FANNIO STRABONE CONSULIBUS. ANNO AB URBE CONDITA DXCIII. ANTE CHRISTUM NATUM CLIX.

* Εὐνοῦχος est inscripta fabula ob vitiatam à Chærea adolescente puellam, qui consilio servi Parmenonis pro Eunucho in ædes Thaidis meretricis, cui dono data erat puella, fingitur introduci. Est enim εὐνοῦχος Latine *castratus*, ἀπὸ τῆς ἕυνης, quod *cubile* significat, καὶ ἔχω, *custodi*. 1 Recitata, repræsentata. 2 Qui fiebant in honorem magnæ matris Deæ Cybeles. 3 Quibus erat commissa publicorum ædificiorum cura, aliorumque munerum, quæ erant in publico exhibenda. *Curules* verò dicuntur à *curru*, à quo vehi solebant. 4 Exhibuerunt, quia fuerunt personati, & repræsentarunt Comœdiam. 5 In actionibus habebant suas cantilenas, modulationes, quas canebant per intervalla Scenarum. 6 Musicus. 7 Quod significat Comœdiam plenam esse gravitate. Tibiæ enim indicant qualitatem fabulæ. 8 Dextris tibiis utebantur, cùm grave & serium esset argumentum: ut in hac Comœdiâ de Aulicâ, Politicâ, Thrasonicâque vitâ agitur. 9 Bis est exhibita: quare hæc Comœdia præ cæteris singularem habet laudem.

FABULÆ INTERLOCUTORES.

ANTIPHO, *adolescens.*

CHÆREA, *adolescens.*

CHREMES, *adolescens rusticus.*

DORYAS, *ancilla.*

DORUS, *eunuchus.*

GNATO, *parasitus.*

LACHES, *senex.*

PARMENO, *servus.*

PHÆDRIA, *adolescens.*

PYTHIAS, *ancilla.*

SANGA, *lixa.*

SOPHRONA, *nutrix.*

THRASO, *miles.*

PERSONÆ MUTÆ.

STRATO, *militaris.*

PAMPHYLA, *amabilis.*

SYRISCUS, *à Syro.*

SANNIO, *ab hastâ.*

DONAX, *fistula sive arundo piscatoria.*

ERASMI IDIOMATA PERSONARUM

Chærea, *ephebus ad quidvis audax, incogitans & impotenter amans.*
Chremes, *adolescens rurî educatus, eoque civilium blanditiarum insolens, & artium imperitus.*
Gnato, *fingitur assentator & callidus.*
Laches, *pius in filium, & vehementi ingenio.*
Parmeno, *callidus, & ofor meretricum.*
Phædria, *cordatus adolescens, & cum morbo suo pugnans.*
Sanga, *fingitur liber ac domini contemptor, quales fere coqui.*
Thais, *inducitur cordata & civilis, & inter meretrices probis moribus.*
Thraso, *fingitur stolidus & arrogans.*

RATIO NOMINUM.

Antipho, ἀπὸ τῦ ἀντὶ καὶ φῶς, *quasi dicas, lumen contra adferens, aut, adversa lux, quod obvius appareat.*
Chærea, ἀπὸ χαίρων, *latus, gaudens, quasi dicas,* Gaudentius.
Chremes, *vid. Andriam.*
Doryas, ἀπὸ δόρυ, *hasta, quod bello rapta sit.*
Dorus, ἀπὸ δῶρον *donum, munus, quod dono mittatur Thaidi.*
Gnatho, ἀπὸ γνάθος, *maxilla, bucca, quod edax.*
Laches, *ab* ἔλαχον, *verbi* λαγχάνω, *fortior, forte vel hereditate obtineo.*
Parmeno, *quasi* παρὰ τῶ ἅπτεσθαι μένων, *apud dominum manens, quod sedulò adsit Domino suo.*
Phædria, ἀπὸ φαιδρὸς, *bilaris, alacer, quasi dicas,* Hilarius.
Pythias, *quasi* πυθομένη, *sciscitatrix, quod omnia percontetur,* ἀπὸ πυνθάνομαι, *sciscitor, audio, intelligo.*
Sanga, ἀπὸ *flumine Phrygiæ, vel* ἀπὸ σάττω, *onero, tanquam à componendis sarcinis.*
Sophrona, ἀπὸ σωφρων, *honestus; castus; quasi dicas,* Pudica.
Thaïs, ἀπὸ θεατὸς, *spectabilis,* ἀπὸ θεάομαι, *specto, quasi dicas,* Speciosa.
Thraso, ἀπὸ θράσος, *audacia.*

EUNUCHI ARGUMENTUM
C. SULPITIO APOLLINARI
AUCTORE.

SOrorem 1 falsò dictitatam 2 Thaidis,
3 Id ipsum ignorans, miles advexit Thraso.
4 Ipsique 5 donat: erat 6 hæc civis 7 Attica.
8 Eidem 9 Eunuchum, quem emerat, 10 tradi jubet 4.
Thaîdis amator Phædria, ac rus ipse abit,
11 Thrasoni 12 oratus 13 biduum concederet.
14 Ephebus 15 frater Phædriæ, 16 puellulam
Cùm 17 deperiret 18 dono missam Thaidi,
19 Ornatu Eunuchi 20 induitur: 21 suadet Parmeno. 9
22 Introit: 23 vitiat virginem: sed Atticus
Civis 24 repertus 25 frater 26 ejus, 27 collocat
28 Vitiatam 29 Ephebo: Phædriam 30 exorat Thraso.

1 Frequenter appellatam injuria, non verè, id est, quæ putata est soror Thaidis, reverà autem non erat. 2 Meretricis Rhodiæ. 3 Dici sororem. 4 Thaidi. 5 Puellam illam. 6 Puella advecta ex Rhodo Athenas à milite. 7 Oriunda ex civitate Atheniensi, vel ex parentibus Athenienſibus. 8 Thaidi. 9 Castratum, scilicet cum Ethiopissâ. 10 Donari à Parmenone. 11 Militi. 12 Rogatus Phædria à Thaide. 13 Per spatium duorum dierum daret locum apud Thaidem. 14 Adolescens, qui jam pubertatis annos ingressus est. 15 Chærea. 16 Civem Atticam. 17 Amaret perdite. 18 A milite donatam. 19 Vestitu. 20 Vestitur. 21 Monet, consulit id fieri, scilicet ut inducat. 22 Chærea ingreditur Thaidis domum habitu Eunuchi. 23 Stuprat. 24 Fortè interveniens. 25 Chremes. 26 Pamphilæ virginis. 27 Matrimonio jungit, dat uxorem. 28 Puellam. 29 Chæreæ pubescenti. 30 Orando impetrat, ut aliquâ parte apud Thaidem hæreat.

Cl.

CIvis quidam Athenienſis filiam, cui Pamphilæ, & filium, cui Chremeti nomen erat, habuit: ex iis Pamphilam adhuc infantulam prædones rapuêre è Sunio, & mercatori cuidam Rhodio vendidere: qui, Rhodum advectam, meretrici, quam amabat, dono dedit. Hæc acceptam puellam pari cura ac ſtudio, cum Thaide filiâ cœpit edueere: nemo ut eſſet, qui non utramque ex ipſa genitam eſſe arbitraretur. Thais, quæ grandiuſcula erat, cum ad eam ætatem perveniſſet, ut viris placere poſſet; maternam, ut fit, vivendi rationem inſecuta, cum hoſpite quodam Athenas venit, qui eam poſteà moriens hæredem reliquit. Interea miles, Thraſo nomine, ad eam adjecit animum: cumque cum ea per aliquid tempus conſuevisſet, in Cariam profectus eſt. Thaidis mater per eos dies vitam morte commutaverat, fratreſque ipſius Pamphilam venalem propoſuerat, ſperans eam, quod & formoſa eſſet, & fidibus ſciret, præclarè à ſe venditum iri. Fortè accidit, ut eo ipſo tempore Thaidis amator miles eſſet Rhodi: qui, harum omnium rerum inſcius, Pamphilam emit; ut eſſet, quod amicæ, Athenas reverſus, dono daret. Thais, profecto milite, aliam conditionem quæſierat, adjunxeratque ſibi Phædriam, adoleſcentem Athenienſem, Lachetis filium. Inaudiverat interim etiam aliquid de Pamphilâ; jamque cum fratre ipſius Chremete aliquoties collocuta, eò pervenerat, ut non dubiis indiciis intelligeret, ſororem illius eſſe quæ ſecum in maternis ædibus educata foret. Summopere cupiebat igitur occaſionem ſibi aliquam dari, qua Pamphilam ſuis reſtitueret, eodemque facto, & puellam ſummo afficeret beneficio, & propinquorum illius amicitia fortunas conſtabiliret ſuas. Redit miles: ſed, cum cognoſſet de amore Phædriæ, puellam ſe, niſi eo repulſo, daturum negat. Thais, quid ageret, neſcire: nam & Phædriam amabat ex animo, & Pamphilæ recipiendæ gratia quidvis ſibi faciundum putabat: tandem, cum ſperaret, ſe poſtea facilè conſilium ſuum ei ipſi, cujus animum offenderat, probaturam; Phædriam, ut militi gratificaretur, excludit. Poſtridiè accerſito ei, atque ægrè ferenti, tandem ſe purgat, multiſque precibus ab eo impetrat, ut, per biduum, priores partes habere Thraſonem ſineret: ubi primum eripuiſſet puellam, nihil ſibi cum illo amplius fore. Phædria, ut hujus bidui moleſtiam æquiore ani-

roferret, rus sibi abeundum esse statuit: itaque abiens, mandat Parmenoni, ut Eunuchum & Æthiopissam ad Thaidem, cui eos emerat, duceret. Pamphilam, cum ex ædibus Thrasonis ad Thaidem deducereretur, conspicatus in via Phædriæ frater natu minor Chærea, ita ejus amore flagrare cœpit, nihil ut pensi haberet, dum ea potiretur: neque prius conquievit, quam ejus rei causa, ad Thaidem pro Eunucho deductus est: Quid plura? Thaide ad cœnam cum milite profecta, virgini à Chærea per vim vitium offertur. Turbæ undique mirabiles, donec, tota re patefacta, Thais à Lachete in fidem & clientelam recipitur. Chærea agnitam Pamphilam ducit uxorem. Thraso diu illusus, tandem in amoris meretricii partem, Gnathonis parasiti operâ, admittitur.

PROLOGUS.

1 SI quisquam 2 est, qui placere sc 3 studeat bonis
4 Quam plurimis, & 5 minimè multos lædere;
6 In his 7 Poeta hic nomen 8 profitetur suum.

1 Invehitur suo more in adversarium suum, quem, quibusdam erratis ipsius commemorandis, in quam maximum potest odium & invidiam adducit. Deinde Poëtam defendit, ab eo furti accusatum; qui dicebat hanc Comœdiam ex Nævio & Plauto magnâ ex parte ablatam esse. Tandem attentionem postulat ad fabulam agendam. 2 In hac coronâ; in hoc cœtu vestro. 3 Laboret, cupiat. 4 Plurimis hominibus, & opponitur *τῶ minimè multos*. 5 Paucissimos homines offendere, injuriâ afficere. 6 Inter tales, qui studeat placere, & non offendere. 7 Terentius. 8 Dat, edit. Translatio à militibus, qui nomina in militiam dant. *Profiteri* propriè fateri. Aliquando usurpatur pro eo, quod est artem aliquam aut scientiam publicè docere, publicè legere: unde *Professores* bonarum artium dicimus vel eos, qui in iis eruditi sunt, vel qui eas publicè docent & legunt.

1 Tum 2 si quis est, qui dictum 3 in se in-
clementiùs
Existimavit esse, sic existimet,
Responsum, nõ 4 dictum esse, quia læsit prior,
Qui 5 benè vertendo, 6 easdem describen-
do malè, ex
7 Græcis bonis Latinas 8 fecit non bonas.
9 Idem Menandri 10 Phasma nunc nuper 11
dedit,
Atque 12 in Thesauro scripsit 13 causam di-
cere
Priùs undè petitur, aurum quare sit suum,
Quam 14 ille, qui 15 petit, undè is sit the-
saurus sibi,

1 Prætereà. 2 Luscium Lavinium innuit: cujus calumniis respondit in Prologo Andriæ. 3 Contra se nimis asperè, nimis acerbè, id est, si quis putet se aliquo dicto læsum esse à Poëtâ. 4 Mordaciter sc. id est, non convitiũ convitio redditum. 5 Comœdias valde depravando & corrumpendo. Ludit enim Poëta in ambiguâ utriusq; vocis significatione. 6 Fabulas. 7 Fabulis Menandri. 8 Qui male vertit in Latinam linguam. 9 Lavinius. 10 Fabulam quandam seu Comœdiam Menandri. Poëtæ Græci, sic appellatam ab *apparitione vana*. *Phasma* enim Græcis *apparitio* seu *spectrum* dicitur; & proprie vana & incerta, ut in nocte. Hujus argumentum vide apud Donatũ & Eugraphium. 11 Spectandum exhibuit, edidit. 12 Comœdia hoc nomine inscripta, tractante de thesauro à sene avaro detento. 13 Illum senem: unde, id est, à quo petitur, id est, reum priùs rationem dicere, se defendere apud judicem, quare thesaurum ad se pertinere contendat. 14 Adolescens, cujus erat aurum. 15 Illud, id est, petitor, actor roget, unde sibi vindicaret thesaurum, cur thesaurus ipsi deberetur. Objicit ergo Terentius Luscio Lavinio adversario suo, quòd in Comœdiâ, cui Thesauro titulum dedit, ordinem juris & consuetudinem judiciorũ perverterit in eo, quòd senem reum primo loco causam dicere fecerit, antequam actor adolescens intentionem suam probasset.

Aut

Aut 1 undè indè in patrium monumentum pervenerit.
Dehinc ne 2 fruſtretur 3 ipſe ſe, aut ſic cogitet;
4 Defunctus jam ſum, nihil eſt quod 5 dicat mihi.
6 Is ne 7 erret, moneo, & deſinat 8 laceſſere:
Habeo alia 9 multa, 10 quæ nunc condonabitur;
Quæ 11 proferentur pòſt, ſi perget 12 lædere,
Ita ut facere 13 inſtituit. 14 Nunc 15 quam 16 acturi ſumus

1 Quâ ratione pervenerit in ſepulchrum patris adoleſcentis, quod emerat ſenex, qui theſaurum poſſidebat. Mos priſci fuit ſæculi theſauros in ſepulchris ſepelire. 2 Fallar. 3 Lavinius adverſarius. 4 Jamdudum finivi pericula & labores in edendis Comœdiis: nam *defunctus periculis* vel *morbis* dicitur, qui finivit pericula vel morbos, *Μιμνης* defendentis ſe Lavinii. *Defungi* autem eſt explicari negotio aliquo aut moleſtia, & ei finem imponere. 5 Objiciat mihi Terentius, aut poſſit dicere: nam jam edidi Comœdiam, quam carpit. 6 Reſponder Prologus. 7 Illa ſua fiducia. 8 Contumeliis Terentium irritare. Virg. Ecl 3 *Effer ſiam poſthac ne quenquam voce laceſſas*. 9 Errata. 10 Quæ in præſenti condonabuntur illi. Genus loquendi antiquum. 11 Divulgabuntur poſteà. 12 Offendere Terentium. 13 Cœpit. 14 Narratio, in qua recitat cauſam, cur ſit laceſſitus ad reſpondendum. 15 Scilicet *fabulam*. 16 Repreſentaturi agendo.

1 Menandri 2 Eunuchum : postquam 3 Ædiles 4 emerunt.
5 Perfecit, sibi ut inspiciundi esset copia.
6 Magistratus cùm 7 ibi adesset, 8 occepta est agi.
9 Exclamat, 10 furem, non Poetam fabulam
11 Dedisse, 12 & nil dedisse verborum tamẽ:
13 Colacem esse Nævi, & Plauti veterem fabulam;
14 Parasiti personam 15 inde ablatam, & 16 militis.
Si 17 id est 18 peccatum, peccatum 19 imprudentiâ est.

1 Quam transtulit Terentius ex Menandro, qui primus fuit auctor istius Comœdiæ. 2 Fabulam. *Eunuchus* dicta est hæc fabula, à quodam falso Eunucho, dicto Chæreâ, qui deductus in domum Thaidis meretricis pro Eunucho, vitiavit quandam virginem civem Atticam. 3 Magistratus curam ædium habentes, & ludorum instruendorum, quos populo exhiberent. *Ædiles* enim dicti sunt, teste Varrone, qui ædes sacras & privatas curarent, ludos sacros & solennes instituerent, ac procurarent. Illos verò ludos quisque Ædilis sua impensa & sumtibus pro modo patrimonii ac dignitatis celebrandos procurabat. 4 A Poetâ. 5 Obtinuit, impetravit Luscius Lavinius, ut sibi facultas videndi fabulam daretur. 6 Ædiles, qui exhibebant ludos. 7 Theatro. 8 Comœdia Eunuchus. 9 Lavinius. 10 Terentium scilicet, quasi qui varia hinc inde ex aliis sumsisset atque surripuisset. 11 Edidisse. 12 Nihil fefellisse, quin furtum sit deprehensum. Nam *dare verba*, est decipere seu fallere: quia qui rem exspectat, & nihil præter verba invenit, deceptus est. Unde & alibi dicit: *Verba istiæc sunt*. 13 Exclamat veterem fabulam esse, in quâ Nævius & Plautus, Comici Poëtæ laborârunt. Κόλαξ est assentator. 14 Gnathonis. 15 Ex Colace. 16 Thrasonis. 17 Abstulisse personam parasiti & militis. 18 Vitium. 19 Ignorantia Terentii.

Poetæ, non qui 1 furtum facere ſtuduerit.
2 Id ita eſſe, 3 vos jam judicare poteritis.
4 Colax Menandri eſt: in 5 eâ eſt 6 paraſitus Colax,
Et miles 7 glorioſus: eas ſe non 8 negat
9 Perſonas tranſtuliſſe in 10 Eunuchum ſuam
11 Ex Græcâ: ſed 12 eas fabulas factas priùs
Latinas ſciſſe ſeſe, id verò pernegat.
Quòd ſi perſonis 13 iisdem uti 14 aliis non licet:
15 Quî magis licet 16 currentes ſervos 17 ſcribere,
18 Bonas matronas facere, meretrices 19 malas,
20 Paraſitum 21 edacem, 22 glorioſum militem,

1 Ex aliis Poëtis. 2 Non eſſe furtum 3 Spectatores. 4 Comœdia, dicta Colax, priùs à Menandro, Græco Poëta, facta eſt. 5 Comœdiâ. 6 Qui omnia ad voluntatem ejus loquitur, in cujus conturbernio eſt, aſſentando & laudando, nihil repugnando ventris gratia. 7 Gloriæ affectator. 8 Terentius. 9 Ambas. 10 Ad *fabulam* ſeu *Comœdiam* retulit, non ad hominem. Syntheſis. 11 Colace, ſcilicet. 12 Sed valde ſeu planè negat id 13 ſe ſciviſſe eas Græcas fabulas Menandri, Colacem & Eunuchum, ante eum ſcriptas eſſe Latino ſermone, ſeu verſas ex Græco in Latinum, id eſt non negat ex Colace Menandri ſe perſonam militis & paraſiti tranſtuliſſe in Eunuchum ſuam: ſed accepiſſe ſe ex Nævio & Plauto pernegat. 13 Quibus alii ſunt uſi. 14 Sequentibus Poëtis: quod Lavinius reprehendit. 15 Quomodo, cur. 16 Dromones, ut in Heaut. Eſt periphraſis ſcribendi Comœdias. 17 Introducere in Comœdiis. 18 Honeſtas matres-familias fingere, introducere, ut Nanſiſtratam. 19 Improbas, ut Thaidem & Bacchidem. 20 Aſſentatorem, ut Gnathonem. 21 Cujus animus ſemper eſt in patinis. 22 Gloriæ cupidum, ut Thraſonem.

Puerum 1 ſupponi, falli per ſervum 2 ſenem,
3 Amare, odiſſe, ſuſpicare? denique 40
Nullum eſt jam dictum, quòd non dictum ſit 4 priùs.
Quare æquum eſt 5 vos 6 cognoſcere, atque 7 ignoſcere,
Quæ veteres factitarunt, ſi faciunt 8 novi.
9 Date operam, & cum ſilentio animadvertite,
Ut 10 pernoſcatis, quid ſibi Eunuchus velit. 45

1 Alterius loco clam poſitum facere. *Supponere* enim ſignificat loco veri puerum adulterinum ponere & ſubjicere. 2 Ut Simonem & Demeam: hunc per Syrum, illum per Davum. 3 Introducere amores, odia, ſuſpiciones. 4 A veteribus, id eſt, nos jam vetera tantum renovamus. 5 Spectatores. 6 Morem ſive materiam Comicorum. 7 Poſteà judicare Paronomaſia. 8 Comici Poëtæ. 9 Attendite, & aures æquas præbete, ne præcipitanter judicetis, priuſquàm penitùs cognoſcatis. 10 Perfectè intelligatis. quid ſit de Eunuchi compoſitione, quid ſignificet, quàm venuſta ſit hæc Comœdia.

ACTUS I. SCENA I.

PHÆDRIA, PARMENO.

PH. 1 QUid igitur 2 faciam? non 3 eam? 4 ne nunc quidem,

1 Phædria iratus, quod excluſus fuerit, cum ſervo Parmenone deliberat, an à Thaide nunc accerſitus, ire ad eam debeat. Huic Parmeno ſuadet, ut animo æquo amoris moleſtias ferat. 2 Poſtquam multa cogitavit Phædria, tandem in hæc verba erumpit. Excipieſſit & interpretatus eſt nobili imitatione ſummam hujus ſcenæ Horatius Sat. 2,3. Perſius Sat. 5. Cic. 4. Tuſc. 3 Ire debeam ad Thaidem? Prima pars deliberationis. 4 Altera pars deliberationis.

Cùm

Cùm 1 accersor 2 ultrò? an potiùs ita me 3 comparem,
4 Non perpeti meretricum contumelias?
5 Exclusit, 6 revocat: redeam? 7 non, 8 si me obsecret.
PA. Siquidem herclè 9 possis, nil priùs, neque fortius: 5
Verùm si 10 incipies, neque 11 perficies naviter,
Atque 12 ubi pati non poteris, cùm nemo expetet,
13 Infectâ pace, 14 ultrò ad 15 eam venies, indicans
Te amare, & 16 ferre non posse: 17 actum est, 18 ilicet,

1 A Thaide. 2 Non rogatâ Thaide, vel sinè meo rogatu. 3 Parem, animum inducam, constituam. 4 Non ferre meretricum injurias, minimos istius ordinis, de omnibus queritur simul. 5 Me amatorem. Addit catalogum injuriarum & contumeliarum. 6 Me Thais post exclusionem. 7 Redibo scilicet, vel cupio ad illam redire. 8 Etiamsi me oret per omnia sacra. 9 Scilicet facere ut non redeas, id est, obfirmare animum tuum, nihil esset præstantius, nec validius ac magis virile: magni siquidem animi est fortisque non frangi cupiditate, voluptati non succumbere. Nam *Fortior est qui se, quàm qui fortissima vincit Mœnia.* 19 Eam contemnere, quod non velis eam obsecrare. 11 Perseverabis strenuè & fortiter. Al. *pertendes*. 12 Quando non poteris te continere, tibi temperare, quin eam visas. 13 Nondum confectâ concordiâ, id est, cùm nondum eritis reconciliati. 14 Non vocatus. 15 Thaidem. 16 Quin scilicet ad eam venias. 17 Scilicet *de te*. Hac phrasi uruntur Comici, dum rem in desperatis habendam significant: vel cùm eum rei finem volunt exprimere, ut nullum sit reliquum remedium. 18 Ire licet. Hac voce à præcone prolatâ, judices de consilio dimittebantur: ponitur autem ea vox semper in fine transactæ rei.

Peristi: 1 eludet, ubi te 2 victum senserit.
3 Proin tu, 4 dum est tempus, 5 etiam atque etiam cogita, 11
Here: 6 quæ res in se 7 neque consilium neque 8 modum
Habet ullum, eam 9 consilio regere non potes.
In 10 *Amore* hæc omnia insunt 11 vitia: 12 injuriæ,
13 Suspiciones, inimicitiæ, 14 induciæ,
15 Bellum, pax rursum, 16 incerta hæc si tu 17 postules 16
18 Ratione certa facere, 19 nihilo plus agas,
Quam si des operam, ut cum 20 ratione insanias.

1 Insultabit tibi tanquam victo. 2 Te esse ita molli animo, ut non possis ab eâ abesse. Apocope. 3 Dum adhùc integrum est. 4 Iterum ac sæpius secum volve, quo-nam modo hoc insano amore te exsolvere possis. 5 Ordo est: Non potes regere consilio eam rem, quæ res non habet in se consilium, neque modum ullum. Plautus amoris incommoda exsequitur Mercat. 1, 1, 18. 6 In quâ bonum consilium dari non potest. 7 Ullam mensuram aut moderationem, qualis est insanus amor: cùm enim vitia in excessu defectuque consistant, ideo modo carent, & rectæ rationi adversantur. 8 Suasione & rationibus moderari. 9 Illicito, non naturali. Ovid. *Res est solliciti plena timoris*. 10 Mala, incommoda. 11 Jurgia, contumeliæ. 12 De rivali. 13 Intermissione amoris. *Induciæ* enim sunt pax in paucos dies, vel quando ad tempus suspenduntur illa, quæ fieri solent in bello. Amor autem est quasi militia. 14 Ut supra in Andr. *Amantium ira amoris integratio est*. 15 Mutabilia, fluxa hæc in amore. 16 Moderatione & consilio facere stabilia ac firma, ut ista non accidant, quæ sunt in amore. 17 Non plus efficias. 20 Usu rationis: quod est impossibile, cum hæc inter se pugnent, *insanire & rationi uti*.

1 Et quod nunc tute tecum iratus cogitas:
2 Ego-ne illam? quæ 3 illum? 4 quæ me? quæ
5 non? sine modò:
6 Mori me malim: 7 sentiet 8 qui vir siem.
9 Hæc verba 10 me herculè una 11 falsa la-
crumula,
12 Quam oculos terendo 13 miserè 14 vix vi
15 expresserit,
16 Restinguet: & te 17 ultrò accusabis, &
18 ei dabis
Ultro supplicium. PH. 19 ô indignum faci-
nus? nunc ego &
20 Illam scelestam esse, & me 21 miserum
sentio:
Et 22 tædet: & amore ardeo: & prudens,
sciens,
Vivus, vidensque pereo: nec, 23 quid agam,
scio
PA. Quid agas? nisi ut te redimas 24 captum
25 quàm queas

1 Occupatio, qua confutat illius iracundiam, & stultas cogitationes, quas poterat ille objicere. Amator enim, quando est iratus, egregiè se ipsum potest fallere. 2 Ego-ne Thaidem adeam, amarem? Sunt Ellipses patheticæ, in quibus *χαμηλοτικῶς* recitat adolescentis irati cogitationes. 3 Militem Thrasonem recepit. 4 Exclusit. 5 Admisit me. 6 Quàm redire cum Thaide in gratiam. 7 Thais. 8 Quam fortis, quam constans. 9 Tua, id est, quæ tu cogitas. 10 Jurantis est vel affirmantis 11 Ficta. 12 Lacrumulam. 13 Valdè. 14 Difficulter. 15 Quasi premendo oculos emiserit. 16 Metaphora sumta est ab incendio. 17 Nullo cogente agnosces tuam culpam. 18 Te Thaidi puniendum offeres. *Dare* enim *supplicium* vel *pœnas*, est puniri: si enim ab aliquo supplicium sumatur, ipse est qui dat supplicium, à quo sumitur. 19 Exclamatio pathetica, qua detestatur illum amorem meretricum. 20 Thaidem. 21 Amore. 22 Inepti amoris, eò quod sit illicitus. 23 In meo amore. 24 Amore Thaidis. 25 Quanto minimò possis pretio.

Minimo: si nequeas 1 paululo, at quanti 2 queas:
Et ne te 3 afflictes. PH. ita ne suades? PA. 4 si lapis:
5 Neque, præterquàm quas ipse amor molestias
Habet, addas; & illas, quas habet, 6 rectè feras.
Sed ecca 7 ipsa egreditur 8 nostri fundi 9 calamitas:
Nam quod nos capere oportet, 10 hæc 11 intercipit.

1 Te redimere. 3 Excrucies propter eam rem. 4 Si volueris consultum tuis rebus. 5 Neque addas alias molestias tuis, præterquam quas ipse amor ex se habet. 6 Patienter. 7 Thais. 8 Nostræ possessionis, nostrorum bonorum. 9 Pernicies, scilicet Thais, quæ est tanquam grando, quæ herum meum sumptibus absumit, atque ita calamos fundi nostri concutit. *Calamitas* enim propriè dicitur grandinis tempestas, quæ calamos, id est, culmos frangit, & segetem sternit. Illustris periphrasis meretricis, & est Metaphora proverbialis, quam Pœta ipse explicat. 10 Thais. 11 Tutum capit, auferendo scilicet ab hero meo, quæ in nos conferrentur. *Intercipere* enim est, cùm, quod alteri destinatum est, antequam ad eum perveniat, ab altero arripitur.

ACTUS I. SCENA II.

THAIS, PHÆDRIA, PARMENO.

THA. 1 Miseram me! vereor ne 2 illud 3 gravius Phædria

1 Phædriæ purgat se Thais de exclusione; & per occasionem narrat argumentum. Tandem ab ipso impetrat, ut biduum rus concedat, ut militi Thraso interim locus sit apud illam. 2 Illam exclusionem. 3 Molestius, quàm debeat.

Tu-

Tulerit, ne-ve 1 aliorsùm, 2 atque ego feci,
3 acceperit,
Quòd heri intromissus non est. PH. 4 totus,
Parmeno.
5 Tremo horreoque, postquam aspexi 6 hanc.
PA. bono animo 7 es:
Accede ad 8 ignem hunc, jàm calescis plus
9 satis.
TH. Quis hic loquitur? 10 ehem, tun' hic
eras 11 mi Phædria?
Quid hic stabas? cur non 12 rectà 13 introibas? PA. cæterum
De 14 exclusione 15 verbum nullum. TH.
quid taces?
PH. 16 Sanè quia verò hæ mihi 17 patent
semper fores,

1 In aliam partem. 2 Quàm. 3 Interpretatus sit. 4 Toto corpore, per omnes partes. 5 Sanguine ad cor refugiente, *extremos tremor occupat artus.* 6 Thaidem. 7 Sic. 8 Thaidem, cujus amore te, ut ignis, adurit. Metaphora. Ovid. *Urimur* Igne *pari, sed sum tibi viribus impar.* Virg. Ec. 3. *At mihi sese offert ultrò meus* ignis *Amyntas.* 9 Quàm satis. 10 Interjectio rei subitò occurrentis. 11 Est blandientis vocativus. 12 Sc. *via.* 13 Ingrediebaris tanquam dominus harum ædium? Exquisitioribus blanditiis meretrix apud Plautum: *Animule mi, mihi mira videntur, Hic te stare foris, fores cui pateant Magis, quam domus cum hac tua sit.* 14 Phædriæ. 15 Sc. *fit*, aut *facit*, id est, nihil dicit de illâ causâ, ad quam maximè respondere deberet. 16 Id est, quæris, cur non rectâ introierim, & cur taceamè rectè non introivi, quod fores tuæ mihi, ut anteà, non patent: & taceo præ dolore, cùm alium apud te potiorem videam, Ironia. 17 Erat enim exclusus.

Aut quia ſum apud te 1 primus Th. 2 miſſa iſtæc 3 face.
Ph. Quid 4 miſſa? 5 ô Thais, Thais, 6 utinam eſſet mihi
Pars æqua amoris tecum: ac 8 pariter fieret,
Ut aut 9 hoc tibi doleret itidem, ut mihi dolet:
Aut ego 10 iſtuc abs te factum 11 nihil penderem.
Th. Ne crucias te obſecro 12 anime mi, mi Phædria.
Non pol, 13 quò quemquam plus 14 amem, aut plus diligam,
15 Eò feci: 16 ſed ita res: facundum fuit.
Ph. Credo, ut fit, miſera 17 præ amore exclnſit 18 hunc foras.

1 Præcipuus, gratiâ plus cæteris apud te valens: vel quia plurimi apud te ſto, & præ cæteris diligor. 2 Omitte iſta. Hæc autem dicit, quia nihil habet, quod reſpondeat. 3 Fac Archaïſmus. 4 Sc. *faciam*. 5 Exclamatio, quâ amorem ſuum fatetur. 6 Utinam æqualis eſſet noſter amor, ita ut tantùm te redamarem, quantum tu me, & rurſus ſi me non amares, nec ego quoque te. 7 Aut amandi, aut non amandi. 8 Æqualiter. 9 Quòd excluſus ſum. 10 Excluſionem mei. 11 Nihil æſtimarem, id eſt, contemnerem. 12 Ζωὴ καὶ ψυχή: vox blanda. Meritò ſecuti ſumus Donatum, cujus teſtimonio geminatur τὸ *mi*. 13 Quòd vel quia. 14 Amare plus eſt, quàm diligere. 15 Ideò te non excluſi. 16 Sed negotium id poſtulabat, ſic neceſſarium fuit. χήμα κωμικὸν: ita expediunt & abſolvunt compendio ſimul ac diſſimulatione, quibus non eſt facile defendere, quod factum eſt. 17 Ironia. Q. d. non eſſe verisimile, ut, ſi quis quempiam amet, eundem poſſit excludere. 18 Phædriam.

TH. Sic-cine ais, Parmeno? 1 age, sed, hùc quâ 2 gratiâ
3 Te 4 arcessi jussi, ausculta. PH. 5 fiat. TH. dic mihi.
Hoc 6 primum, 7 potin' est 8 hic tacere. PA. egone? 9 optimè.
Verùm 10 heus tu, 11 lege hâc tibi meam 12 adstringo fidem:
Quæ vera audivi, taceo, 13 & contineo optimè:
Sin falsum aut vanum, aut fictum 'st, continuò 14 palam est.
15 Plenus 16 rimarum sum, hac atque illac 17 perfluo.
18 Proin tu, 19 taceri si vis, vera dicito.
TH. 20 Samia mihi mater fuit: ea habitabat 21 Rhodi.

1 Perge. Corripientis est cum indignatione. Sic infrà: *Cum in cellulam ad te patris penum omnem conjciebam clanculum*. PA. Age *inepte* &c. id est, perge inepta effutire. 2 Causâ. 3 Phædriam. 4 Vocari. Hoc est, quod Phædria suprà dixit: *Non eamè ne nunc quidem, cum accersor ultrò?* 5 Assentientis. 6 Ante omnia. 7 Potesne. 8 Parmeno servus tuus. 9 Scilicet *possum tacere*. 10 Non vocantis est *heus* hoc loco, sed attentionem poscentis. 11 Conditione. Sic in Andr. *Eâ lege atque omine.* 12 Promitto, obligo tibi meam fidelitatem, scilicet me taciturum. Nam *adstringit fidem*, qui promittit; *liberat fidem*, qui præstat promissum. 13 Retineo. Metaph. à vase. 14 Omnes sciunt. 15 Ex me non vera dicta effluunt, ut per rimas vasorum effluit liquor. 16 Fissurarum. 17 Commissa mihi revelo sine consideratione ullâ committentis, si vera non sint. Metaph. à vasis fractis & perfluentibus, id est, per rimas liquorem emittentibus. 18 Proinde. Apocope. 19 Al. *tacere*. 20 Ex Samo insula Icarii maris, Ionio adjacenti. 21 Insulæ maris Cargathii.

PA.

PA. Potest taceri hoc. TH. 1 ibi tum matri parvulam
2 Puellam dono quidam mercator dedit,
Ex 3 Atticâ hinc 4 abreptam. PH. 5 civem-ne? TH. 6 arbitror:
7 Certum non scimus: matris nomen & patris
8 Dicebat 9 ipsa: patriam & 10 signa cetera
Neque 11 sciebat, neque 12 per ætatem etiam 13 potuerat.
14 Mercator hoc 15 addebat, è prædonibus,
16 Unde emerat, se audisse, 17 abreptam è 18 Sunio.
Mater 19 ubi 20 accepit, cœpit 21 studiosè 22 omnia
Docere, 23 educere, ita uti si esset 24 filia.
Sororem 25 plerique esse 26 credebant meam.
Ego cum illo, quo-cum tum 27 uno 28 rem habebam, 29 hospite.

1 In Rhodo. 2 Pamphilum. 3 Regione Græciæ, quæ *Attica* nominatur. 4 Ablatam à mercatore. 5 An dono dedit civem Anticam, id est. Atheniensem? 6 Fuisse civem. 7 Non possumus affirmare. 8 Interrogata scilicet. 9 Puella parvula. 10 Indicia, argumenta, quibus potuisset probare, se esse civem Anticam, ut domum patris, regionem & similia. 11 Sciebat puella. 12 Ætate permittente, quia erat parvula. 13 Scire. 14 Qui eam dono dederat. 15 Ad patris nomen & matris, quod puella dicebat. 16 A quibus. 17 Per vim abductam. 18 Promontorio Atheniensium: in quo rerum venalium forum est. 19 Postquam, cùm. 20 Puellam parvulam à mercatore. 21 Diligenter. 22 Quæ pertinet ad matrem familias. 23 Educare, nutrire puellam in bonis moribus, ut honestam ageret vitam. 24 Propria. 25 Plurimi hominis. 26 Putabant. 27 Solo. 28 Conversationem, consuetudinem. 29 Peregrino, scilicet milite.

1 Abii hùc : 2 qui mihi 3 reliquit 4 hæc, quæ habeo, omnia. 40

PA. 5 Utrumque hoc falsum 'st : 6 effluet.

TH. 7 qui istuc ? PA. quia

Neque 8 tu 9 uno eras contenta, neque 10 solus 11 dedit :

Nam 12 hic quoque bonam magnamque partem ad te attulit.

TH. Ita est : sed 13 sine me pervenire, 14 quò volo.

Interea 15 miles, qui me amare occeperat,

In 16 Cariam est 17 profectus : te 18 interea 19 loci 46

Cognovi : tute scis, 20 post illa quàm 21 intimum

Habeam te, & mea consilia 22 ut tibi 23 credam omnia.

1 Discessi, veni ex Rhodo Athenas. 2 Hospes. 3 Per testamentum. 4 Bona. 5 Hoc quod dicis, scilicet tibi omnia reliquisse, & rem cum eo solo habuisse. 6 Revelabitur, neque tacebitur : sed à pectore nostro exibit, quia est falsum. Repetit Metaphora à vase pleno rimarum, quod hac atque illac perfluit, sumitam, quia etiam est usus. 7 Scilicet dicis esse falsum? 8 Meretrix. 9 A matore : admisit enim militem. 10 Hospes ille : non enim omnia tua illius fuere mortui. 11 Omnia, quæ habes. 12 Phædria ἀφυ. τὸν ὡς hoc dicit. 13 Noli meum interturbare sermonem, sed permitte me eloqui, quod volebam. 14 Ad quod narrandum tendo. 15 Thraso. 16 Provinciam minoris Asiæ. 17 Militatum. 18 Dum ille est profectus. 19 Ponitur *loci* sensi aptioris gratia tantùm : ut *nusquam gentium, nusquam locorum, terrarum* sunt enim hi genitivi adiectionis nihil ad sensum facientes. 20 Postea, post illa tempora, quibus miles in Cariam est profectus. 21 Charum. 22 Quomodo. 23 Committam.

PH.

PH. Ne 1 hoc quidem tacebit Parmeno. PA. 2 oh, 3 dubium ne id eſt,
TH. 4 Hoc agite 5 amabo: mater mea 6 illic mortua eſt 50
Nuper: 7 ejus 8 frater aliquantùm 9 ad rem eſt avidior.
10 Is ubi hanc 11 formã videt 12 honeſtã virginem,
13 Et fidibus ſcire, 14 pretium ſperans, illicò
15 Producit, vendit: 16 fortè fortuna adfuit
17 Hic meus amicus emit 18 eam dono mihi,
19 Imprudens harum rerum ignaruſque omnium: 56
20 Is 21 venit: poſtquam ſenſit me tecum quoque

1 Quia hoc quoque falſum eſt. 2 Interjectio monentis de certitudine. 3 Me tacituum. 4 Attendite ad hoc, quod dictura ſum. Imperatæ attentionis formula. 5 Interjectio blandientis, Comicis eſt valdè familiaris: q. d. rogo vos per amorem. 6 Rhodi. 7 Matris. 8 Chremis. 9 Pecuniæ congerendæ, & lucri nimis cupidus, paulò magis avarus. 10 ideſt Chremes. 11 Thaidem. 12 Habentem pulchritudinem, honeſtatem præ ſe ferentem, venuſtam, pulchram. 13 Et peritam eſſe fides pulſandi, id eſt, citharæ chordas tangendi. *Fides*, *imo*, ipſas citharæ chordas ſignificant, ita dictas, quod tantùm inter ſe chordæ, quantùm inter homines fides concordet. Ab hoc eſt diminutivum *fidicula*, pro parvâ chordâ: ſed in plurali *fidiculæ* ſignificant torturium. 14 Sc. magnum ex venditione illius puellæ. 15 Statim eam venalem exponit, venditque: propriè enim *produci* res venales dicuntur. Sic Heaut. 1, 1, 92. *Omnes* produxi *ac vendidi*. 16 Caſu quodam bono. 17 Miles Thraſo. 18 Puellam. 19 Non intelligens has res, ſcilicet quod fuiſſet antea apud matrem educata, tanquam ſoror, quòd fuiſſet matri meæ dono data. 20 Miles. 21 Ex Rhodo Athenas.

1 Rem habere, 2 fingit causas, ne 3 det, 4 sedulò:
Ait, 5 si fidem habeat, se iri præpositum tibi
Apud me, ac non id metuat, ne, ubi acceperim ab eo,
Sese relinquam, velle se illam mihi dare;
Verùm 6 id vereri: sed, ego quantum 7 suspicor,
8 Ad virginem animum adjecit. PH. 9 etiamne amplius?
TH. 10 Nihil: 11 nam quæsivi: Nunc ego 12 eam, mi Phædria,
Multæ sunt causæ, quamobrem cupio 13 abducere.
Primùm, quòd soror est dicta: prætereà, ut 14 suis
Restituam ac reddam: 15 sola sum: habeo hîc neminem,
Neque amicum, neque cognatum: quamobrem, Phœdria,

1 Consuetudinem habere, id est, amare. 2 Commiscitur occasiones. 3 Puellam. 4 Diligenter, sine dolo. 5 Si posset hoc credere, quod præferetur tibi apud me, ita ut magis sit amandus à me. 6 Ne relinquam se. 7 Ex conjecturis possum cognoscere. 8 Virginem amare cœpit, & ad ejus amorem animum applicuit. 9 Sc. *fecit*, quàm animum adjecit? id est, etiam amplius militi cum illâ virgine rei fuit? ut suprà plenius in Andriâ, 2, 1, 25. interrogabantur. 10 Fecit amplius. 11 Sedulò hoc sum percunctata, instigavi. Optimè cavit Poëta, ut virgo integra & casta à milite servaretur, quam nuptiis adolescenti nobili destinarat. 12 Puellam. 13 Abstrahere ab eo milite. 14 Propinquis. 15 Sive familiaribus & sanguine junctis.

Cupio aliquos 1 parare amicos 2 beneficio meo.
3 Id 4 amabo adjuta me, 5 quò id fiat faciliùs.
Sine 6 illum 7 priores partes hoſce aliquot dies
Apud me habere: nihil reſpondes? PH. 8 peſſima,
9 Ego quidquam cum iſtis factis tibi reſpondeam?
PA. Herus noſter, laudo: tandem 10 perdoluit: 11 vir es.
PH. 12 At ego neſciebam, quorſum tu ires: 13 parvula
Hinc eſt 14 abrepta: 15 eduxit mater pro 16 ſuâ:
Soror eſt dicta: cupio abducere, ut reddam ſuis.
Nempè omnia hæc nunc verba 17 hùc redeunt denique:

1 Comparare, acquirere. 2 Reſtitutione puellæ. 3 Propter id, in eo. 4 Interjectio blandientis. 5 Ut paratio amicorum faciliùs fiat. 6 Militem Thraſonem. 7 Præferri tibi, eſſe potiorem, eſſe apud me primum per aliquot dies & me frui, dum tu interea aberis. Translatio ab actionibus ſcenicis, quarum ſunt primæ, ſecundæ aut tertiæ partes. 8 Læſa patientia excitavit dolorem, dolor iram. 9 Tibi ne quidquam reſpondere debeam, talia cùm facis? q. d. non es merita, ut tibi reſpondeam. 10 Nimis doluit, perſenſit dolorem poſt multas contumelias. Ad ſpectatores hoc dicit. 11 Conſtans, qui meretricem contemnis. 12 Ego probè ſciebam, quò ſpectaret tua oratio, quid tu tibi velles hiſce verbis. Metaph. ab iter agentibus. Sic Adelph. 5, 3. *iſthâc ibam*. 13 Mimeſis cum odioſâ repetitione verborum Thaidis. 14 Abducta & aſportata. 15 Educavit. 16 Filiâ. 17 Eò diriguntur, ſpectant falſa tua verba. Metaphora.

Ex-

Excludor ego, 1 ille recipitur: 2 quâ gratiâ?
Nisi quia illum amas plus, quàm me, & 3 illam nunc times, 80
Quæ 4 advecta est, 5 ne illum 6 talem præripiat tibi.
Th. 7 Egon' id timeo? Ph. quid te ergo 8 sollicitat? 9 cedo.
Num solus 10 ille dona dat? nunc ubi meam
11 Benignitatem sensisti in te 12 claudier?
Non-ne, ubi mihi dixti cupere te ex 13 Æthiopiâ 85
14 Ancillulam, relictis rebus omnibus,
Quæsivi? porrò 15 Eunuchum dixti velle te,

1 Miles Thraso admittitur. 2 Q. d. nulla alia causa. 3 Virginem. 4 Ex Rhodo per militem. 5 Ne ejus amore implicatus te ampliùs non amet, id est, adeò amas militem, ut etiam invideas, si quam amaverit. 6 Judicio tantum virum, id est, quem tibi præ omnibus tenendum putas: quò possit pertinere Donati annotatio, qui ἀηρωτίαν stomachantis amatoris hîc agnoscit. 7 Q. d. minimè. 8 Sollicitam & anxiam reddit? 9 Dic. 10 Miles Thraso. Post locum amoris, aptè donorum tractatu utitur apud meretricem, cui omnia pretio metiri, disciplina est. 11 Liberalitatem benignè exercitatam. 12 Ergà te claudi, id est, κλείεσθαι, claudicare, Paragoge. Sic Andr. *Nolo tibi alium commodum in me* claudier. Metaphora. 13 Regione Africæ, ab *Æthiope*, Vulcani filio, sic dictâ, qui in hac regnasse fertur. Alii verius à *nigredine & exustione* dictam volunt: nam αἰθὶς *niger*, sive, αἴθω *uro*, & ὤψ *vultum* significat. 14 Parvam ancillam, id est, Æthiopissam. Æthiopissarum ministerio utebantur matronæ nobiles & divites. 15 Cubicularium, castratum, qui virilibus exsectus est. Apud veteres, præcipuè Persas & Indos, in deliciis habebantur Eunuchi, adhibebanturque ad lectorum matrimonialium custodiam: quòd nullum periculum esse videretur, ne ab iis matronæ corrumperentur. Unde dicti *Eunuchi* ab εὐνὴ, id est, *cubile*, & ἔχω, *custodio*.

Quia

Quia folæ utuntur 1 his 2 reginæ: 3 repperi:
Heri 4 minas viginti pro 5 ambobus dedi:
6 Tamen contemptus abs te, hæc habui in
memoriâ:
Ob 7 hæc facta abs te spernor. Th. 8 quid
istuc Phædriæ?
Quanquam 9 illam cirpio abducere, atque
10 hac re arbitror
11 Id fieri posse 12 maximè: verumtamen,
Potiùs quàm te inimicum habeam, faciam
13 ut jusseris.
Ph. Utinam 14 istuc verbum 15 ex animo ac
verè diceres,
Potiùs quam te inimicum habeam: si istuc
crederem
16 Sincerè dici, 17 quidvis possem perpeti.

1 Hujusmodi Eunuchis Donatus ad delicias refert, curiosius quàm par est. 2 Matronæ divites. *Rex* enim interdum pro divite sumitur. Sic Phor. 1, 2. Regem *me esse oportuit*. 3 Nactus sum utrumque magno studio. 4 Singulæ *minæ* cõtinebant drachmas centum, pretium aureorum Gallicorum decem: unde minæ viginti, sunt quasi ducenti coronati. 5 Muneribus, Eunucho & Æthiopissâ. 6 Quamvis excluseris me, adeoque contemseris, non tamen abjeci curam de muneribus tibi destinatis, sed ut emerentur ac adducerentur ad te ancilla cum Eunucho, curandum mihi duxi. 7 Tanta beneficia. 8 Formula est ægrè & vix tandem concedendi, Comicis valde usitata. Q. d. Si ita vis, nolo tecum contendere. 9 Puellam, quæ dicta est soror. 10 Biduum concedendo. 11 Eam posse abduci. 12 Commodissimè. 13 Sicut. 14 Istam sententiam, sc. *potius, quam te inimicum habeam*. 15 Ex animi affectione, ac non simulatè. 16 Sine fuco & simulatione, id est, seriò, ex animo. 17 Omnia.

PA. 1 Labascit, 2 victus uno verbo: quam citò?

TH. Ego non ex animo misera dico? quàm 3 joco

Rem voluisti à me tandem, quin 4 perfeceris?

Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum

Saltem ut 5 concedas solum. PH. 6 siquidem biduum.

7 Verum ne 8 fiant isti viginti dies.

TH. Profecto 9 non plus biduum, aut. PH. aut? 10 nihil moror.

TH. 11 Non fiet: 12 hoc modò sine te exorem. PH. 13 scilicet

Faciundum est, quod vis? TH. meritò te amo: 14 benefacis,

PH. Rus ibo: ibi hoc me 15 macerabo biduum:

1 Cadit à proposito Phædria, animus eum deficit & dejicitur. Metaph. sumta ab ædificiis tenui tibicine fultis, adeòque ruinam minitantibus. Ostenditque itaq; amatorum stultitiam & inconstantiam, qui se uno verbo recti patiuntur. Undè Propert. *Non ita Carpathia variant Aquilonibus unda. Nec dubio nubes vertitur atra Noto, Quàm facile irati verbo mutantur amantes.* Hæc Parmeno ad spectatores dicit. 2 A Thaide. 3 Non seriò, sed jocando. 4 Impetraveris. 5 Præstes, vel cedas. i. locum des militi. 6 Si modo biduum peteres solum, concederem. 7 *vereor*. 8 Ex biduo isto. i. ne decupletur biduum. 9 Non peto plus quàm biduum. Sic Adelph. 2, 1. *Homini misero* plus quingentos *colaphos infregit mihi* i. plus quàm quingentos. Liv. *Cùm* plus annum *ager fuisset*. i. plus quàm annum. 10 Non curo, non placet, nolo. 11 Ultra biduum. 12 Ut concedas biduum. 13 Certè. 14 Non judicantis aut approbantis, sed gratias agentis pro oblato beneficio formula. 15 Excruciabo, macrum sive macilentum reddam.

Ita facere 1 certum it: 2 mos gerundus 'st Thaidi.
Tu 3 hùc, Parmeno, fac 4 illi adducantur.
PA. 5 maximè.
PH. 6 In hoc biduum Thais vale. TH. mi Phædria,
Et tu: nunquid 7 vis aliud? PH. ego-ne quid velim?
Cum milite isto 8 præsens, 9 absens ut sies:
Dies, noctesque me ames: 10 me desideres:
11 Me somnies: 12 me exspectes: de me cogites:
13 Me speres: 14 me te oblectes: 15 mecum tota sis:
16 Meus fac sis postremò animus, 17 quando ego sum 18 tuus.
TH. 19 Me miseram! forsitan 20 hic mihi parvam habeat fidem,
Atque ex 21 aliarum ingeniis nunc me judicat.

1 Constitutum est, firmiter decrevi. 2 Oportet me obsequi Thaidi. 3 Ad Thaidem. 4 Eunuchus & Æthiopissa. 5 Libentissimè. Vox consentientis. 6 Usque ad duos hosce dies. 7 Scilicet *dicere*. 8 Corpore. 9 Animo absens ab eo in me cogitando. 10 Requiras me, & mei desiderio tenearis. 11 Me per somnium videre videaris. 12 Meum reditum. 13 In me. Gruyetus legit *spires*, id est, cupias, appetas. *Spirare tribunatum*, pro desiderare, appetere, dixit Livius. 14 De me cogitando, mei memoria. 15 Toto animo mecum sis per cogitationem. 16 Ea sit inter nos amantes animorum permutatio, ut vicissim unius in alterum animus quasi demigret. Verè enim dictum est: *Anima magis est, ubi amat, quàm ubi animat*: undè ὁ φίλος ἄλλος αὐτὸς dicitur. 17 Quando quidem. 18 Animus. 19 Thais jam, remotis omnibus, secum loquitur de Phædriâ. 20 Phædria parum mihi credat. 21 Mulierum moribus & naturis.

Ego

Ego pol, 1 quæ mihi sum conscia, hoc certò scio,
Neque me fuxisse falsi quidquam, neque meo
Cordi esse quenquam cariorem hoc Phædriâ:
Et quidquid 2 hujus feci, causa virginis
Feci: nam me 3 ejus spero 4 fratrem propemodum
Jam reperisse, adolescentem 5 adeò nobilem: &
6 Is hodiè 7 venturum ad me 8 constituit domum,
Concedam hinc intrò, atque exspectabo, 9 dum venit.

1 Quæ voluntatem meam nosco. 2 Scilicet *rei*, id est, in hac re, scilicet quod heri non intromiserim Phædriam. 3 Virginis. 4 Chremetem. 5 Valdè. 6 Frater. 7 Se venturum. Sic Andr. 4, 1, 37. *Inflare, ut dicerem me esse ducturum patri*, pro me ducturum. 8 Sic mecum convenit. 9 Donec veniat.

ACTUS II. SCENA I.

PHÆDRIA, PARMENO.

PH. 1 FAc ita, ut jussi, 2 deducantur isti. PA. faciam. PH. 3 at diligenter, PA. Fiet. PH. ac 4 maturè. PA. fiet. PH. satin' hoc mandatum 'st tibi?

1 Rus concessurus Phædria, mancipiorum deductionem ad Thaidem Parmenoni mandat & multa ridicule loquitur; illudente interim Parmenone, qui heri sui mutationem ob nimium amorem admiratur. 2 Eunuchus & Æthiopissa ad Thaidem ducantur. 3 Fac deducantur, reliquis omnibus omissis. 4 Tempestivè.

PA.

PA. 1 Ah! 2 rogitare? quasi 3 difficile fiet: utinam
Tam 4 aliquid facilè 5 invenire possis, Phædria;
6 Hoc quàm peribit. PH. ego quoque 7 unâ pereo, 8 quod mihi est carius.
Ne 9 istuc tam 10 iniquo patiare animo. PA. 11 minimè: 12 quin
Effectum dabo. Sed nunquid aliud imperas?
PH. 13 Munus nostrum ornato verbis, 14 quod poteris: &
15 Istum æmulum, quod poteris, 16 ab eâ pellito.
PA. Memini, tametsi 17 nullus moneas. PH. ego rus ibo, atque 18 ibi manebo.
PA. 19 Censeo. PH. sed 20 heus tu. PA. quid vis? PH. censen' posse me 21 obfirmare & Perpeti, ne 22 redeam interea? PA. 23 te-ne? non herclè 24 arbitror:

1 Indignantis est, propter tam odiosam repetitionem. 2 Pergin' id rogitare, an satis mandatum sit? 3 Hoc officium, quod jubes. 4 Quo excuteres illum amorem ex animo. 5 Acquirere, parare. 6 Quam facilè hoc munus, quod dari jubes, nihil à Thaide æstimabitur, male & inutiliter collocabitur: nam quod meretrici datur, perit. 7 Simul cum eo quod dicis tam facilè periturum. 8 Quod damnum mihi gravius est & carius. Donatus sic exponit: *qui mihi sum carior*. 9 Munus perire, seu deducere munera ad Thaidem. 10 Impatienter feras. 11 Non patior iniquo animo. 12 Quinimò perficiam, quod jussisti. 13 Eunuchum & Æthiopissam commendato aliquo sermonis eloquio. 14 Quantum, quod, quatenus. 15 Istum invidum & rivalem meum, id est, militem. 16 Thaide. 17 Non. 18 Ruri. 19 Ea est mea sententia ut id efficias. Ironia. 20 Adverbium vocandi est. 21 Confirmare, stabilire, scilicet *amicum meum*. 22 Hoc triduum rure. 23 Censerem re posse obfirmare? 24 Te mansurum ruri.

Nam

Nam aut 1 jam 2 revertêre, aut mox 3 noctu te 4 adiget horsum insomnia.

PH. 5 Opus faciam, ut defatiger 6 usque, 7 ingratiis ut dormiam.

PA. Vigilabis 8 lassus: 9 hoc plus facies.

PH. ah, 10 nil dicis, Parmeno.

11 Ejicienda herclè hæc 12 mollities animi: nimis 13 me indulgeo.

Tandem non ego illâ 14 caream, si sit opus, 15 vel totum triduum? PA. 16 hui,

Universum triduum? vide, quid agas. PH. 17 stat sententia.

PA. Dii boni, quid hoc morbi est? adeo-n' homines immutarier

18 Ex amore, ut non 19 cognoscas 20 eundem esse? 21 Hoc nemo 22 fuit

1 Statim. 2 In urbem ad Thaidem. 3 Ducet, impellet versùs hanc urbem. 4 Vigilia, animi inquietudo, cura. 5 Laborabo curi, sic ut defatigatus ex illis laboribus facilius dormiam. 6 Semper, assiduè. 7 Ἀκόντως, illibenter, invitus, coactus. 8 Existens sc. cùm opus feceris. 9 Ut non possis dormire, id est, tantò plus tibi efficies ad miseriam, malum malo addes. 10 Nihil valent tua verba. 11 Expellenda est. 12 Effœminatio animi, ne cogitem redire ad Thaidem, nisi post biduum. *Mollis* enim dicitur, qui facilè vincitur à doloribus, & qui luxu diffluit: talis homo *constanti* opponitur. 13 Archaïcè, pro *mihi*. Donatus quoque sic legit. 14 Carere possim. 15 Etiam integros tres dies? 16 Interjectio irridentis, vel aliquid admirantis. 17 Certum est facere quod constitui: *stare* enim *sententia* dicitur, quæ firmâ est & constans. 18 Propter amorem. 19 Cognoscat aliquis: secunda persona pro tertiâ. 20 Qui antea fuit. 21 Phædriâ. 22 Ante amorem.

1 Minùs ineptus, 2 magis ſeverus quiſquam,
nec magis 3 continens,
Sed quis hic eſt, qui hùc pergit? 4 at at! hic
quidem eſt 5 paraſitus Gnatho
Militis: ducit ſecum unà virginem 6 dono
huic 7 papæ!
8 Facie honeſtà: 9 Mirum, ni ego me turpi-
ter hodiè hîc dabo
Cum meo decrepito hoc Eunucho: 10 hæc
11 ſuperat ipſam Thaidem.

1 Prudentior, ſapientior: *minùs* enim uni poſitivo junctum reddit contrariam comparativi ſignificationem: ut *minus prudens*, id eſt, ſtultior; *minus ſtultus* id eſt, prudentior. 2 Gravior. 3 A laſciviâ ſibi cavens. 4 Interjectio metuentis. 5 Qui adulatione victum quæritat. 6 Thaidi. 7 Interjectio admirantis. 8 Prædictam, id eſt, habentem faciem pulchram & modeſtam. 9 Mirum erit, niſi ego obtulero me cum pudore, id eſt, niſi ludibrio & dedecori exponar cum meo ſenio jam admodùm confecto Eunucho, id eſt, virilibus exſecto. *Decrepiti* dicuntur ſenes, ſiquidem longa ſenectute vix loqui poſſunt. 10 Puella, quam adducit Gnatho. 11 Pulchritudine vincit, Hyperbolica collatio.

ACTUS II. SCENA II.

GNATO, PARMENO.

GN. 1 Dii immortales, 2 homini homo
quid præſtat? 3 ſtulto intelligens
4 Quid intereſt! 5 Hoc 6 adeò 7 ex hac re
venit in mentem mihi:

1 Gnatho ex mandato militis Thraſonis ducens puellam ad Thaidem, factum adulandi inſtituit, Interea fortè in Parmenonem incidit, in quem multâ dicacitate illudit, eumque mordacibus ſalibus laceſſit. 2 Quantùm homo unus præferendus eſt alteri homini! 3 Sc. quid præſtat? 4 Quanta differentia eſt inter eos? 5 Sc. ſic exclamare, &, quod jam dixi, dicere. 6 Habet hîc *adeò* peculiarem uſum ad conciliandam attentionem & præparandos audientium animos ad excipiendum aliquid magnum & notatu dignum. 7 Inde, vel ex exemplis, quod jam recitabo.

1 Conveni hodiè adveniens quendam 2 mei loci hinc atque ordinis,
Hominem 3 haud impurum, 4 itidem 5 patria qui 6 abligurierat bona.
Video 7 sentum, 8 squalidum, 9 ægrum, 10 pannis annisque obsitum.
Quid istuc, inquam, 11 ornati est? 12 quoniam miser, quod habui, 13 perdidi,
14 Hem, 15 quò redactus sum! omnes noti me atque amici 16 deserunt.

1 Allocutus sũ. 2 Mei status & conditionis, id est, pauperem & paratitum, ut ego sum. *Ordo* enim aliquando refertur ad fortunam & genus vitę: undè *ordinis inferioris* amici dicuntur, qui sunt infimæ conditionis & status. *Ordo* proprie est digestio & in suo loco cujusque rei collocatio: ut in acie sit, ubi pedites, ubi alę equitum, ubi signa, cæteraque omnia suo quæque ordine collocantur. 3 Non iniquum. 4 Similiter, eodem modo ut ego 5 Paterna, quæ à patre relicta sibi fuerant. 6 Suavibus cibis seu epulis consumserat. *Ligurire* propriè, est inter edendum cũ fastidio quodam delicatissima quæque à cibis decerpere, quasi nihil sit, quod palato satisfaciat. Inde *abligurire rem familiarem*, est liguriendo consumere. 7 Horridum, asperum. *Sentus* dicitur à *sentibus*, id est, spinis: & est ille propriè, qui gestat vestem vilem multis frustis compositam: cujus frustia spinis colligantur. 8 Sordidum, inculcum 9 Animo mœstum, vel macilentum. 10 Annosis seu veteribus & laceris pannis, quos Græci ῥάκη vocant, indutum, circumdatum, id est, lacero vestitu, pannosum. Metaph. ab agris, qui fruglbus obsiti ac pleni sunt. 11 Pro *ornatus*: est genitivus; ut *Senati*, pro Senatus; *tumulti* pro tumultus. 12 Respondet jam alter. Prosopopœia enim est, quia inducitur squalidus iste homo loqui. 13 Consumpsi 14 Interjectio dolentis. 15 Ad quem statum deveni! 16 Non respiciunt, nolunt me agnoscere, quia sum pauper. Ovid. *Nullas ad amissas ibit amicus opes.*

1 Hîc ego illum contempſi 2 præ me: quid homo, inquam, 3 ignaviſſime,
4 Ita-n' parâſti te, ut ſpes nulla 5 reliqua in te eſſet tibi?
Simul 6 conſilium 7 cum re 8 amiſti? viden' me ex eodem ortum 9 loco? 10
10 Qui color, 11 nitor, 12 veſtitus, quæ 13 habitudo eſt corporis?
14 Omnia habeo, neque quidquam habeo, 15 nil cùm eſt, nil 16 deſit tamen.
17 At ego infelix neque ridiculus eſſe, 18 neque plagas pati

1 Hoc audiens. Finis Proſopopœiç: Gnatho enim reſpondet. 2 Collatum ad me, in cõparationem mei. Alioqui cauſam denotat, accipiturq; pro ob vel propter: ut ſup. 1, 2, 18. *Credo, ut fit, miſera* piç *amore exclуſit hunc foras*. 3 Sinè animoſitate, qui non probè didiciſti hoc artificiũ. 4 Ita-ne diſpoſuiſti te, id eſt, inſtituiſti vitam tuam, ut perpetuò maneas mendicus & pauper? 5 Superſit contra egeſtatem. Suç quiſque fortunæ faber eſt. 6 Recuperandi res perditas. Sic Ovid. 4. de Pont. El. 12. *Crede mihi, miſeros prudentia prima relinquit, Et ſenſus cum re conſiliumque fugit.* 7 Patrimonio. 8 Amiſiſti? Syncope. 9 Ex eadem fortunâ, qua tu es. 10 Qualis forma corporis eſt mihi? Non enim, ut tu, ſentus, id eſt, horridus ſum. 11 Mundities. Non enim, ut tu, ſqualidus ſum. 12 Cultus. Non enim, ut tu, panoſus ſum. 13 Aptitudo ſtatus corporis mei, id eſt, ſum vegeto corpore & benè habito. Non enim, ut tu, æger ſum. 14 Quia vivendi non deeſt mihi conſilium. 15 Etſi nihil habeo. 16 Deeſt. Sic Phor. 1, 3, 19. *Aliis, quia deſit, quod emant, ægrè eſt: quia ſupereſt, doles.* 17 Sed ego miſer non ſum ex numero paraſitorũ illorum, qui ridiculis dicteriis cibum alienũ captant, id eſt, non sũ γελοτοποιὸς, id eſt, riſum faciens, qui aliis ridendi materiam præbeam. Hîc fingitur iterum homo iſte ſqualidus loqui. 18 Neque ſum ex iis, qui verberibus ac colaphis tolerandis victum quæritant. Duplex enim paraſitorum genus fuit: Unum, quod ridiculis dicteriis cibũ alienum captabat: Alterũ, quod verbera ultrò patiendo victum quæritabat, qui eleganter à Plauto *Plagipatida* appellantur. Poſ-

Possum. 1 Quid? (tu 2 his rebus credis fieri? 3 totâ erras viâ.)
Olim isti fuit 4 generi quondam quæstus 5 apud sæculum prius.
6 Hoc novum est aucupium: ego adeò hanc primus inveni 7 viam.
Est genus hominum, qui esse 8 primos se omnium rerum volunt,
9 Nec sunt: hos consector: 10 hisce ego non paro me ut rideant,
Sed eis ultrò arrideo, & eorum 11 ingenia admiror.
12 Quicquid dicunt, laudo: 13 id rursum si 14 negant, laudo 15 id quoque:
Negat 16 quis, nego: 17 ait, ajo: postremò 18 imperavi egomet mihi,
Omnia 19 assentari: 20 is quæstus nunc est multò uberrimus.

1 Respondet jam Gnatho. 2 Risu alios movendo, aut vapulando. 3 Prorsus te fallis, nihil intelligis de hac re. Metaph. est à deviantibus sumpta. 4 Parasitorum ridiculorum & vapulantium. 5 Cum tempora essent meliora. 6 Hæc nova ratio est quærendi victum. Metaph. ab avibus: sicut enim aves escâ; ita philodoxi assentatione capiuntur. 7 Rationem, artem quærendi victum, parasitandi. 8 Præcipuos, id est, qui volunt esse sapientissimi, & de omnibus rebus judicare. 9 Nihil minus sunt, quam sapientes, sed sunt ipsa stultitia. 10 Non offero, non præbeo me talibus, ut derideant me, sed eis ultrò arridendo assentior. 11 Naturas & mores, id est, dico esse factum & dictum ex summa sapientia. 12 Citat hæc Cicero in Lælio, quem vide. 13 Quod laudarunt. 14 Non laudat. 15 Quod negarunt. 16 Aliquis. 17 Affirmat aliquis, ego etiam affirmo. 18 In animum meum induxi, legem mihi istam præscripsi. 19 Assentiendo & adulando approbare. 20 Illud lucrum parasiticum, scilicet omnia posse assentari, est nunc multò copiosissimum, quàm illud apud sæculum prius fuerat.

PA. 1 Scitum herclè hominem: 2 hic homines prorsùs ex ſtultis 3 inſanos facit.
GN. Dum hæc 4 loquimur, intereà loci ad 5 macellum ubi adventamus,
Concurrunt læti mihi obviam 6 cupedinarii omnes,
7 Cetarii, 8 lanii, 9 coqui, 10 fartores, 11 piſcatores, 12 aucupes, 26
13 Quibus, & 14 re ſalvâ, 15 & perditâ, profueram & proſum ſæpè:
Salutant: ad cœnam 16 vocant: 17 adventum gratulantur.
Ille ubi miſer 18 famelicus videt me eſſe 19 in tanto honore,

2 Audio ſcientem & arguum hominem. Ironia. 2 Parasitus Gnatho. 3 Suæ mentis non compotes, ſed deſipientes. 4 Inter nos. 5 Locum, ubi opſonia, id eſt ea, (quæ veſcendi causâ in urbem eſſent allata, qualia ſunt omnia, quæ adduntur pani & vino) vendebantur. 6 Lautiorum epularum venditores: ſic dicti, quod alimenta rebus cupidinis præbeant. *Cupedia* autem appellantur cibi lautiores. 7 Qui majores piſces vendunt, ut cete. 8 Qui pecora laniant ſive diſcerpunt: quorum officina dicitur *laniena* 9 Quorum opſoniorum coquendorum curam gerunt. 10 Qui farcimina farciunt & vendunt. *Farcimen* inteſtinum eſt fartum, conciſâ minutim carne, ſimili-ve farturâ oppletum. Belg. *Beuling of VVorſt.* 11 Illi, qui recentem piſcem præbent. 12 Avium captores: ab *avibus capiendis* dicti, quibus inſidias tendunt. 13 Cupedinariis. 14 Cùm adhùc haberem patrimonium. 15 Et poſtquam patrimonium meum conſumpſeram. 16 Invitant me. 17 Ob adventum meum me cum gratulatione excipiunt. 18 Fame confectus. 19 In tanto honore, id eſt, ita ſalutari, & & vocari ad cœnam. Archaïſmus. Sic Cicero dixit, *in poteſtatem eſſe*, pro in poteſtate.

Et

Et tam facilè victum quærere: 1 ibi 2 homo
cœpit me obsecrare,
Ut sibi liceret discere 3 id 4 de me: sectari
jussi:
Si potis est, tanquam Philosophorum habent
5 disciplinæ 6 ex ipsis
7 Vocabula, 8 parasiti itidem ut 9 Gnathonici vocentur.
PA. Viden' otium, & cibus quid 10 facit alienus? GN. sed ego cesso
Ad Thaidem 11 hanc deducere, & 12 rogare ad 13 cœnam ut veniat.
Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristem video,
14 Rivalis servum: salva res est: 15 nimirum 16 hic 17 homines 18 frigent.
Nebulonem hunc 19 certum est ludere. PA.
20 hice hoc 21 munere arbitrantur
22 Suam Thaidem esse. GN. Plurimâ salute
Parmenonem

1 Tunc. 2 Scilicet miser. 3 Artem parasitandi. 4 A me. 5 Sectæ, scholæ. 6 Philosophis. 7 Appellationis, ut vocentur Pythagorei, Platonici, Epicurei. 8 Qui discunt artem. 9 Ut sicut ab Aristotele Aristotelici, à Platone Platonici, à Pythagorâ Pythagorei, ab Epicuro Epicurei, ita à Parasito Parasitici, & à Gnathone Gnathonici appellentur. 10 Faciat. Enallage modi. 11 Puellam militis. 12 Thaidem. 13 Militis. 14 Æmuli Phædriæ, qui Thrasonis rivalis est. *Rivales* dicuntur, qui unam amant amicam, quòd quasi uno *rivo* amoris utantur. 15 Procul dubio. 16 Apud Thaidem. 17 Phædria cum suo servo. 18 Non placent, non valent gratia. Metaphora sumpta ab his, qui manibus, ex frigore stupidis, nihil operari possunt, vel lentè quippiam agunt. 19 Firmiter decrevi deridere hunc Parmenonem, hominem nihili. 20 Thraso & Gnatho. Secum autem loquitur servus. 21 Istius puellæ. 22 Quod nominem præter Thrasonem amare debeat. Ironia.

Summum 1 ſuum impertit Gnatho: quid agitur. Pa. ſtatur. Gn. Video:
Nunquid-nam hic, quod nolis, vides? Pa. te. Gn. credo: 2 at nunquid aliud?
Pa. Qui 3 dum? Gn. quia triſtis es. Pa. 4 nihil equidem. Gn. 5 ne ſis: ſed 6 quid videtur
Hoc tibi mancipium? Pa. 7 non malum herclè. Gn. 8 uro hominem. Pa. 9 ut falſus 10 animi eſt!
Gn. Quàm hoc 11 munus gratum Thaidi arbitrare eſſe? Pa. hoc nunc 12 dicis,
13 Ejectos hinc nos: *omnium rerum* 14 heus 15 *viciſſitudo eſt*.
Gn. Sex ego te 16 totos, Parmeno, hos menſes quietum 17 reddam;

2 Scilicet *amicum* 1. vel *ſuum*, id eſt, porcorum: ludit enim in ambiguâ ſignificatione vocis *ſuum*, quæ non tantùm accuſativi, ſed etiam genitivi caſus eſſe poteſt, Nam dixerat Gnatho: *Nebulonem hunc certum eſt ludere.* 2 Scilicet vides, quod nolis videre? 3 Eſt Parelcon. 4 Triſtis ſum. 5 Triſtis. 6 Quid dicis de hoc mancipio, id eſt, ſervâ puellâ? Servi enim vel ſervæ dicuntur *manci-pia* quaſi *manu capta*: nam bello capti in ſervitutem incidebant. 7 Non eſt deforme. 8 Moleſtiam exhibeo Parmenoni. Hoc averſus ad ſpectatores loquitur Gnatho, ut & Parmeno id, quod ſequitur. 9 Quantum errat & deceptus eſt, quòd exiſtimet, Thaidem hoc munere capi poſſe, ut rectè Donatus. 10 Animo Antiptoſis. Virg. *O præſtans animi juvenis*. 11 Mancipium. 12 Dicere vis. 13 Me & herum ex domo Thaidis hoc munere excluſos eſſe. 14 Monentis vox. 15 Alterna mutatio id eſt, varias vices obtinent res mortalium. Adhortatur autem, ne ante victoriam triumphet. 16 Integros hos menſes hybernos, quibus militi, tanquam à militiâ otioſo, Athenis verſari licebat, id eſt, per dimidium annum. 17 Efficiam.

1 Ne ſurſum, deorſum curſites; 2 ne-ve uſque ad lucem vigiles.
Ecquid 3 beo te? PA. men'? 4 papæ! GN. ſic 5 ſoleo amicos. PA. laudo.
GN. 6 Detineo te fortaſſe: tu 7 profectus aliò fueras. 49
PA. 8 Nuſquam. GN. tum tu igitur 9 paululùm da mihi operæ: fac ut admittar
Ad 10 illam. PA. 11 age modò, nunc tibi patent 12 fores hæ, quia 13 iſtam ducis.
GN. Num 14 quem 15 evocari 16 hinc vis foras? PA. 17 ſine, biduum hoc prætereat:
Qui 18 mihi nunc 19 uno digitulo fores aperis fortunatus,
20 Nè tu iſtas 21 faxo 22 calcibus ſæpe inſultabis fruſtra.

1 Ne hùc atq; illùc causâ cui heri ad Thaidē ab hero, rurſum ad herum à Thaidē curſites. 2 Neque noctem inſomnem ducas. 3 Beatum facio, id eſt, nunquid tibi facio rem gratam? 4 Valdè me beas. 5 Ironia per admirationem. 6 Impedio & remoror meo ſermone. 7 Proficiſci ſtatueras in alium locum. Liv. l. 5. Decad. 4. *Quintius quò* profectus erat, *Demetriadem contendit.* Al. *profecturus.* 8 Eram profecturus. 9 Adjuva me paùm. Petitio per irriſionem. 10 Thaidem. 11 Concedentis particula cum quadam Ironiâ. 12 Thaidis. 13 Elegantem puellam. 14 Aliquem. 15 Per me. 16 Ex hac domo. 17 Secum hæc Parmeno, & ad ſpectatores, Gnathone non exaudiente. Scit enim dominum affuturum; & ita eum meretrici abſentiam promiſiſſe. 18 Pleonaſmus. 19 Facillimè. 20 Certè. 21 Faciam. 22 Pedibus ſeu talis pedum ſæpè fruſtra iſtas fores inſultando pulſabis.

GN. 1 Etiam nunc 2 hîc ſtas, Parmeno? 3 eho nunnam hîc 4 relictus cuſtos,

Ne quis fortè 5 internuncius clam à 6 milite ad 7 iſtam curſitet?

PA. 8 Facetè dictum: 9 mira verò, militi quæ placeant.

Sed video 10 herilem filium 11 minorem hùc advenire.

Miror, quid ex 12 Piræo abierit: nam 13 ibi cuſtos publice eſt nunc.

14 Non temerè eſt: & properans venit: neſcio quid circumſpectat.

1 Nondum es intromiſſus? Hùc rediens dicit Gnatho; nam tacitè ingreſſus erat ad Thaidem, eique dona tradiderat. 2 Ante ædes. 3 Interjectio attentionem movens. 4 Relictus es à tuo domino Phædria ſpeculator & probibitor? 5 Amantium miniſter ſive clancularius nuntius, qui nuntia mutua defert inter amantes. *Internuncius* enim eſt, qui ambarum partium mandata præfert, ſive qui inter duos medius eſt ad aliquid tractandum, & modò huic, modo illi per vices nuntiat. 6 Thraſone. 7 Thaidem. 8 Ironia: q.d. infacetè & inepte dictum eſt. 9 *Quid mirum eſt*, exponit Donatus; *facetè loqui eum, qui militi placeat?* Aliter Guyetus: *Mira vero*, ſcilicet ſunt iſta, quæ dicis, & quæ militi placeant. 10 Filium heri mei, ſcilicet Chæream, fratrem Phædriæ. 11 Scilicet *natu*, id eſt, juniorem. 12 Athenarum portu, ubi adoleſcentes Athenienſes ſoliti ſunt excubare, ſi quando Athenis impendebat periculum ab incurſationibus hoſtium. 13 In Pyræo ex publico conſtiturus eſt cuſtos, id eſt, excubat adverſus prædonum incurſus. 14 Non ſine cauſa non de nihilo hùc venit,

ACTUS

ACTUS II. SCENA III.

CHÆREA, PARMENO.

*CH. 1 Occidi!
Neque 2 virgo est usquam, 3 neque ego, qui illam è conspectu amisi meo.
4 Ubi quæram? ubi 5 investigem? quem 6 perconter? qua 7 insistam via?
Incertus sum: 8 una hæc spes est: 9 ubi est, diu 10 celari non potest.
11 O faciem pulchram! 12 deleo omnes 13 dehinc ex animo mulieres:
Tædet 14 quotidianarum harum 15 formarum. PA. ecce autem 16 alterum,

* Chærea, frater Phædriæ, virginem, quam, Gnathone deducente, secutus erat ex Piræo in urbem, ob singularem ipsius pulchritudinem, propter quam ipsius amore captus erat, è conspectu suo amissam, quæritur. Deinde consilio Parmenonis sub Eunuchi habitu ad Thaidem deducitur. 1 Perii! Chærea inducitur hîc tanquam properans & circumspiciens, videret ne puellam, quam amabat, Guyetus τὸ *Occidi* hîc additicium putat. 2 Puella Pamphila, ducta ad Thaidem, nusquam apparet, evanuit; perlit. 3 Sum usquam, id est, nullus sum, perii, q. d. Eam perdendo me quoque perdidi. 4 In quo angulo. 5 Per vestigia eam sequar? 6 Interrogem? 7 Teneam sequendo. 8 Unica. 9 Ubicunque. 10 Ob nimiam formæ gratiam. 11 Juven. *facies, non uxor, amatur.* 12 Obliviscor facile omnium mulierum. 13 Postquam vidi hanc puellam. 14 Communium & vulgarium, harum facierum, quas quotidiè videmus. Est enim huic contrarium. Nova figura oris. 15 Puellarum formosarum. Metonymia adjuncti pro subjecto. 16 Filium, fratrem, vel adolescentem minorem natu, scilicet Chæream. Audit Chæreæ verba Parmeno, & seorsum loquitur.

1 De amore nescio quid loquitur, 2 ô infortunatum senem!
3 Hic verò est, qui si 4 occeperit, 5 ludum jocumque 6 dices
Fuisse illum 7 alterum, 8 præut hujus 9 rabies, quæ dabit. 9
Cu. 10 Ut illum Dî Deæque 11 senium perdant, qui me hodiè 12 remoratus est,

1 Ut jamdudum frater ejus Phædria loquebatur. 2 Donatus annotat: *Hoc dictum præstruxit ad exitum fabulæ ac Catastrophen: nam perturbatus ad Pythiden incredibile hic senex per fallaciam Pythiæ & indicium Parmenonis: atque ita firmabuntur nuptiæ virginis, quam ducet Chærea.* Sed nimis Grammaticalis fuerit illa cogitatio: si quis opinetur, Parmenonem præfagisse hîc Catastrophen fabulæ. Hoc vult Parmeno: 8 Infelicem herum meum Lachetem, cujus alter filius Phædria pridem amore meretricis deperit, alter Chærea nunc, quantum ex his sermonibus colligo, longè magis ex amore insanire incipiet. 3 Talis est Chærea. Quæ hic Donato annotantur, undecunque potus quàm ab ipso, profecta putare malim. 4 Inceperit. 5 Liv. l. 8. Decad. 3. *Ludus & jocus fuisse* Hispaniæ tuæ videbuntur. 6 Dicere aliquis. 7 Phædriam, qui etiam est amator. 8 Præut illa erunt, quæ insania amoris hujus Chæreæ movebit, efficiat, id est: in comparatione eorum, quæ hujus ineptissimi hominis furor concitabit. 9 *Rabies* propriè canum est, quando scilicet in rabiem vertuntur. Indè *rabidus canis*. 10 Utinam. 11 Senem. Synthesis est, nam constructio refertur ad intellectum. 12 Longa sua oratione detinuit, quò minùs sequerer virginem.

1 Me-

1 Meque adeò, 2 qui reſtiterim: tum autem
qui illum 3 floccifecerim.
Sed eccum Parmenonem: ſalve. PA. 4 quid
tu es triſtis? quid-ve es alacris?
Unde 5 is CH. ego-ne? neſcio herclè, neque
undè 6 eam, neque quorſum eam:
Ita prorſus 7 oblitus ſum mei.
PA. 8 Qui quæſo? CH. 9 amo. PA. 10 ehem!
CH. nunc, Parmeno, te oſtendes, 11
qui vir ſies. 15
Scis te mihi ſæpe pollicitum eſſe: 12 Chæ-
rea, aliquid 13 inveni.
Modo quod ames: 14 in eâ re utilitatem
ego faciam ut cognoſcas meam:
Cùm in 15 cellulam ad te patris 16 penum
omnem congerebam clanculùm.

1 Scilicet *Dii Deæque perdant*. 2 Quòd vel quia ceſſaverim ſequi virginem compellatus à ſene. 3 Contempſerim, nihili æſtimaverim, *vel*, quod non ſtatim ab eo diſceſſerim. Nam *floccifacere* is dicitur, qui aliqua ex parte contemnit, & vilipendit. *Floccus* enim particula eſt lanæ, quæ inutilis à vellere divellitur, & evolat: qui ergo res nullius pretii aut momenti, & quas ne vitioſâ quidem nuce emerit, flocci facit, is planè parvi aut nihili pendit. 4 Donatus annotat, proverbium eſſe in hominem perturbatum & incerti vultus. Sententia ab argumento loci non aliena. Guyetus planè reſecat. 5 Venis? 6 Veniam. 7 Ità plane ſum captus mente. 8 Quomodo? 9 Amore ſum correptus. 10 Interjectio commiſerantis. 11 Qualis vir ſis, id eſt, quantam poteſtatem & virtutem habeas. 12 Mimeſis: nam non ſatis eſt ipſi dicere quod ſit pollicitus, niſi etiam dicat quomodo, & quibus verbis. 13 Excogita, elige tantummodò: eſt enim *inveni* Imperativi modi. 14 Faciam ut ſcias quantoperè poſſim tibi eſſe utilis in eâ re, quam amabis. 15 Servi in cellis habitabant. Alioqui *cella* eſt locus domus reponendis claudendiſque rebus apta. 16 Quicquid eſculentum & poculentum pater habebat domi repoſitum.

PA.

PA. 1 Age inepte. CH. 2 hoc herclè factum 'st: fac 3 fis nunc 4 promissa appareant,
Sive adeò digna res est, 5 ubi tu nervos intendas tuos.
6 Haud similis virgo est virginum 7 nostrarum: 8 quas matres 9 student
Demissis humeris esse, 10 vincto pectore, ut graciles sient.
Si 11 qua est 12 habitior paulò, 13 pugilem esse ajunt: 14 deducunt cibum:
Tametsi 15 bona est natura, 16 reddunt curatura junceas:

1 Qui dubitas de promissis, vel jactaste multa largitum. 2 Tu promisisti, & omnem patris penum ad te attuli 3 Si vis. Formula modestè imperantis. 4 Ut in eâ re utilitatem cognoscam tuam. 5 In quâ re conficienda vires tuas, omne studium & industriam tuam ponas. Metaphora. *Nervi* enim propriè sunt in corpore, in quibus vis & robur membrorum consistit. Sunt autem sub venis. *Nervus* etiam significat funem seu restim, quo constringuntur fures. 6 Q. d. Nostrates virgines curâ & industriâ matrum fucatam & adscititiam, habent pulchritudinem: hæc nativam & nulla arte comparatam. 7 Nostræ patriæ, vel in hac civitate. 8 Virgines. 9 Laborant ut habeant demissos & non exstantes humeros, ut longius collum, & rectior corporis status appareat. 10 Tenui, non permisso distendit: antiquitùs enim moris erat, zonâ seu fasciâ quadam mammillas cohibere, ut graciles essent. 11 Aliqua puellarum. 12 Corpulentior, pinguior quàm deceat puellam. 13 Pugili similem, & certaminibus aptam. 14 Matres detrahunt, diminuunt illis cibum, minus cibi dant. 15 Pinguis est natura puellarum. 16 Faciunt matres eas tali studio ac diligentiâ cibos dandi ac instituendi graciles ac tenues instar junci, ut nulla per corpus pinguedo appareat.

1 Itaque ergo amantur. PA. 2 quid tua istæc? CH. 3 nova figura oris. PA. 4 papæ!
CH. Color 5 verus, corpus 6 solidum, & 7 succi plenum. PA. 8 anni? CH. anni? sedecim.
PA. 9 Flos ipse. CH. 10 hanc tu mihi vel 11 vi, vel 12 clam, vel 13 precariò.
Fac tradas: 14 mea nihil refert, dum potiar modò.
PA. Quid, virgo 15 cuja est? CH. 16 nescio hercle.
PA. 17 Undè est? CH. 18 tantundem. PA. 19 ubi habitat?
CH. 20 Ne id quidem. PA. ubi vidisti? CH. in 21 viâ. PA 22 quâ ratione amisisti?

1 Tali industria & curatura, non naturæ beneficio. 2 Quales est ista puella tua? 3 Habet novam, non antehàc visam faciei ac corporis figuram, id est, reliquas puellas omnes vincit formâ. 4 Interjectio ad mirantis venustatem virginis 5 Naturalis, non ex cura, non ex fuco. 6 Firmum, constans, quod propter vigorem, optimamque naturæ & virium constitutionem amatori placere posset. 7 Humoris naturalis, non corrupti, quo animalis corpus alitur ac sustentatur: nam humor in corpore animalis, qui corruptus est, dicitur *pus*. Dicit ergo *succi plenum*: quia nemo illi cibum deducit. 8 Quot sunt anni illi? 9 Et optimæ ætatis, ἀκμὴ est in ea, cum sit sedecim annos nata. 10 Formosissimam puellam. 11 Violentia: quia virgo est. 12 Aliis nescientibus: quia custoditur. 13 Precibus: quia Charere pretium deest. 14 Non curo, quâ ratione mihi tradatur, dummodo ex voto meo eâ utar. 15 Ex quibus orta est parentibus? 16 Cuja sit. 17 Ex qua patria est? 18 Quantum scio, cuja sit, id est, etiam nescio. 19 In qua platea. 20 Nec etiam scio id, scilicet ubi habiteret: & est venusta variatio responsionis, *nescio*, *tantundem*, *ne id quidem*. 21 Platea. 22 Quomodo an ipsi eam è conspectu tuo?

CH.

CH. 1 Id equidem adveniens mecum stomachabar modò:
Neque quemquam hominem esse ego arbitror, cui 2 magis bonæ
Felicitates omnes 3 adversæ sient.
Quid hoc est 4 sceleris? 5 perii. PA. quid factum 'st? CH. rogas? 35
Patris cognatum atque 6 æqualem Archidemidem
Nostin'? PA. 7 quid ni? GR. 8 is, dum 9 hanc sequor, fit mihi obviam.
PA. 10 Incommodè hercle. CH. 11 imò enim verò infeliciter:
Nam incommoda 12 alia sunt dicenda, Parmeno. 39
13 Illum, liquet mihi dejerare, his mensibus
Sex, septem prorsum non vidisse proximis,

1 Propter id intor eundum indignabar, irascebar: quia sic mea culpa amiseram. Undè & *stomachus* sæpius pro ira sumitur. Indè eleganter dicimus, *stomachum movere*, *stomachum facere*, id est, irritare & ad iracundiam provocare. 2 Quam mihi. 3 Minus secundæ, minus faventes, cò quod virginem tantæ pulchritudinis censerim. Nam vidisse eam, felicitatis judicat: sed amisisse, adversæ felicitatis. 4 Infortunii, infelicitatis Martial. *Accidit infandum nostræ scelus, Aule, puellæ. Amisit lusus, deliciasque suas*, &c. Donatus Chæream hæc verbà meritò tribuit. 5 Exclamatio dolentis & desperantis. 6 Æquævum, ejusdem ætatis, ætate parem. *Æquales* enim dicuntur, qui pares sunt ætate, & æquè multos numerant annos. 7 Scilicet *novissem*. 8 Cognatus patris. 9 Puellam 10 Intempestivè hoc accidit. 11 Auxesis per correctionem. 12 Quæ sunt leviora. 13 Ordo est: *Liquet dejerare*, id est, liquidò jurare possim, *me non vidisse illum*, scilicet Archidemidem, *prorsùs bis sex vel septem mensibus proximis*, id est, superioribus aut præteritis.

Nisi nunc, cum minimè 1 vellem minimèque opus fuit.
2 Eho, 3 non-ne hoc monstri simile 'st? quid ais? PA. 4 maximè.
CH. 5 Continuò accurrit ad me, 6 quàm longè quidem,
Incurvus, tremulus, labiis 7 demissis, 8 gemens:
9 Heus, heus, tibi dico, Chærea, inquit: 10 restiti.
11 Scin', quid ego te volebam? 12 dic: cras est mihi
13 Judicium: 14 quid tum? 15 ut diligenter nuncies
Patri, 16 advocatus manè mihi esse ut meminerit.
Dum hæc dicit, abiit hora: jogo 17 numquid velit.

1 Videre. 2 Interjectio indignationem & animi passionem ostendens. 3 Nonne hoc est veluti portentum, ita perdidisse eam adventu senis illius? 4 Admodum monstri simile est. 5 Illicò, statim. Nota hic figuras πραγματικὰς per μίμησιν & διατύπωσιν rem accuratè exhibentes. Senis adventus, accessus, habitus, gestus; oratio, mandata, cum tædio omnia referuntur. Vide Donatum. 6 Eminùs, de longè, μακρόθεν. 7 Pendentibus. 8 Propter continuam tussim. 9 Vocantis adverbium est. Adverte tædium senis, Chæream festinantem remorantis. 10 Fixi gradum. 11 Verba senis sunt. 12 Scilicet *inquio illi*. Respondet enim Chærea. 13 Causa forensis dicenda, id est, cras mea causa agitur, in jus vocatus sum. Verba senis. 14 Quod inde vis dicere, si cras sit tibi judicium? Respondet Chærea. 15 Scilicet *volo*. 16 Patronus, qui causam meam agat. 17 Formula abire cupientis.

1 Rectè, 2 inquit: abeo: cùm 3 hùc respicio ad virginem,
Illa sese interea 4 commodum hùc 5 adverterat
6 In hanc nostram plateam. PA. 7 mirum, ni 8 hanc dicit, 9 modò
10 Huic quæ data est dono. CH. hùc cùm advenio, 11 nulla erat.
PA. 12 Comites secuti scilicet sunt virginem? 55
CH. 13 Verùm, 14 parasitus cum ancillâ. PA. 15 ipsa 'st: 16 ilicet,

1 Nihil aliud volo, tantum est. 2 Respondet senex. 3 In hanc partem, in qua Thais habitabat. 4 In ipso temporis articulo. 5 Diverterat, deflexerat. 6 Ubi pater habitat. Nam vicina erat illis Thais, ad quam deducebatur. 7 Hæc secum loquitur. 8 Puellam, missam à milite. 9 Paulò antè. 10 Thaidi. 11 Non erat hic puella: nam ingressa fuerat. 12 Hoc si rogat, non quasi nescíat, sed ut confirmet, quod scit. 13 Fuerunt comites, & secuti sunt virginem. 14 Gnatho & ancilla secuti sunt eam. 15 Ad spectatores hæc dicit. 16 Ire licet. Quoties enim causa ab oratoribus finiebatur, & à judice sententia ferri debuerat, semper conclamabatur, *licet*, id est, ire licet. Finitæ ergo rei & cognitionis plena vox est.

1 Desine: jam 2 conclamatum 'st CH. 3 alias res agis.
PA. Istuc ago quidem. CH. nostin' 4 quæ sit? dic mihi: aut
5 Vidistin'? PA. vidi, novi: scio, 6 quo abducta sit,
CH. Eho Parmeno mi: nostin'? PA. novi. CH. & scis, ubi siet? 60
PA 7 Hùc deducta 'st ad meretricem 8 Thaidem, 9 ei dono data est.
CH. Quis is est tam 10 potens cum tanto munere hoc? PA. 11 miles Thraso,

1 De illa porrò interrogare. 2 Transactum & finitum est: ut conclamata corpora nihil reliqui jam habent ad vitæ efficiarvel, *conclamatũ est*, id est, satis dictum est, jam de ea tacere potes, ut in funere post conclamationẽ siletur: scio enim, quæ sit illa puella, & ubi sit, nec pluribus opus est. Alii ita explicabant: *conclamatum est*, id est, satis deploratum est, satisq; vociferatũ est, quia dixerat, *ô infortunatum senem!* tanquam dicat jam occisum patrem propter filii utriusque amorem. *Conclamare*, propriè est simul clamare. *Conclamate vasa* militaris est locutio, pro denuntiare inter milites, ut vasa colligant: quod fiebat, cũ exercitus moturus erat castra. Hinc *conclamatum est*, idest transactum & finitum est. Solebant enim cadavera recentia defunctorum aqua frigida ablui primùm, quòd vitalis spiritus inclusus non rarò fallere soleat, deinde per intervalla ter *conclamare*. Quòd si ne tùm quidem spiritus se proderet, quasi rebus desperatis, rogo imponebantur. Hinc in proverbium ablit, *conclamatum est*, cùm significamus nihil spei superesse. Hinc *conclamatio*, id est, multorum clamor. Metaph. ergo est à funeribus. 3 Non attendis ad ea, quæ dico, occupatus in aliis rebus cogitandis. 4 Illa virgo. 5 Virginem. 6 Scilicet in ædes Thaidis, 7 Deducta Δειχτικῶς. 8 in ædes Thaidis. 9 Thaidi. 10 Dives cum tam lepidâ puellâ. 11 Amator Thaidis est tam potens.

Pha-

Phædriæ 1 rivalis. Ch. 2 duras fratris partes prædicas.
Pa. Imò, si scias quod donum 3 huic dono 4 contrà comparet,
Tum magis 5 id dicas. Ch. 6 quod-nam quæso herclè. Pa. 7 Eunuchum. Ch. illum-ne obsecro 65
8 Inhonestum hominem, quem mercatus est heri, senem, 9 mulierem?
Pa. 10 Istum ipsum. Ch. 11 homo, 12 quatietur certè cum dono foras.
13 Sed istam Thaidem non scivi nobis vicinam. Pa. 14 haud diu est
Ch. 15 Perii! nunquam-ne etiam me 16 illam vidisse? 17 eliodum dic mihi;
18 Est-ne, ut fertur, forma? Pa. 19 sanè: Ch. 20 at nihil ad nostram hanc. Pa. 21 alia res est. 70

1 Qui amat eandem. 2 Asperum onus seu provinciam fratris mei dicis, quia rivalem habet divitem, cum Phædria sit pauper. Metaph. petita ab actoribus scenicis, qui partes in recitandis fabulis, ad quas erant idonei, habebant. 3 Virgini à Thrasone missæ. 4 Vicissim emat, apparet. 5 Scilicet duras esse Phædriæ partes. 6 Donum. 7 Comparavit contrà. 8 Fœdum. 9 Effœminatum, glabrum, quia mollitiem habet membrorum ut mulier. 10 Comparavit huic dono. 11 Frater meus Phædria. 12 Trudetur, fugabitur, ejicietur cum impetu quodam foras cum dono. 13 Virginis conspectæ desiderium facit. Chæream curiosum etiam circa domum Thaidis. 14 Haud diu fuit vicina. 15 Dolentis. 16 Thaidem. 17 Interjectio movens attentionem. 18 Habet-ne pulchritudinem tam insignem, & præstantem, ut est rumor? 19 Certe est, ut fertur, forma. 20 Sed cum forma meæ puellæ, à me visæ, non potest conferri ejus forma. 21 De hac & de illa, id est, magna esse inter illas differentia, concedo tuam excellere.

Ch,

CH. Obsecro hercle, Parmeno, fac ut 1 potiar. PA. faciam 2 sedulò; ac
3 Dabo operam, adjuvabo: 4 nunquid me aliud? CH. quò nunc is? PA. domum,
Ut 5 mancipia hæc, ita ut jussit 6 frater, deducam ad 7 Thaidem.
CH. O fortunatum istum Eunuchum, 8 qui quidem in hanc 9 detur 10 domum!
PA. 11 Quid ita? CH. rogitas? 12 summâ formâ semper 13 conservam domi 75
14 Videbit, colloquetur, aderit unà 15 in-unis ædibus,
Cibum nonnunquam capiet cum eâ, interdum 16 propter dormiet 17
PA. 18 Quid, si nunc 19 tute fortunatus sias? CH. 20 quâ re, Parmeno?
Respondè. PA. capias tu illius vestem. CH. 21 quid tum posteà?

1 Illâ puellâ. 2 Diligenter. 3 Ut possis potiri. 4 Discedendi formula. 5 Hos servos, scilicet Eunuchum & Æthiopissam. 6 Frater tuus Phædria. 7 Thaidis ædes. 8 Eunuchus. 9 Mittatur. 10 Thaidis ubi est puella. 11 Quare judicas fortunatum? 12 Excellenti, eximia pulchritudine. Nam, quæ summa sunt, præ cæteris excellunt. 13 Puellam, quæ erit conserva illi, cùm ipse sit servus. 14 Alludit ad quinque amoris *lineas* seu *gradus*. Hi sunt visus, colloquium, osculum, tactus & concubitus. 15 In una eademque domo. *Unus, a, um*, in plurali nominibus tantùm, singulari numero carentibus, quæ tamen pro singularibus intelliguntur, jungi solent: ut: *una mœnia, unæ ædes*. 16 Juxta, prope eam. Adverbialiter, ut in Adelph. Propter *hunc assidet*. Sal. in Cat. Propter *aquilam assistit*. 17 Ironia. Dicit enim hæc verba non seriò, sed joco. 18 Ut ille Eunuchus. 19 Quo pacto possum ipse fieri fortunatus? 20 Scilicet *caperem*? 21 Scilicet futurum est, indutâ illius veste.

PA.

PA. 1 Pro illó te 2 deducam . CH. 3 audio.
PA. te esse 4 illum 5 dicam. CH. intelligo.
PA. Tu illis 6 fruare 7 commodis, quibus tu
8 illum dicebas modò.
Cibum unà capias, adsis, tangas, ludas, propter dormias:
9 Quandoquidem 10 illarum neque te 11 quisquam novit, neque scit, qui sies.
Præterea 12 forma, 13 ætas ipsa 'it, facilè ut pro Eunucho 14 probes.
CH. Dixti pulchrè: nunquam vidi melius consilium dari.
15 Age eamus intrò: nunc jam 16 orna me,
17 abduc, duc, quantum potes,
PA. Quid agis? 18 jocabar equidem. CH. 19 garris. PA. 20 perii, quid ego egi miser!
Quò 21 trudis? 22 perculeris jam tu me: tibi equidem dico, mane.

1 Loco illius Eunuchi. te esse Eunuchum, cùm sis 2 Ad Thaidem. 3 Assentientis, seu permittentis. 3 Eunuchum. 4 Thaidi. 5 In domo Thaidis. 6 Utilitatibus, voluptatibus. 7 Eunuchum, fruiturum. 8 Confutatio objectionis à facili. 9 Ex illis mulierculis apud Thaidem. 10 *Quisquam* masculini generis est, sed Poëta conjunxit cum fœminina voce, id est, quæque illarum. Est autem Græcissmus. Nam Græcis τις, τινὸς, generis communis est. Intrà 4, 4, 10. *Hunc oculis suis nostrarum nunquam* quisquam *vidit*, *Phædria*. 11 Pulchritudo tua. 12 Juvenilis talis est. 13 Probè oiliter possis ostendere ac persuadere Thaidi, adhùc imberbis, nec gravem habeas vocem. 14 Periculum fac, aut experiri. 15 Hortantis est. 16 Induc me veste Eunuchi. 17 Deduc pro Eunucho. 18 Joco, non seriò, dicebam supra dicta. 19 Nugas agis. Q.d. non volo joco dictum tantùm, sed seriò accipere. 20 Quia dedi adolescenti ejusmodi cõsilium. 21 Impellis me? 22 Propè ad terram me dejecisses, evertisses, si perrexisses me sic trudere. Donatus judicat sumtum esse ab iis, qui onustos currus, ut exonerentur, percellebant, id est, evertebant. Plaut. Epidic. 4, 2. *Plaustrum perculi.*

CH.

CH. Eamus. PA. pergin'? CH. 1 certum 'st.
PA. vide, ne nimiùm 2 calidum hoc sit modò.
CH. 3 Non est profectò: 4 sine. PA. 5 at enim isthæc in me cudetur faba. 6 ah!
Flagitium facimus. CH. an id flagitium est,
si in 7 domum meretriciam 91
Deducar, & illis 8 crucibus, quæ nos, nostramque adolescentiam
Habent 9 despicatam, & quæ nos semper omnibus cruciant modis,
Nunc 10 referam gratiam, atque 11 eas itidem fallam, ut ab illis fallimur?
An potiùs 12 hæc 13 patri æquum est fieri, ut à me 14 ludatur dolis? 95
Quod qui 15 rescierint, 16 culpent? 17 illud meritò factum omnes putent.

1 Firmiter decrevi ire. 2 Audax, præceps, θερμὸν, & à consequenti periculosum facinus, ut Donatus exposuit. Qui *callidum* hîc legunt, parùm callidi videntur. 3 Nimiùm calidum, id est, periculosum. 4 Permitte me ire, ne impedias: properantem enim ChæreamParmeno retinere volebat, quod in se faba illa cuderetur, ut ipse ait. 5 At enim omne hoc malum in me recidet, mihi imputabitur hæc culpa, ego luam pœnas, sicut terra, in quâ cuditur, id est, quatitur fustibus faba, cùm siliquis exuitur, laboratt cùm enim fabæ fustibus tunduntur in aream, ipsa etiam area tunditur. 6 Interjectio dolentis. 7 Thaidis. 8 Meretricibus; quæ animos amatorum excruciant. Metaph. 9 Contentam. 10 Est verbum μέσον seu medium. 11 Cruces, seu mererrices. 12 Istas meretricum injurias. 13 Scilicet *convenit*. Q. d. imò potiùs, flagitium est, patrem fallere, 14 Pater fallatur. 15 Cognoverint à me hoc esse factum. 16 Q. d. nulli reprehendent. 17 Delusam esse dolis meretricem Thaidem.

PA.

PA. 1 Quid istuc? 2 si certum 'st facere, facias: verùm ne post 3 conferas 97
Culpam in me. CH. non faciam. PA. 4 jubes-ne? CH. jubeo, cogo, atque impero. 5 Nunquam defugiam autoritatem. PA. sequere. CH. Dii vertant benè.

1 Formula est ægrè consentientis. Vide suprà 2 Si constituisti. 3 Rejicias, transferas. 4 Me ornare te & deducere pro Eunucho in ædes Thaidis? 5 Nunquam detrectabo nomen autoris, neque culpam in te conferam, nunquam negabo me autorem fuisse, & pro meo in te imperio coëgisse ut faceres. *Defugere* enim *autoritatem* est, cum rei alicujus faciendæ autor fueris, ejusq; eventum in te receperis, id negare posteà & fateri nolle, eam te autore factam. Cic. pro Syllâ: *Attende jam, Torquate, quàm ego non* defugiam autoritatem *Consulatus mei*, id est, quàm ego non inficier, quæ à me Consule gesta sunt, ea omnia me autore gesta esse. Sic & Plaut. *Suspende, vinci, verbera: autor sum; sine.* M. Si autoritatem *posteà* defugeris; *Ubi dissolutus tu fies, ego pendeam*: id est, si tu posteà negare *volueris*, te harum mihi rerum autorem fuisse.

ACTUS III. SCENA I.

THRASO, GNATO, PARMENO.

TH. 1 MAgnas verò 2 agere gratias Thaïs mihi?
GN. 3 Ingentes. TH. 4 ain'tu, 5 lætaest?
GN. 6 non tam ipso quidem.

1 Gnatho parasitico more militi, sibi stultè blãdienti assentatur: assentanti credit Thraso, seque & facta sua immodicè jactat. Consulit item Gnatho, ne missos purget se Thaidi de amore Pamphilæ, imò potius augeat suspicionem, & sic par pari referat. 2 Agebat. 3 Maximas agebat gratias. Explicat Cic. in Lælio: *Satis erat respondere, magnas: ingentes, inquit: semper auget assentator id, quod is, cujus ad voluntatem dicitur, vult esse magnum.* Assentatio sc. parasitica, & stultitia glorioši militis ἀντιφρόνησις. 4 Ais-ne, id est, affirmas hoc etiam? 5 Propter domum meam? 6 οὐχ ὅτῳ χαίρει τῷ δώρῳ, ἀ τῷ ὑπὸ σοῦ δεδόσθαι.

1 Do-

1 Dono, quàm 2 abs te datum esse: 3 id verò 4 seriò
5 Triumphat. PA. 6 hùc 7 provisò, ut, ubi 8 tempus siet,
9 Deducam: sed eccum militem. TH. est istuc 10 datum
Profectò mihi, ut 11 grata sint, quæ facio, omnia.
GN. 12 Adverti herclè animum. TH. 13 vel Rex semper 14 maximas
Mihi agebat, 15 quidquid feceram, 16 aliis non 17 item.

1 Læta erat. 2 Cujus amore lætatur. Nam multùm refert, à quo sit munus missum. 3 Propter id, sc. quod abs te datum est. 4 Bono animo, non fictè. 5 More triumphantis ducis vehementer gaudet & exultat. Dicit autem, *triumphat*, propter militem, quod ex victoriâ, militiâ parta, triumphatur. 6 Parmeno hæc separatim loquitur, & secum. 7 Prodeo, ut videam. 8 Occasio. 9 Mancipia, seu hunc Eunuchum cum Æthiopissâ ad Thaidem. 10 A superis est concessum. Hic incipit Thraso suum encomium de sua persona, factis, & rebus gestis. 11 Ut me apud alios gratum faciant, vel gratiam mihi concilient. Sic Heaut. 2. 2. *Cum* gratum esse *mihi potuit, nolui*, id est, cùm ea res potuit mihi gratiam patris concjliare. 12 Animadverti & observavi id tibi datum esse. 13 Etiam Imperator & dux meus, ut nihil dicam de Thaide, & aliis. 14 Scilicet *gratias*. 15 Etiamsi erat admodum exile officium. 16 Militibus suis. 17 Agebat tantas gratias.

GN. 1 Labore 2 alieno magnam 3 partam gloriam
4 Verbis sæpè in se 5 transmovet, qui habet 6 salem,
Quod in te est. TH. 7 habes. GN. Rex 8 te ergò in oculis. TH. 9 scilicet.
GN. Gestare. TH. 10 verò: 11 credere omnem exercitum,
12 Consilia. GN. 13 mirum. TH. 14 tum sicubi eum satietas
Hominum, aut 15 negoti si quando odium ceperat,
16 Requiescere ubi volebat, 17 quasi: nostin'? GN. scio.

1 Ordo est: *Is*, qui habet salem, qui est in te, sæpè transmovet in se verbis gloriam partam magno labore alieno. Jocum ex ambiguo fecit parasitus: dum enim videri vult dicere, nihil mirum esse, quod Rex ipsi maximas egerit gratias, aliis non item; eò quod viri sapientes, qualis Thraso esset, non tantum suorum factorum gloriam referrent, sed aliena etiam merita peritia fandi & dexteritate orationis aulicâ suum ad decus traherent: reverâ hoc ait, glorioso homines & ineptos alieni laboris gloriam magnificis verbis imprudenter sibi vendicare. Satis poterat persentiscere sannã Gnathonis, ni fuisset lapis. 2 Aliorum. 3 Quæ acquisita est. 4 Eloquentia sua. 5 Traducit, transfert, sibi adscribit. 6 Sapientiam, lepõrem, dicendi gratiam. Quemadmodum sal est condimentum cibi: ità facetiæ sunt condimenta in oratione. Hinc sales, id est, salsè dicta. 7 Intelligis, capis. 8 Regitur iste accusativus è sequenti verbo *gestare*, id est, Rex te ergò diligebat. 9 Certè. 10 Imò verò. 11 Credebat, id est, committebat mihi. 12 Secreta credebat, id est, ego eram ei à consiliis. 13 Quòd hoc tibi fecerit Rex. 14 Præterea si quando tædio hominum erat affectus. 15 Rerum. 16 Vacuus esse à negotiis. 17 Facilè intelligere potes, quid dicere velim. Venustè exprimitur stulti militis infantia, qui intelligi vult ab aliis, quod ipse exprimere non valet.

1 Quasi

1 Quasi ubi illam 2 exspueret miseriam ex animo. Th. 3 tenes.
4 Tum me convivam solum 5 abducebat sibi. Gn. 6 hui!
Regem 7 elegantem narras. Th. imo sic homo
Est 8 perpaucorum hominum. Gn. 9 imò nullorum arbitror,
Si tecum vivit. Th. 10 invidere omnes mihi:
11 Mordere clanculùm: 12 ego non flocci-
pendere: 21
13 Illi invidere 14 miserè: verùm 15 unus tamen

1 Succurrit hic parasitus Gnatho infantiæ Thrasonis, &, quod deerat, supplet. 2 Cum fastidio ejiceret ac expelleret illam animi molestiam. Metaphora. *Exspuere* enim est cum fastidio aliquid ejicere & expellere. 3 Intelligis. 4 Cū satietas eum, hominum, aut negotii odium ceperat, ac requiescere volebat. 5 Utitur vocabulo quasi pompam significans. 6 Admiratio, quâ Gnatho occulte ridet arrogantiam Thrasonis. 7 Habentem delectum personarum. 8 Qui pauco:ū familiaritate utitur, suisque quibusdam est moribus, neque facilis ad cujusvis hominis convictum. Horatio Mæcenas est *paucorum hominum*. Sat. 1,9. 9 Imò si tecum vivit, sive te assiduum habet, nullis præterea hominibus utetur familiariter: fieri enim non potest, quin præ homine tam elegante & sapiente reliquos omnes contemnat. Latenter significat, eum non esse hominem. 10 Omnes commilitones invidebant mihi, quòd essem intimus consiliarius regis. 11 Non apertè, sed secretò (quia sibi à me metuebant) obtrectabant, & jaciebant dicteria, quibus obliquè me petebant. Metaphora. 12 Ego contemnebam ac nihili æstimabam eos, quod invidèrent mihi, ac morderent clanculùm. 13 Donatus hoc ad ἦθος militis refert: Guyeto intolerabilis visa est repetitio: itaq; resecat aliqua. 14 Vehementer cum molestia sua; *Nam se, non alios, invidus igne coquit*. 15 Ex invidis.

1 Impensè, elephantis quem 2 Indicis præfecerat.
Is ubi 3 molestus magis est, quæso, inquam, Strato,
4 Eò-ne es ferox, quia habes imperium in 5 belluas?
Gn. 6 Pulchrè me herclè dictum & sapienter: 7 papæ!
8 Jugularas hominem: quid 9 ille? Th. mutus illicò.
Gn. Quid-ni 10 esset? Pa. Dî vestram fidem,
11 hominem 12 perditum,
Miserumque, & 13 illum sacrilegum! Th. quid illud Gnatho,
Quo pacto 14 Rhodium 15 tetigerim in convivio,
Nunquid tibi dixi? Gn. nunquam: sed narra obsecro.
16 Plus millies 17 audivi. Th. unà in convivio

1 Maximè, præcipuè invidebat mihi. 2 Ex Indiâ profectis. 3 Verbis. 4 Ideòne, an ob hanc causam es torvus? 5 Elephantos. Elephantorum præstantissimi sunt Indici. 6 Festivè & lepidè 7 Interjectio admirantis tale dictum. 8 Attonitum ac mutum reddideras eum tali dicto, non secùs ac si jugulasses, id est, occidisses eum: nam omnem respondendi ac contradicendi materiam ipsi præcidebas. Metaph. 9 Scilicet *respondit?* 10 Scilicet *mutus* 11 O militem Thrasonem. 12 Qui cæco sui amore nec vera à falsis discernit, & hæc præ illis amat. 13 Gnathonem nefarium, impensè improbum, qui adulando ex stultis insanos facit homines. Hæc ad spectatores dicit. 14 Adolescentem quendam è Rhodo. 15 Pupugerim, delusserim, dicteriis, lacessiverim: sic ἅπτεσθαι etiam à Græcis usurpatur. Metaphora. 16 Sæpiùs, Synecdoche numeri finiti pro infinito. Non ad militem, sed de milite ad spectatores aversus dicit Gnatho. 17 Ex aliis, vel ex ipso Thrasone.

Erat

Erat hic, 1 quem dico, Rhodius adoleſcentulus.
Fortè 2 habui ſcortum: 3 cœpit ad 4 id alludere,
Et 5 me irridere: quid agis, inquam, homo impudens? 35
6 Lepus tute es, & palpamentum quæris.
Gn. 7 ha, ha, hæ.
Th. Quid eſt? Gn. 8 facetè, 9 ſepidè, 10 lautè, 11 nihil ſuprà.
12 Tuum-ne, obſecro, hoc 13 dictum erat? vetus 14 credidi.
Th. Audieras? Gn. ſæpè; 15 & fertur imprimis. Th. 16 meum eſt.
Gn. 17 Dolet dictum imprudenti adoleſcenti, & libero. 40

1 De quo. 2 In convivio. 3 Adoleſcentulus. 4 Scortum, id eſt, jocari cum eo ſcorto. 5 Quem Rex ſolebat habere pro ſummo ſuo conſiliario. 6 Donatus: *Quid in te habes, hoc quæris in altero*, id eſt, tu ipſe ſatis effœminatus es & mollis, & quæris mulierem. Qui hunc locum obſcurum queruntur, de pudore & modeſtia Terentiana queri videntur. 7 Interjectio ridentis. 8 Feſtivè dictum eſt. *Facetus* enim dicitur, qui facit verbis quod vult. 9 Venuſtè. 10 Ornatè, ſplẽdidè. 11 Nihil melius & jucũdius dici poterat. 12 A te inventum. 13 Proverbium. 14 Eſſe dictum. 15 Et dicitur inter prima & præcipua dicta, quæ facetiam habent. 16 Hoc dictum. 17 Dolet mihi ſeu doleo illud, ſc. *Lepus tute es, et pulpamentum quæris*, dictum eſſe Rhodio illi adoleſcenti ignaro, ac ſoluto & effræni. Q. d. Malim hoc dictum fuiſſe aliis prudentibus. Donatus Gnathoni tribuit, & curioſiùs explicat. Alii Thraſonis narrationi contribuunt. Guyetus planè expungit.

PA. At 1 te Dii perdant. GN. quid 2 ille quæ-
so? TH. 3 perditus. 41
4 Risu omnes, qui aderant, emoriri: denique
5 Metuebant omnes jam me. GN. non injuriâ.
TH. 6 Sed heus tu, 7 purgo n' ego me de
istac Thaidi,
8 Quòd eam me amare suspicata 'st? GN. 9
nihil minùs, 45
Imò 10 magis auge suspicionem. TH. cur?
GN. rogas?
Scin'? si quando 11 illa mentionem Phædriæ
Facit, aut si laudat, te ut 12 malè urat. TH.
13 sentio.
GN. 14 Id ut ne fiat, 15 hæc res sola 'st re-
medio.

1 Gnathonem assentatorem. Hoc Parmeno secum dicit. 2 Adolescens facere respondebat? 3 Sc. *fuit*, id est perilit, & totus superfactus est, ne verbum quidem poterat loqui. Guyetus mallet *percitus*, id est, insaniâ, furore correptus est, ἐμάνη. Nisi τὸ *perditus*, velis accipere, in pudorem datus erat, nec, quid responderet, habebat, ut diximus: ut suprà, simili ὑπερβολῇ: *jugularas hominem.* 4 Præ nimio risu moriebantur, id est, vehementer ridebant. 5 Ne quid simile illis dicerem. 6 Formula ad aliud vocantis colloquium, seu consilium: dignus enim hoc imperatore consiliarius: præstruitur autem hæc ad rixam, de quâ infrà, 4, 1, ut rectè Donatus notat. 7 Purgare ne debeo, id est, excusare me de ista puella Pamphila apud Thaidem? 8 Dixerat enim Thais suprà: *Sed ego, quantum suspicor, ad virginem animum adjecit*, 9 Sc. *facias*, quàm te purges. 10 Fac ut magis suspicetur de virgine. 11 Thais sermonem de rivali Phædriâ in convivio habet. 12 Valdè, vehementer istis verbis crucier, aut zelotypia accendat. 13 Intelligo. Metaph. ab ignibus. 14 Ne laudet Phædriam rivalem, & urat te istis sermonibus. 15 De qua nunc dicam.

1 Ubi 2 nominabit Phædriam, 3 tu Pamphilam
4 Continuò, si quando 5 illa dicet, Phædriam
Intromittamus 6 commissatum: 7 tu, Pamphilam
Cantatum 8 provocemus: si laudabit 9 hæc
10 Illius formam: tu 11 hujus 12 contrà: denique
13 *Par pro pari referto*, 14 quod 15 eam mordeat.
TH. 16 Siquidem me amaret, tum 17 istud prodesset, Gnatho.
GN. 18 Quando illud, quod tu das, exspectat, atque amat:
Jam dudùm te amat: jam dudùm 19 illi facilè fit,
Quod doleat: 20 metuet semper, quem ipsa nunc capit
21 Fructum, ne quando iratus tu 22 aliò conferas.

1 Cicero Ep. fam. 1. 9. hoc consilium repungendi lacessentes, ad forensia cum gratia transtulit. 2 In convivio. 3 Nominato 4 Illico, statim. 5 Thais 6 Ad comedendum introducamus. 7 Dices. 8 Foras vocemus. 9 Thais. 10 Phædriæ pulchritudinem. 11 Pamphilæ. 12 Vicissim. 13 Tu injuriam injuriæ accommodato. Quo proverbio monemur, ut tales simus in alios, quales in nos illos experimur. 14 Par pari referre. 15 Thaidem repugnat, irriter, offendat. Metaphora. 16 Donatus argutiùs quædam hic differit; in quibus nec boni nihil, nec sana omnia. Non potuit autem non obvia Thrasoni esse, imò infixa hæc dubitatio: tum quia non sine rivali amabat (rivalis autem semper rivalem metuit, ne sibi præferatur) nam quia Thais ostenderat, se suspicari, militem promissæ virginis amore teneri: quæ suspiciones animum facilè alienare possunt. 17 Quod dicis & mones, sc. par pari referre. 18 Quandoquidem, quia. 19 Thaidi. 20 Thais. 21 Eam utilitatem. 22 Ad aliam amicam convertas.

TH. Benè dixti: at mihi 1 istuc non in mentem venerat.

GN. 2 Ridiculum: 3 non enim 4 cogitâras: ceterùm,

5 Idem hoc tute 6 meliùs quantò 7 invenisses, Thraso?

1 Consilii. 2 Donatus *vel hominem, vel dictum significamus*: si hominem, tum aversus ad spectatores dixerit Gnatho: sin aliter accipimus, tum ad figuras παρῤῥησιαστικὰς adulatorũ pertinebat, & satis commodè explicabitur: posteriùs hoc omninò tenendum arbitror. 3 Adulatoriè. 4 De isto consilio. 5 Consilium, quod inveni. 6 Quàm ego. 7 Si cogitare voluisses.

ACTUS III. SCENA II.

THAIS, THRASO, PARMENO, GNATHO, PYTHIAS.

TH. 1 AUdire vocem visa sum 2 modò 3 militis:

Atque 4 eccum: salve mi Thraso. THR. ô Thais mea,

5 Meum suavium; quid agitur? ecquid nos amas

6 De fidicinã istac? PA. 7 quàm venustè! quod dedit

1 Εὕρημα blandimenti meretricii, ad congressum & colloquium. Parmeno Eunuchum & Æthiopissam, Phædriæ munera, tradit Thaidi, præsente milite rivali, qui ea contemnit, assentante interim Gnathone, & Parmenoni insultante, qui, ut justus erat, verbis ea ornat: tandemque Thais cum milite ad cœnam proficiscitur. 2 Paulò ante. 3 Thrasonis. 4 Ecce eum. 5 Mea suavitas meum corculum. 6 Propter istam puellam Pamphilam, quæ scit fidibus canere? 7 Quam facetè orditur de eo, quod dedit, vel egit! Ironia: q.d. quàm invenuste beneficium Thaidi exprobratum venit! Et benè hoc reprehendit Parmenos: nam in beneficiis debet oblivisci qui dedit, & meminisse, qui accepit.

Prin-

Principium advenieus! Th. 1 plurimùm meo
rito tuo. 5
Gn. 2 Eamus ergo ad cœnam: quid stas?
Pa. 3 hem 4 alterum:
5 Ex homine 6 hunc natum 7 dicas. Th. 8
ubi vis, 9 non moror.
Pa. 10 Adibo, atque adsimulabo, quasi nunc
11 exeam.
Iturau' Thais quopiam es? Th. 12 ehem
Parmeno,
13 Benè pol fecisti: 14 hodiè itura. Pa. 15
quò? Th. quid, 16 hunc non vides? 20

1 Plurimùm beneficio, tuo, mihi præstito, te amo. 2 Parasito attribuit Donatus. 3 Indignantis est particula. 4 Scilicet stultum, ineptum, ex duobus sc. Thrasone & Gnathone. 5 Ex illo Thrasone: adeò sunt stultitia & vanitate pares. Significat enim Gnathonem ita militis moribus subservire, ut ex eo natus esse videatur. 6 Gnathonem. 7 Possis dicere. 8 Ad cœnam ire. Ad Thrasonem hæc dicit. 9 Tecum ire. 10 Thaidem. 11 Ex ædibus, quippe qui procul stetexit. 12 Donatus in his aliquot versibus nihil expedit. Thais ad Parmenonem accedentem quodammodo conversa propiùs, interroganti blandè respondet, id est, more meretricio, gratulata adventum conspectumque. 13 Quòd adveneris: (quæ alias gratias agentium formula, hîc blanditiis servit) si enim paululùm cessasses, non reperisses me domi. 14 Hoc die itura sum, egrediar domo. Quæ cum dicit Thais, & comitate aperta erga servum rivalis animum militis cupidiorem voluit reddere; & clanculùm vocabulo *hodiè* Parmenoni demonstrare, non diu se cum milite futuram, neque præter promissum aliquid facturam. 15 Sc. *iturae es?* Parmeno, in dissimulationem compositus, iterum interrogat. 16 Militem Thrasonem, quem nutu oculorum demonstrat. Thais, non exaudiente milite (qui se tædio servi rivalis aliquantulum averterat) hoc dicit.

PA. Video, & me 1 tædet: 2 ubi vis, dona adſunt tibi
A Phædriâ. THR. 3 quid ſtamus? cur non imus hinc?
PA. 4 Quæſo herclè ut liceat, 5 pace quod fiat tuâ,
Dare 6 huic quæ volumus, convenire & colloqui.
THR. 7 Perpulchra credo dona, haud 8 noſtris ſimilia. 15
PA. Res 9 indicabit: 10 heus! jubete 11 iſtos foras
Exire, quos juſſi: 12 ocius procede tu hùc.
13 Ex Æthiopiâ eſt 14 uſque hac. THR. 15 hîc ſunt tres minæ.
GN. Vix. PA. ubi tu es Dore? accede hùc: 16 hem Eunuchum tibi:
Quàm 17 liberali facie, quàm ætate 18 integrâ!

1 Videre eum. 2 Quando videbitur opportunum. Hoc clariùs loquitur, ut qui audiri à milite hoc vellet. 3 Rivalis ſervum conſpicere non ſuſtinet Thraſo. 4 Parmeno non ſinè occultâ εἰρονίᾳ deprecatur militem, ne pauxillam moram ægrè ferret, dum dona Phædriæ traderentur Thaidi. 5 Cum gratiâ, & voluntate tuâ, & quaſi priùs captata veniâ. 6 Thaidi. 7 Credo te daturum valdè pulchra dona, iuſſa à Phædriâ. Ironia. 8 Donis, muneribus. 9 Sint-ne pulchra, nec-ne. 10 Adverbium vocandi. 11 Eunuchum & Æthiopiſſam. 12 Velociter, citò. 13 Quod Thais cupiebat 1 ſupra enim dixit Phædriæ, 2.85. *Non-ne ubi mihi dixti cupere te ex Æthiopia ancillulam*. 14 Notat hîc longinquitatem loci, id eſt, ex Æthiopiâ huc uſque hæc puella deducta eſt. 15 In hac Æthiopiſſâ emendâ triginta coronati ſunt expenſi. 16 Demonſtrandi adverbium. 17 Ingenuâ non ſervili, vel pulchrâ formâ eſt. 18 Floridâ juvenili, id eſt in flore ætatis.

TH.

TH. 1 Ita me Dî ament, 2 honestus est. PA. quid tu ais, Gnatho? 21

Nunquid habes, quod 3 contemnas? 4 quid tu autem Thraso?

5 Tacent: satis 6 laudant: 7 fac periclum in 8 literis

Fac in 9 palæstrâ, in 10 musicis: quæ 11 liberum

Scire æquum est adolescentem, 12 solertem dabo. 25

1 Jurantis est illud dictum, quasi imprecantis ita se amari à Diis, ut illud, quod sequitur, ex animo dictura. 2 Pulcher tùm formâ, tum ætate est Eunuchus. 3 In Eunucho. 4 Potes contemnere? 5 Nihil respondent, aut reprehendunt in Eunucho. 6 Formam Eunuchi. 7 Experientiam, probationem, id est, experiri, examina eum. 8 Doctrinis, disciplinis, linguis, *Literæ* enim sæpius vocantur disciplinæ, quæ literarum monumentis continentur. Undè *dare operam literis* dicimus, id est, incumbere ingenuis artibus, quæ literis conscriptæ sunt. Hinc *litteratus* is vocatur, qui in literarum studiis eruditus est. Servi autem, ut cariùs venderentur, liberorum artibus erudiebantur, sicut loco παραλλήλω perspicias licet apud Horat. Ep. 2. 2. De ipsis studiis Plautus, Mostell. 1. 2 & Bacchid. 3. 3. 9 Luctando, vel luctandi arte. *Palæstra* dicta est ἀπὸ τῆς πάλης, id est, *à luctâ*: à qua hæc vox ad reliqua exercitia: semper tamen propriè locum significat, in quo luctabantur. 10 Arte Musicæ, id est, arte canendi. Summam eruditionem Græci sitam censebant in nervorum vocumque cantibus. 11 Ingenuum. 12 Peritissimum & præditum exhibebo his, quæ liberum, &c. *Solers* dicitur quasi totus ex arte consistens, ingeniosus: à quo *solertia*, id est, ingenii acumen, & dexteritas ad rem aliquàm agendam.

THR. 1 Ego illum Eunuchum, si sit opus, vel sobrius.
PA. Atque 2 hæc qui misit, non 3 sibi soli postulat
Te vivere, & suâ causâ excludi 4 ceteros:
5 Neque pugnas narrat, neque 6 cicatrices suas
Ostentat, 7 neque tibi obstat, quod 8 quidam facit.
Verùm, ubi 9 molestum non erit, ubi tu voles,
Ubi tempus erit, fat habet, si tum 10 recipitur.
THR. Apparet servum hunc esse domini pauperis,
Miserique. GN. nam herclè nemo posset, sat scio,
Qui 11 haberet, quî pararet alium, 12 hunc perpeti.

1 Hoc genus ἐλλείψεως pudori servit, ob mulieris præsentiam, ut volunt interpretes. Mihi nihil rectius videtur fieri posse, quàm si putemus, Thraonem ad solum Gnathonem suum submissius, nec audientibus cæteris, inter orationem Parmenonis hoc dicere. Sic in Heaut. *Quenquam ne animo tam esse comi, aut leni putas, Qui, se vidente, amicam patiatur suam?* 2 Tanat munera. Benè Eugraphius monstrat, servari ordinem mandatorum Phædriæ. Is enim præceperat: *Munus nostrum ornato verbis, quod poteris*: id factum est hactenus à Parmenone: additum erat: *& istum amatum, Quod poteris, abs te pellito.* Igitur nunc ad confiandam militi apud Thaidem invidiam accingitur. 3 Ut illum solum ames. 4 Amatores. 5 Neque est gloriosus miles. 6 Vulnerum vestigia & signa jactitat apud amicam. 7 Et non impedit te, quo minus alios admittas amatores. 8 Miles. Per contemtum hoc dicit. 9 Aliis amatoribus. 10 Admittitur, scilicet Phædria. 11 Facultates scilicet, id est, sciret modum, quo comparare ac emere posset sibi alium servum. 12 Parmenonem.

PA.

PA. Tace 1 tu, quem ego esse 2 infra infimos omnes puto
Homines: nam, qui 3 huic animum assentari 4 induxeris,
5 *E flamma petere te cibum* posse arbitror.
THR. 6 Jam-ne imus? TH. 7 hos priùs introducam, & quæ volo,
Simul 8 imperabo: 9 pòst continuò 10 exeo.
THR. Ego hinc abeo: 11 tu istam opperire.
PA. 12 haud convenit, 41
Una cum 13 amicâ ire 14 Imperatorem in viâ.
THR. Quid tibi ego multa dicam? 15 domini similis es.
GN. 16 Ha, ha, hæ. THR. quid ridis? GN. 17 istud, quod 18 dixti modò,
Et 19 illud de Rhodio dictum in mentem 20 venit. 45

1 Gnatho. 2 Vilioris conditionis ipsis servis, id est, omnium contemtissimum. 3 Militi Thrasoni. 4 Tibi proposueris. 5 Ex medio igni deducere cibum, id est, quidvis facturum passurumque cibi causa, dummodò gulæ tuæ inservias. Epulas pro inferiis in rogum conjicere solebant; extremæ autem mendicitatis & impudentiæ habebatur, inde cibum petere. Catul. *Uxor Meneni, sæpè quam in sepulchretis Vidistis ipso rapere de rogo cenam*, &c. 6 Iterum urget Thaidem miles ad eundum. 7 Eunuchum & Æthiopissam. 8 Ancillis. 9 Posteà, hoc effecto. 10 Præsens pro futuro propter certitudinem. 11 Tu Gnatho Thaidem exspecta. 12 Minimè decet. 13 Sarcastice meretricem, *amicam*; militem, *Imperatorem* agnominat. 14 Eum, qui milites sub se habet. 15 Similes domini habes mores. 16 Interjectio ridentis. 17 Propter facetum illud dictum. 18 Parmenoni. 19 *Lepus tute es, & pulpamentum quæris*. 20 Mihi.

Sed

Sed Thais exit. THR. abi, præcurre, ut 1 sint domi
Parata. GN. fiat. TH. diligenter, Pythias,
Fac cures, si 2 Chremes hùc fortè advenerit,
Ut ores primùm ut maneat: si 3 id non 4 commodum est,
Ut redeat: si 5 id non 6 poterit, ad me adducito. 50
PY. Ita faciam. TH. 7 quid? quid aliud volui dicere?
8 Hem; 9 curate istam diligenter 10 virginem.
Domi adsitis, facite. THR. 11 eamus. TH. 12 vos me sequimini.

2 Omnia. 2 Frater Pamphilus, quæ à milite Thaidi dono data est. 3 Munere. 4 Opportunum Chremeti. 5 Ut redeat. 6 Fieri 7 Meditantis sunt verba 8 Hoc volui dicere, rediit in memoriam: & quasi aliquid indignationis illa vocula indicat, quod indigneturThais ferè illud esse oblivioni traditum, nec imperatum. 9 Vos ancillæ. 10 Puellam Pamphilam. 11 Ad cœnam in domum meam. 12 Puellæ pedissequæ.

ACTUS III. SCENA III.

CHREMES, PYTHIAS.

CH. 1 PRofectò quantò magis magisque
2 cogito,
3 Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum;
Ita me video ab eâ astutè 4 labefactarier.

1 Chremes, surreptæ virginis frater, amari so à Thaide suspicatur, quem amorem effugere studet. 2 Apud me, 3 Procul dubio, certè; *vel*, mirum ni det, &c. 4 Tentari, corrumpi, à pristina constantia absolvi Metaphora.

3 Jam

1 Jam tum, cùm primùm 2 jussit me ad se arcessier,
(3 Roget quis, 4 quid tibi cùm 5 illâ? 6 nè noram quidem) 5
7 Ubi veni, causam, ut 8 ibi 9 manerem, repperit:
10 Ait 11 rem divinam feciſſe, & rem 12 seriam
Velle agere mecum: 13 jam tum erat suspicio,
14 Dolo malo fieri omnia; 15 ipsa accumbere
Mecum, 16 mihi sese dare, 17 sermonem quærere. 10

1 Narratio continens signa suspicionis. 2 Thais. 3 Aliquis rogare possit. Modus potentialis. 4 Scilicet *rei erat.* 5 Thaide. 6 Thaidem. Responsio. 7 Postquam. 8 Domi suæ. 9 Ad cœnam, quod ex sequentibus colligitur. 1 infrà 4, 1. *Invitat tristis manſit*, scilicet Chremes. 10 Thais. 11 Se sacrificium feciſſe, sacrificasse. Veteres nihil aggrediebantur serium, quin Diis priùs sacra feciſſent. Ea sacra fiebant matutinis horis præsertim, quòd Deus tum assidere templis, & matutinis salutationibus adesse optimo foret. 12 Magni ponderis, gravem, non joculantem, id est, colloqui mecum velle de re seriâ. 13 Etiam cum hoc diceret mihi. 14 Malâ calliditate, insidiis. *Dolus* verò *malus* dicitur ad differentiam, quoniam Veteres etiam *bonum dolum* dicebant, & pro *solertia* hoc nomen accipiebant; maxime si adversus hostem latronemve quis machinaretur. Ita Virg. 2. *Dolus, an virtus, quis in hoste requirat?* 15 Thais accumbebat, id est, ad epulas sumendas in eodem lecto discubitorio more epulantium juxta me sedebat. 16 Mihi sese offerebat, & sui ipsius potestatem faciebat, accommodabat se mihi, quantum in se erat. 17 Occasionem loquendi, id est, invitabat me ad respondendum, ut loquendi materiam inveniret.

1 Ubi friget, 2 hùc evaſit, 3 quàm pridem pater
Mihi & mater mortui eſſent: dico, 4 jam diu-
5 Rus 6 Sunii ecquod haberem, & quam 7 longè à mari.
Credo ei placere 8 hoc: ſperat ſe à me 9 avellere.
10 Poſtremò, ecqua inde parva periſſet ſoror:
Ecquis cum eâ unâ: quid 11 habuiſſet, cùm 12 periit. 16
13 Ecquis eam poſſet noſcere: hæc cur quæritet?
Niſi illa ſi forte, quæ olim periit parvula
Soror, 14 hanc ſe 15 intendit eſſe, 16 ut eſt audaciâ.
Verùm 17 ea ſi vivit 18 annos nata eſt ſedecim, 20
Non 19 major. Thais, quàm ego ſum, 20 majuſcula 'ſt.

1 Quando non ſuppetebant ei verba, cum nihil haberet. Metaphora. Unde dicitur opus *frigere*, cum intermittitur *fervere*, cum celeratur, & fit cum diligentiâ. Sic *calere* dicitur forum, judicia, rumores & ſimilia. Suet. in Aug. *Forum aleatorium exercuimus*, id eſt, luſu noſtro celebravimus, frequentius reddidimus. 2 In hæc verba erumpit, hùc pervenit, eò tandem rediit oratio. 3 Quàm diu quantum temporis eſſet, ex quo pater meus & mater mea eſſent mortui. 4 Reſpondeo jam diu parentes meos eſſe mortuos. 5 Pergebat inquirere, rus, &c. 6 Promontorii Atticæ ſuprà 1, 2. 7 Diſter. 8 Rus. 9 Extorquere, abſtrahere blandis verbis. 10 Interrogabat. 11 Puella. 12 Periret. 13 An aliquis ex amicis. 14 Sororem. 15 Vult, nititur. 16 Prout eſt audax, vel qua eſt audacia. 17 Soror. 18 Habet ſedecim annos. Tot ante nominaverat ex conjectura Chærea 2, 3, 26. 19 Natu, id eſt, majoris ætatis eſt. 20 Paulò major natu.

1 Mi-

1 Misit porrò orare, ut venirem, seriò.
Aut 2 dicat quid 3 vult, aut molesta ne siet.
Non hercle 4 veniam tertiò: 5 heus! heus!
PH. ecquis hic?
CH. Ego sum Chremes. PY. 6 capitulum lepidissimum.
CH. Dico ego mihi 7 insidias 8 fieri. PY. Thais 9 maximo
Te orabat opere, ut cras redires. CH. rus eo.
PY. 10 Fac amabo. CH. 11 non possum, inquam: PY. at apud nos hîc mane,
12 Dum redeat ipsa. CH. 13 nihil minùs.
PY. cur mi Chremes?
CH. 14 Malam in rem! hinc abis? PY. 15 istud itâ certum est tibi,
Amabo, ut 16 illùc transeas, ubi 17 illa est.
CH. 18 eo.
PY. Abi 19 Dorias, citò 20 hunc 21 deduce 22 ad militem.

1 Seruum iterum misit. 2 Thais. 3 Velit. 4 Ad Thaidem. 5 Hoc dicens pulsat fores. 6 Hominem jucundissimum, cujus adventus plurimum est optatus. Synecd. part. 7 Fraudes. Blandimenta rusticus insidias putat. 8 A Thaide. 9 Maximoperè. Tmesis. 10 Cras redi quæso. *Amabo* blandientis interjectio est, Comicis valdè familiaris: q.d. rogo te per amorem. 11 Redire. 12 Donec Thais revertatur. 13 Faciam. 14 Indignatur de attrectatione Pythiæ. Hac proverbiali forma utuntur, qui quempiam diris devovent, & ad Orci satellitium ablegant. 15 Non redire. 16 In domum militis. 17 Thais. 18 Concedentis. 19 Nomen est ancillæ. 20 Chremetem. 21 Deduc. Archaïsmus. 22 In domum militis, ubi est Thais.

ACTUS

ACTUS III. SCENA IV.

ANTIPHO.

1 HEri aliquot adoleſcentuli 2 coîimus 3 in Pireæo,
In hunc diem ut 4 de ſymbolis eſſemus:
Chæream 5 ei rei
6 Præfæcimus: 7 dati annuli: 8 locus, tempus 9 conſtitutum 'ſt.
10 Præteriit tempus: quo in loco 11 dictum eſt, 12 parati nihil 'ſt.
13 Homo ipſe nuſquam 'ſt: neque ſcio, quid dicam, aut quid 14 conjectem. 5
Nunc mihi 15 hôc negoti 16 ceteri dedêre, ut illum quæram:
17 Idque adeò viſam, 18 ſi domi 'ſt: quiſnam hinc à 19 Thaide exit?

1 Inducitur Antipho, ut per occaſionem doceatur ſpectator, cur ex Piræo abierit Charea. 2 Conſenſimus, convenimus. Hunc locum adducit Cicero Ep. ad Attic. 7. 3. Laudans Terentium tanquam optimũ Latinitatis auctorem, in quæſtione Grammaticâ, quam Atticus moverat. 3 Cic. loco citato legit in *Piræum*. Erat autem *Pyreum* portus prope Athenas, ubi excubabat juventus Attica ut eſſet tuta civitas contra inſultus prædonum, ut diximus ſuprà. 4 De eo, quod quiſque contuliſſet, ederemus, convivium agitaremus: ab antiquo verbo *edo, es, eſt. Symbola* eſt collatio ad convivium. Vide Andr. 1, 1, 61. 5 Convivio, id eſt, ut de ſymbolis eſſemus. 6 Præpoſuimus ſorte vel alio modo ejus convivii curatorem, Sympoſiarcham. 7 Arrhæ loco, quos in pignora commeſſationis dabant; ut adeſſe ad diem conſtitutũ convivio, quod communi ſumtu celebrabant, cogerentur. 8 Eſt conſtitutus: q. d. ad cujus ædes deberemus convenire, *vel*, ubi convivium eſſet. 9 Determinatum. 10 Elapſum eſt. 11 Conſtitutũ eſt convivium fore. 12 Nihil eſt apparatus. 13 Charea nuſquam apparet. 14 Conjiciam, cogitam. 15 Hoc negotium, id eſt, hoc mandatum, hanc provinciam. 16 Reliqui adoleſcentes. 17 Ideò. 18 An domi ſit. 19 Thaidis domo.

1 Is eſt, an non eſt? 2 ipſus eſt: 3 quid hoc hominis? 4 qui hic ornatus eſt?
Quid illud mali eſt? nequeo ſatis mirari, neque conjicere.
5 Niſi quidquid eſt; procul hinc libet priùs, quid ſit, 6 ſciſcitari.

1 Chærea. 2 Ipſe Chærea eſt. 3 Quis homo eſt? 4 Quia Eunuchi veſte indutus eſt. 5 Sed quicquid ſit. 6 Inquirere.

ACTUS III. SCENA V.

CHÆREA, ANTIPHO.

CH. 1 NUm quis hic eſt? nemo eſt: 2 num quis 3 hinc me ſequitur? nemo 4 homo 'ſt'.
Jam-ne 5 erumpere hoc licet mihi 6 gaudium? 7 prô Jupiter?
Nunc eſt profectò, cùm interfici perpeti me poſſum:
Ne hoc gaudium 8 contaminet 9 vita 10 ægritudine aliquâ.
Sed neminem-ne 11 curioſum 12 intervenire nunc mihi,

1 Per occaſionem Chærea à Thaïde egrediens, exultat, quod virgine amatâ potitus ſit: quid intùs fecerit, Antiphoni fortè obvio narrat. 2 Iterum reſpicit. 3 Ex ædibus Thaïdis. 4 Nullus ſequitur me. Pleonaſmus. 5 Exprimere, retentum proferre, & dicere. 6 Quod cepit in eâ ſuppoſitione, cùm ſc. pro Eunucho fui ſuppoſitus. 7 Exclamatio de ſubito gaudio. 8 Inquinet, polluat, obſcuret. Meraphora. 9 Mea, quæ mihi reſtat agenda. 10 Triſtitiâ. Nam *medio de fonte ſapôrum Surgit amari aliquid*, ut ait Lucretius. Sup. in Andr. dixit: *Mihi immortalitas parta eſt, ſi nulla huic ægritudo gaudio interceſſerit*. 11 Minutiſſima quæque inquirentem: à *nimia* enim *cura curioſus* dicitur, quoties plus diligentiæ quàm oporteat, impendimus rebus vel noſtris vel alienis. 12 Video.

Qui

Qui me ſequatur, quique jam, rogitando 1 obtundat, enecet,
Quid 2 geſtiam, aut quid lætus ſim, quo pergam, 3 unde emergam, ubi ſiem
4 Veſtitum hunc nactus, 5 quid mihi quæram, 6 ſanus ſim an-ne inſaniam?
AN. Adibo, atque 7 ab eo gratiam hanc, 8 quam 9 video velle, inibo.
10 Chærea, quid eſt quod ſic geſtis? quid ſibi 11 hic veſtitus 12 quærit? 10
Quid eſt, quod lætus ſis? quid tibi vis? ſatin' ſanus? quid me
Adſpectas? quid taces! CH. 13 ô feſtus dies hominis? amice
Salve: nemo 'ſt omnium, quem ego magis nunc 14 curem videre, quàm te.
AN. 15 Narra iſtud queſo, 16 quid ſiet. CH. 17 imò ego te obſecro herclè ut 18 audias.

1 Moleſtus ſit Metaph. à fabris. 2 Quare lætitiam motu corporis oſtendam. *Geſtire* enim propriè, eſt animi affectum geſtu corporis indicare. 3 Ex quo loco exeam. 4 Talem cultum Eunuchi invenerim. 5 Quid mihi velim, quid pollulem iſto veſtitu. Eadem phraſis repetitur inferius: *quid ſibi hic veſtitus quærit?* 6 Mentis compos ſim, an inſanus & mente captus. 7 Atque offeram me illi, & interrogabo illum, ut poſſit ſuum gaudium erumpere, quod habiturus eſt beneficii loco, id eſt, demerebor amicitiam ejus, hoc beneficium illi præſtando. 8 Gratiam. 9 Aliquem inire. 10 Repetit Antipho facetè verba ejus interrogationis. 11 Talis. 12 Vult 13 O homo ſive amice mihi optatiſſime, æque mihi jucunde ac feſtus dies, quo lætitiæ & hilaritati indulgentur! *Feſtum* enim *diem* appellat illum ipſum Antiphonem adoleſcentem, quem exoptat videre. Plaut. Aſin. 1, 1, 49. *Sine amabo, te amari, meus* feſtus dies. 14 Videre. 15 Mihi. 16 Quid geſtias. & quid lætus ſis. 17 Correctio. 18 Me.

No-

Noſtin' 1 hanc, quam amat 2 frater? AN. novi: nempe opinor Thaidem.
CH. Iſtam ipſam. AN. ſic commemineram.
CH. quædam hodiè eſt 3 ei dono data
Virgo: 4 quid ego 5 ejus tibi nunc 6 faciem prædicem aut laudem, Antipho,
Cùm ipſum me nôris, quàm elegans formarum 7 ſpectator ſiem?
8 In hanc commotus ſum. AN. ain' tu: CH. 9 primam dices ſcio, ſi videris.
Quid multa verba? amare cœpi: 10 fortè fortunâ 11 domi
Erat quidam eunuchus, 12, quem 13 mercatus fuerat frater Thaidi:
Neque 14 is 15 deductus etiam dum ad 16 eam: 17 ſubmonuit me Parmeno
Ibi ſervus, quod ego arripui. AN. quid eſt?
CH. tacitus audies.
18 Ut veſtem cum 19 eo mutem, 20 pro illo jubeam me 21 illùc 22 deducier.
AN. Pro Eunucho'? CH. ſic eſt. AN. quid 23 ex eâ re tandem ut caperes 24 commodi?

1 Thaidem. Narratio, quæ orditur à perſonâ. 2 Phædria. 3 Thaidi. 4 Ad quid, in quem finem. 5 Virginis. 6 Formam partem. 7 Explorator, probator, δοκιμαστὴς. Sumtum volunt à Triumviris monetalibus, ad quos nummi ſpectandi deferebantur. 8 Propter hanc virginem affectus ſum, & mutatus in alium quaſi animi habitum, id eſt, in hanc exarſi, hanc amare cœpi. 9 Nulli ſecundam, id eſt, illam eſſe præcipuam, pulcherrimam omnium virginum, ſive reliquas omnes virgines formâ vincentem ſuâ. 10 Caſu quodam. 11 Meæ. 12 Eunuchum. 13 Emerat. 14 Eunuchus. 15 Sc. *erat*. 16 Thaidem 17 Latenter, leviter monuit me aliquid, quod ego mihi vendicavi 18 Sc. *ſubmonuit me*. 19 Eunucho. 20 Loco illius Eunuchi. 21 Ad Thaidem. 22 Deduci. Paragoge. 23 Ex eâ deductione. 24 Utilitatis

Ch. Rogas? 1 viderem, audirem, essem, unâ, quâcum cupiebam, Antipho. 26
Num parva causa, aut parva 2 ratio 'st? 3 traditus sum 4 mulieri.
5 Illa illicò ubi me 6 accepit, læta verò ad se abducit domum,
7 Commendat virginem. An. cui? tibi-ne? Ch. mihi. An. 8 satis tutò tamen.
Ch. 9 Edicit, ne vir quisquam ad eam adeat, & mihi, ne 10 abscedam, imperat,
In interiore 11 parte ut maneam solus cum solâ: 12 annuo, 31
13 Terram intuens modestè. An. 14 miser. Ch. ego, 15 inquit, ad cœnam hinc eo.
Abducit secum ancillas, paucæ, quæ circum 16 illam essent, manent
17 Novitiæ puellæ: 18 continuò 19 hæc adornant, 20 ut lavet.

1 Ut viderem, Suprà 3,3.2 Quare ego sim passus me deduci pro Eunucho ad Thaidem? 3 A Parmenone. 4 Thaide 5 Thais. 6 A Parmenone. 7 Tradit meæ fidei, mihi servandam dat. Erat enim proprium officium Eunuchorum, ut asservarent virgines. 8 Satis sinè periculo committit eam, id est, periculosissimè, æquè ac *ovem lupo* infrà, 5, 1. Ironia. 9 Mandat. Hinc *edicta* dicuntur publica mandata principum & magistratum. 10 Discedam ab ea virgine. 11 Ædium sc. ubi locus est planè segregatus. 12 Nutu capitis ostendo me velle solũ apud eam manere. *Annuo* dicit, non *loquor*: verebatur n., ne inquendo se proderet. 13 Pudoris hoc signum & verecundiæ. 14 Simplex homo. Ironia. 15 Thais. 16 Virginem servandum & curandam. 17 Adhuc novæ, istius rei familiaris non satis peritæ & quæ facillime falli poterant. 18 Statim, post discessũ Thaidis. 19 Hæ apparant: vel *adornant*, id est apparant balneum, ut hæc virgo lavet sic. Plaut. Rudente 4,6, 2. *Aderna, ut rem divinam fariam.* 20 Ut balnea. Antiquorum mos erat, singulis diebus lavari: undè ditiores ferè in domibus suis privata balnea habebant.

1 Ad-

1 Adhortor, 2 properent: dum 3 apparatur virgo in 4 conclavi sedet,
5 Suspectans 6 tabulam quandam pictam,
7 ibi inerat pictura hæc; Jovem
Quo pacto 8 Danaæ 9 misisse 10 ajunt quondam in gremium imbrem 11 aureum.
Egomet quoque 12 id spectare cœpi: & quia consimilem 13 luserat
Jam olim 14 ille ludum, 15 impendiò magis animus gaudebat mihi,
16 Deum sese in hominem convertisse, atque 17 per alienas tegulas

1 Ancillas sive puellas. 2 Ut festinent. 3 Fit ille apparatus ad lavandum 4 Loco secretiori domus. Est enim *conclave* sectetior locus in interioribus tectis 5 Sursum aspiciens. 6 Ostendit Poëta, meretricio potius cubiculo, quam honestis palatiis aut ædibus dignas esse ejusmodi picturas, moribus noxias. Lege Propert. l. 2. eleg. 2. 7 Cui tabulæ. 8 Acrisii filiæ, Regis Argivorum: qui cùm oraculo monitus esset, fore ut à nepote occideretur, filiam munitissimæ inclusit turri: cujus amore captus Jupiter, in imbrem aureum se convertit, & per tegulas in puellæ gremium sese demisit. Quo ex concubitu Danaë gravida facta, Perseum peperit. Vide Ovid. Met. 6. ubi recenset stupra & adulteria Jovis: & Horat. Od. 16. l. 3. 9 Al. *ninxisse*. Non placet: *tò misisse* enim vera & genuina lectio est: *mittere* autem & *mitti* de imbribus, nivibus, grandinibus & tempestatibus dicitur. Horat. Od. 2. l. 1. *Jam satis terris nimis atque diræ Grandinis* misit *pater*, &c. Plaut. Rud. 1, 1. *Prò Dii Immortales tempestatis cujusmodi Neptunus nobis nocte hac* misit *proxima*. 10 Poëtæ. 11 Habentem aureas guttas. 12 Quod esset pictum de Jove & Danaë. 13 Qualem ego ludere conabar, scilicet fucum mulieri. 14 Jupiter. 15 Mulò. 16 Cogitans, Jovem mutasse se ipsum in humanos sensus, affectus: in imbrem enim aureum se convertit, non in hominis formam. 17 Per aliena tecta.

Ve-

Veniſſe clanculùm per 1 impluvium, 2 fu-
cum factum 3 mulieri.
4 At quem Deum? qui 5 templa cœli ſum-
ma 6 ſonitu concutit,
Ego 7 homuncio hoc non facerem? ego il-
lud verò ita feci, ac 8 lubens.
Hæc dum mecum reputo; 9 arceſſitur lava-
tum intereà virgo.
10 It, 11 lavit, redit: deinde eam 12 in le-
ctum 13 illæ collocàrunt.
Sto exſpectans, ſi quid mihi 14 imperent: ve-
nit 15 una, 16 heus tu, inquit, 17 Dore.
Cape hoc 18 flabellum, 19 ventulum huic
ſic facito, dum lavamus
Ubi nos laverimus, ſi voles, lavato: 20 ac-
cipio 21 triſtis.

1 Locum ſinè tecto in ædibus quo impluere imber in domum poſſit. 2 Ut deciperet virginem falsâ ſpecie, ut vitiaret eam converſus in hominem. Metaph. Indè *fucatus ſermo*, id eſt, ſimulatus, cùm aliud dicitur, aliud cogitatur. Eſt autem *fucus* herbæ genus tingendis lanis utile: unde pro factitio & adulterino colore uſurpatur, quo mulieres vitia formæ diſſimulant, ſuperinducto medicamine. 3 Danaæ. Voluerunt hac fabula ſignificare, nihil eſſe tam ſanctum, tam munitum, quod pecunia expugnari non poſſit. 4 Sc. *cogitans mecum ſe converſſe.* 5 Sublimia atria cœli. 6 Tonitruum. 7 Qui non ſum homo in comparatione Jovis. 8 Cum magnâ libidine & appetitu. 9 Advocatur ab ancillis. 10 Virgo. 11 Lavit ſe in balneo. 12 Veteres balneis egredientes, ad jam contractam, aut futuram laſſitudinem vitandam, poſt modicũ temporis intervallum in lectũ ſe recipiebant, atque ibi menſas ſibi ipſis apportari jubebant. Al. *in lectum.* 13 Novitiæ puellæ. 14 Ancillæ. 15 Ancilla. 16 Vocantis. 17 Nomen Eunuchi. 18 Inſtrumentum aptum ad ventilandum, id eſt, ventum faciendum, aut ad abigendas muſcas ac culices. 19 Parvum ventum puellæ hoc pacto facito. 20 Flabellum. 21 Vultu ſevero, & quaſi mœſto.

AN.

AN. 1 Tum equidem iſtud os tuum impudens videre nimiùm vellem,
2 Qui eſſet ſtatus, flabellulum tenere te aſinum tantum.
CH. Vix 3 elocuta 'ſt hoc, 4 foras ſimul omnes proruunt ſe: 51
Abeunt 5 lavatum, 6 perſtrepunt, ita ut ſit, domini 7 ubi abſunt,
8 Interea ſomnus 9 virginem opprimit: ego 10 limis ſpecto
11 Sic per flabellum clanculùm, & ſimul alia circumſpecto,
12 Satiñ' explorata ſint: video eſſe: 13 peſſulum oſtio obdo. 55
AN 14 Quid tum! CH. quid? 15 quid tum, fatue? AN. 16 fateor. CH. en ego 17 occaſionem

8 Eo tempore certè iſtam tuam inverecundam faciem valdè videre voluiſſem. 2 Quæ forma & quis habitus in te eſſet, te, qui es tam magnus aſinus, facere miniſterium parvorum ſervorum. 3 Ancilla. 4 Omnes reliquæ ancillæ cum impetu ſe conferunt foras, ſtrepitu quodam excurrunt: ubi verbo neutro activè uſus eſt Sic Adelph. 3, 2. *Cæteros ruerem.* 5 Lotum. 6 Magnum ſtrepitum faciunt pedibus, manibus, vocibus confuſis. 7 Non ſunt præſentes. 8 Dum faciebam ventulum. 9 Virginem occupat, utpote oblectatam flabello, atque ab Eunucho nihil meruentem. 10 Sc. *oculis*, id eſt, tranſverſe, ex obliquo intuentibus, paululùm tortis. *Limis* enim dicuntur *aſpicere*, qui diſſimulant ſe videre quod vident, & non rectâ facie, ſed tranſversâ intuentur. 11 Hoc modo, ut oſtendo. 12 An ſatis certa & tuta ſint. 13 Obicem, repagulum illud ligneum vel ferreum, quo ex interiori domo clauditur oſtium, oppono, & quaſi contrà do januæ, ne reduces ancillæ me opprimere poſſent. 14 Quid præterea feciſti? 15 Quid tum fecerim, rogas fatue? Corripientis. 16 Me fatuum eſſe, qui hoc rogem te. 17 Opportunitatem mihi oblatam.

Mihi oſtentatam, tam brevem, tam optatam, tam 1 inſperatam,
Amitterem? cum pol ego is eſſem vere, 2 qui ſimulabar.
AN. 3 Sanè herclè, ut dicis: ſed interim 4 de ſymbolis quid actum eſt?
CH. 5 Paratum 'ſt. AN. 6 frugi es, 7 ubi? domi n'? CH. 8 imò apud libertum Diſcum. 60
AN. 9 Perlongè 'ſt. CH. ſed tantò 10 ociùs properemus. AN. 11 muta veſtem.
CH, Ubi mutem? perii: nam domo 12 exſulo nunc: metuo 13 fratrem,
Ne intus ſit: 14 porrò autem 15 pater ne rure 16 redierit jam,

1 Tam præter ſpem mihi allatam amittere, id eſt deſerere, & quaſi à me mittere deberem? 2 Qui ſugebar per veſtem, id eſt, tum ego eſſem verè Eunuchus, qui videbar eſſe, cùm non eſſem. 3 Scilicet *eſt*. 4 De convivio, ſeu de pecuniâ vel anulis ad convivium parandum collatis, 5 Convivium eſt paratum, vel omnia ſunt parata: & tum impersonale eſt, ut ſuprà: *Dum* apparatur, *virgo in conclavi ſedet*, 6 Utilis & neceſſarius, ut fruges ſunt humano generi. *Frugi* eſt ergo, in quo eſt aliquid, quo fruamur. 7 Paratum eſt? 8 Non ſed apud manumiſſum Diſcum. 9 Valdè longè eſt, quòd nobis eundum eſt ad liberum Diſcum. 10 Citiùs, quia perlonge eſt. 11 Exue Eunuchi tunicam, & indue tuam. 12 Propè jam ejectus ſum. 13 Phædriam. Nam ad fratris injuriam pertinebat hoc facinus, quaſi is pro Eunucho adoleſcentem ſubornare, eâque re illudere muneris ſpecie Thaidi voluiſſet. 14 Cum, uſque adhuc. 15 Laches. Patrem enim indicium variæ veſtis ad veſtigia ſceleris inquirendi deducturum erat. 16 Domum.

AN.

AN. Eamus 1 ad me: ibi 2 proximum 'st, ubi 3 mutes. CH. rectè dicis.
Eamus: & de 4 istac simul, quo pacto porrò possim 65
5 Potiri, 6 consilium volo capere unà tecum.
AN. 7 fiat.

1 Ad meas ædes. 2 Commodissimum domicilium. 3 Mutare possis vestem. 4 Puellâ. Naturam expellas furcâ, tamen usque recurret. 5 Puellâ. 6 Deliberare. 7 Pollicentis.

ACTUS IV. SCENA I.

DORIAS.

1 ITa me Dii benè ament, 2 quantum ego 3 illum vidi, 4 nonnihil 5 timeo Misera, ne 6 quam 7 ille hodiè 8 insanus 9 turbam faciat, aut vim Thaidi.
Nam postquam iste 10 advenit Chremes, adolescens frater virginis,
11 Militem 12 rogat, ut eum 13 admitti 14 jubeat: 15 ille continuò 16 irasci, neque 17 Negare 18 audere: Thais porrò 19 instare, ut 20 hominem 21 invitet: 22 id 5

1 Formula jurandi. Ancilla ab herâ rediens, ut aurum ipsius domum referat, docet quid in convivio militis actum sit: nempe initium jurgii inter Thaidem & Thrasonem ob interventum Chremetis. 2 In quantum. 3 Militem Thrasonem. 4 Aliquantulum. 5 A milite. 6 Aliquam. 7 Thraso. 8 Miles importunus, furiosus propter Chremetem, quem sibi rivalem adductum credebat. 9 Turbationem, tumultum. 10 Ad ædes, sive domum militis. 11 Thrasonem. 12 Thais rogat militem. 13 Introduc. in domum & recipi ad convivium. 14 Per servum. 15 Thraso. 16 Irascebatur, aut cœpit irasci, ut rivali. 17 Quod Chremes introduceretur, præsertim poscente amicâ. 18 Audebat. 19 Instabat, id est, urgebat illum rogando. 20 Adolescentem. 21 Thraso ad convivium. 22 Thais precabatur, ut invitaret miles Chremetem.

Faciebat 1 retinendi illius causâ: quia, illa quæ cupiebat
De sorore 2 ejus 3 indicare, ad eam rem 4 tempus non erat.
5 Invitat 6 tristis: 7 mansit ibi: 8 illa cum 9 illo sermonem occipit.
Miles verò sibi 10 putare adductum ante oculos 11 æmulum:
Voluit facere 12 contrà 13 hinc 14 ægrè: heus, 15 inquit, puer, 16 Pamphilam
Arcesse, ut 17 delectet hic nos: 18 illa exclamat, 19 minimè gentium. 11
20 In convivium 21 illam? miles 22 tendere: 23 inde ad jurgium.

1 Ut illum retineret. 2 Chremetis 3 Adolescenti. 4 Opportunitas nec locus rei indicandæ aptus erat. 5 Miles Thraso Chremetem. 6 Invitus, non libens. 7 Chremes mansit ad cœnandū. Suprà 3,3.6. *Ubi veni, causam, ut ibi* manerem *repperit*, id est, ut ibi manerem ad cœnandum. 8 Thais. 9 Chremetes. 10 Putabat. 11 Ejusdem rei studiosū, id est, rivalem, adversariū. Suspicaces enim sunt, qui amant, & rivalem ferre nō possunt. Tibul. *Possum rivalem non ego ferre Jovem.* 12 Vicissim. 13 Thaide. 14 Quod esset. 15 Miles Thraso. 16 Virginem, quam Thaidi dederat dono miles. 17 Fidibus canendo, quod Thais non facit. 18 Thais. 19 Nequaquam accersatur hùc Pamphila. 20 Sc. *accersas?* 21 Puellam. Græci olim prudenter mulieres à conviviis amoverunt? fieri enim vix potest, quin vacuo & soluto animo jocantibus nonnunquā parùm verecundum aliquid excidat. Cic. in Ver. *Quæso, inquit Rubrius, Philodame, cur ad nos filiam tuam non intro vocari jubes? tum ille negavit. mores esse Græcorum, ut in convivio virorum alcumberent mulieres.* 22 Tendebat, id est, pertinaciter contendebat, ut puer eam arcesseret. 23 Deinde ad rixam ventum est. *Jurgium* est contentio inter benevolos & propinquos: *Lis* verò inter inimicos.

1 In-

1 Interea 2 aurum sibi clàm 3 mulier 4 de-
mit, dat mihi ut auferam.
5 Hoc est signi, ubi primùm poterit, sese 6
illinc subducet, scio.

1 Dum rixarentur. 2 Aurea ornamenta, anulos, quibus in convivio, & domi utebatur, non tamen ausa in publicùm prodire auro ornata: lege quippe Athenis cautum. 3 Thais. 4 Ut esset ad fugam vel ad rixam expeditior. 5 Quia dedit mihi aurum. 6 Ex domo militis clàm subtrahet.

ACTUS IV. SCENA II.

PHÆDRIA.

1 DUm rus eo, cœpi egomet 2 inter vias,
Ita ut 3 fit, 4 ubi quid in animo est
molestiæ,
5 Aliam rẽ ex allâ cogitare, & 6 ea omnia in
7 Pejorem partem: quid opus est verbis?
dum hæc 8 puto,
9 Præterii imprudens 10 villam: longè jam
11 abieram, 5
Cùm 12 sensi: redeo rursum, 13 malè verò
me habens.

1 Abfuturus per biduum, discedens à Thaide, & volens ejicere istam molestiam ex animo laboribus. Secum cogitans Phædria, quæ sit intercepti amoris passurus incommoda, si totum biduum ruri manserit; vincente amore in urbem redit. 2 Inter eundum, vel in viâ. 3 Cum aliis hominibus. 4 Quando aliquis est perturbatus, quando aliquid evenit, quod cruciat animum. 5 Nunc unam rem, nunc aliam, id est, infinitas habui cogitationes. 6 Cœpi cogitare. 7 Deteriorem. 8 Reputo, cogito. Aphæresis. Virg. *Multa putans, sortemque animo miseratus iniquam.* 9 Prætergressus sum per imprudentiam, non considerans viam, quam pertransibam. 10 Domum rusticam, quò jam ibam. 11 A villâ. 12 Me præteriisse villam. 13 Quòd ita præteriissem villam.

Ubi ad ipſum veni 1 diverticulum 2 conſtiti:
Occepi mecum cogitare, 3 hem biduum 4
hic
Manendum eſt 5 ſoli ſinè 6 illâ? quid tum
poſteà?
7 Nihil eſt? quid? nihil? ſi non 8 tangendi
9 copia 'ſt,
Eho, ne 10 videndi quidem erit? ſi 11 illud
non licet,
Saltem 12 hoc licebit: certè 13 extremâ lineâ
Amare, haud nihil eſt: villam prætereo 14
ſciens,
Sed quid hoc, quòd 15 timida ſubitò egre-
ditur Pythias?

1 Ad ipſam ſemitam, qua de via divertitur ac deflectitur: nam diverticulum eſt, ubi iter à via flectitur; & propriè *diverticula* ſunt in via domicilia, ad quæ de itinere divertendum ſit. 2 Reſtiti. 3 Interjectio laborantis animi. 4 Ruri, in hac villa. 5 Mihi. 6 Thaide? 7 Manere ibi biduum. 8 Thaidem. 9 Poteſtas, facultas. 10 Copia. 11 Illam tangere. 12 Illam videre. 13 Viſu, id eſt, profectò eſt aliquid amanti eam videre, quam non poteſt tangere; amores ſuos de longinquo tamen videre, nec propius accedendi copiam habere. *Extremâ* ergo *lineâ amare* dicitur, qui de longinquo amat, id eſt, qui amicam tantùm ſuam videt, cui non datur eam propiùs adire, tangere ac potiri. Metaphora ducta ab extrema linea ſtadii, quæ longinqua eſt ac longè remota. Donatus: *Quinque lineæ perfectæ ſunt ad amorem; prima, viſus; ſecunda loqui; tertia, tactus; quarta, oſculari; quinta, coitus.* 14 Non imprudens. 15 Commota ac turbata.

ACTUS

ACTUS VI. SCENA III.

PYTHIAS, PHÆDRIA, DORIAS.

PY. 1 UBi ego 2 illum 3 sceleroſum miſera, atque 4 impium inveniam? aut ubi
Quæram? hoccine tam audax facinus 5 facere esse ausum? PH. 6 perii! 7 hòc quid sit, vereor.
PY. 8 Quin insuper etiam 9 scelus postquam 10 ludificatus 'st virginem,
11 Vestem omnem miseræ 12 discidit: tum ipsam capillo 13 conscidit.
PH. 14 Hem! PY. 15 qui nunc si 16 detur mihi,
17 Ut ego unguibus facilè illi in oculos 18 involem 19 venefico! 6

1 Pamphilam ab Eunucho vitiatam magnoperè queritur Pythias. Superveniens Phædria factum non credit. 2 Eunuchum, scilicet Chæream. 3 Scelestum, sceleribus plenum, qui commisit tale flagitium: quia Thaidem, quæ ei credebat, decepit. 4 Improbum in virginem, cui vim attulit. 5 Perpetrare. 6 Particula est hominis subitò perterrefacti. 7 Quòd usque adeò timida sit Pythias. 8 Atque præterea. Exaggerat rem à consequentibus, & dicit signa non esse amoris, sed indignationis. 9 Scelestus. 10 Decepit, contumelia affecit, vitiavit puellam dono datam. 11 Quâ reluctata est virgo. 12 Discrupit, dilaceravit. 13 Traxit, laceravit. 14 Interjectio admirantis cum indignatione. 15 Eunuchus. Continuat suum sermonem Pythias. 16 Obviam veniret. 17 Quam. 18 In modum avis volantis celeriter irruam, insiliam: à *volatu* enim dictum est. Et fœminæ, & ancillæ, & iratæ moribus convenit hic sermo gestusque. 19 Donatus: *Mutanti homines, & ex virginibus mulieres facienti*. Rectiùs Eugraphius, venefico, id est, scelerato, malo, qui se sub falsâ Eunuchi specie intrusit. *Venefici* proprie dicitur, qui venena miscet, & per illa alienæ vitæ insidiatur.

PH. Neſcio quid profecto 1 abſente nobis 2 turbatum 'ſt domi.
3 Adibo: 4 quid iſtuc? quid 5 feſtinas? aut quem quæris, Pythias?
PY. 6 Ehem Phædria, 7 ego quem quæram? abi hinc 8 quò dignus es cum 9 donis tuis. Tam 10 illepidis. PH. 11 quid iſtuc eſt rei?
PY. Rogas me? 12 Eunuchum quem dediſti nobis, quas turbas dedit? 11
Virginem, quàm 13 heræ dederat dono 14 miles, 15 vitiavit. PH. quid ais?
PY. Perii! PH. 16 temulenta es. PY. utinam 17 ſic ſint, mihi qui malè volunt.
DO. 18 Au, obſecro mea Pythias, quid iſtuc iam 19 monſtri fuit?

1 Scilicet *me*: aut eſt Archiſmus, ſeu Enallage numeri, pro *abſentibus nobis*. Plaut. Amphitr. 1, 2, 194. *nec* nobis præſente *aliquis niſi ſervus Soſia adfuit*. Hujus ἀρχαϊσμοῦ exempla Donatus congerit. 2 Quæ turbæ ſint excitatæ. 3 Pythiã. 4 Quod ita ardes iracundiâ. 5 Properas, turbaris? 6 Interjectio indignantis. 7 Sc. *rogas*? 8 In malam rẽ 9 Eunucho. 10 Illepidis, inverecundis. Ironia. 11 Quòd tam duriter mecũ poſtulas? 12 Eunuchus, quem Eunuchum dediſti nobis, quas turbationes excitavit? Antiproſis. Sic Virg. 1. Æn. *Urbem quam ſtatuo, veſtra eſt*. 13 Dominæ Thaidi. 14 Thraſo. 15 Stupravit, violavit Eunuchus. 16 Ebria, vinolenta; *temetum* enim dictum eſt vinum merum, eò quod *temtaret*, id eſt labefactaret, ſive perturbaret *mẽtem*. 17 Ebrii, temulenti, ut ego nunc ſum, quæ pejus affecta sũ, quàm ſi ebria eſſẽ. Quibus verbis ſignificat Pythias ſe non ebriam eſſe, ſed in ſumma ægritudine verſari. Itaque illud hoſtibus imprecatur. Sic Heaut. 1, 3. *Iſthuc inimicis fiet*. Sic Ovid. l. 3. Eleg. *Eveniat noſtris hoſtibus ille pudor*. 18 Interjectio dolorem oſtendens, quia videbat alteram ancillam ſic dolentem. 19 Inopinatum & contra naturam factum, quod Eunuchus vitiavit virginem. Quippe omne *monſtrum* eſt, quod eſt contra naturam: nunc autem contra naturam factum eſt, ſi Eunuchus ſtupravezit virginem.

PH.

PH. Insanis: 1 quî 2 istud facere Eunuchus potuit? PY. ego illum nescio
3 Qui fuerit: hoc, quod fecit, 4 res ipsa indicat.
Virgo ipsa 5 lacrymat, neque, cùm rogites quid sit, audet dicere:
Ille autem 6 bonus vir nusquam 7 apparet: 8 etiam hoc misera suspicor,
Aliquid 9 domo 10 abeuntem abstuliſſe. PH. nequeo mirari satis,
Quò ille abire 11 ignavus possit longius, nisi si domum
Fortè ad nos rediit. PY. vise 12 amabo, num 13 sit. PH. jam faxo 14 scies.
DO. 15 Perii! obsecro: tam 16 infandum facinus, mea tu, ne audivi quidem.
PY. At pol ego amatores mulierum esse audieram 17 eos maximos:
Sed nihil 18 potesse: 19 verùm miseræ non in mentem venerat:

1 Quomodo. 2 Virginem vitiare. 3 Qualis, qui stupraverit virginem, id est, sit ne Eunuchus, nec-ne. 4 Actus seu eventus rei scilicet quod vitiata sit puella. Confer Adelph. 3, 4, 22. &c. 5 Lacrymatur præ dolore. Ostendit enumeratione signorum, vitiatam esse virginem. 6 Sceleſtus Eunuchus. Ironia. 7 Aufugit, aut non potest inveniri. 8 Insuper. 9 Ex domo Thaidis. 10 Eunuchum. Adhùc tanquam de servo fugitivo loquitur, qui servi fugam plerumque cum furto conjungebant, sicut expressit Phor. 1, 4, 13. &c. 11 Invalidus, qui ad omnia non est idoneus. 12 Blandimentum muliebre, quasi rogo te per amorem, eas ad videndum 13 Scilicet *domitus*. 14 An sit domi meæ, nec-ne. 15 Condolentis est. 16 Detestandum, abominandum. 17 Eunuchos. 18 Posse, esse inutiles, utpote castratos. 19 Sed ego misera non cogitaveram eos esse amatores mulierum maximos.

Nam illum 1 aliquò conclusissem, 2 neque illi commisissem 3 virginem. 25

1 In aliquem locum inclusissem, ut sævam ferami. 2 Neque credidissem seu tradidissem, si scivissem eum esse amatorem. 3 Custodiendam.

ACTUS IV. SCENA IV.

PHÆDRIA, DORUS, PYTHIAS, DORIAS.

PH. 1 EXi foras sceleste: at etiam 2 restitas 3 Fugitive? 4 prodi; 5 male conciliate. DO. 6 obsecro. PH. 7 oh, Illud vide, os ut sibi 8 distorsit 9 carnifex. 10 Quid hùc reditio 'st? quid veltis 11 mutatio:
Quid 12 narras? 13 paululùm si cessassem: Pythia, 5

1 Phædria credit Eunuchum quæri, quem dono dederat Thaidi, & hunc iratus adoritur ut virginis stupratorem: signis tandem & argumentis comperit, à Chareâ fratre perpetratum esse scelus. 2 Moraris, resistis, neq; vis prodire foras? 3 Nebulo est epitheton servorum heros suos deferentium & aufugientium. 4 Exi foras. 5 Infeliciter ac maximo meo dispendio empte. Imitatio est Plautina ex Pseudol. 1, 2, 3. *Exite hinc, agite, ite ignavi, male habiti*, malè conciliati. *Conciliare*, est generaliter quovis modo parare, comparare: hoc loco, pretio acquirere, id est, emere. 6 Per sacra te rogo, noli me ita innocentem trahere. 7 Interjectio dolentis. 8 Torquendo deturpavit, deformavit. 9 Ille tortor, qui me, dominum suum, istis curis & molestiis excarnificat, id est, valde cruciat: vel, qui dignus est carnifice, id est, ut caro fiat, & lanietur. 10 Quid sibi vult tuus ad me reditus? quare rediisti in domum meam ex domo Thaidis? ἀρχαϊσμὸς exempla Donatus adfert. 11 Habebat enim Charea liberi vestem, & Eunuchi deposuerat. 12 Respondeis? 13 Si non citò ivissem. Nunc convertit se ad Pythiam.

Domi

Domi non 1 offendiſſem: ita jam 2 adornabat fugam.

Py. Habes ne 3 hominem 4 amabo? Ph. 5 quid-ni habeam? Py. factum benè!

Do. Iſtuc pol verò benè. Py. ubi eſt? Ph. rogitas? 6 non vides?

Py. Videam obſecro, quem? Ph. hunc ſcilicet. Py. quis hic eſt homo?

Ph. Qui 7 ad vos deductus hodiè 'ſt. Py. 8 hunc oculis ſuis 10

9 Noſtrarum nunquam 10 quiſquam vidit, Phædria.

Ph. Non vidit? Py. an tu 11 hunc credidiſti eſſe, obſecro,

Ad nos deductum? Ph. 12 nam quem—? alium 13 habui 14 neminem. Py. 15 au!

Nec comparandus 16 hic quidem ad 17 illum 'ſt: ille erat

18 Honeſtâ facie, & liberali. Ph. 19 ita— viſus eſt 15

1 Inveniſſem eum. 2 Moliebatur, parabat diſceſſum celerem: quia ſcilicet veſtem ſuam depoſuit, & libei Pveſtem ſumpſit. 3 Eunuchum, qui male tractavit puellam. 4 Particula blandientis eſt, quaſi rogote per amorem. 5 Cur non habeam? 6 Aſpiciebat enim Dorum Eunuchum; ſed ſciebat non eſſe eum, quem quærebat. 7 Ad veſtras ædes. 8 Qui jam nobis affat. 9 Noſtræ familiæ. 10 Quæquam. 11 Eunuchum. 12 Scilicet *credidi*. 13 Quem enim, vel ad vos deducendum. 14 Eunuchum. 15 Interjectio perturbatæ, nec conſtantis ſibi. 16 Quem tu adduxiſti. 17 Alterum, ſcilicet Eunuchum, id eſt, Chæream Eunuchi ſimulatorem, qui deductus eſt ad nos, & qui virginem vitiavit. 18 Chærea habebat faciem pulchram & benignam. 19 Suprà 3. 2. 21. *Ita me Dikament*, honeſtus eſt. 20 Talis, ſcilicet honeſtâ facie & liberali.

1 Dudum, quia 2 variâ veste exornatus fuit: Nunc tibi videtur 3 fœdus, quia 4 illam non habet.

PY. 5 Tace obsecro, 6 quasi verò paulum interfiet.

Ad nos 7 deductus hodiè est adolescentulus, Quem tu 8 videre verò velles, Phedria.

9 Hic est vetus, 10 vietus, 11 veternosus, senex, 12.

Colore 12 mustellino. PH. 13 hem, quæ hæc est fabula?

1 Paulò antè. Plaut. *Non dudum ante lucem*. Sic infra: *Ah! quid istò nunc formosior videre, quam* dudum? 2 Variegata, variis coloribus picta. Eugraphius: *Eunuchi veste utebantur versi olim, ut multis coloribus texta fulgerent*. Propriè ergo locutus est Poëta: nam *varietas quidem propriè in disparibus coloribus dicitur: sed transfertur in multa disparia*, ut inquit Cic. 2. de Fin. 3 Deformis. 4 Variam vestem, quam prius habebat. 5 Desine, παῦε, scil. mecum de hac re contendere. 6 Quasi parva sit differentia, cum tamen sit maxima: vel, quasi non posset nosci hic Eunuchus ab altero 7 à Parmenone. 8 Adeò sc. facie est honesta & liberali. 9 Dorus, qui astat. Hypotyposis personæ. 10 Languidus, sinè vi & naturalibus privatus viribus. 11 Segnis, somnolentus, sonio tardus, νωθρὸς, veterno laborans. *Veternus*, morbus est ex nimio otio perpetuum somnum inducens: quem Græci λήθαργον vocant. Ac sæpè propotio & oblivione Metaphoricè sumitur. 12 Flavo, fusco instar mustelæ, & aspectu fœdo, quales sunt Æthiopes solæ adusti, non plane nigri: sic fortasse dicto, quòd lentigines, id est, maculæ faciei, quibus Eunuchi ferè faciem aspersam habent; ad mustelæ colorem quàm proximè accedant. Eugraphius itidem τὸ *mustellino* de mustellatum colore accipit: quapropter Terentius, si diversum à Menandro sentit, idque volens scienſque, male à Donato reprehenditur. Menandrum enim imitatus, non κατὰ πόδα secutus est: 13 Indignantis est.

1 Eò redigis me, ut, 2 quid egerim, egomet nesciam.

3 Eho tu, emi-n' ego te? Do. emisti. Py. jube mihi 4 denuò

Respondeat. Ph. 5 roga. Py. venisti'n' hodiè ad nos? 6 negat.

At ille 7 alter venit, annos natus sedecim,

Quem secum adduxit 8 Parmeno. Ph. 9 agedum, hoc mihi 10 expedi:

Primùm 11 istam, quam habes, undè habes vestem? taces?

12 Monstrum hominis, 13 non dicturus? Do. 14 venit Chærea.

Ph. Frater-ne? Do. ita. Ph. 15 quando? Do. hodiè. Ph. quam dudùm? Do. 16 modò

Ph. 17 Qui cum? Do. cum Parmenone. Ph. noras-ne eum priùs?

Do. 18 Non: nec, quis esset, unquam audieram dicier.

Ph. Unde igitur, meum fratrem esse, sciebas? Do. Parmeno

1 In eum errorem me reducis, vis mihi hoc persuadere. 2 Quem emerim, vel miserim. 3 Interjectio est attentionem movens & responsionem. 4 Secundo, quia semel respondit tibi, id est, jube ut iterum respondeat mihi. 5 Permittentis est. 6 Taciturnitate, vel nutu. Hoc dicit Pythias de Eunucho, quem interrogat. 7 Non hic Eunuchus. 8 Tuus servus, ne dicas me mentiri. 9 Hortantis est. 10 Explica, declara. 11 Novam & Eunucho inusitatam vestem, quâ es indutus. 12 Deformitas hominis, & prætergrediens naturæ hominis modum, cùm nec sit nec mas, nec fœmina. 13 Scilicet es? 14 Timidè rem profert. 15 Scilicet venit. 16 Paulò ante, non ita dudum. 17 Cum quo. Anastrophe. 18 Sc. novi.

Dicebat 1 eum esse: is dedit mihi 2 hanc vestem: Ph. 3 occidi!
Do. 4 Meam 5 ipse induit: 6 post unâ 7 ambo abierunt foras.
Py. Jam satis credis 8 sobriam esse me, & nihil mentitam tibi?
9 Jam satis certum est virginem 10 vitiatam esse? Ph. 11 age nunc 12 bellua,
Credis 13 huic quod dicat? Ph. quid 14 isti credam? 15 res ipsa indicat.
Ph. 16 Concede istùc paululùm: audin? etiam nunc paululùm: sat est
Dic dum 17 hoc rursum, 18 Chærea tuam vestem detraxit tibi?
Do. Factum. Ph. & 19 eâ 'st indutus? Do. factum. Ph. & 20 pro te 21 huc 22 deductus est? Do. ita.
Ph. 23 Jupiter magne, ô scelestum; atque audacem hominem! Py. væ mihi!

1 Chæream, tuum fratrem. 2 Vestem. 3 Perii! Desperantis vox est. Hoc secum Phædria, ne Pythias audiret; quam celari vult, quod ipse jam animadvertebat. 4 Vestem. 5 Frater tuus Chærea. 6 Postea. 7 Chærea & Parmeno. 8 Non temulentam. Suprà enim 4. 3. 13 dixerat Phædria: *temulenta es.* 9 Num dubitas? 10 Stupratam. 11 Vox reprehendentis cum quâdam adhortatione. 12 Stolida mulier, & non satis considerata. 13 Eunucho, servo & fugitivo. 14 Eunucho. 15 Quod vitiata est puella. 16 Confer te paululùm in istam partem ad me versùs. Ut ipse remotior esset à Pythiâ, seorsum hoc dicit Eunucho: ita melius suggerere poterat, quæ postea suggessit. 17 Quod anteà interrogavi. 18 Meus frater. 19 Tuâ veste. 20 Loco tuo. 21 Ad Thaidem, sive ad Thaidis domum. 22 Per Parmenonem. 23 Hanc exclamationem facit de Chæreâ: sed sic pronuntiat, ut putet ancilla Pythias de Doro Eunucho dici.

Etiam

Etiam nunc credis, 1 indignis nos esse irrisas modis?

PH. Mirum ni tu credas quod 2 iste dicat: 3 quid agam, nescio.

4 (Heus tu negato 5 rursum:) 6 possum-ne ego hodiè 7 ex te exculpere

Verum? vidisti-n' fratrem Chæream? DO. non: PH. non potest sinè

8 Malo 9 fateri, 10 video: 11 sequere hac: 12 modò ait, modò 13 negat.

14 Ora me. DO. obsecro te 15 verò Phædria. PH. 16 intro nunc jam? DO. 17 oi, ei!

PH. 18 Alio pacto 19 honestè quo modo hinc nunc abeam nescio:

20 Actum est 21 siquidem: 22 tu me 23 hic 24 etiam nebulo 25 ludificabere?

1 Inhonestis & turpibus rationibus esse illusas? 2 Eunuchus. 3 Nescio, quid agere debeam, ut fratris honorem tuear. Submissâ voce hæc iterum dicit, ne exaudiat Pythias. 4 Adverbium excitantis eum ad negandum. In aurem dicit. 5 E contrario negato, quod prius dixisti. 6 Admonito Eunucho quid respondere debeat, clarâ voce, ut audiat ancilla, interrogat. 7 Extorquere confessionem, sculpendo educere veritatem? Simulat se extorquere velle, quod tamen nolit proferri. 8 Supplicio & tormentis. 9 Verum. 10 Intelligo. 11 Ad tormenta subeunda: & hæc omnia simulantur ad excusationem inveniendam. 12 Aliquando fatetur vidisse se fratrem. 13 Se vidisse. 14 Finge te orare me, ne te supplicio afficiam. Hoc in aurem dicit. 15 Tanquam admonitus. 16 In meam domum. 17 Interjectiones ejulantis. 18 Nisi per hanc fallaciam. 19 Salvo honore meo, & fratris. 20 De me. Dicitur semper de malo, cui vix medela adhiberi potest. 21 Hæc ita sunt. Aposiopesis. 22 Sermonem ad Dorum convertit, quem introire quasi ad supplicium & tormenta jussum sequitur Phædria. 23 In præsentia ancillæ. 24 Insuper, quoque; adhuc. 25 Illudes, irridebis.

PY-

Py. 1 Parmenonis tam ſcio eſſe hanc 2 techanam, 3 quàm 4 me vivere.
Dor. Sic eſt. Py. 5 inveniam pol hodiè 6 parem ubi referam gratiam.
7 Sed nunc quid faciendum cenſes; Doriam? Dor. de iſtac rogas
8 Virgine? Py. ita: utrum 9 taceam ne, an 10 prædicem. Dor. tu pol, ſi ſapis,
11 Quod ſcis neſcis, neque de 12 Eunucho, neque de 13 vitio virginis? 55
14 Hac re 15 & te omni turba 16 evolves, & 17 illi 18 gratum feceris.
Id modò 19 dic, abîſſe 20 Dorum. Py. ità faciam. Dor. ſed video'n' 21 Chremem? Thais jam 22 aderit. Py. 23 quid ita? Dor. quia, cum 24 inde abeo, jam tum incœperat.

1 A Parmenone ortam eſſe. 2 Artem, fraudem. 3 Scilicet *ſcio*. 4 Jurantis formula. 5 Aliquid. Comminantis. 6 Ubi par pari referam Parmenoni. 7 Id eſt, jam ſcimus veritatem. 8 Quæ ita fuit vitiata? 9 Quòd ſit vitiata. 10 Apertè dicam, & detegam facinus. 11 Quod ſcis, debes neſcire, id eſt, diſſimulare ſcire. Hoc enim proverbio certam in tacendo fidem ſignificamus, dum quis, quod ſcit, perinde continet atque diſſimulat, quaſi neſciat. Sic Heaut. 4, 4. *Tu neſcis id quod ſcis*. 12 Quòd Chæreas non ſit Eunuchus. 13 Stupro, id eſt, quòd jam mulier facta ſit. 14 Tua taciturnitate. 15 Simul. 16 Expedies, exſolves, liberabis ab omni turbatione, tumultu & jurgio. Metaphora. 17 Phædriæ, vel vitiatæ puellæ. 18 Cùm ſilentio texeris amiſſam virginitatem; quæ reparari non poteſt. 19 Interrogata à Thaide. 20 Eunuchum. 21 Ruſticum adoleſcentem. 22 Statim ſequetur. 23 Quare putas Thaidem jam adfuturam? 24 Ex domo militis.

1 Turbâ inter 2 eos. Py. 3 tu aufer 4 aurum hoc: ego 5 scibo ex 6 hoc, 7 quid fier. 59

1 Jurgium, rixa. 2 Militem & Thaidem. 3 Dorias. 4 Aurea hæc Thaidis ornamenta vide suprà, 4, 1. 23. 5 Sciam. Antiquè. 6 Adolescente Chremete. 7 Quid sit de turbâ incœpta, & quomodo res sese habeant.

ACTUS IV. SCENA V.

CHREMES, PYTHIAS.

CH. 1 AT ac, 2 data herclè verba mihi sunt: vicit vinum, quod 3 bibi. Ac dum 4 accubabam, quàm videbar 5 mihi esse pulchrè sobrius!
Postquam 6 surrexi, neque 7 pes, neque 8 mens satis suum 9 officium facit.
Py. 10 Chreme. CH. 11 quis est? 12 chem Pythia: 13 vah! quantò nunc 14 formosior Videre mihi, quàm 15 dudùm? Py. certè quidem 16 tu pol multò 17 hilarior. 5

1 Interjectio est paulatim percepti atque intellecti mali. A cœnâ militis semipotus revertitur Chremes adolescens: priorum memor, titubans in præsentibus. 2 Deceptus sum. 3 Apud militem. 4 Accumbebam, ad edendum sedebam in convivio. Veteres enim epulantes cubabant, ac cubito innitebantur. 5 Qui antè fui sobrius. 6 A mensâ, è convivio. In ipsa enim sessione non est tantus motus, quo fumosi spiritus ex vino in caput exhalent. 7 Refertur ad incessum. Plaut. Pseud 5, 1. *Magnum hoc vitium vino est, pedes captat primùm, lallator deloſus, est.* Lucret. l. 2. *Consequitur gravitas membrorum: præpediuntur Crura vacillanti: tardescit lingua: madet mens: Nant oculi.* 8 Refertur ad linguam. *οἶνος ἔχει φρένας.* Hom. Odyss. 6. 9 Id quod efficere debet vel solet cùm sobrius sum. 10 Compellantis. 11 Respicientis. 12 Q. d. non videram te. 13 Interjectio admirantis. 14 Pulchrior. Ebriis enim & amatoribus *τὰ μὴ καλὰ, καλὰ πέφανται.* 15 Paulò antè. 16 Videris mihi. 17 Hilarior, quam priùs.

CH.

CH. 1 Verbum herclè 2 verum hoc eſt: 3 *Sine Cerere & 4 Libero 5 friget Venus.*
Sed Thais multò antè venit? Py. an 6 abiit jam à milite?
CH. 7 Jam dudùm, ætatem: lites 8 factæ ſunt inter 9 eos maximæ.
Py. 10 Nihil 11 dixit, ut ſequerere ſeſe?
CH. 12 nihil, niſi abiens 13 mihi innuit.
Py. 14 Eho, non-ne id 15 fat erat? CH. at neſciebam id 16 dicere illam, niſi quia
17 Correxit miles, quod 18 intellexi 19 minùs: nam me 20 extrufit foras. 11

1 Proverbium. 2 Atque ἐν οἴνῳ ἀλήθεια. 3 Sinè cibo & potu ſeu vino amor languet. Et eſt Allegoria è tribus Metonymiis cauſarum efficientium pro effectis: ponitur enim inventor vel inventrix pro re inventâ: ut Cereris pro cibo, *Bacchus* pro potu, *Venus* pro amore. 4 *Liber* eſt Deus vini, qui & *Bacchus* dicitur: qui ex Semele & Jove genitus fertur. *Liber* dictus, vel quod vinum curas ſolvat, & mentem abillis *liberet*, (undè Ovid. l. 1. de Arte: *Cura fugit, multo diluiturque mero. Tunc veniunt riſus, tunc pauper cornua ſumit: Tunc dolor, & cura, rugaque frontis abit*) ſeu quod vino uſi libere loquantur. 5 Languet, inutilis eſt. Metaphora. 6 Thais. 7 Jam longo tempore, ut eſt ætas, longe ante. Nomina autem temporalia vel tendentia ad tempus vel diſtantiam, poſſunt poni cum verbis omnibus in accuſativo & ablativo, ſed elegantius in accuſativo. 8 Exortæ. 9 Thaidem & militem. 10 Non. 11 Tibi. 12 Dixit. 13 Signum dedit mihi vel oculis, vel digito, vel alio quovis modo, ut ſequerer ſeſe. 14 Reprehendit tarditatem ejus. 15 Nutu ſignificare abitum. 16 Thaidem id velle, vel ſignificare, ut diſcederem, ac ſequerer ſeſe. Sic alibi: *Quaſi tu* dicas *id factum conſilio meo.* 17 Corrigendo offendit meam inſcitiam, expoſuit mihi illum nutum. 18 Nutu Thaidis. 19 Non benè. 20 Exturbavit, expulit.

Sed

Sed 1 eccam 2 ipsam: miror, 3 ubi ego huic antevorterim.

1 Ecce eam. 2 Thaidem. 3 In quâ parte vim ego hanc præcesserim.

ACTUS IV. SCENA VI.

THAIS, CHREMES, PYTHIAS.

TH. 1 CRedo equidem 2 illum jam 3 affuturum esse, ut 4 illam eripiat: 5 sine
Veniat: atque si illam digitò attigerit uno, oculi illicò
6 Effodientur: 7 usque adeò ego illius 8 ferre possum 9 ineptias,
Et 10 magnifica verba, 11 verba dum sint: verùm enim 12 si ad rem
Conferentur, 13 vapulabit. 5
CH. Thais, ego jam dudùm hìc adsum. TH. ô mi Chremes, te ipsum exspectabam:
Sci-n'tu 14 turbam hanc propter te esse factam? & ad te attinere hanc

1 Thais à milite rediens, adeò commota est, ut etiamnùm in absentem invehatur. Adversus militem Thais & Chremes se muniunt, quem venturum putant, ut virginem eripiat. Chremes verò timidus abiit, quæsiturus advocatos sibi. 2 Militem Thrasonem. 3 Adventurum. 4 Virginem Pamphilam dono datam. 5 Comminantis dictum. 6 Extrahentur, eruentur. 7 In tantum. 8 Pati ac tolerare. 9 Stultas vivendi rationes. 10 Superba ac tumida, quibus se jactitare solet. 11 Dummodò verbis non addantur verbera. 12 Si ad effectum convertentur, id est, si discesserit à verbis, & rem experiri cœperit. 13 Cædetur, verberabitur. 14 Turbationem rixam.

1 Omnem

1 Omnem rem? Ch. 2 ad me? 3 qui? 4 quasi istuc. Th. 5 quia dum tibi sororem 6 studeo.
7 Reddere, & restituere, 8 hæc atque hujusmodi sum multa 9 passa.
Ch. Ubi 10 ea est? Th. domi apud me. Ch. 11 hem! Th. 12 quid est? 10
13 Educta ita, uti teque illâque dignum 'st.
Ch. 14 quid ais? Th. 15 id quod res est.

1 Totum hoc negotium, totam hanc contentionem. 2 Scilicet *attinet?* 3 Quomodo? Mirè expressit Poëta perturbationem adolescentis parùm assueti turbis, & timidioris. 4 Scilicet *commoverim hoc jurgium*, vel *credendum sit mihi*. Aposiopesis: Thais enim, antequam absolvat orationem, respondet. 5 *Quæ* enim *Thais explebat de sorore* Chremeti *indicare, ad eam rem tempus non erat* in domo militis: & cœptos cum adolescente sermones jurgium interrūpit: suprà, 4. 1. itaque nunc, urgentibus, quæ imminebant, litibus, Chremeti sororem indicat & restituit, ut adversùs militem jam suum negotium ille gerere posset, commendat tamen suum beneficium Thais in hac ipsâ festinatione, multisque sibi laboribus stetisse hanc rem ostendit. 6 Laboro, conor. 7 Major emphasis in posteriore verbo est: *redduntur* enim deteriora plerumque quàm accepimus: *restituuntur* integra. *Reddi* potuit soror corrupta: non autem *restitui*, nisi virginitate integra, & qualis à prædonibus capta est. 8 Jurgia, atque alia id genus. 9 A milite. 10 Soror mea. Chremes ad mentionem sororis exspectatione suspensus, hæc rogat. 11 Indignantis sive metuentis est, quia audivit sororem esse in domo meretricia: ideoque ostendit se sollicitum esse de sororis pudicitiâ. 12 Quid perturbaris, quid indignaris & extimescis. 13 Soror tua est nutrita sive educata ita, ut te & sororem tuam nutriri decet. Confutat, quod ipse metuebat. 14 Admiratur & dubitat adhùc. 15 Ita est. Amplius confirmat, quod dixerat.

1 Hanc

1 Hanc tibi dono do, neque 2 repeto pro illâ quidquam abs te pretii.
CH. Et 3 habetur, & 4 referetur Thais, à me, ita uti merita es,
5 Gratia. TH. at enim cave, ne priùs, quàm 6 hanc à me accipias, amittas,
Chreme: nam 7 hæc ea 'st, quam miles à me vi nunc 8 ereptum venit.
9 Abi tu, 10 ciſtellam, Pythias, domo efferrum 11 monumentis.
CH. Viden' tu 12 illum Thais? Py. 13 ubi ſita 'ſt? TH. in 14 riſco: 15 odioſa ceſſas?
CH. Militem ſecum ad te 16 quantas copias 17 adducere?
18 At at! TH. num 19 formidoloſus obſecro es mi homo? CH. 20 apage ſis.
21 Ego-n' formidoloſus? nemo 'ſt hominum, qui vivat, 22 minùs

1 Sororem tuam. 2 Repoſco. 3 Refertur ad animum & voluntatem. 4 Refertur ad facultatem & recompenſationem. 5 Memoria accepti beneficii. 6 Sororem tuam. 7 Puella, ſoror tua. 8 Ut ereripiat. 9 Apoſtrophe ad ancillam. 10 Scrinium, à *ciſta*. 11 Literis, ſignis: ac reliquis teſtimoniis, quibus probetur libera virgo, & quibus agnoſci poſſet Pamphila. 12 Militem Thraſonem, Trepidare incipit ruſticus, viſo Thraſone cum comitatu. 13 Ubi ciſtella eſt poſita & recondita? 14 Ciſtâ de vimine facta, & corio contectâ. 15 Moleſta. 16 Quantum exercitum. Cõvenit autem ruſtico ſex homines *copias* dicere. Militem ſcilicet, Paraſitum Gnathonem, Donacem, Syriſcum, Simalionem & Sangam. *Copiæ* in plurali numero ſignificant multitudinem exercitus: ut, *Copiæ Pompeii*, *Copiæ Cæſaris*. 17 Scilicet *vides*. 18 Interjectio metuentis. 19 Formidans, timidus. Adiverè hîc ſumitur. 20 Apage, id eſt, recede, vel abi. 21 Scilicet *eſſem*. 22 Formidoloſus, quam ego.

TH.

TH. Atque ita 1 opus eſt. CH. 2 ah! metuo, qualem tu me eſſe hominem exiſtimes.
TH. Imò hoc cogitato, 3 qui-cum 4 res tibi eſt, 5 peregrinus eſt,
6 Minùs potens quàm tu, minùs 7 notus, minùs 8 amicorum hîc habens.
CH. 9 Scio iſtuc: ſed tu *quod* 10 *cavere poſſis, ſtultum* 11 *admittere* 'ſt.
Malo ego nos 12 proſpicere, quàm 13 hunc 14 ulciſci, 15 acceptâ injuriâ.
Tu abi, atque 16 obſera oſtium intùs, dum ego hinc tranſcurro ad 17 forum:
Volo ego adeſſe hic 18 advocatos nobis in 19 turbâ hac. TH. 20 mane.

1 Ut non ſis formidoloſus ſeu meticuloſus, ſed animoſus. 2 Interjectio dolentis ſeu metuentis. 3 Cum quo. Anaſtrophe. 4 Negotium habes. 5 Q. d. non eſt tantus hoſtis, ut eum timeas. Ratio ſumta eſt à conditione. 6 Quod ad divitias attinet. 7 In civitate. 8 Non tot amicos hîc habens, quot tu habes. Locus de facultate & difficultate litigandi, etiam alibi apud noſtrum tractatur: Andr. 4, 5, 15. &c. Adelph. 2, 2. & 4, 4. Phorm. 4, 3. 9 Ita eſſe. 10 Vitare & impedire, ne fiat. 11 Pati id fieri, exponere ſe periculis. 12 Providere & cavere, ne fiat. Vide Andr. 3, 5, 18. & adde Salluſtii illud: *Res monet, cavere ab illis magis, quàm, quid in illos ſtatuas, conſultare.* Catil. 25. Laudat autem ſuam hanc cautionem, *conſilium* vocans, Chremes ſcena ſequente v 14. 13 Militem Thraſonem. 14 Punire. 15 Poſtquam accepimus injuriam. 16 Obdita ſera claude. Contrarium eſt *reſerare*, id eſt, aperire. *Sera* eſt januæ clauſtrum. 17 Cauſarum, ſcilicet ut illinc deducam adjutores. In foro enim cauſidici ambulabant, exſpectantes cui patrocinarentur. 18 Patronos, homines paratos defendere nos. 19 Turbatione, rixâ. 20 Revocantis eſt.

CH.

CH. 1 Melius eſt. TH. 2 mane. CH. 3 omitte, 4 jam adero. TH. nil opus eſt 5 iſtis, Chreme:
Hoc 6 modò dic, ſororem illam tuam eſſe, & te 7 parvam virginem
Amiſiſſe, nunc 8 cognôſſe: 9 ſigna 10 oſtende. Py. 11 adſunt. TH. 12 cape,
Si vim 13 faciet, 14 in jus ducito hominem: 15 intellexti-n' ? CH. probè. 31
TH. Fac animo 16 hæc 17 præſenti dicas. CH. faciam. TH. 18 attolle pallium.
19 Perii! 20 huic ipſi eſt opus 21 patrono, quem defenſorem paro.

1 Ut adſint advocati. 2 Iterum revocantis. 3 Dimitte me, ſine me ire: quo verbo innuit Chremes ſe à Thaide manu comprehenſum fuiſſe. 4 Statim. 5 Advocatis. 6 Tantùm. 7 Cùm adhùc parva eſſet. 8 Cognoviſſe eſſe ſororem tuam. Syncope. 9 Monumenta cum ciſtellâ. 10 Si noluerit miles credere. 11 Monumenta cum ciſtellâ. Pyrrhias jam reddit. 12 Ciſtellam. Dum hoc dicit Thais, tradit Chremeti ciſtellam cum monumentis. 13 Miles. 14 Deduc eum ad judices. 15 Quid ego dixerim? 16 Quæ dixi de ſorore. 17 Magno & forti. Sic Phorm. 5, 7. *Animo virili* præſentique *ut ſis para.* 18 Erige pallium humeris delapſum. Nam ſatis ſobrius: nec urbanæ elegantiæ ſtudioſior adoleſcens ruſticus, pallium trahit, quod attolli & ſubduci jubet Thais: vel fortè pallium abeunti ceciderat, nec præ metu animadverterat. Nam ſæpè metu perculſis ſolet accidere, ut quippiam amittant, nec ſentiant ſe amiſiſſe. *Pallium* autem erat extima veſtis Græcorum; ut *toga* extima veſtis Romanorum. 19 Epiphonema. 20 Adoleſcenti Chremeti. 21 Defenſore: nam *patronus* eſt, qui accuſati cauſam agit ſeu defendit.

ACTUS IV. SCENA VII.

THRASO, GNATO, SANGA, CHREMES, THAIS,

THR. 1 HAnc-cine ego ut 2 contumeliam tam 3 insignem 4 in me 5 accipiam, Gnatho?

Mori me 6 satiùs est. 7 Simalio, Donax, 8 Syrisce, 9 sequimini.

Primùm 10 ædes 11 expugnabo. GN. 12 rectè.

THR. 13 virginem eripiam. GN. probè

THR. 14 Malè mulcabo ipsam. GN. pulchrè

THR. 15 in medium hùc 16 agmen cum 17 vecti, Donax,

1 Furens miles accedit ad Thaidis domum oppugnandam 2 & ridicule Imperatorem agit in instruenda acie, quem tamen interim Gnatho falsè irridet. Tandem pertimidus, re infecta, relinquit Thaidem. 2 Thaidis. 3 Magnam, sive gravem. 4 Contra. 5 Patiar. 6 Melius est, quam pati talem contumeliam meretricis. 7 Miles incitato animo suos servos vel milites vocat facturus insultationes Thaidi. 8 *Syriscus* diminutivum est à *Syro*. 9 Me, i. ego ero dux vester. *Projicit ampullas, & sesquipedalia verba*, ut ait Horatius. 10 Domum Thaidis. 11 Rugnando capiam, solo æquabo, ut sit area tantum. 12 Sc. *facies*. Ex decore personæ & instituto parasiti, qui imperaverat sibi omnia assentiri. 13 Abducam à Thaide virginem, quam ei dono dedi. 14 Valdè & in malum ejus puniam Thaidem, ego eam tractabo, ut digna est. *Mulcare*, castigare, verberibus afficere. Al. *Multabo*, quod est pœnam pecuniariam irrogare. *multa* propriè est pœna pecuniaria, i. illa pecunia, quam reus condemnatus numerat judicibus. 15 Sc. *procede, veni*. 16 Exercitum ordinatum sive incedentem. *Agmen* dicitur quasi *agimẽ*, quod proprie significat agentem sese. i. ambulantẽ multitudinem. Aliquando pro coarctante se multitudine, ut majorem impetum faciat. Virg. 2. Æn. *illi*, agmine *facto, Laocoontẽ petunt*. 17 Instrumento ferreo parietibus æditũ perfodiendis apto. Cùm enim Thraso vellet expugnare ædes Thaidis, vectibus erat opus, ad parietes quatiendos & frangendos.

Tu

Tu Simalio 1 in ſiniſtrum cornu, tu Syriſce,
2 in dextrum.
3 Cedo alios: ubi 4 Centurio eſt Sanga, &
5 manipulus furum? SA. eccum 6 adeſt.
THR. Quid 7 ignave? 8 periculo n' pugnare, 9 qui 10 iſtum 11 huc portes, cogitas?

1 In partem aciei ſiniſtram prominentem, ſive in ſiniſtrum aciei angulum procedas. *Cornua* enim per Metaph. in prælio dicuntur aciei partes, ab utroque latere prominentes. In exercitu enim eſt *dextrum & ſiniſtrum cornu* i. latus dextrum & ſiniſtrum: & quod inter utrumque eſt, dicitur *media acies*. 2 Cornu i. in latus dextrum aciei ſive exercitus. 3 Dic, exhibe, reliquos ſervos. Reſpicientis & gloriantis eſt, quòd ita inſtruxerit exercitum. 4 Qui centum peditibus præeſt. Nam *centurio* eſt peditum: *Decurio* verò equitum. In exercitu miles Centurioni parebat. Centurio Tribuno, Tribunus Legato, Legatus Conſuli; ſed Iconſum Magiſter equitum ſolum Dictatori parebat. 5 Reliqua ſervorum culinariorum ſub Archimagiſtro Sanga cohors ſive caterva. Virg. *Quid domini faciant, audent cùm talia fures*, id eſt, ſervi? *Manipulus* à *manu* fit, & propriè ſignificat manuale herbarum faſciculum, quem manu quis apprehendit metendo. Ponitur hîc pro exigua militum manu, quæ unum ſignum ſequitur. Erat autem pars Centuriæ ita dicta, quod ſub Romulo pauper adhùc Romanus exercitus, *manipulos* fœni ac herbarum haſtis alligatos pro ſignis gerebat. Hinc *Manipulares* milites dicti. In Legione Centuriæ erant 60. Manipuli 30. Cohortes decem. Agel. l. 16. c. 4. Manipulus igitur habet 200. milites. Cohors 600. Centuria 100 militibus conſtat. Plena igitur Legio habet 6000. hominum. 6 Centurio cum manipulo furum. Dicit de ſe & de ſervis ſuis. 7 Sanga. Corripientis eſt. 8 Spongia longa, cujus ad vulnera ſive abſtergenda, ſive obliganda, uſus eſſe ſolet. 9 Quod, quia. 10 Periculum. 11 In medium agmen adferas.

SA. 1 Ego ne? 2 Imperatoris virtutem noveram, & 3 vim 4 militum,
Sinè sanguine 5 hoc fieri non posse, 6 quî abstergerem vulnera.
THR. Ubi alii? SA. qui, 7 malum! 8 alii? solus Sannio 9 servat domi. 10
THR. 10 Tu hosce 11 instrue: hîc ego ero 12 post principia: inde 13 omnibus 14 signum 15 dabo.
GN. 16 Illuc est sapere! 17 ut 18 hosce instruxit, 19 ipsus sibi cavit loco.

1 Cogitarem pugnare cum periculo? 2 Vires tuas: qui es Imperator hujus certaminis. Ironicè hæc dicit, irridens ipsum Thrasonem. 3 Audaciam, animositatem. 4 Tuorum adversùs hostes. 5 Bellum, certamen. 6 Ut desiccarem vulnera, ideò hùc portavi peniculum. 7 Interjectio irascentis. 8 De quibus tu interrogas. 9 Manet domi, ut observet eam: *vel*, custodit res, quæ sunt domi. Plaut. Amphit. 1. 1. *Quia nos eramus peregrè*, tutatus est domi. Donatus domum legit. 10 Gnatho. 11 Ordina, dispone atque ad pugnam præpara Sangam & alios milites qui venerant, scilicet manipulum furum. 12 Post primas legiones firmæ armaturæ, id est, in eo loco, qui est in acie tutissimus. Sumtum à bellis, in quibus tutissimus locus post principia: siquidem in prima acie stabant Hastati: in secunda Principes: hos sequebantur Scutati: hos Ærarii, id est, milites veterani, spectatæ virtutis. Inter quos sibi cavit Thraso. *Principia* ergo dicuntur acies & frons prima exercitus. 13 Militibus. 14 Aliisque id genus. 15 Ubi ego fuero in tuto citraque omne periculum. 16 Ita sibi cavere est esse sapientem. Epiphonema, in quo irridet Thrasonem ad spectatores, indicans nullum esse animum in Thrasone. 17 Postquam. 18 Milites, servos ad pugnam disposuit. 19 Ipse sibi loco tuto, vel opportunè prospexit, consuluit. Exponit quod Thraso dixit paulò ante, *hîc ego ero post principia*.

THR.

THR. Idem hoc jam 1 Pyrrhus factitavit.
CH. vide n' eu Thais, quam 2 hic rem agit?
3 Nimirum consilium illud 4 rectum est de 5 occludendis 6 ædibus.
TH. Sanè, quòd tibi nunc 7 vir videatur esse, hic 8 nebulo magnus est: 15
Ne metuas. THR. 9 quid videtur? GN. 10 fundam tibi nunc nimis vellem dari,

1 Epirotarum Rex, peritissimus aciei ordinandæ ducendique exercitus sæpè sibi loco tuto cavit ac consuluit. Excusat suam turpitudinem ab exemplo Pyrrhi atque ita homo nihili, & nebulo magnus, ut infrà dicitur, clarissimorum hominum exempla suis ineptiis prætexit: hìc Pyrrhum, infrà Herculem. Hinc autem Pyrrhum Antigonus ducem optimum pronunciavit, siquidem consenuit, superatis variis bellis. Hannibal verò primas Alexandro dedit, quòd parva manu innumerabiles exercitus fudisset, quod ultimas oras supra spem humanam peragrasset: Pyrrho secundas, quod castramentari primus docuisset, stratagematum in urbibus capiendis, & præsidiis disponendis, esset peritissimus, artem conciliandi homines optimè calluisset: sibi denique tertias, &c. Liv. l. 5. Decad. 4. 2 Miles Thraso. In domo hæc loquitur. 3 Sinè dubio. 4 Rectè suasum & inceptum est. 5 Obserandis. 6 Priusquàm veniret miles. 7 Forti ac virili animo præditus. Donatus explet ἔλλειψιν: *Dest*, inquit, *non est: ut sit: non est quod tibi nunc vir videatur esse*: comparatque alterum locum infrà 5, 9, 34. 8 Homo nullius animi, vanus ac mollis ut nebula. 9 Gnatho, quid judicas de ineundo prælio? 10 Instrumentum è funiculo factum, quo funduntur, id est, jactantur lapides. Ab hac *funditores* vocitati, qui fundis magnis dimicant.

Ut tu 1 illos 2 procul hinc 3 ex occulto cæderes: 4 facerent fugam.
THR. 5 Sed eccam Thaidem ipsam video.
GN. 6 quàm mox irruimus? THR. mane.
Omnia prius 7 experiri verbis, quam 8 armis, 9 sapientem decet.
Quî scis, an, quæ 10 jubeam, 11 sinè vi 12 faciat! GN. 13 vostram fidem! 20
14 Quanti est sapere! nunquam accedo ad te, 15 quin abs te abeam doctior.
THR. 16 Thais, primùm hoc mihi responde: quùm tibi 17 do istam virginem,
Dixti-n' hos mihi dies 18 soli dare te? TH. 19 quid tum postea? THR. 20 rogitas,
Quæ mihi ante oculos coram 21 amatorem adduxisti tuum?

1 Thaidem & Chremetem. 2 Longè. 3 Ex loco, ubi non videris, verberares ac oppugnares. 4 Cogerentur dare terga, sive fugere. Est modus potentialis: Gnatho tantùm ridet militem. 5 Miles vultu gestuque, tanquam ad certamen composito, cum strepitu hoc infert. 6 Quando impetum faciemus in ædes Thaidis? Nam *irruere* est cum furore prælium inire. 7 Tentare. 8 Bello. 9 Qualis ego sum. 10 Velim. 11 Suâ sponte, non coacta. 12 Thais. 13 O Di! imploro vestrum auxilium. Admirantis est. 14 Quanti valet, quam pretiosa res est sapientia, quàm utile est esse sapientem? 15 Quin recedam ex consortio tuo doctor, tantâ es sapientiâ? Est autem adulatio parasitica. 16 Non minùs nunc inepti litigatoris, quam hactenùs, inepti militis specimen dabit Thaïso. 17 Darem. 18 Non Chremeti daturum, id est neminem alium admissurum? 19 Insolenter respondet Thais, & ut meretricem sapit. 20 Quid tum posteà fuerit? 21 Chremetem: quem miles putabat esse suum rivalem. Probandum erat, Thaidem pactum violasse adducit miles probationem infirmam, præpropera suspicione nixam: neque enim Thais Chremetem, ut amatorem, invitari voluerat apud militem, sed alia causa.

TH.

TH. Quid cum 1 illo illoc agas? THR. & cum 2 eo 3 clam te ſubduxiſti mihi?
TH. Libuit. THR. 4 Pamphilam 5 ergo 6 huc redde, niſi 7 vi mavis 8 eripi.
CH. Tibi illam reddat? aut tu illam tangas? 9 omnium. GN. 10 ah, quid agis? tace.
THR. Quid tu tibi vis? ego non tangam 11 meam? CH. 12 tuam autem 13 furcifer?
GN. 14 Cave ſis: neſcis, cui 15 maledicas nunc 16 viro. CH. 17 non tu hinc abis?
18 Sci-n'tu ut tibi res ſe habeat? ſi quidquam hodiè 19 hîc turbæ cœperis.
20 Faciam, hujus loci, dieique, meique ſemper memineris.
GN. 21 Miſeret tui me, qui 22 hunc 23 tantum hominem facias inimicum tibi.

1 Thraſone. Donatus hæc verba contemtu militis dicta exponit. Thais enim indignum hactenus denotat, cum quo litiget. 2 Amatore. 3 Furtim ſubtraxiſti. Virg. *& fidam capiti* ſubduxerat *enſem*. 4 Donо à me datam. 5 Quia hoc non ſervas, quod es pollicita. 6 Nobis in manus noſtras reſtitue. 7 Violentia. Al. *ſi*. 8 Pamphilam. 9 Scilicet *peſſime, ſceleſtiſſime*. Apoſiopeſis. 10 Reprehendentis. 11 Virginem à me emptam ære meo? 12 Scilicet *audes dicere*? 13 Verbero, & qui dignus es illâ contumeliâ affici, ut furcam, id eſt, patibulum feras circum vicinos more improbi ſervi. Donatus: *incongruè ut imperitus adoleſcens liberum ſervilibus convitiis exagitat*. Intempeſtivum acumen Grammatici. An non Cicero liberos homines hoc vocabulo inceſſit? 14 Conſulo, ut taceas. 15 Contumeliam inferas. 16 Tam animoſo. 17 Hoc paraſito dictum. 18 Hoc militi dicit. 19 Ante ædes Thaidis aliquam turbationem ſeu tumultum excitaveris in virgine eripienda. 20 De Plauto ſumtum, Captiv. 3, 2, 20. 21 Ridet militem & ruſticum adoleſcentem. 22 Militem. 23 Tantæ auctoritatis virum.

CH. 1 Diminuam ego caput tuum hodiè, ni-
si 2 abis. GN. ain'verò 3 canis?
Sic-cine agis? THR. 4 Quis tu homo es? 5 quid
tibi vis? quid cum 6 illâ rei tibi est?
CH. 7 Scibis: principio eam esse dico 8 li-
liberam. THR. 9 hem! CH. 10 civem
Atticam. THR. 11 hui! 35
CH. Meam sororem. THR. 12 os durum! CH.
13 mīles, nunc 14 adeò 15 edico tibi,
Ne vim facias ullam in illam. Thais, ego
eo ad Sophronam
16 Nutricem, ut eam adducam, & 17 signa
ostendam hæc. THR. tu-n'me prohibeas,

1 Mutilabo. Nugantur, qui capitis diminutionem de prioris status mutatione accipiunt: I. Cùm aliquis simul & civitatẽ & libertatem amittebat. II. Cũ civitas amittebatur, libertas retinebatur. III. Cùm civitas retinebatur & libertas, sed status hominis commutabatur. 2 In tempore. 3 Impudens, acerbus ut canis. Hoc verbo *canis* impudentibus inimicis convitium fieri solet. 4 Chremeti dicit. 5 Quid cupis? 6 Puellâ. 7 Scies, aut dices. 8 Ingenuam, non servilis conditionis. Tria officia agnoscit hîc Donatus: *assertoris, cognitoris, fratris.* Benè & illud notavit: *civem Atticam quæ etiam negotium potest ei fieri, qui se pro domino gessit in civem.* Ordinem etiam meritò commendat: *liberam, civem, sororem.* Tria enim sunt quæ habemus, libertatem, civitatem, familiam. 9 Interjectio illudentis propter dictũ illud Chremetis. 10 Dicam eam esse. 11 Interjectio admirantis illius audaciam. 12 O hominem impudentem & perfrictæ frontis, qui talia effatit mendacia: sicut contrà *mollis frontis* dicuntur, qui sunt verecundes. 13 Invidiosè dictum, & subjicit interminationem. 14 Certè. 15 Præcipio, impero tibi tanquam Prætor vel Imperator militi. Dicuntur enim edicere Prætores & Consules, cũ publicè aliquid prædicandum ac proclamandum curant, quid sint observaturi, vel quid fieri velint. 16 Puellæ. 17 Monumenta, quibus probari possit, hanc meam esse sororem. Loquitur autem de monumentis, quæ in cistâ erant.

Meam ne tangam? CH. prohibeo, inquam?
GN. audi-n' tu? 1 hic furti 2 se alligat.
3 Satis hoc tibi est. THR. idem 4 hoc 5 tu
ais? TH. 6 quære, qui respondeat.
THR. 7 Quid nunc agimus? GN. 8 quin 9 re-
deamus, jam 10 hæc tibi aderit 11 sup-
plicans
Ultrò. THR. credi-n'? GN. 12 Imò certè: no-
vi 13 ingenium mulierum.
Nolunt, ubi velis: ubi nolis, cupiunt ultrò.
THR. 14 benè putas.
GN. Jam 15 dimitto exercitum? THR. 16 ubi
vis. GN. Sanga, ita ut fortes decet

1 Chremes. 2 Eugraphius legit *te*. Apud Donatum duplex interpretatio ponitur: quarum altera *se alligat*, altera, *te alligat*, explicare contendit. Optima est lectio, quam retinuimus hoc sensu: nascitur tibi adversus Chremetem titulus novæ actionis: furti enim adversus ipsũ agere potes, quod rem tuam sibi vendicat: *vel*, astringit se, reũ facit, professus se dolo malo rem à proprio domino auferre & retinere. 3 *Ad repetendam virginem, sumendamque injuria vindictam*, ut Donatus supplet. 4 Quod Chremes ait, illam virginem esse sororem istius adolescentis. 5 etiam Thais. 6 Alium, ego non respondebo tibi: indignus enim es, cui ego debeam respondere. 7 Nova consultatio & ridicula. 8 Imò. 9 Ad nostras ædes. 10 Thais. 11 Tibi abeunti supplicabit. 12 Credo futurum. 13 Naturam mulierum, quippe quæ instar arundinis levi momento hùc & illùc agitari se & impelli sinunt: *sunt fermè, ut pueri, levi sententia*. Hecyr. 3, 1. 14 Rectè judicas. 15 Facio exercitui copiam sive facultatem abeundi, qui mihi est mandatus? 16 Receptui canit turpiter.

Milites, domi 1 focique fac 2 vicissim ut memineris. 45

SA. Jam dudùm 3 animus est in patinis. GN. frugi es. THR. 4 vos me hac sequimini.

2 Conquinæ, aut cibi, qui in foco paratur. *Focus* enim propriè dicitur locus, ubi ignis est. Gnatho non belli, non contentionis, sed ciborum potiùs memorem se præbet; *domique & foci meminisse* festivè milites, non tam ad pugnandum pro aris ac focis idoneos, quàm ad consumendas fruges natos, jubet. Posset ingenium ejus explicari Martialis illo versu 2, 40. *Novi hominis mores: esuris atque sitis*: quod enim potiùs parasiti negotium studiumque? 2 E contrario, post bellum, bello confecto. 3 Incepi habere appetitum, & cogitare de patinis, id est, vasis, in quibus edulia ponuntur, id est, jamdudùm esurio. 4 Milites.

ACTUS V. SCENA I.

THAIS, PYTHIAS.

TH. 1 PErgin' 2 scelesta mecum 3 perplexè loqui?

4 Scio, 5 nescio: 6 abiit: 7 audivi: ego non 8 affui.

Non tu istuc mihi dictura 9 apertè es, 10 quidquid est?

Virgo 11 conscissâ veste lacrymans 12 obticet:

1 Ex Pythia ancilla Thaïs & Charea vitiatam agnoscit Pamphilam. 2 O scelerata Pythias. 3 Obscurè, *Intricatè*: statuerat enim crimen virginis celare. Contrarium est apertè, extricare. Fingitur, quòd sit præmissa aliqua longa excusatio ancillæ. 4 Flere quellam. Exponit Mimêsi, quæ sit illa perplexa oratio. 5 Vitiatam esse ab Eunucho. 6 Eunuchus. 7 Domi esse factûi aut admissûi aliquid. 8 Interfui, cùm sit illi vis illata. 9 Manifestè loquendo, non perplexè & obscurè. 10 Scilicet *factum*. 11 Habens vestem fractam. 12 Pudet eam fateri. *Taceamus* consilia: *Reticemus* dolores: *Obticemus*, quorum nos pudet.

Eunu-

Eunuchus abiit: quamobrem? quid factum 'st? taces? 5

Py. Quid tibi ego dicam misera? 1 illum 2 Eunuchum negant

Fuisse. Th. quis fuit igitur? Py. iste Chærea.

Th. Qui Chærea? Py. iste 3 ephebus frater 4 Phœdriæ.

Th. Quid ais venefica? Py. 5 atqui certò 6 comperi.

Th. Quid 7 is obsecro 8 ad nos quamobrem adductus est? Py. 9 nescio. 10

Nisi 10 amâsse credo Pamphilam. Th. 11 hem misera, 12 occidi,

13 Infelix, siquidem tu istæc vera 14 prædicas.

Num 15 id lacrimat virgo? Py. 16 id opinor. Th. quid 17 sacrilega?

18 Istuc cine interminata sum hinc abiens tibi?

Py. Quid facerem, ita ut 19 justi, 20 soli credita est. 15

1 Qui adfuit, qui adductus est. 2 Missum à Thaide. 3 Imberbis, impubor, cui prima lanugo in barbâ incipit crescere. 4 Annotatis tui. 5 Attamen. 6 Fratrem fuisse Phædriæ. 7 Chærea. 8 Venit? 9 Admodum meticulosè respondet. 10 Chæream. 11 Interjectio dolentis. 12 Perii. 13 Scilicet, *sum.* 14 Narras. 15 Propter id. Sic suprà 3,1.3. Id *verò ferìò triumphat*. 16 Suspicor virginem ob id lacrymare. 17 Impia & scelerata, quasi quæ sacra violaveris. 18 Num istud, discedens hinc, cum interminatione mandavi, injunxi, ne quisquam ad eam accederet? Suprà 3,2. 51. *Quid aliud volui dicere? Hem, curate istam diligenter virginem.* 19 Jussisti. Syncope. 20 Eunucho soli commendata, & commissa est puella. Dixit enim suprà 3,5. 30 Chærea: *Edixit, ne vir quisquam ad eam adeat, & mihi, ut abscedam, imperat. In interiore parte ut maneam solus cum sola.*

Th. Sceleſta, 1 *Ovem lupo commiſiſti*, 2 diſpudet.
3 Sic mihi data eſſe verba; 4 quid illic hominis eſt?
Py. 5 Hera mea tace; tace obſecro, ſalvæ ſumus:
Habemus 6 hominem ipſum. Th. ubi is eſt? Py. 7 hem ad ſiniſtram, non vides?
Th. video. Py. 8 comprehendi jube, 9 quantum poteſt.
Th. Quid 10 illo faciemus ſtulta? Py. quid faciam rogas?
Vide 11 amabo: ſi non, cùm aſpicias, os 12 impudens
Videtur. Th. 13 non eſt Py. 14 tum quæ ejus confidentia 'ſt.

1 Prædam prædatori dediſti, virginem violatori commiſiſti, ſicut ſi ovis lupo devoranda committatur. Proverbialiter dicitur in eum, cui ſervandum aliquid committitur, cujus gratia cuſtodem magis oporteat adhiberi: lupus enim & ovis genuino quodam odio diſſident. Plaut. Pſeudol. 1, 2 *Ut mavelis lupos apud oves relinquere, quàm hos domi cuſtodes.* Antonius in concione dixerat, futurum ſe cuſtodem urbis, uſque ad Kalendas Majas. *O præclarum*, inquit Cicero, *cuſtodem ovium, ut ajunt, lupum*. 2 Proſsum pudet. 3 Sic me deceptam eſſe. 4 Quis eſt ille homo? Videt enim Thais Chæream, ſed non continuo agnoſcit, quia adhùc Eunuchi veſte indutus erat. 5 Domina mea, ſis ſecura quæſo. Nam illud *tace* non eſt ſilentium indicentis, ſed ſecuram facientis: ut Adel. h. 2, 2. Tace, *egomet conveniam jam ipſum*. 6 Chæream tanquam reum. 7 Admonentis. 8 Eum capi. 9 Quamprimùm & celerrimè fieri poteſt. ὡς ἐνεχθῆναι. 10 Illo comprehenſo. 11 Interjectio blandientis, id eſt, rogo te per amorem. 12 Homo inverecundus, Synecdoche. 13 Non videtur impudens. 14 Præterea aſpicere potes, qualis ejus nimia ſecuritas & audacia eſt.

ACTUS

ACTUS V. SCENA II.

CHÆREA, THAIS, PYTHIAS.

CH. 1 APud Antiphonem uterque, 2 mater & pater,
Quasi 3 deditâ operâ, domi erant, ut nullo modò
Introire 4 possem, 5 quin viderent me: interim
Dum ante 6 ostium 7 sto, notus mihi quidam obviam
Venit: ubi 8 vidi, ego me 9 in pedes, quantum queo,
In 10 angiportum quoddam desertum, 11 inde 12 item
In aliud, 13 inde in aliud: ita miserrimus
Fui 14 fugitando, ne quis me cognosceret.

1 In ædibus sive domo Antiphonis. Dicis causam, quare ipse non mutaverit vestem, & inter eundum hæc loquitur. Chærea domum redire cogitans, in Thaidem incidit, & sic nulla ei fuit facinoris negandi facultas. Cum eo Thais contendit ob vitiatam Pamphilam: deinde condonat noxam, petenti uxorem, quam vitiaverat. 2 Antiphonis parentes. 3 Consultò, studio, de industria, ex composito, id est, quasi anteà scivissent me venturum. 4 Quia stabant in januâ. 5 Quo minus ut non. 6 Antiphonis. 7 Cogitans mecum, quid facerem. 8 Illum. 9 Sc. *dedi* aut *conjeci*, id est, fugæ me dedi. Sic Phorm. 1, 2. *Aliquid conatassem, atque hinc ego me* conjicerem *protinus* in pedes. 10 Vicum quendam angustum, non frequentatum. *Angiportum* vel *angiportus* (utrumque enim dicitur) *est iter compendiarium* (ut ait Pompejus) *in oppido*, eò quòd sit *angustus portus*, id est, aditus ad portam: vel *ab angendo*, quòd propter *angustiam* nihil per eum agi possit in portus. 11 Ex eo angiporto. 12 Itidem. 13 Ex eo angiporto secundo. 14 Dum fugio.

Sed est ne hæc Thais, quam video? 2 ipsa
est, 2 hæreo.
Quid faciam? quid 3 meæ autem? quid fa-
ciet mihi?
TH. 4 Adeamus: 5 bone vir Dore, salve: dic mihi,
6 Aufugisti-n'? CH. hera, 7 factum. TH. sa-
tin' id tibi placet?
CH. 8 Non. TH. credin' 9 te impunè habi-
turum? CH. 10 unam hanc noxiam
Dimitte: si 11 ullam aliam 12 admisero un-
quam, occidito.
TH. Num meam fævitiam 13 veritus es? CH.
14 non. TH. quid igitur?
CH. 15 Hanc metui, ne me 16 criminaretur
tibi.
TH. Quid feceras? CH. 17 paululùm quiddam.
Py. 18 eho, 19 paululum impudens?
An 20 paululum hoc esse tibi videtur, vir-
ginem
Vitiare civem? CH. 21 conservam esse cre-
didi.

1 Subjectio. 2 Incertus remaneo, dubito, in dubio sum. Est autem *hærere*, propriè rei alicui insideret & quoniam qui in aliqua re dubitant nõ moventur, idcòque hærere ac sistere videntur: factum est, ut *hærere* aliquando ponatur pro dubitare. 3 Refert? 4 Eamus ad Eunuchũ illum Chæream, indutum adhùc Eunuchi veste. 5 Ironiâ tractat tribus familiari oditur. 6 Ædibus. 7 Sic *est*, id est, aufugi. 8 Mihi istud placet. 9 Te evasurum sinè punitione, quòd aufugeris? 10 Hanc solam culpam sive peccatum, sc. quod aufugerim, dimitte, remitte. Precatus veniam. 11 Noxiam. 12 Commisero. 13 Quòd aufugeris. 14 Veritus tum. 15 Pythiam ancillam. 16 Accusaret, deferret apud te. 17 Feci. 18 Interjectio indignantis. 19 Fecisti? 20 Parvi criminis. 21 Putavi eam esse servam cum Pythiâ & aliis, non civem.

PY.

Py. Conservam? vix me contineo, quin 1
involem in
Capillum: 2 monstrum, etiam ultrò 3 deri-
sum advenit.
TH. Abin' hinc insana? Py. 4 quid ita verò?
5 debeam,
Credo, isti quidquam, 6 furci fero, si 7 id
fecerim;
Præsertim cùm se 8 servum fateatur tuum.
TH. 9 Missa hæc faciamus? 10 non te dignum,
Charea,
Fecisti: nam 11 si 12 ego digna hac contu-
meliâ
Sum maximè, at tu indignus qui faceres
tamen.
Neque ædepol, quid nunc consilii capiam,
scio,
De virgine istac: ita 13 conturbasti mihi
Rationes omnes, ut 14 eam non possim 15
suis,

1 Insiliam velociter, more volantis avis, in capillum tuum. 2 Qui violat virgines, cùm tamen se simulet Eunuchum: contra naturam enim est, ut Eunuchus stuprum committat. 3 Ad deridendum. 4 Cur abeam hinc, *vel* cur me insanam nominas? 5 Facio illi injuriam, ego dem pœnas. Ironia. Qui alteri injuriam facit, ille quasi contractu se obligat, & eo nomine ejus debitor evadit. Huc spectat illud Orationis Dominicæ; *Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*, id est, iis, qui nos injuria affecerunt, & inde pœnas nobis debent. 6 Improbo servo, digno qui furcam circa vicinias ferat in collo ignominiæ causa. Vide Donatum. 7 Si involaverim in capillum ejus. 8 Cum non sit liber. 9 Omittamus hæc ridicula vel futilia. 10 Non fecisti quod te decet, aut tibi honestum est. 11 Etsi. 12 Existens meretrix. 13 Perturbasti, impedivisti mihi omnes vias reddendæ ejus. 14 Puellam. 15 Propinquis.

Ita

Ita ut 1 æquum fuerat, atque ut ſtudui,
tradere: ut
2 Solidum 3 parerem hoc mihi 4 beneficium,
Chærea.
CH. At nunc 5 dehinc ſpero æternam inter
nos 6 gratiam
Fore Thais: ſæpè ex 7 hujuſmodi re quæ-
piam, & 34
Malo ex principio magna & familiaritas
Conflata eſt. Quid ſi hoc voluit quiſpiam 8
Deus?
TH. Equidem pol in 10 eam partem 11 ac-
cipioque & 12 volo.
CH. Imò ita 13 quæſo unum hoc 14 ſcito,
contumelia
Non me feciſſe causâ, ſed amoris. TH. 15 ſcio,
Et pol 16 propterea magis nunc ignoſco tibi.
17 Non adeo inhumano ingenio ſum, Chæ-
rea, 41

1 Honeſtam, ſcilicet integram & incontaminatam. 2 Conſtans, plenum, perfectum ac firmum. 3 Acquirerem, compararem, id eſt, ut ſolidam inirem gratiam à Chremete. 4 Reſtituendo ſuis. 5 Deinceps, in poſterum. 6 Benevolentiam, amicitiam. 7 Turbulentâ. 8 Societas, amicitia contracta & conciliata eſt. Idem facinus, raptum ſcilicet Sabinarum, eadem ſententiâ excuſat Romulus apud Livium *Sæpè ex injuriâ poſtmodum gratiam ortam.* 9 Cupido, Deus amoris. Plaut. *Deus mihi impulſor fuit, is me ad illam illexit.* 10 Ut ſcilicet æterna inter nos ſit gratia, & malo ex principio magna familiaritas conſtetur, *vel*, quod hoc quiſpiâ voluerit Deus. 11 Intelligo. 12 Opto ut illa eveniant. 13 Ut accipias 14 Credo. 15 Percepi. 16 Quòd culpa non ſit tua, ſed amoris. 17 Non ſum natura adeò immiti & fera, & ab omni humanitate aliena. Tale eſt illud Didonis apud Virg. 1. Æn. *Non ignara mali, miſeris ſuccurrere diſco.*

No-

Neque ita imperita, ut quid amor 1 valeat, nesciam.

CH. Te quoque jam, Thais, 2 ita me Dii bene ament, 3 amo.

PY. 4 Tum pol tibi 5 ab istoc, cavendum intelligo.

CH. 6 Non ausim. PY. nihil tibi quicquam credo. TH. desinas. 45

CH. Nunc ego te 7 in hac re mihi oro, ut adjutrix sies?

Ego me tuæ 8 commendo & committo fidei.

Te mihi 9 patronam capio, Thais: 10 te obsecro:

11 Emoriar, si non 12 hanc uxorem duxero.

TH. Tamen si 13 pater. CH. 14 quid? 15 ah volet, certo scio, 50

1 Possit id est, quanta sit amoris vis, qui ad multa nefanda hominem impellit. 2 Sicut scilicet est verum te & me amari. 3 Quia comprobasti hanc meam excusationem. 4 Siquidem velit te amare. 5 Adolescente Chærea, ne tibi quoque vim inferat. 6 Non auderem aliquid mali admittere contra Thaidem, scilicet propter fratrem Phædriam. 7 Ut ducam Pamphilam. 8 Trado & credo. 9 Advocatam & mediatricem in hac causa, tanquam è servo tuo jam libertus, ut & me commendes, & adversus obsistentes me defendas, ut possim potiri illa, quam amo: *Patronus* est, qui agit causam, sed accusati non accusantis. Moris autem fuit apud Romanos, ut provinciales & socii populi Romani in clientelam sese darent proceribus Romanis, quos patronos sibi adoptabant, non modò publicè, sed etiam privatim: hique *clientes* eorum dicerentur. Clientes autem perpetuo patrocinio suorum patrocinio caput ac fortunas suas tuebantur, & patronos suos omni observantiâ atque obsequio colebant & venerabantur. Hùc autem Chærea respexisse videtur. 10 Ut mihi adjutrix sis in hoc negotio. 11 Ne vivam. 12 Pamphilam. 13 Scilicet *voluerit, assenserit*. 14 Dicis de patre? 15 Interjectio gestientis in spem.

Cli-

Civis modò hæc fit. Th. paululùm 1 opperirier
Si vis, jam 2 frater ipſe hic aderit virginis.
3 Nutricem arceſſitum iit, quæ illam 4 aluit
5 parvulam:
In 6 cognoſcendo tute ipſe hic aderis, Chæ-
rea. 55
Ch. Ego verò maneo. Th. vis ne interea 7,
dum is 8 venit. 55
Domi 9 opperiamur potiùs, quàm hic 10
ante oſtium?
Ch. Imò 11 percupio. Py. 12 quam 13 tu
rem actura obſecro es?
Th. 14 Nam quid ita? Py. rogitas? 15 hunc
tu in ædes cogitas
Recipere poſthac? Th. 16 cur non? Py. 17
crede hoc meæ fidei,
18 Dabit hic aliquam pugnam demiò. Th.
19 au, tace obſecro. 60

1 Opperiri, id eſt, exſpectare. Paragoge. 2 Chremes. 3 Sophronam adductam ivit. Suprà enim dixerat Chremes 4, 7 37. *Thais, ego eo ad Sophronam nutricem, ut eam adducam, & ſigna oſtendam hæc.* 4 Nutrivit. 5 Cùm adhùc parvula eſſet. 6 Scilicet *eam*: q. d. interea ac magis eam cognoſces: vel paſſivè poteſt capi, id eſt, dum cognoſceretur à nutrice. 7 Manere. 8 Chremes, frater virginis. 9 Ut exſpectemus. 10 Oppetiamur? 11 Valdè cupio. 12 Quæ ſic in domum Chæream velis deducere. 13 Hera. 14 Cur ita petis, quid ſim actura? 15 Chæream. 16 Reciperem? 17 Habeas mihi hanc fidem. 18 Hic Chærea facinus aliquod audax de novo patrabit, & ludos nobis faciet, ut anteà. Plaut. Captiv. 3, 4, 53. *Hegio, videſis, ne quid tu huic temerè inſiſtas credere. Atque, ut perſpicio, profectò, jam aliquid pugnæ edidit.* 19 Interjectio eſt perturbatæ mulieris.

Py. 1 Parùm perſpexiſſe 2 ejus 3 videre 4 audaciam:
Ch. 5 Non faciam, Pythia. Py. non pol credo, Chæreæ,
6 Niſi ſi commiſſum non erit. Ch. quin, Pythias,
Tu me 7 ſervato. Py. neque pol ſervandum tibi
Quidquam 8 dare auſim, neque reſervare: 9 apage te. 65
Th. Adeſt 10 optimè ipſe 11 frater. Ch. perii herclè! obſecro
Abeamus intrò, Thais: nolo me in viâ
Cum 12 hac veſte 13 videat. Th. quamobrem tandem? an quia 14 pudet?
Ch. 15 Id ipſum. Py. 16 id ipſum? 17 virgo verò. Th. 18 i præ, ſequar.
Tu iſtuc mane, ut Chremem 19 introducas, Pythias; 70

1 Non ſatis clarè cognoviſſe. 2 Adoleſcentis Chæreæ. 3 Videris. 4 Temeritatem. 5 Nihil mali faciam in tuis ædibus. 6 Si tibi nihil creditum erit 7 q. d. facies quod dicò, præſertim ſi tibi fuerit commiſſa puella. 7 Obſervato, an quidquam facturus ſim. Plaut. Bacchid. 4, 9, 142. *Nolo inquam, aurum conteredi mihi, vel da aliquem, qui me ſervet.* 8 Committere audeam. 9 Aufer te, diſcede. 10 Ceſſit, factum eſt. 11 Scilicet *virginis*, nempe Chremes. 12 Eunuchi. 13 Frater puellæ. 14 Quòd ita ſis veſtitus? 15 Scilicet *eſt*, propter quod nolo ut me videat, quia ſcilicet me pudet. 16 Dicis id ipſum eſſe, quia te pudet? Odiosè Pythias hoc verbum Chæreæ repetit. 17 Quam vitiaſti? *pudetne* te ejus? Q. d. de virgine nihil dicis, de veſte tantum conquereris. 18 Præcede Chæream. 19 Introducas.

ACTUS

ACTUS V. SCENA III.

PYTHIAS, CHREMES, SOPHRONA.

PY. 1 QUid? 2 quid venire in mentem nunc possit mihi?
Quidnam? 3 quî referam sacrilego illi gratiam,
Qui 4 hunc 5 suppositit nobis? CH. 6 move verò ocius
Te, nutrix. So. 7 moveo. CH. & video, sed nihil 9 promoves.
PY. Jam-ne ostendisti 10 signa nutrici? CH. 11 omnia.
PY. 12 Amabo, quid 13 ait, 14 cognoscit-ne? CH. ac 15 memoriter.
Py. Benè ædepol narras: nam illi faveo 16 virgini,
Ite intrò: 17 jamdudum 18 hera vos exspectat domi.
Virum 19 bonum eccum Parmenonem 20 incedere

1 Pythias secum cogitat, quo dolo Parmenonem ulcisci possit. 2 Gemina est interrogatio, quam incipit à dubitatione. 3 Quo, vel ut impio illi ac sceleste Parmenoni vices rependam. 4 Chæream fassum Eunuchum. 5 Pro vero latenter nobis adduxit ac subornavit? 6 Festina citius. Nutricis gradum segnem increpat Pythias. 7 Satis festino. 8 Quod moveas te. 9 Proficis. 10 Agnitionis virginis. 11 Ostendi signa. 12 Blandientis est particula, id est, rogo te per amorem. 13 Nutrix. 14 An cognovit ea signa? 15 Memoria adhùc tenet. 16 Puellæ vitiatæ. 17 Jam ex multo antè tempore. 18 Domina Thais. 19 Ironia. 20 Hùc venire.

Video: vide 1 ut otiosus it, 2 si Diis placet!
Spero me 3 habere, 4 qui hunc meo excru-
ciem modo.
Ibo 5 intrò, 6 de cognitione ut certum
sciam: 12
7 Pòst exibo, atque 8 hunc perterrebo 9
sacrilegum.

1 Quàm securus, tanquam nihil mali timens, sine sollicitudine & curâ. Securitas enim otium parit. Invidet autem Pythias Parmenoni securitatem, quem sollicitum redditura est. 2 Est proverbialis locutio, quâ utimur, indignitatem vel temeritatem cujuspiâ cũ stomacho coarguentes. 3 Invenisse aliquid. 4 Quo modo, qua ratione Parmenonem meo arbitratu & voluntate affligam. 5 In domum Thaidis. 6 De agnitione puellæ Pamphilæ à nutrice. 7 Posteà, hoc cognito. 8 Parmenonem. 9 Impium, scelestum.

ACTUS V. SCENA IV.

PARMENO, PYTHIAS.

PA. 1 REviso, quid-nam Chærea 2 hîc rerum gerat:
Quòd 3 astu rem tractavit, 4 Di vestram fidem!
Quantam & quam 5 veram laudem capiet 6
Parmeno!
Nam ut 7 mittam, quòd ei 8 amorem 9 difficillimum, &

1 Redeo ad videndum. Hic gloriatur Parmeno, quòd Chæream pro Eunucho ad Thaidem deduxerit atque virgine præter sumptum & dispendium potitus sit. Deinde meretricum ingenia & sordes commemorat: quare Pythiam, quæ non adesse percipit, priùs satis commotam, magis irritat. 2 Introitus Thaidis. 3 idest astutiâ, fictè. 4 Hic non invocantis est, sed admirantis. 5 Non sinè causâ. 6 Id est, ego capiam. 7 Omittam: excepto eo. 8 Hoc est (quod ipse se explicans dicit) *virginem quam amabat*. 9 In quo multum mali erat. Ordo est: *Virginem quam amabat*, existentem *amorem difficillimum, & carissimum ab meretrice avarâ, eam confecit sinè molestiâ*, &c. 1 Ca-

1 Cariſſimum 2 ab meretrice avarâ: virgi-
nem 5
Quam amabat, eam 3 confeci ſinè 4 mole-
ſtiâ,
Sinè 5 ſumptu, ſinè 6 diſpendio: 7 tum hoc
alterum,
Id verò eſt, quod ego mihi puto 8 palma-
riùm,
Me reperiſſe, quo modo adoleſcentulus
Meretricum 9 ingenia & 10 mores poſſet no-
ſcere: 10
11 Maturè cum 12 cognôrit, 13 perpetuò
oderit.

1 Quo ſi voluiſſet potiri, maximum meretrici erat pretium dandum: vel *cariſſimum*, id eſt, qui ipſi valdè cordi erat. 2 Sc. *emendum*. 3 Magno labore arque artibus meis effeci, ut Chærea potiretur eâ. 4 Difficultate. 5 Impensâ. 6 Damno ac detrimento rerum ſuarum. 7 Deinde hæc altera res à me certè inventa eſt. 8 Inſigne facinus, palmâ ac triumpho dignum, ἀξιάθλιτον. Palma coronabantur victores & triumphantes, quod furori hoſtium non concefferant, ſed pertinaciſſimè reſtiterant. Hinc *palma* ſæpiùs ſumitur pro victoriâ: quoniam natura hujus ligni eſt, ut urgentibus prementibuſque non cedat. Namque (ut ſcribit Ariſtoteles) ſi ſuper palmæ arboris lignum magna pondera imponantur, & adeò oneretur ligno, ut magnitudo oneris ſuſtineri poſſit, non deorſum palma cedit, ut cæteræ arbores: ſed adversùm pondus ſurgit, & ſurſum nititur recurvaturque, ut pondus rejiciat. Vide Agel. l. 3. c. 6. Hinc *palmata* ſive *palmaris toga* dicta eſt, quâ triumphantes, & qui palmam meruerant, utebantur. 9 Ingenia. 10 Modos faciendi. 11 In tempore, ut ipſe non cogatur experiri. 12 Cognoverit ingenia earum & mores. 13 Omni tempore ingenia earum & mores odio proſequatur.

1 Quæ dum 2 foris sunt, nihil videtur 3 mundius,
Nec magis 4 compositum quidquam, nec magis 5 elegans:
Quæ, cum amatore cum cœnant, 6 liguriunt.
7 Harum videre 8 ingluviem, 9 sordes, inopiam:
Quàm 10 inhonestæ solæ sint domi: atque 11 avidæ cibi,
Quo pacto ex jure hesterno panem 12 atrum vorent:
Nosse 13 omnia hæc, 14 salus est adolescentulis.
Py. Ego pol te 15 pro istis dictis & factis, 16 scelus,
17 Ulciscar; ut ne 18 impunè in nos 19 illuseris.

1 Meretrices. 2 Dum cœnat apud suos amatores. 3 Lautius illis meretricibus, cùm tamen non sint. Non *munditia illecebra est animo amantum*. Plaut. Menæchm. 2,3,4. 4 Ornatum. 5 Venustum, quam meretrices. 6 Bellissimum, quodque eleganter & cum delectu carpunt. Sic Horat. Sat. 3. l. 1. *tepidumque* liguerit *jus*. Vide quæ nos ibidem. Exemplum probe descriptum vide in Heaut. 3,1,48, &c. 7 Meretricum. 8 Voracitatem, edacitatem. 9 Squalorem, immunditiem, quæ sunt obsitæ. 10 Turpes. 11 Voraces. 12 Vetustate nucidum, vel furfuraceum, qui cæteris magis nigricat, maceratum ac mollitum ex succo pulpamentarii pridiano seu præcedentis diei deglutiant. 13 De moribus meretricum, ut discant illas devitare. 14 Salutare & utile, est. 15 Propter ista tua dicta, quæ exercuisti in virginem. 16 Scelestè. 17 Puniam. 18 Sinè pœna. 19 Ludificatus fueris, in nos invectus fueris. Dicimus autem, *illudo tibi*, cum dativo: *illudo te*, cum accusativo: & *illudo in te*, quasi invehar in te.

ACTUS

ACTUS V. SCENA V.

PYTHIAS, PARMENO.

Py. 1 PRô 2 Deûm fidem, facinus 3 fœdum! ô 4 infelicem, adoleſcentulum!
O 5 ſceleſtum Parmenonem, qui 6 iſtum 7 hùc 8 adduxit! PA. 9 quid eſt?
Py. 10 Miſeret me: itaque, ut ne 11 viderem, miſera hùc erfugi foras.
Quæ futura 12 exempla 13 dicunt in eum indigna! PA. 14 ô Jupiter,
Quæ illæc 15 turba 'ſt? num nam ego 16 perii? 17 adibo: quid iſtuc, Pythias? 5

1 Parmononem terret Pythias, configens intùs colligatum à Chremete Chæream, propter oblatũ Pamphilæ vitium. 2 Iraſcentis exclamatio eſt & invocantis, id eſt, Deorum auxilium imploro, invoco. 3 Crudele, ſcilicet quòd vitiata ſit puella. 4 Miſerum Chæream: fingit enim eum graviter apud Thaidem puniri. 5 Hoc dicit, quia videt aſtantem Parmenonem 6 Adoleſcentem. 7 Ut tam graviter puniretur. 8 Loco Eunuchi. 9 Quid ſignificat ille clamor Pythiæ? 10 Adoleſcentis. Hęc Pythias ſecum loquitur, fingens neſcire, quòd Parmeno aſſilat. 11 Tale ſupplicium Chæreæ. 12 Quas pœnas, quæ aliis exemplo & documento ſint, ne quid tale attentent, crudeles & horrendas dicunt faciendas eſſe in Chæream! Exemplum enim al quando ſumitur pro gravi pœnâ, quæ poteſt cæteris documento eſſe, ne peccent. *Exemplum* propriè eſt res, quæ nobis imitanda vel fugienda proponitur. Ille autem, in quo eſt aliquid imitandum, vel fugiendum, dicitur *exemplar*, id eſt, à quo ſumitur: undè illud contentum eſt; hoc verò continens. *Exemplum* etiam dicitur, quod in oratione adhibetur rei aut probandæ, aut ordinandæ gratiâ. 13 Thais, Chremes, & ancillæ. 14 Exclamatio, & initium metuentis ſervi. 15 Illa turbatio & tumultus. 16 Perditus ſum, qui illius rei fuerim autor. 17 Eam.

Quid

Quid ais? 1 iii quem exempla fient? Py. rogitas audaciſſime?
Perdidiſti iſtum, quem adduxti 2 pro Eunucho, 3 adoleſcentulum,
4 Dum ſtudes dare verba nobis. PA. quid ita? aut quid 5 factum 'ſt? 6 cedo.
Py. Dicam: virginem iſtam, Thaidi quæ hodiè dono data eſt,
Scin'eam 7 hinc civem eſſe? & 8 fratrem 9 ejus 10 apprimè nobilem! 10
PA. 11 Neſcio. Py. 12 atqui ſic inventa 'ſt: eam 13 iſte vitiavit miſer.
Ille ubi 14 reſcivit 15 factum 16 frater 17 violentiſſimus.
PA. Quid-nam 18 fecit? Py. colligavit primùm eum miſeris modis
PA. Colligavit? Py. atque equidem 19 orante, 20 ut ne id faceret, Thaide.
PA. Quid ais? Py. nunc minatur porrò 21 ſeſe id, quod 22 mœchis 23 ſolet: 15

1 De quo ita ſumetur ſupplicium, ut ſit aliis exemplo? 2 Loco Eunuchi. 3 Chæream. 4 Dum conaris nos decipere. 5 De Chæreâ. 6 Dic mihi. 7 Ex Athenis. 8 Chremetem. 9 Virginis. Hæc ad terrorem omnia. 10 Valdè ingenuũ, qui ortus eſt ex bonis parentibus. 11 Eam eſſe civem. 12 Sed certè comperta eſt civis eſſe hinc. 13 Chærea. 14 Cognovit. 15 Vitiatam eſſe ſuam ſororem. 16 Puellæ, ſc. Chremes. 17 Qui eſt vehementiſſimus, inexorabilis. 18 Frater puellæ. 19 Quamvis Thais oraret. 20 Ut non colligaret eum. 21 Facturum eſſe. 22 Adulteris. Ideò *violentiſſimum* dixit anteà fratrem virginis, ne mirum eſſet, ſi pro adultero punire cuperet, qui innuptam violaverat. Pœna adulterorum alia atque alia variis nationibus fuit. Apud Locrenſes alter oculus eruebatur. Frequentiſſima autem & uſitatiſſima pœna fuit: deprehenſos in adulterio mœchos quadrupedes conſtringebant, & eis nates depilabant cinere calido. Vide Plaut. M. l. glor. 5, 27. Juvenal. Satyr. 10. 23 Scilicet *fieri*.

1 Quid

1 Quod ego nunquam vidi fieri, neque 2 velim. PA. quâ audaciâ
Tantum facinus 3 audet? PY. quid ita tantum? PA. an non hoc 4 maximum 'st?
Quis homo 5 pro mœcho unquam vidit in domo meretriciâ
6 Deprendi quenquam? PY. nescio. PA. at ne hoc nesciatis, Pythias,
7 Dico, 8 edico vobis, nostrum esse 9 illum herilem filium. PY. 10 hem,
Obsecro an is est? PA. ne quam in illum Thais vim fieri sinat.
Atque adeò autem cur non egomet 11 intrò eo? PY. vidé, 12 Parmeno,
Quid agas, ne neque 13 illi prosis, & tu pereas: nam hoc 14 putant,
Quidquid 15 factum 'st, 16 ex te esse ortum. PA. 17 quid igitur 18 faciam miser?
Quid-ve incipiam? ecce autem video 19 rure redeuntem 20 senem.
Dicam 21 hiiic, an non? 22 dicam herclè, etsi mihi magnum malum

1 Scilicet illud quod fieri solet mœchis. 2 Optem videre. 3 Committere Chremes, quod mœchis solet fieri. 4 Inauditum facinus. 5 Pro adultero, id est, ne daret pœnas, quas solet mœchus. 6 Deprehendi, comprehendi. 7 Affero 8 E loco edito dico, id est, ex tribunali dico, id est, palàm omnibus dico, significo. Donatus: *Dico tibi Pythias; edico omnibus tuis.* 9 Chæream esse filium heri, id est, domini nostri, nempe senis Lachetis. 10 Ridentis. 11 Defensurus eum. 12 Revocantis. 13 Chæreæ adolescenti. 14 Chremes, Thais, & alii. 15 A Chæreâ. 16 A tua techna & arte prodiisse seu profectum esse. Suprà: *Parmenonis scio esse hanc technam, tanquàm me vivere.* 17 Aporia sive Addubitatio. 18 Si hoc verum est, quemadmodum tu prædicas. 19 Ex agro. 20 Lachetem, Chæreæ patrem. 21 Seni Lachete. 22 De Chæreâ.

Scio

Scio 1 paratum: sed 2 necesse est, 3 huic ut subveniat. Py. 4 sapis:
Ego abeo 5 intrò: tu 6 isti narrato ordine, 7 ut factum siet.

1 Impendere. 2 Scilicet dicere. 3 Ut filio suo Chæreæ succurrat, opem ferat. 4 Sapienter facis, aut loqueris. Ironia. 5 In domum Thaidis. 6 Seni Lacheti. 7 Quomodo.

ACTUS V. SCENA VI.

LACHES, PARMENO.

LA. 1 EX meo 2 propinquo rure hoc capio 3 commodi:
Neque agri, neque urbis 4 odium me unquam percipit.
Ubi 5 satias cœpit 6 fieri 7 commuto locum.
Sed est ne ille noster Parmeno? & certè 8 ipsus est.
Quem 9 præstolare, Parmeno, hic ante 10 ostium?
PA. 11 Quis homo 'st? 12 chem! 13 salvum te advenire, here, gaudeo.

1 Parmeno dolo ancillæ Pythiæ impulsus, incautè se, Phædriam & Chæream prodit, & seni, in urbem redeunti, rem totam, ut gesta erat, aperit. 2 Urbi. 3 Hanc percipio commoditatem sive utilitatem. 4 Tædium seu fastidium. 5 Satietas, id est, ubi cœpero fastidire. Syncope. 6 Capere me. 7 Discede ab uno loco ad alium. 8 Ipse. Archaismus. 9 Præstolaris, id est, exspectas. Dicitur *præstolor tibi*, & *præstolor te*. Cic. *Qui tibi ad forum Aurelium* præstolarentur. 10 Januam Thaidis. 11 Qui me alloquitur. Quasi de improviso respicit ad herum, quem antè viderat. 12 Interjectio percipientis, quem prius non viderat. 13 Incolumem.

LA. Quem præſtolare? PA. 1 perii! lingua 2 hæret metu. LA. 3 hem,
Quid eſt quod 4 trepidas? 5 ſatin' ſalvæ? dic mihi.
PA Here, 6 primùm te arbitrari, quod 7 res eſt, velim:
Quidquid 8 hujus factum 'ſt, 9 culpà non factum 'ſt meâ. 10
LA. 10 Quid? PA. rectè ſanè interrogaſti, oportuit
Rem 11 prænarraſſe me. 12 Emit quendam Phædria
Eunuchum, quem dono 13 huic daret. LA. cui? PA. Thaidi.
LA. 14 Emit! perii herclè? 15 quanti? PA. 16 viginti minis.
LA. 17 Actum 'ſt! PA. tum quandam 18 fidicinam amat 19 hîc Chærea. 15
LA. 20 Hem 21 quid? 22 amat? an ſcit jam ille 23 quid meretrix ſiet?

1 Hoc ſecum loquitur ad ſpectatores. 2 Infixa manet palato & immobilis, ut loqui non poſſim præ timore, id eſt, non poſſum ullum verbum facere. Virg. & *vox faucibus hæſit*. Id accidit, quia in formidine calore ad præcordia recurrente, lingua refrigeraſcit, ac ſtupens & attonita redditur. 3 Interjectio metuentis eſt, ne quid mali ſit. 4 Times? 5 Satis-ne ſalvæ ſunt res noſtræ? 6 Præmunitio & excuſatio præpoſtera male conſcii animi ſe purgantis, antequam accuſarentur. 7 Veritas. 8 Hujus rei, id eſt, in hac re. 9 Per me, me ſuaſore vel impulſore. 10 Factũ eſt? 11 Antè expoſuiſſe. 12 Narratio facti. 13 Thaidi. 14 Filius meus Eunuchũ! 15 Eunuchũ emit? 16 Ducentis coronatis. Tantũ dederat Phædria pro Eunucho & ancillâ Æthiopicâ, ut ex Act. 1. Sc. 2. v. 89. conſtat. 17 Actum eſt de Phædria, perditus eſt, cùm ſit meretricis irretitus blãditiis. Hoc eſt deſperantis dictum. 18 Canentem citharâ, ſc. virginem quam vitiavit. 19 In hac urbe, *vel*, in ædibus Thaidis. 20 Dolentis vel indignantis. 21 Tu dicis? 22 Chærea. 23 Quid ſit ſectari meretrices.

An 1 in Aſtu venit? 2 aliud ex alio malum.
PA. 3 Here, ne me ſpectes: me 4 impulſore
5 hæc non facit.
LA. Omitte de te dicere: ego 6 te, furcifer,
Si vivo: ſed 7 iſtuc, quidquid eſt, primum
8 expedi.
PA. 9 Is pro illo 10 Eunucho ad Thaidem
deductus eſt.
LA. Pro Eunucho-n'? PA. ſic eſt, 11 hunc
12 pro mœcho poſteà
13 Comprehendêre 14 intùs & 15 conſtrin-
xêre. LA. 16 occidi!
PA. Audaciam meretricum 17 ſpecta. LA.
nunquid eſt
Aliud 18 mali 19 damni-ve, quod non di-
xeris,

1 In urbem Athenas ex Piræo. Eſt enim hîc *Aſtu* nomen indeclinabile, ſignificatque urbem. *Aſtu* enim Græcè *urbs* dicitur. Indè *aſtu* dicitur pro aſtutia & calliditate: nam qui in urbibus verſantur, ut plurimùm aſtutiores, ſunt. Invenitur & *aſtus*, *aſtus*, maſculini generis, & *aſtu* indeclinabile neutrius generis pro aſtutiâ. Hinc *aſtutus*, id eſt, callidus. 2 Scilicet *oritur*, *naſcitur*, id eſt, nulla calamitas ſola: malum enim mihi ingenii natum eſt: ex adventu enim Chæreæ in Aſtu, fidicinæ illius amor natus eſt. Aliud enim malum computat Eunuchum: aliud, quod minor filius cœperit amare meretricem. 3 Here, ne me aſpicias fixis oculis. Conſcientiâ trepidus Parmeno vultum terrore & iracundiâ plenum non ſuſtinet: & purgationem priorem repetit. 4 Suaſore, meo conſilio. 5 Non amat Chærea. 6 Scilicet *puniam*, *male tractabo*. Apoſiopeſis. 7 De Chæreâ. 8 Explica, narra. 9 Chærea. 10 Quem emerat frater. 11 Filium tuũ. 12 Tanquam eſſet mœchus ſeu adulter. 13 Ceperunt. 14 In ædibus Thaidis. 15 Vinculis alligarunt. 16 Perii. Ejulantis vox. 17 Conſidera. 18 Ob comprehenſum & conſtrictum filium Chæream. 19 Ob emptionem Eunuchi factam viginti minis.

1 Reliquum? PA. 2 tantum eſt. LA. ceſſo huc 3 introirrumpere?
PA. 4 Non dubium eſt, quin mihi magnum 5 ex hac reſit malum,
Niſi quia 6 neceſſe fuit hoc facere, 7 id gaudeo,
8 Propter me 9 hiſce aliquid eſſe eventurum mali:
Nam jam diu aliquam 10 cauſam quærebat 11 ſenex,
12 Quamobrem 13 inſigne aliquid faceret iis: 14 nunc repperit. 31

1 Reſtat? 2 Nihil præterea reſtat. Sic Hecyr. 5, 3. *Tantum ne eſt? Tantum.* 3 Violenter ingredi domum Thaidis? 4 Secum hoc loquitur. 5 Propter hanc deductionem, & comprehenſionem vel manifeſtationem facta. 6 Oportuit indicare rem patri, ut ſuccurreret filio ſuo Chæreæ comprehenſo. 7 Propter id. 8 Per mea opera. Sic Andr. 1, 5. 37. *Ego propter me illam decipi miſeram ſinam?* 9 Meretricibus. 10 Occaſionem. 11 Laches. 12 Propter quam. 13 Aliquod magnum & egregium facinus. 14 Senex nunc cauſam inſignis facinoris faciendi.

ACTUS V. SCENA VII.

PYTHIAS, PARMENO.

PY. 1 NUnquam ædepol quidquam jam diu, quod magis vellem evenire, Mihi eveniat, quàm quòd 2 modò 3 ſenex intrò 4 ad nos venit 5 errans.

1 Pythias egrediens Parmenonem irridet plus ſatis credulum, & quod propterea ſe ipſum prodiderit, & decipiendum præbuerit: ſimul dicit, quid intus egerit ſenex. 2 Paulò ante. 3 Laches. 4 In ædes Thaidis. 5 Inductus in errorem, falsò exiſtimans fillum eſſe colligatum.

Mihi

Mihi 1 ſolæ 2 ridiculo fuit, quæ, quid 3 timeret, ſciebam.
PA. 4 Quid hoc autem 'ſt? Py. nunc 5 id prodeo, ut 6 conveniam Parmenonem.
Sed ubi obſecro is 7 eſt? PA. men' quærit 8 hæc. Py. atque eccum video: adibo.
PA. Quid eſt 9 inepta? quid tibi vis? quid rides? pergin'? Py. perii! 6
Defeſſa jam ſum 10 miſera te 11 ridendo.
PA. 12 quid ita? Py. rogitas?
Nunquam pol hominem 13 ſtultiorem vidi, nec videbo: 14 ah!
Non poteſt ſatis narrari, 15 quos ludos præbueris intus.
At etiam 16 primò 17 callidum & 18 diſertum credidi hominem.

1 Soll. Archaïſmus: nam veteres dicebant in genitivo, *ſoli*, *ſolæ ſoli*; & in dativo, *ſolo*, *ſolæ*, *ſolo*. 2 Joco, pro re ridenda, ridicula. *Ridiculum* enim dicitur ſermo riſum movens. 3 Senex. 4 Quod Pythias tantopere rideat? 5 Propter id. Pergit ancilla ridere. 6 Alloquar. 7 Parmeno omnia ſunt verba ridentis. 8 Pythias. 9 Fatua, quæ tanto cachinno rides, quaſi fatua. 10 Guyetus legit *miſerè*, id eſt, valdè. 11 Deridendo. 12 Quare ſic riſiſti? 13 Quam tu es. 14 Interjectio irridentis: nam identidem Pythias loquendo in tantum riſum reſolvitur, ut loqui non poſſit. 15 Quos jocos, quam ridendi materiam in domo Thaidis præbueris, ſcilicet ex errore & metu nimio ſenis, credentis conſtrictum filium ſe offenſurum in domo Thaidis. 16 Principio, cum te cepi cognoſcere, exiſtimavi te eſſe, &c. 17 Allutum: ſed video te ſtolidum eſſe, qui teme: è credideris; & futilem, qui falſa pro veris narraveris. 18 Doctum, peritum, & optimum de re aliqua diſſerere poſſe. *Diſertus* proprie eſt eloquens Orator, & à conſequenti doctus, rerum peritus, quod diſerti tales eſſe ſoleant. Ita apud Plaut. *doctus & callidus* Epid. 3,3,47. Cic. in Orat. Diſertos *vidi plurimos*, *eloquentem verò neminem*.

PA. Quid? PY. illico-nè credere ea, quæ 1 dixi, oportuit te?
An 2 pœnitebat flagitii, te 3 autore quod feciſſet
4 Adoleſcens, 5 nì miſerum 6 inſuper etiam 7 patri 8 indicares?
Nam 9 quid 10 illi credis animi tum fuiſſe, ubi 11 veſtem vidit
Illam eſſe eam iudurum pater? quid? jam ſcis te periiſſe? 15
PA. 12 Hem! quid dixtì peſſima? an mentita es? etiam rides?
13 Ita n' 14 lepidum tibi viſum eſt, 15 ſcelus, nos 16 irridere? PY. 17 nimiùm.

1 Ego Pythias mulier. 2 Scilicet te, id eſt, an non ſatis videbatur, id flagitium adoleſcenti præmonſtraſſe? an non ſatis viſus es tibi peccaſſe, quod flagitii auctorem adoleſcenti te præbuiſti, niſi inſuper proderes eum? Donatus: *an parvum videbatur?* Cic. *Tam diu te Cratippum audire oportet, donec* pœniteat, *quantum profeciſti*. 3 Suadente & conſulente. 4 Chærea. 5 Niſi. 6 Præterea. 7 Lacheti. 8 Proderes? 9 Quem animum credis illum tunc habuiſſe? 10 Chæreæ. 11 Eunuchi. Dicitur autem rectè: *Induitus ſum hanc veſtem*, vel *hac veſte*. 12 Indignantis & dolentis. 13 Ordo eſt: *Setiusne*, id eſt, an *irridere nos viſum eſt tibi ita lepidum?* 14 Feſtivum, jucundum, ſubtilitate placens. 15 Sceleſta. 16 Illudere. 17 Valde vel plurimùm viſum eſt mihi lepidum re irridere. Cum riſu profert.

PA.

PA. 1 Siquidem istuc impunè habueris. Py. 2 verum. PA. 3 reddam, herclè. Py. 4 credo:
Sed 5 in diem istuc, Parmeno, est fortasse, quod 6 minitare:
Tu 7 jam 8 pendebis, qui stultum 9 adolescentulum 10 nobilitas
Flagitiis, & eundem 11 indicas: 12 uterque in te exempla edet.

1 Si certè impunè feras, nec propter istud puniaris, quod ita me fefelleris. Donatus hæc ad superius, *Nimium*, refert Guyetus τὸ *peream* subintelligit, citatque locum ex Andr. 4 5 51. M. *Ne me attingas, sceleste, si pol Glycerio non omnia hæc*, id est, peream, si hæc omnia Glycerio non dixero. Alii subaudiunt, *sane mirum fuerit*, vel, *sum istud dicas*. 2 Ironia, Donatus vult esse interrogationem irridentis 2. q. d. credam-ne istuc tibi? ita ne verò ais? ita ne credam futurum? Vultus suppler verba in talibus. 3 Rependam vices, seu gratiam referam: & hoc in malam partem. 4 Te aliquid facturum. 5 In longum tempus, in longam dilationem differetur. 6 Minando polliceris. Q. d. aliquando fortasse istud accidet, quod nobis minitaris, sed supplicium tuum jam paratum est. 7 Sinè dilatione. Emphasis est in vocabulo *jam*: nam opponitur τῷ *in diem*. 8 E trabe pendens vapulabis. Mos enim erat Romanis servos suos, malè meritos, ad trabem suspensos, virgis cædere. 9 Chæream. 10 Notum, celebrem & conspicuum facis. *Nobilito* autem in utramque partem accipitur. Cic. 2. Offic. *Testis est Phalaris, cujus præter cæteros* nobilitata est *crudelitas*. 11 Prodis patri. 12 Pater & filius te sic punient, ut cæteris servis exemplo sive documento esse possis. Suprà 5,5 4. *Quæ futura* exempla *dicunt in eum indigna*?

PA. 1 Nullus sum. PY. 2 hic 3 pro illo munere tibi honos est 4 habitus: 5 abeo.
PA. Egomet 6 meo indicio misor, 7 quasi sorex, hodiè perii.

1 Perii, occidi. 2 Talis honor, qualem vides, id est, maximæ pœnæ. Sarcasmus. 3 Pro deductione ejus ad Thaidem loco Eunuchi. 4 Impensus à Chæreâ, vel à nobis. Alludit Pythias ad Parmenonis dictum, qui palmariam doli inventionem sibi fore dixerat. 5 Discedo hinc, jam compos voti: & te jam delusum relinquam cruci paratæ, in qua jam pendebis. 6 Meâ manifestatione; quam feci de Chærea patri suo. 7 Sustollicet arrosione. Proverbium in eos, qui propria culpa se produnt: Sorices enim strepitu, aut stridore vocis vel arrosionis se produnt; unde etiam noctu & per tenebras ab iis, qui attendunt, transiguntur. *Sed tacite pasci si posset corvus, haberet & lus dapis, & vixa multò minùs invidiaque.* Horat. Ep. 17. l. 1.

ACTUS V. SCENA VIII.

GNATHO THRASO.

GN. 1 QUid nunc? quâ spe, aut 2 quo consilio hùc imus? quid 3 inceptas, Thraso?
TH. 4 Ego ne? ut 5 Thaidi me dedam, & faciam quod 6 jubeat. GN. 7 quid est?

1 Scilicet *erit nunc fortunatus*? Redit ad Thaidem Thraso, non animo bellandi, ut priùs; sed ut deditionem faciat, seque illi tradat in servitutem: idque Herculis exemplo, qui Omphalæ servivit in lanificio. 2 Quo proposito imus ad Thaidem? Q. d. omnia expertus es, nec muneribus gratus, nec terroribus metuendus. 3 Faciendum suscipis? 4 An rogas, quid ego inceptem? 5 Hoc incepto, ut tradam me in Thaidis potestatem. Propriè dictum est, quod antèà dixit de militiâ. 6 Quia est victrix. 7 Quare hoc inceptas? Hoc interrogat, quasi non possit credere, militem, qui se fortem jactitat, in eam posse induci sententiam.

TH.

TH. 1 Qui minùs huic, quàm 2 Hercules ser-
vivit 3 Omphalæ? GN. 4 exemplum
placet.
Utinam tibi 5 commitigari videam 6 san-
dalio caput.
Sed fores crepuerunt ab 7 eâ: TH. perii. 8
quid autem hoc 'st mali? 9
Hunc ego nunquam videram etiam: quid-
nam 10 properans 11 hinc 12 prosilit?

1 Thaidi me dedam serviamque? Probat ab exemplo Herculis, ut suprà ab exemplo Pyrrhi, & argumentatur à Majore ad Minus. 2 Jovis & Alemnæ filius, vir fortissimus. 3 Lydæ reginæ, quam Hercules ita amasse dicitur, ut indutus muliebri habitu, inter virgines meret, eâque jubente sagittas & clavam, leonisque pellem deponeret. Vide Ovid. 2. Fast. & Propert. l. 3. 4 Exemplum tuum probo, quod tibi imitandum proposueris. Ridet Thrasonem Gnatho. 5 Demulceri, contundi, percuti. Hoc submissâ voce ad spectatores dicit. 6 Calceo, crepidâ. 7 Thaide, vel ab ipsius Thaidis domo. 8 Eunuchi habitu Chæream videt, à quo terrentur, tanquam à novo rivali. 9 Chæream. 10 Festinans. 11 Ex domo Thaidis. 12 Prodit? Properabat enim præ gaudio, quærens Parmenonem, cui suum gaudium narraret.

ACTUS V. SCENA IX.

CHÆREA, PARMENO, PHÆDRIA, GNATHO, THRASO.

CH. O 1 Populares! ecquis me vivit hodiè 2 fortunatior?
3 Homo herclè quisquam: nam 4 in me planè Di potestatem suam.

1 Cives, qui est is de populo. Qui alias à se vitiatam Pamphilam gaudebat Chærea, eandem quod permissu sit parenti habiturus uxorem, nunc exultat. Compara Phorm. 5. 6. Tũ etiam mihi Thraso Gnathonis parasiti precibus in partem amoris à Thaide recipitur. 2 Felicior? Quia scilicet ducturus sum Pamphilam uxorem. 3 Inter omnes populares est me fortunatior. Subjecto sive responsio. 4 Erga.

Omnem ostendêre, cui tam subitò tot 1 contigerint 2 commoda.

PA. 3 Quid 4 hic lætus est? CH. 5 ô Parmenonmi, ô mearum 6 voluptatum omnium 7 Inventor, 8 inceptor, 9 perfector, sci-n' 10 me in quibus sim gaudiis? 5

Scis Pamphilam meam 11 inventam 12 civem? PA. audivi. CH. scis 13 sponsam mihi?

PA. 14 Benè, 15 ità me Dî ament, factum. GN. audin' tu 16 hic quid ait? CH. 17 tum autem Phædriæ,

Meo fratri, gaudeo amorem esse omnem 18 in tranquillo: una est 19 domus.

1 Confluxerint, contigerint, in unum collata sint. 2 Prospera. 3 Propter quid, tur. 4 Chærea. 5 Communicat cum Parmenone suam lætitiam, referque illi acceptam suam fortunam. 6 Delitiarum. 7 Quia alicujus sapientiæ fuit hoc consilium invenire. 8 Tanquam audax. 9 Tanquam constans. 10 Archaïsmus. 11 Cognitum. 12 Atticam. 13 Desponsatam, promissam. 14 Gratulationis formula. 15 Sicut scilicet ex animo dico hoc benè factum esse, quod sibi Pamphila promissa est. 16 Chærea. Hoc vultu mutato & turbato ait. 17 Præcerè. 18 Securum, in tuto, sine perturbatione ulla aut contentione, quod primas habet apud Thaidem. Metaph. à navigantibus: hîc enim mari & tempestatibus omnis amicæ mobilitas & instabilitas comparatur. Sic Andr. 5. 2. 4. *Omnia res est jam in vado*: & Act. 3, 1. 22. *Ego in portu navigo*. 19 Familia, id est, summa est concordia inter fratrem Phędriam & Thaidem post Pamphilæ nuptias.

1 Thais

1 Thais patri se commendavit 2 in clientelam & fidem:
3 Nobis dedit se. Pa. 4 fratris igitur Thais tota 'st. Ch. 5 scilicet.
Pa. Jam hoc 6 aliud est, 7 quod gaudeamus: miles 8 pellitur foras.
Ch. Tum tu 9 frater, 10 ubi ubi est, fac quàm primùm 11 hæc audiat. Pa. 12 visam domum.
Th. Nunquid, Gnatho, tu dubitas, quid ego nunc 13 perpetuò perierim? Gn. 14 sinè Dubio opinor. [illegible] quid 15 commemorem primùm, aut laudem maximè?
16 Illum-ne qui mihi dedit consilium ut 17 facerem? an 18 me, qui ausus sim 19 Incipere? an 20 fortunam collaudem, quæ 21 gubernatrix fuit.

1 Thais patrem nostrum Lachetem patronum seu defensorem elegit, cepit. 2 In defensionem seu patrocinium & tutelam. *Cliens* enim is dicitur, qui in tutela alicujus est, & patronum seu advocatum habet. *Patronus* enim est, qui agit causam, sed accusati, non accusantis, dictus quasi pater, ut suprà diximus. *Cliens* defensione indigens, id est, litigator, ut ab eo defendatur. A *Cliens* fit *clientela*, quæ est sese alterius clientem profiteri, & ejus patrocinio ac fidei se committere. 3 Familiæ nostræ. 4 Phædriæ. 5 Certè illa est tota ejus: hic enim *scilicet* affirmativè sumitur. 6 Alterum. 7 Propter quod. 8 Exturbatur. 9 Phædria. 10 Ubicumque est. 11 Et amorem suum esse in tranquillo, & militem pelli foras. 12 Visam an sit domi. 13 Sinè remedio. 14 Omninò ita esse opinor, quòd perpetuò perieris. 15 Dicam, referam. 16 An Parmenonem laudem! 17 Deduceret pro Eunucho ad Thaidem. 18 Scilicet *laudem*? 19 Quod pro Eunucho sim introductus. 20 Quæ *rerum humanarum domina*, &c. Cic. pro Marcello. 21 Directrix in eo facto.

1 Quæ tot res, tantas, tam opportunè in unum concluſit diem? an
Mei patris 2 feſtivitatem & 3 facilitatem? o Jupiter!
Serva obſecro 4 hæc bona nobis. PH. 5 Dii veſtram fidem! 6 incredibilia.
Parmeno modò quæ narravit: ſed ubi eſt 7 frater? CH. 8 præſto adeſt. PH. 9 gaudeo.
CH. Satis 10 credo: nihil eſt Thaide hæc, frater, tuâ dignius, 21
Quod ametur; ita noſtræ eſt omni 11 fautrix familiæ. PH. 12 hui? 13 mihi
14 Illam laudas? TH. perii! quanto 15 minus ſpei eſt, tanto magis amo.
16 Obſecro, Gnatho, in te ſpes eſt. GN. quid vis faciam? TH. perfice hoc
Precibus, 17 pretio, 18 ut hæream in parte aliquâ tamen apud Thaidem. 25

1 Quæ res tam proſperas, & tanti ponderis, tam tempeſtivè & aptè in unum contulit diem? 2 Comitatem. 3 Benignitatem, ſcilicet collaudem? 4 Has Proſperitates, ne contaminentur aliquâ ægritudine, id eſt, fac ut aliquandiu iſtæ proſperitates ſint duraturæ. 5 Hic introducitur Phædria è domo ſuâ veniens, ut cum fratre gaudeat: audierat enim, quæ geſta eſſent apud Thaidem ex Parmenonis relatione. 6 Sunt. 7 Ehæreа. 8 Præſens eſt. Loquitur autem de ſe in tertia perſona. 9 Et te adeſſe; & te res tuas ex animi tui ſententia geſſiſſe. 10 Te gaudere. 11 Favet. 12 Interjectio ridentis & amatoriè dicta. 13 Qui illam optimè norim, & amator ejus ſim! Eadem forma ſententiæ in Adelp. 3, 4, 35. *Vigilantiam tuam tu mihi narras?* 14 Thaidem. 15 Ovid. 1. Fast. *Quodque minor ſpes eſt, hoc magis ille cupit.* 16 Te, ut me in hac re adjuves. 17 Pecuniâ, donis. 18 Ut maneam, id eſt, ut mihi ſit aliquid apud Thaidem, aliquo numero habear.

GN.

GN. 1 Difficile eſt. TH. 2 ſi quid collibuit, novi te: 3 hoc ſi effeceris,
4 Quodvis donum & præmium à me optato, 5 id optatum feres.
GN. 6 Ita-ne? TH. 7 ſic erit. GN. 8 hoc ſi efficio, poſtulo ut mihi tua domus
Te præſente, abſente, 9 pateat; 10 invocato ut ſit locus.
Semper. TH. 11 do fidem ita 12 futurum. GN. 13 accingar. PH. quem hîc ego 14 audio? 30
O Thraſo! EH. 15 ſalvere. PH. tu fortaſſe, quæ facta 16 hic ſient,
Neſcis. TH. ſcio. PH. cur te ergo in his ego 17 conſpicor 18 regionibus?

1 Hoc perficere, quod vis. 2 Si quid capeſſis aut ſuſcipis faciendum, facilè id potes perficere: tuam enim novi induſtriam & ſolertiam. Ellipſis. 3 Ut hæream aliquâ in parte apud Thaidem. 4 Εὔζαι τί βάλει, πάντα σοι γενήσεται. Menander. Copiosè Donatus. 5 Quòd à me optaveris, auferes, habebis. 6 Ita ne feram à te donum & præmium quodvis, ſi effecero quod vis? 7 Tu feres id optatum. 8 Ut ſis in aliqua parte apud Thaidem. 9 Aperta ſit. 10 Non vocato, quamvis non ſim invitatus ad convivium, ſed meâ ſponte venerim. Paraſitica optatio, quam ſignat ejuſdem loci atque ordinis homo apud Plautum Captiv. 1, 2, 1, & 2, *Juventus nomen indidit ſcorto mihi, Eo quia* invocatus *ſoleo eſſe in convivio.* 11 Spondeo. 12 Quòd hoc optatum feres. 13 Me parabo ad id, ac viribus utar. Sic parturiunt montes, & naſcitur ridiculus mus. *Accingi* eſt idem quod παρασκευάζεσθαι, à veterum Romanorum more, qui veſte longâ, id eſt, togâ impediti, opus aggredientes accíngebantur. Virg. Accingunt *omnes operi*, id eſt, expediunt ſe ad opus. Ab eodem more eſt *procinctus*, id eſt, ad pugnam præparatio. *Procinctus* autem dictus eſt, quòd in primis ordinibus ante pugnam fieret. 14 Loquentē. 15 Phædria & Charea. 16 In ædibus Thaidis. 17 Cōſpicio, video. 18 Partibus locis urbis, in quibus moratur amica.

TH.

TH. 1 Vobis fretus. PH. scis quàm fretus 2 miles 2 edico tibi,
Si te in 3 plateâ 4 offendero hæc 5 pòst unquàm, quòd dicas mihi,
Alium 6 quærebam: 7 iter hac habui: periisti. GN. 8 heia haud sic 9 decet.
PH. 10 Dictum est. GN. non cognosco 11 vestrum tam 12 superbum. PH. sic erit.
CH. Priùs audite paucis: quod cùm dixero, si placuerit,
Facitote. PH. audiamus. GN. tu 13 concede paululùm istùc, Thaïso.
14 Principio ego vos ambos 15 credere hoc mihi vehementer velim,
Me, 16 hujus quidquid facio, id facere 17 maximè causâ meâ:
Verùm si 18 idem vobis prodest, vos non facere 19 insciti 'st.
PH. Quid est. GN. militem 20 ego 21 rivalem recipiendum 22 censeo 23. PH. 24 hem!

1 Confisus sum vestra amborum clementia, tua & fratris. 2 Præcipio tibi, ubi dux edicit militibus suis. 3 Ante ædes Thaidis. 4 Invenero. 5 Posthoc. 6 In hac plateâ. 7 Hac mihi eundum seu transeundum fuit. 8 Lenientis & dehortantis. 9 Fieri. 10 Non muto consilium, sic stat sententia, certum est. 11 Donatus subintelligit *animum*, *ingenium*, *morem*. Tò *morem* magis placet. 12 Insolentem, id est, tantam vestram superbiam. Sic in Andr. 4.6.20. MY. *Optime hospes pol Crito* antiquum *obtines*. 13 Abi, confer te paululùm in istum locum, quem tibi ostendo. 14 Imprimis. 15 Hanc habere mihi fidem. 16 Scilicet rei, vel in hac re. 17 Præcipuè propter meam utilitatem. 18 Quod faciam & dicam nunc. 19 Stoliditas, ignorantia esset. 20 Qui mihi & vobis benè cupio. 21 Æmulum, ejusdem meretricis amatorem. 22 Admittendum ad Thaidem. 23 Judico. 24 Indignantis est.

1 Re-

1 Recipiendum? GN. cogita 2 modò: tu hercle cum 3 illa, Phædria,
Et libenter 4 vivis; 5 etenim benè libenter victurus,
6 Et quod des paulùm, & necesse est 7 multum accipere Thaidem. 45
Ut tuo amori 8 suppeditare possit sinè sumptu tuo; ad
9 Omnia hæc magis 10 opportunus, nec magis ex 11 usu tuo
Nemo est: principio & 12 habet quod det, & dat nemo 13 largiùs.
14 Fatuus est, 15 insulsus, 16 tardus, stertit noctesque & dies.

1 Suades rivalem? 2 Tantummodò. 3 Thaide. 4 Apud illam versaris. 5 Atque tum quidem genio indulgere, epulari & laute convivari juvat. Meretricum enim hæc consuetudo, quâ Phidotis tangit, Hecyr. 1, 2, 17. & 18. *antiqua ut consuetudine Agitarem inter vos liberè convivium.* 6 Et paululum tibi est, quod illi dare possis. 7 Donorum. Tibul. El. 4. l. 2. *Nec prosunt Elegi, nec carminis autor Apollo: Illa cava pretium flagitat usque manu.* 8 Scilicet sumtus. Alii exponunt, sufficere, suppetere. 9 Quæ necessaria sunt in amore illo. 10 Congruus, id est, aptior. 11 Utilitate tuâ, id est, utilior tibi nemo est ad hæc omnia, quam Thraso, scilicet, ut sinè sumtu tuo & victu es enim Thaide, & Thais multum accipiat. 12 Thraso. 13 Copiosiùs. 14 Insipidus, & sine aliquo condimento civilitatis inepta loquens: à sapore ciborum sumtum. 15 Sinè sale, id est, gratia, movensque fastidium suis ineptiis: id enim *sal* significat: nam *sales* sunt facetiæ seu urbanitates. Indè *salsus homo* dicitur, id est, facetus, lepidè loquens. Inde *insulsus*, o mutato in u, quasi non salsus, id est, non urbanus, non facetus, sed illepidus: ut *insulsus homo*, qui moribus est illepidis & inelegantibus: sic *insulsa oratio*, quæ nihil leporis habet. 16 Ingenio & sensu obtusus ac hebes.

Neque

Neque 1 istum metuas ne amet 2 mulier: 3 repellas facilè, ubi velis. 50

PH. 4 Quid agimus? GN. præterea 5 hoc etiam, quod ego vel 6 primum puto, 7 Accipit homo nemo & melius prorsùs, neque 9 prolixiùs.

PH. Mirum, ni 10 illoc homine 11 quoquo pacto opus est. CH. 12 idem ego arbitror.

GN. Rectè facitis: unum etiam hoc vos oro, ut me in 13 vestrum gregem

1 Talem, scilicet militem. 2 Thais. 3 Repellas eum ab eâ uno atque altero verbo. 4 Quid agemus? Præsens pro futuro. Sic infrà: *Dignus est.* GN. *Thraso ubi vis, accede,* TH. *obsecro te, quid agimus?* 5 Est, vel considera. 6 Præcipuum. 7 Convivio excipit, tractat, invitat Virg. Æn. 3. *Illos porticibus Rex* accipiebat *in amplis*. & Lautiùs, quàm Thraso. Refertur hæc vox ad apparatum. 9 Largiùs, liberaliùs: nam *prolixus* interdum significat largum. Hæc vox refertur ad copiam. 10 Milite Thrasone. 11 Quocunque modo sit opus, indigemus. 12 Scilicet opus esse illo homine. 13 Vestram societatem & consortium admittatis, ut ego sim unus ex numero vestro. Cic. *At vellem te in veterem* gregem *retuliget.*

Re-

Recipiatis: 1 satis diu hoc jam *saxum volvo.*
PH. 2 recipimus. 55
CH. 3 Ac libenter. GN. at ego 4 pro istoc,
Phædria, & tu Chærea,
5 Hunc 6 comedendum & 7 deridendum vobis 8 propino. CH. placet.
PH. 9 Dignus est. GN. Thraso, 10 ubi vis, 11 accede. TH. obsecro te, quid 12 agimus?
GN. Quid? 13 isti te ignorabant: postquam eis 14 mores ostendi tuos,
Et collaudavi secundum 15 facta & 16 virtutes tuas, 60

1 Jam satis longo temporis spatio servivi militi, satis diu id ago, ut habeatis militem, cujus sumtibus meretricem foveatis, & me in vestram recipiatis fidem & societatem. Igitur cupio liberari ista molestia, quam hactenùs passus sum à Thrasone. *Saxum* enim *volvere* dicuntur, qui inextricabili labore, cujus exitum videre non possunt, atque inutili fatigantur. Proverbium sumtum est à fabulâ Sisyphi, qui ob latrocinia à Theseo occisus, hac pœnâ apud inferos plecti dicitur, ut grande saxum supra montem volvere cogatur, nec quicquam proficiat. Quia cùm ad apicem reduxit, continuò relabitur, atque ita miser inexhausto & inutili labore fatigatur. Vide Ovid. Met. 3. Aptè stolidum militem *saxum* vocat, & se ipsum *Sisyphum*. Plaut. Mil. 4. 7. de milite Pyrgopolynice: *Nullum hoc stolidius saxum.* 2 Admittimus te in gregem nostrum. 3 Te recipimus. 4 Pro istâ re, pro isto beneficio, quòd me admittitis in vestrum gregem. 5 Patuum Thrasonem. 6 Bonis evacuandum: quantum ad rem familiarem consumendum. 7 Illudendum. 8 Offero. Al. *probeo*, eodem sensu. 9 Qui comedatur ac derideatur. 10 Quando. 11 Ad nos. 12 Agemus. 13 Phædria & Chærea te non noverant, Ironia, sed quam non intelligit miles. 14 Ambiguum est: nam sunt boni mores & mali. 15 Gesta militaria. 16 Ironia.

1 Impetravi. TH. bene fecisti: gratiam habeo maximam.

Nunquam etiam fui 2 usquam, quin me omnes amarent plurimum.

GN. 3 Dixin' ego vobis, in 4 hoc esse 5 Atticam elegantiam?

PH. Nil 6 præter promissum est: 7 ite hac: 8 vos valete, & 9 plaudite. 64

1 Obtinui quod volui, scilicet ut te reciperent. 2 In aliquo loco. 3 Alloquitur Gnatho Phædriam & Chæream. 4 Milite Thrasone residere. 5 Facundiam sive venustatem veram, germanam, summam. Ionia. Et benè *Atticum* dicit: nam inter reliquos Græciæ populos, lepos quidam & festivitas quasi vernacula ac peculiaris adest Atticis, adeò ut Romani scriptores, quoties aliquid egregiè laudare voluerint, quo nihil splendidius aut elegantius dici possit, *Attico sale*, *Attico lepore*, *Atticam eloquentiam* appellare consueverint. 6 In descriptione militis, id est, omnia promisso tuo respondent, & nihil extra illud est, id est, promisisti, Thrasonem fruitum & ineptum esse, & ex iis, quæ vidimus, hoc præstitum esse non dubitamus. 7 Commeatum ad militem, vel ad Thaidem. & Spectatores. 9 Congratulamini Poëtæ. Quando placuerat fabula, tunc solebant edere plausum.

FINIS.

HEAUTONTI-
MORUMENOS
PUBLII TERENTII

Carthaginienſis Afri.

ACTA 2 LUDIS MEGALENSIBUS, L. CORNELIO LENTULO, ET L. VALERIO FLACCO ÆDILIBUS CURULIBUS. 3 EGERUNT L. AMBIVIUS TURPIO; ET L. ATTILIUS PRÆNESTINUS. 4 MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII. GRÆCA EST MENANDRO. ACTA PRIMUM TIBIIS IMPARIBUS. DEINDE DUABUS DEXTRIS. ACTA ETIAM III. M. IUVENTIO ET TI. SEMPRONIO CONSULIBUS. ANNO AB URBE CONDITA DXCI. ANTE CHRISTUM NATUM CLXI.

1 Exhibita, recitata. 2 Qui ſunt inſtituti in honorem magnæ Deæ Cybeles. 3 Actores fuerunt, actioni præfuerunt. 4 Muſicus fuit. *Modi* fuerunt harmoniæ, quæ non à Poëtis, ſed Muſicæ artis perito temperabantur.

FA-

FABULÆ INTERLOCUTORES.

ANTIPHILA, *Chremetis filia.*

BACCHIS, *meretrix.*

CHREMES, *senex.*

CLINIA, *adolescens.*

CLITIPHO, *adolescens.*

DROMO, *servus.*

MENEDEMUS, *senex.*

NUTRIX.

PHRYGIA, *ancilla.*

SOSTRATA, *matrona.*

SYRUS, *servus.*

CANTHARA, *anus.*

PERSONÆ MUTÆ.

ARCHONIDES, *senex.*

CRITO, *senex.*

PHANIA, *senex.*

PHANOCRATES, *senex.*

PHILTERA, *anus.*

SIMUS, *senex.*

IDIOMATA PERSONARUM PRÆCIPUARUM.

Menedemus, *non magni judicii, at parvi animi in regundâ familiâ, vehemens, in quam inclinat, partem, in filium primum durior, mox benignior.*

Chremes, *judicio & consilio major, in aliorum rebus prudentior, quàm suis, commissa tamen per imprudentiam potest restituere.*

Clinia, *patrem timens, & in amore fidelis.*

Clitipho, *ardentissimus, & sui in amando impotens.*

Bacchis, *artium meretricarum perdocta & superba.*

Syrus, *Vafer servus, callidus & audax in struendis dolis.*

Sostrata, *mariti reverens, sed benignior in liberos.*

Dromo, *tardus ac lentus.*

RATIO NOMINUM.

Antiphila, *ab ἀντὶ & φιλέω q. d. redemuns.*

Bacchis, *à Βάκχος, quod significat vel furore percitum, vel Liberum Patrem, quasi dicas, vel furibundum, vel temulentum.*

Chremes, *vide Andriam.*

Clinia, *à κλίνω, vel quòd fugiendo declinaret morositatem patris, vel quòd parentem fecit in se inclinare.*

Clitipho, *ἀκλειτὸς, inclytus, ex κλείω, celebro, & φῶς, lux q. d. inclytum lumen.*

Dromo, *vide Andriam.*

Menedemus, *à μένος, animus, vel robur, & δῆμος, populus q. d. robur populi, quod potens famulorum turbam aleret.*

Phrygia, *gentile nomen.*

Sostrata, *à σώζειν servare: quia servavit filiam, ex mariti consilio interficiendam.*

Syrus, *gentile nomen.*

HEAUTONTIMORUMENI

ARGUMENTUM,

C. SULPITIO APOLLINARI

AUCTORE.

IN 1 militiam proficiſci 2 gnatum Cliniam,
3 Amantem 4 Antiphilam, 5 compulit 6
durus 7 pater:
8 Animique ſeſe angebat, 9 facti pœnitens.
Mox 10 ut reverſus eſt, 11 clam patre 12 di-
vertitur
Ad 13 Clitiphonem: 14 is amabat 15 ſcor-
tum Bacchidem.
Cùm arceſſeret 16 cupitam Antiphilam Cli-
nia,
17 Ut 18 ejus Bacchis venit amica, ac 19
ſervulæ
Habitum gerens 20 Antiphila, 21 factum
id, 22 quo 23 patrem
Suum celaret Clitipho: 24 hic 25 technis
Syri

1 Bellum. 2 Filium ſuum unicum. 3 Qui amabat. 4 Puellam. 5 Pluribus objurgationibus. 6 Acerbus. 7 Menedemus. 8 Et excruciabat ſe ipſum Menedemus in animo propter abſentiam filii. 9 Talis duritiei pœnitentia ductus: quia jam abierat filius. 10 Poſtquam rediit Clinia ex militia domum. 11 Neſciente patre. 12 Divertit ſe, deflectitur. 13 Chremetis filium. 14 Clitipho. 15 Meretricem. 16 Amatam. 17 Tanquam. 18 Cliniæ. 19 Tanquam ancillæ Bacchidis. 20 Scilicet venit. 21 Id factum eſt, ut ita veniret Antiphila pauperecula. 22 Ut. 23 Chremetem. 24 Clitipho. 25 Dolis, artibus.

1 Decem minas 2 meretriculæ 3 aufert à 4 ſene: 10
Antiphila Clitiphonis reperitur 5 ſoror.
6 Hanc Clinia, 7 aliam Clitipho uxorem accipit.

1 Centum coronatos. 2 Bacchidi, cui promiſerat. 3 Extorquet. 4 Chremete. 5 Quod eſſet filia Chremetis. 6 Antiphilam uxorem. 7 Dimiſsâ Bacchide. Nam ſi intelligeret Bacchidem, dixiſſet *alteram*.

ALIUD M. ANT. MURETI.

CHremes Soſtratæ uxori gravidæ imperat, ſi puellam pareret, ut eam ſtatim interficeret. Fuit hæc immanitas in veterum moribus, ut, cum fera nulla ſit, quæ fœtus ſuos non diligat, ipſi quos alere nollent liberos, eos recens natos aut interficere, aut exponere fas putarent. Soſtrata puellam enixa (ut eſt maternus ſemper animus clementior) vitam ei adimere non ſuſtinuit, ſed pauperculæ cuidam anui Corinthiæ, Philteræ nomine, exponendam dedit: etiamque muliebri quadam ſuperſtitione, annulum de digito detractum ſuo, juſſit, ut unà cum puella exponeret. Id, quod tum ſtulte factum videri poterat, poſtea puellæ ſaluti fuit: ejus enim annuli ope tandem agnita eſt à ſuis. Anus acceptam puellam, Antiphilam nominat, educatque ut ſuam. Eam, cum adoleviſſet, anuſque illius filia putaretur, Menedemi filius Clinia perdite amare cœpit, prope jam, ut pro uxore haberet: quod ubi reſcivit pater, ita violenter tulit, ut filium, aſſiduitate jurgandi, clam militatum in Aſiam abire cogerit: cum vero qui filii amorem iniquo animo tulerat, multò iniquiore ejusdem abſentiam ferre cœpit. Itaque ut de ſe ſupplicium abſenti filio daret, qui eum ſævitia ſua exegiſſet ex ædibus, ædes, ſuppellectilem, familiam vendit, præter, qui ſervi ad opus ruri faciundum, utiles erant; ingentemque ſibi agrum comparat, ubi à prima luce ad noctem non ſervos modo exerceret, verum etiam homo ſexagenarius ſenectutem miſeris modis excruciaret ſuam. Profectò Clinia, Philtera, quæ ut dixi, Antiphilæ putabatur mater, extremum vitæ diem mor-

re confecit. Clinia, cum jam menſes tres abfuiſſet, amicæ deſiderio reverſus, non auſus eſt patri ſe in conſpectum dare, antiquam illius aſperitatem veritus, ſed ad Clitiphonem Chremetis filium, divertit, qui cum magna ipſi à puero familiaritas interceſſerat. Clitipho, ſodalis reditu lætus, Syrum & Dromonem ſervos (jam autem adveſperaſcebat) in urbem, ad accerſendam Antiphilam, mittit. Expoſuerat eo ipſo die Menedemus Chremeti, quanto ſibi deſiderio eſſet filius: parum ut abfuerit, quin Chremes, cum primum de reditu Cliniæ accepit, mitteret qui ei nunciaret: continuit tamen ſe in diem poſterum, quod ita magis è re illius fore cenſeret Syrus, ſumma ſervus & audacia, & aſtutia: qui cum Antiphilam tantum accerſere juſſus eſſet, etiam Bacchidem adduxit. Erat hæc meretrix, procax, potens, ſumptuoſa, nobilis, cujus ſe amore haud ita pridem irretierat Clitipho: quo autem res Chremetem lateret, hoc conſilium capiunt: ut Bacchidem quidem amicam Cliniæ, Antiphilam vero unam de illius ancillis eſſe ſimularent: poſtridie mane Chremes ad Menedemum diluculo proficiſcitur, & rediiſſe Cliniam nunciat. Ille gaudio amens, filium jamjam videre amplecti, jamjam ei ſuaque omnia permittere cupiebat. At Chremes, cave, inquit, faxis; iſtoc enim modo & te & eum, & rem una perdideris tuam: ſimul ei oſtendit, quot incommoda capturus ſit, ſi tam molli eſſe ſe, tamque infracto animo oſtenderit. Cliniæ amicam (eam enim Bacchidem exiſtimabat) non jam pauperculam eſſe, aut parvo contentam, ut antea; ſed ſumptuoſam, gemmis atque auro collucentem, cum familia innumeroſiſſima. Una, inquit, mihi nox tantum non pauperem attulit, nedum tu te cenſeas oneri ferundo fore, ſi te illi perpetuo ſumtibus ſuppeditare oporteat. Quin tu ita potius agito. Humane quidem & comiter excipito filium: iſtud tamen tam impotens illius deſiderium occultum habeto: tum ſi ille, quod amicæ det, ut habeat, machinam adverſum te aliquam fruet: falli te ſinito: ita & eum commodius retinebis apud te, & ſumptum facies minus. Hæc Chremes, neſcius (ut ſunt humana oculatum foris eſſe ſe, cæcum domi. Interea enim meditabatur Syrus, decem minas, quas Bacchidi pollicitus erat dare, eas quomodo illi à Chremete ipſo conficeret: jamque inibi erat, cùm eum Chremes arreptum blandè compellat, hortaturque, aliquam ad Mene-

de-

demum fallaciam moliatur. Injecit in ſermone Syrus mendacium à ſe pro tempore confictum: anum Corinthiam, Antiphilæ (ita enim putabatur) matrem, mille drachmas mutuo accepiſſe à Bacchide ea mortua, pro vellam pro pecunia illa arrhaboni relictam. Dum hæc agguntur, annulum ſuum agnovit Sollrata, ejuſque in dicio, Antiphilam filiam ſuam eſſe cognovit. Gaudio exſiliens, omnem rem defert ad virum, qui ea leviter objurgata; ob repertam tamen filiam ipſe quoque gavisus eſt, Jam omnia in tranquillo erant; abſque Bacchide fuiſſet. Sed & illi quomodo decem ex udendæ erant argenti minæ, & periculum erat, ne aliquâ eam Chremes filii amicam eſſe reſciſſeret. Ibi Syrus audax conſilium init, quomodo & utrique ſenī rem, ut erat, patefaceret, & commodè ſe ē tam impedito negotio expediret. Primum igitur Chremeti; Reperi, inquit, quomodo argentum à Menedemo eripiam. Dicemus ei, Bacchidē hanc tui Clitiphonis amicam eſſe: orabimuſque, ut eam domi ſuæ dies aliquot eſſe patiatur; neque id celatum velit. Porro Cliniæ filiæ tuæ, quæ modo reperta eſt, formam ſibi complacitam eſſe dicet; eamque petet uxorem. Quid tum? pecuniam, inquit, petet à patre ſuo, qui novæ nuptæ ornamenta coëmat? eam pecuniam numeraturus eſt Bacchidi. Jam autem ad Menedemum, Syri hortatu, tranſierat Bacchis, & eò pompam omnem ſuam transduxerat. Chremes primò non ſatis conſilium illud probare: ad illum certe, inquit Syrus, pecuniam, pro filia tua appoſita erat pignori, quin diſſolvas, facere honeſte non potes. Ego verò, inquit Chremes, & libenter quidē. immo vero, inſit Syrus, dato eam Clitiphoni, qui ad Bacchidem deferat: ita enim facilius credet Menedemus, eam illius eſſe. Sit ita ſane. Numeratur à patre Clitiphoni pecunia, quam ad meretricem perferret. Interea tota res detegitur: indignari Chremes, & fremere, & minitari ſe omnia atrociſſima exempla editurum: Tandem, cum prius Antiphilam Cliniæ collocaſſet, partim Menedemi, partim uxoris precibus delinitus, ignoſcit. Clitipho ſe, relictis meretricis amoribus, uxorem ducturum pollicetur. Cum autem cæterarum fabularum argumentum uno die contineri ſoleat, hujus non niſi biduo explicari poteſt.

PROLOGUS.

1 NE cui sit vestrum mirum, cur 2 partes 3 seni
4 Poëta 5 dederit, 6 quæ 7 sunt adolescentium:
8 Id primum dicam: deinde, 9 quod veni, eloquar.
10 Ex integrâ 11 Græcâ 12 integram Comœdiam
Hodiè sum 13 acturus 14 Heautontimorumenon: 5

1 Ne quis vestrum miretur. Hæc Actor loquitur, id est, ille, qui Comœdiam est acturus. 2 Officium Prologi. *Partes* in plurali numero significant sæpè officium, munus. 3 Mihi qui sum senex. 4 Terentius. 5 Commiserit, commendaverit. 6 Quæ spectant ad homines floridæ ætatis. 7 Propriæ. 8 Id non antecedens hîc respicit, nempe *cur partes seni Poëta dederit*, sed quod continuò subjungitur, *Ex integra Græca*, &c. Guyetus transponit voces: *Id deinde dicam, primùm, quod veni, eloquar*. 9 Propter quod, quare in medium prodierim. 10 Sc. *translatam*. 11 Menandri. Nam ex Menandro omnes transtulit, præter Phormionem & Hecyram, quas ex Apollodoro traduxit. 12 Integram Latinam, id est, integri dramatis, unius autoris non mixtam è duabus fabulis: uti Andriàm calumniabatur Lavinius ex Andriâ & Perinth à contaminatam. 13 Recitaturus. 14 Se ipsum excruciantem, se ipsum punientem: eò quòd senex Menedemus, cui primas in fabulâ partes Poëta dedit, suâ se ægritudine, & filii desiderio, planè conficit. Nam *Heautontimorumenos* (Græcè ἑαυτοντιμωρούμενος) Latinè est Ciceroni, *se ipse puniens* se *ipsum excrucians*: ex ἑαυτὸν se ipsum, & τιμωρέω, *crucio*.

1 Duplex 2 quæ ex 3 argumento facta 'ſt
ſimplici.
4 Novam eſſe 5 oſtendi, & 6 quæ eſſet nunc,
7 qui ſcripſerit,
Et 8 cuja Greca ſit, ni partem maximam
Exiſtimarem ſcire veſtrum, id dicerem.
Nunc, quam ob rem 9 has partes didicerim,
10 paucis dabo: 10
11 Oratorem eſſe voluit me, non 12 *Prologum*:
13 Veſtrum judicium fecit: me 14 actorem
15 dedit.

1 *Vel*, quia nunc etiam Latina eſt facta, cùm ſimplex fuerit, quamdiu tantùm extabat Græca. Quæ unica antèà, Græca tantùm: nunc duplex, Græca Menandri & Latina Terentii. *Vel*, quia in eâ omnes perſonæ aut pleræque geminantur, ut ſint duo adoleſcentes, duæ amicæ, duo ſenes, &c. Unius enim adoleſcentis amores plenam ex ſe Comœdiam abſolvere poſſunt; ut in Hecyra, quæ excepta, reliquæ Terentianæ duplices ſunt. 2 Comœdia. 3 Materiâ uniformi. 4 Priùs, non viſam, vel novo modo tra ductam ex Græco. 5 Probavi. 6 Quo nomine vocaretur hæc Comœdia, nempe Heautontimorumenos. 7 Quis compoſuerit. 8 Cujus Græci autoris, ſcilicet Menandri. 9 Hanc provinciam recitandæ Comœdiæ di ſcendo ſuſceperim. 10 Brevi ſermone dicam, indicabo. Sic Virg. Ecl. 1. *Sed ramen ille Deus qui ſit*, da, *Tityre nobis*. 11 Poëta voluit, ut apud vos agerem cauſam potiùs, ac ſeſe defenderem, non officio fungerer Prologorum. Prologi enim aut Argumentum narrant, aut Poëtæ perſonam commendant, aut Audientiam poſtulant: nunc autem ego apud vos acturus ſum cauſam, & defendam, ſi quid fortè fuerit in Terentium ab adverſario loco criminis intentatum. Sic in Prolog. Hecyr. *Orator ad vos venio ornatu Prologi*. 12 Facientem præfationem ſive narrationem totius Comœdiæ. 13 Poëta voluit, ut vos judicaretis, permiſit vobis poteſtatem judicandi de ipſo: ideòque veſtro judicio ſtabit caderque. 14 Impoſuit mihi provinciam. 15 Deſtinavit.

Sed 1 hic actor tantum poterit à facundiâ,
Quantum 2 ille potuit 3 cogitare commodè,
Qui 4 orationem hanc scripsit, quam dictu-
rus sum.
5 Nam quòd rumores dissulerunt malevoli,
Multas 6 contaminasse 7 Græcas, dum facit
Paucas Latinas: factum 8 hic esse 9 id non
negat,
10 Neque se id pigere, & 11 deinde 12 fa-
cturum 13 autumat,
14 Habet bonorum exemplum: 15 quo e-
xemplo sibi
Licere id facere, quod illi 16 fecerunt, putat.

1 Δεικτικῶς, id est, ego, qui hujus orationis actionem suscepi, tantum ethiciam dicendo sive facundia mea. Sic Catul. *Ferox à robore Thesseis*, id est, ferox robore. 2 Poëta. 3 Invenire apte, id est, quantum Poëta inventione commodâ. 4 Prologum hunc. 5 Nam quod invidi & æmuli divulgarunt, sparserunt ac dissemina-runt sermones in populo seu famam. Vide Prologos Andriæ & Hecyræ. 6 Poëtam miscuisse, commaculasse, ex multis unam faciendo. 7 Comœdias. 8 Poëta. 9 Ingenuè fatetur ex multis Græcis paucas esse factas Latinas. 10 Neque ob id dolere. 11 Posthac, deinceps. 12 Paucas Latinas ex multis Græcis. 13 Opinatur. 14 Terentius se præstantissimorum ac doctissimorum Poëtarum Comicorum, scilicet Nævii, Plauti, Ennii, & cæterorum, quos hic noster autores habet, exemplo defendit, qui idem fecerunt. 15 Qua imitatione. 16 In venerandis Græcis Comœdiis.

a Tum

1 Tum quod 2 malevolus 3 vetus Poeta dictitat,
Repentè ad 4 ſtudium 5 hunc 6 ſe applicaſſe Muſicum,
7 Amicûm ingenio fretum, haud 8 naturâ ſuâ:
Arbitrium veſtrum, 9 veſtra exiſtimatio
10 Valebit. Quam ob rem omnes vos oratos volo, 26
Ne plus 11 iniquûm 12 poſſit, quàm 13 æquûm, oratio.
14 Facite, æqui ſitis, 15 date creſcendi copiam.
16 Novarum qui ſpectandi faciunt copiam

1 Ordo eſt: *Tum*, id eſt, deinde, *arbitrium veſtrum, veſtra exiſtimatio valebit* in eo, *quod malevolus vetus Poeta dictitat, hunc applicaſſe ſe repentè ad ſtudium Muſicum.* 2 Malignus ſuis maledictis. 3 Cujus jam apud populum gratia defloreſcit, quantum novus Poëta Terentius inclareſcit. 4 Exercitium ſcribendi Comœdias, Veteres enim ἀμούσους, non tantùm eos, qui à muſicâ, verùm qui ab omni Muſarum commercio alieni eſſent, hoc nomine, tanquam probro, notabant. Ita infrà in Phorm. *Qui artem tractant Muſicam.* 5 Poëtam Terentium. 6 Appuliſſe, adjunxiſſe animum ſuum, dediſſe ſe. Cic. *Alii ſe ad eloquentiam* applicant. 7 Amicorum, ſcilicet Lælii, Scipionis, & nobilium, quorum amicitiâ Terentius familiariſſimè uſus eſt. 8 Suopte ingenio. 9 Veſtrum judicium. 10 Vincet, obtinebit, ἰσχύσει, κρατήσει. 11 Iniquorum id eſt, malevolorum, improborum. 12 Majorem habeat autoritatem. 13 Æquorum, id eſt, proborum & bonorum ſermo. 14 Laborate, ut ſitis æqui judices. 15 Date facultatem creſcendi in gratiâ & honore apud vos iis Poëtis, qui vobis ſuas fabulas ſpectandas exhibent. 16 Spectandi novas Comœdias. Genitivus pro accuſativo: *vel* ſpectandarum novarum Comœdiarum. Plaut. *Nominandi iſtorum* erit magis, quam edendi copia.

1 Sinè vitiis : 2 ne ille pro se dictum existimet ,
3 Qui nuper 4 fecit servo currenti in viâ
5 Decesse populum : 6 cur insano serviat?
De 7 illius peccatis plura 8 dicet, cùm dabit
9 Alias novas ; nisi finem 10 maledictis 11 facit .
12 Adeste æquo animo : date potestatem mihi .
13 Stataria m agere ut liceat 14 per silentiũ

8 In quibus nihil sit absurdi , nihil à moribus abhorrens , sed omnia verisimilia appareant. 2 Ne hæc in suam defensionem dicta putet L. Lavinjus. 3 Lavinius. 4 Finxit, introduxit in suo poëmate. 5 Decessisse , id est , locum dedisse. Notatur in hoc vitium , quod admisit L. Lavinius, qui decorem personæ non servaverit. Quid enim magis præter decorem , quam ut servo populus in viâ decedat , & insano serviat? 6 Eugraphius multa hîc movet , sed nihil promovet. Calphurnius , quem plerique sequuntur, de populo dictam accipit, id est, cur populus servo fatuo & desipienti serviret? Guyetus emendat, *serviam*. 7 L. Lavinii erroribus. & Poëta Terentius. 9 Comœdias. 10 Convitiis. 11 Desinet lacessere adversarius noster. 12 Hactenus pro Poëta dixit Histrio habitu Prologi, nunc suum negotium agens, sibi sui laboris partem minui postulat silentio & æquitate spectatorum. Dicit ergo, *adeste*, id est, auxilium ferte , more advocati , qui clienti adest, id est, præsidio illi est, bono animo & justè judicandi . 13 Rectè Eugraphius: *ut perpetuò & stabiliter agatur hæc Comœdia , neque populi adversis suffragiis foras pellatur* . Alii exponunt : quietam hanc Comœdiam , quæ non habet magnos motus , ubi multum est consiliorum , parùm pugnarum: Menedemus enim se cruciat ob absentiam filii: & opponi volunt *motoriæ* , cujusmodi mox designat , cùm dicit, *Ne semper servus currens , iratus senex* , &c. Alioqui *stare* etiam dicitur Comœdia , cùm sientibus & faventibus spectatoribus tota peragitur: *agi*, cùm recitatur . 14 Sine aliquo impedimento .

1 Ne

1 Ne ſemper ſervus 2 currens, 3 iratus ſenex,
4 Edax paraſitus, 5 ſycophanta autem impudens,
Avarus 6 leno, 7 aſſiduè agendi ſint mihi
Clamore ſummo, cum labore maximo.
8 Meâ causâ, 9 cauſam hanc juſtam eſſe,
10 animum inducite,
Ut aliqua pars laboris 11 minuatur mihi.
Nam nunc 12 novas qui ſcribunt, nihil parcunt 13 ſeni:
14 Si qua laborioſa 'ſt, ad me curritur:
Sin 15 levis eſt, ad alium mox defertur 16 gregem.
In 17 hac eſt 18 pura oratio: 19 experimini,
In utramque partē ingeniū quid poſſit meū:
Si nunquam avarè pretium 20 ſtatui 21 arti meæ,
Et eum eſſe quæſtum in animum induxi maximum,
Quam maximè 22 ſervire veſtris commodis;

1 Exprimit varias perſonas, quæ in Comœdiis introducuntur. 2 Fugitivus. 3 Moroſus. 4 Vorax, multi cibi, cui ſemper eſt animus in patinis. 5 Calumniator. Vide Andr. 4. 6. 18. 6 Puellarum venditor. 7 Sinè intermiſſione. 8 Qui ſenio confectus ſum. Jeſtum enim eſt ſeni in re laboriosâ favorem præſtare. 9 Scilicet me eſſe ſenem. 10 Vos ſpectatores perſuadere vobis. 11 Ut actio ſit aliquantò facilior. 12 Comœdias Latinas. 13 Mihi actori ſenio confecto. 14 Si qua Comœdia gravis ſit argumenti, ut quæ laboris multum deſideret, ad me ſenem itur, ut eam agam. 15 Facilis actu. 16 Scenicorum turbam, id eſt, ad alios Comœdiarū actores. Metaph. à pecoribus Calphurnius hic *gregem* per contemtum aliorū actorū dici autumat. 17 Sermo elegans & venuſtus, & facilè auditorū aſſenſum iniens. 18 Comœdia. 19 Judicare vim ingenii mei in utraq; comœdia, ſm ſtataria, quàm motoria, tam levi, quàm laboriosâ. 20 Conſtitui, præſcripſi. 21 Hiſtrionicæ. 22 Obſequi, inſervire veſtris utilitatibus.

1 Exemplum ſtatuite in me, ut 2 adoleſcentuli
Vobis placere ſtudeant potiùs, quàm ſibi.

1 Præſtate mihi benevolentiam. 2 Ut actores, quorum opera in hac & in aliis fabulis agendis utar, meo exemplo, veſtris potiùs commodis, quàm ſuis, ſervire ſtudeant, id eſt, placere magis vobis, quàm quæſtui operam dare cupiant, & judicium veſtrum ante lucrum ſuum ponant.

ACTUS I. SCENA I.

CHREMES, MENEDEMUS.

CH. 1 QUanquam hæc inter nos 2 nuper notitia admodum 3 ſt,
Indè adeò quod agrum in 4 proximo hic mercatus es,
Nec rei ferè ſanè amplius quidquam 5 fuit;
Tamen vel 6 virtus tua 7 me, vel 8 vicinitas
(9 Quod ego in propinqua parte amicitiæ puto) 5
11 Facit, ut te 12 aſſidaſter moneam, & familiariter:

1 Menedemum exercitantem ſe in agro laboribus, Chremes alloquitur ſeduld cauſam inquirens, cur præter ætatem ille ſuam id faciat. Reſpondens Menedemus, ſui mœroris cauſam dicit eſſe filii abitionem, quem jurgiis & contumeliis domo ejectū, imò otentiùs deſiderat. 2 Nova, recens contracta. 3 Intercedit. 4 Scilicet loco, id eſt in hac vicinia emiſti. 5 Mihi tecum. 6 Probitas. 7 Accuſativus iſte, *me*, non regitur hîc à *facit*, ſed à ſequenti, *ut moneam*, quod æquipollet huic infinitivæ orationi, facit me monere. Sic mox in eadem hac ſcena, *fac me ut ſciam*, id eſt, me ſcire. 8 Propinquitatem nam *vicinia* ſignificat homines, qui prope domum noſtram habitant: ſed *vicinitas* eſt ipſa domorum propinquitas. 9 Scilicet vicinum eſſe & virtute præditum. 10 Reputo eſſe. 11 Inducit. 12 Libere, ſine aſſentatione.

1 Quòd

1 Quòd mihi videre 2 præter ætatem tuam
Facere, & præter quàm 3 res te adhortatur tua.
4 Nam prò Deûm atque hominum fidem! quid vis tibi?
Quid quæris? annos ſexaginta 5 natus es,
Aut plùs 6 ego, 7 ut conjicio: agrum in his regionibus 11
8 Meliorem, neque 9 pretii majoris nemo habet:
10 Servos complures. Proinde quaſi 11 nemo ſiet,
Ita tute 12 attentè 13 illorum 14 officia fungere.
Numquam tam manè egredior, neque tam 15 veſperi 15
Domum revertor, 16 quin te in 17 fundo 18 conſpicer
Fodere, aut 19 arare, aut aliquid ferre denique:

1 Quia. 2 Contra ſenectutem tuam, id eſt, aliter, quam tua ætas poſtulat, ſuprà quam conveniat ætati tuæ, quam vires tuæ ferre poſſint. 3 Utilitas tua, vel facultates tuæ admonent, ſuadent ac poſtulant ut ſiat. Satis enim dives es. 4 Exclamatio vehemens eſt in eum, qui & ſenex & dives, continuo labore ſe defatiget. 5 Habes. 6 Scil. *numero*, id eſt, ultra eum numerum, ſcilicet quàm ſexaginta. 7 Quantum conjecturâ poſſum aſſequi. 8 Ferè ſi ſi orem. 9 Pluris valentem. 10 Habes ad colendũ agros. 11 Servum in domo tua. 12 Tam diligenter, tam ſedulò. 13 Servorum. 14 Officiis fungeris Archaïſmus. 15 Serò. 16 Ut non. 17 Parte agri tui. 18 Videam. 19 Perpetuo laborare. Humanitati hanc dehortationem meritò tribuit. Cic. de Fin. *Terentianus Chremes non inhumanus, qui novum vicinum non vult fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique: non ut illum ab induſtria, ſed ab illiberali labore deterreat.*

Nullum 1 remittis tempus, 2 neque te respicis.
Hæc non voluptati tibi esse; satis certò scio.
3 At enim dices, me quantum 4 hîc operis 5 fiat, 6 pœnitet.
7 Quod in opere faciundo operæ consumis tuæ,
Si sumas in illis exercendis, plus agas.
ME. Chreme, tantum-ne 8 ab re tua 'st otiè tibi,
9 Aliena ut cures, eaque, nihil quæ ad te attinent?

1 Relaxas, nullum das tibi tempus vacuum labore, id est, per labores. 2 Neque tui rationem habes, neque parcis tibi, non cogitas quid ætas & valetudo tua postulet. Ita in Phorm. 2, 3, 87. *respice ætatem tuam.* 3 At enim (dices) piget me videre, quantulum hîc promoveant opus meum servi pigri & cessatores, nisi ego ipse manum operi admoveam. Occupatio, cui mox sequenti versu responsio subjicitur. 4 Ruri, in agro meo. 5 A servis. 6 Parùm videtur. Sic Eun. 5. 7. 12. & 13. *An pœnitebat flagitii, te auctore quod fecisset Adolescens, ni. miserum insuper etiam patri indicares?* Undè *labor non pœnitendus*, qui nemini levis & exiguus facile videatur. 7 Responsio ad objectionem: Ordo est: *Si sumes in servis exercendis*, id est, incitandis ad opus faciendum, illud *opera tua*, id est, id laboris, *quod consumis*, id est, conteris, perdis, *in opere faciundo*, id est, in operando in agro, sive in agro fodiendo, arando, colendo, *plus agas*, id est, plus efficeret tua industria, magis tuæ utilitati consuleres. 8 A negotiis tuis domesticis, familiaribus. 9 Negotia seu res aliorum.

CH.

CH. 1 *Homo sum: 2 humani nihil à me 3 alienum puto.*

4 Vel me monere 5 hoc, vel percontari puta,
6 Rectum est, ego ut faciam: 7 non est te ut deterream.

ME. 8 Mihi sic usus est: tibi ut opus 'st 9 facto, 10 face est.

CH. An cuiquam est usus homini, se ut 11 cruciet? ME. 12 mihi.

CH. Si quid 13 laboris est, 14 nollem: sed 15 quid istud mali est?

1 Ergo sociabilis propter naturam, & non solum ad me, sed ad alium juvandum natus. Argumentum à Conjugatis, estque Enthymema. Cicero hanc sententiam, ut quandam quasi naturæ vocem, ad societatem civilem colendam accommodat 1. Offic. dicens: *Est enim difficilis cura rerum alienarum: quamquam Terentianus ille Chremes humani nihil à se alienum putet.* 2 Spectans ad hominem. 3 Abhorrens, & ad me non spectare. Q.d. Humanitatis est, curare aliena. 4 Sic existima me hæc tecum loqui, vel animo docendi, vel ex te discendi aliquid. 5 Ne te ita excrucies & labore conficias. 6 Si rectum est, quod facis, ego ut idem tecum faciam. 7 Si non rectum est, ut averram, abducam te à proposito monitione mea. 8 Mihi est utile sic facere. Hæc explicantur ab ipso Poëta v 40. 83. 95. 96 & amplius à Cicerone, qui ostendit, quomodo hic Terentianus senex decreverit se cruciare, & malo dignum se deputarit, nisi miser esset, 3. Tusc. idque ab effectus magnitudine proficisci, cùm nemo sibi inimicus ipse sit, declarat, 5. de Fin. 9 Facere. 10 Fac. Archaïsmus. 11 Macereť se curis & laboribus? 12 Scil. est usus, ut perpetuò laborem, & excruciem me. 13 Ægritudinis in animo. Sic Andr. 5, 2. 29. *Tantum* laborem *capere ob talem filium?* 14 Vellem non esse, doleo vicem tuam, si quid tibi ægrè est. Hæc enim vox est pœnitentis & quocunque modo dolentis. Sic Adelph. 2, 1. *Nollem factum*, id est, vellem non factum. 15 Quòd te tantopere crucias.

Quæso, 1 quid de te tantum meruisti? ME. 2 eheu!
CH. Ne lacryma, atque istic, quicquid est, 3 fac me ut sciam.
4 Ne retice: ne verere; 5 crede, inquam, mihi:
Aut consolando, aut consilio, aut 6 re juvero.
ME. Scire hoc 7 vis? CH. 8 hac quidem causâ, 9 quâ dixi tibi. 39
ME. 10 Dicetur. CH. at istos 11 rastros 12 interea tamen
Depone, ne labora. ME. 13 minimè. CH. 14 quam rem agis?
ME. 15 Sine me, vacuum tempus ne quidem mihi

1. Quare tam male te tractas? *Mereor de te*, est aliquid confero in te vel bonum vel malum. 2 Interjectio dolentis effusè. 3 Fac me scire. 4 Noli celare. 5 Committe mihi istuc, quidquid est Virg. 4. Æn. *folam; nam perfidus ille Te colere, arcanos etiam tibi credere sensus.* 6 Ipso effectu te adjuvabo. Mutuatur nobilem, & quæ humanitatis officiosæ numeros explet, sententiam. Cic. fam. Epist. 7 l. 10. *Quæ omnibus de rebus fac ut quamprimùm sciam, aut consolando, aut consilio, aut re juvero.* 7 Jamdudum velle se Chremes ostenderat: sed vis illud emphasin habet. Q. d. Menedemus: Ita ne obstinatè operam das, ut hæc, quod ego celatum cupio, ex me cognoscas? & Scire cupio. Non te interrogare, ut ab initio suspicatus erat Menedemus, sed officiosè & amanter, iterum homini morosè misero inculcandum duxit. 9 Scilicet ut te levem labore, & te consoler. 10 Tibi à me. 11 Ferramenta ista rustica. *Rastrum* est instrumentum dentatum glebis confringendis idoneum, à *radendo* dictum, quòd terram *radat*. Dicitur *rastrum* in singulari, & *rastri* in plurali. 12 Inter narrandum. 13 Non depenam rastros meos. 14 Quid agis te ita cruciando? 15 Patere me laborare, ut nullo tempore sim sine labore.

La-

Laboris. Ch. 1 non ſinam, inquam. Me. ah, 2 non æquum 3 facis.
Ch. 4 Hui, 5 tam graves hos, quæſo? Me. 6 ſic meritum 'ſt metum.
Ch. Nunc 7 loquere. Me. & Filium unicum adoleſcentulum
Habeo „9 ah! quid dixi habere me? 10 imò habui, Chreme:
Nunc 11 habeam, nec ne, incertum eſt. Ch. 12 Quid ita iſtuc? Me. ſciès.
Eſt è 13 Corintho 14 hîc 15 advena anus paupercula:
16 Ejus 17 filiam 18 ille amare cœpit 19 perditè.
Prope jam ut 20 prò uxore haberet: hæc 21 clam me omnia.

1 Ut labores & loquaris ſimul. 2 Depoſuit raſtros, eſtque dolentis. 3 Quod liberas me iſto onere. 4 Admirantis eſt. 5 Portas vel tractas hos raſtros tam ponderoſos? Apoſiopeſis eſt. Hos enim Menedemo ereptos ponderabat Chremes. 6 Id, quod merui ſic poſtulat, ut tales geſtem raſtros. 7 Explica cauſam. 8 Narratio hæc planè conſentit argumento. 9 Revocatio ſive Correctio. 10 Sed habui. *Miſerum iſtuc verbum & peſſimum eſt, habuiſſe, & nihil habere*. Plaut. Ruden. 5., 2. 11 Filium. Q. d. an perierit in bello, nec ne. 12 Dicis, aut dubitas te habere filium. 13 Peſoponneſi, ad Iſthmum inter Ionium & Ægæum mare, urbe celeberrima. 14 Athenis. 15 Peregrina vetula, Philtera nomine, non hinc oriunda. *Advena* enim eſt, qui non eſt civis aut inquilinus, ſed externus, & ex alieno loco adveniens. 16 Anus Philteræ. 17 Antiphilam, quæ credebatur eſſe ejus filia, cum revera eſſet filia Chremetis. 18 Filius meus Clinia. 19 Miſerè & nimis vehementer. 20 Tanquam ſi eſſet uxor. 21 Me neſciente, ſcilicet *fecit*.

Ubi 1 rem rescivi, cœpi non 2 humaniter,
Neque ut decuit 3 ægrotum animum adolescentuli,
Tractare: sed vi & 4 viâ pervulgatâ patrum,
Quotidiè 5 accusabram: 6 hem! tibi me 7 hæc diutius 50
Licero speras facere me & vivo patre,
Amicam ut habeas propè jam in uxoris loco?
9 Erras, si quid credis, & 11 me ignoras, Clinia.
Ego te 12 meum esse dici 13 tantisper volo,
14 Dum, quod te dignum 'st; facies: sed si
15 id non facis, 55
Ego, quod me 16 in te sit facere 17 dignum,
18 invenero.
Nulla 19 adeò ex 20 te 21 istuc fit, nisi ex
22 nimio otio.

1 Amorem filii. 2 Benignè, more seu ritu humano, id est, ut ratio humanitatis postulabat: non ut hominem vel patrem decebat, sed justo inclementiùs & duriùs. 3 Ægrum: nam animus *æger* erat, sed corpus *ægrotum*. 4 More usitato & communi parentum, qui plerumque, & patrui & senes sunt *laudatores temporis acti*, *Se pueris*, *censores castigatoresque minorum*. Hor. de Art. 5 Propter amorem. 6 Sc. *dicens*, vel *inquam* Indignantis interjectio. 7 Amare alienam. 8 Vivente quidem tuâ. 9 Falleris opinione tua. 10 Sc. tibi hæc diutius licere facere. 11 Me am non nostram. 12 Filium. 13 Tamdiu. 14 Donec: quamdiu fungeris tuo officio, aut faciens quod te decet. 15 Quod te dignum est facere. 16 Contra. 17 Honestum & æquum. 18 Inveniam, excogitabo. Enallage modi. 19 Certè: habetque insigne usum ad conciliandam attentionem 20 Causâ. 21 Ut adolescens in amorem incidat illicitum. 22 Nimiâ cessatione & requie ab operibus; *Nam diuturna quies vitiis alimenta ministrat*, ut ait Cato. Undè & Ovid. l. 1. de Romano amoris: *Ergo ubi visus eris nostra medicabili arte, Fac monitis fugias otia prima meis. Hæc, ut ames, faciunt: hæc, quæ fecêre, tuentur. Hæc sunt jucundi causa cibusque mali.* Argumentum à causa amoris.

1 Ego

1 Ego istuc ætatis non amori operam dabam.
Sed in 2 Asiam 3 hinc 4 abii propter paupe-
riem, atque 5 ibi
Simul 6 rem & gloriam armis belli repperi.
7 Postremò adeò 8 res rediit: 9 adolescen-
tulus 61
Sæpè eadem, & graviter audiendo, victus
est:
10 Putavit me & ætate 11 & benevolentiâ
Plus scire, & providere, quàm se ipsum sibi.
In Asiam ad 12 regem 13 militatum 14 abiit,
15 Chreme. 65
CH. Quid ais? ME. 16 clam me profectus,
menses tres abest.
CH. 17 Ambo accusandi: 18 etsi illud 19 in-
ceptum tamen

1 Cùm essem ea ætate, scilicet in adolescentia, qua tu es, non indulgebam amori. Argumentum à suo exemplo. Benè senex, juxta Horatii præceptum, *Laudator temporis acti, se puero*, inducitur. 2 In eam partem orbis, ubi sunt continua bella: nam *Asia* est tertia pars orbis. 3 Militatum. 4 Athènis. 5 In Asia. 6 Divitias è prædâ & muneribus (nam stipendium non erat amplum) & laudem & honorem per præclare gesta, quæ gessit in bello, inveni & acquisivi mihi. 7 Tandem. 8 Negotium de filio meo pervenit, ad eum statum deductum est. 9 Filius meus audiendo sæpè eadem convicia & probra, & cum magna molestia, vel gravi tono à me pronuntiata audiendo ea, à proposito amoris malo abductus est, ἐξαάθη. 10 Propter ætatem, id est, senectutem, quia senex eram. 11 Filium. 12 Asiæ, vel Persarum, quem Græci κατ' ἐξοχὴν βασιλέα, & μέγαν βασιλέα dixerunt. 13 Ut militaretur sub eo. 14 Discessit filius meus. 15 Hæc appellatio, *Chreme*, affectum sive πάθος loquentis, et, ad quem loquitur, demonstrat. 16 Me nesciente, quia non ausus fuit prodire ad me. 17 Uterq; accusandi estis. Tu, quòd eum duriùs objurgasti: ille, quòd non libenter accepit. 18 Concedentis. 19 Propositum ejus, scil. filii tui.

Animi

Animi est 1 pudentis signum, & 2 non inſtrenui.

ME. Ubi 3 comperi ex 4 iis, qui 5 ei fuere 6 conſcii,

Domum revertor mœstus, atque animo 7 ferè 70

8 Perturbato, atque 9 incerto præ ægritudine:

Adsido: 10 accurrunt servi: 11 soccos detrahunt:

1 Verecundi ac honesti ingenii atque animi, quem paterna correptio ab otio ad laborem reduxerat. 2 Strenui, & fortis, de quo magna spes est. 3 Abiisse in Asiam. 4 Sociis. 5 Filio. 6 Consentientes. 7 Guyetus τῶ ferè substituit *bene*, id est, valdè, vehementer. Sic *bene & graviter impudens*, apud Ciceronem in Epist. legitur. Suprà Andr. 1, 1, 104. *ibi tum exanimatus Pamphilus, Bene dissimulatum amorem & celatum indicat.* 8 Commoto. 9 Ut plane nescirem, quid facere deberem propter dolorem animi. 10 Celeriter ad me veniunt. 11 Caligas vel calceos deducunt à pedibus, seu dissolvunt. *Soccus* est calcei genus: dictus (ut aliqui volunt) quasi *saccus*, eò quod calceationi sit facilis. Eò autem calceamento, nempe *socco*. Comœdiarum actores utebantur: quemadmodum & *Cothurno* Tragœdi, usque adeò, ut pro stilo Comico poni possit: quemadmodum cothurnus pro stilo Tragico.

Video 1 alios festinare, 2 lectos sternere,
Cœnam apparare, 3 pro se quisque sedulò
Faciebat, 4 quò illam mihi 5 lenirent miseriam.
Ubi video 6 hæc, cœpi cogitare: 7 hem, 8 tot mea
9 Solius solliciti sunt causâ: 10 ut me unum expleant?
Ancillæ tot me 11 vestiant? 12 sumptus domi
Tantos ego 13 solus faciam? 14 sed gnatum unicum,
15 Quem 16 pariter uti 17 his decuit, aut etiam 18 ampliùs,

1 Servos meos. 2 Parare lectulos discubitorios. Veteres enim lectulis stratis cœbantes cœnabant. Sic infrà Adelph. 3, 4. *Et* lectulos *jube sterni nobis, & parari cætera: Ego jam transactâ re, convertam me Domum cum opsonio.* Et 4. 2. Lectulos *in solo illignis pedibus faciundos dedit, ubi potetis vos*. In cœnaculo enim mensa collocabatur rotunda, humilis: Inferiorum quidem hominum tripes, & ex simplici signo: lautiorum citrea, aut lamina argentea intecta: quem pes ebutneus fabrefactus sustinebat. Circum mensam tres ut plurimùm lecti erant, undè *Triclinium* dictum: cæterum aut terni, aut quaterni unum occupant. Horat. *Sæpè tribus lectis videas cœnare quaternos*. Cæterum de discumbendi more, de lectis & triclinis, videndus inter cætera Rosinus Antiquit. Rom. l. 5. c. 28. & Dempsterus. 3 Pro virili suâ. 4 Ut. 5 Mitigarent. 6 Quæ faciebant servi. 7 Ingemiscentis est vox. 8 Servi. 9 Propter me solum. 10 Ut suis ministeriis mihi uni satisfaciat. 11 Nendo & tenendo. 12 Ego sustentabo tantam familiam? 13 Sine filio meo. 14 Ordo est: *Sed ego ejeci hinc mea injustitia eum gnatum unicum miserum, quem decuit uti etiam amplius*, &c. 15 Gnatum. 16 Æqualiter ut ego. 17 Sumptibus, vel bonis. 18 Correctio.

1 Quòd illa 2 ætas magis 3 ad hæc utenda 4 idonea 'st,
Ego eum hinc ejeci miserum 5 injustitiâ meâ,
Malo 6 quidem me dignum quovis deputem.
7 Si id faciam: nam 8 usque dum 9 ille vitam illam 10 colet
11 Inopem, carens patriâ, ob meas injurias,
Interea 12 usque illi de me 13 supplicium dabo, 86
14 Laborans, 15 quærens, 16 parcens, illi serviens.
Ita facio prorsus, nihil relinquo 17 in ædibus,
Nec 18 vas, nec 19 vestimentum: 20 corrasi omnia.
Ancillas, servos: 21 nisi eos, qui opere rustico 90

1 Quia. 2 Juvenilis. 3 Ad utendum his, vel ut uteretur his prædictis: ubi *utenda* est nomen Gerundivum. 4 Quam senilis. 5 Importunitate mea, nimia severitate. 6 Equidem, certè. 7 Si patiar, ut tot servi mei solius soliciti sint causâ, ancillæ tot me vestiant, sumptusque domi tantos ego solus faciam. 8 Quo usque, quamdiu. 9 Filius 10 In militia docet, aget, deget. 11 Miseram. 12 Tam diu, assiduè. 13 Puniam, excruciabo me illius causâ, ἐμαυτὸν τιμωρήσομαι. 14 Laborando, quærendo, &c. Participia pro Gerundiis. 15 Rem, bona. Exponit, quodnam sit supplicium, quo velit filio satisfacere. 16 In victu. 17 Domi meæ. 18 Suppellectilem. 19 Vestimenta intellige, quæ ad stratum pertinent: ut infra 5, 1, 10. 20 Undique collegi. 21 Præter.

Faciundo facilè 1 ſumptum 2 exercerent ſuum,
Omnes 3 produxi ac vendidi: 4 inſcripſi 5 illicò
Ædes: 6 mercedem 7 quaſi talenta ad quindecim
Coegi: agrum hunc 8 mercatus ſum: hîc me 9 exerceo.
10 Decrevi, 11 tantiſper me minus injuriæ,
Chreme, meo gnato facere, 12 dum ſiam miſer; 96
13 Nec fas eſſe ullâ me voluptate 14 hîc frui

1 Al. *victum, ſumptuum* denotat ſumendi actionem ſeu modum. 2 Pararent. *Exerceo* compoſitum eſt ab *ex* & *arceo*, quaſi *ex* me *arceo* ignaviam. Cæterum verbum *exercere* varios habet uſus. Nam & *ſervos exercere* dicimur, & *tauros*, & *agros*, & *odia*, & *pacem* in quibus omnibus eſt eadem hujus vocabuli vis, quæ non videtur commodiùs exprimi, quam vernaculæ, *in actie houden*, of *gaande houden*. *Exercere* ergo ſumtum, eſt hoc agere, ut ſumendi actio duret, id eſt, quotidiano labore præſtare, quantum in victum cultumque corporis conſumas. 3 Venales expoſui: nam *producere* ſignificat foras ducere. Inde *productores* dicũtur, qui virgines abducunt, eaſque ad quæſtũ exponunt. 4 Venales propoſui, proſcripſi, apponens inſcriptionẽ ad forem talẽ: *Hæc domus eſt venalis*, vel alia id genus. Plaut. *Ædes hasce venales inſcribis litteris*. 5 Vendita familia. 6 Intellige non laboris, aut operæ (ut fere) pretium, ſed rerum à Menedemo venditatum, id eſt, vaſorum, veſtimentorum, ſervorum, ancillarum, ædium: ita Cicero *prædiorum mercedem* dixit. 7 Prope coronatorum Gallicorum novem millia collegi, congeſſi. *Cogo* enim (dictum quaſi *coago*) propriè eſt, in unum congrego. Virg. *Tityre* coge pecus. Cic. *Cælum hoc, in quo nubes ventique* coguntur. 8 Emi. 9 Fatigo. 10 Conſtitui. Vide Cic. Tuſcul. Quæſt. 3 & l. 5. de Finibus. 11 Tamdiu. 12 Quamdiu miſeram hanc vitam ducam. 13 Et decrevi non licere mihi hîc aliquam capere voluptatem. 14 In agro. Niſi

Niſi ubi ille hùc ſalvus redierit meus 1 particeps.
Ch. 2 Ingenio te eſſe in liberos leni puto, &
3 Illum obſequentem, ſi quis 4 rectè aut 5 commodè
Tractaret. Verùm neque tu 6 illum ſatis noveras, 101
Nec 7 te ille: 8 hocque fit, ubi non 9 verè vivitur,
Tu illum, nunquam oſtendiſti, quanti 10 penderes,
Nec tibi 11 ille 'ſt 12 credere 13 auſus, 14 quæ eſt æquum patri:

1 Filius meus; ad quem præcipua pars harum voluptatum ſpectat, *vel*, quem pariter uti his decuit, ut anteâ dixit. 2 Natura te eſſe erga filium miti & benigna exiſtimo: ubi *liberos* dixit in numero plurali, cùm Menedemus unicum tantum haberet filium. Vide Gell. l. 2. c. 13. 3 Filium morigerum ſeu obſequioſum. 4 Bene, cum quadam mediocritate, ita ut neque ſit nimis blãdus, nec nimis ſeverus. Nam ſeveritas parentum animos filiorum defecit & proſternit, indulgentia corrumpit. *Inter utrumque* (monet Seneca) *regendus eſt animus in inſtitutione liberorum, ut modò frenis utamur, modò ſtimulis.* 5 Oppottune ac tempeſtivè regeret eum. 6 Mores ejus. 7 Tuos mores ſatis noverat, quod eſſes ingenio leni. 8 Ut mores ignorentur. 9 Recte, ut decet, id eſt, ibi non ſervatur vera educandi ratio. 10 Æſtimares, faceres, id eſt quàm charum eum haberes. Tractum ab antiquis, qui ante ſignatam pecuniam æs & argentum pendebant, id eſt, ponderabant. *Pendo* enim proprie ſignificat pondero, quoniã ea quæ ponderamus, ex libra pendent. Inde *pendere pœnas* dicimus, id eſt, dare ſeu luere pœnas: nam antiquorum pœnæ erant pecuniariæ. 11 Filius tuus. 12 Committere, ſc. ea, vel ſecreta ſua conſilia. 13 Quia durus fuiſti. 14 Quæ decet filios committere patri. Itaque pater ille Plautinus tantopere probat filii ingenium, *cum is dignum, cui concederet, habuiſſet.*

1 Quod

1 Quod si esset 2 factum, 3 hæc nunquam
evenissent tibi.
ME. 4 Ita res est, fateor: peccatum à me,
5 maxime est. 106
CH. Menedeme, at porrò 6 rectè spero, &
7 illum tibi
Salvum affuturum esse hîc confido 8 propediem.
ME. Utinam ita Dii faxint. CH. facient:
nunc, 9 si commodum 'st,
10 Dionysia hîc sunt: hodiè apud me 11 sis,
volo. 110
ME. 12 Non possum. CH. cur non? quæso
tandem aliquantulùm
Tibi parce: 13 idem absens facere te 14 hoc
vult filius.
ME. Non convenit, quî illum ad laborem
15 impulerim,

1 Ut & tu illi ostendisses, quanti eum penderes? & ille sua tibi consilia credidisset. 2 A te & filio. 3 Nunquam ad hoc calamitatis genus perveniisses, scilicet ut tu ita doleres, & filii præsentia privatus esses. 4 Ut dixisti. Concessio. 5 Maximè, quia nimiùm fui durus. 6 Bona mihi spes est. 7 Filium tuum. 8 Brevi: cùm scilicet jam propè est dies. 9 Si opportunum & non molestum tibi est. Invitat ad cœnam. 10 Bacchanalia. Liberi patris festa. Liberalia: quia Bacchus unâ suarum appellationum dicitur *Dionysius*, ἀπὸ τοῦ Διὸς, id est, *à Jove patre*, & Nymphis *Nisæis*, à quibus fuit educatus. Erant autem ludi annui in honorem Bacchi, victoriam ex India deportantis, instituti. Rituum, qui Liberalibus observabantur, causas diligenter explicat Ovidius Fast. 3. Bacchi autem sacra à plerisque Græciæ urbibus triennio quoque celebrantur. 11 Scil. es. 12 Esse conviva apud te. 13 Tuos remitte ac interrumpe labores. 14 Ut parcas tibi. 15 Incitaverim.

Nunc me 1 ipsum fugere. Ch. sic-cine est sententia?
Me. Sic, Ch. benè vale. Me. & tu. Ch. 2 lachrymas excussit mihi,
Miseretque me 3 ejus: sed, 4 ut diei tempus est,
5 Monere oportet me hunc vicinum 6 Phaniam,
Ad cœnam ut veniat: ibo, visam 7 si domi est.
Nil opus fuit 8 monitore: jamdudùm domi
9 Præsto apud me esse 10 ajunt: 11 egomet convivas moror.
Ibo adeò hinc 12 intrò: sed quid 13 crepuerunt fores!
Hinc à me quis-nam egreditur? huc 14 concessero.

1 Laborem. 2 Lacrymari me fecit. 3 Menedemi. 4 Prout. Sic Scena seq. *Tu, ut diei tempus est, vide sis, ne qua hinc abeas longius.* 5 Admonere, certiorem facere. 6 Jam ante invitatum. 7 An domi sit. 8 Vocato ad cœnam servo, qui moneret convivas. Nam *vocatores* propriè dicebantur, qui ad cœnas vocabant: *δειπνοκλήτορες* à Græcis appellati. Hæc loquitur Chremes reversus ex ædibus Phaniæ. 9 Adesse. 10 Servi ejus domestici. 11 Ego ipse eos, qui ad convivium mecum venerunt, detineo: cùm enim eos deberem exspectare, me exspectant. 12 In domum meam. 13 Apertæ sunt. 14 Concedam, conferam me, intrabo domum meam.

ACTUS

ACTUS I. SCENA II.

CLITIPHO, CHREMES.

CL. 1 NIhil adhùc eſt, 2 quod vereare, Clinia: haud-quaquam etiam 3 ceſſant:
Et 4 illam ſimul cum 5 nuntio tibi hìc ego affuturam
Hodiè, ſcio: 6 proin tu ſollicitudinem iſtam 7 falſam quæ 8 te
Excruciat, 9 mittas. CH. 10 quicum loquitur 11 filius? CL. Pater adeſt,
Quem 12 volui: adibo. Pater 13 opportunè advenis.
CH. 14 Quid id eſt? CL. hunc Menedemum noſti-ne noſtrum vicinum? CH. 15 probè.
CL. 16 Huic filium ſcis eſſe? CH. audivi eſſe in Aſiâ. CL. 17 non eſt, pater: 18 apud
Nos eſt. CH. 19 quid ais? CL. advenientem, è 20 navi egredientem illico

1 Intùs relictum Clinìam alloquitur Clitipho, in proſcenium egrediens. Clinia autem domum ex Aſia revertens, mirum in modum ſollicitus eſt de amica, quã abiens Athenis reliquerat. De Cliniæ in patriam reditu magna cum animi voluptate Clitipho nunciat patri ſuo Chremeti, Chremes filio ex Cliniæ vita & moribus vivendi modum præſcribit, capiendumque ex aliis docet exemplum, quod ex uſu noſtro ſit. 2 Propter quod timeas non venturam Antiphilam, id eſt, nondum habes timendi cauſam: miſerat enim Clinia accerſitũ Antiphilam, diſcruciatur, quòd non rediret. 3 Syrus & Dromo, ſervi, in urbem ad arceſſendam Antiphilã, Cliniæ amicam, miſſi; vel mulieres. 4 Antiphilam. 5 Qui ivit arceſſitum eam. 6 Proinde, ideò. Apocope. 7 Nullo fundamento nitentem. Ovid. *Res eſt ſollicitis plena timoris amor.* 8 Animũ tuum. 9 Dimittas, id eſt, læto & bono ſis animo. 10 Cum quo. Anaſtrophe. 11 Clitipho. 12 Adeſſe, alloqui. 13 Tempeſtivè, in ipſo tẽpore. 14 Quare opportunè advenio? 15 Sc. *novi.* 16 Scis eum habere filium? 17 In Aſiâ. 18 Domi noſtræ. 19 Admiratur tanquam de re incredibili. 20 Quâ rediret ex Aſiâ. 21 Ab-

1 Adduxi ad cœnam: 2 nam mihi magna cum eo jam inde 3 usque à puerîtiâ Fuit semper familiaritas. Ch. 4 voluptatem magnam nuncias. 10
Quàm vellem 5 Menedemum 6 invîtatum, ut nôbiscum esset hodiè, 7 ampliùs?
Ut hanc 8 lætitiam 9 nec opinanti primus 10 objicerem domi!
11 Atque etiam nunc tempus est. Cl. 12 Cave faxis: 13 non opus est, pater.
Ch. Qua propter? Cl. quia enim 14 incertum est etiam, quid 15 se faciat: 16 modo venit:
Timet omnia: patris iram, & 17 animum amicæ se erga ut sit suæ. 15
18 Eam 19 miserè 20 amat: propter eam hæc 21 turba atque 22 abitio evenit. Ch. scio.

1 Amicis peregrè redeuntibus cœna dari solebat à propinquis apud veteres, quæ *adventitia* dicebatur. 2 Ratio est, cur eum adduxerit ad cœnam. 3 Assiduè, semper. 4 Lætitiam. 5 Patrem ejus. 6 Vocatum esse ad cœnam. 7 Referendum est ad *invitatum*. Neque enim neglexerat Chremes invitare Menedemum, sed nunc, reverso filio, ampliùs invitatum vellet. 8 De adventu filii. 9 Non speranti, non supplicanti. Insperatũ enim gaudium semper majus esse solet: sicut & dolor, si non opinanti objicitur, & acerbior. 10 Offerrẽ ei. 11 Et adhuc satis maturum est eum invitare. 12 Vide ne facias. Volebat Chremes nunciare Menedemo rediisse filium: sed Clitipho prohibuit, quòd Cliniæ nondum patris voluntas esset perspecta. 13 Non est utile ut invitetur. 14 Non est constitutum. 15 De se, ἐπιτρεπτικῶς, id est, quid facturus sit Clinia, an se amicam retineat, an admittat, an patrẽ visurus sit, an non. 16 Paulò antè appulsus est ex Asiâ. 17 Affectum Antiphilæ. Sic infrà, 2, 3. *Nam & vita est eadem, & animus erga te idem ac fuit*. Antiptosis. Accusativus pro Nominativo. 18 Antiphilam. 19 Vehementer, perditè. 20 Clinia. 21 Turbatio & discordia inter eum & patrem. 22 Discessio.

CL.

CL. Nunc 1 servulum ad 2 eam in urbem misit, & ego 3 nostrum unà Syrum.
CH. Quid 4 narrat? CL. 5 quid ille? se miserum esse. CH. miserum? 6 quem minus credere est?
7 Quid reliqui est, quin 8 habeat, quæ 9 quidem in homine 10 dicuntur bona, 19
21 Parenteis, patriam 12 incolumem, amicos, 13 genus, cognatos, divitias?
Atque hæc 14 perinde sunt, ut illius 15 animus, qui 16 ea possidet:
Qui 17 uti scit, ei bona; illi, qui non utitur rectè, mala.
CL. 18 Imo 19 ille senex fuit 20 importunus semper: & nunc nihil magis
Vereor, quàm ne quid in 21 illum iratus 22 plus satis faxit 23 pater. 24

1 Dromonem. 2 Antiphilam arcessendam. 3 Sc. *servum misi.* 4 Clinia. 5 Sc. *narraret rogas.* 6 Quem minùs est credere esse miserum, quàm eum? Quippe qui talem habet patrem. 7 Quid deest illi quid relictum, quid omissum est in illo orando & beando? Q. d. illis omnibus abundat, quæ ad vitam beatam requiruntur. 8 Omnia illa. 9 Certè. 10 Censentur à vulgò esse bona. 11 Enumeratio bonorum fortunæ. 12 Salvam, non quassatam. 13 Familiam bonæ conditionis & fortis. 14 Sunt bona ἀδιάφορα, id est, indifferentia seu media, quæ nec per se sunt bona, neque mala: bona, benè utentibus; malè autem utentibus, mala. Divitiæ enim ut impedimenta improbis, ita bonis sunt adjumenta virtutum. 15 Est 16 Quæ dicuntur bona à vulgo. 17 Illis bonis. 18 Correctio & translatio culpæ in ipsum senem. 19 Menedemus, pater Cliniæ 20 Aulterus, molestus, quasi portu, id est, quiete careus. 21 Cliniam filium suum. 22 Plus æquo, seu plus quam decet. 23 Senex faciat aliquid illi.

CH. 1 Ille-ne? 2 ſed 3 reprimam me: nam, in metu eſſe 4 hunc, 5 illi eſt utile.
CL. Quid 6 tute tecum? CH. dicam: 7 ut ut erat, manſum tamen oportuit.
Fortaſſe aliquanto 8 iniquior 9 erat 10 præter ejus lubidinem.
11 Pateretur: nam 12 quem ferret, ſi parentem non ferret ſuum?
13 Hunc-cine erat æquum ex illius more, an illum ex hujus vivere? &
14 Quòd illum inſimulat durum, id non eſt: nam parentum 15 injuriæ
Unius modi ſunt fermè (16 paullò quî eſt homo tolerabilis)

1 Scilicet *iratus aliquid filio faceret?* 2 Apoſiopeſis. 3 Cohibeo me, neque oſtendam Clitiphoni luctum & dolorum Menedemi ſuper diſceſſu filii. Hæc ſecum tacite loquitur Chremes, ne audiret filius. 4 Cliniam. 5 Clitiphoni. 6 Sc. *loqueris?* Dixerat enim Chremes, *ſed reprimam me*: ideò hoc interrogat Clitipho. 7 Qualitercunque ſe res habebat, tamen debuiſſet filius domi manſiſſe. 8 Severior. 9 Pater. 10 Quam placeret Cliniæ. 11 Patienter tuliſſet hoc filius. 12 Cujus mores toleraret? 13 An filium decebat vivere ex arbitrio patris, an decebat patrem vivere ex arbitrio filii? 14 Quod Clinia accuſat patrem ſuum eſſe difficilem & nimis ſeverum, id non eſt, ut dicit, vel id non eſt verum. 15 Querelæ filiorum de patrum iniquitate ferme ſunt ſimiles & unius rationis. 16 Quemadmodum homo ſe paulò poteſt tolerare, ita parentes nolunt filios ſuos crebrò convivari, &c. ſed modico voluptatum uſu eſſe contentos. Alii ſic exponunt: nam parentum injuriæ unius modi ſunt fermè, eorum ſaltem, qui homines ſunt paulùm tolerabiles, id eſt, non contemnendi, qui norunt tractare liberos: & hoc dictum volunt κατὰ λιτότητα, pro boni, probi. &c. *Vix ſingulis ætatibus ſinguli* tolerabiles *oratores inventi ſunt*. Et ſic erit Enallage numeri.

1 Scortari crebrò nolunt, uolunt 2 crebrò convivarier:
3 Præbent 4 exiguè 5 ſumptum: atque 6 hæc ſunt tamen 7 ad virtutem omnia.
Verùm ubi 8 animus ſemel ſe 9 cupiditate 10 deviuxit malâ, 34
Neceſſe eſt, Clitipho, 11 conſilia conſequi conſimilia: 12 hoc
Scitum eſt, periculum ex aliis facere, tibi quod ex uſu ſiet.
CL. 13 Ita credo. CH. ego ibo hinc 14 intrò, ut videam, nobis 15 quid cœnæ ſiet.
16 Tu, 17 ut tempus eſt diei, 18 vide ſis, ne quò hinc abeas longiùs.

1 Filios ſuos. 2 Frequenter convivari, id eſt, celebrare convivium. Nam *convivor, aris*, aut ſignificat celebrare convivium, aut ad convivium invitare, aut etiam frequentare convivia. 3 Filiis ſuis. 4 Parce. 5 Impenſas in celebrandis convivis & meretricibus fovendis. 6 Quæ faciunt parentes. 7 Sc. acquirendam, & omittendas tales immunditias. 8 Filii. 9 Aut libidinis, aut honoris, aut opum. 10 Irretivit, illigavit. 11 Propoſita mala ſimul ſequi & naſci, ſcil. ut profugiant à parentibus, ut peregrè abeant. 12 Hoc præclarum eſt, ſumere experimentum ex aliis, quod ſit ex utilitate tua, id eſt, tibi utile, *felix, quem faciunt aliena pericula cautum. Et felix, quicunq; dolore Alterius diſcit poſſe carere ſuo.* Tibul. 3. El. 6. Sic Adelph. 3, 4. jubet Demea *inſpicere tanquam in ſpeculum in vitas omnium, atque ex aliis ſumere exemplum ſibi.* 13 Ægre ferre patris admonitionem. Frigidiſſime enim concedit, & vult aliquo modo ſignificare, ſe approbare. 14 In meas ædes. 15 Quæ cœna, id eſt, quæ ſint parata ad cœnam. 16 Clitipho. 17 Prout diei tempus eſt, ſcilicet veſpertinum. 18 Cave ſi vis.

ACTUS II. SCENA I.

CLITIPHO.

1 QUàm iniqui sunt 2 patres in omnes adolescentes judices:
Qui æquum esse censent, nos jam 3 à pueris illicò nasci 4 senes,
Neque illarum 5 affines esse rerum, quas 6 fert adolescentia,
7 Ex suâ libidine moderantur, 8 nunc quæ est, non quæ 9 olim fuit.
Mihi si unquam filius erit, 10 næ ille facilè me utetur patre:
Nam & 11 cognoscendi, & ignoscendi dabitur peccati 12 locus:

1 Ordo est, *Quam iniqui*, id est, severi, acerbi, *judices*, id est, censores, *sunt patres in*, id est, contra, *omnes adolescentes*. Digresso patre, Clitipho filius queritur de patris iniquitate, qui paulò severiùs ipsum admonerat sui officii. Atque ita suos ipse mores, prædicat, qui parentis præcepta pro nihilo ducat. Deinde suam amicam depingit, eamque confert cum Cliniæ amica, ut appareat Cliniam meliore ingenio fuisse, & multò honestiùs amasse. 2 Parentes. 3 A puerit'a, ab ineunte ætate, cùm primùm pueri evadimus. 4 Habentes mores seniles, sapientia, prudentiaque præditos, graves, severos. 5 Participes. Metaphora. Cic. *Hunc affinem esse culpæ judicato.* 6 Affert secum, inducit. 7 Patres regunt nos juxta suum arbitrium & voluntatem, sive recta sit, sive non. *Libido* propriè est, quicquid libet. Unde non modò turpium, sed etiam honestarum rerum voluntas *libido* appellatur. Peculiater tamen *libidinis* nomen translatum est ad immoderatum appetitum. 8 In senectute. 9 Cùm juvenes essent, & quales nos jam sumus. 10 Certe ille habebit me benignissimum patrem, id est, commodum, & plurimum illi indulgentem. 11 Ubi aliquid peccatum fuerit. 12 Facultas, occasio.

1 Non ut meus, qui mihi 2 per alium 3 oſtendit ſuam ſententiam.
Perii! 4 is mihi, ubi adbibit 5 plus paullò, ſua 6 quæ narrat 7 facinora?
8 Nunc ait, 9 Periculum ex aliis facito, tibi quod ex uſu ſiet.
10 Aſtutus! 11 næ ille haud ſcit, 12 quam mihi nunc *ſurdo narret fabulam*. 10
13 Magis nunc me 14 amicæ dicta 15 ſtimulant: 16 da mihi, atque aſſer mihi.
17 Cui quid reſpondeam, nihil habeo: neque me quiſquam eſt miſerior.
Nam Clinia hic, etſi is quoque 18 ſuarum rerum ſatagit, attamen

1 Non faciam filio meo, ſicut meus pater mihi facit. 2 Per exemplum alterius, ſcilicet Cliniæ. 3 Proponit. 4 Pater. 5 Largiùs æquo. 6 Quam nefanda. 7 Quæ adoleſcens fecit. 8 Dum ſenex & ſobrius eſt. 9 *Μίμησις* Clitiphonis, recitantis cum ſtomacho ſententiam patris ſui. 10 Aſtutus eſt pater meus. Ironia, id eſt, ſtultus *κατ' ἀντιφρασιν*. 11 Affirmandi particula. 12 Quas nugas (nam fabulæ loco habeo ejus ſermonem) narrat mihi nunc attendenti, quam fruſtrà ſuadeat pater. 13 Quàm patris mei præcepta. 14 Bacchidis. 15 Sollicitant, urgent, pungunt. *Stimulare* enim eſt pungere, incitare. Fit autem à nomine *ſtimulus*, quod proprie eſt inſtrumentum, quo punguntur boves. 16 Mimeſis. Sunt enim verba amicæ petentis: da mihi munus hoc vel illud. 17 Cui amicæ, ita petenti, nec affirmare poſſum me daturum. 18 Laboris & curarum ex ſuo amore, perinde atque ego ex meo, habet ſatis, diſtorquetur. *Satago* enim propriè ſignificat anxius ſum, & ſatis habeo, quod agam, *πολυπραγμονῶ*.

1 Habet benè ac pudicè eductam, 2 ignaram artis meretriciæ.
3 Mea eſt 4 potens, 5 procax, 6 magnifica, 7 ſumptuoſa, 8 nobilis,
Tum, quod dem ei, 9 rectè eſt: nam nihil eſſe mihi, 10 religio eſt dicere.
11 Hoc ego mali non pridem inveni: 12 neque etiam dum ſcit pater.

1 Habet amicam caſte & honeſte educatam. 2 Neſciam aſſutiæ meretricum. 3 Amica Bacchis. Depingit enim Bacchidem, conferendo cum Antiphila. 4 Opulenta magna domina. Belg. *prachtig: een groote Madame.* 5 Aſſidue petens ſeu petax. *Precare* enim eſt poſcere: inde *procaces* meretrices dictæ ſunt ab aſſiduè *poſcendo*: & *preci* uxorem in matrimonium poſcentes. 6 Quæque habet, magna, etſi non ſint, repræſentans. 7 Multos ſumptus faciens in cibo & potu. 8 Inſignis, in malam partem, id eſt, multis nota: quia multos habet amatores. *Nobilis* dicitur quaſi *noſcibilis*, id eſt, dignus, cujus nomen omnibus cognitum ſit. 9 Placet ei, & probat, quòd dem ei munera. Alij ſic exponunt: Quoties Bacchis ſibi dari aliquid poſtulat, nihil aliud invenio quod reſpondeam, niſi unum illud recte: quo dicto uti plane nihil promittebat, ita nec denegabat quidquam. 10 Cautio, metus, id eſt, cáveo unice, non audeo dicere, me nihil habere, quod dem ei. 11 In inſano ejus procacis meretricis amore non multo tempore irretitus fui. 12 Et adhuc pater meus neſcit, me ſic malo laborare, id eſt, me habere amicam.

ACTUS

ACTUS II. SCENA II.

CLINIA, CLITIPHO.

CL. 1 SI mihi 2 secundæ res 3 de amore meo essent, jam-dudum scio
4 Venissent: sed vereor, ne 5 mulier, 6 me absente, hîc 7 corrupta sit.
8 Concurrunt multæ opiniones, quæ mihi 9 animum exaugeant;
10 Occasio, 11 locus, 12 ætas, 13 mater, cujus sub imperio 'st, mala:

1 Si mihi succederet benè in amore. Clinia cessatione & morâ Antiphilæ amicæ nimium torquetur: cui exspectanti hora dies, dies annus videtur. Solet enim amantis animus omnis moræ, quantumvis brevis, impatientior esse. 2 Prosperè succedentes. Sal. *Quippe* secundæ res *sapientum animos fatigant*. *Secundus* enim sæpius idem significat, quod prosper: ut *secunda fortuna*, id est, prospera: sic *res secundæ*, quæ pro nostro desiderio sequuntur. Hinc *secundo flumine navigare* is dicitur, qui aquâ sequente navigat, id est, in eam partem fluente, ad quam tendimus: sicut *adverso flumine navigat*, qui contra aquam nititur. Propriè autem *secundus* est, qui immediatè sequitur primum, id est, quod secundo loco est, & tam numeri, quam dignitatis ordinem denotat. Virg. *Turnus ego haud alli veterum virtute* secundus. 3 Quantum ad amorem meum spectat. 4 Antiphila & servi, qui eam accersiverunt. 5 Antiphila. 6 Quamdiu fui absens. 7 Pecuniarum largitione ad alium diverterit. 8 Simul in mentem veniunt variæ cogitationes. Conjecturæ à circumstantiis. 9 Dolorem, aut animi perturbationem. 10 Opportunitas ut corrumpatur: quia ipse absens fuit, atque illa formosa est. 11 Athenæ, ubi magna hominum multitudo est & civium, variis moribus viventium. 12 Quia juvenilis, quæ plerumque lubrica est. 13 Corintha, quæ putabatur mater, sed non erat.

1 Cui nihil præter 2 pretium jam 3 dulce 'ſt. Cli. 4 Clinia. Cl. 5 hei mifero mihi!

Cli. Etiam caves ne videat fortè hinc te 6 à patre 7 aliquis exiens?

Cl. 8 Faciam: ſed neſcio quid profectò mihi animus 9 præſagit mali.

Cli. Pergin'iſtuc priùs 10 dijudicare, quam ſcis, quid veri ſiet?

Cl. Si nihil mali eſſet, jam hic 11 adeſſent. Cli. jam aderunt. Cl. quando iſtuc erit!

Cli. Non cogitas 12 hinc 13 longulè eſſe? & noſti mores mulierum? 10

Dum 14 *moliuntur*, *dum* 15 *comuntur*, 16 *annus eſt*. Cl. ô Clitipho,

Timeo. Cli. 17 reſpira: eccum 18 Dromonem cum Syro: unà adſunt tibi.

1 Matri, ſub cujus imperio eſt. 2 Pecunias ſive mercedem. 3 Charum ac ſuave. 4 Vocat eum, ut attendat, quid dicere cupiat. 5 Dolentis exclamatio. 6 Ex ædibus tui patris. 7 Servorum. 8 Cavebo. 9 Prænuntiat, prædicit, præſentit. *Sagire* eſt acutè ſentire; unde *ſaga anus*, quæ multa ſcire volunt & *ſagaces* dicti canes. Is igitur, qui ante ſagit, quàm oblata res eſt, dicitur *præſagire*, id eſt, futura antè ſentire. 10 Scilicet aliquod malum interveniſſe. 11 Servus cum amica. 12 A noſtris ædibus. 13 Longiùs abeſſe. 14 Se præparat multiplici cultu, ædificant formam variis rebus. Al. *poliuntur* alii, *ornantur*. 15 Ordinantur, ſive ornant ſe. 16 Integrum annum conterunt. Plaut. *Mulier profectò nata eſt ex ipsâ morâ*; *Nam quævis alia*, *quæ mora eſt*, *æquè mora*: *Minor ea videtur*, *quàm quæ propter mulierem eſt*. 17 Reſume vires, ad te redi, atque animum recipe. Metaphora à curſoribus, ſeu viatoribus translata ad animum. 18 Servum. Δεικτικῶς pronuntiandum eſt.

ACTUS II. SCENA III.

SYRUS, DROMO, CLINIA, CLITIPHO.

Sy. 1 AIn' tu? Dr. sic est. Sy. verùm interea, dum 2 sermones cædimus, 3 Illæ sunt relictæ. Cli. 4 mulier tibi adest, audin' Clinia?

Cl. Ego verò audio nunc demum, & video, & 5 valeo, Clitipho.

Dr. 6 Minimè mirum: adeò 7 impeditæ sunt: 8 ancillarum gregem
Ducunt secum. Cl. perii, undè 9 illi sunt ancillæ? Cli. 10 men' rogas? 5

1 Affirma ne hoc, Dromo, illas in propinquo esse? aut quid simile. Principium est interruptum: servi enim sermones ultrò citroque habuerunt: subinitium verò hujus Scenæ eosdem nunc perrexunt. Clinia ex Syro intelligit, se absente, pudicè admodum vixisse Antiphilam; quâ ex re ingenti gaudio perfunditur. Bacchis, Clitiphonis amica, ad cœnam adducitur: quæ tamen interim fingitur esse amica Cliniæ. 2 Colloquia commiscemus, unà colloquimur. *Cadere sermones* dicitur, qui frequenter & plurimùm loquitur: quod Græci dicunt κοπτειν λογους & κόπτειν ῥήματα, id est], διαλογίζεσθαι 3 Mulieres. Quia facundus comes in viâ pro vehiculo est. 4 Antiphila, amica sua. 5 Meliùs habeo, sanus sum, cùm prius languerem præ timore. 6 Quòd scilicet relictæ sint mulieres, quòd tardiùs consequantur nos. Servi non videntes adolescentes, scilicet Clitiphonem & Cliniam, pergunt in sermone incepto. Respondet enim jam Dromo ad illa verba Syri: *Dum sermones cædimus, illæ sunt relictæ.* 7 Impedimentis onustæ: quia mulieres adferebant secum vestes & ornatum muliebrem. Sic Livius dicit, *Exercitum impeditum.* 8 Famularum catervam, magnam copiam. Indecorum enim olim visum matronis & inhonestum, sine comitatu ancillarum in publicum prodire. 9 Amicæ meæ Antiphilæ, id est, unde habeo illas ancillas? 10 Ex me quidem nihil horum scire potest.

Sy. Non oportuit 1 relictas 2 portant quid rerum? Cl. 3 hei mihi!
Sy. 4 Aurum, vestem: & 5 vesperascit, & 6 non noverunt viam.
7 Factum à nobis stultè est: abi tu Dromo 8 illis obviàm.
Propera: quid stas? Cl. 9 væ misero mihi! quantâ de spe 10 decidi!
Cli. Quid istuc? quæ res te 11 sollicitat autem? Ce. rogitas quid fiet? 10
12 Viden' tu ancillas, aurum, vestem? 13 quam ego cum una ancillula.

6 Relinquere mulieres. Participio utitur pro Infinitivo, suprà, *Mansum oportuit*. 2 Quam multas res & magnas portant secum? Ità sæpè loquebantur Veteres, cum magnam rei alicujus vim aut copiam indicare vellent. Sic Andr. 2, 2, 1. *Di boni quid porta?* 3 Dolentis: quia cogitat omnia ista dici de sua amica. 4 Pergit Syrus in sermone, quia dixerat, *portant quid rerum?* scil. *aurum*, id est, aurea ornamenta, monilia, & vestes pretiosas: erat enim Bacchis meretrix, ut ante dictum est, *magnifica, sumptuosa*. 5 Huc accedit, quòd vespera fiat, & propterea non erant relinquendæ. Argumentatur è tempore. 6 Sunt ignaræ viæ. 7 Quòd relinquimus eas. 8 Mulieribus. 9 Sum infelix. Incipit desperare de sua amica. 10 Dejectus sum, id est, quantopere me spes fefellit! 11 Angit, sollicitum reddit? *Sollicitare* enim sæpiùs est inquietare, cura & molestia afficere: ut supra in Andr. *Cur meam senectam hujus sollicitudo amentia?* Aliquando significat allicere & conari labefactare: ut *sollicitare pudicitiam mulieris*. 12 Audin' tu, intelligis, ancillas, aurum, vestes memorari à servis? unde ea esse censes, cùm ego hîc reliquerim eam cũ una ancillula? unde ea esse censes, nisi quia interim inhoneste potius divitias parare hï: optavit, quàm reditum meum exspectando pauper vivere? 13 Amicam meam.

Hìc

Hic reliqui: 1 undè esse censes? CLI. 2 vah!
nunc demum intelligo.
Dii boni, 3 quid turbæ 'st? ædes nostræ vix
4 capient scio.
5 Quid comedent? quid ebibent? 6 quid se-
ne erit nostro miserius?
Sed video, 7 eccos, quos volebam. CL. ô
Jupiter! 8 ubinam est fides? 15
Dum ego 9 propter te 10 errans patriâ careo
demens, tu 11 interea loci.
12 Conlocupletasti te, Antiphila, & me
in his deseruisti 13 malis,
14 Propter quam in summa infamia sum, &
15 meo patri 16 minùs obsequens:

1 Unde judices ea, scilicet tot ancillas, aurum, vestes, esse illi, nisi à rivalibus? 2 Irridentis Interjectio. 3 Quanta mulierum caterva? 4 Recipient, continebunt eas, id est, vix poterunt recipi in nostram domum, sive domus nostra erit angustior, non sufficiet ad tantam turbam capiendam: *Capere* enim aliquando est continere. A quo *capax* dicitur, quod continet aliquid. 5 Quantum cibi comedent? quantum vini bibent? 6 Quid miserius erit Chremete supra modum parco, cùm tot sumptus fieri videbit? Al. *seni*. 7 Ecce ambos adolescentes, Clitiphonem & Cliniam. 8 Quo nam abiit fidelitas & constantia mihi ab Antiphila promissa? Suspicatur autem Clinia amicam suam corruptam esse, quod videret tantum auri, ancillarum gregem, & vestes suppetere illi, quam pauperem abiens reliquerat Virg *Nusquam tuta fides.* 9 Quia tua causa è patria mea expulsus sum. Alloquitur eam, tanquam præsentem. 10 Peregrinabundus, eundo in militiam. 11 Interea. *Loci* abundat per Pleonasmum. 12 Ditasti, divitem fecisti 13 Miseriis. 14 Propter te Antiphilam. 15 Menedemo. 16 Non tam obediens, ut par erat.

1 Cujus nunc pudet me, & miseret, qui 2. harum mores 3 cantabat mihi,
4 Monuisse 5 frustrà: neque eum potuisse unquam me 6 ab hac expellere. 22.
7 Quod tamen nunc faciam: cùm 8 gratum mihi esse potuit, 9 nolui.
Nemo est miserior me. Sy. 10 hic de nostris verbis errat videlicet,
Quæ hîc fumus locuti. 11 Clinia, 12 aliter tuum amorem, 13 atque est, accipis.

1 Patris, id est, αἰδῶμαι τὸν πατέρα, pudore afficior, & misericordia, si parentem meum cogito: pudore quidem, quod inobediens illi factus sum, & admisit, quorum me pœnitet: misericordia autem, quòd multum laboris in me corrigendo & monendo frustra sumpsit. Tali loquendi genere, *pudor patris*, & *misericordia hujus*, in Andria dicuntur. Ἀμφιβολίᾳ eleganter usus est, ut in Hecyra 5, 2. 27. *pudet Philumenæ*: Ita loquitur Bacchis meretrix, *pudet* scilicet *conscientiâ communis viri & pellicatus*, quod Donatus annotat. *Pudet* enim, ut amplius ibi notatur, *duo significat: sive ille peccavit, quem pudet; sive ille: cujus pudet.* 2 Meretricum. 3 Sæpè dicebat, depingebat: ut cantatores repetere cantica solent. Plaut. *Hæc dies noctesque tibi* canto *ut caveas.* 4 Hæc suspendunt aliqui ab illo, quod præcesserit, *pudet, & miseret me patris, monuisse frustrà*, ut trajectio verborum admitteretur. Guyetus hîc novam orditur sententiam: *monuisse frustrà*, scilicet oportuit ne eum me, nonne indignum est, frustrà monuisse? 5 Sinè fructu. 6 Ab hujus Antiphilæ meretricis amore abstrahere. 7 Ut expellat ab ea, sive, ut patiar me expelli ab ea. 8 Gratiam mihi patris conciliasse poterat: quia tùm fuissem patri obsecutus: 9 Se. *facere*, id est, abstrahere me ab ea. 10 Clinia propter verba nostra in errorem certè delabitur, id est, non intelligit, quid locuti simus. Dixerat enim Syrus, *Portant quid rerum, aurum, & vestem?* Hæc Dromoni dixit. 11 Alloquitur Cliniam. 12 Tu malè suspicaris Antiphilam esse à te alieno animo: aliter judicas de tuo amore, quàm æquum est. 13 Quàm.

Nam

Nam & 1 vita est eadem, & 2 animus 3 te-
erga idem ac fuit,
Quantum 4 ex ipsâ re 5 conjecturam 6 cepi-
mus.
CL. 7 Quid est obsecro? nam 8 mihi nunc ni-
hil rerum omnium 'st,
Quod 9 malim, quàm me 10 hoc 11 falsò 12
suspicarier.
SY. Hoc 13 primum, ut ne quid 14 hujus
ignores: 15 anus
Quæ est dicta mater esse 16 ei antehac, non
17 fuit.
Ea 18 obiit mortem: 19 hoc 20 ipsa 21 in
itinere 22 alteræ.

1 Modus vivendi Antiphilæ tuæ talis est, qualis, fuit, sc. constans & sincerus. Duo suspicabatur Cliniа: *ne conlocupletâsset se interim Antiphilа*, & commutata parcæ pudicæque vitæ consuetudine, quæstum occepisset, tum adeo, *ne deseruisset* amores priscinos, atque animum contulisset: utrique erroni respondetur. 2 Affectus, amor. 3 Erga te. Anastrophe. 4 Ex ipsâ ratione se habendi, quâ præ se fert. 5 Cliniæ conjectura ita tractabatur, ut concurrerent multæ opiniones (2,2,3.) et opponitur conjectura, non ex opinionibus collecta, sed ex ipsâ re capta. 6 Al. *facimus*. 7 Dic mihi, obsecro te, quid est illud, quo mihi fidem facias, vitam animumque Antiphilæ manere, qualis fuit? Cupit enim Clinia audire, quam ex ipsâ ra conjecturam ceperint. 8 Mihi sunt nullæ res, quas malim, quam meam suspicionem esse falsam. 9 Evenire. 10 Eam me deseruisse. 11 Immeritò. 12 Suspicari. Paragoge. 13 Sc. *dicam*, aut *scio*, quod sequitur, priusquam incipiam de moribus Antiphilæ dicere. 14 Hujus rei, id est, ut omnes res habeas cognitas. 15 Corinthia, cui Antiphilam mater exponendâ dederat. 16 Puellæ Antiphilæ. 17 Mater. 18 Mortua est. 19 De anu mortuâ. 20 Antiphila. 21 In via, Interveniendum. 22 Alteri, sc. mulieri Bacchidi. Archetimus. Sic Eun. 5,7. *Mihi* solæ *videndo fuit*.

Dum

Dum narrat, fortè 1 audivi. CLI. quæ nam 'st 2 altera?
SY. 3 Mane, hoc, quod 4 cœpi, primùm enarrem, Clitipho:
5 Pòst ilthùc veniam. CLI. propera. SY. jam primùm omnium,
Ubi 6 ventum ad 7 ædes est, Dromo 8 pulsat fores:
Anus quædam prodit. 9 Hæc ubi aperuit ostium,
10 Continuo hîc se conjecit intrò: ego 11 consequŏr:
Anus 12 foribus obdit pessulum, 13 ad lanam redit.
14 Hic sciri potuit, aut nusquam alibi, Clinia,
15 Quo studio vitam suam, te absente, 16 exegerit;
Ubi de improviso est 17 interventum mulieri,

1 Eam obliisse. 2 Cur dicis eam narrare id? Nam nondum intellexerat Clitipho amicam suam Bacchidem adventare cum Antiphilâ. 3 Desine interrogare. 4 Enarrare de amica Cliniæ. 5 Postea de illa altera dicam. 6 A me & Dromone. 7 Domum Antiphilæ. 8 Percutit ostium domus. Frequentativum à *Pello*. Primum est signum, fores fuerunt clausæ. Ergo verisimile est, eam honeste vivere. 9 Anus. 10 Statim Dromo cum impetu ingressus est domum. 11 Scilicet *eum*, id est, etiam ingredior. 12 Ostio sive januæ objicit, opponit repagulum seu obicem. 13 Ad lanificium exercendum revertitur, Hoc ipsum est etiam signum pudicitiæ. 14 Ex hac re, ex improviso interventu. 15 Qua industria, qua actione vixerit Antiphila. 16 Traduxerit, transegerit. 17 Inter tempus non exspectatum ventum ad Antiphilam, virginem nubilem.

(Nam

(Nam 1 ea res dedit tum 2 exiſtimandi copiam
3 Quotidianæ vitæ conſuetudinem,
4 Quæ, 5 cujuſque ingenium ut ſit, declarat maxume)
6 Texentem telam 7 ſtudiosè 8 ipſam offendimus,
Mediocriter 9 veſtitam veſte 10 lugubri,
Ejus 11 anuis causâ, opinor, quæ erat mortua, 44
12 Sinè auro tum ornatum, ita uti quæ 13 ornantur ſibi,
14 Nullâ malâ re eſſe expolitam muliebri:
15 Capillus paſſus, 16 prolixus, circum caput
Rejectus negligenter: 17 pax! CL. Syre mi, obſecro 50

1 Talis ſcil. Interventus inexſpectatus. 2 Judicandi facultatem. 3 Quâ converſatione exegerit vitam ſuam. 4 Conſuetudo quotidianæ vitæ 5 Qualis natura cujuſque ſit. 6 Ordientem telam, & filum filo jungentem in telam. 7 Diligenter & accuratè. 8 Antiphilam invenimus. 9 Antiphilam. 10 Funebri luctuoſam, quâ lugebat anum defunctam. 11 Anuis apud Veteres, nobis Anus, ideſt, vetulæ. 12 Sinè aureis ornamentis aut monilibus. Hoc dicit, ut ſtatim intelligeret Clinia, illud aurum, quod porraretur, ad Antiphilam non pertinere. 13 Ut ſibi placeant, non ut placeant amatoribus. Vide, quid ſit non ſibi, ſed amatori ornari, apud Plaut. Moſtellar. 1, 3, 10. & 11. 14 Nullo fuco aut unguento, quo mulieres molles utuntur ad expurgandã cutem, ne in rugas ſolvatur, fucatam. Al. *malam*, id eſt, maxillam. 15 Crinis ejus erat ſparſus, ſolutus per colluvi: *pando*, *pandi*, *panſum* & *paſſum*, id eſt, extendo, explico. 16 Longus erat capillus ejus. 17 Tantummodo, nihil mali. *Pax* à πάξ Græco eſt, id eſt, παῦε, deſine ſc. *loqui*. Τὸ πάξ interjectio eſt cohibentis loquelam, & ſilentium ſibi, aut alteri indicentis. Sic infrà 4, 2, 39. *Unus eſt dies, dum argentum eripio*: pax nihil amplius, id eſt, ſilentium, hoc ſatis eſt, hoc ſufficit.

Ne me in lætitiam 1 frustrà conjicias. Syrus
2 Subtemen trebat: præterea una ancillula
Erat: ea 3 texebat pnà 4 pannis obsita,
5 Neglecta, 6 immunda illuvie. Cli. si 7 hæc sunt, Clinia,
Vera, ita uti credo, quis te est fortunatior?
Scin' tu 8 hanc, quam dicit 9 sordidatam & 10 sordidam? 56
Magnum hoc 11 quoque signum 'st, dominam esse extra noxiam,
Cùm ejus tam 12 negliguntur 13 internunciis:
14 Nam disciplina est 15 eisdem, 16 muneraribus

1 Sinè causa immittas. 2 Alii *Subtegmen*, sc. Filum, quod in tela texenda stamen intercurrit, filabat. 3 Filum filo jungebat cum Antiphila. 4 Pannosa, vilibus vestibus circumdata. Sic. Eun. 2, 2. *Video sentum, squalidum, pannis amisq; obsitum*. Metaph. sumpta est ab agris. 5 Sordidis, inculta 6 Fœda sordibus, immunditia. 7 Quæ narrat Syrus. 8 Ancillulam. 9 Pannis obsitam, immundam. 10 Calphurnius *sordidatam* refert ad illud, *pannis obsita, sordidâ*, item ad illud *immunda illuvie*. 11 Id est, ô Clinia, præter superiora illa Antiphilæ tuæ probitatis & castitatis argumenta, eam scilicet à servis tuis inventam esse cum ancillis suis telam texentem, mediocriter vestitam & negligenter cultam magnum hoc quoque signum est extra omnem culpam Antiphilam esse, quod ancillæ illæ pannis obsitæ, & illuvie immundæ erant. 12 Parùm curantur. 13 Qui nuncia ferunt ad amatores, & referunt ad amatas, id est, ministri & ministræ, conciliatores & conciliantes. 14 Moris enim est, ut il, qui ad dominas adspirant, primùm ancillas muneribus demereantur, & ita largitate viam ad eas sibi parefaciant; cujus rei nullum vestigium hîc apparet. 15 Amatoribus. 16 Muneribus seu donis affici.

& Ancillas primum, 2 ad dominas qui aſfectant viam. 60
CL. 3 Perge obſecro te, & cave ne 4 falſam gratiam
Studeas inire: quid 5 aît, ubi 6 me nominas?
Sy. Ubi dicimus 7 rediiſſe te, & rogare uti
Veniret ad te, 8 mulier 9 telam 10 deſerit
11 Continuò, & lacrymis 12 opplet os totum ſibi, ut 65
Facile 13 ſcires 14 deſiderio 15 id fieri tuæ.
CL. Præ gaudio (16 ita me Dii ament) ubi ſim, neſcio.
17 Ita timui. CLI. At ego 18 nihil eſſe ſciebam, Clinia.
Agedum 19 viciſſim, Syre, dic, quæ illa 'ſt 20 altera?

2 Amaſiarum. Ovid. de Arte l. 1. *Sed prius ancillam captata voſſe puellæ Cura ſit, acceſſus mollit illa tuos. Hanc tu pollicitis, hanc tu corrumpere dando: Quod cupis, ex facili, ſi volet illa, feres.* 2 Qui acceſſum ad amaſias ſuas præparant. 3 Dicere. 4 Mendacio benevolentiam meam coneris captare. 5 Antiphila. Hactenus demonſtratum eſt, quòd vita Antiphilæ ſive conſuetudo vitæ à priori nihil immutata ſit: nunc, quòd animus erga Cliniam idem, qui fuit, maneat, declarandum eſt. 6 Meum nomen. 7 Ex militiâ domum. 8 Antiphila. 9 Quam texebat. 10 Intermittit. Al. *deſinit*. 11 Statim. 12 Replet totam faciem. Pars pro toto per Synecdochem. 13 Scire potuiſſes. 14 Amore & cupiditate tui videndi. 15 Quòd lachrymas effundebat. 16 Affirmantis id dictum eſt. 17 Quorſum evaderes, vel ne alia vita eſſet, & alius animus. 18 Mali, quod timere deberes. 19 Contrà, alternatim, id eſt, poſtquam id, quod cœperas enarrare, enarraſti. 20 Cum quâ locuta eſt Antiphila. Interrogat memor verborum: *O Clitipho, poſt iſtus veniam.*

SY.

Sy. Adducimus 1 tuam *Bacchidem*. CLI. 2 *hem!* quid! 3 Bacchidem! 70
4 Eho, sceleste, 5 quò illam abducis? Sy. quò 6 illam ego? 7 ad nos scilicet.
CLI. 8 Ad patrem ne? Sy. 9 ad eum ipsum. CLI. ô hominis impudentem audaciam! Sy. 10 heus
Tu, *Non fit sinè periculo facinus magnum* & 11 *memorabile*.
CLI. Hoc 12 vide: 13 in meâ vitâ tu tibi laudem is quæsitum, scelus:
14 Ubi si paululùm modò quid te 15 fugerit, ego perierim. 75
Quid 16 illo facias? Sy. 17 at enim. CLI. 18 quid enim? Sy. si sinas, dicam. CL. 19 sine.

1 Amicam, quæ scilicet illa est altera, de quâ quærebas. 2 Interjectio indignantis. 3 Scilicet adducis! 4 Interjectio hortantis ad attentionem. 5 Timet ne pater illius amicam agnoscat. 6 Bacchidem abducam, rogas? 7 In ædes nostras, scilicet Chremetis. 8 Ad patris ædes adducere vis? 9 In ædes patris. 10 Adverbium excitandi ad attendendum. 11 Dignum memoratu. 12 Considera hoc factum, & facinus. 13 Astutiæ & dexteritatis laudem cum vitæ meæ periculo acquirere conaris. 14 In qua faciendi ratione. 15 Fefellerit, non ex sententia successerit, id est, si tantummodo paululùm erraveris in ea techna exercendam, quam paras, actum de me erit. 16 Cum tali servo. Hoc ad Clitiam conversus dicit Clitipho. 17 Sed certè nihil me fugiet, nihil periculi erit in eâ re. 18 Quid vis dicere cum tuo enim? Clitipho moræ impatiens Syri sermonem interrumpit. 19 Permitte ut dicat.

CLI.

CLI. Sino. Sy. 1 ita res eſt hæc nunc, 2 quaſi cum. CLI. quas, 3 malum, 4 ambages mihi
Narrare occipit? CL. Syre, 5 verum 6 hic dicit: 7 mitte: 8 ad rem redi.
SY. 9 Enimverò 10 reticere nequeo: multimodis 11 injurius
Clitipho, es, neque 12 ferri potis es. CL. 13 audiendum herclè eſt: 14 tace. 80
Sy. Vis 15 amare, vis 16 potiri: 17 vis, quod des 18 illi, 19 effici:
Tuum eſſe in 20 potiundo periclum non vis: 21 haud ſtultè ſapis:
22 Siquidem id ſapere 'ſt, velle te id, quod non poteſt, 23 contingere.

1 Ita habet ſe totum hoc negotium. 2 Apoſiopeſis, oratio imperfecta, utpote à Clitiphone, qui impatiens audiendi eſt, interrupta, quam quidam ſic ſupplendum cenſent: quaſi cum Cliniâ, & non cum Clitiphone, amorem ſit communicatura Bacchis: ſed hoc gratis divinare eſt. 3 Interjectio indignantis. 4 Circuitione & involucra verborum. 5 Scilicet te narrare ambages. 6 Clitipho. 7 Omitte tales ambages, noli dicere, quæ nihil ad rem pertinent. 8 Ad inſtitutum propoſitum. 9 Certè, profectò. 10 Scilicet diutiùs. 11 Iniquus. 12 Tolerari potes, id eſt, intolerabilis es. 13 Hîc iterum obturbaturus erat Clitipho, quod geſtu præ ſe ferebat, niſi hoc dicto Clinia repreſſiſſet. 14 Tu Clitipho. 15 Bacchidem. Adoleſcentem πρωτόπειρον & ad audendum adhuc rudem, per gradus præparat veterator; periculis voluptates emi; quæ ſubterfugere, vel ſtulti, vel ſegnis amatoris ſit. 16 Amata. 17 O Clitipho. 18 Bacchidi. 19 A me argumentum inveniri. 20 Amicâ. 21 Ironia. Id enim velle ſinè periculo, quod fieri non poteſt, inſipientis eſt. 22 Correctiuncula. 23 Evenire ſine periculo.

1 Aut hæc cum illis sunt habenda, 2 aut illa cum his amittenda sunt.

Harum duarum 3 conditionum nunc utram malis, 4 vide: 85

Etsi consilium, quod 5 cepi, 6 rectum esse & 7 tutum scio:

Nam apud patrem 8 tua amica tecum sinè metu ut sit, 9 copia 'st:

10 Tum, quod 11 illi argentum es pollicitus eâdem hac inveniam 12 viâ:

13 Quod ut efficerem, orando 14 surdas jam aures reddideras mihi.

15 Quid aliud tibi vis? CLE. 16 siquidem hoc fit. SY. 17 siquidem? experiundo scies.

1 Aut hæc pericula sunt subeunda & excipienda eum & pro illis successibus sive emolumentis, scilicet *amare, potiri, invenire quod detur illi*. 2 Aut successus illi sive emolumenta amoris, scilicet *amare, potiri, habere quod des illi*, cum hisce periculis simul dimittenda sunt. 3 Optionum, electionum, scilicet aut velle pericula cum amica, aut amittere amicam unà cum periculis. Sic in Andr. 1, 1. *decepit conditionem*. Et Cic. *Hinc* conditionem *misero ferunt*. 4 Elige. 5 Suscepi, inivi in tua causa. 6 Bonum, honestum. 7 Sine periculo. 8 Bacchis. 9 Facultas, id est, facile factu est. 10 Deinde. 11 Amicæ Bacchidi. 12 Occasione, vel eodem hoc modo. 13 Quod argentum ut invenirem. 14 Obtusas, stupidas, id est, nullum orandi finem feceras, improbis precibus me obtundere, aures meas obtundere non destiteras. 15 Quid aliud tibi possum magis præstare? 16 Si modò hoc accidit, id est, si amicæ copia erit, & argentum invenietur, ut dicis. 17 Hic Syrus verbum Clitiphonis cum stomacho repetit, eò quòd per illud dubitare videatur: & respondens addit, experiundo scies, id est, re ipsâ, quod dico, cognosces.

CLI.

CLI. 1 Age age,2 cedo istuc tuum consilium, quod id est? Sy. 3 assimulabimus, 91
Tuam amicam hujus esse amicam. CLI. 4 pulchrè: cedo quid 5 hic faciet 6 suâ?
An 7 ea quoque dicetur 8 hujus si hæc 9 una 10 dedecori est parum?
Sy. Imò ad tuam 11 matrem 12 abducetur.
CL. 13 quid eo? SY. longum 14 'st, Clitipho,
Tibi si narrem, quamobrem 15 id faciam: 16 vera causa est. CLI. 17 fabulæ: 95
Nihil satis 18 firmi video, quamobrem 19 accipere hunc mihi 20 expediat metum.
Sy. 21 Mane, habeo 22 aliud, si 23 istud metuis, quod 24 ambo confiteamini

1 Hortantis est Adverbium, geminatum majoris adhortationis causâ. 2 Dic. Verbum est defectivum, quod tantum usurpatur in Imperativo. 3 Fingemus Bacchidem Cliniæ amicam esse, ut scilicet Antiphila ad Sostratam deducatur, & postea agnoscatur filia Chremetis: qua cognita, & altero consilio invento à Syro, extorqueatur argentum à Chremete, quod Clitipho Bacchidi promiserat. 4 Scilicet *diris*, seu *excogitasti*. Ridendo Syrum hoc dicit Clitipho. 5 Clinia. 6 Amica. 7 Antiphila 8 Cliniæ amica. 9 Bacchis. 10 Non afferat satis magnum dedecus. Q. d. Est dedecus illi unam habere, nedum duas. Meretrices enim sunt dedecori adolescentibus. 11 Sostratam. 12 Deducetur Antiphila. 13 Cur ad matrem meam deducetur. 14 Esset. 15 Suadeam Antiphilam deduci ad matrem. 16 Solida, legitima ac justa causa faciendi id, quod facere intendo. Hæc petenda est ex Sc. 3. Act. 3. 17 Nugæ sunt istæ. 18 Solidi in hoc tuo concilio. 19 Subire, id est, me frustra in hunc metum conjicere. 20 Utile sit. 21 Tace, audi quod dicturus sum. 22 Consilium. 23 Quod suadeo, nempe ut assimuletur tua amica hujus esse, & sua ad matrem tuam deducatur. 24 Et tu Clitipho, & tu Clinia.

3 Sinè periclo esse. Cl. 2 hujusmodi, obsecro, aliquid reperi. Sy. 3 maximè.
Ibo 4 obviam 5 hinc: dicam, ut revertantur domum. Cli. 6 hem!
Quid dixti? Sy. 7 ademptum tibi jam faxo omnem metum, 100
8 In aurem utramvis 9 otiosè ut dormias.
Cli. Quid ago nunc? Cl. 10 tu-ne? 11 quòd boni est, Cli. Syre. Sy. 12 dic modò.

3 Tutum. Ludit adolescentem. 2 Tale consilium, quod ambo consentantur sinè periculo esse. 3 Libentissimè reperiam. 4 Mulieribus. 5 Ex hoc loco. 6 Indignantis est. 7 Ademptum tibi faciam, id est, adimam tibi, auferam à te. Hoc ad superiora illa referetur: dicam, ut revertantur domum. 8 Super utrumlibet latus, aut super dextrum (quod per aurem dextram designatur) aut super sinistrum, quod per sinistram aurem declaratur in tali genere dicendi. 9 Tranquille, secure, absque sollicitudine & metu, id est, ut sis animo securo, ut nihil pericliteris. Proverbiale est, sicut ex Plauti Pseudolo (1, 1, 111, &c) patet: ubi, cùm servus extulisset captandi joci causa, *De istbac re in oculum utrum vis conquiescito*; adolescens corrigit: *oculum utrum? anne in aurem?* respondet servus: *At hoc pervulgatum est nimis*. Rogas, quid debeas agere? 10 Junge cum eo, quod sequitur post interlocutionem Clitiphonis & Syri, *datur, fruare, dum licet*: sed Syrum abeunt. mulieribus obviam domum ut redirent, ut ipse proposuerat, obnuntiaturum, quod amantibus non expediebat, revocatus Clitipho, Cliniæ sermonem interrumpit. 11 Ordo est, ut jam dixi: *Tu ne petis a me quid agendum sit? quod boni datur*, & offertur modò, *fruare, dum licet*. 12 Syro jam reverso, & Clitiphone, quid Syro diceret, præ animi incertitudine nihil dum habente, Syrus instans Clitiphoni, dic jam quid velis, aperi modò mihi, respondet.

CLI.

CLI. 1 Verùm. SY. 2 age modò, hodiè ſerò, ac 3 nequicquam voles.
CL. Datur modo: fruere, dum licet: nam 4 neſcias,
5 Eius ſit poteſtas poſthac, an nunquam, tibi.
CLI. 6 Syre, inquam. SY. 7 peige porrò, tamen 8 iſtuc ago. 106
CLI. 9 Verum herclè iſtuc eſt. Syre, Syre, inquam, 10 heus heus Syre.
SY. 11 Concaluit: 12 quid vis? CLI. 13 redi, redi. SY. adſum, dic quid eſt?
Jam 14 hoc quoque 15 negabis tibi placere.
CLI., 16 imò. Syre,
Et me, & meum amorem, & 17 famam 18 permitto tibi, 110
19 Tu es judex: ne 20 quid 21 accuſandus ſis, vide.

1 Clitipho nihilo certior, quippe qui diverſa cõſilia animo agitaret, quaſi ſibi ipſi adverſatus, *verum* reſpondet. Q. d. Hoc volebam dicere: verum jam me conſilii pœnitet. Ad quod Syrus, Clitiphonem urgens, *age modo* dixit: *hodiè ſerò ac nequicquam voles*: quo colloquio finito, Clinia interruptâ orationem perſequitur. 2 Fac nunc meum conſilium. 3 Fruſtrà optabis potiri amica. 4 Neſcire potes. 5 Bacchidis amicæ. 6 Revocat ſervum abeuntem. 7 In me revocando. 8 Quod cœpi, ſcilicet ut dicam mulieribus, ut domum redeant. 9 His verbis Clitipho reſpondet ad illud Cliniæ, *quod boni datur, fruere, dum licet*. Mox ſe rurſum ad Syrum convertit. 10 Adverbium vocantis. 11 Amore incenſus eſt. Sic Eun. 1, 2, 5. *Accede ad ignem hunc, jam caleſces plus ſatis*. Hoc converſus ad ſpectatores dicit Syrus, antequam reſpondeat. 12 Clitipho, qui tantopere clamas? Jam reſponder Syrus. 13 Ad me. 14 Conſilium, ſcilicet quod amica veniat, & non revertatur. 15 Dices hoc quoque tibi non placere. 16 Corrigentis eſt. 17 Quâ nihil eſt pretioſius. 18 Committo, trado. 19 Ages omnia pro tuo arbitrio. 20 In aliquâ re, aut propter aliquam rem. 21 Reprehendendus.

Sy. Ridiculum eſt, te 1 iſtuc me admonere, Clitipho:
Quaſi 2 iſtic minor mea res agatur, quàm tua.
3 Hic ſi quid nobis fortè 4 adverſi evenerit,
Tibi erunt parata 5 verba, 6 huic homini
7 verbera. 115
Quapropter hæc res 8 nentiquam negle-ctui eſt mihi
Sed 9 iſtum exora, 10 ut ſuam eſſe aſſimu-let: CL. 11 ſcilicet
12 Facturum me eſſe: 13 in eum jam res re-diit locum,
Ut ſit 14 neceſſe. CLI. meritò te amo, Clinia.

1 De cavendo periculo. *Admoneo te hoc* dicimus, cum duobus accuſativis. 2 In eâ re vel fictione, id eſt, videris ita admonendo me putare, quod minus mihi ex eâ re impendeat periculum, quàm tibi. 3 In hac re, ſcilicet in tuo amore. 4 Si hæc res non proſpere ſucceſſerit. 5 Audies lites, ego vapulabo Paronomaſia. 6 Mihi Syro δειχτικως. Sic Demea in Adelph, *Vin' tu* huic ſeni *aſſentare*? Nam *hic* dicitur de perſona loquentis: *iſte* de perſona remota ab utroque. 7 Hoc dicit ſcapulas ſuas oſtendens. 8 Quam nunc agimus. 9 Nullatenus, nullo modo à me negligitur, imò eſt maxime mihi curæ: nam res mea agitur, & in eâ periculum mihi tecum commune impendet. 10 A Cliniâ orando impetra. *Exorare* enim, eſt orando impetrare. 11 Ut fingat ſuam amicam Bacchidem eſſe ſuam. 12 Scire licet (à *ſcilicet* vocula, quæ ſic interdum cum infinitivo ſtruitur) ideſt affirmo promitto *me* hoc *eſſe facturum*, nempe quod id faciam. 13 Infinitiva hæc oratio regitur a verbo ſcire quod incluſum eſt particulæ *ſcilicet*. Sic inf. à 4. 7. *Scilicet daturum*: & 5. 1. *Nam ubi deſponsam nuncupaſti filio*, *continuò* injeciſſe *verba tibi*: Dromonem ſcilicet. 14 Negotium hoc in eum perveni: ſtatum, res ita poſtulat. Me facere, ut aſſimulem Bacchidem eſſe meam amicam.

CL.

CL. 1 Verùm 2 illa ne 3 quid titubet. Sy. 4 perdocta 'st probè. 120

CLI. At hoc 5 demiror, 6 qui tam facile potueris

7 Perſuadere 8 illi, quæ ſolet 9 quos ſpernere!

Sy. 10 In tempore ad eam veni, 11 quod rerum omnium 'st

Primum: nam quendam 12 miſerè 13 offendi ibi militem

Ejus 14 noctem orantem: 15 hæc 16 arte tractabat virum 125

17 Cupidum ut 18 illius animum 19 inopia 20 incenderet,

21 Eàdemque ut eſſet apud te 22 hoc quam 23 gratiſſimum.

1 Scilicet *cavendum eſt.* 2 Bacchis. 3 Ne in aliquo vacillet, hæſiter, ac temere quippiam effundat, quo ſe indicet ac prodat. *Titubare*, propriè eſt vacillare, ſeu pedibus non inſiſtere poſſe, quales ſunt ebrii. Ad animum quoque transfertur, quoties ab animo verba diſſentiunt. 4 Bacchis neritiſſima eſt talium ſimulationum. 5 Valdè miror. 6 Quomodo. 7 Ut veniret hùc. 8 Bacchidi, tam potenti & nobili. 9 Quoslibet, quales, quantos homines, nobiles, & ignobiles. 10 Tempeſtive. 11 Venire ad aliquem tempeſtive, eſt præcipuum omnium rerũ valentium ad aliquid obtinendum. 12 Valdè, vehementer petentem. 13 Inveni apud eam. 14 Concubitum. 15 Bacchis. 16 Meretriciâ aſtutiâ fovebat militem illum. 17 Amore captum. 18 Militis. 19 Carentia ſui, negatione petitæ noctis. 20 Inflammaret ad petendum: quia inter tractandum eum non ſe motem geſturam promittebat: ſed *nitimur in vetitum ſemper cupimuſque negata.* 21 Scilicet *arte*, aut *via* ſive *ratione.* 22 Ob hoc, ſive hoc pacto, nempe tali repulſione militis. Ablativus cauſæ eſt. 23 Al. *gratiſſima*.

Sed 1 heus tu, vide sis, 2 ne quid imprudens ruas.
Patrem novisti, ad has res 3 quàm sit perspicax:
Ego te autem novi, quàm esse soleas 4 impotens:
5 Inversa verba, 6 eversas cervices tuas,
7 Gemitus, 8 screatus, 9 tussis, risus: 10 abstine.
CLI. 11 Laudabis. Sy. 12 videsis. CLI. tutemet 13 mirabere.
SY. Sed quàm citò sunt consecutæ mulieres?
CLI. Ubi sunt? cur 14 retines? Sy. jam nunc 15 hæc non est tua.

1 Admonentis est. 2 Ne aliquantulùm erres, pecces inconsideratus, id est, ne amorem tuum incontinentia prodas, non satis considerans quid faciendum sit. 3 Quàm subtilis & astutus sit ad has res amatorias percipiendas. 4 Tuorum appetituum seu affectuum minimè moderator. 5 In contrarium versa, præposterè pronuntiata, & ab eâ re, in quâ propriè locum habet, ad aliam translata, & ita interdum obscura, scilicet *novi*, è superioribus. 6 Colla tua indomita, non erecta, nunc sursum, nunc deorsum, circumspiciendo. *Cervix* enim est posterior colli pars, ex qua origo est omnibus nervis & quoniam nervi ipsi corpus erectum ac rigidum faciunt, ac in cervice sunt collocati, idcircò *cervix* ponitur pro superbia seu contumacia quadam ac rigore mentis: ut, *vir duræ cervicis*, id est, indomabilis, tanquam nemini caput inclinare velit. Al. *aversas*. 7 Suspiria. 8 Sputa: à *screo, as*, id est, screatus ejicio ex ore. 9 Contusiones pectoris, quæ proveniunt ex pulmone. 10 Ab illis. 11 Probabis meos gestus ac mores. 12 Cave tibi diligenter. 13 Continentiam. 14 Scilicet *me*: nam ruentem jam in amplexum Bacchidis Clitiphonem morabatur Syrus. 15 Bacchis jam non est tua amica.

CLI. 1 Scio, 2 apud patrem: 3 at nunc interim. Sy. 4 nihilo magis.
CLI. 5 Sine. Sy. non sinam, inquam. CLI. quæso 6 paullisper. Sy. 7 veto.
CLI. 8 Saltem salutare. Sy. abeas, si sapis.
CLI. eo.
Quid 9 istic? Sy. 10 manebit. CLI. ô felicem
11 hominem! Sy. ambula. 139

1 Nunc non esse meam. 2 Coram patre non est mea amica. 3 Sed interèà, quamdiu non est apud patrem, sine mea ut sit. 4 Non plus est tua nunc, quàm apud patrem. 5 Salutare meam. 6 Parvo tempore. 7 Prohibeo ne adeas. 8 Scilicet *sine me eam*. 9 Iste Clinia faciet? 10 Apud amicam. 11 Cliniam fortunatum, quod maneat apud amicam meam.

ACTUS II. SCENA IV.

BACCHIS, ANTIPHILA, CLINIA, SYRUS.

BA. 1 Æ Depol, Antiphila mea, laudo te, & fortunatam judico,
Id cùm 2 studuisti, 3 isti formæ ut mores cònsimiles forent:
Minimèque (4 ita me Dii ament) miror, 5 si te sibi quisque expetit.

1 Per ædem Pollucis. Adverbium est jurandi. Collatio meretricis & honestæ virginis, quâ vita utriusque exprimitur. Bacchis laudat Antiphilam ob formam & bonos mores, eamque fortunatã esse affirmat. 2 Conata es. 3 Tuæ pulchritudini mores ut conformes essent, id est, ut esses benè morata. Nam *gratior est pulchro veniens è corpore virtus*. Virg. 4 Affirmatio cum juramento. 5 Si unusquisque cupit habere te in uxorem suam. Expetimus enim bona tantùm & honesta. Unde de rebus *expetendis* scripserunt Philosophi, id est de rebus, quæ meritò optari & perquiri debent.

Nam mihi, 1 quale ingenium haberes, fuit 2 indicio oratio tua.
Et cùm egomet nunc mecum in animo 3 vitam tuam considero, 5
Omniumque adeò 4 vestrarum, vulgus 5 quæ ab sese segregant;
Et vos 6 istiusmodi, & nos non 7 esse, haud mirabile 'st.
Nam vobis 8 expedit esse 9 bonas: 10 nos quibus cum res est, non sinunt 11.
Quippe formâ impulsi nostrâ 12 nos amatores colunt:
13 Hæc ubi imminuta est, 14 illi suum animum 15 aliò conferunt. 10

1 Quæ vel qualis sit tua natura. 2 Argumento & signo tuus sermo, quod dixisti cum uno velle te ætatem traducere. Sermo enim est animi index & χαρακτὴρ. Cic. *Moribus semper oratio consonat*. Et Solon *sermonem esse vivam animi imaginem* dixit. Hinc illud Platonis: *Loquere puer, ut te videam*. 3 Vivendi rationem. 4 Vestri similium honestarum juvenculârum vitam. 5 Quæ amatorum multitudinem à suo consortio & consuetudine separant, rejiciunt, neque promiscuè quosvis recipiunt. 6 Tales, quales estis, scilicet tam honestas, sic ornatas bonis moribus. 7 Similes vestri. 8 Utile est ac benè vertit. 9 Honestas: quia cum uno vi vitis. *Non bene cum sociis regna Venusque manent*. Al. *bonis*: dicitur enim, *Expedit mihi esse bonum, vel bono*. 10 Illi amatores cũ quibus commercium seu consuetudinem habemus, non patiuntur nos esse tales, quales vos estis, nempe bonas. 11 Nos tales esse; *Ipsa meretes est antoramentum servitutis*. Cic. 1. de Offic. 12 Qui amatores illecti & commoti nostra pulchritudine frequentant nos, habent nos in pretio. 13 Postquam hæc forma nostra suum amisit decorem & nitorem, id est, cùm amplius formosæ non sumus. 14 Amatores. 15 Ad aliam amicam adjiciunt, id est, incipiunt aliam quandam amare, alias amant.

Nisi

Nisi si 1 prospectum 2 intereà aliquid est,
3 desertæ vivimus.
Vobis cum uno 4 semel ubi 5 ætatem agere
decretum 'st viro,
6 Cujus 7 mos maximè 'st 8 consimilis ve-
strum; 9 hi se ad vos 10 applicant;
11 Hoc beneficio 12 utrique 13 ab utrisque
14 vero 15 devincimini;
16 Ut nunquam ulla amori vestro incidere
possit calamitas.
An. Nescio 17 alias: 18 me quidem semper
scio feciſſe sedulò,

1 Prospeximus nobis comparando ab illis pecunias, id est, nisi rem ex quæstu fecerimus. 2 Dum colimur & durat nostra forma. 3 Derelictæ & abjectæ ab omnibus vitam agimus. 4 Postquam vos semel decrevistis. 5 Vitæ vestræ tempus traducere. 6 Viri. 7 Vivendi modus. 8 Conformis moribus vestris. 9 Tales viri, id est, amatores, qui habent similes mores. Enalloge numeri. 10 Adhibent animos, id est, incipiunt vos amare. 11 Servando fidem. 12 Tam vir, quàm uxor. 13 Ultrò citròque. 14 Sincero, non fucato. 15 Obligamini, id est, sic ambo ob-
ligatis vos mutuo beneficio intemeratæ fidei servandæ. 16 Ita ut semper inter vos amor valeat, neque senectute aut ullo morbo dissidium sive damnum possit existere, id est, ut amor vester non conferatur alio. Unde Horat. Od. 13. l. 1. *Felices ter & amplius, Quos irrupta tenet copula, Nec malis divulsus querimoniis, Suprema citius solvet amor die.* 17 Quid aliæ mulieres faciant: τὰ τῶν ἄλλων γυναικῶν μὴ πολυπραγμονεῖν Honesta & apta virgini domi conclusæ oratio. 18 Ego scio me semper operam dedisse.

1 Ut ex illius commodo meum comparárem commodum. Cl. 2 ah!
3 Ergo, mea Antiphila, tu nunc sola 4 reducem me in patriam facis.
Nam, dum abs te absum, omnes mihi 5 labores fuêre, quos cepi, 6 leves,
7 Præterquàm 8 tui carendum quòd erat.
Sy. 9 crédo. Cl. Syre, vix 10 sustfero:
11 Hoccine me miserum non licere meo modo ingenio 12 frui? 21

1 **Ut ex utilitate Cliniæ meam utilitatem judicarem, æstimarem ac metirer. Amoris enim non vulgaris argumentum erat, id demum sibi judicáre commodum, quod Cliniæ ex usu esset, incommodum, quod secùs.** Quam significationem proponit ac commendat Donatus ad illud in Andr. 4, 1, 3. *Ex incommodis alterius sua ut* comparet *commoda*. Notandum itaque illud τὸ ἐκ non materiam hîc denotare, sed similitudinem sive exemplum, id est, juxta, secundùm. 2 Interjectio gaudentis. Al. *vab.* 3 Eugraphius ad hunc versum: *Adolescens venientem amicam intuetur, & secum loquitur, quòd ejus amore factum sit, ut in patriam reverteretur.* 4 Revertentem incolumen post varia pericula, quæ subii, proficiscendo in Asiam ac redeundo. Nam *Reduces* propriè dicuntur, qui pericula evadunt. 5 In militia. 6 Minime molestiæ fuerunt mihi miseriæ, ærumnæ. 7 Nisi. 8 Alte. 9 Verum esse, quod dicis. 10 Antiphilæ absentiam, desiderium, id est, cum difficultate sustinco, atque à me impetrare non possum, quin amicam advenientem osculer: nam ei vetitum fuerat, ne ad amicam accederet. 11 Est-ne hoc tolerandum, non esse licitum me miserum frui hoc ingenio, id est, muliere tali ingenio præditâ, sive sic moratâ, ut in animum induxi, meo arbitratu, ut cum illâ ætatem agam? Deplorat se non videre amoris sui exitum. 12 Al. *ingenium* Archaism. vel ut olim cum accusandi casu scribebatur *Fruor*.

SY.

Sy. 1 Imò, ut patrem tuum vidi esse habi-
tum, diu etiam 2 duras dabit.
BA. Quis-nam hic adolescens est, qui 3 in-
tuitur nos! AN. ah! 4 retine me obsecro.
BA. 5 Amabò, 6 quid tibi est? AN. 7 disperii!
perii misera! BA. Quid 8 stupes 24
Antiphila? AN. videon' 9 Cliniam, an non?
BA. quem vides? CL. 10 salve anime mi.
AN. O mi expectate Clinia, salve. CL. 11 ut
vales?
AN. Salvum venisse gaudeo. CL. 12 teneo-
ne te,
Antiphila, maxumè animo 13 exoptatam
meo?
Sy. 14 Ite 15 intrò: nam vos jamdudùm ex-
spectat 16 senex. 29

1 Sed etiam, in quantum potui cognoscere patrem tuum esse affectum, dispositum. 2 Scilicet *partes*, *Plagas*, id est, satis cruciabit te, diu te differet, suspensumque animum tenebit, durum se præbebit, antequam matrimonio Antiphilæ potiri queas. Calphurnius infelicissimè *puras* legit & *nostes* subaudisti vult. 3 Aspicit. Ita Donatus; *intuetur* Alii. 4 Tene me, sustine me, ne cadam consternata: adeò amore amici, repente percepti, sum perculsa. Deficit enim exanimis præ lætitiâ deliquio. 5 Blandientis particula. 6 Quid accidit tibi? quare tantoperè palles? 7 Præ nimio amore tota sum attonita & mei impos. 8 Consternata es: Defixa animo, & corpore torpes. 9 Video-ne revera Cliniam, an quasi per insomnium videre puto? Hoc etiam præ inopinato gaudio dicit Antiphila. 10 In cujus amore totus versatur animus. 11 Quomodo. 12 Utrum es adhuc mea, quemadmodum anteà fuisti, mihique adhuc fidem intemeratam conservas, 13 Al. *exspectatam*. 14 Tu Clinia & Bacchis. 15 In domum Chremetis. 16 Chremes.

ACTUS III. SCENA I.

CHREMES, MENEDEMUS.

CH. 1 LUceſcit: hoc jam ceſſo pulſare oſtium
2 Viciui? primùm 3 ex me ut ſciat, ſibi 4 filium
Rediiſſe: etſi 5 adoleſcentem 6 hoc nolle intelligo.
Verùm, cùm videam miſerum 7 hunc tam 8 excruciarier
9 Ejus abitu, 10 celem tam 11 inſperatum 12 gaudium,
Cùm 13 illi pericli nihil 14 ex indicio ſiet?
15 Haud faciam: nam, 16 quod potero, adjutabo 17 ſenem,
Item ut 18 filium meum amico atque 19 æquali ſuo
20 Video inſervire, & 21 ſocium eſſe in negotiis.
Nos quoque ſenes eſt æquum ſenibus 22 obſequi.

1 Dies oritur, lux fit, dies advenit. Chremes Menedemo nuntiat ex Aſiâ rediiſſe filium: ex quâ re Menedemus incredibili gaudio perfunditur, & filio poſthac indulgere magis inſtituit: quod ei magnopere diſſuadet Chremes, qui plus ſatis ſoris ſapit, non videt de ſuo capite agi comitia, & ſæpè in diſcrimine eſſe. 2 Menedemi. 3 A me. 4 Cliniam. 5 Cliniam. 6 Ut pater ſciat eum rediiſſe. 7 Parrem ejus Menedemum. 8 Excruciari. Paragoge. 9 Propter diſceſſum filii. 10 Debeam celare & occultare. 11 Oblatum præter opinionem. 12 Sc. filium rediiſſe. 13 Filio Cliniæ. 14 Et indicatione, id eſt, ſi nunciem adventum. 15 Non tacebo. Subjectio. 16 Quoad, quantum. 17 Menedemum. 18 Clitiphonem. 19 Sodali Cliniæ. 20 Pares enim cum paribus facillime congregantur. 21 Adjuvare ſtrenuè ac pari diligentia ipſius negotia. 22 Inſervire Gratificari.

ME-

ME. 1 Aut ego profecto 2 ingenio 3 egregio ad miſerias
Natus ſum, aut illud falſum 'ſt, quod vol-gò audio
Dici,4 *diem adimere ægritudinem hominibus.*
Nam mihi quidem quotidiè 5 augeſcit magis
6 De filio 7 ægritudo;& quantò diutiùs 15
8 Abeſt,magis cupio tantò,& magis deſidero.
CH.Sed 9 ipſum foras egreſſum video:adibo, alloquar.
Menedeme ſalve: 10 nuntium apporto tibi,
11 Cujus 12 maxumè 13 te fieri 14 partici-pem cupis.
ME. Numquid nam de15 gnato meo audiſti, Chreme? 20
CH. 16 Valet, atque vivit. ME. ubi nam 'ſt quæſo? CH. apud me 17 domi.
ME. 18 Meus gnatus? CH. 19 ſic eſt. ME. ve-nit? CH. certè. ME. Clinia

---

1 Menedemus etiam ultrò prodit, priuſquam pulſat Chremes. Conqueritur autem de magnitudine doloris. Quid enim aliud lo-queretur, qui decreverat ſe cruciare, id eſt, dolori ſuo indulgere, remedia detrectare? 2 Natura. 3 Præ cæteris omnibus, quaſi extra gregem, prorſùs na-tus ſum ad ferendas miſe-rias. Al. *egregiè*. 4 Tempus lenire dolorem & ægritu-dinem ſive triſtitiam: un-de Ovid. 4. Triſt. *Tempus enim ſævas paulatim miti-gat iras. Hoc minuit luctus, mœſtaque corda levat.* 5 Creſcit 6 Cauſâ filii. 7 Sollicitudo. 8 Filius. 9 Menedemum. 10 *Nuntius* tam eum ſignificat, qui nuntiat, quàm rem ipſam, quam nuntiat. Plaut. *Citiùs præcurri, ut nuntiarem* nuntiũ *exoptabilem*. *Nun-tium* verò in neutro gene-re ſignificat rem, quæ nuntiatur. 11 Nuntii. 12 Præ cæteris. 13 Patrem. 14 Quod imprimis tibi communicari cupis. 15 Fi-lio meo Clinia. 16 Vivit, atque valet: ὕστερον πρό-τερον. 17 Scilicet *eſt*. 18 Meus filius eſt apud te in domo tua? Senex, vix ca-piens gaudii ſui modum, admiratur, frui cupit hoc nuntio. 19 Affirmantis.

Meus venit? CH. 1 dixi. ME. eamus, duc me ad 2 eum obsecro.
CH. Non 3 vult te scire se rediisse etiam, & tuum
Conspectum 4 fugitat ob 5 peccatum: 6 tum hoc timet,
Ne tua duritia 7 antiqua illa etiam 8 adaucta sit.
ME. Non tu 9 ei dixisti, 10 ut essem? CH. non. ME. quamobrem, Chreme?
CH. Quià pessumè istuc in te atque illum 11 consulis,
Si te tam 12 leni & 13 victo animo esse ostenderis.
ME. 14 Non possum: satis jam, 15 satis pater 16 durus fui. CH. 17 ah!

1 Jam satis dixi eum venisse: itaque non est, quod me ulterius obtundas talibus percunctationibus: *dixi* autem est verbum aptum perorantibus, id est, finem orandi facientibus. 2 Filium meum. 3 Filius tuus. 4 Non audet adhuc prodire in tuum conspectum. 5 Flagitium tuum: quia te offendit amori indulgendo. Cic. pro Mil. *Magna vis est conscientiæ in utramque partem, ut neque timeant, qui nihil commiserint: & pœnam semper antè oculos versari putent, qui peccarint.* 6 Præterea. 7 Quà semper usus es in reprehendendo filio. 8 Hoc tempore, id est, ne tu durior & inclementior sis factus propter ejus abitum. 9 Filio. 10 Qualis essem, quomodo nunc essem affectus erga filium, quantum ab antiqua illa duritia immutatus, & ex acerbissimo patre lenissimus sim factus, qui nihil magis in votis habeat, quàm filio obsequi, largiri. 11 Provides, id est, hoc modo tibi & filio noces. *Consulere* enim *in aliquem*, est benè vel malè cum aliquo agere. 12 Miti, benigno. 13 Fracto, indulgenti. 14 Aliter facere, non possum contineri, quin faciam quod decrevi, ut antiquam illam duritiam in contrarium mutem, tantâq; nunc facilitate utar, quanta anteà sævitia filium coërcui. 15 Vide σοφισμὸν patentis quantùm mutatus ab illo. 16 Austerus, severus. 17 Interjectio objurgantis.

1 Vehemens 2 in utramque partem, Moue-
deme, es nimis,
Aut 3 largitate nimiâ, aut 4 parſimoniâ:
5 In eandem fraudem 6 ex hac re atque ex 7
illâ, incides.
8 Primum olim, potiùs quam 9 paterere
filium
10 Commeare ad mulierculam, 11 quæ 12
paullulò 35
13 Tum erat 14 contenta, 15 cuique erant
grata 16 omnia.
17 Proterruiſti hinc: 18 ea coacta 19 in-
gratiis

1 Impetuoſus, acer. 2 In duritiam & in lenitatem ſive indulgentiam: nam quando vis eſſe durus, excedis modum; cùm vis eſſe indulgens, etiam excedis modum: atque ita monet Menedemum Chremes, ut medium inter ſeveritatem & indulgentiam teneat, ne incidat in Scyllam, cupiens vitare Charybdim 3 Profuſione, indulgentia. 4 Tenacitate ac duritiâ. 5 In idem crimen ſeu pœnam incides, id eſt, utrumque perinde tibi damnoſum erit, ideòque eodem modo decipieris. 6 Indulgentiâ, largitate nimiâ. 7 Parſimoniâ. 8 Ante diſceſſum filii. Ordo eſt: *Primum olim proterruiſti filium hinc, potiùs quàm paterere* eum *commeare*, &c. Exſequitur, quod propoſuerat: & nunc nimiam parſimoniam ſimul, & nimiam largitatem demonſtrat. 9 Permitteres. 10 Ire. 11 Mulierculas quam putavit Bacchidem, procacem, magnificam, ſũptuoſam, nobilem; cujuſmodi laudavit illam Clitipho Act. 2. Sc. 1. 25. 12 Victu admodum parvo, minimo ſumtu. 13 Antequam abierat filius. 14 Quæ erat pudica & bona. 15 Mulierecula. 16 Dona, quæ illi dabantur: parcè quippe & tenuiter vivere aſſueta, modicis muneribus gaudebat. 17 Minis atque duritia tua abſterruiſti atque abegiſti ab ea. 18 Mulierecula. 19 Invita, præter voluntatem, neceſſitate compulſa, adverbialiter ponitur.

1 Poſt illa cœpit 2 victum vulgò quærere:
Nunc, cùm ſinè magno 3 intertrimento non poteſt
Haberi, 4 quidvis 5 dare cupis: nam, ut tu ſcias,
Quàm 6 ea nunc 7 inſtructa pulchrè ad 8 perniciem fiet:
Primùm, jam ancillas ſecum adduxit 9 plus decem,
10 Oneratas veſte, atque auro: 11 ſatrapes ſi fiet,
Amator nunquam 12 ſufferre ejus ſumptus queat:

1 Poſteà, poſtquam protervuiſti filium ab eâ. 2 Alimoniam vulgari modo ſeu in propatulo quæritare, unde poſſet inopem defendere vitam, id eſt, cœpit exercere artem meretriciam. 3 Tuo detrimento. Varro: *Detrimentum dicitur à detrito; quod ea, quæ trita ſunt, minoris ſunt pretii. Intertrimentum ab eo, quòd duo vel tria inter ſe trita vel diminuta ſint.* 4 Omnia quæ poſtulantur. 5 Mulierculæ illi, quæ vulgo cœpit victum quærere. 6 Amica filii. 7 Apparata, ornata. 8 Damnum eritruum & tui filii, & tui deſtructionem. 9 Plus quàm decem. 10 Portantes veſtimenta, atque monilia, aurea. Eugraphius ad veſtitum ancillarum hoc refert: an oblitus eſt, quòd ſuprà poſuit Poëta 2, 3, 6, & 7. *Portant quid rerum? Aurum, veſtem.* Supellectilem meretricis gerebant ſc. illæ ancillæ. 11 Præfectus provinciæ ſi ſit amator ejus puellæ, cui ſunt abundè pecuniæ: Eugraphius annotat: *Apud Babylonios Satrapæ appellantur ditiſſimi, & ſatellites regum.* Universum autem Perſa ut Imperium in cccix. præfecturas & Provincias, quas illi Satrapias, earumque rectores *Satrapas* appellabant, diſtributum erat. Horum officium erat, Provincialibus imperare, eorum utilitatibus proſpicere, tributa cogere, &c. 12 Suſtinere.

1 Ne-

1 Nedum 2 tu possis. ME. est-ne 3 ea 4 intùs?
CH. 5 sit rogas? 45
6 Sensi: enim 7 ei unam cœnam, atque ejus
8 comitibus.
Dedi: quod si iterum mihi sit 9 danda, 10
actum siet.
Nam, ut 11 alia omittam, 12 pitissando 13
modò mihi
14 Quid vini absumpsit? 15 sic, 16 hoc, di-
cens, *asperum*,
17 *Pater*, 18 *hoc est: aliud lenius*, 19 *sodes*
20 *vide*. 50

1 Multò minùs. A majori ad Minus: nam si non possit major, multò minor. 2 Qui es privatus homo. 3 Puella. 4 Apud te? 5 Rogas an sit intus? 6 Satis ego sensi. 7 Amicæ filii tui. 8 Ancillis pedisequis. 9 Cœna 10 Periissem. 11 Incommoda, quæ mihi acciderunt, id est, ut nihil dicam de aliis sumptibus. 12 Leviter gustando, expressis labris exspuendo, dum saporem vini probat. *Pitissare* enim propriè, est vinum, gustandi causa ore sumptum, postquam degustatum est, per primores dentes exspuere. Factum videtur à Græco πίνω, id est, *bibo*. 13 Solummodò. 14 Quantum vini mihi consumpsit Bacchis, amica Cliniæ, ut credebat Chremes: cùm tamen Clitiphonis esset. Q. d. Quod igitur bibendo tibi consumptum isti dicam? 15 Sic dicens amica filii tui. Mimesis. Egregiè describitur illud delicatum fastidium, quo meretrices alienam apud mensam liguriunt, cùm domi atrum panem ex hesterno jure avide deglutiant. 16 Hoc vinum est austerum, non suave gustui. 17 Honoris & reverentiæ appellatio. 18 Aliud: vinum præbe suavius, mitius. 19 Si audes. Vox blandientis, sicut *Amabo*. 20 Affer, prome.

1 Re-

1 Relevi 2 dolia omnia, omnes 3 ſerias:
4 Omnes 5 ſollicitos habui: atque 6 hæc una nox:
Quid 7 te futurum cenſes, 8 quem aſſiduè exedent?
Sic me Dii amabunt, ut tuarum 9 miſeritum 'ſt,
Menedeme, fortunarum. ME. 10 faciat, quod lubet:
11 Sumat, conſumat, 12 perdat: decretum 'ſt 13 pati,

1 Perforavi, aperui, detrahendo ſc. limum aut argillam, quâ foramen obſtruitur. *Linere* enim, eſt pice aliquid linere ſeu ungere: ut parietem *linimus* calce: ſic *relinere*, eſt amovere, quo priùs aliquid relitum erat. 2 Vaſa grandia, quibus vinum recõditur. 3 Omnia vaſa fictilia, in quibus vinum aſſervabant: non ante uſum doliorum, quæ lignea ſunt, ad vina conſervanda vaſis utebantur fictilibus, ſuperne anguſtis, inferne amplis, quæ *feria* dicebantur. 4 Omnes ſervos variis officiis ac miniſteriis diſtractos, & occupatos habui, dum iis miniſtrarent. Inepta eſt Eugraphii expoſitio: *Omnes ſollicitos habui*, id eſt, *ebrios*, &c. 5 Feſtus inquit, *ſollicitare* eſſe à loco ſuo movere: à *ſolum*, *ſoli* quod terram ſignificat & locum, & *cito*, *as*, quod eſt moveo, moves. 6 Hæc unica & ſola nox, ſcil. *tantum fuit*. Q d. Quid feciſſem, ſi ſecunda nocte mihi paſcẽdi fuiſſent? 7 De te. Elipſis: q.d. miſer & inops evades. 8 Cujus fortunas abſument, bona deglutient. Meton. ſubj 9 *Miſeret* facit ſæpè *miſeritum eſt*, vel *miſertum* eſt: ut *tædet*, *pertæſum eſt*. 10 Filius meus. 11 De meis, id eſt, ſumptus faciat, & hoc enim impendio vult ſibi præſentiam filii, cujus abſentiam diutiùs ferre nequiverat. 12 Inutiliter. Ecce imaginem ejus, qui jam in alteram partem vehemens nimis eſt: qui anteà parſimonia & ſeveritate proterruerat filium, ſive, ut profugeret, effeceratnunc vel omniũ fortunatum periculo & jactura domi retinere eum concupiſcit. 13 Omnia illa.

1 Dum 2 illum modò habeam mecum. Ch. 3
si certum est tibi
Sic facere, illud 4 permagni referre arbitror,
Ut nescientem sentiat te id sibi dare.
Me. Quid faciam? Ch. 5 quidvis potius,
quàm quòd 6 cogitas: — 60
Per alium 7 quemvis ut des; falli te sinas
8 Technis per servulum: etsi 9 subsensi 10 id
quoque,
11 Illos 12 ibi esse, & id agere inter se clanculùm.
Syrus cum 13 illo vestro 14 consusurrat:
conferunt
Consilia 15 adolescentes: & tibi 16 perdere
17 Talentum 18 hoc pacto 19 satius est,
quam 20 illo, 21 minam. 66

1 Dummodò. 2 Filium meum. 3 Si ita est constitutum omnia permittere filio, quæ vult. 4 Valdè magni interesse. 5 Sc. *facias*. 6 Scilicet *facere*. 7 Quemcumque volueris, modò non intelligat te scientem dare. 8 Fallaciis, fraude. 9 Aliquantulum sensi. 10 Ut fallant te. 11 Servos & filios nostros. 12 In eâ re esse occupatos, hoc meditari, fraudem & technas moliri secretò, quibus te decipiant, atque argento emungant. Opportunè hoc adjicitur: ut Menedemus, obsequi jam cupiditatibus filii certus, molestè ferat ambages & moras. 13 Servo Dromone. 14 Submissâ voce colloquitur. 15 Meus Clitipho cum tuo Cliniâ. 16 Amittere. 17 Sexcentos coronatos, id est, magnam pecuniæ summam. Syneed. fin. pro infin. 18 Ne sentiat te scientem dare. 19 Melius & utilius est. 20 Alio pacto sive modo, nempe tuam illi indulgentiam ostendendo, *vel*, ut sciat te scientem facere. 21 Decem coronatos, id est, exiguam pecuniam.

1 Non nunc de pecuniâ agitur, sed 2 illud, quo modo
3 Minimo periclo 4 id demus 5 adolescentulo.
Nam si semel 6 tuum animum ille intellexerit,
7 Prius proditurum te tuam vitam, & prius
Pecuniam omnem, quàm abs te & amittas filium; 9 hui! 10
Quantam fenestram ad nequitiam pateceris!
Tibi autem porrò 11 ut non sit suave 12 vivere:
Nam deteriores omnes sumus 13 *licentiâ*.
Quodcunque inciderit in mentem, volet: neque id 15
14 Putabit, pravum an rectum sit, quod petet.
Tu, 15 rem perire, & 16 ipsum, non poteris pati.

1 Nunc non tractatur de quantitate pecuniæ, id est, nunc non est spectanda pecunia. Al. *pecunia agitur*. 2 Agitur. 3 Eo modo, quo minimè vergat in ejus perniciem. 4 Argentum. 5 Cliniæ. 6 Tuam voluntatem. 7 Potiùs amissurum, te vitam, vitæ jacturam facturum. 8 Dimittas, à te segreges. 9 Interjectio objurgantis. 10 Quantam occasionem vel ansam, quantum aditum ad improbitatem seu luxum dederis. Metaphora. 11 Ita ut. 12 Propter talem filium. 13 Nimia libertate, immodica permissione agendi & dicendi quicquid lubet, pejores sumus. *Maxima enim illecebra peccandi impunitatis spes est*. Cic. Vox *licentia* semper in malam partem accipitur. 14 Reputabit, considerabit, id est, nihil pensi habebit, an id, quod petet, sit malum ac bonum; licitum an illicitum. 15 Bona tua perdi. 16 Filium tuum Clinian perire luxu.

1 Dare denegaris, 2 ibit ad illud illico.
Quo maximè apud te se 3 valere sentiet,
Abiturum se abs te esse 4 illico minabitur.
ME. 5 Videre 6 verum, atque, ita uti res est, dicere. 81
CH. 7 Somnum herclè ego hac nocte oculis non vidi meis,
Dum id 8 quæro, tibi 9 qui filium 10 restituerem.
ME. 11 Cedo dextram! 12 porrò 13 idem oro, te ut facias, Chreme.
CH. Paratus sum. ME. Scin', quid nunc facere te volo?
CH. Dic. ME. quòd sensisti 14 illos me incipere fallere, 86
15 Id ut 16 maturent facere: cupio 17 illi dare,
Quod vult: cupio ipsum jam videre. CH. 18 operam dabo.

1 Si denegaveris dare filio, quantum postulaverit. 2 Continuò eò confugiet, decurret, ut minitetur, se hinc à te abiturum: quasi scilicet unâ te animum se tuum expugnare posse probè intelliget. 3 Posse. 4 Nisi omnia dederis. 5 Videris mihi. 6 Veritatem. 7 Somnum non admiserunt hac nocte, non senserunt oculi mei, id est, ego certe hac nocte non dormivi. Est autem Hebraïsmus *videre somnum*, ut *videre mortem*. *Somnum* autem *videre* dicuntur, qui somno sopiuntur. 8 Cogito & in animo verso. 9 Quomodo. 10 Redderem. 11 Da, porrige mihi dextram manum: nos enim confirmaturi quidquam, alicujus dextram petere solemus. 12 In posterum. 13 Ut filium mihi restituas aliqua ratione, ut velle te facere dixisti. 14 Servos. 15 Me fallere. 16 Properent, festinent. 17 Filio. 18 Ut maturent, & filium videam.

Syrus eſt 1 prehendendus atque 2 adhortandus mihi.
3 A me neſcio quis erit: concede hinc domum,
Ne nos inter nos 4 congruere ſentiant.
Paulùm hoc negotî 5 mihi obſtat: Simus & Crito,
Vicini noſtri, hic 6 ambigunt de finibus:
7 Me cepere arbitrum: ibo, ac 8 dicam, 9 ut dixeram
Operam daturum me, hodiè non poſſe iis dare:

1 Conveniendus, ambiendus, rogandus Inde frequentativum *prenſare*. Livius: *Supplex* prehenſat *homines*. Tacitus: *Genua circumſtantium* prenſare. Sūptum eſt ab eo, quod demulcebantur placidè ab illis, à quibus aliquid petebatur. 2 Compellendo, ut ſc. deducat filium ad te, & efficiat, ut ejus præſentiâ reficiaris. 3 E domo meâ. Nomen perſonæ pro rei nomine. 4 Convenire, conſpirare. 5 Me impedit, quò minus operam tibi dem: ſequitur enim, *Diſſolvi me, otioſus operam ut tibi darem*. 6 Litigant, altercantur de limitibus ſive terminis agrorum ſuorū. Al. *ambigui*, id eſt, ambigentes, litigantes. Tacitus: *futuri ambiguus*, id eſt, de futuro ambigens. *Ambigo* proprie ſignificat circumago: unde *ambages* verborum circuitus dicuntur. Quoniam verò ii, qui in anciſtri ſunt, circumvertere mentem, & agitare animo ſolent, factum eſt, ut *ambigo* pro dubito ſumatur. 7 Elegerunt me judicem, ut totius negotii habeam arbitrium & facultatem. *Arbiter* enim eſt judex, qui totius rei habet poteſtatem, lectus ab iis, qui litigant: vel proprie *arbiter* eſt tertius, qui alienæ rei quaſi teſtis intereſt ab *arbitrando* dictus, id eſt, exiſtimando rei: ejus enim officium eſt judicare, non ex lege & ſtricto jure, ſed prout ipſe æquum eſſe exiſtimet. Hinc *arbitrarium* dicitur, quod alicujus arbitrio eſt relictum. Undè *arbitraria pœna* dicitur, quæ non lege ſtatuta eſt, ſed judicis arbitrio relicta. 8 Vicinis. 9 Me non poſſe vacare negotiis eorum, ſicut promiſeram me vacaturum eorum controverſiæ.

1 Con-

1 Continuò hic adero. ME. ita 2 quæso. 3 Dii voſtram fidem!
Itan' 4 *comparatam eſſe hominum naturam omnium,*
5 *Aliena ut melius videant & dijudicent,*
Quàm 6 *ſua*? an 7 eò fit, quia in 8 re noſtrâ aut 9 gaudio
Sumus 10 præpediti nimio, aut 11 ægritudine? 100
12 Hic 13 mihi quantò nunc plus ſapit, quâm egomet mihi?
CH. 14 Diſſolvi me, 15 otioſus operam ut tibi darem.

1 Statim. 2 Ut facias. 3 Abeunte Chremete, hæc ſecum Menedemus loquitur. 4 Conſtitutam, ordinatam eſſe, διατεταχθὰς. Sic Phorm. 1, 1, 7. *Quam inique* comparatum eſt, *ii, qui minus habent, at ſemper aliquid addant divitioribus?* 5 Negotia aliorum. 6 Propria negotia. 7 Ideò ſit, id eſt, an ea eſt cauſa? 8 Proprio negotio, cauſa noſtra. 9 Nimia lætitia, quâ blandimur nimiùm nobis in re noſtrâ. 10 Impediti, quò minùs rectè judicemus. 11 Nimio animi dolore, quo nimiùm nobis metuimus, & de rebus noſtris deſperamus. 12 Chremes. 13 In meum commodum, 14 Expedivi me hoc negotio. 15 Ut nulli labori vacans te adjuvem. Sic Phorm. 1, 2, 37. *Nos otioſi operam dabamus Phædriæ.* Verba ſunt redeuntis Chremetis: *Diſſolvi me otioſus, &c.*

ACTUS III. SCENA II.

SYRUS, CHREMES.

Sy. HAc illac 1 circumcurſa: inveniendum eſt 2 tamen

1 Curſita per hanc partem & per illam. Hæc Syrus ſecum loquitur. Inſtigat autem Syrum Chremes ad fallaciam, quâ argentum à Menedemo Cliniæ extorqueretur, faciendam: ſed ſuo malo incidit in foveam, quam fecit: nã hac occaſione ſuâ ipſius conjectura & ſolertia fallitur. 2 Etiamſi hoc ſæpè tentem. Al. *enim.*

1 Ar-

1 Argentum, 2 intendenda in 3 senem est
fallacia.
CH. 4 Num me fefellit, hosce id struere?
5 videlicet
6 Est ille Clitiæ servus 7 tardiusculus:
8 Idcircò 9 huic nostro tradita 'st 10 pro-
vincia. 5

1 Clitiphoni scilicet, quod Bacchidi det. 2 Exercenda, struenda. *Intendere* propriè dicuntur venatores, cùm intendunt arcus, id est, vehementer tendunt. *Intendere* per similitudinem est animad vertere, & sollicite ac diligenter animo spectare. Virg. Æn. 5. Intenti *exspectant signum.* Hinc *intendere animum rei alicui*, est animum alicui rei adjicere aut applicare. 3 Chremetem: sed Chremes intelligit Syrum id dicere de Menedemo. 4 Num latuit me, id est, nonne prædixi, benè scivi, hosce servos & adolescentes ibi esse, comminisci ac machinari id, ut pecunias à Menedemo haberent? Prædixerat enim hoc Menedemo, scenâ præced. v. 61. & seq. Quò enim magis décipitur bonus ille Chremes, eò magis suâ facilitate sibi placet: sicut in Andriâ Simo. 5 Certè. 6 Dromo. 7 Aliquantò tardior meo servo, vel aliquantùm tardus, minùs astutus, & (ut infrà est v. 34.) stolidus, scilicet ad fabricam aliquam fingendâ, ad intendendam fallaciam. 8 Quia Dromo est ineptus ad hanc rem. 9 Servo Syro. 10 Negotium, onus, munus fallendi Menedemum, sive quærendæ per technas pecuniæ, commissum est. Metaph. à consuetudine Romanorum, apud quos, qui Magistratum gerebant, alii alias Provincias sortiebantur. *Provincia* enim dicitur onus cujuslibet rei benè gerendæ. Nam regiones longè ab Italiâ bello acquisitæ, *Provincia* dictæ sunt, à *porrò*, vel à *procul vincendo*: ad quas Prætores, quia cum officio & onere, id est, ut illis præessent, mittebantur, officia quoque *Provincia* nominantur.

SY.

Sy. Quis hic loquitur? perii! num-nam 1 hæc 2 audivit? Ch. 3 Syre. Sy. 4 hem! Ch. 5 Quid tu istuc? Sy. 6 rectè equidem: sed te miror, Chreme,
7 Tam manè, qui heri tantum biberis: Ch. 8 nihil nimis.
Sy. Nihil, 9 narras? 10 visa verò 'st, quod dici solet,
11 *Aquilæ senectus.* Ch. 12 heja. Sy. mulier est 13 commoda, & 10
14 Faceta hæc 15 meretrix. Ch. sanè 16 idem visa est mihi.

1 Quæ dixi de inveniendo argento. 2 Chremes herus. 3 Vocat eum Chremes. 4 Q. d. en adsum, here. Est enim τὸ *hem* respondentis. 5 Sc. *dicis secum?* 6 Nihil. Hæc particula est dextre. Standi responsionem ad id ipsum, quod quæritur, iis usitata, quibus hæret aqua, neque occurrit, quid consentaneè respondeant: ut Adelph. 4, 5, 19. Æs. *Nihil:* rectè *pergo.* 7 Sc. *surrexisse, prodire.* 8 Non nimis, scil. *sibi.* Mirum igitur non est, tametsi maturius surrexi. 9 Ais? 10 In te. 11 Ut sc. plus biberis: quam ederis, quemadmodum aquila annosa. Est enim Proverbium de senibus bibacibus magis, quam edacibus. Nam Plinius refert, aquilas neque senio, neque ægritudine oppetere, sed fame: in tantum superiore accrescente rostro, ut aperiri non queat: ideòque aquilam tantùm in senectâ bibere, aut de prædâ sanguinem fugere. Syrus ergo adulatur illis verbis hero, quod pridie strenue bibisset in convivio, ut avocet eum à prima interrogatione. Vide proverb. *Aquila senectâ.* 12 Hic corripientis est, vel monentis, ut taceat. Sic alibi: *Eja, haud sic decet.* 13 Tractabilis, facilis & jucundæ conversationis, quæ sese aliorum moribus accommodat. Alium sermonem arripit de meretrice, quò sibi aditum faciat ad dolum. 14 Festiva, urbana, quæ est sermone jucundo. *Facetus* enim dicitur, qui facit verbis quod vult. 15 Bacchis quæ est apud Cliniam. 16 Esse commoda & faceta.

SY.

Sy. Et quidem herclè formâ 1 luculentâ. Ch. 2 sic satis.
Sy. 3 Ità 4 non ut olim, sed uti nunc, sanè 5 bonâ:
Minimèque miror. 6 Cliniam 7 hanc si 8 deperit:
Sed 9 habet patrem quendam 10 avidum, 11 miserum atque 12 aridum, 15
13 Vicinum hunc: nostin? at quasi 14 is non divitiis
Abundet, gnatus 15 ejus 16 profugit 17 inopiâ.
Scin' esse 18 factum, ut dico? Ch. 19 quid ego nesciam!

1 Elegantî ac splendida. *Luculentum* propriè id dicitur, quod est luce plenum, perspicuum. Cic. *Camino luculento utendum*. 2 Mediocriter, non nimis, Frigidiusculè enim formam laudat. 3 Tali formâ est prædita. 4 Formosæ erant mulieres: assentatur enim Syrus seni *laudatori temporis acti*, *Senes*. 5 Idest mediocriter pulchra, nõ turpis, nec pigmentata. 6 Venustâ. 7 Persuadere vult Chremeti, hanc esse amasiam Cliniæ. 8 Quæ est tam luculentâ formâ. 9 Ardenter & impatienter amat. 10 Clinia. 11 Avarum, cupidum pecuniæ. 12 Qui non audeat uti partis. 12 Illiberalem, difficilem ad aliquid dandum. Metaphora est à terrâ, quæ nihil producit. 13 Menedemum. 14 Pater. 15 Vicini. 16 Profugus fuit, id est, in Asiam militatum abiit. *Profugus* enim is dicitur, qui à patria, domicilio, iis-ve finibus, in quibus anteà vivebat, profugit. Sic Horatius Scythas adpellat *profugos*, quod domicilia mutent. 17 Egestate. 18 Scilicet *ita*. 19 Hoc esse factum, *vel*, talem esse vicinum. Affirmantis est.

1 Ho-

1 Hominem piſtrino dignum! Sy. 2 quem? Ch. iſtunc 3 ſervulum
Dico 4 adoleſcentis. Sy. 5 Syre, tibi timui 6 malè.
Ch. 7 Qui paſſus eſt 8 id fieri. Sy. quid 9 faceret? Ch. rogas?
Aliquid 10 reperiret, 11 fingeret fallacias,
12 Undè eſſet adoleſcenti, 13 amicæ quod daret,
Atque hunc 14 difficilem, 15 invitum 16 ſervaret ſenem.

1 O hominem dignum, qui detrudatur & deſtinetur ad circumagendas molas truſatiles, id eſt, ſervorum ſupplicio dignum. 2 Dicis eſſe piſtrino dignum? Videri enim poterat Chremes hæc de Menedemo dicere: ſed cùm nec domini, nec liberi in piſtrinum relegarentur, ignoravit Syrus, de quo Chremes loqueretur. Voluit autem ad Dromonem ſermonem deflectere Chremes, ut viam ſibi ſterneret ad inſtruendum Syrum de intendenda in ſenem fallacia. 3 Dromonem. 4 Cliniæ. 5 Averſus hæc ſecum loquitur Syrus. Nam *conſcius ipſe ſibi de ſe putat omnia dici*. 6 Valdè. 7 Servulus adoleſcentis. Proſequitur enim ſermonem ſuum Chremes. 8 Ut herilis filius fugeret militatum, neque eum retinuerit. 9 Feciſſet. 10 Excogitaſſet, commeatus fuiſſet. 11 Finxiſſet, contra Menedemum. 12 Ex quibus fallaciis aliquid eſſe, id eſt, haberet adoleſcens. 13 Bacchidi, 14 Moroſum. 15 Contra ſuam voluntatem, repugnantem. 16 Conſervaſſet Dromo Menedemum, qui ſe perdit & continuis excruciatur laboribus: vel *ſervaret*, id eſt, doloſè obſervaſſet atque adortus fuiſſet ſenem, & illi, nactus opportunitatem, inſidias, auferendo pecuniam, ſtruxiſſet: quod declarat illud Syri, quod ſequitur: *Eho quæſo, laudas qui heros fallunt?*

Sy. 1 Garris. Ch. 2 hæc facta ab 3 illo 4 oportebant, Syro.

Sy. 5 Eho, quæso, 6 laudas, qui 7 heros fallunt? Ch. 8 in loco

Ego verò 9 laudo. Sy. 10 rectè sane. Ch. quippe quia

Magnarum sæpè 11 id remedium 12 ægritudinum 'st:

13 Jam 14 huic mansisset unicus 15 gnatus domi.

Sy. 16 Joco-ne an seriò 17 illæc dicat, nescio;

18 Nisi mihi 19 quidem 20 addit animum, 21 quò lubeat magis.

Ch. Et nunc quid 22 exspectat, Syre? 23 an, 24 dum hinc 25 denuò

26 Abeat, cùm 27 tolerare 28 hujus sumptus non 29 queat?

2 Nugaris, jocaris, aliter, quàm loqueris, sentiens. Metaph. ab avibus. 2 Ut fingeret fallacias. 3 Servulo. 4 Sic Andr. 3, 2. *Adhuc, Archilis, quæ adsolent, quæque* oportent, &c. 5 Admirantis & interrogantis. 6 Servos illos. 7 Dominos suos. 8 Cùm fallunt suos heros in tempore, cùm *locus*, id est, occasio, & opportunitas, postulat. Sic infrà 4, 5. *Obsecundato* in loco. Et Cato: *Stultitiam simulare* loco *prudentiæ summa est*. 9 Servos illos. 10 Scilicet *dicis*. 11 Falli in loco heros per servum. 12 Miseriarum, dolorum animi & corporis. 13 Si fefellisset herum suum. 14 Seni Menedemo. 15 Filius Clinia. 16 Iterum aversus & secum loquitur Syrus. 17 Illa. 18 Nisi quod. 19 Certè. 20 Auget suis verbis. 21 Ut magis placeat herum decipere. 22 Servus Dromo. Vult eum incipere. 23 Scilicet *hoc exspectas*? 24 Donec. 25 Iterum, de novo. 26 Discedat Clinia à patre. 27 Sufferre, id est, cùm amicæ sumptuosæ non habebit quod det. 28 Amicæ Bacchidis. 29 Clinia.

Non ne 1 ad ſenem aliquam 2 fabricam 3 fingit! Sy. 4 ſtolidus eſt.

CH. At te 5 adjutare oportet 6 adoleſcentuli cauſſa. Sy. 7 Facilè equidem facere poſſum, ſi jubes: 36

Etenim, quo pacto 8 id fieri ſoleat, 9 calleo.

CH. Tautò herclè 10 melior. Sy. 11 non eſt mentiri meum.

1 Contra ſenem, id eſt, ad ſenem decipiendum, κατα τὸ γέροντος. 2 Machinationem, id eſt, fallaciam. A bellicis machinis, quibus urbes expugnantur. Metaphoræ ſunt enim *Fabricæ* illa inſtrumenta & machinæ bellicæ, quibus urbes expugnantur, ut ſunt *cuniculi, arietes*, &c. 3 Comminiſcitur, excogitat Dromo? 4 Ipſe ſervus ſatuus eſt, quaſi qui propriè accedat ad naturam ſenſumque pecudum, nec mica falis eſt in eo. Negat ergo Syrus in Dromone facultatem eſſe inveniendi argenti ob ſtoliditatem adjunctam, ut Chremetem magis incitet, & ad demandandam ſibi provinciam provocet; ac ipſe poſteà ſit extra telorum jactum, ſi res male cecideſit. 5 Illum ſervum adjuvare ad fabricam faciendam ſeni. 6 Clinicæ. 7 Ut adjutem Dromonem. 8 Solent ſenes decipi, & filii retineri. 9 Optimè ſcio: ut qui in talibus jam fecerim callum. *Callere* enim, eſt perfectè ſcire; quod ſicut pes vel manus ex longo labore callum facit; ita mens longa experientia facit habitum quendam rerum, in quibus verſatur. Ut Adelph 4. 1 17. *Ego illius ſenſum pulchrè* calleo. Eſt autem *callus* vel *callum* cutis labore viæ in pedibus, aut alio opere in manibus, parteve alia corporis denſior facta: à quo fit verbum *calleo*. Unde *callidus*, id eſt, aſtutus; & *calliditas*, id eſt, aſtutia. 10 Servus es, quàm Dromo, qui dominis ſcias mederi. 11 Meus non eſt mos mentiri, diſſimulator non ſum, quod me facturum polliceor, reverà præſto, id eſt, fallo, infrà 4. 4 34. *Non mea eſt ſimulatio*. *Mentiri* eſt quaſi contra *mentem ire*, cùm ſcilicet aliquid dicimur repugnante mente, ſeu cùm aliud ore loquimur, quam mente ſentimus. Q. d. Præſto, quod fallo; & fallaciam ſtruo, cum id promiſi.

CH. 1 Fac ergo. Sy. at 2 heus tu, 3 facito dum 4 eadem hæc memineris,
5 Si quid 6 hujus simile, fortè aliquando evenerit,
7 Ut sunt humana, tuus ut faciat filius.
CH. 8 Non usus veniet, spero. Sy. spero hercle ego quoque:
9 Neque eò nunc dico, quò quidquam 10 illum senserim:
11 Sed si quid, ne quid: quæ sit 12 ejus 13 ætas, vides;
14 Et næ ego te, si usus veniat, magnificè, Chreme,

1 Igitur, quia tu calles, adjuta ad fallendum senem. 2 Monentis est ut *agedum, adesdum,* & similia. 3 Dato operam, ut. 4 Quæ jubes me facere. 5 Ordo, est: *Si fortè aliquando evenerit (ut sunt humana) ut filius tuus faciat aliquid simile hujus.* 6 Hujus facti Cliniæ, scilicet ut esset amator. 7 Ut sunt res humanæ variabiles. Nam *cuivis accidere potest, quod cuiquam potest.* Ne quid autem ad ornandum Mimum desit, etiam sententias loquitur Carnifex. 8 Non eveniet. 9 Neque eo nomine, ea causa hoc dico, quasi quidquam senserim filium tuum hujusmodi rerum cogitare, aut tales sibi in animo parare cupiditates. 10 In illo. 11 Sed ideò tantùm dico, ut si quid fortè ejus generis præter spem nostram eveniret unquam, ne quid ægrè feras tum, aut mireris, filio tuo me adjutorem esse, sicut nunc Cliniæ amori me subservire jubes. Gemina hîc ergo est Aposiopesis. 12 Filii tui. 13 Adolescentia, quæ amori est obnoxia, & affectibus plus, quam consilio & ratione, ducitur, summumque bonum in amore collocat: ut inf. à 4,3. docet Terentius. 14 Et certè, ego te ad eundem modum, si accidat, tractare possem, ut deeipiaris, quemadmodum me jam decipere jubes. Nam ipsum, *tractare*, non significat, fallere: sed à consequenti, qui perite tractat animos hominum, facile fallit. Dicit hoc voce demissâ.

Tra-

Tractare possim. Ch. 1 de istoc, 2 cùm usus venerit,
Videbimus quid 3 opus sit: nunc 4 istuc age.
Sy. 5 Nunquam 6 commodiùs unquam herum audivi loqui,
7 Nec, quùm malefacere crederem mihi 8 impuniùs
Licere: quis-nam 9 à nobis egreditur foras? 50

1 De istâ re, quam times eventuram filio. 2 Cùm acciderit. 3 Facto. 4 Falle vicinum Menedemum, *vel*, ut Cliniæ impetretur pecunia. 5 Hæc secum loquitur Syrus, digresso jam domum Chremete. 6 Magis ex animi sententia, quàm nunc. 7 Nec unquam fuit tempus, cùm crederem, mihi licere cum majori impunitate aliquid mali moliri. Al. *malefacerem*, id est, nec unquam fuit tempus quo, vel ubi crederem impunius mihi licere malefacere, quàm nunc. 8 Al *impune*. 9 E domo nostrâ.

ACTUS III. SCENA III.

CHREMES, CLITIPHO, SYRUS.

Ch. 1 Quid istuc, quæso? 2 qui istic mos est, Clitipho? ita-ne fieri
Oportet? Cl. Quid ego feci? Ch. vidin' ego te 3 modò manum in sinum 4 huic Meretrici 5 inserere? Sy. 6 acta hæc res: perii! Cl. 7 mene? Ch. 8 hisce oculis, ne nega.

1 Scilicet *rei est*, id est, quid hoc sibi vult? Chremes à sermone Syri digressus, cùm primo ingressu in ædes tuas deprehendisset Clitiphonem ludentem cum Bacchide, quam Cliniæ amicam credebat, regreditur, eumque sevocat, atque cum eo injuriam hanc, quasi amico factam, expostulat. 2 Qui isti sunt mores? 3 Statim. 4 Bacchidi. 5 Imponere, immittere. 6 Actum est hac re, id est, de extorquenda dolo pecunia. Apud se hoc dicit Syrus. 7 An vidisti me inseruisse manum in sinum! 8 Sc. vidi: Δειχτικῶς.

Facis 1 adeò 2 indignè injuriam 3 isti, 4
qui non abstineas manum:
Nam istæc quidem 5 contumelia 'st, 6 hominem amicum 7 ad te recipere, 5
Atque ejus amicam 8 subagitare: 9 vel heri in 10 vino quàm 11 immodestus.
Fuisti! Sy. 12 Factum est. Ch. quàm molestus! 13 ut equidem,
14 Ita me Dii ament, metui, quid facturum denique esset! novi ego
Amantium animum: advertunt 15 graviter, quæ non 16 censeas.
Cl. 17 At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturum, pater. 10
Ch. 18 Esto: 19 at certè concedas hinc aliquo ab ore 20 eorum aliquantisper.

1 Certè. 2 Indecenter. 3 Hospiti tuo Cliniæ. 4 Quod non reprimas manum tuam ab attrectatione amicæ illius. 5 Magnum dedecus. 6 Cliniam: fecit ergo hoc Clitipho contrà jus hospitii. 7 In domum tuam convivio excipere. 8 Protervius & lascivius attrectare. Plut. Mil. *Neque ego unquam alienum scortum* subagito *in convivio*. 9 Etiam, id est, ut cætera omittam. 10 Scilicet *potando*, id est, inter bibendum: vinum enim *lae Veneris* dicitur. Al. *in convivio*. 11 Importunus. 12 Testatur & hoc contrà herilem filium ipse Syrus, quò se insinuet magis in gratiam heri. 13 Quantùm, quam: sicut rectè Calphurnius explicat. Ergo *ut metui*, id est, quantus me metus incessit! 14 Jurandi formula est & affirmandi. 15 Accurate animadvertunt. In amore enim omnia sunt suspecta, congressus, colloquia, risus, præhibitiones, &c. 16 Judices eos advertere. 17 Sed mihi tantum habet fidei Clinia, ut nihil turpe in hac re à me metuat. 18 Sit ita sanè, fac ita esse. Concessio. 19 Sed saltem abeas, scilicet, conferas te in aliquem locum aliquandiu, ut secedas à conspectu & præsentia eorum. 20 Cliniæ & Bacchidis. Nam si quid moliris petulantius, saltem clam id facias.

1 Multa

1 Multa fert Libido, 2 ea facere prohibet tua præsentia.
Ego de me facio conjecturam: nemo 'st 3 meorum 4 hodie,
Apud quem 5 expromere omnia mea 6 occulta, Clitipho, audeam.
7 Apud alium 8 prohibet 9 dignitas: apud 10 alium ipsius 11 facti pudet, 15
Ne 12 ineptus, ne 13 protervus videar: 14 quod illum facere credito.
15 Sed nostrum 'st intelligere, 16 utcunque, atque 17 ubicunque opus sit, 18 obsequi.
Sy. 19 Quid istic narrat? Cl. 20 perii! Sy. Clitipho, 21 hæc ego 22 præcipio tibi:
Hominis 23 frugi & 24 temperantis functus 25 officium. Cl. tace,

1 Amor multos gestus affert, seu multorum malorum causa est. 2 Quæ libido fert. 3 Amicorum. 4 In hunc usque diem. 5 Detegere, exponere, eloqui. Metaphora à penu. 6 Arcana cordis, quæ liceant & non liceant apud amicos. 7 Enumeratio per distributionem. 8 Ne expromam mea occulta. 9 Gravitas & autoritas ejus. 10 Amicum. 11 Immodestioris. 12 Neque in dicendo, neque in jocando, aut tempus, aut locum, aut dignitatem servans meam. 13 Lascivus, audax. 14 Tali etiam animo Clinian esse credas, ut amori pudeat indulgere sub tuis aut aliorum oculis, ut abstinent ab iis, quæ animus fert. 15 Sed ad nos spectat scire, etiamsi nihil dicant amici. 16 Quocunque modo, quacunque occasione. 17 Quocunque loco. 18 Amicis inservire ac morem gerere. 19 Audin' quàm meritò te culpet, ut ego frustra te monuerim. 20 Amoris impatientia simul & paternis illius admonitionibus. 21 Eadem quæ pater tibi mandavit. 22 Al. *præcepi*. 23 Probi. 24 Modesti. Ironia: q.d. minimè tu quidem gessisti, quod hominem frugi & temperantem par erat facere. 25 Antiquò dicebatur pro *officio*.

1 Sodes. Sy. 2 rectè sanè. Ch. Syre, 3 pudet me. Sy. credo 4 neque id injuriâ:
5 Quin mihi molestum 'st. Cl. 6 pergis, 7 herclè. Sy. verum dico, quod videtur.
Cl. Non-nè accedam ad 8 illos? Ch. 9 eho quæso, 10 una accedundi via est?
Sy. 11 Actum 'st: 12 hic priùs se 13 indicârit, quàm ego 14 argentum effecero.
Chreme, vin' tu homini stulto mihi 15 auscultare?
Cl. Quid faciam? Sy. jube 16 hunc
Abire 17 hinc aliquò. Ch. quò ego hinc abeam? Sy. Quò? quò lubet: 18 da illis locum:

1 Rogo, præcor. 2 Aut Clitiphonem recte feciſſe, per Ironiam; aut ſe recte dixiſſe, ac meritò eum reprehendiſſe, dicit Syrus. Placet priùs. 3 Filii cauſa ſive petulantiæ filii Clitiphonis 4 Non immeritò, id eſt, meritò te pudet 5 Quin etiam mihi, qui non ſum pater, tædioſum eſt, id eſt, ego juxtà tecum hoc ægrè fero, quod tuus filius adeò ſit intemperans. 6 Meo patri, ſponte ſatis irato, aſſentiri & aſſentari. 7 Dico quod res eſt, pergo omninò, & loquor, ut ſentio. Syrus enim, ut Mimo ſerviret, per totam hanc ſcenam adverſari videtur Clitiphoni. 8 Cliniam & Bacchidem. 9 Admonentis hîc eſt. 10 An hæc tantum ratio eſt accedendi ad eos, ut te, velut tertium, ipſorum amoribus immiſceas & adjungas? Q. d. licet quidem accedere; ſed non iſtâ ratione, ſcilicet laſcivâ & protervâ, imò honeſtâ & licitâ. Al. hic: An ulla honeſta eſt ratio, quâ te amantibus tertium velut arbitrum adjungas? 11 De noſtra cauſa. Dictum deſperantium de re aliqua. Hæc ſecum loquitur Syrus. 12 Clitipho. 13 Indicaverit, id eſt, prodet amorem ſuum patri. 14 Pecuniam, quam det Bacchidi, à ſene extorſero. 15 Aures præbere, obedire, conſilium meum ſequi. 16 Filium Clitiphonem. 17 Ex ædibus diſcedat parumper. 18 Cede paululùm Cliniæ & Bacchidi, ut patri ſatisfaciat.

Abi

Abi deambulatum. CL. 1 deambulatum, quo?
Sy. 2 vah! quasi desit 3 locus.
Abi sanè 4 istac, 5 istorsum, quò vis. CH.
rectè 6 dicit: 7 censeo.
CL. 8 Dii te 9 eradicent, Syre, 10 qui me
hinc extrudas. Sy. at tu pol tibi
Posthac si sapis 11 comprimito 12 istas ma-
nus. 30
13 Censen' verò? quid 14 illum porrò credis
facturum, Chreme,
Nisi eum, quantum tibi 15 opis Dii dant,
16 servas, 17 castigas, 18 mones?
CH. Ego 19 istud curabo. Sy. atqui 20 nunc,
here, 21 hic tibi 22 asservandus est.
CH. Fiet. Sy. 23 si sapias: nam 24 mihi jam
minùs minùsque obtemperat.

1 Sc. *abibo*? Repetit per indignationem. 2 Interjectio admirantis vel irridentis. 3 Quo possis deambulare. 4 Ita via. Adverbium est per locum. 5 Istùc versus. Ad locum. 6 Syrus. 7 Judico tibi ita faciendum esse, ut abeas. 8 Imprecantis est formula. 9 Exstirpent, id est, funditùs te evellant & è medio tollant; sic execrando Syrum exit, asserens. 10 Quòd me invitum ab amica, vel ex ædibus ita exturbes, ejicias. 11 Contineto, id est, noli tu Clitipho inferere manum in sinum meretricis. 12 Quas in sinum Bacchidis inferuisti: quâ re veneris in suspicionem patris. 13 Quid tibi videtur? Eugraphius de blandimento servi ad herum accipit, Guyetus personas ita distinguit, ut hæc verba, *Censen' verò*, Syro tribuat, id est, idne verò censes, Syre, mihi manus esse comprimendas? εἰρωνικῶς sequentia verò Syro. 14 Clitiphonem, qui est tam immodestus. 15 Facultatis, potestatis. 16 Observas, diligenter consideras, quid agat. 17 Increpas, reprehendis. 18 Assiduè, scilicet ut desistat. 19 Ut servem filium meum. 20 Ab hoc ipso tempore. 21 Filius tuus Clitipho. 22 Custodiendus & observandus. 23 Si cupias filio consultum, eum in tempore asservabis. 24 Mea consilia & admonitiones minimè sequitur.

Ch. 1 Quid tu? ecquid de 2 illo, 3 quod dudùm tecum egi, egisti, Syre? aut
Reperisti tibi quod placeat, an nondum etiam? Sy. de 4 fallaciâ
Dicis? 5 st: inveni 6 quandam nuper. Ch. 7 frugi es: cedo, 8 quid id est?
Sy. Dicam? verùm, ut 9 aliud ex alio incidit..... Ch. quid nam 11, Syre?
Sy. 12 Pessuma 13 hæc est meretrix. Ch. 14 ita videtur. Sy. imò 15 si scias
Hoc vide; quod 16 incepter facimus. Fuit quædam 17 anus Corinthia
18 Hic: 19 huic 20 drachmarum argenti 21 hæc mille 22 dederat mutuum

1 Scilicet dicis? Exquirit fallacias, quibus decipere velit Menedemum. 2 Dolo. 3 De quo paulò ante tecum locutus sum. 4 In senem Menedemum intendendâ. 5 Nota est indicendi silentium: quasi nolit Syrus fallaciam à se inventam enunciari foras, ne ea forte ad Menedemum permeat. 6 Fallaciam. 7 Servus probus. 8 Dic mihi quænam est illa fallacia? 9 Consilium. 10 Succurrit, id est, non conferto ordine narrationis, sed ut quidque in mentem venerit. Dùm enim metuit, senem non esse admissurũ omnia, quæ parabat loqui, & ideò non vult videri meditato agere. 11 Scilicet est, quod inveniſti? 12 Utpote quæ teneat virginem; quam Syrus illi relictam arrhaboni fingit: & hæc valida est causa ad extorquendum argentum. Deinde *pessimam* appellat, ne ipse videatur cum eâ congruere. 13 Bacchis, quæ est in tuis ædibus. 14 Quàm sit pessima. 15 Quàm sit mala, magis hoc diceres, quod dixisti, vel mirareris. Phrasis est ἑταιρικὴ, Plauto & Terentio frequentata. 16 & Meretrix. 17 Vetula ex Corintho. 18 Athenis. 19 Anui. 20 Centũ coronatos, vel decem minas. Drachmæ valuerunt apud Græcos non pluris, quàm apud Romanos denarius. Hîc *mille* est singularis numeri & substantivũ: jungitur autẽ semper genitivo, quia substantivũ est, sed *millia* adjectivum & pluralis numeri substantivo jungitur, & indeclinabile est. 21 Bacchis meretrix. 22 Dederat mutuò, id est, commodaverat.

CH. 1 Quid tum ? SY. 2 ea mortua 'ſt : reliquit 3 filiam adoleſcentulam :
4 Ea relicta 5 huic 6 arrhaboni eſt pro illo argento 7. CH. intelligo.
SY. 8 Hanc ſecum hùc adduxit, eaque eſt nunc 9 ad uxorem tuam. 44
C. Quid tum ? Sy. Cliniam 10 orat, ſibi uti 11 id nunc det : 12 illam 13 illi tamen 14 Pòſt daturam 15 mille nummûm : 16 poſcit. CH. 17 & poſcit quidem? Sy. hui 18!

1 Quid inde ſecutum eſt? 2 Anus Corinthia. 3 Antiphilam. 4 Filia adoleſcentula. 5 Meretrici Bacchidi. 6 Pignori, id eſt, pro pignore, *Arrhabo* proprie ſignificat id, quod priùs datur, ut reliquum reddatur ſive ſolvatur: quod idem ſignificat *arrha*, *arrhæ*. 7 Quod mutuò dederat, id eſt, pro mille drachmis. 8 Adoleſcentulam. 9 Apud. Sic & Liv. Lib. 4. Decad. 1. Ad *exercitum erat*. Item, ad *regem remanſit*. 10 Hæc meretrix Bacchis. 11 Illud argentum quod ipſa mutuum dederat anui illi Corinthiæ. 12 Puellam Antiphilam, quæ facta eſt Bacchidi arrhaboni. 13 Cliniæ. 14 Poſteà reddituram, ſc. *dicit*, nempe ad ſe repignorandum, ne in ſervitutem venderetur. 15 Mille drachmas, quas vendiderat Corinthiæ dederat Bacchis mutuò. Syrus ergo fingit, voluiſſe Bacchidem nihil aliud, quàm ſibi à Clinia repræſentari illas mille drachmas, quibus oppignorata dicebatur Antiphila, poſtmodum Cliniæ, ſui expignorandi causâ, reddituram. 16 Pro Antiphila, velut emenda, pretium Cliniæ pollicetur, quantum petebatur, ſive profitetur ſe paratam hac conditione accipere Antiphilam. Vide Plaut. in Mercat. Act. 2. Sc. 3, & 4. Ubi *poſcit* ſtat pro offert, ac promittit. 17 Miratur Chremes hanc Cliniæ in poſcendo facilitatem, & pretium nimis obſequenter Bacchidi pollicendo. 18 Quin dubitas, inquit, ignorasne juvenis prodigalitatem?

1 Dubium id est? CH. ego sic putavi: quid
nunc 2 facere cogitas!
SY. 3 Ego ne? ad Menedemum ibo: dicam
4 hanc esse 5 captam e 6 Cariâ,
Ditem, & nobilem: si 7 redimat, magnum
inesse in eâ lucrum.
CH. 8 Erras. SY. quid ita? CH. 9 pro Mene-
demo nunc tibi ego respondeo:
10 Non emo. SY. quid ais? 11 optata loque-
re. CH. atqui non est 12 opus.
SY. Non opus est? CH. non herclè verò. SY.
qui istuc 13? miror. CH. jam scies 14.

1 An mirandum in amatore? Cui nostra hæc interpretatio non satisfaciet in obscurissimo hoc loco, audiat Guyeti annotationem. *Clinium orat, ut sibi nunc det illud argentum: illam* enim *reddituram illi*, scilicet promittit, *Mille* igitur *nummum* sibi debitum *poscit* Bacchis. Cui Chremes avaritiæ meretriciæ gnarus respondet: *Et posset quidem*, id est poscere non desinet illas mille drachmas, donec à Clinia obtinuerit. Hinc Syrus, ut de re certâ & manifesta assentitur ἐμφανικῶς, dicens; *hui dubium id est?* Cui vicissim Chremes assensum commodat his verbis: *ego sic putavi*, scilicet Bacchidem illud mille nummum poscere non desituram, donec à Clinia extorserit. Expendat lector. 2 In illa causa de fallendo Menedemo. 3 Rogas quid ego facere cogitem? 4 Adolescentulam. 5 Captivam advectam esse Athenis. Virg. 2. Æn. *et tantique illudere capto*: de Sinone. 6 Provinciâ minoris Asiæ inter Lyciam & Ioniam: cujus incolæ vocantur Cares. 7 Emat & det mille nummum Bacchidi pro illa puella Menedemus. 8 Ita volens eum decipere. Hos versus quatuor Guyetus delet, & vult Chremetem Syri proposito de Captiva ex Caria consilio acquievisse. 9 Loco Menedemi. 10 Diceret Menedemus: quia domi habeo filium. 11 Bona verba, εὐφήμει, id est, ne dicas hoc mihi accidere posse apud Menedemum. 12 Eam emere. 13 Quænam est causa. 14 Cur hoc mihi displiceat.

1 Mane,

2 Mane, mane, quid eſt, quòd tam 2 à nobis graviter crepuêrunt fores?

1 Eſt Interjectio hîc virt fermonem comprimentis.

2 Noſtræ fores tam vehementer apertæ ſunt.

ACTUS IV. SCENA I.

SOSTRATA, CHREMES, NUTRIX, SYRUS.

So. 1 NIſi me 2 animus fallit, hic profectò eſt annulus, quem ego 3 ſuſpicor,

4 Is, 5 qui-cum 6 expoſita eſt gnata. Ch. 7 quid vult ſibi, Syre, hæc oratio?

So. 8 Quid eſt? 9 iſ-ne tibi videtur? Nu. dixi equidem, ubi mihi oſtendiſti, illicò, Eum eſſe. So. 10 at ut ſatis 11 contemplata 12 modò ſis, mea Nutrix. Nu. 13 ſatis. So. 14 Abi nunc jam intrò: atque, 15 illa ſi jam 16 laverit, mihi nuntia. 5

1 Uxor eſt Chremetis, alloquens nutricem ſuam de agnoſcendo annulo Antiphilæ, cum quo fuerat expoſita. Hæc enim Scena Antiphilæ continet agnitionem, undè jurgium inter Soſtratam & Chremetem oritur. Chremes enim juſſerat exponi partum, ſi ipſa puellam peperiſſet; quod factum non eſt. Poſt agnitam Antiphilam, Syro alia ratio extorquendi argentum offertur. 2 Cogitatio, conjectura. 3 Eſſe. 4 Eſt. 5 Cum quo annulo. Anaſtroph. 6 Morti objecta, tradita. Nam *exponere pueros*, eſt eos morti aut fortunæ tradere & objicere: ut cùm ponitur puer in ſcella aliqua ſuper flumen, aut in nemoroſo aliquo loco deponitur victurus, ſi poſſit. Inde infantes abjecti, ut pereant, *Expoſiti* dicuntur. 7 Quid ſibi volunt illa uxoris verba? Hoc audiens Chremes, neque tamen animadverſus ab uxore alloquitur ſervum. 8 Alloquitur nutricem, & oſtendit ei, vel porrigit annulum. 9 Annulus eſſe filiæ. 10 Sed, ſcilicet *vide*. 11 Perſpexeris, conſpexeris annulum 12 Tantummodo. 13 Sum contemplata annulum. 14 Tu nutrix. 15 Antiphila. 16 Scilicet *ſe*, id eſt, lota ſit.

1 Hic ego 2 virum intereà 3 opperibor. Sy. 4 te volt: videas, quid velit.
Nescio 5 quid 6 tristis est, non 7 temerè sit: metuo, quid sit. Ch. 8 quid fiet?
9 Næ 10 ista herclè magno jam conatu 11 magnas nugas dixerit.
So. 12 Ehem mi vir! Ch. 13 ehem mea uxor! So. te ipsum quæro. Ch. loquere, quid velis.
So. 14 Primùm te hoc oro, ne quid credas me adversùm edictum 15 tuum 16
Facere ausam. Ch. Vis tibi me 16 istuc, etsi incredibile 'st, credere?
17 Credo. Sy. nescio quid peccati portat hæc 18 purgatio.
So. Meministin' me esse gravidam, & mihi te 19 maximo opere dicere,
Si 20 puellam parerem, nolle 21 tolli? Ch. scio, quid feceris.

1 Ante fores. 2 Maritum meum Chremetem. 3 Pro *opperiar*, antiquè, id est, *exspectabo*, ut scilicet rem hanc inexspectatam ei narrem. 4 Uxor. 5 Propter quid, cur. 6 Uxor scilicet (in fin. hujus vers. 51.) Sostrata inquit: *Quàm timui malè, Ne nunc animo ita esses duro, ut olim in tollenda, Chreme.* 7 Sine causâ, de nihilo. 8 Cum Stomacho rejicit admonitionem servi. 9 Certè, profectò. 10 Uxor. 11 Vana & futilia. 12 Interjectio blandientis. 13 Resalutatio irati senis. 14 Timentis est hoc exordium, & animi male consci. Sic Parmeno Eun. 5, 6, 9. 15 Imperium, quo vir filiæ uxori exponi jusserat. 16 Quòd nihil fueris ausa adversùs edictum meum facere. 17 Age, credo. Ironia. 18 Excusatio Sostratæ. Nam purgatio ante accusationem arguit malefactæ conscientiam. 19 Maximo opere, seriò, graviter, sub gravi pœna edicere. 20 Filias exponebant potiùs quàm filios, ne damno augerent parentes in educandis iis, elocandis atque dotandis. 21 Te nolle ut nutriretur, educaretur. Sic Andr. 1, 3. 14 *Quicquid peperisset, decrevérunt tollere.*

1 Sustulisti. Sy. 2 sic est factum Ch. domin 3? Sy. ergo 4 herus 5 damno auctus est.
So. 6 Minimè: sed erat 7 hic Corinthia 8 anus 9 haud impura: 10 ei dedi 16
11 Exponendam. Ch. ó Jupiter! tantam esse in 12 animo 13 insciti am.
So. 14 Perii! quid ego 15 feci? Ch. at 16 rogitas? So. si 17 peccavi, mi Chreme,
18 Inscius feci. Ch. 19 id quidem ego, si tu neges, certò scio.

1 Educasti contra imperium meum puellam, non exposuisti, sicut ego jussi. 2 Quid si educasti puellam, hera, itaque domi us meus auctus est ingentibus sumptibus, qui in exornanda atque dotanda filia faciendi sunt. 3 Domi ne ali jussisti filiam. 4 Herusne Clitipho, an Chremes damno auctus est? Nam utriusque servus Syrus dici potest. Clitiphonem Eugraphius intelligit, quod ei puella cohæres venerit. Malim hîc Chremetem accipi: filiarum enim dotes domos etiam opulentas exhauriunt. 5 Idem Eugraphius hoc novè positum hîc putat; sed phrasis vetus est, *mactare malo, damno, infortunio*, quæ ut fugeret Chremes, eam morti maluerat. *Mactare* autem est augere. 6 Non sustuli puellam. 7 Athenis. 8 Philtera. 9 Non inhonesta, atque impudica, id est, honesta & pudica, *impurus* enim dicitur aliquo vitio maculatus. 10 Amisi. 11 Abjiciendam filiam. 12 Hominis, vel tuo. 13 Ignorantiam, scilicet *credibile est*, ut proderet se ipsam, vel proderes te ipsam alteri in facinore, quod celatissimum esse deberet. 14 Ingemiscentis est, quod demissa voce, dicit, mox ad virum conversa. 15 Commiß, quòd tantopere stomacharis? 16 Quod feceris? 17 In filia exponenda. 18 Ignorans, per imprudentiam, & non dedita opera. 19 Te inscientem omnia.

Te 1 inſcientem atque imprudentem dicere ac facere omnia:
Tot 2 peccata in hac re oſtendis: nam jam primùm, ſi meum
Imperium 3 exſequi voluiſſes, 4 interemptam oportuit,
5 Non ſimulare 6 mortem verbis, 7 re ipsã ſpem vitæ dare.
8 At id 9 omitto: 10 miſericordia, 11 animus maternus: 12 ſino.
Quàm 13 benè verò abste 14 proſpectum eſt! quid 15 voluiſti? cogita:
16 Nempe amui illi prodita abs te filia eſt 17 planiſſumè,

1 Per ignorantiam atque ſtultitiam, id eſt, ſine conſilio & deliberatione. *Prudens* dicitur, qui aliquid ſentit ſua intelligentia: *ſciens* autem eſt, qui alicujus indicio rem cognoſcit. Itaque *Prudens* per ſe eſt, *Sciens* per alios. Contra *Imprudens* dicitur, qui non habet intellectum bonorum & malorum: *Inſciens* autem, qui res ignorat, quas deberet cognoſcere. 2 Errata, delicta. Exagerat & amplificat peccata uxoris per enumerationem. 3 Perficere, implere, id eſt, ſi mihi voluiſſes obedire. 4 Filiam interfici. Primum ergo peccatum eſt inobedientia: quia non expoſuit filiam, ſicuti juſſit maritus. 5 Scilicet *oportuit*. 6 Filiæ, id eſt, non debuiſſes eam tollere aut educare. 7 Ipſo effectu, dando ſcilicet eam anui, quæ poterat eam educare, & non exponere. 8 Reſponſio ad objectionem, ſive Conceſſio per occupationem. 9 Scilicet te debuiſſe exequi imperium meum. 10 Movit, induxit te, ut id faceres. 11 Prohibuit exponere filiam. 12 Concedo hoc, *vel*, non valde ægre fero, quod non expoſueris filiam. 13 Prudenter. Ironia. Q. d. Pejus providiſti ac conſuluiſti filiæ, dando eam turpiſſimæ vetulæ, quàm ſi interemiſſes. 14 Proviſum, conſultum filiæ. 15 Facete, quòd non expoſuiſti filiam. 16 Nempe filia reſervata, data & commiſſa eſt illi vetulæ, ut infra. 17 Certiſſimè.

1 Per te vel uti 2 quæstum faceret, vel uti 3 veniret palàm.
Credo id cogitasti, 4 quidvis satis est, 5 dum vivat modo.
Quid cum 6 illis 7 agas, 8 qui neque 9 jus neque 10 bonum, atq; 11 æquum 12 sciunt,
Melius, pejus, prosit, 13 obsit, nihil vident, nisi quod lubet? 30
So. Mi Chreme, peccavi, fateor: 14 vincor, nunc hoc te obsecro,
Quantò tuus est animus 15 natu gravior, 16 ignoscentior;
Ut meæ 17 stultitiæ in justitia tua sit aliquid 18 præsidii.
Ch. 19 Scilicet equidem istud 20 factum ignoscam: verùm Sostrata

1 Tuâ operâ, quia est tradita tibi. Festus dicit, *prodere* esse *porrò dare* & *tradere*: & eo modo hîc sumi potest. Interdum significat patefacere, indicare quod debet regi: ut *prodidit me voce*, id est, indicavit. Hinc *proditores* dicuntur, qui indicant, quod celare deberent. *Prodere fidem* est non servare fidem. 2 Prostitueret corpus, turpiter corpore, suo pecuniam compararet sive lucrum faceret. 3 Publice ut Magistratui plus offerenti venderetur filia in gravem servitutem: à verbo *veneo, venis*, id est, vendor. 4 Sive faciat quæstum corpore suo, sive serviat. 5 Dummodò habeat vitam. 6 Hominibus. 7 Agat aliquis. Qui Nō possit cum illis hominibus disputari, non potest erudiri, quorum pectori tanta insciitia inest, quique lubidine animi, non ratione & consilio ducuntur. Hæc ad descriptionem insciitiæ pertinent, quam Sostratæ Chremes tribuit. 8 Homines. 9 Normam vivendi. 10 Quod honestum est factu. 11 Quod justum est. 12 Intelligunt. 13 Noceat. 14 Tuis argumentis, ut cognoscam me peccasse. 15 Annis & experientia prudentior. 16 Sc. *sis. Tanto sis ignoscentior*, id est, ad ignoscendum pronior ac facilior. 17 Simplicitati. 18 Protectionis & auxilii. 19 Age. Assentientis est. 20 Delictum.

1 Malè docet te mea 2 facilitas multa: 3
sed iſtud quidquid eſt, 35
4 Quà hoc occeptum 'ſt cauſsâ, loquere. So.
ut ſtultæ & miſeræ 5 omnes ſumus
6 Religioſæ; 7 quùm exponendam do illi,
de 8 digito annulum
Detrahò; & 9 eum 10 dico ut ſimul cum puella exponeret;
Si 11 moreretur, ne 12 expers pártis eſſet de noſtris bonis.
Ch. 13 Iſtuc rectè: conſervaſti te, atque 14 illam. So. is 15 hic eſt annulus. 40
Ch. Undè 16 habes? So. 17 quam Bacchis ſecum adduxit adoleſcentulam. Sy. 18 hem!
Quid 19 ea narrat? So. 20 ea 21 lavatum dum it, 22 ſervandum mihi dedit.

1 Tu abuteris meâ facilitate. 2 Benignitas, indulgentia. 3 Sed qualecunque illud factum fuerit de exponenda filia. 4 Qua cauſa hãc narrationem de expoſita filia occepiſti: quò tendant iſti ſermones tui. 5 Nos omnes mulieres. 6 Superſtitiosè ſollicitæ: nam apud veteres *religioſus* dicebatur, qui nimiâ ac ſuperſtitioſâ religione ſeſe alligaverat. 7 Quo tempore trado illi anui Corinthiæ filiam noſtram morti ſeu fortunæ commitrendam. & Meo. 9 Annulum. 10 Dixi anui. 11 Filia. 12 Exſors, ſine parte aut ſorte. Hoc ad ſuperſtitionem referri debet. Eugraphius ſcrito conatu laborat, quando annotat *neque enim libros etiam mortuos, fas erat fraudari bonis*: itaque nec opus eſt leges Aticas de hæreditate filiorum, & dote filiarum hùc afferre. 13 Scil. *feciſti*. Εὐγραφικῶς dictum Calphurnius accipit. 14 Filiam. 15 Δεικτικὸν eſt. 16 Annuiti accepiſti. 17 Habeo ab illa adoleſcentulâ, quã adoleſcentulã Bacchis ſecum adduxit. 18 Interjectio admirantis & meruentis: timet enim Syrus, ne ſibi præripiatur argenti extorquendi occaſio agnitione Antiphilæ, & ſic amor Clitiphonis deprehendatur. 19 Sottrata. 20 Antiphila adoleſcentula. 21 Lotum ſe. 22 Ut ſervarem annulum. Ani-

Animum non advertí primùm: sed postquam
1 aspexi, illicò
2 Cognovi: ad te 3 exsilii. Ch. quid nunc
4 suspicare, aut invenis
De 5 illa? So. nescio, 6 nisi ex ipsa quæras,
undè hunc habuerit, 45
Si potis est reperiri. Sy. 7 interii! plus 8 spei
video, quam 9 volo:
10 Nostra est, si ita est. Ch. vivit ne 11 illa, cui tu 12 dederas? So. nescio.
Ch. 13 Quid renunciavit olim? So. fecisse
14 quod jusseram.
Ch. Nomen 15 mulieris 16 cedo quod sit,
ut 17 quæratur. So. Philteræ.

1 Annulum. 2 Esse annulum filiæ. Al. *agnovi*, id est, recognovi. *Agnoscere* enim est proprie id, quod nobis olim aut visum fuit, aut alia quavis ratione notum, recognoscere; id est, iterum noscere. 3 Celeriter exultans exivi. 4 Putas. 5 Filia. 6 Nisi quod censeo consultum esse, ut ex ea puella percunctéris, si illud potest reperiri, unde hunc annulum habuerit. 7 Ac, ut infra, Perii! Syrus hæc propterea dicit, quod videt interiisse spem Menedemi decipiendi, adeòque suum consilium interverti. 8 Scilicet *Antiphilæ*. 9 Scilicet *mihi* aut *Clitiphoni*. Non enim vult Syrus agnosci Antiphilam priusquàm interceperit argentum, quod detur Bacchidi. Hæc verba imperitè Calphurnius Sosiratæ tribuenda putat: dum non intellexit ἀμφιβολίαν κωμικὴν. Melius Eugraphius interpretatur. 10 De nostra familia, id est, filia heri & hero est, si ita fese res habet, ut narrat hera mea Sostrata. 11 Anus. 12 Filiam exponendam. 13 Quid vetula illa retulit tibi se fecisse quondam, quando filiam cum annulo exponendam ei dederas, an scilicet exposuisse se diceret, uti erat jussa? 14 Renunciavit se fecisse, id, quod ei præceperam, scilicet se exposuisse filiam. 15 Anus. 16 Dic. 17 Investigetur.

Sy. Ipsa est: mirum, 1 ni illa salva est, & ego 2 perii. Ch. Sostrata,
Sequere me intrò hac. So. 3 ut præter spem evenit quàm timui 4 malè,
5 Ne nunc animo ita esses duro, ut olim in 6 tollenda, Chreme.
Ch. *Non licet hominem 7 esse sæpè ita ut vult, si 8 res non sinit,*
9 Nunc ita tempus est mihi, ut cupiam filiam: 10 olim nil minùs.

1 Nisi Antiphila incolumis est. 2 Quia auferendæ pecuniæ est mihi præcepta occasio. 3 Quantum accidit ex insperato, ut scilicet tu esses erga me ita placatus. 4 Miserè, valde. 5 Quòd haberes nunc animū tam inexorabilem, implacabilē. 6 Educanda filia. 7 Esse ita, id est, talem esse. 8 Opportunitas, vel facultas non patitur, pauperie premente. 9 Nunc ita fortuna mea postulat, ut optem habere filiam. 10 Quondam, cum jussi exponendam, etenim in tenui fortunâ eram, nihil minùs cupiebam, quàm habere filiam, pauperie premente, rebusque non sinentibus.

ACTUS IV. SCENA II.

SYRUS.

Sy. 1 NIsi fallit me animus, 3 haud multum à me aberit infortunium: Ita herclè in 4 angustum 5 oppido nunc 6 meæ coguntur copiæ:

1 Nisi fallor. Hinc in plerisque libris nova incipit Scena. 2 Qui præsagit mihi aliquid mali. 3 Non longè. 4 Arctissimum locum. 5 Valdè. 6 Meus compellitur & constringitur exercitus, id est, mea consilia sive conatus sunt adeò repressi, & in tantum discrimen redacti hac Antiphilæ cognitione, ut, nisi inveniam & excogitem rationem, ut ne resciscat Chremes Bacchidem à Clitiphone amari, salvi & incolumes esse non possint. Translatio ab exercitu, qui in angustias coactus, non sine magno periculo se expedire valet.

Nisi

Nisi aliquid 1 video, ne esse amicam hanc 2
gnati resciscat senex.
Nam quòd de 3 argento 4 sperem, aut 5
posse postulem me 6 fallere,
7 Nihil est: 8 triumpho, si licet me latere 9
tecto abscedere.
10 Crucior, 11 bolum tantum mihi ereptum
tam subitò è faucibus. 6
Quid agam, aut quid 12 comminiscar? 13
ratio de integro iucunda est mihi.
Nil tam 14 *difficile est*, *quin* 15 *quærendo* 16
investigari possit.

1 Aliud fraudis excogito. 2 Bacchidem meretricem. 3 Seni extorquendo, quod dandum est *Bacchidi*. 4 Possim sperare. Potentialis modus est. 5 Instituam. 6 Senem Chremetem. 7 Nulla spes. 8 Glorior, lætor more illius, qui triumphavit, si liceat mihi sine ullo periculo malum effugere. Continuat in Metaphora à re militari: ubi agmen iniquitate loci, vel numero hostium oppressum, ab alterutro latere vel tergo, in hastam aut scutum se inclinare solet, quasi frontem hosti obvertere, adeòque tuto ac honesto recepto discedere. Muretus à gladiatoribus deducere maluit, qui cùm congrediuntur, hoc agunt, non ut auferant vulnera, sed ut adversariis infligant. 9 Abfronso, id est, impune. 10 Doleo. 11 Tantùm morsum, hoc est, tantam prædam, id est, opportunitatem fallendi senis esse subtractam & ademptam mihi de ore ac buccis tam repentè. Unde Calphurnius dicit trãslationem esse ab animalibus, quibus auferitur præda, quæque ea non raro coguntur deserere, quæ jam ore gestant. Usurpatur autem, cum id, quod probe videbamur tenere, præter exspectationem subito eripitur. 12 Confingam, excogitabo de inveniendo argento. 13 Denuò inveniendus est mihi modus comparandæ sive habendæ pecuniæ. 14 Arduum. 15 Magno studio, labore. 16 Inveniri.

1 Quid, si hoc 2 sic nunc incipiam? 3 nihil est:
4 quid si sic? 5 tantundem egero.
At sic 6 opinor: non potest: 7 imò 8 optimè:
9 euge? 10 habeo optumam. 10
11 Retraham herclè, opinor, ad me idem illud 12 fugitivum argentum tamen.

1 Nunc incipit Syrus deliberare, & identidem proponit, & proposita refellit: tandem inventa bona ratione in lætitiam erumpit. 2 Ad fallendum senem. 3 Hoc modo nihil promoveo. 4 Aliquid incipiam. 5 Nihil efficiam. 6 Melius erit, aut me effecturum aliquid. 7 Correctio. 8 Hoc fieri potest. 9 Vox lætantis est. 10 Scio, inveni optimam rationem, ac viam extorquendæ à sene pecuniæ. 11 Revocabo, reducam ad me illa ratione aut consilio. 12 Quod me tantopere fugit, ut id assequi non possim, quod non superioribus consiliis consecutus sum. Metaphora à servis fugitivis, qui ex fuga reducuntur domum.

ACTUS IV. SCENA III.

CLINIA, SYRUS.

CL. NUlla mihi res 1 posthac potest jam 2 intervenire tanta,
Quæ mihi 3 ægritudinem afferat: tanta hæc lætitia 4 oborta est.
5 Dedo patri me nunc jam, ut 6 frugalior sim, quàm vult.

1 Calamitas, ita Clinia exsultat, quod agnita Antiphila mox ei nuptura sit: & à Syro admonetur, ut amici Clitiphonis rem curet in servanda Bacchide. 2 Intercedere, accidere. 3 Tristitiam, animi molestiam. 4 Enata est mihi ab *oborior*. 5 *Do* est ad tempus; *Dedo* in perpetuum; ut infra. Trado me totum in patris potestatem, patris me imperio & voluntati deinc submitto. Militum more, qui de victoria desperantes, se in hostium potestatem dedunt. Sic Andr. 5.2.26. *Tibi, pater me dedo: quidvis oneris impone, impera.* 6 Temperantior, modestior.

SY.

Sy. 1 Nihil me fefellit: 2 cognita eſt, quantum audio 3 hujus verba. 4
Iſtuc tibi 4 ex ſententiâ tuâ obtigiſſe lætor.
Cl. O mi Syrè! 5 audiſtin' obſecro? Sy. 6 quid ni? qui 7 uſque unà affuerim.
Cl. Cui 8 æquè audiſti commodi quidquam eveniſſe? Sy. 9 nulli.
Cl. Atque 10 ita me Dii ament, ut ego nunc non tam 11 meæpte causa
Lætor, quàm 12 illius: quam ego ſcio 13 eſſe honore quovis dignam.
Sy. Ita 14 credo: ſed nunc, Clinia, 15 age, 16 date mihi viciſſim: 10
Nam 17 amici quoque 18 res eſt videnda, 19 in tuto ut 20 collocetur,

1 Non erravi, cum ita eſſe indicavi, hæc res non latuit me, hanc rem non ignoravi, 2 Antiphila eſt recognita à parentibus. 3 Cliniæ. Hoc autem ſecum dixit: deinde convertit ſermonem ad Cliniam. 4 Eveniſſe, ſucceſſiſſe tibi, ut volebas, ſc. quod habeas jam puellam iſtam, quam deſideraſti jamdudùm. Sic in Adelph. 3,3. *Piſces ex ſententia meâ ſunt* 5 An intellexiſti rem totam, ut facta eſt, de agnitione Antiphilæ? 6 Quare non audiviſſem? 7 Aſſiduè, ſemper, ſc. cùm Soſtrata marito commemoraret, quæ ad agnitionem Antiphilæ ſpectant. 8 Ita ut mihi. 9 Evenit. æque commodi quidquam. 10 Affirmantis ſeu jurantis formula eſt. 11 Mea ipſius. 12 Antiphilæ. 13 Quemlibet honorem meruiſſe. 14 Eſſe honore quovis dignam. 15 Hortantis eſt. 16 Obſequere mihi contra, ut tibi ſum obſecutus, fac, quod peto. *Damus* amicis: *Dedimus* autem hoſtibus. *Damus* propriè animo repetendi; *Dedimus* autem, quæ in perpetuum damus. Unde *dedere* ſe hoſtibus dicitur; & qui ita ſe dedunt, *Deditiii* vocantur. 17 Cljtiphonis. 18 Negotium, cauſa. 19 Ut careat periculo culpationis & ignominiæ. 20 Conſtituatur, id eſt, adjuvandus eſt quoque amicus, ne quid illi incommodi accidat.

21 Ne

1 Ne quid de amicâ nunc senex .... Cl. 2 ô Jupiter! Sy. 3 quiesce.
Cl. 4 Antiphila mea 5 nubet mihi. Sy. siccine mihi 6 interloquere?
Cl. Quid faciam, Syre mi? gaudeo: 7 fer me. Sy. 8 fero herclè verò.
Cl. 9 Deorum vitam adepti sumus Sy. 10 frustrâ operam, opinor, sumo.
Cl. Loquere, audio. Sy. at jam 11 hoc non ages. Cl. 12 agam. Sy. videndum est, inquam,
13 Amici quoque res, Clinia, tui in tuto ut collocetur:
14 Nam si nunc 15 à nobis abis, & 16 Bacchidem 17 hic relinquis,
18 Senex resciscit illicò esse amicam 19 hanc Clitiphonis:

1 Ne quid de Bacchide resciscat Chremes, quod sit Clitiphonis amica: quia prius volo eum emungere argento. 2 Exclamantis est præ magna lætitia. 3 Ab illa gaudii intemperantia, id est, noli sic clamare, ut mihi auscultes. 4 Hæc cùm τῷ ô *Jupiter* continuanda sunt. Commemorat enim suum gaudium. 5 *Nubere* est mulierum, & regit Dativum. *Ducere* vero est virorum, & adsciscit Accusativum. 6 Interpellas, impedis, quasi loquaris inter sermonem meum, illum tuo interrumpendo. Al. *mihi*. 7 Patere, tolera verba mea inconsiderata. 8 Fero te quidem, sed ægrè & molestè. 9 Videmur in cœlo esse, felicissimi sumus ego & Antiphila. Deorum enim vita lætitiæ & felicitatis plena est, & *voluptates eorum propriæ sunt* And. 5,5,3. 10 Frustrà labóro apud te verba facere, cùm tu gaudio desipiens, aures mihi non præbeas. 11 Non audies me, hùc non advertes animum 12 Audiam te. 13 Clitiphonis. 14 Αἰτιολογία ab incommodis & periculis. 15 Ex nostris ædibus. 16 Solam. 17 In ædibus Chremetis. 18 Chremes. 19 Bacchidem.

Si 1 abduxeris, 2 celabitur itidem, ut celata, 3 adhuc eſt.

CL. At enim 4 iſtoc nihil eſt magis, Syre, meis nuptiis 5 advorſum:
Nam 6 quo ore 7 appellabo patrem? 8 tenes, quid dicam? Sy. 9 quidni?
CL. 10 Quid dicam? 11 quam cauſſam afferam? Sy. quid nolo 12 mentiare:
13 Aperte, ita ut res ſeſe habet, 14 narrato. CL. 15 quid ais? Sy. 16 jubeo.
Illam te amare, & velle uxorem, 17 hanc eſſe Clitiphonis.

CL. 18 Bonam atque juſtam rem oppidò imperat, & factu facilem.

1 Si Antiphilã duxeris in domũ patris tui, & à nobis removeris. 2 Similiter celabitur eſſe amica Clitiphonis. 3 Hactenus, ad hunc uſque diem. 4 Iſtâ re, quam mones, ſcilicet ſi abduxero Bacchidem. 5 Contrarium. 6 Quâ fronte, quo vultu, quâ facie, quâ confidentia, an pudibunda, an audaci & impudenti? Sic dicimus, quando aliquid pudendum commiſimus. In ore enim & facie pudoris ſigna maxime apparent. 7 Alloquar, rogabo patrem, ut mihi Antiphilam, filiam Chremetis, det, ſi ſciat, meam amicam eſſe meretricem? 8 Intelligiſ-ne, quid velim dicere? ſcilicet de pudore patris, ſi ante oculos adducam ipſi meretricem. 9 Quare non intelligerem meũ tuum? 10 Quin enim dicam? 11 Quid cauſæ dicam, propter quam abduxerim eam mecum? 12 Ut mentiaris apud patrem. 13 Clare. 14 Ei, ſcilicet patri tuo. 15 Admirantis. 16 Volo te aperte narrare vel dicere, quod tu ames Antiphilam, & quod tu velis habere eam uxorem. 17 Et jubeo te dicere. Bacchidem amari à Clitiphone. 18 Benè Calphurnius εἰρωνικῶς dici notat: q. d. valde malam & injuſtam rem, & factu difficilem mihi imperas vel ſuades.

Et 1 scilicet jam me hoc voles patrem exorare, ut 2 celet
3 Senem vostrum. Sy. 4 imò ut 5 rectâ viâ rem narret 6 ordine omnem. CL. 7 hem!
8 Satin' sanus es aut sobrius? tu 9 quidem 10 illum planè 11 perdis:
Nam 12 quî 13 ille poterit esse 14 in tuto? dic mihi.
Sy. 15 Huic equidem consilio 16 palmam do: 17 hîc me magnificè effero,
18 Qui 19 vim tantam in me & potestatem habeam tantæ astutiæ,
Vera dicendo ut 20 eos ambos fallam; ut, cùm narret 21 senex
Vester 22 nostro, esse 23 istam amicam 24 gnati, 25 non credat tamen.
CL. At 26 enim spem 27 istoc pacto rursum nuptiarum omnem eripis?

1 Certè, procul dubio. 2 Illam rem de Bacchide. 3 Chremetem. 4 Sed volo. 5 Apertè & sine ambagibus. 6 Per ordinem. 7 Indignantis est. 8 Satis ne es sanæ mentis & non temulentis? 9 Equidem, certe. 10 Clitiphonem. 11 Al. *prodis*. 12 Quomodo 13 Clitipho. 14 Sinè periculo cognitionis totius facti, si dixero, Bacchidem esse amicam Clitiphonis. 15 Meo. 16 Maximam victoriam concedo, id est, hoc consilium præfero cæteris omnibus. *Palma* autem est signum victoriæ, & per Metonymiam significat ipsam victoriam. Vide Eun. 5. 4. 8. 17 In hac actione me supra modum extollo, ecchoo. 18 Quod, quia. 19 Efficaciam. 20 Senes, scilicet Menedemum & Chremetem. 21 Hæc omnia Pater Menedemus. 22 Scilicet *seni*, id est, Chremeti. 23 Bacchidem. 24 Filii sui Clitiphonis. 25 Q. d. in quo decipietur. 26 Certè. 27 Eo modo, scilicet ut dicam patri Bacchidem esse amicam Clitiphonis, & Chremes audiat ex patre.

Nam

Nam dum amicam 1 hanc meam esse 2 credet, 3 non committet filiam.
Tu fortasse, quid 4 me fiat, 5 parvi pendis: 6 dum illi consulas.
Sy. Quid, 7 malum! me 8 ætatem censes velle 9 id adsimularier?
10 Unus est dies, dum 11 argentum eripio: 12 pax: 13 nihil amplius.
Cl. 14 Tantum sat habes? 15 quid tum quæso, si 16 hoc pater 17 relciverit? 40
Sy. 18 Quid si, redeo ad illos, qui ajunt, *quid si nunc cœlum 19 ruat?*

1 Bacchidem. 2 Chremes. 3 Non tradet, non collocabit nuptui mihi filiam suã Antiphilam. 4 De me. 5 Parvi ducis, parum curæ habes. 6 Dummodò Clitiphoni provideas. 7 Malum tibi sit. Imprecantis est. Cic. *Quæ, malum est ista ratio?* 8 Diu, in perpetuum. Sic. in Eun. *Jamdudùm, ætatem.* 9 De Bacch. de fingi, scil. ut credat pater tuus eam esse amicam Clitiphonis? 10 Brevissimum est tempus. 11 Pecuniam, quam Clitipho promisit Bacchidi, astute Chremeti extorqueo. 12 Tantum est, sat est. Vide supià, 2, 3, 50. 13 Peto, *vel*, requiritur ad hanc rem, erepto argento scilicet. 14 An sufficit tibi hoc, dum unum illum diem habes, in quo argentum extorqueas? Repetitur ex oratione Syri, qui dixerat *Unus est dies dum argentum eripio: pax*, id est, tantum est; repetit Clinia: *tantum sat habes?* 15 Sc *accidet, fiet.* 16 Hanc simulationem ad eum decipiendum. 17 Clitiphonis, sc. Chremes. 18 Indignatus Syrus tot repetitionibus Clitiæ dicentis: *si hoc, vel illud*, &c. usus est proverbiali Ironia in eos, qui rutissimis in rebus omnia timent, ac dicere solent, *quid si hoc, quid si illud accideret?* & ultendo suo responso, talia dicta esse ridicula. 19 Deorsum labatur: quod dictum est ridiculum dicto. Hoc dictum unde profectum sit, docet Aristoteles l. 5. Phys. scribens, priscis & rudibus mortalibus persuasum fuisse, cœlum Atlantis humeris sustineri: quod si ille se subduxisset, fore ut è sublimi in terram decideret.

CL. 1 Metuo, quid 2 agam. Sy. 3 metuis? quasi non 4 ea potestas sit tua,
Quo velis in tempore ut 5 te exsolvas, rem facias palàm.
CL. 6 Age, age, 7 traducatur Bacchis. 8 optumè: 9 ipsa exit foras.

1 Incertus sum, dubito. 2 Incipiam præ metu. 3 dubitas incertus es? 4 Tanta. 5 Liberes prorsus eo metu, quod dicis te metuere. 6 Consentientis vox. 7 Deducatur ad me, ut celetur itidem, ut celata adhùc est. 8 Tempestive, opportune. 9 Bacchis egreditur è domo Chremetis, in qua erat.

ACTUS IV. SCENA IV.

BACCHIS, CLINIA, SYRUS, DROMO, PHRYGIA.

BA. SAtis 1 pol 2 protervè me Syri promissa 3 hùc 4 induxerunt,
5 Decem minas quas mihi dare pollicitus est: quod si 6 is nunc me

1 Adverbium jurantis Bacchis, irata ob decem minas nondum traditas, abituram se simulat: cum Syro expostulat. Tandem placata suasu ejusdem, cum omni strepitu ac turba transit ad Menedemum tantisper, dum Chremes fallatur. 2 Petulanter, inconsideratè ἀσκέπτως. 3 Ad Clitiphonem. 4 Bonis & magnificis verbis. *Inducitur* aliquis, cum verbis alterius decipitur. 5 Propter centum coronatos, Guyetus hoc appositive dictum vult per ἀντίπτωσιν, scilicet Syri promissa, quæ sunt decem minæ. Plaut. Amph. *Naucratem quem convenire volui, in navi non erat.* Noster Eunuch. *Eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit?* Malim tamen istum accusativum regi à verbo æquipollenti, nempe *si is me deceperit*, idem est ac si dicas, *si non dederit*. *Una* autem *mina* valet decem coronatis: *decem* ergo *minæ* valent centum. 6 Syrus non dederit pecuniam.

Dece-

Deceperit? 1 sæpè obsecrans me, ut 2 ve-
niam, frustrà veniet:
Aut quùm venturam dixero, & 3 consti-
tuero: quùm 4 is certè
5 Renunciârit? Clitipho cùm spe 6 pendebit
animi; 5
7 Decipiam, ac non veniam: 8 Syrus mihi
tergo pœnas pendet.
CL. 9 Satis scitè 10 promittit tibi. SY. atqui
tu 11 hanc 12 jocari credis?
13 Faciet, nisi 14 caveo. BA. 15 dormiunt:
pol ego illos 16 commovebo.

1 Ordo est: *Sæpè venit obsecrans me frustrà, ut veniam*, id est, Syrus sæpè frustra obsecrabit me, ut veniam. 2 Ad Clitiphonem. 3 Confirmavero, id est, certum diem & horam adventus dixero. *Constituere* enim ἐλλειπτικῶς dicitur pro constituere diem, horam, &c. rei alicui agendæ. Sic JUV. *Aut ubi nocturna Numa* constituebat *amica*. 4 Syrus. 5 Retulerit pro certo hero suo Clitiphoni, scilicet me venturam. 6 Anxiè exspectabit, vehementer excruciabitur, sollicitus & dubius, quasi suspensum animum gerens. 7 Tum ego fallam eum. 8 In ultionem injuriæ meæ dorso suo pœnas persolvet, ita ulciscar Syrum: verberabitur enim, si hero renunciaverit pro certo, me venturam, & ego tamen non venero, adeòque spem ejus fefellero: putabit enim Syri negligentia factum, ut pœnas luas, si eam fallas. 9 Bellas res promittit tibi, nempe plagas: hoc dicit a Bacchide non dum visus, & remotior. 10 Minatur pœnas. Virg. 2. Æn. Promisi *ultorem, & verbis odia aspera movi*. 11 Bacchidem. 12 Joco dicere illa? 13 Faciet revera id, quod minatur, id est, revera vapulabo. 14 Providero, ut illi pecunia extorqueatur. 15 Clinia & Syrus securi jam sunt; nec minas meas curant, neque de pecuniis provident: q. d. surdo aure mei negligentes agunt. 16 Excitabo eos, excutiam eis somnum.

1 Mea Phrygia, audistin'modò iste 2 homo quàm 3 villam demonstravit 9
Charini? PH. 4 audivi. BA. 5 proximam esse huic 6 fundo ad dextrâm? PH. 7 memini.
BA. 8 Curriculo percurre: apud 9 eum 10 miles 11 Dionysia agitat.
SY. 12 Quid hæc inceptat? BA. dic me 13 hîc 14 oppidò esse 15 invitam, atque 16 asservari:
17 Verùm aliquo pacto 18 verba me his daturam esse & 19 venturam. 13
SY. 20 Perii herclè! Bacchis, 21 mane, mane: quò mittis 22 isthanc quæso!

1 Apostrophe ad ancillam. 2 Miles scilicet. 3 Domum agrestem. 4 Descriptio ancillæ eleganter edoctæ, ut subserviat orationi dominæ suæ, totam historiam fingentis, utcunque opus erat, verbis. 5 Nonne audivisti, eam villam esse proximam, &c. 6 Prædio. *Fundus* est pars agri, & quævis possessio rustica: ita dicta, quòd *fundat* quotannis multa: singula enim prata, singulæ vineæ, singuli horti, singula pomaria, &c. singuli fundi sunt, idque in agro tantùm. 7 Recordor eum demonstrasse ita. 8 Continuato cursu, celeriter eo curre, propera quasi curru celeriter vecta. 9 Charibum. Meretrix argentum extorquere cupiens, alterius amatoris mentionem injecit, convolvens se constituisse, ut ad convivium illùc veniret. 10 Meus amator. Hic est, de quo Syrus suprà dixit 2, 3, 124 *Nam quendam miserè offendi ibi militem ejus noctem orantem*. 11 Festa Bacchi, sive Bacchanalia, quibus adesse solent, celebrat. De *Dionysiis* vide suprà 1, 1, sub finem. 12 Quid hæc Bacchis de novo molitur & parat? 13 Apud Chremetẽ. 14 Valde. 15 Contra voluntatẽ meam ex fastu. 16 Detineri, cum studio & diligenti inspectione servari. Sic in Andr. *Cura* asservandum *virginem*. 17 Sed dic, &c. 18 Me decepturam hos, qui me hîc habent, quacunque ratione. 19 Ad militem. 20 Hæc ad spectatores conversus Syrus dicit, ita ut Bacchis non audiat. 21 Exspecta paulisper. 22 Phrygiam.

Jube

Jube 1 maneat. BA. 2 i. Sy. 3 quin, eſt para-
tum argentum. BA. 4 quin ego maneo.
Sy. 5 Atqui jam dabitur. BA. 6 ut lubet, num
ego 7 inſto? Sy. at ſcin' 8 quid, 9 ſodes?
BA. Quid? Sy. tranſeundum nunc tibi ad
Menedemum eſt, & 10 tua pompa 17
Eò traducenda eſt. BA. quam rem agis 11
ſcelus? Sy. ego argentum 12 cudo,
Quod tibi dem. BA. dignam me putas, quam
13 illudas? Sy. 14 non eſt temerè.

1 Sc. ut. 2 Diſcede tu Phrygia, quod te facere juſſi. 3 Verùm, ſed. 4 Q.d. Quid dicis ut maneam? Non vides me hìc manere? Et idẽ verbum, *quin* repetit more iratorum. 5 Sed ſtatim dabitur tibi argentum. 6 Dabis argentum, ſi quando lubebit: deturne nec ne non curo amplius: ergo ulteriùs non inſtabo tibi: ſed ſi non accipiam, vapulabis. His enim verbis quaſi blandiendo Syro minatur Bacchis, fingitque ſe non magnopere curare ut habeat argentũ; cum tamen in eo illi ſint omnia, cuique nihil præter pretium dulce erat jamdudum. 7 Urgeo ut des argentum? Q.d. non 8 Faciendũ tibi ſit? 9 Quæſo, precor. Blandientis eſt. 10 Nobilis tuus comitatus (ſc. ancillæ decẽ, & cæteri ſervi comites, qui venerunt, aurum, veſtes & Mundus muliebris) ad Menedemũ transportandus eſt. Ita Plautus de ſervili comitatu; Curcul. 5, 1. & 2. *Quæ te hoc no-ctis dicam proficiſci foras cũ iſtoc ornatu, cumq; hac* pompâ, *Phædrome? Pompa* Græca vox eſt, ſignificatque apparatum ſolennem cum oſtentatione, & ſpecie quadam triumphi. Hinc & *funerum*, *ac ludorum* ac *ſpectaculorum pompæ* dicuntur. 11 Sceleſte. 12 Paro, quod tibi promiſſum eſt per dolum, argentum inveniam, quaſi fabricarem illud: nã propriè *cuditur* argentum, dũ imprimitur. *Cudo* enim eſt ferio, tundo: *incus*, *incudis*, dicitur inſtrumentũ, in quo aliquid *cudimus*, id eſt, feriendo ſeu tundendo formamus. Elegans eſt Metaphora ſumpta à fabris. 13 Irrideas? Dicimus autem *illudo te*, & *tibi* & *in te*, tam in accuſativo, quàm in ablativo. 14 Hoc, quod molior, non paratur inconſulto, ſine cauſâ neceſſaria, id eſt, non illudo tu vera cauſa eſt, vera ratio eſt, ob quam volo te ad Menedemum tranſire.

BA. Etiam-ne tecum 1 hîc res mihi eſt? Sy. 2 minimè: tuum tibi reddo.

BA. 3 Eatur. Sy. 4 ſequere hac. 5 Heus Dromo. DR. 6 quis me volt? Sy. Syrus. DR. quid eſt rei?

Sy. Ancillas omnes Baccidis 7 traduce hùc 8 ad vos 9 properè.

BA. 10 Quam ob rem? Sy. ne 11 quæras: 12 efferunt, 13 quæ ſecum hùc attulerunt: 14 Sperabit ſumptum ſibi ſenex eſſe 15 harunc abitu levatum.

16 Næ 17 ille haud ſcit, hoc paullùm lucrî quantum ei 18 damni 19 apportet.

20 Tu neſcis id quod ſcis, Dromo, ſi ſapies. DR. 21 mutum dices.

1 In hac re, ut ad Menedemum traducar? Q. d. Non ergo tantùm apud Chremetem, ſed *etiam hîc* apud Menedemum mihi tecum erit negoti? Hoc Indignabunda Bacchis dicit. 2 Tibi quidem rei nihil mecum eſt, ſed nonnihil mihi tecum: argentum enim cudo, ut tibi reddam decem illas minas, quas tibi me daturũ promiſi. 3 A me & ancillis meis ad Menedemum. 4 Sequere me, Bacchis, hac. 5 Vocantis particula. 6 Hæc Dromo loquitur ex oſtio. 7 Pro *traduc.* 8 In ædes heri tui Menedemi. 9 Feſtinanter, celeriter. 10 Quare traducam. 11 Interroges. 12 Ancillæ exportent ea, quæ, &c. 13 Sc. veſtes, aurum. Indicat meretrices furaces eſſe ſolere, & habere viſcatas manus. 14 Chremes ſperabit Impenſam eſſe diminutam ſibi diſceſſu harum mulierculârum. 15 Bacchidis & ancillarum. 16 Certè. Affirmandi Adverbium eſt. 17 Chremes ſenex. 18 Obcentum coronaros, quibus emungendus eſt. 19 Adferat. 20 Hunc verſum Eugraphius benè explicat: *id age, ut ne ſciſſe videaris.* Q. d. Quod ſcis, perinde contine atque diſſimula, quaſi neſcias. Sic Eun. 4, 4. *Pol, ſi ſapis, quod ſcis, neſcis.* Guxetus ejicit, tanquam ex Eunucho interpolatum. Dixit enim Syrus, *ne quæras*, Ergo nihil ſciebat Dromo; quare id tacuiſſe non opus fuit. 21 Adeò ſcilicet ſum taciturus, neque verbotum quicquam locuturus.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA V.

CHREMES, SYRUS,

CH. 1 ITa me dii amabunt, ut nunc Menedemi 2 vicem
Miseret me, tantum deveniſſe ad 3 eum mali.
Illanc-cine 4 mulierem alere 5 cum illâ familia?
Etsi scio hosce aliquot dies non 6 sentiet:
7 Ita magno desiderio fuit-ei filius.
Verùm ubi videbit 8 tantos sibi sumptus domi
Quotidianos fieri, nec fieri, 9 modum,
Optabit rursum ut abeat ab se filius.
Syrum 10 optumè eccum. Sy. 11 cesso hunc adoriri? CH. 12 Syre. Sy. 13 hem!
CH. 14 Quid est? Sy. te mihi ipsum 15 jam dudùm optabam 16 dari.

1 Per fallaciam Syrus ab hero Chremete argentum accipit. Menedemi rursus miseretur Chremes ob traductam ad illum cum omni pompâ sumptuosam Bacchidem: quam Cliniæ, non sui filii Clitiphonis, amicam putat. 2 Sc. *ob* vel *propter* fortunam Menedemi, vel loco Menedemi, id est, causa sua. 3 Menedemum, id est, quòd tantùm mali ad eum devenit. 4 Bacchidem, quæ est sumptuosa. 5 Cum tanto ancillarum comitatu? 6 Incommodum. 7 Adeò, tantopere desideravit filium. 8 Tantas impensas quotidiè faciendas fieri sibi domi videbit Menedemus. Amplificat sumptus à magnitudine & diuturnitate temporis. 9 Finem in sumptibus. 10 In tempore, opportune eum venientem. 11 Quid moror Chremetem quasi ex insidis & de improviso invadere sive aggredi? *Adoriri* enim is dicitur, qui insidiosè & repente aliquem invasit. Metaphora à re militari & latronibus. 12 Vocando Pronuntiandum. 13 O here! Vox gaudentis. 14 Quod tam lætus sis. 15 Longo ante tempore. 16 Sc. *obviam*: vel *dari* simpliciter, id est, offerri, occurrere.

CH. Videre egisse jam nescio quid cum Syro.
SY. 2 De illo, quod dudum? 3 dictum factum reddidi.
CH. 4 Bonan' fide? SY. 5 bonâ herclè. CH. non possum 6 pati,
7 Quin tibi caput demulceam: accede hùc. Syre:
Faciam boni tibi aliquid pro 8 istâ re, ac 9 lubens.
SY. At si scias, quam 10 scitè in mentem 11 venerit.
CH. 12 Vah! 13 gloriare eveniisse 14 ex sententiâ?
SY. 15 Non herclè verò: 16 verum dico. CH. dic, quid est?
SY. 17 Tui Clitiphonis esse amicam hanc Bacchidem
18 Menedemo dixit Clinia, & 19 eâ gratiâ

1 Mendemo, eum sc. fallendo, ut ego postulaveram. 2 Dicis me egisse de illa re, scil. de eo fallendo, de quo paulò antè egeramus? *Act.* 3. Sc. 2. v. 1. *Hæc illæ circumcursa*, &c. Hoc dicit Chremes propter præcedentia illa Syri: *te mihi ipsum jam dudum optabam dari*. 3 Cùm dixisses, factum continuò reddidi. Proverbialis figura, quâ nihil in negotio procurando prætermissum significamus. Potest etiam dici esse proverbium celeritatis. Sic Andr. 2. 3. 7. Dictũ ac factũ, *invenerit aliquam causam, quamobrem ejiciat oppido*. 4 Verene illa dicis? Namque (autore Cicerone Officio 1.) *est dictorum conventorumque constantia & veritas*. 5 Sc. *fide dico*. 6 Me continere, durare, χαρτερεῖν. 7 Quod non suaviter tibi attrectem caput: Quod pueris fieri solet per blanditiarum delicias ab iis, qui eos collaudant. 8 Illa fallacia. 9 Lubenter, bono animo. 10 Pulchrè, ingeniosè. 11 Ista fallacia, sc. *gratulaberis mihi amplius*. 12 Interjectio irridentis est hic: sed tamen joco eum illudit, non seriò. 13 Al. *variolare*: id est, inanè divinas. 14 Ut volebas? 15 Glorior. 16 Sed tantùm dico. 17 Scil. *filii*. 18 Patri. 19 Ea causa, propterea.

Se-

Secum 1 adduxisse, ne tu 2 id 3 persentiscere.
Ch. 4 Probe 5 dic sodes. Ch. 6 nimium inquàm. Sy. 7 imò sic satis.
Sed porrò auscultas 8, quod supereſt, fallaciæ.
Sese 9 ipse 10 dicet tuam vidisse 11 filiam:
Ejus 12 sibi complacitam formam, postquam aspexerit:
Hanc se 13 cupere uxorem. Ch. 14 modo ne 15 quæ inventa est? Sy. 16 eam:
Et quidem jubebit 17 posci. Ch. quamobrem 18 istud, Syre?
Nam 19 prorsùm nihil 20 intelligo. Sy. 21 vah 22 tardus es
Ch. 23 Fortasse. Sy. argentum 24 dabitur 25 ei ad nuptias,
Aurum, atque vestem, 26 qui ..... 27 tenesne? Ch. comparet?

1 In domum patris. 2 Esse amicam filii. 3 Animadvertere. 4 Recte excogitatum est. 5 Sc. *veritatem*. 6 Probissime factum est. 7 Mediocriter invêtum est. 8 Sc. *id*. 9 Clinia. 10 Patri suo. 11 Antiphilam. 12 Dicit etiam pulchritudinem filiæ complacuisse sibi: nam *complatet* facit in perfecto *complacui* & *complacitus sum*. 13 Sc. *dicet*. 14 Paulò antè. 15 Eam ne dicis, quæ modò inventa est mea filia. 16 Dico, quæ inventa est, *vel*, eam cupit uxorem. 17 Faciet ut per aliquos à te filia tua petatur in uxorem: quod facit Menedemus Sc. 2. 18 Sc. *dicis*, vel *fieret*? 19 Omninò. 20 De hac causa. 21 Interjectio indignantis. 22 Hebes & obtusus ingenio, quòd me intelligere non possis. 23 Possibile est me esse tardum. 24 A Menedemo. 25 Clinia. 26 Quo argento aureos annulos, cæteraque aurea ornamenta (materia pro materiato) & pretiosas vestes, &c. per Aposiopesin (supplet Chremes) *comparet*, id est, emat filiæ ad nuptias honestè celebrandas. Simile est illud. Andr. 3. 1. L. *Bonum ingenium narras adolescentis*. M. *optimum*. 27 Intelliges-ne, scis ne quid dicere velim.

Sy. 1 Idipsum: Ch. at ego 2 illi neque 3 do, neque 4 despondeo.
Sy. Non? quamobrem? Ch. quamobrem me rogas? 5 homini. Sy. 6 ut lubet,
Non ego dicebam 7 in perpetuum ut illam illi dares,
Verùm ut 8 simulares. Ch. 9 non mea est simulatio:
10 Ita tu isthæc tua misceto ne me admisceas.
Egon' cui 11 daturus non sim, ut 12 ei 13 despondeam? 36
Sy. 14 Credebam. Ch. 15 Minimè. Sy. 16 Scitè 17 poterat fieri:
Et ego 18 hoc: quia 19 dudùm tu tantopere 20 jusseras,
21 Eò cœpi. 22 Ch. credo. Sy. ceterùm equidem isthuc, Chreme,

1 Sc. *est*. 2 Cliniæ. 3 Filiam. 4 Promitto futuram sponsam filiam meam. 5 Ex Andr. 5, 1. *homini adolescentulo, in alio occupato amore, ab horrenti ab re uxoria.* Perdito fugitivo, qui a patre aufugerat suo, & (ut putabat Chremes) Bacchidi, meretrici superbæ & sumptuosæ, addictissimo, ei ego *filiam darem in seditionem atque incertas nuptias?* 6 Scil. *facias*. 7 Tibi. 8 Modò, nunc. 9 Ut totam vitam decet, me, qui vir gravis sum, simulare, id est, aliud verbis, aliud animo velle. Supra dixerat Syrus, *mentiri non est meum* reddit illi Chremes, *non mea est simulatio*. 10 Ita tu tuas technas & fallacias confundito seu effugito, ut sine me hæc perficias. 11 Ex animo. 12 Cliniæ. 13 Promittam futuram sponsam? *Tò despondere* hic de patre sponsæ dictum; ut Andr. 1, 1. de patre sponsi, *Placuit despondi*, &c. promiscuè enim usurpantur à probatissimis autoribus. 14 Tibi persuadeo: hoc posse, ut assimules interim. 15 Hoc facturus sum. 16 Commode. 17 Sc. *id*. 18 Consilium de extorquendo argento. 19 Antehac. 20 Ut fingerem aliquam technam in fallendo Menedemo. 21 Ideò, ob eam causam. 22 Machinatus sum.

1 Æqui bonique facio. Ch. atqui cùm maxumè 40
2 Volo te dare operam ut 3 fiat: 4 verum aliâ viâ.
Sy. Fiat: 5 quæràtur aliud. 6 Sed illud quod tibi
Dixi de argento; quod 7 ista 8 debet Bacchidi,
Id nunc 9 reddendum 'st illi. 10 Neque tu scilicet
11 Eò nunc confugies, 12 quid meâ; nùm mihi 13 datum 'st? 45
Nùm jussi? nùm 14 illa 15 oppignorare filiam
Meam 16 me invito potuit? verùm 17 illud, Chreme,
18 Dicunt: 19 *Jus summum, sæpè summa est* 20 *malitia.*

1 Boni facio, & consulo. Sunt phrases ἐλλειπτικαὶ; plene primùm dicebatur, *boni causâ facio*, *boni causâ consulo*. 2 Cupio. 3 Ut fallatur Menedemus 4 Sed volo id fieri alio modo, ne me admisceas. 5 Aliud commodius consilium fallendi Menedemum excogitetur. 6 Depulsus eo, quod agitaverat, consilio Syrus, aliò vertit. 7 Antiphila filia tua. 8 Quia ab anu Corinthia, quæ mortua est, data fuit pignori. 9 Est enim necesse, filiam ab oppignoratione prius liberari, quàm ea dispendeatur alteri. 10 Per occupationem occurrit vererator servus iis, quæ poterat Chremes obiicere & respondere. 11 Ad eas rationes quæ sequuntur, recurres, dicendo: *quid mea*, &c. 12 Refert, aut interest. 13 Argentum. 14 Anus Corinthia. 15 Pro pignore dare apud Bacchidem. 16 Me nolente. Q.d. Filia mea me patre inscio est oppignorata: contractus igitur est invalidus. 17 Proverbium. 18 Homines vulgò. 19 Nimius juris rigor. A jure summo ad æquitatem invitat Syrus Chremetem, quæ est propria bonorum virorum laus. *Summum jus* dicitur, quando leges sine aliquâ mitigatione observantur: *æquitas* mitigatio legum propter justam causam, sive summi juris remissio. 20 Injuria. Cic. lib. 1. de Offic.

CH. 1 Haud faciam. Sy. imò, aliis si 2 licet,
3 tibi non licet:
4 Omnes te in 5 lautâ, & 6 benè auctâ parte putant.
CH. Quin egomet jam ad 7 eam 8 deferam.
Sy. imo 9 filium
10 Jube potiùs. CH. 11 quam ob rem? Sy.
quia 12 enim in 13 eum suspicio 'st
Translata amoris. CH. 14 quid tum? Sy.
quia videbitur
Magis verisimile 15 id esse, quùm 16 hic 17
illi 18 dabit:
Et simul 19 conficiam facilius ego, quod 20
volo.
21 Ipse adeò est: abi, effer argentum. CH.
22 effero.

1 Non confugiam ad eas- sationes summi juris. 2 Sequi juris rigorem, uti summo jure. 3. Qui sc. dives. es. 4. Omnes enim existimant te esse divitem civem. 5 Splendidâ. 6 Quæ ampla est, ut possis mutuum reddere. 7 Bacchidem. 8 Decem minas. 9 Clitiphonem. 10 Deferre argentum ad eam. 11 Juberem filium deferre. 12 Certè. 13 Filium tuum, quem Menedemus putat esse amatorem Bacchidis. 14 Quid inde sequitur, si translata est in eum amoris suspicio? 15 Quod Bacchis sit amica Clitiphonis. 16 Filius Clitipho. 17 Bacchidis. 18 Argentum. 19 Efficiam, perficiam, id est, facilius Menedemum decipiam, sub specie tui decipiendi. 20 Conficere. 21 Clitipho certè advenit. 22 Mox elaturus sum: ut, *mox huc revertor*, & similia.

ACTUS IV. SCENA VI.

CLITIPHO, SYRUS.

CL. 1 NUlla est tam 2 facilis res, 3 quin difficilis fiet,

1 Redit Clitipho iratus, verùm à Syro placatur, cùm paratum argentum, & Bacchidem esse apud Menedemum intelligit: simulque, quibus moribus verbisque uti debeat apud patrem, præscribit. 2 Inter omnes actiones humanas. 3 Ut mos. Quam

Quam 1 invitus facias: 2 vel me hæc 3 deambulatio,
4 Quàm non laborioſa, 5 ad languorem dedit:
Nec quidquam magis nunc 6 metuo, quàm ne 7 denuò
8 Miſer aliquò 9 extrudar hinc, ne accedam ad Bacchidem.
10 Ut te quidem omnes Dii, Deæ, 11 quantum eſt, Syre!
Cum tuo iſthoc 12 invento, cumque 13 incepto 14 perduint,
Hujuſmodi mihi res ſemper 15 cõminiſcere,
16 Ubi me 17 excarnifices. Sy. 18 I tu hinc quò dignus es,
19 Quàm penè tua me 20 perdidit protervitas!

1 Nolens. Ovid. *Et non ſentitur ſedulitate labor.* 2 Etiam. 3 Quæ debebat afferre voluptatem. 4 Quamvis ſit facilis. 5 Reddidit me plane deſeſſum: quia eam invitus ſubivi. Plaut. *Ubi ſepè* ad languorem dederis *eſſonarios lictores.* 6 In meo amore. 7 De novo iterum. & Clitipho. 9 Vi expellar in aliquem locum. 10 Jam videns ſervum, cum eo expoſtulat 11 Quãmum eſt Deorum Dearumque id eſt, quicunque, quotcunque. 12 Figmento. 13 Conſiliõ tuo. 14 Perdant, omni malorum genere te accumulent. Antiquè. 15 Comminiſceris, id eſt, fingis, excogitas. 16 In quibus, id eſt, ex quibus rebus, per quas res. Plaut. Cap. *Hujuſmodi paucas Poëta reperiunt Comœdias*, ubi *boni meliores fiunt.* 17 Minutim excrucies. 18 Abi hinc in malam rem, in malam crucem, quâ dignus es, ut meruiſti. 19 Quàm pene petulantia, audacia, temeritas tua, & incontinentes illæ & ſalaces tuæ manus mea conſilia diſturbaſſent, meque periculo & iræ patris tui obtuliſſent! 20 Apud patrem.

CL. 1 Velîem herclè factum: ita meritu's 2.
Sy. 3 meritus? quo modo?
4 Næ me5 istuc ex te priùs 6 audîsse gãudeo,
Quàm argentum haberes, quod daturus jam fui.
CL. 7 Quid igitur dicam tibi vis? abiisti, mihi
8 Amicam adduxti, quam non liceat tangere.
Sy. 9 Jam non sum iratus: 10 sed sciu'nbi nunc sit tibi 16
Tua Bacchis? CL. 11 apud nos. Sy. 12 non.
CL. ubi ergo? Sy. 13 apud Cliniam.
CL. 14 Perii! Sy. 15 bono animo es: jam 16 argentum ad 17 eam deferes,
Quod 18 ei pollicitus. CL. 19 garris: 20 undè? Sy. à tuo patre.

1 Ut mea protervitas te perdidisset. Defendit Clitipho suam iracundiam. 2 Sc. *meritus es.* 3 Ego ne meritus sum, ut perii ẽ, ut malo mactarer? Loquitur confidenter Syrus, qui conscius sibi est magnorum in Clitiphonem meritorum. 4 Certè, profectò 5 Quod ita velis me perditum. 6 Ne in indignum argentum conferretur. Nam, ut ait Ennius, *Bene facta malè locata, malè facta benè arbitror.* 7 Quomodo igitur vis me loqui te. ũ, qui tantam mihi molestiam confeceris, dum eadem ostentas amicam, & interdicis, meque ne præsentibus quidem bonis frui permittis? Minùs hæc contumaciter, vultuque mitiore dicit. 8 Bacchidem. 9 Jam iram posui, cùm ex te hoc verbum audivi: *Amicam adduxti, quam non liceat tangere.* Verum enim est te mihi jure succensuisse, quòd ab amicâ Bacchide tantoperè prohibitus sis. 10 Interponitur aliqua spei mora, ut augeatur beneficii gratia. 11 Domi nostræ puto eam esse. 12 Est apud vos. 13 Sc. in ædibus Menedemi. 14 Quia est apud Cliniam. 15 Bonum animum habeas. 16 Decem minas, sive decem coronatos. Hoc enim est primarium illud consilium Syri, cujus causâ Bacchidem adduxerat. 17 Bacchidem. 18 Bacchidi. 19 Nugaris, inania dicis. Metaph. ab avibus. 20 A quo id argentum extorqueretur.

CL.

CL. 1 Ludis fortaſſe me. Sy. ipsâ re 2 experibere.

CL. Næ ego fortunatus homo ſum: 3 deamo te Syre.

Sy. Sed 4 pater egreditur: cave, quidquam admiratus ſies,

5 Quâ causâ id fiat: 6 obſecundato in loco: Quod imperabit, facito: 7 loquitor paucula.

1 Illudis, derides. 2 Experire. Archaiſmus olim. 3 Valde amo. Nam hic *de* auget. Gratias agentis eſſe videtur, ut alibi: *amo te, merito te amo*, &c. 4 Sc. *tuus*, nempe Chremes. 5 Quod tibi pecunia tam facile ab eo tradatur, quam ad Bacchidem deferas. 6 Subſervito ei, facito ad nutum ejus, prout locus, id eſt, occaſio ſeu opportunitas poſtulat. 7 Ne ex ſermonibus tuis, ait Eugraphius, naſcatur ulla ſuſpicio.

ACTUS IV. SCENA VII.

CHREMES, CLITIPHO, SYRUS.

CH. UBI 1 Clitipho nunc eſt? Sy. eccum me, 2 inquę. CL. 3 eccum hic tibi.

CH. 4 Quid rei eſſet, dixti 5 huic? Sy. dixi pleraque

CH. Cape hoc 6 argentum, ac 7 defer. Sy. 8 i; quid ſtas? o lapis!

1 Qui argentum ad Bacchidem deferat. Chremes argentum adfert, quod det Clitiphoni: ad poſtremum queritur de ſumptu faciendo filiæ causâ. 2 Dic, reſponde patri. Non enim Clitipho audet intueri patrem. 3 Sc. *me*, id eſt, ecce quem quæris, id eſt, hic tibi adſum. Hic Clitipho Syro præcipienti obſecundare incipit, & in ſequentibus pergit. 4 Quid, aut cur hoc argentum debeat deferri. 5 Filio meo Clitiphoni. 6 Decem minas, id eſt, centum coronatos. 7 Ad Bacchidem proferenda filia. 8 Hæc verba Chremeti Guyetus tribuit, adempta Syro: cui tamen idcò deberi potiùs videntur, ut admiratione cunctantem adoleſcentem impellat, memor præcepti ſui, *cave quicquam admiratus ſies*. 9 Stupide, ignave, Plaut. *Nullum hoc eſt ſolidius ſaxum*, hoc dicit manus clarè.

1 Quin 2 accipis? Cl. 3 cedò 4 sanè. Sy. sequere hac me 5 ocyùs:
6 Tu hîc nos, dum 7 eximus, intereà 8 opperibere,
Nam 9 nihil est, 10 illic quod moremur diutius.
Ch. 11 Minas quidem jam decem habet à mesilia:
Quas pro 12 alimentis esse nunc 13 dico 14 datas.
15 Hasce 16 ornamentis consequenter 17 alteræ:
18 Porrò 19 hæc 20 talenta dotis 21 apposcunt duo.
22 *Quàm multa injusta ac prava 23 fiunt moribus!*

1 Cur non 2 Argentum. 3 Da, porrige mihi, pater, quandoquidem dare lubet. 4 Assentientis est. Sic And. Act. 1. Sc. 3. 25. *S. Nempe ego aperte vis, quæ restant, me loqui?* D. sanè *quidem*. 5 Citò. Syrus callide festinat, ut Clitiphonem, non satis idoneum docto ferre fallaciam, amoveat. 6 Chreme. 7 Ex ædibus Menedemi. 8 Antiquum, pro *opperiris*, id est, exspectabis. 9 Nulla causa est, ob quam, &c. 10 In domo Menedemi. Hoc addit ne Chremes suspicetur, causam quæsitam apud Bacchidem manendi. 11 Centum coronatos. Init rationem tenax senex, quot quantisque auctus sit damnis, inventa filia, ad alimenta, ornamenta, dotem. 12 Nutrimentis, id est, cibo, potu & vestibus. 13 Puto, æstimo. 14 Bacchidi. 15 Decem minas. 16 Proindumentis. 17 Totidem minas, id est, decem. 18 Deinde. 19 Decem minæ pro alimentis & ornamentis. 20 Mille & ducentos coronatos. Talentum valet sexcentis coronatis Gallicis. 21 Mox poscent, adjungent sibi, id est, in dotem accipient: filia enim mea nubilis est. 22 Epiphonema in hominum mores improbos. 23 Ex prava vitæ consuetudine nascuntur! qualis est talis, pecuniæ profusio in liberis educandis; & educandis.

Mihi

Mihi nunc, 1 relictis rebus, inveniendus est 2 Aliquis, labore 3 inventa mea cui dem 4 bona.

1 Omnibus meis negotiis posthabitis. 2 Sc. *Gener.* 3 Parta, quæsita labore meo. Infrà 5. 4 17. *ut feres, quod labore inveneris.* 4 Cum filia dotata.

ACTUS IV. SCENA VIII.

MENEDEMUS, CHREMES.

ME. 1 MUltò 2 omnium nunc me fortunatissimum 3
Factum puto esse, gnate, cùm te intelligo
4 Resipiscere CH. 5 ut errat? ME. te ipsum quærebam, Chreme:
Serva, 6 quod in te est, 7 filium, & 8 me, & 9 familiam.
CH. 10 Cedo, quid vis faciam? ME. 11 invenisti hodiè 12 filiam. 5

1 Chremes, dum Menedemum credit per Syrum decipi, ipse per Syrum & Clitiphonem deceptus est. 2 Sc. *hominum*. Hæc egrediens domo senex, intrò ad filium loquitur. 3 Felicissimum. 4 Resipiscere, id est, è vitiorum gurgite ad sanam mentem & rectam vivendi rationem emergere. *Resipiscere* enim, est ad priorem mentis statum, vel ad meliorem redire. 5 Quantùm fallitur Menedemus, quod filium suum putat resipuisse? Secum ista loquitur Chremes, qui Menedemum credit decipi, cùm ipse decipiatur. 6 Quantum in tuâ potestate sit. 7 Sc. *meam*, id est, Chremiam. 8 Senem. 9 Rem familiarem, facultates. Sic infrà 5, 1. 3 6 *Decem dierum vita mihi est* familia. *Familia* proprie est turba famulorum. Deinde tamen paulatim usus invaluit, ut *familia* appellatione comprehenderentur tam liberi, quam servi, unius patris familias juri subjecti. Post hæc ad eos quoque hoc nomen translatum est, qui ex eadem sunt cognatione ut, *Cæsarum*, *Scipionum familia*. 10 Dic. Dum Menedemus tam accurato initio usus esset, Chremes quid ergo est, inquit, quo filium tuum, & te, & familiam servare possim? 11 Quibus verbis Chremetis felicitatem signari voluit, ut cum honore mox nurū expeteret, cujus agnitionem prædicaverat. 12 Antiphilam.

CH. 1 Quid tum ? ME. hanc sibi uxorem dari 2 volt Clinia.
CH. Quæso, 3 quid tu hominis es. ME. 4 quid ! CH. jam ne oblitus es,
Inter nos quid sit dictum de 5 fallaciâ,
Ut 6 eâ viâ abs te argentum auferretur? ME. 7 scio.
CH. 8 Ea res nunc agitur ipsa. ME. quid dixti, Chreme? 10
Erravi CH. Sic res pacta est. ME. quanta spe excidi 10 !
CH. 11 Imo 12 hæc quidem, quæ apud me est, Clitiphonis est
Amica. ME. 13 sic ajunt. CH. & tu 14 credis? ME. 15 omnia.
CH. Et 16 illum ajunt velle uxorem, ut, cùm 17 desponderim,
18 Des, 19 quî 20 aurum, ac 21 vestem, atque 22 alia, 23 quæ opus sunt, 24 comparet. 15

1 Quid ea res ad te & filium servandum pertiner? 2 Cupit, petit. 3 Qualis tu homo es? 4 Quid ita? 5 Tibi struenda per servum de emungendo argento. Vide supra 3, 1 6 Eo modo, scilicet fingendo filium tuum cupere uxorem. 7 Hoc esse dictum inter nos. 8 Fallacia ipsa, scilicet ut deciplaris, nunc tractatur. 9 Ita est factum, fingitur hoc matrimonium, ut a te pecunia obtineatur filio tuo tradenda. 10 Quia Cliniam sperabam tibi generum fore, & ad frugem se mulierem recepisse credebam. 11 Ironia. Non enim seriò dicit, sed tantùm ut rideat credulitatem Menedemi. 12 Bacchis. 13 Clinia, Syrus & & Dromo. 14 Eam esse amicam Clitiphonis? 15 Scilicet *credo*. 16 Cliniam filium tuum. 17 Sponsam futuram promisero filiam meam Antiphilæ. 18 Tradas argentum. 19 Quo, vel undè. 20 Aureos annulos, cæteraque ornamenta aurea. 21 Vestimenta, 22 Ornamenta muliebria. 23 Quæ ad nuptias requiruntur. 24 Emat sibi.

ME.

ME. 1 Id eſt profectò: 2 id 3 amicæ dabitur.
CH. 4 ſcilicet
Daturum .... ME. 5 ah! fruſtra ſum igitur
6 gaviſus miſer.
Quidvis tamen jam 7 malo, quàm 8 hunc 9
amittere?
Quid nunc 10 renunciem abs te 11 reſponſum, Chreme,
Ne 12 ſentiat me 13 ſenſiſſe, atque 14 ægrè
ferat? 20
CH. 15 Ægrè, nimiùm illi, Menedeme, 16
indulges. ME. 17 ſine:
Inceptum 'ſt: 18 perfice hoc mihi perpetuum,
Chreme.
CH. 19 Dic conveniſſe, 20 egiſſe te de nuptiis.

1 Res ita ſe habet, quemadmodum dixi. 2 Argentum à me extortum. 3 Bacchidi meretrici. 4 Scire licét, manifeſtum eſt, filium tuum Clinian daturum eſſe, quicquid ad aurum, veſtem, aliaque per nupriarum cauſam paranda, abs te petet. Firmat enim Chremes, quod jam divinans dixerat Menedemus *id amicæ dabitur*. Notandum obiter, Infinitivam hanc orationem regi à verbo *ſcire*, quod incluſum eſt particulæ *ſcilicet*. Sic ſupra 2,3. *ſcilicet factutam me eſſe*: & inf. à 5, 11. *continuò* injeciſſe verba *Dromonem* ſcilicet. 5 Interjectio dolentis, quod ſi potuerit ſuâ ſponte animadvertere talem fallaciam. 6 Quòd puratim ſi-lium reſipuiſſe, animumque reverâ ad nuptias adjeciſſe, 7 Perpeti. 8 Filium. 9 Dimittere 10 Illi, nempè filio Cliniæ. 11 *Se eſſe*. 12 Intelligat filius. 13 Percepiſſe iſtam fallaciam, id eſt, ſub ſpecie nuptiarum argentum à me extorqueri. 14 Filius. 15 Times ne ægrè ferat? Corripientis eſt. 16 Permittit quæcunque vult. 17 Permitte hoc mihi. 18 Adjuva me porrò, ſicut ſemel cœpiſti me adjuvare, neque deſtigeris continuandis officiis, quandoquidem hoc facere apud me ſtatui. 19 Dicito filio tuo te allocutum eſſe me, vel hoc negotium te communicaſſe mecum. 20 Mentionem feciſſe, locutum eſſe.

ME.

ME. Dicam: quid 1 deinde? CH. 2 me fa-
ctúrum esse omnia:
3 Generum placere: postremò etiam, si voles,
4 Despousam quoque esse dicito. ME. 5 hem!
istuc volueram.
CH. Tantò 6 ocyùs te ut 7 poscat, & tu id,
quod 8 cupis,
Quàm ocyssimè 9 des.... ME. 10 cupio. CH.
11 ne tu 12 propediem,
Ut istam rem 13 video, 14 istius obsaturabere.
Sed hæc 15 ut ut sunt, 16 cautim, & 17 paullatim 18 dabis,
19 Si sapies. ME. faciam. CH. abi 20 intro:
vide, quid 21 postulet.
Ego domi ero, si quid 22 me voles. ME. sanè 23 volo:
24 Nam te scientem faciam, quidquid egero.

1. Dicam? 2 Scil. *die.* 3 Maritum filiæ meæ placere mihi. 4 In matrimonium illi promissam Antiphilam. 5 Lætantis. 6 Citius sc. hoc audito, quòd sit desponsata. 7 Argentum. 8 Dare. 9 Filio: 10 Dare ocissimè illi argentum. 11 Quantum sumptum quem est facturus, video. 12 Istius te sumtus indulgentia brevi te capiet. 13 Benè paratam jam. 14 Largitionis, vel potius filii cul, id est, nimiam de filio capies satietatem, si multa sint danda. 15 Qualiacunque hæc sunt inter te & filium, quocunque modo isti omnia, quæ dicimus, sese habent, sive ut fallacia, sive non. 16 Callidè seu prudenter, ut quæras causam dandæ pecuniæ. 17 Per particulas, & non multum simul. 18 Illi argentum. 19 Si sapienter agere velis. 20 Ad filium tuum. 21 Petat Clinia. Al. *postulent*, sc. Clinia, Clitipho & Syrus. 22 Sc. *facere*: id est, si mea opera egebis. 23 Sc. *te*. 24 Nam faciam ut scias, faciam te certiorem, consulam. Al. *te sciente*, id est, ex tuo consilio faciam.

ACTUS

ACTUS V. SCENA I.

MENEDEMUS, CHREMES.

ME. 1 EGo me non 2 tam astutum, neque ita 3 perspicacem esse scio:
Sed hic 4 adjutor meus, & 5 monitor, & 6 præmonstrator Chremes
7 Hoc 8 mihi præstat: in me quidvis 9 harum rerum convenit,
Quæ sunt dicta in 10 stultum, 11 caudex, 12 stipes, 13 asinus, 14 plumbeus:
15 In illum nil potest: nam 16 exsuperat 17 ejus stultitia 18 hæc omnia. 5

1 Hic Syri fallacia detegitur per Menedemum, ut Cliniæ nubat Antiphila, Bacchidem Clitiphonis esse amicam Menedemus ostendit. Hujus scenæ initium ex Plauto imitatus est Bacch. 5, 1. 2 Sicut opus est, sicut debebam esse & sum: *vel*, quemadmodum est Chremes meus vicinus. Totũ nãque hoc principiũ Ironicũ est in Chremetẽ: ridet enim eũ, quod foris sapiat, domi desipiat. 3 Subtilẽ. 4 Qui me suis cõsiliis juvat. Ironicè hæc sunt pronuntianda. 5 Suasor. 6 Qui mihi futura præmonstrat de filio, doctor, præceptor. Plaut. Mil. *Atque hæc si præmonstra & præcipe*. Magistri elogio Chremetem honestat, quod is tantum sibi præ Menedemo sapere visus esse, ὡς παιδαγωγεῖν αὐτὸν ἱκανὸς, ut regere ipsum se posse putaret. 7 Eo, id est τῷ non esse astutum & perspicacem, id est, stultitia, stupiditate; atque adeo ut ejus stultitia ne nomen quidem invenerit. 8 Me superat, vincit. 9 Horum nominum. 10 Hominem hebetem. 11 Ista dicuntur in stultum & hebetioris ingenii hominem quemadmodum & in ignavum, *asinus, plumbeus*, &c. *Caudex* vel *codex* propriè prima pars arboris est, cui radices adhærẽt. Al. *caudes*. 12 Truncus. *Stipes* propriè est fustis terræ defixus. 13 Tardus. 14 Obtusus. Undè *plumbeum ingenium* dicitur obtusum, & quod penetrare cogitando non potest. Sunt Insignes Metaphoræ in stupidos. 15 Nihil horum verborum potest convenire in Chremetem. 16 Transcendit. *Est enim proprium stultitiæ, aliorum vitia cernere & oblivisci suorũ*. Cic. Tusc. Quæst. 3. 17 Chremetis. 18 Vocabula. Q.d. Verbis non potest describi ejus stultitia.

CH. 1 Ohe! jam 2 Desine 3 Deos, uxor, 4
gratulando obtundere,
Tuam esse inventam 5 gnatam; 6 nisi illos
ex tuo ingenio judicas,
Ut nihil credas 7 intelligere, nisi idem dictum'st 8 centies.
Sed interim quid 9 illic jam dudum gnatus
10 cessat cum Syro?
ME. Quos ais homines, Chreme, cessare?
CH. 11 ehem! Menedeme advenis? 10
Dic mihi; Cliniæ, quæ dixi, nunciastin'?
ME. 12 omnia.
CH. Quid 13 ait? ME. gaudere adeò occepit,
14 quasi qui cupiunt nuptias.

1 Interjectio est satietatem & fastidium significans. 2 Domo egredienti uxorem castigat is, qui mox experietur, se longè fuisse uxore insipientiorem; quæ filia recuperata gaudet, dum ipse de recuperando filio nullam cogitationem suscipit. 3 Deorum aures molestia afficere, sæpius repetendo. *Obtundit* enim qui sæpe rem tendo aliquid dicit. Metaphora à fabris. Sic Eun. 3, 5. *Qui me sequatur, quoque eam*, *rogitando* obtundat, *enecet*. 4 Operosè gratias agendo, sibique gratulando super inventa filia; velut olim insigni parta victoria Romani Imperatores triumphantes equis albis curruque aurato in Capitolium vecti, Jovi Opt. Max. cæterisque Diis pro felici rerum successu (ut ait Livius) gratulabantur. 5 Filiam Antiphilam. 6 Nisi Deos; tui similes judices. 7 Deos. 8 Sæpissimè. Numerus certus pro incerto. 9 In ædibus Menedemi apud Bacchidem jam dudùm est, quod rediisse debuerunt: promiserat enim celerem reditum Syrus 4, 6. (*Nam nihil est: illic quod maremur diutiùs*) & jusserat adeò herum operiri, dum exirent. 10 Moratur, hæret. 11 Particula ostendens gaudium de adventu. 12 Nunciavi. 13 Filius. 14 Quemadmodum ii gaudere solent, qui vere & serò student ducere uxorem.

CH.

CH. 1 Ha, ha, hæ. ME. 2 Quid risisti? CH. servi venêre in mentem Syri
3 Calliditates. ME. 4 ita ne? CH, 5 voltus quoque hominum 6 fingit scelus.
ME. Gnatus quòd se 7 assimulat lætum, 8 id dicis? CH. 9 id. ME. 10 idem isthuc mihi Venit in mentem. CH. 11 veterator! ME. magis si magis 12 noris, putes, 16
13 Ita rem esse. CH. 14 ain' tu? ME. quin tu ausculta.... CH. 15 mane: hoc priùs scire expeto,
16 Quid perdideris: nam ubi 17 desponsam nuntiasti filio,

1 Particulæ nimii cachinni ejus, qui credebat Menedemum decipi in filio, tanquam qui ficte peteret uxorem. 2 Propter quid, id est, quare. 3 Astutiæ, quas exercuit in te. 4 Sc. *est*, ut in me calliditates suas exercuerit? q. d. non: imò potiùs in te exercuit. 5 Scelestus ille Syrus non se tantùm, sed & alios, ut Clinian, ita instruit ac format, ut vultum capiant, quem præmonstrat. Exemplũ hujus rei habes Phor. 1, 4, 33. & seq. ubi Geta præmonstrator & monitor, Antiphonis vultum fingit. Cæsar. de bel. Gal. *Hi neque* vultum fingere, *neque interdum lachrymas tenere poterant.* Alias *vultum fingere* eleganter dicuntur, qui ipsi vultum suum ad simulandam nunc tristitiam, nunc lætitiam, componunt. 6 Format, facit: quod prorsùs est fingere. Cic. Finxit *enim te ipsa natura ad honestatem, gravitatem, temperantiam, magnitudinem animi, justitiam, ad omnes denique virtutes magnum hominem & excelsum.* 7 Fingit filius meus se esse lætum. 8 Vis hoc dicere, hoc significat. 9 Dico. 10 Quod tu existimas de servo. Sic dicit ridendo eum, quasi quem sciat à servo suo deceptum. 11 Syrus in omni astutiarum & fallaciarum genere probè exercitatus, & versipellis servus est, qui ita te deceperit! Vide Andr. 2, 7. 12 Eum, scil. Syrum. 13 Servum tuum Syrum esse veteratorem. 14 Me non satis nosse eum? 15 Exspecta. 16 Quantum argenti tibi extorserit Syrus. 17 Filiam meam in matrimonium esse promissam ei a me.

Con-

Continuò 1 injeciſſe verba tibi 2 Dromonem
3 ſcilicet,
4 Sponſæ veſtem, aurum, atque ancillas opus eſſe, argentum ut dares.
ME. 5 Non. CH. quid? non? ME. non, inquam. CH. neque ipſe 6 guatus? ME. 7 nihil prorsùs, Chreme,
Magis unum etiam 8 inſtare, ut 9 hodiè 10 conficerentur nuptiæ.
CH. 11 Mira narras. Quid 12 Syrus meus? 13 ne is quidem quidquam? ME. 14 nihil.
CH. 15 Quamobrem? ME. 16 neſcio equidem: ſed 17 te miror, qui alia tam 18 planè ſcias.
Sed ille tum quoque 19 Syrus idem 20 mirè 21 finxit 22 filium,
Ut ne pauillulùm quidem 23 ſuboleat, amicam eſſe 24 hanc Cliniæ.

1 Dixit tibi hæc ſequentia. 2 Servum filii tui. Voluit Chremes celare autorem, & transferre in Dromonem. 3 Scire licet. Vide quæ notavimus in Act. 4. Sc. 7. v. 13. 4 Filiæ meæ deſponſatæ filio tuo. 5 Non injecit mihi talia verba. 6 Filius tuus Clinia, ſcilicet *injecit verba?* 7 Scilicet *dixit.* 8 Inſtabat, id eſt, urgebat filius. 9 Quamprimùm, 10 celebrarentur. 11 Inaudita. 12 Fecit in eâ re. 13 Scilicet *dicit, petiit à te?* 14 Dixit, petiit à me. 15 Syrus meus nihil dixit tibi, nihil à te petiit. 16 Quamobrem nihil dixerit mihi, 17 Hoc neſcire. 18 Clarè ſcilicet quam filii mei vultum finxerit Syrus. Pulchra Ironia in his duobus verſibus in eum, qui deceptus ſit. 19 Quæ tantum veteratorem putas. 20 Mirabiliter. 21 Inſtruxit & informavit. Ludit autem in eodem verbo. 22 Filium tuum Clitiphonem. 23 Scilicet *mihi*, id eſt, percipiatur à me. Sic Phorm. *Nunquid patri ſuboleſt?* 24 Bacchidem.

CH. Quid ais? ME. 1 mitto jam oſculari, atque amplexari: 2 id nihil puto.
CH. Quid eſt, quod 3 ampliùs ſimuletur? ME. 4 vah! CH. 5 quid eſt? ME. audi modò:
Eſt mihi 6 ultimis 7 conclave in ædibus quoddam 8 retrò:
9 Huc eſt intrò 10 latus lectus, veſtimentis 11 ſtratus eſt.
CH. 12 Quid, poſtquam hoc eſt factum? ME. 13 dictum factum, 14 hùc 15 abiit Clitipho.
CH. 16 Solus. ME. ſolus. CH. timeo. ME. Bacchis 17 conſecuta eſt illicò.
CH. Sola? ME. ſola. CH. perii! ME. ubi abiêre intrò, 18 operuere oſtium. CH. 19 hem!
Clinia 20 hæc fieri videbat? ME. 21 quidni? 22 mecum mùà ſimul.
CH. 23 Filii eſt amica Bacchis, Menedeme: 24 occidi!

1 Omitto, id eſt, non moror hæc ſigna. 2 Oſculari & amplexari nihil reputo, & levia ſunt in comparatione ejus, quod jam audies. 3 Sc. meum filium non eſſe amatorem Bacchidis. 4 Hac interjectione ſignificat, adhuc majora eſſe reliqua ignora Chremeti. 5 Hoc, quod majus. 6 In fine ſeu ultima parte domus. 7 Secretior locus. 8 In remotiſſima parte domus. 9 In hoc conclave. 10 Portatus: exemptiles enim lectos & portatiles habere ſolebant olim, quos hinc indè deportabant. 11 Ornatus. 12 Sc. *accidit*? 13 Statim dictũ, ſtatim factum, i. e. quàm celerrimè, ſine ulla mora, ἅμ' ἔπος ἅμ' ἔργον. Sup. 4, 4. 12. 14 In hoc conclave. 15 Receſſit. 16 Ingreſſus eſt conclave illud? 17 Filium tuum. 18 Clauſerunt. 19 Interjectio indignantis. 20 A meo filio & B cchilde, id eſt, introire & aperire, oſtium? 21 Vidiſſet? 22 Videbat. 23 Clitiphonis. Tandem ergo Chremes, veluti ſomno excuſſus, ſe & filiũ, & ſuam fortunam ſapientiamque agnoſcit. 24 Perii? Vox dolentis.

ME. 1 Quamobrem? CH. decem dierum vix mihi eſt 2 familia. 36

ME. Quid? 3 iſthuc times, 4 quod 5 ille operam amico dat ſuo?

CH. 6 Imò quòd amicæ. ME. 7 ſi dat. CH. an dubium 8 id tibi eſt?

9 Quemquam-ne animo tam 10 comi eſſe, & 11 ſeni putas,

12 Qui, 13 ſe vidente, 14 amicam patiatur ſuam? ME. ha, ha, hæ. 40

15 Quid-ni? 16 quò verba faciliùs dentur mihi.

CH. 17 Derides? meritò mihi nunc ego 18 ſuccenſeo.

Quot res 19 dedêre, 20 ubi poſſem 21 perſentiſcere,

1 Perliſti? 2 Res familiaris ſive opes ad ſuſtentandam familiam. Sic ſupra 4,7,4. *Serva, quod in te eſt, filium & me, & familiam.* Q. d. Vix habeo pecuniæ ſeu proviſionem, ut ita dicam, pro decem diebus: exhauſtus n. ſum & pecuniâ à filio, & ſumptibus à puellis. 3 An ideò es ſollicitus? 4 Quia amicum ſuum Cliniam cũ amica ad ſe recipit, cœna & hoſpitio accipit, ei inſervit & auxiliatur? 5 Clitiphone. 6 Imò timeo, quia Bacchidi dat operam. 7 Si verũ eſt, quòd dat operam amicæ. Hoc dicit Menedemus, quaſi excuſans Clitiphonem, ſed εἰρωνικῶς, ut & cætera. 8 Quod amicæ det operam? 9 Amicum. 10 Benigno, facili. 11 Miti, patienti. 12 Cũm ſit amator, 13 In conſpectu ſuo. 14 Sc. *ſeduci, abduci, ſolam in conclave*, vel aliquid tale: eſt autem honeſta. Elliptis In re turpi. Sic Virg. *Novimus & qui te.* 15 Quare non pateretur. 16 Ut facilius decipiar. 17 Irrides me? Tam diu irridẽdus erat ſcilicet, donec ſe irrideri animadverteret. 18 Iratus ſum; quia credo nunc me deceptum. 19 Fecerunt, præbuerunt mihi occaſionem, argumenta & ſigna hujus mali. Sic Eun. 2,3. *Hinc verò eſt, qui ſi amare cœperit, ludum jocumque dices Eſſe illum alterum, præ hujus rabies, quæ* dabit. 20 Undè ex quibus rebus. Suprà: *Hujuſmodi mihi res ſemper comminiſcere*, ubi *me excarnifices*. 21 Perficere ea, quorſum ſcil. ſpectarent.

1 Ni essem lapis! 2 quæ vidi! 3 væ misero mihi!
At næ illud haud 4 inultum, si vivo, 5 ferent:
Nam jam .... ME. non tu te 7 cohibes? non te 8 respicis,
Non tibi ego 9 exempli satis sum? CH. præ iracundia,
Menedeme, non sum 10 apud me. ME. te ne ilt huc 11 loqui?
Non-ne id 12 flagitium 'st, 13 te aliis consilium dare,
14 Foris 15 sapere, tibi non posse auxiliarier?

1 Nisi fuissem homo stupidus ac non facilè intelligens propè manifesta. 2 Quàm multa signa vidi! Viderat enim Clitiphonem in sinum Bacchidis manum inserere, &c. 3 Exclamatio præ nimia iracundia, quòd tam diu in eo errore versatus sit. 4 Non punitum. 5 Clitipho & Syrus. 6 Utrumque puniam, exhæredabo filium. Aposiopesis per interruptionem Menedemi facta. 7 Reprimis animum tuum, neque moderaris tibi? 8 Habes rationem tuæ prudentiæ & honestatis? Suprà 1, 1. *Nullum remittis tempus, neque* te respicis. 9 Nempe iracundo nimiùm amoribus filii, aliquid facias, undè tibi cruciatum ipse parias, sicut mihi accidit. 10 Mei vel mentis compos. 11 *decet?* Exclamationes efferuntur per Infinitivos. 12 Res pudenda, res reprehensione & convitio digna. 13 Eurip. Μισῶν σοφιστὴν, ὅστις οὐχ' αὑτῷ σοφός, id est, *Odi sapientem, qui sibi non sapit*. 14 Apud alios, in alienis rebus sapientem. *Ne quicquam enim sapit, qui sibi non sapit.* Chremeti regerit Menedemus suæ ipsius verba, & consilium in ipsum retorquet, non sine tacitâ curiositatis exprobatione. Conferendus est hic locus cum oratione Chremetis, 1, 1, 101. &c. 15 Illi dicuntur *foris sapere*, qui aliorum negotia diligentius curant, quàm suæ, & interim res suas negligunt.

Ch. Quid faciam? Me. 1 id, quod me 2 fecisse ajebas parùm:
Fac, te 3 patrem esse sentiat: fac, ut audeat
Tibi 4 credere 5 omnia, abs te 6 petere, & 7 poscere,
Ne 8 quam aliam quærat 9 copiam, ac te deserat.
Ch. Imò abeat potiùs 10 multò 11 quovis gentium,
Quàm 12 hic per 13 flagitium 14 ad inopiam redigat patrem: 56
15 Nam si illi pergã suppeditare sumptibus,
Menedeme, mihi illæc verè 16 ad rastros res redit.
Me. Quot 17 incommoda in 18 hac re capies, nisi 19 caves!
20 Difficilem ostendes te esse, & ignoscès tamen 60

1 Sc. *facias.* 2 Non sufficienter effeciſſe in filium, neglexiſſe. 3 Benevolum esse intelligat. 4 Committere. 5 Sua consilia. 6 Cum humilitate omnia. 7 Si sit honestum. 8 Aliquam. 9 Opem, auxilium abeundi: vel *copiam*, id est, pecuniæ quærendæ rationem. 10 Al. *majo.* 11 Quocunque volet. 12 Filius meus Clitipho. 13 Nequitiam, meretricium amorem. 14 Ad paupertatem me deducat. 15 Si enim ita ne perseveto indulgere & affatim ei ministrare pecuniam in sumptibus peragendis. Nota hîc duos Dativos. Plaut. *suppeditare clamori* dixit. 16 Rastris mihi victus erit verè quærendus præ inopiâ, non ut tibi, qui ob absentiam filii eos exercebas, & præterquam res te adhortabatur tua, id est, ego brevi ero pauperrimus. Alludit ad rastros Menedemi 1, 1, 36. Phorm. 4, 4, 8 simili formula Poëta usus est. 17 Molestias. 18 Illa duritia tibi accersès. 19 Tibi consulis. 20 Morosum in filiũ, severum & inexorabilem. Cùm enim de homine dicitur, idem significat quod morosus, inexorabilis. Cic. *Moderari enim nec difficiles senes.* Hujus contrarium est *facilis*, id est, exorabilis.

1 Post

1 Post, & id 2 ingratum. CH. 3 ah! nescis,
4 quàm doleam. ME. 5 ut lubet.
Quid hoc 6, quod rogo, ut 7 illa nubat 8
nostro? nisi quid est,
Quod mavis. CH. imò & 9 gener, & 10 affines placent.
ME. 11 Quid dotis dicam te 12 dixisse filio?
13 Quid obticuisti! CH. dotis? ME. ita dico.
CH. 14 ah! ME. Chreme, 65
Ne quid vereare, 15 si minu' est: 16 nil dos
nos 17 movet.

1 Posteà. 2 Sc. *tum erit*, id est, nullam tibi gratiam conciliabit apud filium, nullam pro eo tibi gratiam habebit filius, cùm videbit te non volentem, sed invitum & amicorum precibus expugnatum ignoscere demum. Sic sup. à 1, 1. *Cum gratum mihi esse potuit, nolui*. 3 Interjectio dolentis. 4 Quantùm doleam, quanto dolore sim affectus, quod habeam talem filium. 5 Hæc quoque respondent superioribus 1, 1, 114 & 115. CH. *Steine est sententia?* M. *Sic.* CH. *benè vale.* Menedemus hîc cum ratione ad suum negotium, de Cliniæ & Antiphilæ matrimonio, properat reverti. Sc. *placet.* 6 Tibi videtur. 7 Filia tua Antiphila. 8 Scilicet *meo* Filio Cliniæ. 9 Filius tuus Clinia futurus gener placet mihi. 10 Parentes ejus seu cognati, qui sunt affines filiæ. *Affines* enim sunt viri & uxoris cognati inter se, quòd duæ cognationes, inter se diversæ, per nuptias conjunguntur, & altera *ad* alterius cognationis *finem* & terminum accedit. Nomina verò eorum hæc sunt: *socer, socrus, gener, nurus, vitricus, noverca, privignus, privigna.* 11 Quam dotem. 12 Promisisse, destinasse. 13 Quare non respondes mihi? Fingitur stare cogitabundus. 14 Deliberationem significat hæc cunctatio, non tam de dote, quam de ratione emendandi & ad frugem revocandi filii. 15 Si minus dotis filiæ tuæ dicturus es, non ita luculentam etiam dixeris dotem. 16 Nullatenus nos dotem moramur. 17 Afficit.

CH. 1 Duo talenta 2 pro re noſtrâ ego eſſe
3 decrevi ſatis:
Sed ita dictu opus eſt, ſi me vis ſalvom eſſe, & 4 rem, & 5 filium,
Me mea 6 omnia bona 7 doti dixiſſe illi.
ME. quam rem agis?
CH. 8 Id mirari te 9 ſimulato, & 10 illum hoc rogitato ſimul,
Quamobrem id faciam. ME. quin ego verò, quamobrem 11 id facias, neſcio:
CH. 12 Ego ne?ut 13 ejus animum, qui nunc luxuriâ & 14 laſciviâ
15 Diffluit, 16 retundam, 17 redigam, ut, 18 quò ſe vortat, neſciat.
ME. Quid agis? CH. 19 mitte, 20 ac ſine me in hac re gerere mihi morem. ME. 21 ſino:
22 Ita-ne vis? CH. Ita. ME. 23 fiat. CH. age jam, 24 uxorem ut 25 arceſſat, paret
26 Hic ita, ut 27 liberos eſt æquom, 28 dictis confutabitur.

1 Sc. 1200 coronatos. 2 Secundùm facultates *noſtras* ſc. familiæ meæ. 3 In dotem ei danda. 4 Sc. *familiarem*, id eſt, facultates meas. 5 Clitiphonem. 6 Omnes meas facultates. 7 Pro dote ſive in dotem deſtinaſſe filiæ. 8 Propter illud, quòd ſc. mea omnia bona doti dixerim illi. 9 Fingito apud filium. 10 Illum. 11 Quod tuo filio nihil velis dare. 12 Vis ſcire, quare ego hoc faciam? 13 Filii mei Clitiphonis. 14 Petulantiâ. 15 Diſſolutus eſt, id eſt, qui nimis luxuriosè & laſcivè vivit. 16 Repſimam. 17 Sc. *eò*, id eſt, deducam eum in illum ſtatum. 18 In quam partem. 19 Omitte, deſine inquirere. 20 Permitte me ſatisfacere animo meo, vel facere arbitrio meo in hac re. 21 Permitto. 22 Ut ſc. ei dicam, quod dixiſti? 23 Conceſſio. 24 Antiphilam. 25 Deducat dom̃ filius ſuus Clinia. Deductio uxoris veſperi adeò & noctu fiebat. 26 Filius meus Clitipho. 27 Quemadmodum ingenuos confutari oportet. 28 Verbis, non verberibus ut ſervus, caſtigabitur, convincetur.

Sed

Sed 1 Syrum! ME. quid 2 eum? ..... CH. 3 egone? si vivo, 4 adeò exornatum dabo,
Adeò 5 depexum, ut, 6 dum vivat, meminerit semper mei:
7 Qui sibi me 8 pro ridiculo ac delectamento putat.
Non (ita me Dii ament) 9 auderet hæc 10 facere viduæ 11 mulieri, 80
Quæ 12 in me fecit.

1 Verberibus puniam, flagellis cædam, &c. Apóstropheis, &c. Eruditè Eugraphius: *Cùm utique majora tormenta servo minatus sit; iracentis more, quod esset facturus, exprimere non potuit.* 2 Sc. *punies*, id est, quid illi facies? 3 Rogas, quid facturus sim illi? 4 Syrum adeò exornabo, id est, comtum reddam, & plagis carminatum. 5 Sc. *dabo*, i. e. flagellis cæsum, compositum ac laceratum pœnis & tormentis: *vel*, comam ejus adeo depectam & traham. 6 Quamdiu. 7 Syrus. 8 Pro ludibrio, id est, qui putat me esse stultum, non herum, & quem rideat, & in quo fallendo delectetur. 9 Syrus. 10 Has illusiones. 11 A viro diversæ, quæ se ulcisci non potest, & in quam injuria plerumque impunita est. 12 Contra me exercuit.

ACTUS V, SCENA II.

CLITIPHO, MENEDEMUS, CHREMES, SYRUS.

CL. 1 ITane 2 tandem quæso est, Menedeme, ut pater
3 Tam in brevi spatio omnem de me ejecerit animum patris?

1 Est, sicut dixisti, id est, hocne est credibile aut memorabile? Clitiphonem filium propter amicam objurgat pater: idque adeò fit, ut sic admonitus redeat in viam, & Bacchide relicta, uxorem ducat. Continet hæc Scena, etiam callidum Syri consilium, quo catastrophen, id est, eventum negotii machinatur. 2 Hæc particula habet aliquid urgens & accelerans: q. d. paucis responde. 3 Tam parvo tempore, tam subito omnem paternam benevolentiam à me averterit, ut sc. me abducaret & hæreditate privaret.

1 Quod nam ob facinus? quid ego 2 tantum sceleris 3 admisi miser?
4 Volgò id faciunt. ME. scio tibi esse 5 hoc 6 gravius multò, ac 7 durius,
Chi fi. Verùm ego 8 haud minus ægrè 9 patior, id, qui 10 nescio, 5
11 Nec rationem capio, nisi quòd tibi benè 12 ex animo volo. CL. 13 hic
Patrem adstare ajebas? ME. 14 eccum. CH. 15 quid me 16 incusas, Clitipho?
Quidquid ego 17 hujus 18 feci, tibi 19 prospexi, & 20 stultitiæ tuæ.
21 Ubi te vidi animo esse 22 omisso, & 23 suavia in præsentiâ

1 Exuit paternum animũ? 2 Quod dignum esset exheredatione. 3 Commisi, feci? 4 Juvenes, mihi æquales ut plurimũ seu passim faciunt id quod feci, sc. scortantur, hoc per leges licet: & ita se tutatur alieno exemplo. *Nam, quod exemplo fit, id etiam jure fieri patent: & aliquid, atque adeò multa addunt, atque adferunt de suo.* Cic. l. 4 Ep. 3. 5 Quod fecit pater, quòd sc. ejecerit animum patris de te. 6 Molestius. 7 Acerbius. 8 Quam tu. 9 Fero, id est, mihi æquè dolet, atq; tibi. 10 Quare illud ægrè feram vel potiùs, cur pater id faciat. Dissimulat an. Menedemus se scire, quod ex Chremete audiverat: tum enim erat juvandus Clitipho solatio & officio, ut parenti constaret auctoritas, neque corrumperetur consilii fructus. 11 Neq; intelligere possũ causam, cur pater id faciat. 12 Nõ fictè, sed sincerè faveo. 13 Apud te. 14 Demonstrantis. 15 Propter quid. 16 Reprehendis? 17 Hujus rei: Nam hic *hujus* est neutrius generis. Dictis jam confutat filium, ut ante constituerat. 18 Quod omnia mea bona illi doti dixerim. 19 Consuli, providi, feci in rem tuam. 20 Quæ impedit te, quò minùs perspicias, quid tibi obsit aut prosit. 21 Postquam. Exponit stultitiam istam in adolescente. 22 Negligenti, dissoluto, prodigo, non in futurum prospicienti. Sic Adelph. 5, 3, 45. *At enim metuas, ne ea re sint tamen* Omisso ea *paullò*. 23 Dulcia in præsenti tempore, id est, voluptates potiùs, quàm utilia in posterum.

Quæ

Quæ essent, 1 prima habere, neque 2 consulere in longitudinem; 10
3 Cepi rationem, ut neque 4 egeres, neque ut 5 hæc posses 6 perdere.
7 Ubi, cui decuit primo, tibi non licuit per te mihi dare,
Abii ad proxumos tibi qui erant, 8 eis 9 commisi, & 10 credidi:
11 Ibi tuæ stultitiæ semper erit 12 præsidium, Clitipho,

1 Præcipua, optima, & plurimi facere. Sal. in Cat. *Domi otium atque divitiæ, quæ prima mortales putant, affluerent.* Lucretius *primi virorum*, id est, principes viros sive optimates, dixit. 2 Providere, prospicere in tempus futurum, id est, in diem vivere, tantùm de præsentibus cogitare, neque de futuris tui ãgerere. Sic Adelph 3, 3, 33. ô *Demea, Istuc est sapere, non quòd ante pedes modò est, videre, sed etiam illa, quæ futura sunt, prospicere.* 3 Inveni viam, modum. 4 Indigeres necessariis. 5 Mea bona omnia, quibus te privavi seu abdicavi. 6 Dilapidare. 7 Ordo est: *Ubi*, id est, postquam, *per te*, id est, propter tuam luxuriam & lasciviã, te obstante, tua ipsius culpa, *non licuit mihi dare tibi* sc. bona mea, quibus egeres, *cui primo*, id est, præcipuo, ut pote filio familias, *decuit* sc. *me dare*, aut dari bona mea, *abii*, id est, converti me ad eos qui erant tibi proximi, id est, hæredes, sc. ad sororem tuam sicut posteà v. 26. explicatur, & futurum ejus maritum. 8 Proximis tuis. 9 Commendavi. 10 Cum fiducia tradidi omnia mea bona, primum sc. tutanda, ne profusione intereant, quod in te verendũ est; deinde, ut dispensanda, quantum ad necessitates vitæ attinet, etiam in te. 11 Apud tuos proximos. 12 Adjumentũ. Per similitudinem enim præsidium sumitur pro omni auxilio, & salutis propugnaculo. Sic Hecyr. 1, 2, 45. *illum autem esse unicè*, Præsidium *velle se senectuti suæ*. *Præsidium* propriè dicuntur milites, qui unius præfecti imperio parent, & custodiæ, vel defensioni arcis, oppidi, vel personæ præsident. Cæs. 1. B. l. Gal. *Eo opere facto*, præsidia *disponit, castella communit, quo facilius, si se invito transire conarentur, prohibere posset.*

1 Victus, 2 vestitus, 3 quo in tectum te receptes. CL. 4 hei mihi!
CH. 5 Satius est, quàm 6 te ipso hærede 7 hæc possidere Bacchidem.
SY. 8 Disperii! sceleſtus quantas 9 turbas 10 concivi 11 inscius!
CL. 12 Emori cupio. CH. 13 prius quæso disce, quid sit 14 vivere:
15 Ubi scies, si displicebit 16 vita, tum 17 isthoc utitor,
SY. Here, 18 licet-ne? CH. loquere. SY. 19 at tutò? CH. loquere. SY. 20 quæ ista est 21 pravitas,

1 Alimonia ad vitam sustentandam. 2 Cultus sive ornatus ad tegendum corpus 3 Ut in domicilium & quasi hospitium frequenter te recipias. 4 Dolentis vox. 5 Melius est hoc, ut illa bona dentur proximis. 6 Si tu ipse esse hæres: illi omnia esses daturus. 7 Bona mea. 8 Variis modis perii! 9 Turbationes. 10 Concitavi, commovi. Sic Hecyr. 3, 1, 33. *Fortasse unde aliquod verbum hanc inter eam iram* conciverit. Est enim perfectum verbi *concieo*, *concies*, secundæ conjugationis; vel *conceio*, *conceis*, quartæ: quæ ambo significant, concito, commoveo. 11 Per imprudentiam. 12 Mori. 13 Quàm emori cupiat. 14 Verè vivere: ut Act. 2. Sc. 1. id est, secundùm rationem & virtutem, quæ vera est vita: nam improborum vita quasi mors est. Unde Diogenes dicenti cuidam miserum esse vivere: *Non* inquit; *vivere miserum est, sed male vivere*. 15 Postquam scies, quid sit vivere secundùm rationem & virtutem. 16 Actus & modus vivendi. 17 Tùm emori, morte, id est, moriendi voto atque consilio, quòd dicis te cupere emori. 18 Scilicet? Syrus conatur culpam in se transferre, ut liberet Clitiphonem. 19 Sed licet-ne loqui sine periculo? 20 Qualis. 21 Iniquitas, perversum judicium.

Quæ-ve amentia eſt, quod 1 peccavi ego, id
2 obeſſe 3 huic? CH. 4 ilicet,
5 Ne te admiſce: nemo accuſat, Syre, te:
nec tu 6 aram tibi,
Neque 7 precatorem parãris. Sy. 8 quid agis?
CH. 9 nil ſuccenſeo.
Nec 10 tibi, nec 11 huic, nec vos eſt 12 æ-
quum, 13 quod facio, mihi. 24
Sy. 14 Abiit, vah! rogaſſe vellem. CL. quid
15 Syre? Sy. 16 unde mihi peterem cibum?

1 Meis fallaciis. 2 Nocere. 3 Clitiphoni innocenti. 4 Ire licet: ſemper finem rei ſignificat, ut *actum eſt*. Sic Judices de conſilio dimittebantur, ſuprema dicta cùm Præco pronunciaſſet. 5 Noli te interponere in hoc negotio mihi cum filio communi. 6 Altare, ſuper quod preces fundantur. *Ara* enim eſt altare ſive locus, in quo Diis preces & ſacrificia fiebant. Hoc tamen inter *altare* & *aram* intereſſe quidam exiſtimant, quod *aræ* ſuperis atque inferis Diis conſtituebantur: *altaria* tantùm ſuperis. Cæterùm *ara* aſylum ſeu confugii erat locus, quò qui confugiſſent, immunitatem impunitatemque conſequebantur, qui aras amplexi fuiſſent. *Hac* ara *tollitur omnes*, inquit Hecuba apud Virg. 2. Æn. Athenis autem, urbe media, fuit ara, Miſericordiæ ſacra, aſylum, ad quod confugerent cives miſeri, nec non ſervi, qui ſe contra alienas vires tutari non poſſent. 7 Interceſſorem, patronum, qui pro te intercedat, teque à pœnis liberet. Si quando ſervi dominos graviter offendiſſent, ſibiq; male timerent, ſolebant olim ſupplices conducere ad eos, quorum gratia putabant dominos ſuos nihil non facturos, ut precibus illorum placatis heris, ſupplicium evaderent. Plaut. *Nihil mora mihi precatorem*. 8 Quid igitur vis facere? 9 Nihil, id eſt id eſt, non, *vel*, in nullo iraſcor. 10 Syro. 11 Clitiphoni. 12 Sc. *ſuccenſere*. 13 Ob id, quod facio in excludendo filio ab hæreditate. 14 Diſceſſit ſenex Chremes. Alii hìc incipiũt novam ſcenã, ob rationem juvandi Clitiphonẽ, quã Syrus excogitat. 15 Voluiſſes interrogare. 16 A quo, id eſt, quis mihi eſſet cibum ſuppeditaturus, cùm tu ſolus habeas victũ & veſtitum, & tectum apud ſororem.

1 Ita nos alienavit : tibi jam 2 ecce 3 adscrorem intelligo . 26
CL. 4 Adeò n' rem rediisse , ut periculum etiam . . . . 5 fame mihi sit , Syre!
Sy. 6 Modò liceat vivere,& spes. CL. 7 quæ? Sy. nos esurituros satis .
CL. Irrides in re 8 tantâ , neque me 9 quidquam consilio adjuvas?
Sy. Imò & 10 ibi nunc sum , & 11 usque id egi dudùm , dum loquitur pater : 30
12 Et quantùm ego intelligere possum . CL. 13 quid ? Sy. 14 non abierit longiùs.
CL. 15 Quid id ergo! Sy. 16 sic est, 17 non esse horum te arbitror. CL. quid 18 istuc, Syre?

1 Adeò, eo modo, dando omnia sorori. 2 Victum. Irridet Clitiphonem. 3 Apud 4 Est ne possibile rem & fortunam meam in eum statum redactam esse ! 5 Pro *fames*, id est, à fame. 6 Dummodò. 7 Spes est reliqua ? & Tanti momenti, ubi de fortunis meis agitur . 9 In aliquo superest fallaciæ . 10 Totus in hoc sive in ea cogitatione sum, hoc nunc ago , tanquam paratus te adjuvare . Sic suprà 3, 1, 61. & 62. *Et sensi sustensi id quoque , illos* ibi esse , *& id agere inter se clanculum* . 11 Assidue in eo occupatus fui , ut te consilio juvarem . 12 Hæc verba studio sic traxisse Syrum intellige , ut Clitiphoni anxiam injiceret curam cogitandi , quid tanto conatu editurus esset Syrus , qui animum ejus hoc pacto præparabat ad illud admittendum , quod ipse mox suggestum cupiebat . 13 Quid id est . 14 A vero mea conjectura : sive prope adest, cùm illud comperies verum , quod ego suspicor . 15 Scilicet *est* ? 16 Postquam Veterator aliquandiu facens , velut cogitabundus , suspensum habuit Clitiphonem, erumpit (si Diis placet) in hanc vocem , *Sic est* , scilicet ut mihi in mentem venit . 17 Arbitror non esse horum horum : nec dignatus est dicere , *parentum* , aut *Chremetis & Sostratæ* . 18 Scilicet *dicis* ?

Sa-

Satin' 1 sanus es? Sy. ego dicam 2 quod mihi in mentem: tu 3 dijudica,
4 Dum 5 istis fuisti 6 solus, dum nulla alia 7 delectatio,
Quæ 8 propior esset, 9 te indulgebant, tibi 10 dabant: nunc filia
Postquam est 11 inventa 12 vera, inventa est causa, quà te 13 expellerent.
Cl. Est 14 verisimile. Sy. an tu ob 15 peccatum hoc esse 16 illum iratum putas?
Cl. Non arbitror. Sy. nunc aliud 17 specta: 18 matres omnes filiis
19 In peccato adjutrices, 20 auxilio in paternâ injuriâ:
Solent esse: 21 id non fit. Cl. verum dicis. Quid ergo nunc faciam, Syre?
Sy. 22 Suspicionem istanc ex illis quære: 23 rem profer palam.

1 Mentis compos. 2 Sc. venit. 3 Revolve apud te, an verum sit, quod dicam. 4 Quamdiu. 5 Parentibus. 6 Unicus filius. 7 Recreatio, quam de te capiebant, parentibus fuit. 8 Propinquior, charior. 9 Permittebant tibi omnia. 10 Dona faciebant, quæcunque optabas. 11 Cognita est 12 Non subdita, ὑπόβολα. 13 Ejicerent, abalienarent. 14 Probabile, & imaginem quandam habet veritatis. 15 Quòd scivit te amare Bacchidem. 16 Patrem tuum Chremetem. 17 Considera, animadverte. 18 Εἰ δὲ μήτηρ φιλότεχνος μᾶλλον πατρός Menander. 19 Cùm filii peccaverunt. 20 Præbere auxilium filiis, & peccata eorum excusare, quando pater infestus est & inquior, & non cum æquitate agit in filios. 21 A tuâ matre, id est, nunc tu vides, matrem non esse tibi adjutricem. 22 Exquire, percunctare ex illis, recte ne hoc suspiceris, an secùs, id est, an sis eorum filius, nec ne 23 Dic illis plane rem totam ut est, id est, tuam suspicionem, & quare adductus sis in eam opinionem.

1 Si non est verum, 2 ad misericordiam & ambos 4 adduces citò, 5 aut
6 Scibis, 7 cujus sis. CL. rectè 8 suades: 9 faciam. SY. sat 10 rectè 11 hoc mihi in
Mentem venit: 12 namque adolescens 13 quam minimã in spe situs erit.
13 Tam facillimè patris pacem in leges 14 conficiet suas. 45
Etiam haud scio, an uxorem 15 ducat, ac Syro nil 16 gratiæ.

1 Si falsò suspicaris, te non esse filium eorum. 2 Ut misereantur. 3 Patrem & matrem. 4 Commovebis. 5 Aut si est verum, te non esse eorum filium. 6 Antiquè pro *scies*. 7 Scil. *filius*. 8 Consulis mihi. 9 Cum hoc verbo statim digreditur ad matrem Clitipho, & cum ea talem orationem habere instituit, ut præceperat Syrus, qui in theatro subsistit. 10 Consilium de movendâ suspicione. 11 Commode. 12 Adolescens enim, quanto minus statuere se posse fingit, filium se esse, tanto facilius patris benevolentiam ad arbitrium & voluntatem suam obtinebit. Metaphora à pactionibus bellicis, quæ certis legibus & conditionibus inter partes transiguntur. 13 Al. *cum*, *tùm*. 14 Sibi conciliabit. 15 Clitiphonem. 16 Veniæ apud Clitiphonem erit reconciliabitur ille quidem parenti, si præsertim animum à meretrice avulsum ad nuptias transferat; quæ una placandis parentibus ratio superesse videtur: at mihi nihil gratiæ, id est, veniæ, erit ex hoc consilio; nec apud adolescentem, qui ægrè feret se abstrahi à Bacchide, nec apud Chremetem, qui me ut amoris meretricii adjutorem oderit. Alii volunt Syrum his verbis innuere, sperare se, si Clitipho uxorem ducat, ab illo sibi aliquando gratiam relatum iri, tum pro obsequio in amore præstito, tùm confecta per hoc consilium pace. Q. d. Crede Syro, aliquid fore gratiæ, sive speravit reddendum beneficium, sive *gratiæ* nomine veniam intelligit, sibi deprecante Clitiphone dandam, uti evenisse exitus fabulæ docet.

1 Etiam

1 Quid autem hoc? 2 senex exit foras: ego
3 fugio: 4 adhuc quod factum 'st
Miror non 5 jussisse illicò me 6 arripi: ad
Menedemum hinc pergam:
Eum 7 precatorem mihi paro: 8 seni nostro
fidei nihil habeo.

1 Sc. est. Vox timentis. 2 Chremes. 3 Me in pedes conjicio. 4 Propter hoc quod hactenus factum est. 5 Herum. 6 Celeriter comprehendi. 7 Intercessionem mihi comparo, ut modò. 8 Nullatenus Chremeti confido.

ACTUS V. SCENA III.

SOSTRATA, CHREMES.

So. 1 PRofectò, nisi 2 caves 3 tu homo,
aliquid gnato 4 conficies mali:
5 Idque 6 adeò miror, 7 quomodo tam 8
ineptum quidquam potuerit tibi
Venire in mentem, mi vir. Ch. oh, pergin' 9
mulier odiosa esse? ullam, ne ego
mi vir, argui potest. 4 Procurabis, comparabis. In qua significatione quoque dicimus, conficere pecuniam, id est, curare, comparare, *conficere* propriè, est facere, perficere. Cic. Confeci, *quæ jussisti, omnia*. Sic, *Bellum jam confectum est*. 9 Et ob id, & propterea. Ellipsis. 6 Valde. 7 Quare. 8 Ab omnibus improbatum: quod consilium ineas exhæredandi Clitiphonem, cùm omnia tua bona dotis dixeris Antiphilæ. 9 Mulieris officium facere, quæ sæpè vult loqui, & marito repugnare? Guyetus legit, *Pergin' odiosa esse*, id est, rixosa, incommoda, importuna garrula? Rem

1 Sostrata cum marito expostulat, & pro filii salute plus æquo sollicita, monet maritum, ne pergat exhæredare filium: at maritus contra falsis objurgatiunculis eam refutat, in ipsius inobedientiam & mores acerbè invehens. 2 Provides. A magnitudine periculi, auxilio est filio in paterna injuria. 3 Mi homo: quod non solum modò est uxoris ad virum, sed cujuscunque fœminæ. Sic Andr. 4,4,19. *Tu pol homo non es sobrius*. Et Eun. 4,6, 18 *Nunc formidolosus obsecro es*, mi homo? Tà *homo* autem hîc contemptus nihil habet, ut quidam putant, quod ex sequentibus,

Rem unquam volui, 1 quin tu in 2 ea re mihi 3 adversatrix fueris, Sostrata? at
Si 4 rogitem jam, quid est 5 quod peccem, aut quamobrem 6 faciam, nescias 5
In qua re nunc 7 tam confidenter restas, stulta? So. 8 ego nesoio?
Ch. 9 Imò scis potius, quàm quidem redeat 10 ad integrum 11 eadem oratio.
So. 12 Oh! 13 iniquus es, 14 qui me tacere de re 15 tantâ postules.
Ch. 16 Non postulo; jam loquere: nihilominus ego 17 hoc faciam tamen.
So. 18 Facies? Ch. 19 verùm. So. non 20 vides, quantum mali 21 ex ea re 22 excites? 10

1 Quodnam. 2 Quam volebam. 3 Contraria, id est, adversata fueris? Unde Hecyr. 2,1,5 *viris Esse adversas, aquè studium est, similis est pertinacia.* 4 Te. 5 In quo. 6 Tam infelix & acerbus sim filio, quod omnia bona velim dare filiæ meæ. 7 Tam audacter resistis, adversaris ergo mihi? 8 Ita ne ego nesciam, quid facias, in re scilicet tam manifestæ acerbitatis? Al. *ego nesciam?* 9 Ego libentius dicam te scire, quare testes tam confidenter, quam ut totam hanc iterum retexam fabulam, & quasi integre narrem, atque iteratis tuis contradictionibus me obtundas. Iracundâ concessio. 10 Ad principium. 11 Idem hinc sermo, quem hic habuimus in scena. Quidam de sermone, quem domi habuerant, antequam in scenam prodirent, accipiunt. 12 Indignantis est. 13 Æquitatis nullam rationem habes. 14 Quod; quia. 15 Tanti momenti, scilicet de filii nostri salute, vel de abalienatione filii. 16 Ut taceas. 17 Quod constitui, id est, omnia mea bona filiæ dotî dicam, exhæredato filio. 18 Indignabunda repetit verbum. 19 Certè, omninò faciam: vel verum est, quod dixi me facturum. 20 Animadvertis. 21 Quam molîris, exhæredâdo scilicet filium tuum. 22 Moveas.

1 Sub-

1 Subditum se suspicatur. Ch. subditum! ain'tu? So. 2 certè inquam,
Mi vir. Ch. 3 confitere tuum non esse. So. 4 au! obsecro te, 5 isthuc inimicis fiet.
Ego-n' confitear meum non esse filium, qui sit meus?
Ch. Quid meruis? ne non, cùm velis, 6 convincas esse illum tuum?
So. 7 Quòd filia est inventa? Ch. 8 non, sed, quod magis credendum fiet, 15
Id quòd est 9 consimilis moribus,
Convinces facilè 10 ex te natum: nam 11 tui similis est probè.

1 Putat se esse non verum filium, sed tantùm subditicium, pro vero subjectum, ὑποβολίμαιον: ut faciunt mulieres, quæ parere non possunt, & ut placeant viris, gravidas se fingunt, & aliquarum inopum mulierum filios supponunt, ac pro suis edunt. Propriè *subditus* is dicitur, qui alicujus imperio subjectus est. Est enim a verbo *subdo*, id est, *subjicio*. 2 Comperies rem ita esse, ut dico. 3 Dic eum non esse filium tuum, sed subditum. 4 Interjectio dolentis. 5 Negare proprium filium apud nos non habeat locum, sed hoc malum transferatur potiùs ad inimicos. Imprecatio est. Ovid. *Hostibus eveniant convivia talia nostris.* 6 Probare possis. 7 Ex eo putas posse convinci hunc esse filium, quia filia nostra est cognita, quæ probet me non sterilem fuisse, neque adeò opus habuisse, ut de supponendo puero unquam cogitarem? 8 Non hoc dico, non opus est illo argumento, sed aliud fortius argumentum probandæ γνησιότητος in animo volvo. 9 Conveniens. 10 Quia κακὸς κόρακος κακὸν ὠὸν, id est, *mali corvi malum ovum.* 11 *Similis tui* cum genitivo dicimus, cùm morum similitudinem aut doctrinæ ostendimus: sed *similis tibi* cum dativo dicimus, cùm qualitatem similem ostendere laboramus.

Nam 1 illi nihil 2 vitii est relictum, quin
id itidem sit tibi:
Tum 3 præterea 4 talem, nisi tu, 5 nulla
pareret filium.
Sed 6 ipse 7 egreditur; 8 quàm severus! 9
rem quum videas, censeas. 20

1 Filio Clitiphoni. 2 Mali moris. *Vitium* enim proprie est pravitas animi, vitiositas: à *vitando*, ut quidam volunt, dictum, oppositurque *virtuti*. 3 Præter hæc omnia, præter mores. 4 Talium morum, tam perditum, tam vitiosum, sicut scenâ seq. describitur. 5 Alia mulier. 6 Clitipho. 7 Exit. 8 Quàm ferox, quàm gravis est! 9 Ex se veritate illa vultus posses *censere*, id est, æstimare, *rem*, id est, rei veritatem, nempe animum Clitiphonis, nunc eo ipso ferociorem, quod subditum se, & à nobis alienũ suspicetur. Proverbialis locutio.

ACTUS V. SCENA IV.

CLITIPHO, SOSTRATA, CHREMES.

CL. 1 SI 2 unquam 3 ullum fuit tempus,
4 mater, 5 cùm ego 6 voluptati tibi
Fuerim, 7 dictus filius tuus 8 tuâ volunta-
te, obsecro
9 Ejus ut memineris, atque 10 inopis nunc
te misereat mei,
11 Quod peto, & volo, parentes meos ut
commonstres mihi.

1 Clitipho cum matre colloquens, suos sibi parentes commonstrari cupit: quâ oratione illam admodum reddit sollicitam. Chremes contumeliosè filium objurgat. 2 Preces ad muliebre ingenium & animum maternum maximè efficaces. 3 Q. d. à die, à quo sum conceptus. 4 In quo nomine affectus inest. Hoc ex consilio servi Syri, suprà 5, 2. 5 Quo tempore. 6 Lætitiæ & delectationi, cùm audires me vocari filium tuum. 7 Appellatus. 8 Te volente me dici filium tuum, quæ me pro filio tibi esse voluisti. 9 Temporis. 10 Mei, qui sum inops & miser, nunc misereatur, misereat te. 11 In eo, ne graveris meos mihi parentes commonstrare, quod unicè cupio & desidero. Alii intelligunt *propter* sive *ob* ante *tũ quod*.

SO.

So. Obsecro mi gnate, ne isthuc 1 in animum inducas tuum, 5
2 Alienum esse te. Cl. 3 sum. So. 4 miseram me! 5 hoccine quæsisti obsecro?
6 Ita mihi, atque 7 huic sis 8 superstes, 9 ut ex me atque ex 10 hoc 11 natus es:
Et cave posthac, si me amas, unquam 12 isthuc verbum ex te 13 audiam. Ch. at Ego, si me metuis, mores cave in te esse 14 istos sentiam.

1 Tibi persuadeas. 2 Suppositititium, & non proprium filium. *Alienus* enim is dicitur, qui nullo nobis necessitudinis vinculo est devinctus: vel etiam alienatus, id est, immutatus, & ex amico inimicus factus. Cic. *Si illa a me est alienior, nihil tibi litteræ meæ proderunt.* *Alienum* propriè dicitur, quod ad alium pertinet. Cic. *Difficilis est cura rerum alienarum.* 3 Sc. *alienus*. Cum gemitu pronuntiandum est, desperantis in morem. 4 Vox dolentis. 5 Hoc Chremeti dicit. 6 Utinam tam diu sis nobis salvus & incolumis, quam verò ex nobis natus sis. Religiosum autem & solenne parentum votum erat, filios sibi relinquere superstites. Plaut. Asin. 1, 1, 2. *Sicut tuum vis amicum gnatum tua superesse vita sospitem & superstitem: ita te obtestor.* 7 Patri tuo Chremeti. 8 Supervivens. 9 Sicut. 10 Patre tuo Chremeti. 11 Legitimus filius es. 12 Istum sermonem quod sit alienus. 13 Scilicet ne. 14 Pessimos.

Ch.

CL. 1 Quos? CH. si 2 scire vis, ego dicam: 3 gerro, 4 iners, 5 fraus, 6 helluo, 10 7 Ganeo, 8 damnosus: 9 crede; & 10 nostrum te esse credito.

CL. 11 Non sunt hæc jam parentis dicta. CH. non, 12 si ex capite sis meo

1 Mores in me sentis? 2 Illos mores. 3 Tu es nugator, homo levis. *Gerræ* enim nugæ dicuntur: à Græcis deductum nomen qui γέρρας vocant *crates vimineas.* Cùm enim Athenienses Syracusas obsiderent, & crebrò *gerras* poscerent, irridentes Siculi *gerras* clamitare cœperunt: unde factum est, ut *gerræ* pro nugis accipiantur; & indè *gerrones* appellati sūt leves, & inepti ac ridiculi homines. A *gerro* nomine fit compositū *congerro, onis*, quod significat eum, qui cum alio gerrone easdem exercet nugas. 4 Otiosus, ignavus, nulli arti studens. *Iners* enim proprie significat cīr, qui sine arte est. Sed quoniam, qui nullā artem exercent, vel otiosi sunt, vel ignavi, fit, ut *iners* pro otioso vel ignavo sumatur. 5 Fraudulentus, Veterator, fallax, qui fallere consueveris patrem: ut alibi *scelus* pro scelerato. 6 Sumptuosus, Vorator, Insatiabilis, Cōmessator, Popino, seu qui immoderate bona tua consumes. Indè fit *belluari*, id est, bona sua luxuriosè & immoderatè profundere. 7 Scortator. 8 Damnum tuis parentibus adferens: ut jam fecisti extorquendo à me per Syri dolum decem minas Bacchidi daras. 9 Crede hoc quod dixi: nonne verissimum est, te talem esse, qualem descripsi. 10 Et eadem opera credito te nostrum esse filium. Innuit tacita vi castigationis non tam de nativitate, quam de moribus agi: quis enim, vult dicere, talem filium pro suo agnoscere à parentes sc. Ita sentiunt, ut ab initio hujus fabulæ Menedemus πρόῤῥησις, enuntiavit: *Ego te meum esse dicere tantisper volo, Dùm quod te dignum est, facies: sed si id non facies, Ego, quod me in te sit facere dignum, invenero* id est, non erit mihi amplius pro filio, exhæredaberis. 11 Talia verba non solent procedere à vero patre, qui filium amat: nam verus pater nunquam tales infert contumelias filio suo. 12 Etiamsi singulariter modo tibi pater sim.

Ne-

Natus, item ut 1 ajunt 2 Minervam esse ex
Jove, 3 eâ causâ magis
Patiar, Clitipho, flagitiis tuis me 4 infa-
mem fieri.
So. 5 Dî istæc prohibeant. Ch. 6 Deos ne-
scio: ego, 7 quod potero, 8 enitar se-
dulò. 15
9 Quæris id, quod habes, parentes: 10 quod
abest, non quæris, patri
Quo modo 11 obsequare, & ut 12 serves,
quod 13 labore invenerit.
14 Non mihi per 15 fallacias 16 adducere
17 ante oculos? 18 pudet
Dicere, 19 hac præsente, 20 verbum turpe:
at te 21 id nullo modo

a Poëtæ. 2 Palladem esse natam ex capite sive cerebro Jovis. *Minerva* belli Dea, sapientiæ & bonarum omnium artium inventrix, ex Jovis cerebro sine matre procreata fingitur: quia omnis sapientia & doctrina ex Deo est. Ajunt enim Jovem, cum Junonem sterilem videret, ne prorsùs sine prole esset, cerebrum suum percussisse, indèque Minervam armatam prosiluisse. 3 Propter eam causam, quòd è capite meo sis natus. 4 Infamari, ad infamiam adduci. 5 Dii prohibeant sive impediant ista, quod deberes infamis fieri propter filii flagitia. 6 Sc. quid facturi sint, an prohibituri sint. Sic suprà 2. 4. *Nescio alias*, id est, nescio quid aliæ mulieres secerint. Modus loquendi ignorantium præcipuè, qui Dei cogitationem non habent. 7 Quantum, quoad. 8 Conabor diligenter, ne fiam infamis. 9 Interrogas de parentibus, quos habes. 10 Quod in te desideratur. 11 Placeas, obedias. 12 Comparcas. 13 Sudore corporis sui pater tuus acquisiverit. 14 Sc. *erubuisti, veritus es?* 15 Astutias, dicendo eam esse amicam Cliniæ. 16 Bacchidem meretricem: sed tacuit coram matre. Vetus enim Romanorum lex inter alias hæc erat: *Ne quis præsentibus fœminis obscœna verba faciato*. 17 In conspectum meum? 18 Sc. *me*. 19 Præsentiâ matris tuæ. 20 Sc. te adduxisse meretricem. 21 Quod ego nõ ausim dicere.

Fa-

Facere puduit. CL. 1 eheu! quàm ego nunc totus displiceo mihi, 23
2 Quàm pudet! neque quod principium capiam ad 3 placandum, scio.

1 Interiectio dolentis. Leniendum, mitigandum 2 Commissorum flagitiorum, sive me id fecisse. 3 patrem.

ACTUS V. SCENA V.

MENEDEMUS, CREMES, CLITIPHO, SOSTRATA.

ME. 1 ENim verò 2 Chremes nimis 3 graviter cruciat 4 adolescentulum, Nimisque 5 inhumanè: 6 exeo ergo, ut 7 pacem conciliem: 8 optimè,
9 Ipsos video. CH. 10 ehem, Menedeme, cur non 11 arcessi jubes
12 Filiam, 13 & quod dotis dixi, firmas? So. mi vir, te obsecro,
14 Ne facias. CL. pater, obsecro mihi ignoscas. ME. 15 da veniam, Chreme: 5

1 Menedemi interventu, post tantas turbationes, tranquilla fiunt omnia. Archonidis filia Clitiphoni volenti uxor datur. Syro à Chremete ignoscitur. 2 Vicinus meus. Loquitur hæc Menedemus secum. 3 Acerbè vexat verbis contumeliosis. Conveniunt hæc verba personæ Menedemi, ut qui experientia didicisset, quam male sibi cesserit austeritas patris. 4 Clitiphonem qui adhùc est imperitus rerum. 5 Inhumaniter, crudeliter. 6 Egredior igitur, quia tam inhumanus est. 7 Concordiam inter patrem & filium conficiam, componam, 8 Opportunè accedit, quandoquidem ipsos video. 9 Chremetem & Clitiphonem. 10 Interjectio percipientis eum, quem volebat. 11 Advocati ad te, ut sit tibi nurus, sicut solet fieri in nuptiis. *Arcessitur* propriè, uxor, dum ad virum ducitur. 12 Meam. 13 Et confirmas, adferes eam dotem, quam destinavi filiæ? Hæc dicit Chremes, ut magis augeat suspicionem Sostratæ & filii de exhæredando Clitiphone. 14 Ne des omnia filiæ. Putat enim verum Sostrata, quod fingit senex de exhæredando filio. 15 Ignosce, parce illi.

1 Sine

1 Sine te exoret. CH. 2 ego n' mea bona ut dem Bacchidi dono sciens?
3 Non faciam. ME. at id nos non 4 sinemus. CL. si 5 me vivum vis, pater,
6 Ignosce. So. 7 age, Chremes mi. ME. age age quæso, 8 ne tam obstirma te, Chreme.
CH. 9 Quid istuc? video non licere, ut cœperam, hoc 10 pertendere.
ME. Facis ut te decet. CH. eâ 11 lege hoc 12 adeò 13 faciam, si facit id, 10
Quod ego 14 hunc æquom censeo. CL. pater omnia faciam: 15 impera.
CH. 16 Uxorem ut ducas. CL. 17 pater. CH. 18 nihil audio. ME. 19 ad me recipio:
20 Faciet. CH. 21 nil etiam audio ipsum. CL. perii! So. 22 an dubitas, Clitipho?

1 Permitte ut orando à te impetret, ut sibi ignoscas. Al. *exorem*. 2 An petis, ut ego sinam bona mea dari Bacchidi meretrici à filio? 3 Non dabo sciens Bacchidi mea bona. 4 Sc. *dari*, id est, ut Bacchis tua bona habeat. 5 Ut vivam. 6 Condona mihi. 7 Adhortantis est. 8 Noli te tam obstinatum ac durum præbere. Ille enim dicitur *se obstirmare* in aliquo proposito, qui pertinaciter in illo perseverat, tanquam immobilis truncus. 9 Sc. ago, resisto? Formula est ægrè & paulatim concedendi: nam Chremes precibus suorum victus veniam dat denique filio Clitiphoni, qui vix tandem adducitur, ut animum ferìò ad uxorem applicet. 10 Perficere consilium meum, cœpta persequi. Sic Eun. 1,1,6. *Verùm sic incipiens neq; pertendes usquam*, &c. 11 Conditiones. 12 Certè. 13 Mutabo consilium, & illi ignoscam. 14 Clitiphonem, sc. *facere*. 15 Manda tantùm. 16 Sc. *censeo, impero*. 17 Quid pater, aliud quidvis oneris impone, vel da mihi spatium, *dum mea me vitam doceat fortuna dolere*: aut simile quodvis verbum. 18 Nullam excusationem acceptaturus sum, nisi ut mandata faciat. 19 Promitto eũ hoc facturum, ego ero sponsor. 20 Uxorem ducet. 21 Nihil adhùc audio Clitiphonem respondentem ad ea, quæ proposui, an sc. promittat, quod postulo: aliquo venia datus non sum. 22 An veteris, gravari ducere uxorẽ;

CH. Imò 1 utrum vult. ME. faciet omnia.
So. 2 *hæc, dum incipias, gravia sunt,*
Dumque 3 *ignores*: 4 *ubi cognóris, facilia.* CL.
5 faciam, pater.
So. Gnate mi, ego pol tibi dabo illam 6 lepidam, quam 7 ut facilè ames,
8 Filiam 9 Phanocratæ nostri. CL. 10 rufam-ne illam virginem,
11 Cæsiam, 12 sparso ore, adunco naso? 13 non possum, pater.
CH. 14 Eja, ut elegans est! 15 credas animum ibi esse? So. 16 aliam 17 dabo.

1 Sc. eligat, id est, aut uxorem ducat, aut exhæredatione mulctetur. 2 Ducere uxorem, sive nuptiæ circa initia graves & molestæ sunt, utpote jugum liberis hominum cervicibus imponentes. Aristotel. Ethic. Ἐν τῷ ἄρχεσθαι, κατὰ τὸ ἄρχεσθαι Auribus: dum non agnoveris, erunt ardua, molesta, difficilia. Undè illud: *Dimidium factum, qui bene cœpit, habet.* 3 Sis ignarus matrimonii. 4 Ubi jugo illo assueveris, facile videtur, id est, leve, ac non pœnitebit duxisse uxorem. 5 Ducam uxorem. 6 Elegantem, jucundam, sermone, moribus & formâ suavem. *Formosa facies*, ait Publius Mimus, *muta commendatio est.* 7 Qui es formarum spectator. 8 Sc. *dabo*. 9 Vicini, aut amici. 10 Capillo, scilicet *Dabis, aut Ducerem?* Est autem ὑπερύπωσις deformis puellæ. 11 Cæsiis, glaucis oculis, qualis est color cœli. 12 Virginem habentem os sparsum, id est, latum seu extentum, & nasum curvum? 13 Sc. *ducere eam.* 14 Videre, quæso, quam curiosus, delicatus & prudens hic in discernendis puellis sit, aut *elegans formarum spectator* sit filius meus Clitipho? 15 An putes, vel ex sermone ejus colligas ejus animum esse in uxore ducenda? 16 Virginem. 17 Tibi.

CL.

CL. 1 Quid istuc? quandoquidem 2 dicenda est, 3 egomet habeo propemodum, Quam volo. So. 4 istunc laudo, te guate. CL. Archonidis filiam.

So. 5 Perplacet. CL. 6 pater, hoc nunc restat. CH. quid? CL. Syro 7 ignoscas volo, Quæ meâ causâ fecit. CH. 8 fiat. 9 Vos valete, & 10 plaudite.

1 Quid opus est verbis? Vide supra. 2 Mihi uxor. 3 Ego propemodum scio, inveni puellam talem, quam cupio, Archonidis filiam. 4 Quòd sis eo animo. 5 Hoc valdè mihi placet. 6 Ultimo intercedit pro Syro. 7 Remittas, condones. 8 Ignoscatur ei. 9 Spectatores. 10 Manus jungite simul, sic Poëtæ congratulantes.

*ADELPHI
PUBLII TERENTII
Carthaginienſis Afri.

* ACTA LUDIS. 2 FUNEBRIBUS, L. ÆMILII PAULI. Q. FABIO MAXIMO, P. CORNELIO AFRICANO. 3 ÆDILIBUS CURULIBUS. 4 EGERUNT L. ATTILIUS. 5 PRÆNESTINUS, ET MINUTIUS PROTIMUS. 6 MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII FILIUS, TIBIIS. 7 SARRANIS. 8 FACTA E GRÆCA MENANDRU. EDITA L. ANICIO GALLO, ET M. CORNELIO CETHEGO CONSULIBUS. ANNO AB URBE CONDITA DXCV. ANTE CHRISTUM NATUM CLXVIII

* Ἀδελφοι, Vox Græca ſignificans *Fratres*, uti in hac Fabula ſunt Mitio & Demea. 1 Exhibita eſt. 2 Qui pro funere alicujus patritii viri inſtruebantur. 3 Duo fuerunt *Ædiles Curules*, ſic dicti à ſella eburnea, quâ tanquam curru, vehebantur. Hi regiis utebantur inſignibus, purpurâ, curamque ſacrificiorum & ludorum habebant. 4 Actores fuerunt. 5 *Præneſte* eſt urbs Latii. Inde Denominativum *Præneſtinus*, qui eſt ex illa urbe. 6 Melodias. *Modi* fuerunt melodiæ ſeu cantilenæ quædam ita compoſitæ, ut reſponderent argumento fabulæ. Fiebant autem à perito & quidem artifice artis Muſices. 7 Paribus, quæ adhibebantur ad ſignificandam hilaritatem, ſeu Jocum in fabulis. 8 Scripta eſt.

FA-

FABULÆ INTERLOCUTORES.

ÆSCHINUS, *adolescens.*

CANTHARA, *nutrix.*

CTESIPHO, *adolescens.*

DROMO, *servus.*

DEMEA, *senex.*

GETA, *servus.*

HEGIO, *senex.*

MITIO, *senex.*

PAMPHILA, *nutrix.*

SANNIO, *leno.*

SOSTRATA, *matrona.*

SYRUS, *servus.*

PERSONÆ MUTÆ.

BABYLO.

PARMENO, *servus.*

STORAX, *servus.*

IDIOMATA PERSONARUM PRÆCIPUARUM.

Æschinus, *Adolescens non malus, sed lenitate nimia patris adoptivi ad voluptates & proterviam prolapsus.*

Canthara, *nutrix animosa, & non imprudens.*

Ctesipho, *Adolescens natura agrestior, & ad labores pronior; voluptates tamen clanculum capit.*

Demea, *natura agrestis, austerus & tenax.*

Geta, *servus non malus & laboriosus, pauci consilii.*

Hegio, *Senex amici memor, unde familiæ amici causam agit prudenter & cordate.*

Mitio, *natura bonus, nimium tamen facilis, mitis, quietis amans.*

Parmeno, *servus fidelis & audax.*

Sannio, *leno, nec prudens, nec audax.*

Sostrata, *matrona prudens & modesta.*

Syrus, *servus callidus in extruendis dolis, in procurranda re domestica non satis fidelis.*

RATIO NOMINUM.

Æschinus, ἀπὸ τῆς αἰσχύνης, *à probro, quasi probrosum dicas; quod flagitiis esset infamis; vel ab* αἶσχος *dedecus: analogice esset* Αἰσχῖνος, *nisi forte sit potius* Αἰσχίνης Æschines.

Canthara, ἀπὸ τοῦ κανθάρου, *à poculo, quod nutrix puero præberet potum.*

Ctesipho, ἀπὸ τῆς κτήσεως, *à prædio, &* φωτὸς, *luce aut viro, prædii lux aut vir, id est, agricola, quod in prædio moraretur, idque excoleret.*

Demea, ἀπὸ τοῦ δήμου, *à plebe, quasi plebejum dicas.*

Geta, *Gentile nomen.*

Hegio, ἀπὸ τοῦ ἡγεῖσθαι, *ducem & principem esse, quia curam Sostratæ ejusque familiæ habet.*

Mitio, *nomen Latinum à* Mitis.

Pamphila, *vide Andriam.*

Parmeno, *vide Eunuchum.*

Sannio, à Σάννος, *fatuus, quod in hac Comœdia populo ridiculo esset.*

Sostrata, } *vide Heauton-*
Syrus, } *timor.*

ADEL-

ADELPHI

C. SULPITIO APOLLINARI AUCTORE.

DUos quum haberet 1 Demea 2 adolescentulos,
3 Dat Mitioni 4 fratri 5 adoptandum 6 Æschinum,
Sed 7 Ctesiphonem 8 retinet: 9 hunc 10 Citharistriæ
11 Lepore captum, sub 12 duro ac 13 tristi 14 patre,
Frater 15 celabat Æschinus; famam rei Amorisque in 16 se 17 transferebat: denique
18 Fidicinam 19 lenoni 20 eripuit: 21 vitiaverat
Idem Æschinus civem Atticam paupercu-lam;
22 Fidemque dederat, 23 hanc sibi uxorem 24 fore.

1 Civis Atticus & homo rusticus. 2 Juvenes filios. 3 Concedit. 4 Suo. 5 Assumendum in filium. 6 Majorem natu. 7 Alterum filium. 8 Demea. 9 Ctesiphonem. 10 Cujusdam fidicinæ, quam cithara canere solebat. 11 Venustate irretitum. 12 Crudeli, morosо. 13 Severo, austero. 14 Demeâ. 15 Occultabat, ne sc. pater animadverteret amorem Ctesiphonis. 16 Æschinum. 17 Id est, finxit se amare Citharistriam. 18 Citharistriam illam. 19 Puellarum venditori, sc. Sannioni. 20 Æschinus ingratiam Ctesiphonis. 21 Stupraverat. 22 Et sanctè promiserat. 23 Virginem a se stupratam. 24 Futuram esse.

Demea 1 jurgare, & 2 graviter ferre: 3 mox tamen,
4 Ut veritas 5 patefacta eſt, 6 ducit Æſchinus
7 Vitiatam, potitur Cteſipho 8 Citharistriam,
9 Exorato ſuo patre duro Demeã.

1 Objurgabat Mitionem fratrem, & Æſchinum filium. 2 Moleſtè ferebat Æſchini flagitium. 3 Statim. 4 Poſtquam. 5 Manifeſtata, revelata eſt veritas, ſcil. utrumque filium adare. 6 In uxorem capit. 7 Virginem civem Atticam ſtupratam à ſe. 8 Pro *citharistria*. Archaïſmus. 9 Perſuaſo, inducto, ut daret ipſe licentiam potiundæ ejus.

ALIUD M. ANT. MURETI.

MItio, & Demea, duo diſſimillimo fratres ingenio fuere, ille urbanam vitam ſecutus eſt, hic ruſticam: ille cœlebs vixit; hic uxorem duxit: [redacted] ille ingenio leniſſimo, hic aſperrimo: ille mitis etiam in alienos, hic ſævus etiam in ſuos: ille etiam in ira placidus, hic etiam extra iram ferox. Erant Demeæ filii duo: ex quibus natu majorem Æſchinum ſibi adoptavit Mitio, eumque ſecum in urbe liberaliſſime indulgentiſſimeque educavit: minorem Cteſiphonem ſuri ſecum ſevere imprimis ac reſtricte habuit pater. Æſchinus multas meretrices, patre ad omnia connivente, adamavit, multa convivia celebravit; quæ denique juventus fert, ea omnia non libere modo, ſed etiam licenter exercuit. Poſtremo uſque eo progreſſus eſt, in virginem pauperculam quidem, ſed bonam, bonis prognatam, Pamphilam nomine, quam mater Soſtrata vidua ſancte ſecum & pudice, ut poterat, educabat, noctu temulentus cum incidiſſet, vim ei attulit, gravidamque fecit. Venit poſtea ad matrem illius, veniam petens, polliceſque ſe puellam uxorem ducturum ſua fide data, & ignotum eſt, & tacitum. Cteſipho, cum in urbem interdum ventitaret, ipſe quoque citharistriæ cujusdam amore correptus eſt: totam ejus rei famam, ne qua emanaret, ac perveniret ad Demeam, in ſeſe Æſchinus transferebat. Tandem, cum leno, puellæ dominus, aut pecuniam

eumiam ſibi, quanti ea erat, vellet in manum dare, aut ſe eam alii venditurum minitaretur: adductus in ſummam deſperationem Cteſipho, jam de relinquenda patria cogitabat: cum Æſchinus, re intellecta, qui nullo neque pudore teneretur, neque metu, domum lenonis per vim ingreſſus eſt, ipſum, & familiam contundit pugnis, puellamque per vim abreptam tradidit fratri. Spargitur tota urbe rumor, venit Demea, Mitionem objurgat, inclamat teſtatur Deos atque homines, quod diſſolutus, quod intemperans, quod vinoſus, quod ſcortator, quod nullius bonæ rei Æſchinus foret, omnem in Mitione uno hærere culpam. Dis gratias agere, quod ille ſaltem, quem ipſe ruri haberet, frugi ac temperans eſſet; rei ſtuderet & famæ; illarum rerum nihil ne cogitaret quidem: tantum videlicet intereſſe inter ſuam & fratris diſciplinam. Placat hominem, quantum in ſe eſt, Mitio: jamque ſe ab eo expediverat, cum ſupervenit aliud, quod majores etiam tumultus excitaret. Raptam ab Æſchino cithariſtriam, perfertur ad matrem Pamphilæ; quæ quidem Pamphila ita erat ad pariendum vicina, ut jam è dolore laboraret. Quid faceret miſera? mutatum Æſchini animum, ſe vero filiamque ſuam proditas per ſummam perfidiam ac deſertas putabat. Getam ſervulum, qui pauperem familiam ſolus, ut poterat, alebat, mittit ad Hegionem, puellæ cognatum, jubetque ei rem, ut erat, exponere. Interea audierat Demea, ſuum quoque Cteſiphonem in raptione adfuiſſe: jamque totus in fermento, ut ajunt, erat; cum ei Syrus, ſervus vaferrimus, mendaciolum adſpergit: veniſſe quidem rure Cteſiphonem, ſed veniſſe objurgatum Æſchinum: multa ei medio foro mala dixiſſe, deinde rediiſſe rus in præfecturam ſuam: lacrumare gaudio Demea, & gratulari ſibi, quod unum ſaltem haberet, in quo exſtaret paternæ ſeveritatis exemplum. Dum rus redit, incidit in Hegionem, à quo de conſtuprata per vim ab Æchino Pamphila intelligit. Denuo commotus, dum fratrem, ut in eum iram evomeret, quærit, obvium habuit mercenarium à villa, ex quo ſciſcitatus de filio, accipit, non eſſe rurſi. Redit ad Syrum, à quo ei rurſus novum mendacium, velut offa in os, ne latraret, objicitur; quærit, ubi fratrem reperire poſſet: id vero ita indicavit Syrus, ut infelix ſenex, dum illius verbis fidem habet, nequicquam omne oppidum perreptaverit. Interea Mitio om-

mum ab Hegione certior factus, ipsemet ad mulieres profectus, jacentes jam & afflictas erexerat, labantes & dubias confirmaverat, tristitia ac mœrore confectas recreaverat, pollicitas se Æschino Pamphilam uxorem daturum. Venit Demea, clamor, jurgium, convitia. Etiam eo præsente, servulus quidam Ctesiphonem per imprudentiam nominatim le cum subito per vim in ædes irrupisset, quem jampridem putabar ruri fodere, aut arare, aut aliquid ferre, eum accubantem cum amica, & suaviter potitantem deprehendit: ibi vero tanta iracundia incitatus est, ut arderet. Satis diu vociferat ut cum esset; tandem placida & composita Mitionis oratione eo perducitur, ut, deposita vetere savitia, benignus, affabilis, lepidus esse meditetur: itaque ipso non permittente tantum, sed etiam jubente, puerpera domum traducitur: fiunt nuptiæ, lenoni numeratur argentum: Mitio ipse Sostratam ducit uxorem: Hegioni datur, unde vivat: Syrus una cum Phrygia uxore manumittitur: cum Mitio, cæterique omnes, sed tamen præcipuè Mitio, illam tantam, tam insperatam, tam subitam mutationem admiraretur; gravi, & cordata oratione claudit fabulam Demea: si omnia profundere, si in omni libidine ac nequitia vivere, si totam rem hellua-tionibus, scortationibus, largitionibus consumere libeat, nihilo id sua magis, aliquanto etiam minus, quo sibi minus ætatis superfit, quam aliorum, interesse: sin corrigi se in loco & modice coërceri atque admoneri velint, eum esse se, qui id præstare possint. Permittuntur ei omnia, ita fabula concluditur.

PROLOGUS.

1 POstquam 2 Poeta sensit, 3 scripturam suam
Ab iniquis observari, & 4 adversarios

1 Quoniam, quia. Sic Donatus, Prologum facit, sicut in aliis, respondendo invidorum calumniis, & captat benevolentiam. 2 Terentius. 3 Poëmata sua ab inimicis & æmulis curiosè inspici & examinari, ut notari possint. 4 Suos æmulos, nempe Luscium Lavinium, & alios. Vide Prologum & Andriæ & Heautontimorumenorum.

1 Rapere in pejorem partem, quam acturi sumus;
2 Indicio de se ipse erit: 3 vos 4 eritis judices,
5 Laudin', an vitio, duci id factum oporteat. 5
6 Synapothneſcontes 7 Diphili 8 Comœdia 'ſt:
Eam Commorientes Plautus fecit 9 fabulam.
In 10 Græca adoleſcens eſt, qui 11 lenoni eripit
Meretricem 12 in prima fabula: eum Plautus 13 locum

1 Violenter trahere interpejorem partem, id eſt, reprehendere, vituperare Comœdiam ſuam, quam repræſentaturi ſumus: quaſi furtum feciſſet Terentius, cum locum in Adelphos ſibi ſumpſiſſet ex Diphili fabula, prætéritum à Plauto, qui eam Latinam fecerat. 2 Ipſe Poëta delator, index & proditor ſui ipſius erit, exponet vobis omnem rem. 3 Spectatores. 4 Judicabitis. 5 An oporteat id, quod fecit Poëta (transferendo ſc. Græcam) dari aut verti laudi, an vituperationi. 6 Latinè *Commorientes*, dicebantur qui tantâ religione mutuæ amicitiæ ſeſe devoverant, ut non modò, dum viverent, bona malique juxta tolerarent, ſed etiam pari fato libenter morerentur; adeò ut uno amicorum mortuo, alter necem ſibi conſciſceret. Tale hominum genus fuit apud Ægyptios, Gallos, & alibi. Tales apud Cæſarem l. 3. de bello Gallico, Soldurii deſcribuntur, quem vide. 7 Præſtantiſſimi inter Græcos Comici, & ſententiarum pleniſſimi, coætanei Menandro. 8 Scilicet Græca. 9 Latinam Comœdiam. 10 Comœdiâ Diphili. 11 Puellarum venditori, qui quæſtum facit ex vendendis mulieribus. 12 In prima parte fabulæ. 13 De adoleſcente, qui lenoni eripit meretricem.

Reliquit 1 integrum : eum 2 hic locum 3 sumpsit sibi 10

In Adelphos : verbum de verbo expressum 4 extulit.

5 Eam nos acturi sumus 6 novam: 7 pernoscite,
Furtum ne 8 factum existimetis, an 9 locum
10 Reprehensum, qui 11 præteritus 12 negligentiâ 'st.
Nam quod isti 13 dicunt 14 malevoli, 15 homines nobiles 15
16 Eum adjutare, assiduèque 17 una scribere,
18 Quod illi 19 maledictum vehemens esse existimant,
Eam laudem 20 hic 21 ducit maximam, quùm 22 illis placet,
Qui vobis universis, & populo placent;

1 Intactum, liberum alteri, qui eum tractaret, nihil de argumento mutans. 2 Noster Poëta Terentius. 3 Traduxit in suam Comœdiam vocatam à duobus fratribus. *Adelphi* enim est vox Græca, id est *fratres*. duo enim *fratres* sunt principalis pars ipsius Comœdiæ, scilicet Mitio & Demea. Quorum alter Mitio vitam elegit cœlibem; alter verò Demea duxit uxorem, ex qua sustulit duos filios, Æschinum & Ctesiphonem. 4 Transtulit, & latinitate suâ donavit. 5 Fabulam sc. Adelphos. 6 Prima vice. 7 Vos spectatores, perfectè noscite & videte. 8 De Plauto. 9 Comœdiæ Diphili. 10 A Poëta nostro denuò tractatum, resumptum, & velut è fugâ retractum: nam fugerat hic locus Plaurum. 11 Prætermissus, relictus. 12 Incuriâ, scilicet Plauti, cujus æmulari nunc exoptat negligentiam. 13 Objiciunt. 14 Invidi. 15 Scipionem Africanum, Lælium, Sulpitium Gallum, &c. 16 Poëtam. Vide Terentii vitam. 17 Simul cum Terentio componere, facere Comœdias. 18 Responsio vel defensio. 19 Opprobrium, crimen. 20 Poëta. 21 Existimat. 22 Nobilibus, Scipioni, Lælio, &c. Q. d. Cùm ad familiaritatem illorum admittitur, cùm talium virorum judicio in recensendis fabulis suis utitur.

1 Quo-

1 Quorum 2 operâ 3 in bello, 4 in otio, 5 in negotio,
Suo quisque 6 tempore usus est sinè superbia.
Dehinc ne exspectetis 7 argumentum fabulæ:
8 Senes qui primi 9 venient, 10 hi 11 partem 12 aperient:
13 In agendo partem ostendent. 14 Facite, æquanimitas
Vestra, ut 15 poetæ 16 ad scribendum 17 augeat industriam.

1 Nobilium. 2 Auxilio. 3 Tempore belli, ut opera Scipionis Africani. 4 In pace, ut opera Furii Pil. 5 In accusationibus & causis criminalibus multi sunt usi opera Lælii, idque itaut tamen illi minimè superbirent ob collata beneficia. 6 Cùm necessitas exigeret, quandocunque tempus postulavit. 7 Materiam hujus Comœdiæ. 8 Mitio & Demea. 9 In proscenium. 10 Senex. 11 Argumenti. 12 Explicabunt sive exponent suâ oratione. 13 In progressu sive in actione fabulæ partem argumenti exhibebunt. 14 Vos spectatores curate, ut favor & æquitas vestra, &c. 15 Terentii. 16 Ad componendas alias Comœdias. 17 Excitet, 18 Diligentiam.

ACTUS I. SCENA I.

MITIO.

1 STorax, 2 non rediit hac nocte 3 à cœna Æschinus.
Neque servulorum 4 quisquam, qui 5 advorsum ierunt?
Profectò hoc verè 6 dicunt: 7 si abs is uspiam,
Aut 8 ubi si 9 cesses, 10 evenire ea satius est,
Quæ 11 in te uxor dicit, & quæ in animo cogitat
12 Irata, quàm 13 illa, quę parentes 14 propitia.
Uxor, si cesses, aut te 15 amare cogitat,
Aut tete amari, aut potare, atque 16 animo obsequi.

1 Vocativi casus est; & Nomen servi, quem Æschino filio suo adoptivo comitem dederat Mitio, qui egressus in proscenium illum inclamat putans eum à cœna æterna jam rediisse cum Æschino & intus esse. Porrò ubi videt Storacem non respondere, se colligit, & admodum sollicitus Mitio ostendit in liberis educandis lenitate plus, quàm asperitate, profici. 2 Interrogationem hic vulgò ponunt. Guyetus interrogationis notam delet: vocato enim (inquit) servo Mitio, eoque non respondente, concludit servum cum filio abesse, & à cœna non rediisse: ut hic Storax ex iis servis fuerit, qui obviam jerant, nec dum redierant. 3 Post cœnam. 4 Rediit. 5 Obviam illi processerat, ut deducerent eum domum. Intelligit enim *Adversitores*, qui domino, foris cœnanti, teste Donato, *adversum ibant*, officii & tutelæ gratia. Quorum meminit Plautus in Mostell. Act. 4. 6 Homines. 7 Si quis usquam à domo absit, vel in aliquo loco sit à domo absens. 8 Si ubi, id est, si ubi, siquando. Anastrophe. 9 Diutiùs domo abs is, ἐξ οἴκου. 10 Contingere tibi eam melius est. 11 Contra te absentem, vel de te absente. 12 Zelotype, rixosa ob cessationem mariti. 13 Mala evenire tibi. 14 Benigni, sc. *in animo suo cogitant*. Opponuntur *uxor irata* & *parentes propitii*. 15 Aliam. 16 Aut indulgere genio, libidini tuæ servire, & voluptati studere.

1 Et tibi benè esse soli, cùm sibi sit malè!
Ego, quia non rediit 2 filius, 3 quæ cogito!
Et 4 quibus nunc sollicitor rebus! 5 ne aut
6 ille 7 alserit, 11
Aut uspiam ceciderit, aut 8 perfregerit aliquid.
9 Vah! quemquam-ne hominem 10 in animum instituere, aut
11 Parare, quod sit 12 carius, 13 quàm ipse est sibi?
14 Atque ex me hic natus non est, sed ex fratre: 15 is adeò 15
Dissimili studio est. Jam indè ab adolescentia
Ego 16 hanc clementem vitam urbanam,
atque 17 otium

1 Et te solum tuis frui voluptatibus, quo tempore male se domi uxor habet. 2 Æschinus. 3 Quas habeo cogitationes malas, quæ veniunt mihi in mentem! 4 Ob quas res nunc vexor, angor & sollicitus sum! 5 Sc. *sollicitor*. Subjungit enim, quibus rebus sollicitetur. 6 Æschinus. 7 Frigus nimium sit passus, propter quod male habuerit, neque redire potuerit. Sic Horat. *Multa tulit, fecitque puer, sudavit & alsit.* 8 Habeat membrum aliquod fractum, crus vel brachium. 9 Interjectio dolentis vel irridentis scilicet. 10 In animo concipere, fingere, proponere. His autem verbis adoptio significatur. Al. *in animo*. 11 Comparare, acquirere, seu in animo disponere. 12 Dilectius. 13 Quàm ipse homo, qui instituit, est carus sibi ipsi? 14 Atque Æschinus non est meus filius naturalis, sed fratris Demeæ. Argumentatur à Minore ad Majus: Cùm ego tantoperè sim sollicitus pro filio adoptivo; necesse est majorem existere sollicitudinem pro liberis in veris parentibus. 15 Frater Demea est vitâ & voluntate valdè diversâ. *Adeò* hîc est particula intendendi. 16 Hunc modum vivendi in urbe, qui reddit homines clementes; ut, *pallida mors*. 17 Securitatem seu tranquillitatem.

1 Secutus sum: &, quod 2 fortunatum 3 isti putant,
Uxorem nunquam habui: 4 ille 5 contrà, 6 hæc omnia:
7 Ruri agere vitam, semper 8 parcè, ac 9 duriter
10 Se habere: uxorem 11 duxit: 12 nati filii Duo: 13 indè ego 14 hunc 15 majorem 16 adoptavi mihi:
17 Eduxi à parvulo: 18 habui, amavi pro meo:
In eo me ablecto: 19 solum id est carum mihi.
20 Ille ut 21 item 22 contrà me habeat, 23 facio sedulò:

1 Amavi, elegi. 2 Non ducere uxorem, sive cœlibatum. 3 Qui sunt implicîti matrimonio. 4 Frater Demea. 5 E contrario. 6 Secutus est, elegit. Hanc morum & studiorum dissimilitudinem certè miratur Cicero, dicens: *Ex iis fratribus, qui in Adelphis sunt, quanta in altera duritas, in altero comitas!* Et Horat. lib. 2. Ep. 2. *Cur alter fratrum cessare, &c.* 7 Vixit in agris. 8 Tenaciter, quantum ad servandum. 9 Aspere & acerbe, quantum ad laborandum. 10 Se tractavit, gessit. Sic Plaut. *Habet illum arctè contentoque.* 11 Frater Demea. 12 Nati sunt ex eo & uxore, quam duxit, duo filii, Æschinus & Crestpho. 13 Ex duobus illis filiis. 14 Æschinum. 15 Qui est major natu. 16 Assumpsi mihi in filium. 17 Educavi, nutrivi eum ex tempore, quo adhùc parvulus erat, id est, ab inuente ætate, à teneris annis. 18 Æstimavi, tractavi, & dilexi eum, ac si esset ex me natus. Sic Hecyr. *Nam nunquam secus* habui *illam, ac si ex me esset nata.* 19 Oblectari in filio est mea summa voluptas. 20 Æschinus. 21 Similiter. 22 Vicissim me diligat tanquam patrem suum. 23 Laboro vehementer.

1 Do, 2 prætermitto: 3 non neceſſe habeo omnia 26
4 Pro meo jure agere: 5 poſtremò, alii clanculùm
Patres quæ faciunt, quæ fert adoleſcentia,
Ea ne me celet, conſuefeci filium:
6 Nam qui mentiri, aut fallere inſueverit patrem, aut 30
Audebit; tantò magis audebit 7 cæteros.
8 *Pudore, & liberalitate liberos*
9 *Retinere*, 10 *ſatiùs eſſe* 11 *credo*, *quàm* 12 *metu*.

1 Tribuo ei pecuniam in ſumptus. 2 Multa delicta. Q.d. Conniveo ad quædam vitia, quæ tolerari poſſunt. 3 Non opus eſt mihi, non exigit neceſſitas. 4 Pro patria poteſtate, ſecundùm autoritatem meam in eum. 5 Ordo eſt: *Poſtremò*, id eſt, denique, *conſuefeci filium*, ſc. Æſchinum, *ne*, id eſt, ut non, *celet me ea*, ſc. peccata facta *quæ adoleſcentia fert*, id eſt, juvenilis ætas adfert adoleſcentibus, quibus obnoxia eſt adoleſcentia, *quæ*, ſc. facta adoleſcentiæ, *alii*, ſc. adoleſcentes, *faciunt clanculum patres*, id eſt, clam patribus, patribus neſcientibus. 6 Argumenta à Minore ad Majus. 7 Sc. *homines fallere*. 8 *Pudore* ad filios retulit, liberalitate ad Patres. *Pudor* eſt metus diſplicendi parentibus, reverentia. *liberalitas*, bonitas parentum & indulgentia. Neque Verecundiâ liberorum, bonitate hominum, quæ virtutes utrorũq; eſſe ſolent, id eſt ingenua & liberali educatione liberos retinere in officio ſatis eſſe duco, quam metu; vide Plutarch. περὶ παίδων ἀγωγῆς. Quintil. l. 1. cap. 1. Pulcherrima liberalis educationis præcepta lege apud Senecam lib. 2. de ira a 20. ad 23. 9 In officio continere ac reprimere à vitiis. 10 Melius. 11 Exiſtimo. 12 Timore, id eſt, verberibus, vel duritiâ, quæ ex odio proficiſcuntur.

1 Hæc fratri mecum non conveniunt, neque placent.
2 Venit ad me sæpè clamitans, 3 quid agis, Mitio?
Cur 4 perdis 5 adolescentem 6 nobis? cur amat? 36
Cur potat? cur tu 7 his rebus & sumptum suggeris?
9 Vestitu nimio 10 indulges, nimium ineptus es.
11 Nimium 12 ipse est 13 durus, 14 præter æquumque & bonum:
Et 15 *errat longè* 16 *meâ quidem sententiâ.*
Qui imperium credat 17 *gravius esse aut* 18 *stabilius*, 41

1 Hi modi retinendi liberos non congruunt fratri mecum, id est, in hoc dissentimus, non consentimus. Nam *hoc convenit mihi tecum* dicitur, id est, de hoc non est inter nos controversia. 2 Frater Demea. 3 Mimesis sive Prosopopœia, quam laudat Cicero lib. 1. de Invent. 4 Corrumpis pessimâ institutione? 5 Æschinum. 6 In nostrum utriusque damnum. 7 Sc. *faciendis.* 8 Pecuniam subministras, suppeditas? 9 Vestitui filii. Virg. 1. Æn. *Parce metu*, *Cytherea*, id est, metui: Idem: *Venatu invigilant pueri*, id est, venatui, Antiptôsis. 10 Inservis id est, tu nimium das operam, ut filius nitidè vestiatur. 11 Nunc Mitio de fratre suo suam adhibet sententiam. 12 Frater meus Demea. 13 Austerus. 14 Ultrà quam æquitas, quæ de juris rigore multa remittit, & bonitas sive justitia requirit. 15 Fallitur Deinceps. Duodecim istis versibus magnifica *ἔπαινος* continetur de imperio patrio, seu disciplina patria, quo tanquam speciosa colore Mitio nimiam suam indulgentiam & lenitatem obducit magno ætatis & sapientiæ prætextu *γνωμολογῶν*. 16 Meo certo judicio. 17 Majoris auctoritatis, quantum ad vim. 18 Firmius, durabilius quantum ad tempus.

1 *Vi quod* 2 *fit, quàm illud, quod* 3 *amicitia* 4 *adjungitur.*
5 Mea ſic eſt ratio, 6 & ſic animum induco meum.
7 Malo 8 coactus 9 qui ſunm officium facit,
10 Dum id reſcitum iri cedit, tantiſper cavet:
11 Si ſperat fore clàm, rurſum ad ingenium redit. 46
12 Ille quem beneficio adjungas, 13 ex animo 14 facit:
15 Studet par referre, 16 præſens abſenſque idem erit.
Hoc 17 patrium eſt, potiùs conſuefacere filium,
18 Suâ ſponte rectè facere, quàm 19 alieno metu. 50

1 Violentia, metu. 2 Efficitur, exercetur. 3 Amore benevolentia. 4 Acquiritur, copulatur. 5 Meus modus ac ſententia eſt talis. 6 ſic mihi perſuadeo. 7 Metu verberibus aut violentia. 8 Male reſpondent coacta ingenia. 9 Facit id quod debet, τὸ κατὰ δίκην ἔργον. 10 Vitat peccare tam diu, quamdiu putat id, quod facit, quòd ſcietur. Nam *oderunt peccare mali formidine pœnæ.* 11 Sic coactus malo credit id, quod facturus eſt, futurum eſſe ſecretum & occultum, iterum ad naturam ſuam depravatam ſeu perditos mores ſuos regreditur. Nam *naturam expellas furcâ, tamen uſque recurret.* 12 Ille homo vel juvenis, quem devincias & obliges tibi aliquo merito. 13 Ex voluntate, ſuâ ſponte, non fictè. 14 Officium. 15 Conatur reſponere beneficiis acceptis. 16 In præſentia & abſentia ſui cuſtodis ſeu monitoriis non mutabitur, ſed ſemper perget in officio, beneficio & honeſtate allectus. 17 Officium patris eſt, decet patrem. 18 Ex animo. 19 Alterius, nempe monitoris, aut cuſtodis, aut patris.

1 Hoc pater, ac dominus interest: 2 hoc qui nequit:
3 Fateatur nescire 4 imperare liberis.
Sed est-ne hic 5 ipsus, de quo 6 agebam? & certè is est.
Nescio 7 quid tristem video: credo jam, ut solet; 54
8 Jurgabit. Salvum te advenire, Demea,
9 Gaudemus.

1 In hoc, id est, in hac re, scilicet vel cogendo metu subd tos; & sic est *dominus*, quia cogit servos: vel beneficia adjungendo; & sic est *pater*, quia fungitur officio patris, differt. Hellenismus est: τούτῳ ὁ πατὴρ δεσπότης διαφέρει. Noster Eun. *Stulto intelligens quid interest.* 2 Qui hoc non potest facere, nempe adjungere beneficiis suis & allicere ad bene vivendum. 3 Fateri debet. 4 Liberos regere, & illis præesse. 5 Ipse Demea. 6 Loquebar? 7 Propter quid. 8 Rixabitur. Sic Andr. *Cum Davo egomet vidi jurgantem ancillam.* 9 Hic Scena incipit cum colloquio Demeæ & Mitionis.

ACTUS I. SCENA II.

DEMEA, MITIO.

DE. 1 EHem 2! opportunè 3: te ipsum quærito.
MI. 4 Quid tristis es? DE. 5 rogas me, ubi nobis 6 Æschinus

2 Demen homo durus & asper certior factus ipse rumore, & Populi convicio mulierem a suo filio Æschino fuisse abrempram; furit graviter in Mitionem, fratrem expostulans de filii absentia, petulantia, cupiditatibus ac injuriis; & Ctesiphonem cujus in gratiam flagitium hoc factum esse nescit, laudat. E contra Mitio vir naturâ bonus & probus Æschinum à se adoptatum excusat plus nimio indulgens quam pater. 2 Hæc Particula ostendit affectum quærentis. 3 Tempestivè sc. advenis. 4 Propter quid, cur. 5 Ordo est. *Rogas me, quid ego tristis sim? ubi nobis*, i. e. noster, *Æschinus sit?* 6 Manet noster Æschinus, quem tu conservare debebas & scire ubi solitus sit degere.

Siet, quid triſtis ego ſim? Mi. dixin' 1 hoc fore?
Quid is 2 fecit? De. 3 quid ille fecerit? 4 quem neque pudet
Quidquam: nec metuit quenquam: 5 neque legem putat 5
Tenere ſe ullam: 6 nam illa quæ 7 antehac facta ſunt,
Omitto: 8 modò quid deſignavit? Mi. quid? nam id eſt!
De. 9 Fores effregit: atque 10 in ædes irruit
Alienas: ipſum 11 dominum atque omnem 12 familiam
13 Multavit uſque ad mortem: 14 eripuit 15 mulierem, 10

1 Hoc futurum eſſe, ut ſc. frater jurgaret? Dixerat enim: *Credo jam, ut ſolet, jurgabit*. Et hoc dicit ad ſpectatores: deinde convertit ſe ad fratrem. 2 Æſchinus. 3 Rogitas etiam quid filius Æſchinus fecerit? 4 Æſchinum. Non deſcribit jam factum, ſed animum facientis corruptiũ oſtendit, atque à pudore (qui homines regit, &, ne obliviſcantur honeſtatis, admonet) à metu eorum, quibus auctoritas eſt (ut parentibus in filios) à reverẽtia legum (quæ civitatis mores continet) alienum, atque effrænem. 5 Neque putat ſe ulli legi obnoxium eſſe, id eſt, putat ſibi omnia licere. 6 Ejus alia flagitia. 7 Ante hoc tempus. 8 Quæ nunc in ore omnium & oculis patravit mala? *Deſignare* enim, eſt veluti de integro aliquam turpitudin. cõmittere. *Deſigno* proprie ſignificat denoto, demonſtro. Hinc *deſignatores* dicebantur, qui conſtituẽdæ funebri pompæ præerant, unicuique incedendi locum, ordinem præſcribentes. 9 Æſchinus oſtium lenonis disjecit, diſrupit, fregit. 10 In domum lenonis Sannionis irrupit, ſive per violentiam introivit. 11 Sc. *domus*, qui domui præeſt, poſſeſſorem domus, ſc. lenonem. 12 Lenonis, ſc. ſervos vel puellas. 13 Peſſimè tractavit, lacravit, verberavit uſq; ad confinium mortis: quamvis mors non ſit conſecuta. Hoc dicit ad exaggerationem. 14 Lenoni. 15 Fidicinam.

Quam

Quam amabat : clamant omnes 1 indignissumè
2 Factum esse. 3 Hoc 4 advenienti 5 quot mihi, Mitio,
Dixêre? 6 in ore, 'st omni populo. Denique
Si 7 conferendum 8 exemplum est, non 9 fratrem videt
10 Rei dare operam, 11 ruri esse 12 parcum ac 13 sobrium? 15
Nullum 14 hujus 15 simile factum: hæc cum 16 illi, Mitio.
17 Dico, 18 tibi dico: 19 tu illum 20 corrumpi sinis.
21 *MI. Homine imperito nunquam quidquam* 22 *injustius;*
Qui, nisi quod ipse fecit, nihil 23 *rectum putat.*

1 Inhonestissimè. 2 Ab Æschino. 3 Hîc τὸ *hoc* pro hùc Adverbio positum esse multis placuit: mihi Pronomen esse magis placet. Donatus ambiguum reliquit. 4 In urbem. 5 Homines. 6 Nemo est ex civibus, qui nesciat, id est, omnes cives sciunt. Suprà in Andr. *Uno ore prædicant.* 7 Comparandum. 8 Æschini ad Ctesiphonem rq. d. Æschinum non esse dignum, cum quo frater conferatur: sed longè decipitur Demea, ut ex progressu patebit. 9 Ctesiphonem. 10 Operi rustico, & rei familiari sustentandæ ac augendæ, non amori, incumbere. 11 Extra civitatem. 12 Non prodigum ac non bibosum, ut Æschinus est, sed moderati victus. 13 Temperantem. 14 Æschini. 15 Est simile facti fratris sui. 16 In illum, vel de illo, sc. Æschino. 17 Dicta volo. 18 In te, vel de te dicta volo, id est, hæc cùm ita loquor, ut ad Æschinum pertinere illique dici videantur, tu facis intelligere debes, ad te quoque pertingere tibique dici. 19 Æschinum, quem adoptasti. 20 Depravari. 21 Inexperto. 22 Iniquius, & magis injustè judicans. 23 Benè esse factum.

DE.

DE. 1 Quorsum istuc? MI. quia 2 tu Demea
3 hæc 4 malè judicas.
5 Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum
Scortari, neque 6 potare, 7 non est, neque fores
8 Effringere: hæc, si neque ego, neque tu
9 fecimus,
Non sivit 10 egestas 11 facere nos: tu nunc tibi
Id laudi 12 ducis; quod tum feciſti inopiâ.
13 Injurium 'st: nam si 14 esset undè id fieret,

1 In quem finem dicis illa? 2 Qui tibi videris admodum sapiens. 3 Quæ facit Æschinus. 4 Non secundum æquitatẽ 5 Hoc autem Mitio non dicit, ut juvenes ad talem licentiam ac peccatum adhortaretur, sed ut Demeam, virum nimis rigidum, à severitate nimiâ dehortaretur. Expedit enim interdum (nam honestum nunquam est) patres ignoscere delictis filiorum: quod si Menedemum fecisset, numquam illi filius fuisset profugus. Quod verò Mitio non ex animo hoc dixerit, ipse in fine hujus Scenæ v. 61. confitetur; ubi dicit absente Demeâ: *Nec nihil, neque omnia hæc sunt, quæ dicit*, &c. quo genere etiam utitur apud Plautũ Callipho in Pseudolo, 1. 18, &c. Utcunque huic licẽtiæ laxarint habenas tum Græci tum Romani. Vide Ciceron. pro Cœlio. 6 Bibacem esse. 7 Hæc geminata negatio, Atticorum more, vehementius negat. 8 Disrumpere. 9 In juventute. 10 Penuria rei familiaris. Q. d. Non defuit voluntas, sed venit necessitas: indeque nulla laus est. 11 Talia. 12 Æstimas, reputas. 13 Injuste & male judicas, id est, immeritò id tibi laudi ducis, quod coactus feciſti. 14 Id est, si habuissemus opes, quibus, id, quod fecit Æschinus, fieri potuisset, fecissemus, & nos talia. Recriminatio vocatur. Si *esset* & *Faceremus* pro si fuisset, & fuissemus: Græcorum locutio qui aliquando utuntur temporibus Imperfectis pro plusquam perfectis.

Fa-

Faceremus : & tu 1 illum tuum, si esses 2 homo,
Sineres nunc 3 facere, 4 dum per ætatem licet,
5 Potiùs quàm, ubi te exspectatum ejecisset foras,
6 Alieniore ætate post faceret tamen. 30
DE. 7 Prô Jupiter! tu homo 8 adigis me ad insaniam.
Non est flagitium facere hæc adolescentulum? MI. 9 ah!
10 Ausculta, ne 11 me obtundas de hac re sæpiùs.

1 Alterum filium Ctesiphonem. 2 Humanus, justus, æquus, id est, si esses homo peritus rerum & modi vivendi juveniliter. 3 Quod facit Æschinus. 4 Quamdiu ætas juvenilis patitur, & non tanta reprehensione digna est, id est, dum adhùc est juvenis. 5 Potius, quam tamen filius tuus faceret id, quod nunc facit Æschinus, ætate magis aliena à talibus inepiis, minus convenienti tempore, id est, cùm desinit esse juvenis, quando expulisset te foras odiosum, non amatum à filio propter tuam in eum duritiam, idest, postquam esses per mortem tuam expulsus à damnatione in eum. *Exspectati parentes* dicuntur odiosi, quorum mors à filiis quotidiè exspectatur & exoptatur. 6 Quæ aliam vitam, alios mores postulat: Minus tempestiva. 7 Tragica exclamatio est reprehendentis Mitionem, & in eum excandescentis. 8 Homo per contemptum ita dicitur aliquando; *Adigis* sc. me deducis ad dementiam. 9 Interjectio indignantis & ægrè ferentis talia verba. 10 Mitio jurgium vult ad disputationem conferre. 11 Aures meas, id est, noli mihi sæpius molestus esse & tædiosus de facto Æschini. Metaph. à fabris, qui repetunt aliquid tundendo malleo.

Tum

Tuum 1 filium dedisti 2 adoptandum mihi:
Is 3 meus est factus: si 4 quid peccat, Demea,
5 Mihi peccat: ego 6 illi maxumam partem
feram. 36
7 Obsonat, potat, 8 olet unguenta de 9 meo.
Amat; dabitur à me argentum, dum erit 10
commodum;
11 Ubi non erit, fortasse 12 excludetur foras.
13 Fores effregit? 14 restituentur: 15 discidit
Vestem? 16 resarcietur 17: est, 18 Diis
gratia, 41

2 Æschinum. Duplex erat accusatio, *flagitii* & *damni*. De flagitio jam disseruit: nunc de damno respondet, argumento ab adoptionis jure petito; Cujus formulam vide apud Agell. Lib. 5. cap. 19. 2 Assumendum in filium. 3 Per adoptionem, id est, omnis in Æschinum potestas, disciplina, regimen ad me transiit à te, cum in adoptionem mihi dedisti filium: sicut & damna mea sunt, quatenus damnosus est ille. 4 In aliqua re. 5 Contra me, ad damnum meum & dedecus. 6 Pro (secundum Donatum) ibi, in ea re, in peccatis filii Æschini, vel pro illo Æschino maximum sustinebo, accipiam: quia nunc in meam traductus est familiam. 7 Si Æschinus convivia frequenter parat, lautè epulatur, & opiparè vivit. 8 Unguentorum odore flagrat. Quod est mollium & lascivorum virorum, in cute curanda laborantium. Erant autem apud veteres adolescentes unguento deliburi, tanquã voluptuarii. 9 De meis pecuniis est. 10 Opportunum, sc. *dare*. 11 Commodum dare argentum. 12 Ab avara meretrice, quæ non facile amatorem, à pecunia inopem, admiserit. 13 Diruit Æschinus ostium lenonis. 14 In pristinum statum restaurabuntur, sc. meis sumptibus. 15 Disrupit, vel dissecuit. 16 Illa reparabitur, refuetur. 17 Sc. *mihi*. id est, ego habeo facultates, pecuniam, qua possim hæc solvere. 18 Sc. haberetur à me.

Et

Et undè 1 hæc fiant, & adhûc non moleſta ſunt.

Poſtremò aut 2 deſine, aut 3 cedo 4 quemvis 5 arbitrum:

Te 6 plurâ 7 in hac re peccare 8 oſtendam.

De. 9 hei mihi!

10 Pater eſſe hiſce ab 11 illis, qui verè 12 ſciunt. 45

Mi. 13 Naturâ tu 14 illi pater es, 15 conſiliis ego.

De. 16 Tu-n' conſulis quidquam? Mi. 17 ah! ſi 18 pergis, abiero.

De. Siccine agis? Mi. an ego toties de eadem re audiam?

1 Diruta reparentur. 2 Ceſſa mecum altercari. 3 Da. 4 Quemcunque voluerit. 5 Judicem, qui liti controverſiæ noſtræ finem imponat, & pro te aut pro me ſententiam ferat. 6 In pluribus, quàm me, vel in multis. 7 In inſtituendo filio. 8 Convincam. 9 Dolentis cum indignatione. 10 Cùm ſis celebs, diſce à patribus tractare filios ſuos. 11 Patribus. 12 Sciunt, ie ipsâ quid ſit patrem eſſe. Al. *ſient*, id eſt, qui vere patres ſunt; ut ego naturâ, non adoptione, ut tu. 13 Generatione naturali. Q. d. Tu es illi pater naturalis. 14 Æſchino. 15 Ego ſum pater illi ſuaſionibus & adhortationibus. Q. d. Tu genuiſti illum, ego verò educavi eum; &, quæ ſunt illi facienda adhortaris. Plus autem eſt, conſiliis patrem eſſe, quam naturâ: quia naturalis pater tantum eſt cauſa τὸ γενέσθαι; præceptor verò τὸ καλῶς γενέσθαι citat hæc Cicero pro Cælio ſub perſona mitioris patris. Ville Juv. Sat. 7. 16 Tu ne ſuades ei rectè aliquid, quod ſit illi utile atque honeſtum? 17 Interjectio indignantis. 18 Perſeveras expoſtulare mecum.

DE.

DE. 1 Curæ 2 est mihi. MI. & mihi curæ est: verùm, Demea,
Curemus æquam uterque partem: 3 tu alterum,
4 Ego item 5 alterum: nam 6 ambos curare, propemodum
7 Reposcere illum est, quem 8 dedisti. DE. 9 ah Mitio!
MI. Mihi sic 10 videtur. DE. 11 quid istuc? tibi si istuc placet,
12 Profundat, 13 perdat, pereat, 14 nihil ad me attinet.
Jam si 15 verbum unum posthac.... MI. rursum, Demea,
Irascere? DE. an non 16 credis? 17 repetoin quem dedi?

1 Q. d. Naturâ illi pater sum, non possum objicere omnem de moribus ejus & æducatione, curâ. 2 Æschinus. 3 Tu Demea cures alterum filium, sc. Ctesiphonem. 4 Curem. 5 Æschinũ. 6 Ctesiphonem & Æschinum. 7 Repetere: cùm ex meo filium tuum vis facere, quem adoptio ex tuo meum fecit. 8 Mihi in adoptione. 9 Quid dixisti? Interjectio dolentis. 10 Te velle reposcere. 11 Formula est ægrè concedentis, ut jam aliquoties notatum est.

12 Æschinus prodigat, consumat omnia. Metaph. à aqua, quæ profunditur ex vasis. *Profundere* enim proprie est large & copiosè fundere. Permissio Ironicè irati. 13 Amittat quicquid illi potest contingere. 14 Nihil moror. 15 Sc. *addidero*, dixero. Aposiopesis est irascentis. 16 Sc. *me irasci?* Q. d. Merito irascor. 17 An reposco à te filium meum, quem dedi adoptandum? Minimè certè: non tam iniquus sum.

1 Ægrè 'ſt: 2 alienus non ſum: 3 ſi obſto .... hem deſino,
4 Unum vis curem: curo: 5 & eſt Diis gratia,
6 Quom ita, ut volo eſt: 7 iſte tuus ipſe ſentiet
Poſterius: nolo in illum 8 gravius dicere.
Mi. 9 Nec nihil, neque omnia hæc ſunt, quæ dicit: tamen 61
10 Nounihil moleſta hæc ſunt mihi: ſed oſtendere,
Me ægrè pati, 11 illi nolui: nam 12 ita 'ſt homo:
13 Cùm placo, adverſor ſedulo, & deterreo,
Tamen vix 14 humanè 15 patitur; verùm ſi 16 augeam, 65

1 Sed moleſtum eſt mihi eum luxu & ſcortatione perditum vivere. 2 Quamvis Æſchini pater amplius non ſim, illi à te adoptato, tamen alienus ego non ſum, ſed adhuc naturâ pater. 3 Si tamen hanc quoque ſollicitudinem ferre non potes, concedam ſuæ voluntatis verbum poſthac unum non addam. 4 Cteſiphonem. 5 Et habetur Diis gratia. 6 Quoniam meus filius talis eſt, ut cupio honeſtis, pudicus. Fallitur Demea; nam amat itidem Cteſipho. 7 Filius adoptivus Æſchinus percipiet poſteà malum, quod ſequetur ex nimia tua indulgentia. 8 Pejus, nempe illum iri perditum, evaſurum ſceleratiſſimum; hæc ubi dixit Demea, diſcedit. 9 Hæc mala, de Æſchino recenſita, non eſſe omnino falſa, neque omnia vera, ſecum Mitio dicit, abeunte Demeâ. In aliquibus text. hic incipit Scena III. 10 Hæc quæ fecit Æſchinus, aliquantulùm mihi diſplicent. 11 Demea. 12 Eâ eſt indole, tàm intractabilis, tam moroſus eſt ille frater meus. 13 Cùm volo placare eum, non obſequor (quò pacto alius ingenii homines flecti ſolent) ſed contradico illi vehementer, & defiecto eum ab illa opinione, quam concepit de eo, propter quem iraſcitur. 14 Moderatè, patienter. 15 Se placari frater, vel ea, quæ dixi. 16 Iracundiam ejus.

Aut

Aut etiam 1 adjutor ſim ejus iracundiæ,
Inſaniam profectò cum 2 illo: etſi Æſchinus
3 Nonnullam 4 in hac re 5 nobis facit injuriam.
Quam 6 hic non amavit meretricem, aut 7 cui non dedit
Aliquid? Poſtremo nuper (credo jam 8 omnium
Tædebat) dixit 9 velle uxorem ducere.
Sperabam jam 10 deferviſſe adoleſcentiam:
Gaudebam: ecce autem 11 de integro....
12 niſi quidquid eſt,
13 Volo ſcire, atque 14 hominem 15 convenire, ſi apud 16 forum eſt.

1 Aſſentiar illi in irâ ejus, dicamque eum recte iraſci. 2 Fratre meo Demeâ. 3 Aliquam. 4 Quod effregerit fores, &c. 5 Mihi & fratri. 6 Æſchinus. 7 Meretrici. 8 Meretricium. 9 Scilicet ſe. 10 Vehementem & flagrantem amoris vim immutatam. Metaphora. 11 Denuò, ἀρχῆθεν, ſcilicet amare cœpit ut antea. 12 Sed. 13 Quomodo ſit factum. 14 Æſchinum. 15 Alloqui. 16 Venale, vel cauſarum.

ACTUS II. SCENA I.

SANNIO, ÆSCHINUS.

SA. 1 OBsecro, 2 populares, ferte misero atque 3 innocenti auxilium;
4 Subvenite 5 inopi. ÆS. 6 otiosè nunc jam illicò hic consiste:
7 Quid respectas? nihil pericli est: nunquam, 8 dum ego adero, 9 hic te
Tanget. SA. 10 Ego 11 istam 12 invitis omnibus. . . .

1 Omissis senibus, describitur Æschini factum, jurgantis cum lenone, propter puellam ereptam. 2 O cives. Supra in Eun. Chærea adolescens suos æquales vocat *populares*. Infra in Phorm. servus Davus conservum Getam *populaxem* vocat. Sic & hìc leno suæ sortis aut fortunæ homines sordidos vocat *populares*. Et apud Salustium *Populares* Catilinæ vocantur conjurationis socii. Quæ Demea scena præcedente commemoravit Mitioni, hìc contingere posterius videntur. Sed omninò videtur Demea, mox ubi Æschinus fores effregit, & Psaltriam eripuit, id a populo intellexisse, & Mitioni retulisse. Interea autem dum colloquuntur, Æschinus, quam eripuit meretricem, deducit ad fratrem Ctesiphonem in domum Mitionis exspectantem: Psaltriam autem tenet & sequitur in via leno, & inclamat hæc: *Obsecro populares*, &c. 3 Qui non meruerim vapulare. 4 Succurrite. 5 Mihi destituto omni ope. 6 Secure, amoto omni metu illic mane, dum puer aperit fores. Nempe hæc dicuntur Psaltriæ sibi adhùc à lenone metuenti & trepidanti. 7 Cur frequenter respicis? 8 Quamdiu. 9 Leno Sannio. 10 Scilicet, *abducam, recipiam*. Aposiopesis. 11 Puellam, vel Psaltriam. 12 Nolentibus abducam, aut retinebo.

ÆS.

Æs. Quanquam eſt ſceleſtus, 1 non committet hodiè unquam iterum ut 2 vapulet.
Sa. Æſchine, audi, ne 3 ignarum fuiſſe te 4 dicas meorum 5 morum, 6
6 Ego leno ſum. Æs. 7 ſcio. Sa. at 8 ita, ut uſquam fuit 9 fide quiſquam optumä.
Tu quod te 10 poſteriùs purges, nolle 11 hanc injuriam mihi
Factam eſſe: 12 hujus non faciam: 13 crede hoc, ego meum jus perſequar:
Neque tu verbis 14 ſolves unquam, quòd mihi 15 re malefeceris. 10

1 Tamen non efficiet, non perficiet tam ſtultè. Cic. *Non committam, ut ſibi ſtultus videar*. Nam cautum erat ſub exhæredationis pœnâ, ne filius ſam. lenonem pulſaret; ideò eum Æſchinus non in publico ſibi depalmandum ſtatuit, ne ad Patrem hoc emanaret, hinc ipſe perpetuo perierit. 2 Verberibus afficietur. 3 Neſcium. 4 Poſteà in judicio. 5 Conditionis, vitæ. 6 Ego ſum puellarum venditor, fateor: 7 nihil autem tibi hoc proderit, quo minus erepta mulieris nomine reus peragi poſſis: tam mihi jus dicetur, quàm alii. 7 Te eſſe lenonem. 8 Talis ſum. 9 Præſtandi ſcilicet quod vel pollicitus, vel minatus fuero. 10 Poſteà in judicio excuſare velis. 11 Vapulationis meæ, & ablationis puellæ. 12 Non tanti faciam, nihili faciam tuam oris expurgationem, Δεικτικῶς: Nam τὸ *hujus* cum ſummi digiti oſtenſione pronunciatur, & ut melius inſerendo dentes anteriores angui extremo pollicis, eumque cum ſonitu retrahendo; Vel pollicem ac medium digitum in talitrum explodendo. 13 Hoc pro rato, & certo habe. 14 Satisfacies. 15 Ipſo effectu.

Novi ego 1 vestra hæc: 2 nollem factum: 3
dabitur jus jurandum, te esse
Indignum injuriâ hac: indignis cùm egomet
sim 4 acceptus modis.
Æs. 5 Abi præstrenuè, ac 6 fores 7 aperi.
Sa. cœrùm 8 hoc nihil facies. 13
Æs. 9 I intrò nunc jam. Sa. at 10 enim non
11 sinam. Æs. accede 12 illùc, Parmeno,

1 Verba, quibus vos soletis excusare. Confutatiuncula per Mimêsim. 2 Velim hoc non esse factũ, facti me pœnitet. Satisfaciendi formula in qua pœnitentia, & confessio injuriæ cum quadam palinodia conspicitur, adhibita juris jurandi religione. Exemplum est apud Plaut. Amphitr. 3, 2, 50. &c. ubi Alcumena stupri arguta à marito, ac jam divortium parans, non placatur, nisi istiusmodi satisfactione. Hæc sunt verba Alcumenæ: *Neque me perpetiar probri Falsò insimulatam, quin ego illum aut deseram, Aut satisfaciat mihi, atque adjuret insuper, Nolle esse dicta, quæ in me insontem protulit.* Quod & statim factum à Jove simulatitio marito. Hoc e solemni satisfactionis more apud Romanos ubi jurejurando, coram judicibus agnoscebat quis, indigno se contumeliam intulisse, & *nolle factum*. Sic Liv. lib. 29. *Locrensibus Senatum respondisse quas injurias sibi factas quærerentur, neque Senatum, neque Populum Romanum factas velle*. 3 Jurejurando affirmabo apud Judicem. 4 Tractatus. 5 Præi diligenter, sine ulla trepidatione puer. Sic And. 1, 2. I *pre, sequar*. Apostrophe ad Parmenonem. 6 Ædium patris mei Mitionis. 7 Ut ingrediamur cum puella. 8 Nihil proficis hoc, frustra id conaris: obsistit enim leno, ut mox: *at enim non sinam*; dum rei suæ possessionem sibi vindicat, donec plagis coërceretur, ut amplius resistere nequeat. 9 Psaltriam alloquitur. 10 Certe. 11 Permittam, ut cum Parmenone ingrediatur puella. 12 In ædibus Mitionis, ad remotiorem eum locum, ubi leno est.

Nimiùm

Nimiùm iſthoc abiiſti, 1 hîc 2 propter hunc
aſſiſte, hem, 3 ſic volo: 15
Cave nunc jam oculos à meis oculis 4 quo-
quam dimoveas tuos.
Ne mora ſit, ſi 5 innuerim, quin 6 pugnus
continuò in malâ hæreat.
SA. 7 Iſtuc volo ergo ipſum experiri. ÆS.
8 hem ſerva: 9 omitte mulierem.
SA. 10 O facinus indignum! ÆS. 11 gemina-
bit, niſi caves. SA. 12 hei miſero mihi!
ÆS. 13 Non innueram: verùm 14 in iſtam
partem potiùs peccato tamen: 20
15 I nunc jam. SA. 16 quid hoc rei eſt? 17
regnum-ne, Æſchine, hîc tu poſſides?

1 Δειχτικῶς. 2 Juxta lenonem. 3 Ut juxta lenonem ſies. 4 Ne in aliquem locum vertas. 5 Dederim tibi nutu ſignum. 6 Manus compreſſa in os ſive in genam lenonis impingatur. *Mala* enim eſt illa pars faciei prope oculos, quæ more *mali*, id eſt, pomi, eſt rotunda. 7 Volo de Parmenone facere periculum an pugnis mè cæſurus ſit. 8 Iſtum tibi à Parmenone colaphum: ita inſultantis erit vapulanti lenoni. Nam Parmeno acceptam ab Æſchino puellam abducere conabatur. Leno verò ſequens, retrahere nitebatur. Alii Parmenoni dictum malunt, & tum *ſerva* pro τήρει, id eſt, obſerva jam, quid nutu ſignificetur, acciplendum, & innuentis erit, ut pugnum ingerat. 9 Dimitte. 10 Quod ita ſum verberatus ab illo ſervo: 11 Parmeno conduplicabit verbera ſive plagam, id eſt, iterabit, aliam impinget. 12 Interjectio dolentis. Cùm geminaſſet Parmeno, exclamat leno. 13 Non dederam tibi ſignum, Parmeno, ut geminares plagam. 14 Ut verberes eum non juſſus potiùs, quam juſſus non verberes. 15 Tu jam, ô leno, acceptis verberibus, quod ſcilicet quærebas, abi. 16 Quid hoc ſibi vult? 17 Utrum ſic dominari & exercere tyrannidem Athenis, civitate libertatem ſemper adverſus tyrannos aſſerente, atque ubi Democratica adminiſtratio?

Æs. 1 Si possiderem, 2 ornatus esses ex tuis virtutibus.

Sa. Quid tibi rei mecum 'st? Æs. 3 nihil: Sa. quid? nostin' 4 qui sim? Æs. 5 non desidero.

Sa. Tetigin' 6 tui quidquam? Æs. si 7 attigisses, 8 ferres infortunium.

Sa. Qui tibi 9 magis licet 10 meam habere, pro 11 quâ ego argentum dedi? Refponde. Æs. ante 12 ædes non feciſſe erit 13 melius hic 14 convitium:
Nam si 15 molestus pergis esse: jam 16 intrò abripere, atque ibi

1 Hîc regnum. 2 Haberes præmia vitiis & sceleribus tuis digna. Ironicè hæc dicuntur, & κατ' ἀντίφρασιν. 3 Mihi tecum rei est. 4 Qualis. 5 Nosse qualis sis. Catul. Ep. 94. *Nil nimium studeo, Cæsar, tibi velle placere, Nec scire utrum sis albus an ater homo.* Adde Ph. 2, 3, 85. 6 Ex tuo corpore. Magna enim differentia est, si quis dicat, *tetigi aliquid tuum*, & *tetigi aliquid tui*: nam prius significat me tetigisse aliquid, quod tuum erat, ut librum, vestimentum, vel aliud quippiam: sed *tetigi aliquid tui*, significat me tetigisse aliquod ex membris corporis tui. 7 Leniter tetigisses, quod multò minus est, quàm tetigisset. 8 Patereris infelicem successum, id est, pessime tecum ageretur, miserrimè te tractarem. 9 Quàm mihi quicquam tui tangere. 10 Puellam à me pretio emptam. 11 Puellâ. 12 Meas. 13 Honestius, vel magis ex re tuâ. Habent hæc verba speciem suadentis, cùm interim graves minus denuntient, quas mox clariùs exprimit Æschinus. 14 Vociferationem vel maledictum facere, id est, convitiari. 15 Vociferationibus, convitiis. 16 In interiorem domum ab hoc loco rapieris.

Usque ad necem 1 operiere loris? Sa. 2 loris liber? Æs. 3 sic erit.

Sa. O hominem 4 impurum! 5 hiccine libertatem ajunt æquam esse omnibus?

Æs. Si satis jam 6 debacchatus es leno, audi si vis nunc jam.

Sa. Egon' debacchatus sum autem, an tu in me? Æs. 7 mitte 8 ista, atque 9 ad rem redi.

Sa. 10 Quam rem? quò redeam? Æs. jam-nemo vis dicere id, quod ad te attinet?

Sa. 11 Cupio, 12 æqui modò aliquid. Æs. 13 vah! 14 leno 15 iniqua me non volt loqui.

1 Totus obruêris sororum ictis, vibicibus ex lorearum percussione; vel scutellis sive funiculis ex corio factis cæderis, flagellaberis, quibus cædebantur servi, ut conditionis reminiscerentur. Ut enim magistratus virgis in noxios utebantur; ita domini in servos loris. *Lorum* propriè corrigia est corio. *Lora* etiam habenas vocamus, & retinacula jumentorum. 2 Minitaris quod ego non servilis conditionis operiar, id est, cædar loris? Loris quippe cædere sive flagellare liberum hominem Athenis non licebat: servorum id supplicium fuit. 3 Operiêre loris. 4 Improbum. 5 An homines dicunt, facultatem liberam agendi quidlibet esse æqualem omnibus incolis hîc Athenis? Q. d. An non vivimus in Republica popularî, ubi omnes cives, eo ipso quod cives sunt, æque jure agitant, & libertatis beneficiis perfruuntur? Undè & Cicero pro C. Rabirio, legem Porciam, quæ exemplo juris Attici virgis cædi civem Romanum vetabat favore commendat. 6 Insanivisti. 7 Omitte. 8 Quæ antea sunt facta. 9 Ad negotium, de quo agitur inter nos, de puella scil. quam abstuli tibi. 10 Scil. *amittam?* 11 Te aliquid dicere. 12 Dummodò proponas, dicas aliquid, quod sit justum ac honestum. 13 Interjectio irridentis. 14 Puellarum venditor. 15 Injusta, inhonesta: Q. d. Mirum est, lenonem patrocinari justitiæ. Et sic religionem lenonis jocularîter exprobat.

Sa. Leno ſum, fateor, pernicies 1 communis adoleſcentium,
2 Perjuris, peſtis: famen tibi à me nulla 3 oi ta eſt injuria.
Æs. Nam hercle etiam 4 hoc reſtat. Sa. 5 illuc quæſo redi, quò cœpiſti, Æſchine.
Æs. 6 Minis viginti tu 7 illam emiſti, 8 quæ res tibi vortat malè:
Argenti 9 tantum 10 tibi dabitur. Sa. 11 quid, ſi ego tibi illam nolo vendere,
Coges me? Æs. minimè. Sa. namque 12 id metui. Æs. 13 neque vendundam cenſeo,
Quæ 14 libera 'ſt: 15 nam ego liberali illam aſſero cauſâ manu:

1 Publica. 2 Violans fidem. 3 Nata. 4 Intuliſſe mihi injuriam reliquum eſt, id eſt, unus ego ſum adhùc, cui tu injuriam non feceris. 5 Ad illud negotium, propoſitum redi planè, ad quod redire cœpiſti, cùm dixiſti: *mitte iſta, atque ad rem redi*. 6 Ducentis coronatis Gallicis. 7 Puellam, quam rapui. 8 Quæ datio argenti in tuam cedat ſeu convertatur perniciem. Imprecatio eſt Æſchini in malum emptorē. 9 Quanti ſcilicet empta eſt, id eſt, viginti minæ. 10 Tibi. 11 Scilicet *facies*, vel *dices*? 12 Ne me cogeres vendere. Ironia. 13 Q. d. Tu dicis, Sannio, cogi te non poſſe, ut mihi vendas mulierem: rectè; non cogam te; imò oſtendam, nec fas tibi eſſe, vel mihi vel cuiquam mortalium eam vendere: libera eſt enim, quam tu hactenùs ut ſervam, ut venalem detinuiſti: eo nomine te in jus vocabo, aſſertâque in libertatem muliere, ut ſine omni pretio eam dimittere cogaris, efficiam. 14 Non ſervilis conditionis. 15 Ordo eſt: *Nam ego aſſero*, id eſt, vindico, reſtituo illam è ſervitute tua in libertatem (undè Vindices libertatis. *Aſſertores* dicebantur) *manu* ſc. mea injecta (nam Aſſertores ſeu Vindices libertatis manu capiebant quem aſſerebant in libertatem) liberam eam eſſe aſſeverans, *cauſa liberali*, id eſt, judicio ſeu lite, quæ contineat actionem libertatis.

Nunc

Nunc 1 vide utrum vis, 2 argentum accipere, an 3 cauſam meditari tuam.
4 Delibera hoc, 5 dum ego redeo, leno. PA.
6 Prô ſupreme Jupiter!
Minimè 7 miror, qui inſanire occipiunt 8 ex injuria.
9 Domo me eripuit, verberavit: 10 me invito abduxit meam:
11 Ob malefacta hæc 12 tantidem empram poſtulat ſibî 13 tradier.
Homini miſero plus quingentos colaphos 14 infregit mihi. 46
Verùm enim, quando 15 benè promeruit, fiat: ſuum jus poſtulat.
Age jam cupio, ſi modò argentum 16 reddat: ſed ego 17 hoc 18 hariolor:

1 Cogita tecum. 2 Quod obtuli, ſc. viginti minas. 3 Tuam actionem defendere, ſc. tuum jus in hac cauſa liberali, quam in te intendam. Per ſimilitudinem enim *cauſa* dicitur omnis actio, quam in Senatu, ſive in foro, & apud judices, populumve habemus. Cic. ad Attic. *Meditare apud Brutum cauſam meam.* 4 Mente voluta hoc, an velis argentum accipere, an cauſam meditari tuam. 5 Donec. 6 Exclamatio eſt iraſcentis, & quaſi Jovis auxilium invocantis. 7 Illos homines inſanire. 8 Poſt acceptam injuriam. 9 Æſchinus è domo mea per vim me extraxit. 10 Me nolente puellam meam violenter eripuit. 11 Quæ in me exercuit. 12 Pro eodem pretio, quo empta eſt, ſcil. viginti minis. 13 Tradi. Paragoge. 14 *Colaphos infrigere* eſt compreſſa in pugnum manu cædere. Alapam infigere, vel infligere, eſt diducta manu percutere. 15 Conceſſio ironica. Quanquam nihil tale meritus eſt Æſchinus, tamen quid jus meum perſequi mihi non licet, dividuum faciam potiùs, quàm in periculum veniam, ſervemne an perdam totum. 16 Quod pro ea dedi. 17 Quod ſequetur. 18 Divinor, ſuſpicor.

1 Ubi me dixero 2 dare 3 tanti, teſtes 4 faciet illicò;
Vendidiſſe me, 5 de argento ſomnium: 6 mox, cras redi: 50
7 Id quoque poſſum 8 ferre, 9 ſi modo 10 reddat: 11 quanquam injurium 'ſt.
Verùm cogito id, 12 quod res eſt: quando 13 eum quæſtum occeperis,
14 Accipiunda & muſſitanda injuria adoleſcentium 'ſt:
Sed nemo 15 dabit: fruſtrà egomet mecum 16 has rationes 17 puto.

1 Ubi pactio interceſſerit pretii, jam ereptionis actio ſublata erat, & ſolutio exſpectanda. 2 Venum dare puellam. 3 Pro tanto pretio, ſc. viginti minis. 4 Capiet, adhibebit Æſchinus. 5 Quantum ad argentum reddendum ſpectat, procraſtinatione & mora evaneſcet inſtar ſomnii, id eſt, nihil accipiam: quemadmodum cùm aliquis ſe ſomniat accepiſſe pecuniam: tandem cùm expergiſcitur, nihil invenit in manibus ſuis. 6 Statim revertere, dicet mihi, quærenti pecuniam, cras revertere: & ita procraſtinabit de die in diem. 7 Hanc moram. Scilicet mox, cras redi. 8 Tolerare. 9 Dummodo. 10 Pecuniam debitam. 11 Quamvis differre ſolutionem, vel adigi ac vendas, quod nolis, ſit inferre injuriam. 12 Quod verum eſt. 13 Quærere turpe lucrum in vendendis puellis. 14 Tolleranda & diſſimulanda ſive tacenda. *Muſſitare* enim propriè ſignificat diſſimulandi cauſa tacere: dictum à *muto*. 15 Argentum. 16 Quibus judico perferendam eſſe injuriam. 17 Perpendo, Computo, Voluto.

ACTUS

ACTUS II. SCENA II.

SYRUS, SANNIO.

Sy. 1 TAce, egomet 2 conveniam 3 jam ipsum: 4 cupidè accipiat faxo, 5 atque etiam
Benè 6 dicat secum esse actum. 7 Quid isthuc, Sannio, 'st, quòd te audio
Nescio 8 quid concertasse cum hero? SA. 9 nunquam vidi 10 iniquiùs
Concertationem 11 comparatam, quàm 12 quæ hodiè inter 13 nos fuit:
Ego vapulando, 14 ille verberando, 15 usque ambo defessi sumus. 5

1 Syrus egrediens in limine januæ alloquitur Æschinum, qui domũ jam ingressus, jusserat eum ad Sannionem exire, ipsique persuadere, ut acciperet, quod oblatum erat. Qua re concertatam cum eodem miserrimam rixam ipse aperuerat Syro, qui: Rem totam intelligo, inquit, o Æschine, plura enarrare mihi desine: Tace. 2 Alloquar. 3 Lenonem Sannionem. 4 Statim faciam, ut accipiat pecuniam libenter. 5 Scilicet dicat. 6 Ut gratias quoque agat pro ea re, quòd non prorsus periclitetur de summa rei. Hæc dicit Syrus post spatium & scenã, rursus progressus foras & Sannionem quasi de improviso aspiciens sic eum alloquitur. 7 Dissimulat se scire, quod probè novit, ne subornatus esse videatur. 8 Propter quam causam cum Æschino contendisse, & quidem usque eò, ut ad manus sit perventum. 9 In omni vita mea. Sannio queritur de injuria sibi facta ab Æschino, & Syri consiliis eluditur, qui eum callidè impellit, ut accipiat pretium pro erepta virgine. 10 Contentionem magis imparem, magis inæqualem. 11 Inter duos constitutam, concitatam. 12 Concertatio. 13 Me & Æschinum. 14 Æschinus. 15 Multum, valde.

SY.

Sy. 1 Tua culpa. Sa. quid agerem? Sy. 2 adoleſcenti morem geſtum oportuit.
Sa. Quî potui 3 meliùs? qui hodiè 4 uſque os præbui. Sy. 5 age, ſcis quid 6 loquar?
Pecuniam 7 in loco negligere, maxumum interdum ſt lucrum: 8 hui!
Metuiſti, ſi nunc de tuo jure 9 conceſſiſſes paullulum,
Atque 10 adoleſcenti eſſes morigeratus, hominum homo ſtultiſſime,
11 Ne non tibi iſthuc fœneraret? Sa. ego 12 ſpem 13 pretio non emo.

1 Sc. *fait* quæ effecit ut ita vapulares; *vel*, id factũ eſt tua culpa, id eſt, per tuam culpam, in ablativo. 2 Æſchino morem gerere ſeu obtemperare te oportuit. 3 Morem gerere adoleſcenti. 4 Aſſiduè faciem percutiendam obtuli. 5 Hic corripientis eſt Adverbiũ. 6 Velim dicere? 7 In tempore, ubi opportunitas convenienter poſtulat. Q. d. Interdum commodum eſt pecuniam negligere, ſed non ſemper, ut in hac parte. Sic Heaut. 4, 5. *Obſecundato in loco.* Nam quæ *in loco* fiunt aut fiunt, convenienter tempori locove & opportunè fieri dicuntur. 8 Interjectio ridentis. 9 Deceſſiſſe, id eſt, ſi paululum tuum jus prætermiſiſſes, capiendo pecuniam ab adoleſcente, & illi morem gerendo. 10 Æſchino morem geſſiſſes, illius mores toleraſſes, id eſt, animo ejus & voluntati obſecutus fuiſſes. 11 Quod non illud argentum, quod ſc. potuiſſes habere, adferret tibi fœnus, id eſt, lucrum? Nam aliquid dicitur *fœneratum*, quod cum fœnore, id eſt, lucro redditum eſt & multiplicatum. Interdum tamen *fœnerare* Activum, & *fœnerari* Deponens, eſt pecuniam, ſive aliam rem fœnori ſive ad uſuram dare, id eſt, quæ ab accipiente cum lucro reddatur & multiplicetur. Aliquando *fœnerare* eſt accipere ad uſuram: ut, *Ego à Joanne fœneravi pecunias*, id eſt, ad uſuram accepi. 12 Exſpectationem futuri boni, id eſt, lucri futuri ab Æſchino. 13 Negligendo ſc. pecuniam, quam habere præſentem poſſem. *Spem pretio emere* proverbialiter ergo dicitur pro eo quod eſt, certum & præſens detrimentum facere ſpe incerti lucri.

SY.

Sy. Nunquam 1 rem facies: 2 abi, nescis 3 inescare homines, Sannio.

Sa. Credo 4 illhuc 5 melius esse: verùm ego nunquam adeò astutus fui,

Quin, quidquid possem, mallem 6 auferre potius 7 in presentiâ. 14

Sy. 8 Age, novi tuum 9 animum, 10 quasi 11 jam quid quam tibi sint viginti minæ,

12 Dum 13 huic 14 obsequare: præterea autem te 15 ajunt proficisci 16 Cyprum.

Sa. 17 hem!

1 Ditesces, accumulabis, augebis rem familiarem, facies lucrum. 2 Discede à tuâ professione sordidâ, quam nescis exercere: *vel*, abi in malam crucem, in malam rem. 3 Astutia & illecebris fallere. Similitudo petita est ab iis, qui præfixo ære i. e. hamo cibo pisces alliciunt. Unde Plato. τὴν ἡδονὴν ἕλκαρ κακῶν, id est, *voluptatem malorum escam* dixit, quòd eâ videlicet homines capiantur, ut hamo pisces. 4 Quod dicis, sc. concedere de jure suo, & differre solutionem. 5 Aptius ad inescandum homines, quàm se futura lucra sperare ex illâ inescatione incerta & vaga. 6 Ab aliquo accipere pecuniam. 7 Sine dilatione, in tempore præsenti. Ita Læna quædam apud Plaut. in Asin. adolescenti montes aureos pollicenti inquit: *Semper oculata nostra sunt manus: reddunt quod videnti*. 8 Adverbium hortandi: nam hortatur lenonem, ut attendat ad verba sua. 9 Sc. *liberalem*, quòd contemnas argentum pro puella arrepta. 10 Quasi tu viginti minas alicujus facias. Dicit enim eum viginti minas non magnifacere, nec eas ullo apud eum loco & numero esse. 11 In aliqua existimatione apud te sit, ut eos malles, quam hero meo ad tempus obsequi; ita Turneb. lib. 20. cap. 31. 12 Dummodò. 13 Æschino. 14 Morem geras. 15 Homines id est, rumor est. 16 In Cyprum, insulam in Mediterraneo positam è regione Ciliciæ, Veneri consecratam: unde Venus dicta est *Cypria*. Sic apud C. Nepotem legitur *profectus Ægyptum*, id est, in Ægyptum. 17 Interjectio. Hic est novo & insperato aliquo dicto percussus. Q. d. Quid dicit!

Sy. 1 Coemisse, hinc quæ illuc veheres, multa: 2 navem conductam: hoc scio. Animus 3 tibi pendet: 4 ubi illinc, spero, redieris, tamen 5 hoc ages.

Sa. 6 Nusquam pedem. Perii hercle! 7 hæc illi spe hoc inceperunt. Sy. 8 timet: 9 Injeci scrupulum homini. Sa. 10 ô scelera! illud vide, 11 Ut in ipso 12 articulo 13 oppressit? 14 emptæ 15 mulieres

1 Ajunt te emisse multa mercimonia, quæ abduceres ex Athenis in Cyprũ. 2 Quâ tua sit vecturus. 3 Suspensus est, inæquilibrio est, id est, dubitas apud te, utrùm hic manens, an illùc, sc. in Cyprum, proficiscaris. A libra Metaph est, quæ neutram in partem vergit. 4 Post reditum tuũ è Cypro quanquam longinquum & tardum. 5 In hac lite persequenda occupaberis, id est, exiges debitũ seu pecuniam ab Æschino: nam *hoc agere* dicimus eum, qui instat negotio suo. 6 Scil. *moveo, profero.* Non abeo in Cyprum. 7 Quia speraverunt me profecturum Cyprum adolescentes, ideò hoc moliti sunt, hoc consilium iniecerunt: à me eripiendi puellam meam. Sic infra: *Hoc sine illo dignum est? hoccine* incipere *Æschinum?* 8 Sannio leno metuit. Hoc Syrus secum demissa voce dicit. 9 Incussi molestiam & sollicitudinem leno ni. *Scrupuli* sunt minuti lapilli, qui inter ambulandum insiliunt in calceos hominis, ac pedem torquent. Indè *injicere scrupulum* dicitur, qui sollicitudinem demittit. 10 O scelestos homines! 11 Quomodo. 12 Temporis puncto, momento, quo mihi ad mercatum eundũ erat, id est, quàm tempestivè. Cic. *Ut eam satis conditionibus in ipso articulo temporis astringeres.* Ab articulis membrorum, id est, juncturis, qui commode ad varios vitæ usus flectuntur. Metaph. est. 13 Obruit, præoccupavit Æschinus? 14 A me. 15 Meretrix.

Com-

Complures, & item hinc 1 alia, quæ porto Cyprum;
Nisi 2 eò ad 3 mercatum venio, 4 damnum maximum 'st.
Nunc si 5 hoc omitto, 6 actum agam, ubi 7 illinc rediero.
8 Nihil est, 9 refrixerit res: 10 nunc 11 demùm 12 venis? 25
13 Cur passus? 14 ubi eras? 15 ut sit satiùs perdere,
Quàm aut hîc nunc manere tam diu, aut 16 tum 17 persequi.

1 Multa præter mulieres. 2 Cyprum. 3 Nundinas. *Mercatus* significat & locum mercaturæ exercendæ destinatum, & tempus, quo homines in aliqua loca confluunt ad negotiandum sive mercaturam exercendam. 4 Ex illis rebus emptis. 5 Negotium cum Æschino. 6 Nihil efficiam, frustrà contendam. Sumptum à judiciis, ubi non licet causam iterum agere, de qua jam sit pronuntiatum. 7 Ex Cypro. 8 De argento quod sperem tunc. 9 Totum hoc negotium de hac oppressione jam desierit esse recens, jam deferbuerit, jam non erit nova, sed obsoleta & rejecta. 10 Scilicet *dicetur mihi à judicibus*. Est autem Mimêsis forensium. 11 Tandem, post tantum temporis. 12 Ad agendum de re sopita? 13 Cur passus es tam diu deberi? Cur maturiùs debitum non reposcebas? 14 Cùm scilicet tempus esset agendi. 15 Ita ut melius sit ex animo dolere spem hujusce pecuniæ unquam adipiscendæ. 16 Cùm rediero. 17 Jus meum.

Sy. 1 Jam-ne enumeraſti id, quod ad te rediturum putes?

Sa. Hoccine 2 illo dignum 'ſt? hoccine incipere Æſchinum?

3 Per oppreſſionem ut 4 hanc mihi eripere 5 poſtulet?

Sy. 6 Labaſcit: 7 unum hoc habeo: vide ſi ſatis placet 8. 31

Potiùs, quàm 9 venias in periclum, Sannio, Serves ne, an perdas 10 totum, 11 dividuum face.

12 Minas decem corradet alicundè. Sa. 13 hei mihi!

2 Donati commentarius severâ hîc nugas habet. Reliquerat Syrus, veluti per diſſimulationem, Sannioni ſpatium deliberandi; poſtquam is negaverat ſe peregrè iturum: nam hoc erat ulcus, quod Syrus callidè tangere, leno callide contegere cœperat: nunc, poſt interpoſitam moram, Syrus, jam ne computaſti & rationem ſatis ſubduxiſti, quid ſit, id eſt, quantum ſit, quod ad te redibit, ſive, quantum lucri ſis facturus, Cyprium mercatum negotio Æſchini, aut hoc illi præferendo. Hac enim dubitatione animum lenonis diversè trahere volebat. Sequentia clare id oſtendunt: quando Sannio ſimulat Cyprium inter ſe poſthabiturum. 2 Æſchinum decet? 3 Per vim. 4 Puellam. 5 Velit? 6 Animus ejus cadit. Metaph. ab arbore, quæ ſucciſa multis ictibus tandem ruinam minatur. Hoc dicit Syrus preſsè apud ſe: ſequentia verò clare ad Sannionem. 7 Quod tibi queat promitti, aut cujus ſpem tibi facere auſim, Æſchinum daturum eſſe (ſi ſtatim ſc. & antequam in Cyprum proficiſcaris, argentum poſtules accipere) decem minas. 8 Num tibi ſit omnìnò placiturum, quod dicam. 9 De ſumma pecunia. 10 Puellam & pretium. 11 Fac diviſionem, id eſt, divide illas viginti minas per medium, ac decem cape: & declinatur *hoc dividuum, dui*. 12 Decem minas abſumpſit jam, exſtricabit, abſtrahet. 13 Dolentis. Interjectio.

Etiam

Etiam 1 de ſorte nunc venio in 2 dubium,
miſer.
3 Pudet nihil: omnes dentes 4 labefecit mihi,
Præterea 5 colaphis tuber eſt totum caput:
Etiam inſuper 6 defrudet? 7 nuſquam abeo.
Sy. ut lubet.
Numquid 8 vis, 9 quin abeam? Sa. imò herclè hoc quælo, Syre,
10 Ut ut hæc ſunt 11 facta, 12 potiùs, quàm
13 lites ſequar,
14 Meum mihi reddat, ſaltem quanti empta 'ſt Syre.
Scio te non uſum antehac amicitiâ meâ:
15 Memorem me dices eſſe, & 16 gratum?
Sy. 17 ſedulò
Faciam: ſed Cteſiphonem video: lætus eſt

1 Quantum ad ſummam principalem, qua empta eſt puella, ſcilicet viginti minarum, ultra quas ſperabat Sannio ſe aliquid habiturum. Sors in re nummaria eſt ſumma pecuniæ, cui fœnus & uſura accedit. 2 Periculum. 3 Æſchinum. 4 Labare, id eſt, ruere fecit ac decidere, & fregit mihi, ἔκρουσεν. 5 Ex frequentia colaphorum, ex pugnorum ictibus totum meum caput eſt tumidum, tuberibus plenum. 6 Pro defraudet. Partem debitæ mihi pecuniæ auferat per fraudem, quod eſt pretium à me datum pro puella? 7 Non proficiſcor in Cyprum ad mercatum, ſed agam adversùs Æſchinum. 8 Aliquid mihi dicere? 9 Antequam. 10 Qualicunque modo, utcunque. 11 Inter me & Æſchinum. 12 *Sulitia eſt, ſi bene eſſe licet, eam pravisti litibus.* Plaut. 13 Litigem & agam in Æſchinum. 14 Sortem, quam ſuprà recuſavit. 15 Recordantem beneficii, ſi nunc juveris. Munus eſt qui beneficii memorat; Gratus qui vicem etiam reddit. 16 Gratiam referentem. 17 Laborabo vehementer, ita ut tuum tibi reddunt.

1 De amicâ. SA. 2 quid, quod te oro?....
Sy. 3 paulisper mane. 45

1 Propter amicam, quam Æschinus lenoni eripuit. Sic Eun. 3,2,3. *Ecquid nos amas de fidicinâ istâc?* 2 Cùm Syrus vidisset Ctesiphonem, & in occursum ejus tenderet, Sannio, ut mos est vehementer aliquid cupientium, denuo suum negotium volens commendare, aut aliquid de eo submonere, *quid, quod te oro?* id est, quid volui amplius de te, quod te oro? vel sic, antequam abeas, oro te ut....quod Syrus interfatur, & retinet Sannionem. Cui conferas licet similem affectum Charini And. 4, 2, 28. &c. 3 Tantiper. Q. d. Ctesipho mihi alloquendus est; post ad te redeo.

ACTUS II. SCENA III.

CTESIPHO, SYRUS.

CT. 1 ABs 2 quivis homine, cùm est opus, beneficium accipere gaudeas;
Verùm enim verò id demùm 3 juvat, si, quem æquom 'st 4 facere, is benefacit.
O frater! frater! 5 quid ego nunc te laudem satis certò scio,
Nunquam ita 6 magnificè quidquam 7 dicam, 8 id 9 virtus quin superet tua:
Itaque unam hanc rem me habere 10 præter alios præcipuam arbitror, 5

1 Ctesiphio lætitiâ repletus gratulatur sibi, ac potito triumphans amore, fratrem Æschinum laudat, agitque gratias absenti pro accepto beneficio. 2 Quovis, quolibet: nam *quivis* hic est ablativus singularis. 3 Affert cordi gaudium & delectat. 4 Benefacere. 5 Propter quid, cur? 6 Honorificè. 7 De re. 8 Quod dixero magnificè. 9 In benefaciendo mihi. 10 Suprà.

1 Fratrem homini nemini esse 2 primarum 3 artium magis principem.

Sy. 4 O Ctesipho! Ct. 5 ô Syre! Æschinus ubi est? Sy. 6 ellum, te exspectat domi. Ct. 7 hem!

Sy. 8 Quid est? Ct. 9 quid sit? 10 illius operâ, Syre, nunc vivo: 11 festivum caput! Qui omnia sibi 12 post putârit esse 13 præ meo commodo,

14 Maledicta, 15 famem, meum amorem, & 16 peccatum in se transtulit, 10

1 Neminem, id est, nullum hominem habere fratrem magis excellentem optimis virtutibus, scilicet, qui magis colat pietatem fraternam. Alii sic: Arbitror me habere fratrem, hominem neminem esse, id est, fratrem talem, ut nemo homo sit magis princeps primarum artium. 2 Τῶν πρώτων ἀρετῶν κύριον, id est dominum, possessorem. 3 Hîc artes sunt, fores effringere, puellam emptam diripere, lenonem pessimè afficere. Quanta est judicii depravati in adolescentulis amatoribus soliditas! 4 Vocat Syrus Ctesiphonem, & gaudet. 5 Respondet Ctesipho. 6 Ecce illum. 7 Lætantis Interjectio. 8 Propter quod gaudet. 9 Scilicet *rogas?* Queris quid sit, ignoras quid agatur? 10 Æschini industria atque auxilio nûc vivo, cùm priùs langueram, non habens amicam, quam deperiebam. 11 O lepidum hominem, scilicet Æschinum: quem *festivum* dicit *caput*, ut alibi *festus dies hominis*, qui festum & lætum diem attulerit. 12 Putaverit esse postponenda sibi, id est, contemnenda à se. 13 In comparatione mei commodi, vel propter meum commodum. 14 Convitia, contumelias. 15 Infamiam, malum nomen. Virg. 4. Æn. *Neque enim specie vel movetur.* Est enim vocabulum hoc ἐκ τῶν μέσων, quod in bonam paritet & malam usurpatur partem. Est enim *fama*, quic quid de aliquo dicitur, sive bonum, sive malum. 16 Meum de rapienda puella in se suscepit.

1 Ni-

1 Nihil pote 2 suprà. Sed quis-nam? 3 foris crepuit? Sy. mane mane, 4 ipse exit foras.

1 Non poterat facere, aliquid, ultrà quàm fecit. 2 Scilicet *esse*. 3 Ostium resonuit? Singularis Num. est, & Nom. casus. Plaut. Asin. 5, 1, 7. *vestra foris crepuit*. Nam Fores in antiquis ædificiis in publicum aperiebantur; qua de re exituri eas ab intus manus pulsabant, ut caverent, qui foras erunt, ne a foribus repente in viam protusis laderentur. 4 Æschinus.

ACTUS II. SCENA IV.

ÆSCHINUS, SANNIO, CTESIPHO, SYRUS.

Æs. 1 UBi est ille 2 sacrilegus? Sa. men' quærit: 3 num quid-nam effert? 4 occidi!

5 Nil video. Æs. 6 ehem, 7 opportunè, te ipsum quærito; quid 8 sit, Ctesipho?

9 In tuto est omnis res: omitte 10 verò tristitiam tuam.

Ct. Ego 11 illam herclè, verò 12 omitto, qui quidem 13 te habeam fratrem: ô mî Æschine!

O mi 14 germane! 15 ah vereor 16 coràm 17 in os te laudare 18 amplius, 5

1 Colloquuntur & gratulantur sibi mutuò fratres: agitur de pecunia reddēda lenoni & paranda cœna. 2 Sannio. Nefarius leno. *Sacrilegus* propriè dicitur qui rem sacram, aut è loco sacro furatur: à quo tale furtum *sacrilegium* appellatur. 3 An aliquid pecuniæ adfert, quod sim habiturus pro fidicina rapta? 4 Perii! 5 Nihil pecuniæ video cū adferre. 6 Lætantis. 7 Tempestive, sc. *advenisti*. 8 Agitur. 9 Totum negotium & de amicâ, & de lenonis jurgio, & de suspicione patris est extra periculum, caret periculo. 10 Proinde. Adhortantis. 11 Tristitiam. 12 Abjicio, depono. 13 Tam diligentem in meis rebus. 14 Frater uterine. 15 Interjectio dolentis se non audere prorumpere in ejus laudes. 16 In præsentiâ tuâ. 17 In conspectu tuo, ante faciē tuā: quod Græci dicūt κατὰ τὸ σῶμα ἐπαινεῖν, id est, *præsentem laudare*. 18 Ulterius; quia anteà laudavit.

Ne id 1 assentandi magis, quàm quò habeam
2 gratum, facere existumes.
Æs. 3 Age inepte, quasi nunc non norimus
nos inter nos, Ctesipho.
Sed 4 hoc mihi dolet, nos penè serò 5 sciisse,
6 & penè in eum locum
Rediisse, ut, si 7 omnes 8 cuperent, nihil
tibi possent 9 auxiliarier.
Ct. 10 Pudebat. Æs. ah! stultitia est isthæc.
non pudor, 11 tam ob 12 parvolam
Rem penè 13 è patriâ 14 turpe dictu: Deos
quæso ut 15 isthæc prohibeant. 11
Ct. 16 Peccavi. Æs. 17 quid ait tandem nobis Sannio? Sy. jam 18 mitis est.

1 Adulandi, blandiendi, sc. *causâ, gratiâ*. Sal. *privato arma opprimenda libertatis cepit*. Τὸ δὲ ἐπαινεῖν παρόντα, κολακείας ἐστί, id est, *præsentem laudare, assentationis est*. Aristot. 2. Rhet. 2 Tuum in me beneficium. 3 Ineptiæ arguit Ctesiphonem, à minori. Q. d. Facturus idem officium sui vel ignoto, es igitur ineptus, quiâ, tibi fratri præstitum à me id esse laudibus tantoperè extollis. Τὸ *inepte* ergo hîc jocantis est, fratris sc. majoris ad minorem. Vide Eun. 3, 15. &c. 4 Hoc indignè fero. 5 Sciisse de tuo amore. 6 Et rem fere perveniisse in eum statum. 7 Cognati & amici. 8 Auxiliari, sc. si fuisset fidicina asportata in Cyprum. 10 Pudebat me referre de amore meo gratias tibi tantas. 11 Qui sepe sepius vanus ac inutilis est, dum egentes impediat a poscenda confidenter amicorum ope. 12 Parvi momenti & ponderis, nempe puellam amatam. 13 Sc. *fugere*, id est, in exilium abire Quia enim puella in Cyprum erat ad mercatum evehenda, una cùm ea quoque volebat fugere Ctesipho, ibique vagari. 14 Quòd dicatur, sc. ut propter puellæ amorem patriâ velis carere. 15 Exilium fugamque patriæ avertant. 16 Non recte feci in illo stulto amore dissimulato & propè exitiali. 17 Apostrophe ad Syrum. 18 Placidus, qui anteà erat irritatus, & debacchatus.

Æs.

Æs. Ego ad 1 forum ibo, ut 2 hunc absolvam: 3 tu intrò ad illam Cteſipho.

Sa. Syre, 4 insta. Sy. 5 eamus: namque 6 hic 7 properat in Cyprum. Sa. 8 ne tam quidem:

9 Quamvis 10 etiam maneo 11 otiosus hic. Sy. 12 reddetur, 13 ne time. 15

Sa. 14 At ut omne reddat. Sy. 15 omne reddet, tace 16 modò ac sequere hac. Sa. sequor.

Ct. 17 Heus heus, Syre. Sy. hem quid est? Ct. obsecro herclè, 18 hominem istum 19 impurissimum

20 Quàm primùm 21 absolvitote, ne, si magis 22 irritatus siet,

1 In foro erant Mensarii & Fœneratores, unde filii fam. nummos capiebant insciis sepe parentibus. 2 Sannioni argentum persolvam, & dimittam à me, reddito illic pretio, cui habendo tantopere inhiat, & quasi ut à me solvam: ita ut non amplius sit alligatus ad debitum istud exigendum. 3 Ingredere, eas. 4 Urge Æschinum, ut mihi satisfaciat. 5 O Æschine, urget enim illum ire. 6 Leno. 7 Festinat proficisci. Ironia. 8 Certe non tantum propero in Cyprum. Timet enim, ne eo dicto Æschinus avertatur à solvendo. 9 Quantum vis. 10 Adhuc, præterea. 11 Sine occupatione, exspectans pecuniam. 12 Argentum seu pretium puellæ restituetur tibi. 13 Noli timere. 14 Sed insta, fac ut reddat totum pretium. 15 Æschinus restituet tibi totum pretium. 16 Tantummodò. 17 Vox hæc est revocantis ex longinquo. 18 Lenonem. 19 Sordidissimum, avarissimum. 20 Citissimè. 21 Dimittite tu & Æschinus, eique satisfacite. 22 Ad iram incitatus non data pecunia.

1 Aliqua ad 2 patrem 3 hoc 4 permânet, atque ego tum 5 perpetuò perierim.
Sy. 6 Non fiet: bono animo es: tu cum 7 illa te intùs oblecta 8 interim, 20
Et 9 lectulos jube sterni nobis, & parari 10 cetera.
Ego jam, 11 transactâ re, 12 convortam me domum cum 13 obsonio.
Ct. 14 Ita quæso: 15 quando hoc benè successit, 16 hilarem hunc sumamus diem.

1 Aliqua ratione, aliquo modo. 2 Demeam. 3 Iste raptus puellæ. 4 Perfluat, perveniat, id est, ne pater resciscat, ne ad patrem deferatur. 5 In perpetuum perditus fuerim. Metuit enim exhæredationis pœnam, cujus causæ erant hæc si filius noctu foris cubuisset; si lenones pulsasset; si libidini incumberet; si voluntati paternæ repugnasset, ut supra 2. 1, 5. 6 Non permanabit ad patrem factum hoc. 7 Psaltriâ. 8 Dum ego & Æschinus aliud curamus. 9 Discubitorios, in quibus accūbentes veteres cœnabant. 10 Reliqua præter lectulos, quæ sunt necessaria ad convivium celebrandum. 11 Placata lite, aut finito negotio de raptu puellæ; soluto Sannione. 12 Conferunt e foro. 13 Edullis sc. lautis dapibus, quæ adduntur ultra panem & vinum. 14 Sc. *facies*. 15 Quandoquidem hoc prosperè nobis contigit, scil. ut leno non moveret turbas, sed solveretur, & amata potiremur. 16 Hilari animo atq; vultu hunc diem sumamus nobis, usurpemus, κδιαπόσωμεν, consumamus, transigamus; id est, fruamur hoc die. Sic infra 5, 3. *Ei rei bilarem hunc sumamus diem.*

ACTUS III. SCENA I.

SOSTRATA, CANTHARA.

So. 1 OBsecro te, mea 2 nutrix, 3 quid nunc fiet? Ca. quid fiet, rogas?

1 Sollicita inducitur Sostrata, ob filiæ, quæ ex Æschino gravida est, vicinum partum. 2 Cantharæ 3 Quomodo res se habebit cum partu filiæ meæ?

Rectè ædepol 1 ſpero. So. 2 modò 3 dolores, 4 mea tu, 5 occipiunt primulùm.
Ca. Jam nunc times, quaſi nunquam 6 adfueris, nunquam tute pepereris.
So. 7 Miſeram me! neminem habeo, 8 ſolæ ſumus: 9 Geta autem hîc non adeſt?
10 Nec quem ad 11 obſtetricem mittam, nec qui arceſſat Æſchinum,
Ca. Pol 12 is quidem jam hîc aderit: nam, nunquam unum 13 intermittit dieni,
Quin ſemper veniat. So. 14 ſolus mearum 15 miſeriarum eſt 16 remedium.
Ca. 17 E re natâ meliùs fieri haud potuit, quàm factum eſt, hera:
Quando 18 vitium 19 oblatum eſt. 20 quod ad 21 illum attinet 22 potiſſimùm,

1 Omnia futura cum tua filia. 2 Adhuc, nunc, jamjam. 3 Filiæ meæ parturientis, ὠδῖνες dolores partus. Sic Andr. *laborat à dolore*. 4 Blandimentum eſt muliebre. 5 Primùm incipiunt, intendunt ſe. 6 Parturienti mulieri interfueris, vel opem tuleris, tanquam eſſes ἐπίκουρος ὠδῖνων 7 Exclamátio dolentis. 8 Ego & filia 9 Servus noſter non eſt præſens: interfuit enim rixæ, quæ Æſchinus lenoni Pſaltriam eripuit, uti mox narrabit ipſe ſcenâ, quæ ſequitur. 10 Sc. *eſt*, vel *habeo*. 11 Mulierem, quæ adeſſe ſolet ſeu ferre opem parturienti. 12 Æſchinus. 13 Omittit, prætermittit. 14 Æſchinus. 15 Calamitatem. 16 Solatium, medela. 17 Prout res nata erat, id eſt, ſortita erat eventum, id eſt, ex conditione illa vitiatæ virginis. Al. *è re nata*, id eſt, ex uſu filiæ. Sed melius: *E re nata*, quod repentè accidit, vel nuper evenit, aut fortuitò contigit; præter exſpectationem caſus aliquis fuit. 18 Stuprum. 19 Quandoquidem vitiata ſit, qui erat expetendus ad matrimonium. 20 Quantum. 21 Æſchinum ſc. qui eam vitiavit. 22 Imprimis.

1 Talem, tali genere, atque 2 animo, natum ex tanta familia. 10

So. Ita pol eſt, ut dicis: 3 ſalvus nobis, Deos quæſo; ut ſiet.

1 Tam formoſum. Commendatio à bonis animi & corporis. 2 Sapientia aut modeſtia. 3 Incolumis, ſuperſtes.

ACTUS III. SCENA II.

GETA, SOSTRATA, CANTHARA.

GE. NUnc 1 illud eſt, quòd, 2 ſi omnes omnia ſua conſilia 3 conferant,
Atque 4 huic malo 5 ſalutem 6 quærant, auxilii nihil afferant,
7 Quod 8 mihique, 9 heræque, filiæque 10 herili eſt: 11 væ miſero mihi!

1 Tempus, ille temporis articulus, negotium, periculum. Geta, Soſtratæ ſervus, valdè commotus, heræ obnuntiat, Æſchinum, alio captum amore, eripuiſſe lenoni puellam, deſerta ac ſpreta Attica virgine, quam ſtupraverat; conſulunt inter ſe quid agendũ, & de hoc continuò Hegionem monendum. Unde *Illud eſt* vult dicere: *Eo ſtatus res noſtræ ſunt*, &c. Eſt autem abrupta oratio, primus enim verſus, cum tertio jungi debet ſc. *Nunc illud eſt, quod mihiq. hereq., filiæq. herili eſt, quod ſi omnes omnia ſua, &c.* Ly quod Pronomen eſſe malim, quàm Adverbium: erit porrò in accuſandi caſu & ſubaudiendum erit aliquod verbum, à quo regatur, licet id quod ſcriptum eſt, nempe *auxilii nihil afferunt* dandi caſum poſtulet. Ea ſyntaxeos perturbatio Rethoribus dicitur Ἀνακόλουθον. 2 Etſi. 3 In unum colligant. 4 Contra hoc malum, quod Æſchinus alio amore captus, & virginis ſtupratæ deſertor ſit. 5 Remedium ſalutis. 6 Invenire ſtudent ſuis conſiliis. 7 Malum. 8 Polyſynteton. 9 Soſtratæ. 10 Ex hera mea nata, ſcilicet Pamphilæ, quæ nunc partui proxima eſt. 11 Interjectio exſecrantis.

1 Tot res repentè 2 circumvallant, 3 undè 4 emergi non poteſt,
5 Vis, 6 egeſtas, 7 injuſtitia, 8 ſolitudo, 9 infamia. 5
10 Hoccine ſeclum? ô ſcelera! ô genera 11 ſacrilega! ô 12 hominem impurum!
So. 13 Me miſeram! quod-nam'ſt, quòd ſic video 14 timidum & properantem Getam?
Ge. 15 Quem neque 16 fides, neque 17 jusjurandum, neque ulla 18 miſericordia
19 Repreſſit, neque 20 reflexit, 21 neque quòd partus inſtabat propè,

1 Tot res malæ. 2 Circumdat, premunt nos, tanquam inimica acies, quæ vallo circumdat aut ſtipat ſe circa hoſtes, aut circumcludit vallo ipſos hoſtes, ne poſſint aufugere. Metaphora ergo eſt ab hoſtibus, vel à militari acie, à caſtris obſidione cingendis iis in anguſtiis verſor. 3 Ex quibus rebus. 4 A nobis evadi, id eſt, unde non poſſumus nos expedire. Metaph à natantibus, qui evolvuntur periculo. 5 Violentia illata virgini ab Æſchino. 6 Inopia ipſius puellæ. 7 Judiciorum Iniquitas, injuria. 8 Deſertio à defenſoribus. 9 Ignominia ab his, qui credunt puellam eſſe vitiatam pretio. 10 An tales, id eſt, tam depravati ſunt homines hujus ſeculi? *O tempora! ô mores!* 11 Nefaria & impia, id eſt, & homines perditiſſimos, qui nihili faciunt honeſtatem & leges. 12 Æſchinum. 13 Eſt dolentis. 14 Perturbatum. Sic Eun. 4, 2. *Sed quid hoc, quòd timida ſubito egreditur Pythias?* 15 Æſchinum. Geta Soſtratæ exclamationem non audivit, ideò pergit in ſermone ſuo: ac proinde hæc verba adjungenda ſunt illis: *O hominem impurum?* 16 Promiſſio data puellæ, qua promiſit ſe ducturum eam in uxorem. 17 Juramentum, quo juravit ſe ducturum eam. 18 Quod ei vim intulit. 19 Cohibuit, ne auderet id moliri. 20 Revocavit, retraxit, ne id faceret grande facinus. 21 Neque id repreſſit eum, quod partus ejus puellæ immineba, appropinquabat.

1 Cui

1 Cui miseræ 2 indignè per vim vitium 3 obtulerat. So. non 4 intelligo 10
Satis, quæ 5 loquatur. Ca. 6 propiùs obsecro accedamus, Sostrata. Ge. 7 ah
Me miserum! vix sum 8 compos animi, ita 9 ardeo iracundiâ.
10 Nihil est, quod malim, quâm illam totam 11 familiam 12 dari mihi obviam,
Ut iram hanc in eos 13 evomam omnem, 14 dum ægritudo hæc est recens:
15 Satis mihi id habeam supplicii, dum illos ulciscar modò. 15

1 Filiæ herili. 2 Impiè, turpiter. 3 Intulerat. 4 Ea. 5 Geta. 6 Propinquius. Adverbium, comparativi gradus, à *propè*. 7 Interjectio dolentis vel indignantis. 8 Sanæ mentis, compositi animi. 9 Ita enim, rationi inimica, tollit mentem de cardine: cujus faciem vide apud Senecam l. 1. de Ira, c. 1. *Flagrant & micant oculi, vultus ore toto rubor, exæstuante ab imis præcordiis sanguine*, &c. Heaut. 5, 1, 48. & alibi. 10 Adhuc. 11 Demeam Mitionem & ipsum Æschinum. 12 Occurrere mihi. 13 Eiciam, effundam. Sic Hecyr. 3, 5, 75. *Atque in eam hoc omne, quod mihi ægrè est*, evomam. Et infrà 3, 4, 70. *Ibo, requiram fratrem, ut in eum hæc evomam*. Metaphora sumpta à serpentibus. 14 Quamdiu hæc mentis meæ iracundia ac perturbatio est nova. Nam paulatim progressum temporis effervescit ira, quæ, cùm recens esset, est vehementissima, ut ægritudo a vomitu soluta. 15 Putarem me habere sufficiens de illis supplicium, si modò eos puniam ob injuriam: nam *Vindicta bonum vitâ jucundius ipsâ*. Juv. Sat. 13.

1 Seni 2 animam 3 primùm 4 exſtinguerem ipſi, 5 qui illud produxit ſcelus:
Tum autem Syrum 6 impulſorem, 7 vah! 8 quibus illum 9 lacerarem modis!
10 Sublimem 11 medium 12 arriperem, & 13 capite primùm in terram 14 ſtatuerem,
Ut 15 cerebro 16 diſpergat viam:
17 Adoleſcenti ipſi 18 eriperem, 19 oculos, 20 poſt hæc præcipitem darem: 20
21 Ceteros 22 ruerem, 23 agerem, 24 raperem, 25 tunderem, & 26 proſternerem.

1 Demea 2 Vitam & anhelitum ſeu ſpiritum, quo vivimus, id eſt, aërem; ut moxi *Animam recipe.* 3 Imprimis. 4 Interciperem, id eſt, ſenem ipſum ſuffocarem. Metaphora ab igne. Reſpexit autem Poëta ad illorum opinionem, qui putabant animam eſſe ignem, qui exſtingui poſſet. 5 Qui illum ſceleratum filium Æſchinum genuit, procreavit. 6 Suaſorem, auctorem iſtius ſceleris. 7 Hic oſtendit vehementiam affectus in Syrum. 8 Q. d. acerbis aſperis. 9 Dilaniarem. 10 In altum ſublatũ, ut caderet gravius. 11 Per medium corporis. 12 Celeriter & cum impetu caperem eum. *Medium arripere*, eſt ita tenere, ut extricare ſe nullo modo poſſit. 13 Al. *capite pronum*, id eſt, pronum in caput, præcipitem. 14 Immitterem & præcipitem eum darem. 15 Effuſione cerebri. 16 Quod diverſis partibus ſpargeret. 17 Æſchino. 18 Qui amore puellæ captus eſt. 19 Eruerem, effoderem, extruderem. 20 Poſt iſtud factum, ſc. ereptis oculis, precipitarem ac dejicerem eum ab aliquo editiore loco. 21 Scelerum duces, qui ſunt de illa familia. 22 Proſternerem. *Ruere* hic habet activam ſignificationem, ſignificatq; toto corpore uti ad impellendum: quod faciunt, qui præcipites alios proſternunt. Propriè *ruere*, eſt concludere. Virg. Ruit *alto a culmine Troja* 23 Agitarem, nimia celeritate perſequerer. 24 Raptim illos comprehenderem. 25 Contunderem, contererem fabrorum more, qui malleis tundũt ſæpè incudem, ictus repetentes. *Tundere* enim eſt percutere. 26 In terram dejicerem.

Sed

Sed ceſſo 1 heram 2 hoc malo 3 impertiri 4 properè? So. 5 revocemus. 6 Geta. GE. 7 hem!
8 Quiſquis es, ſine me..... So. ego ſum 9 Soſtrata. GE. ubi ea 'ſt? te ipſam quærito: Te exſpecto: 10 oppidò 11 opportunè te obtuliſti mihi obviam, 24
Hera. So. quid eſt? 12 quid trepidas? GE. 13 hei mihi! So. 14 quid feſtinas mi Geta? 15 Animum recipe. GE. 16 prorsùs! So. quid iſthuc prorsùs ergo 'ſt? GE. periimus? 17 Actum 'ſt. So. obſecro te 18 quid ſit. GE. 19 jam! So. quid jam Geta?

1 Soſtratam. 2 Quod Æſchinus cœpit amare aliam. 3 Hujus mali participem facere? Sic *participare alicui prandio*, apud Plautum eſt prandii participem facere. Dicimus autem, *impertior tibi conſilia mea*, & *impertior te conſiliis meis*, id eſt, tibi communico conſilia mea. 4 Feſtinanter. 5 Sc. *eum*: incipiebat enim Geta domum versùs ire. 6 Vocat eum ſuo nomine. 7 Indignantis eſt. 8 Quicunque ſis, permitte me ire ad impertiendam heram malo eventu: & hoc dicit Geta, nondum viſa Soſtrata, præ nimia ira. Similis locus apud Plaut. in Aſin. 2, 4. ubi Leonidæ verba ſunt: *Non herele te pravideram; queſo ne vitio vertas, ita irrundis obſtitit oculis*. 9 Tua hera. 10 Valde. Adverbium intendendi. 11 In tempore. 12 Propter quid, quare. 13 Exclamatio dolentis. 14 Quare es ita perturbatus & anhelans more feſtinantis, uſque adeò ut crebriora verba continuare non poſſis præ anhelitu nimio? 15 Spiritum, anhelitum reſume, & incipe reſpirare. 16 Omninò, ſcilicet *periimus*, quod ſequitur: ſed illud proferre non potuit præ anhelitu nimio. 17 Verba ſunt deſperationis. Nam *actum eſt* dicitur in ea re, de qua ſit jam lata ſententia. 18 Scilicet *dicito*. 19 Anhelans Geta & ſingultus emittens dicit *jam*.

GE. 1 Æschinus! So. quid 2 ergo is?.... GE. 3 alienus est ab nostra familia. So. hem!
4 Perii! 5 quarè GE. amare occepit 6 aliam. So. 7 væ miseræ mihi!
GE. 8 Neque id occultè fert: ab lenone 9 ipsius eripuit palàm. 30
So. 10 Satin' hoc certum?..... GE. certum est: 11 hisce oculis egomet vidi, Soltrata. So. 12 ah 31
Me miseram! quid credas jam? aut 13 cui credas? 14 nostrum-ne Æschinum,
15 Nostrarum vitam omnium, in 16 quo nostræ spes 17 opesque omnes 18 sitæ erant,
19 Qui finè 20 hac jurabat se unum nunquam victurum diem,
Qui se in 21 sui gremio 22 positurum 23 puerum dicebat patris, 24 ita
25 Obsecraturum, ut 26 liceret 27 hanc sibi uxorem ducere.... 36

1 Sc. *alienus est à nostra familia*, ut posteà sequitur; sed suspirio impeditus dixit tantùm *Æschinus*. 2 Sc. *fecit?* 3 Alienatus, alienus factus. 4 Dolentis. 5 Sc. *est alienus à nobis?* 6 Puellam: ideò sc. est alienus. 7 Exclamatio dolentis. 8 Et non occultè habet, non occultat, non cessat, scil. se amare aliam. Sic *præ se ferre*, & *præ se habere*, est palam habere, monstrare, ostendere. 9 Comicum est. 10 Sc. *est?* 11 Δειχτικῶς testibus certissimis: *pluris enim est oculatus testis unus quàm auriti decem*. 12 Interjectio flentis. 13 Cui homini confidas! 14 Est ne verum, nostrum Æschinum, qui nobis tam familiaris sit, talia fecisse? Est enim Ecliptica oratio perturbatis apta. 15 Ita charum, ut est nobis chara vita. 16 Æschino. 17 Auxilium, salus. 18 Positæ, collocatæ. 19 Æschinus. 20 Filia mea Pamphila. 21 Supra genua patris sui, more matrum. 22 Scil. *se*. 23 Cùm natus esset ex illa, *vel*, cujus partus imminet. 24 Hoc modo. 25 Patrem suum. 26 Voluntate patris. 27 Filiam meam.

GE.

GE. Hera, lacrumas 1 mitte, ac potiùs, quod ad hanc rem 2 opus eſt, 3 porrò proſpice?
Patiamur-ne, 4 an narremus cuipiam eſſe?
CA. 5 au, au, mi homo, 6 fanuſne es?
An 7 hoc 8 proferendum tibi uſquam eſſe videtur? GE. mihi quidem non 9 placet.
Jam primùm, 10 illum alieno animo à nobis eſſe, res ipſa indicat 40
Nunc ſi 11 hoc palàm proferimus, 12 illo inficias ibit, 13 ſat ſcio;
Tua 14 fama, & 15 gnatæ vita in 16 dubium veniet: 17 tum ſi maxumè
Fateatur, cùm amet aliam, non eſt utile 18 hanc 19 illi 20 dari.
Quapropter, 21 quoquo pacto tacito eſt opus. SO. 22 ah! 23 minimè gentium:

1 Omitte, id eſt, noli flere amplius. Sed acta miſſa faciamus & videamus modò quid ſit agendum. 2 Neceſſarium. 3 In futurum conſilio provide: nam *res temerè conſilium, non fretam, exſpernunt.* 4 Quod Æſchinus amare cœpit aliam. 5 Interjectio indignantis. 6 An compos mentis es? 7 Tam indignum facinus Æſchini. & Divulgandum. 9 Ut uſquam proferatur. 10 Æſchinum habere animum alienatum à nobis. 11 Illud factum Æſchini. 12 Æſchinus negabit. A *facio* fit *inficior* Deponens, quod ſignificat nego: à quo fit nomen *inficias*, ſolùm habens accuſativum in plurali numero, & ſolùm cum verbo *ire* jungitur. Dicimus enim, *inficias eo*, id eſt, nego, & quaſi *infectum*, id eſt, non factum teſtor. 23 Non dubito. 14 Bonum nomen: quia crimini erit tibi vitiatam eſſe filiam. 15 Filiæ tuæ Pamphilæ. 16 Periculum. 17 Præterea, etſi Æſchinus maxime contreatur ſe vitiaſſe filiam tuam. 18 Filiam tuam Pamphilam. 19 Æſchino, impedito alio amore. 20 Nuptui. 21 Quocunque modò celato eſt opus. Sic Sall. *Priuſquam inceptas conſulto, & ubi conſulueris, mature facto opus eſt.* 22 Repudiantis vox eſt. 23 Nequaquam opus eſt facere, ubi genitivus *gentium* ponitur cum *minimè*, non neceſſitate ſignificationis, ſed ornatus gratiâ ut etiam dicimus *nuſquam gentium, terrarum, locorum*.

1 Non faciam. GE. quid ages? So. 2 profe-
ram. GE. 3 hem, mea Soſtrata, vide
quam rem agas, 45
So. 4 Pejore res loco non potis eſt eſſe, quàm
in hoc, quo nunc ſita 'ſt.
Primùm 5 indotata eſt: tum prætereà, quæ
ſecunda ei 6 dos erat,
7 Periit: 8 pro virgine dari nuptum non po-
teſt: 9 hoc reliquum eſt,
10 Si inficias ibit, 11 teſtis mecum eſt an-
nulus, quem 12 amiſerat.
Poſtremò, 13 quando ego conſcia mihi ſum,
14 à me culpam eſſe hanc procul, 50

1 Non tacebo. 2 Divulgabo filiam vitiatam ab Æſchino. 3 Momentis. 4 In pejore ſtatu res cum mea filia non poteſt eſſe, quam in quo ſtatu nunc eſt collocata. 5 Sinè dote, id eſt, pauperecula eſt. 6 Illi Virginitas, Pudor, quaſi dos altera erat, vel potius prima. *Non ego*) inquit Alcmena apud Plautum) *illam mihi totem duco eſſe, quæ dos dicitur; Sed pudicitiam, & pudorem, & ſedatam cupiditatem, Deûm metum, parentûm amorem, & cognatûm concordiam.* 7 Præterita eſt, nunquam reditura: nam (ut ait Ovidius) *Laſa pudicitia, deperit illa ſemel.* 8 Pamphila non poteſt collocari vel nubere tanquam virgo. Dicimus *dare nuptũ filiam: admittere ſpectatum; dare venam ædes:* quæ verba quamvis motum non ſignificent eundi de loco ad locum, tamen junguntur priori ſupino: nam (ut loquuntur) in ſe latenter motum obtinent. Alii volunt *dari nuptum* dici ἐλλειπτικῶς, pro dari ad nuptum, id eſt, nuptias. 9 Quantum ad cetera. 10 Si Æſchinus negabit. 11 Loco teſtis apud me, vel pro mẽ, qui teſtabitur ipſum factũ, 12 Æſchinus. 13 Quandoquidem ego ipſe ſcio apud me. *Conſcia mens recti famæ mendacia ridet.* Ovid. 4. Faſt. *Hic murus aheneus eſto, Nil conſcire ſibi, nulla palleſcere culpa.* Horat. Cic. l. 6. Ep. fam. *Conſcientia rectæ voluntatis maxima conſolatio eſt rerum incommodarum, nec eſt ullum malum præter culpam.* 14 Me non eſſe ratam hujus culpæ de ſtupro filiæ.

1 Neque pretium, neque 2 rem ullam 3 interceſſiſſe, 4 illâ, aut me, indignam, Geta,
5 Experiar. GE. 6 Quid iſthuc? 7 accedo, 8 ut melius dicas. So. 9 tu 10 quantum potes, abi,
Atque Hegioni cognato 11 hujus rem enarrato omnem 12 ordine.
Nam 13 is 14 noſtro Simulo fuit 15 ſummus, & nos 16 coluit maxumè. 54

1 Pecuniam, donum. 2 Internunciumi, pactum clâ, aut promiſſum, ut habet Donatus. 3 Interveniſſe, interpoſitum eſſe. 4 Filia mea. 5 Actionem intendâ in judicio, apud judices agam. Cic. pro Quint. *Si quid in controverſiam veniret, intra parietes, aut ſummo jure* experiretur. Nempe: neque me neque Pamphilam pecuniam accepiſſe ab Æſchino, aut aliquid interfuiſſe, quod mihi & illi exprobari poſſit. Si enim virgo vel ejus Mater pretium recepiſſet, non cogebatur legibus adoleſcens eam uxorem ducere; atque apud Judices ſtate permiſſis. 6 Formula eſt ægrè conſentientis. 7 Accedo ad tuam ſententiam, id eſt, aſſentior tibi, hera, pedibus in tuam eo ſententiam, ut rectius proferatur hoc crimen, quàm celetur, ut prius ſentiebam. *Accedere* enim *alterius*, eſt aſſentiri. Solebant enim in Republica Romana Senatores, quibus cenſendi jus non erat, ſuo loco relicto tranſire, ſive *accedere* ad eos, quorum ſententiam approbabant. 8 Ut hoc loco cauſam efficientem denotat, id eſt, utpote quæ, vel quia meo veris & ſolidis rationibus vincis. Certe hunc eſſe genuinum hujus loci ſenſum, vel inde videre eſt, quod dehinc nihil diſputant Soſtrata, & Geta, ſed conſilium rem omnem proferendi mox exſequuntur, abeunte ad Hegionem Getâ. 9 Geta. 10 Citiſſimè. 11 Filiæ meæ 12 Per ordinem, eodem tenore, quo facta eſt. 13 Hegio. 14 Marito meo, patri hujus Pamphilæ meę. 15 Familiaris amicus. 16 Amavit, in honore habuit nos plurimùm, defuncto ſc. marito.

GE. Nam herclè alius nemo respicit nos 1.
So. propera tu, mea Cantharа,
Curre: 2 obstetricem arcesse; ut, cùm 3. opus sit, ne in mora nobis fiet.

1 Benè & sanè dicis, ut id narrem Hegioni, nam sanè nemo præter eum curat, tuetur, adjuvat nos, favet nobis: ut dicimus *Deum respicere nos*, cum nostri miseretur, ac benignè exaudit. Sic Andr. *Age, me in tuis secundis rebus respice*. 2 Mulierem pertrientibus opem ferentem. 3 Eam adesse parturienti.

ACTUS III. SCENA III.

DEMEA, SYRUS.

DE. 1 DIsperii! Ctesiphonem audivi filium
Unà adfuisse in 2 raptione cum Æschino.
3 Id misero restat mihi mali, si 4 illum potest,
5 Qui alicujus rei est, etiam eum 6 ad nequitiem abducere.
Ubi ego 7 illum quæram? credo 8 abductum in ganeum

55

1 Variis modis periit actum est de me! Demea rure in Urbem veniens aliquid de Ctesiphone suspicans mali, in Syrum incidit. Commendatur deinde Ctesipho, vituperantur Mitio & Æschinus: callidè utrumque Syrus facit. Demea autem narratione virtutum Ctesiphonis plurimum gaudet. 2 Abductione seu violenta ablatione puellæ cum ipsa a Sannione abduceretur. *Raptio* est violenta perpetratio injuriæ: *raptus*, vis & injuria perpetrantis: *rapina*, lucrum injustum & præda per vim rapta. 3 Id malorum meorum cumulus & summa erit, quod alter filius Ctesipho corrumpatur lasciviam. 4 Æschinus. 5 Qui aliquid negotii facit, *vel* cui aliqua virtus inest. 6 Ad lasciviam attrahere. 7 Ctesiphonem 8 Eum invitum attractum in aliquem locum, vilem popinam, scilicet in lupanar seu fornicem, id est, in domum meretricis, ubi κῶμοι, id est, luxuriæ indulgent homines neqnam. Inde *ganeo* dicitur ganeo & frequentator.

All-

Aliquò : 1 perſuaſit ille impurus, ſat ſcio.
Sed eccum Syrum 2 ire video : 3 hinc ſcibo jam, ubi ſiet.
Atque hercle 4 hic 5 de grege illo eſt : ſi me 6 ſenſerit
7 Eum & quæritare, 9 nunquam dicet 10 carnifex.
11 Non oſtendam 12 id me velle. 10
Sy. Omnem 13 rem 14 modò 15 ſeni,
16 Quo pacto ſe haberet, 17 enarramus 18 ordine.

1 Æſchinus ille improbus induxit Creſiphontem, flagitioſus, non dubito, *ſuadere* facientis eſt; *perſuadere* perficientis eſt. 2 Venire. 3 Ex hoc Syro jam ſciã, ubi ſit Creſipho. 4 Syrus. 5 De illo ſodalitio, de illo hominum genere, qui filiis operam præſtant in amoribus promovendis, & parentibus imponunt. Sic Eun. *Unum etiam hoc vos oro, ut me in veſtrum* gregem recipiatis. Metaphora. 6 Syrus perceperit. 7 Creſphontem. 8 Inſtanter quærere. 9 Non. Tantùm enim hîc negandi Adverbium ſine ullâ temporis adſignificatione. Sic Act 4. Sc. 1. & 2. Phorm. 2, 2. 10 Tortor ille Syrus, qui me extarnificat & dolore afficit. 11 Diſſimulabo. 12 Eum quæritare, vel ſcire, ubi ſit Creſipho, atque eſſe ſollicitũ. 13 Totum negotium & factum Æſchini de ratione puellæ fidicinæ, quam ſenex ſcire volebat. Syrus, tanquam non videns Demeã, hæc loquitur: & Demea ea audiens verba, tacite ſua intermiſcet. Multi hîc novam ſcenam faciunt ſine ulla neceſſitate; etſiamſi volunt, quod Demea facetè illudatur a Syro, & rus abigitur. 14 Paulò antè. 15 Mitioni. 16 Quomodo jam exiſteret, id eſt, quomodo rapuiſſet Lenoni puellam. 17 Enarravimus; ut *omnis humo* ſumat *Neptunia Troja*. 18 Per ordinem uti erat factum.

1 Nil quidquam vidi lætius. De. 2 prô Jupiter!
3 Hominis ſtultitiam! Sy. 4 collaudavit filiũ: Mihi, 5 qui id dediſſem conſilium, egit gratias,
De. 6 Diſrumpor! Sy. 7 argentum 8 adnumeravit illicò.
9 Dedit præterea in ſumptum 10 dimidium minæ:
11 Id diſtributum ſanè eſt ex ſententia. De. 12 hem,
13 Huic mandes, ſi quid rectè curatum velis.
Sy. 14 Ehem Demea, 15 haud aſpexeram te: 16 quid agitur?

1 Neminem unquam vidi lætiorem ſene Mitione, cùm narraſſemus res: eſt enim neutra oratio pro maſculinâ. Cic. *Quid nobis duobus laborioſius?* 2 Iraſcentis exclamatio. 3 Deeſt *id* eſt, ô Mitionis ſtoliditatem, qui lætatur de improbitate filii adoptivi. 4 Syrus perſequitur ſecum ſermonem, non videns Demeam, dicens: Mitio ſimul cum lætitia ſuâ laudavit Æſchinum propter illud factum. 5 Qui fuiſſem autor ut ita res fieret, quemadmodum narrabam ei. 6 Laceror, dilanior ira ac dolore. 7 Quo erat. 8 Ad numerum ab Æſchino poſtulatum numeravit Sannioni. 9 Mitio nobis. 10 Dimidiatam minam, dimidiam partem minæ, id eſt, quinos coronatos. 11 Dimidium minæ eſt certe in diverſa tributum, id eſt, diſpertitum ſecundum votum noſtrum. 12 Interjectio indignantis, & ſimul Ironiam oſtendentis. 13 Committas Syro, rectiùs quàm Mitioni aut Æſchino: quia enim Syrus jactitabat diſtributum eſſe ex ſententia id dimidium minæ; per Ironiam dicit Demea; *Huic mandes*, &c. qui non diſtribuit, ſed dilapidabit. Plaut. Aſin. v. 107. *Eidem homini*, ſi quid rectè curatum velis, mandes. 14 Interjectio hîc commoti re ſubita, & novâ. 15 Hîc Syrus fingit ſe Demeam non aſpexiſſe in ſcena, ex primo illo conſilio ſenem deridendi. 16 Blandientis eſt, non interrogantis.

DE.

DE. 1 Quid agatur? 2 veſtram nequeo mi-
rari ſatis
Rationem. SY. 3 eſt herclè inepta, ne dicam
dolo, atque
Abſurda. 4 Piſces ceteros 5 purga, 6 Dromo:
Congrum iſtum maxumum in aqua ſinito 7
ludere 24
8 Paullíſper: ubi ego venero, 9 exoſſabitur;
Priùs 10 noſo. DE. 11 hæccine flagitia! SY.
mihi quidem non 12 placent:
Et 13 clamo ſæpè: 14 Salſamenta hæc, 15
Stephanio,
Fac 16 macerentur pulchrè. DE. Dii 17 vo-
ſtram fidem!

1 Sc. *rogas.* 2 Non poſſum ſatis cum admiratione reprehendere veſtrum modum vivendi non ſatis probandum. 3 Certe, ne mentiar, ſed ſine dolo & ſeriò loquar, noſtra ratio agendi, ac vivendi & eſt ſtulta & ſibi repugnans, non benè cohærens. Conceſſio, ut facilius derideat Demeam. 4 Adverſus Dromoni & conſervis, qui intùs, mandat de piſcibus exenterandis, deſquammandis, & exoſſando congro. 5 Eviſcera. 6 Nomen ſervi. 7 Moveri, natare & vivere. 8 Dum eo. 9 Oſſa eximentur, purgabitur, ſicut & alii. *Exoſſare* enim hic eſt purgare, & quaſi oſſa removere, & auferre ſpinas ex piſcibus. 10 Exoſſari ſive purgari eum. 11 Fieri oportet, vel ferenda ſunt. 12 Hæc flagitia, quæ fiunt apud fratrem tuum. 13 Objurgo, increpo profuſores noſtros, Mitionem & Æſchinum. Vide infrà v. 54. Syrus ergo dicit, ſe indignabundum clamare contra ineptias domus & domini, non veri, dicendo: *Salſamenta hæc, Stephanio*, &c. 14 Hæc obſonia ſalita ob diuturnum uſum, ſcilicet piſces ſalſi & lardum. *Salſamenta* ergo generaliter dicuntur cibi, qui ſunt ſalſi. Hic iterum averſos conſervos adhortatur, de culina admodum ſolicitus. 15 Nomen conſervi. 16 Mollificentur, aut madefiant, ut ſalſugo perluatur rectè ut decet. 17 Veſtram fidem imploro!

1 Utrum ſtudio-ne 2 id ſibi 3 habet, an laudi putat
Fore, ſi 4 perdiderit 5 gnatum? 6 væ miſero mihi!
7 Videre videor jam 8 diem illum, 9 cùm hinc egens
Profugiet aliquò militatum. Sy. ô Demea,
10 *Iſtuc eſt ſapere, non quod* 11 *ante pedes modo 'ſt*
Videre, ſed etiam illæ, quæ futura ſunt,
12 *Proſpicere*. De. quid? iſtæc jam 13 penes vos 14 Pſaltria eſt?

1 Utrum ne ſtudio id ſibi habet, id eſt, in ſtudio habet? Tmeſis. 2 Perdere filium ſuum. 3 An Mitio putat id ad ſtudium, id eſt, ſtudioſe facit, ita ut dedita opera ejus perditioni vacet, &c. 4 Corruperit, ſc. ſubminiſtrando ſumptus. 5 Filium ſuum Æſchinum. 6 Exclamatio præ nimia iracundia. 7 Imaginatio eſt futuri periculi ſenſibus aptiſſima. 8 Illud tempus. 9 Quo die, & quo tempore Æſchinus egenus longè diſcedet à patre ex hoc loco, ſcil. Athenis, ad aliquem locum ad militandum, ſive ad ſtipendia faciendа. 10 Illa eſt vera & ſolida ſapientia. Et ſententias loquitur, aures ſenis demulcens verbis non tantùm coquinariis, & providentiam illius collaudans. 11 Τὸ πρὸ ποδὸς, i. e. Quæ ſunt præſentia. *Quod eſt ante pedes nemo ſpectat, cœli ſcrutantur plagas*. Cic. 2. de Divinat. ſumptum à Thalete Mileſio, Qui ſidera contemplat, & ea, quæ ante pedes ſunt, negligit, & in ſcrobem cecidit. 12 Prævidere. 13 In ædibus fratris. *Penes* & *apud* ſic differunt: *Penes* propriè ſignificat dominium rei *Apud* verò ſignificat loci & perſonæ conjunctionem. 14 Cantatrix, fidicina: à ψάλλω, id eſt, *canto*.

Sy. Ellam 1 intùs. De. 2 eho, an domi 3 eſt habiturus? Sy. 4 credo, 5 ut eſt
Dementia. De. 6 hæccine fieri? Sy. 7 ineptæ lenitas
Patris, & 8 facilitas pravæ. De. 9 fratris me 10 quidem
Pudet, 11 pigetque. Sy. nimiùm 12 inter vos, Demea, ac
13 Non quia ades præſens, dico hoc, perui-miùm intereſt. 40
Tu, 14 quantus quantus, 15 nihil niſi ſapientiæ es:
16 Ille ſomnium: ſineres 17 verò 18 tu illum tuum
Facere 19 hæc? De. ſinerem 20 illum? aut non ſex 21 totis menſibus

1 Ecce illam, non oſtendit præſentem, ſed remotiorem in cubiculo intetiori. 2 Interjectio attentionem movens. 3 An frater Mitio retinebit eam Pſaltriam, tanquam ſi foret Æſchini uxor? 4 Illam eum domi habiturum eſſe. 5 Prout demens eſt. 6 An oportet hæc flagitia fieri à meo fratre? 7 Stulta indulgentia ad permittendum. 8 Ejus bonitas ad ignoſcendum perniciosa ſibi & filio, ſcilicet *facit hæc*, vel *eſt cauſa* talium flagitiorum. 9 Mitionis, qui nimis eſt lenis & facilis. 10 Equidem, certe. 11 Doleo fratris cauſa, vel propter fratrem, qui tam male ſibi & filio conſulit. *Pudet* nos eorum, quæ turpiter fiunt: *piget* eorum, quæ cum damno fiunt. Commendatio ironica prudentiæ Demeæ per collationem amplificata. 12 Laudo, non hoc do antibus tuis. 13 Quantuſcunque, id eſt, totus. 14 Ex omni parte es ſapiens. 15 Frater tuus Mitio eſt vanus & inutilis, quale eſt ſomnium. 16 Filium tuum Cteſiphonem, quem alis ruri tecum. 17 Sapientia ipſa. 18 Flagitia. 19 Facere hæc? 20 Integris.

Priùs 1 olfeciſſem, quàm 2 ille 3 quidquam cœperet 4?

Sy. 5 Vigilantiam tuam tu mihi narras? De. ſic 6 ſiet 45

Modò, ut nunc eſt, quæſo. Sy. 7 *ut quiſque ſuum volt eſſe, ita'ſt.*

De. Quid 8 eum vidiſtin' hodiè? Sy. 9 tuumne filium?

(10 Abigam hunc rus) 11 jam dudùm aliquid ruri agere arbitror.

De. Satin' ſcis 12 ibi eſſe? Sy. 13 oh, quem egomet 14 produxi. De. optumè 'ſt:

Metui ne 15 hæreret hîc. Sy. atque 16 iratum admodùm. 50

1 Senſiſſem, deprehendiſſem ipſum hoc eſſe facturum, more odoriſequi canis, qui, quod nondum videtur oculis, jam docet odoratu aut præſtò aut propè eſſe? Metaphoram ergo petit à canibus ſagacibus 2 Meus filius. 3 Iſtorum flagitiorum. 4 Antiquè dictum pro inciperet. 5 Quid mihi de tua in educando filio diligenti obſervatione memoras? quam memini, & ſcio ſingularem eſſe planè; ſicut dixi. 6 Vigilantia mea, vel, filius meus talis tantummodò maneat, qualis nunc eſt. 7 Prout ſuum quiſq; filium educatione formarit, talem habebit: in nobis enim ſitum eſt, quales tandem liberos habere velimus. Quod vivo exemplo in duobus illis ex eâdem matre canibus, quorum alter venationibus, alter culinæ aſſuetus erat, Lycurgus demonſtravit. 8 Filium meum Cteſiphonem. 9 Interrogas, an viderim filium tuum? 10 Expellam fugabo Cteſiphonem in agrum ad laborandum. Averſus hæc & ſecum dicit Syrus. 11 Puto filium (hoc verò clarè dicit) in agro operari jampridem. *Agere*, enim propriè, eſt operari. 12 Filium eſſe ruri? 13 Interjectio indignantis, quod ei non credatur. 14 Porrò duxi, comitatus ſum cùm iret. 15 Maneret apud fratrem, & inciperet amare. Similitudo petita eſt à viſco aucupum. 16 Scilicet *prodeo, ſi enim.*

DE.

DE. 1 Quid autem? Sy. 2 adortus jurgio 3 fratrem apud forum
4 De Psaltriâ isthac. DE. 5 ain' verò? Sy. 6 vah! 7 nil reticuit?
Nam, 8 ut 9 numerabatur fortè argentum, 10 intervenit
11 Homo de improviso: cœpit clamare, ô Æschine,
Hæccine flagitia 12 facere te? hæc te 13 admittere
14 Indigna genere nostro? DE. 15 oh! 16 lacrumo gaudio.
Sy. Non tu hoc argentum perdis, sed 16 vitam tuam.
DE. 17 Salvos sit, spero: est similis 18 majorum 19 suûm. Sy. 20 hui!

1 Propter quod, quare erat iratus? 2 Agressus est jurgatione, id est, objurgavit. 3 Propter istam Psaltriam raptam. Ficta narratio. 4 Dicis ne verum? 6 Interjectio irridentis senem tam difficilem ad credendum. 7 Cresipho nihil celavit fratrem, sed aperte eum criminatus est. 8 Quando. 9 Ab Æschino, ut daret lenoni pro Psaltria rapta. 10 Præter spem subitò advenit. *Intervenire* est in medio negotio, quasi ex insidiis supervenire, & opprimere in ipso actu eos, qui rem celatam vellent. 11 Cresipho. 12 Sc. *Misero*. 13 Committere. 14 Quæ dedecorant nostram familiam? 15 Interjectio hic lætantis est. 16 Lachrymis effundo præ lætitia. Dicitur etiam *lacrymor* Deponens. 17 Quia aut nimia crapula peribis, aut lascivia ad nimiam inopiam redigêris. 18 Erit diù beatus. 19 Prædecessorum ac parentum, qui ante eum vixerunt. Per *Majores* enim indifferenter possunt intelligi omnes illi, qui antè nos fuerunt. Alioqui per *Majores* solent intelligi quicunque avi, abavi, proavi, atavi, tritavi, & ante hos in infinitum. 20 Suorum, id est, insistit vestigiis majorum suorum. 21 Interjectio admirantis, quasi admiretur Syrus, quæ narret Demea.

DE.

DE. Syre, 1 præceptorum plenus istorum 2 ille. Sy. 3 phi,
4 Domi 5 habuit, 6 undè disceret. DE. 7 fit sedulò: 60
8 Nil prætermitto: 9 consuefacio: denique
10 *Inspicere*, 11 *tanquam in speculum, in vitas omnium*
Jubeo, atque ex 12 *aliis sumere exemplum sibi.*
13 Hoc 14 facito. 15 Sy. rectè sanè. DE. 16 hoc fugito. Sy. 17 callidè.
DE. 18 Hoc laudi est. Sy. 19 isthæc res est. DE. 20 hoc vitio datur. 65

1 Documentorum de vitâ rectè instituendâ. 2 Ctesipho est. 3 Interjectio admirantis. 4 Te scilicet Auctorem, magnum Præceptorem, & exemplum: *Domi nobis ista nascuntur*. Cic. 3. Academic. 5 Sc. *aliquem*. 6 A quo bonos mores sibi acquireret. 7 Laboratur à me vehementer, nulli labori parcitur in filio erudiendo. 8 Nihil omitto, quod ei utile fore putem. 9 Assuetum efficio in bonis moribus. 10 Jubeo eum diligenter considerare vivendi modos hominum. 11 Sicut videtur habitudo faciei in speculo; sic vitas hominũ esse volo illũ animadvertere. Unde Socrates monebat juvenes formosos, aut inspicerent speculum, & pulchrum sibi adstruerent formam. Plato item jubebat ebrios & iratos in speculo se contemplari, ut, visa deformitate, vitia fugerent. Confer huc Satyram 4 Horatii l. 1. sub finem, citantis παραδείγματα sibi à patre tradita, quæ sequeretur, quæ fugeret. 12 Aliorum moribus. Hinc illud Mimianum: *Ex vitio alterius sapiens emendat suum*. Et, *Felix, quem faciunt aliena pericula cautum*. 13 Scilicet *discendo ei*. 14 Quia bonum & laudabile est. 15 Scilicet *mores*, vel *facis*. 16 Quia vitio dari solet. 17 Astute, scilicet *facis*. 18 Exemplum. 19 Illa est vera instituendi filios ratio. 20 Hoc factum vereor ut in vituperium.

SY.

Sy. 1 Probissumè. De. 2 porrò autem.....
Sy. non herclè otium 'st
Nunc mihi 3 auscultandi: pisces ex 4 sententia
5 Nactus sum: hi mihi ne corrumpantur, 6 cautio 'st:
Nam 7 id nobis tam 8 flagitium 'st, 9 quàm illa, Demea,
Non facere vobis, quæ modò dixti: & 10 quod queo, 70
11 Conservis 12 ad eundem isthunc præcipio 13 modum.
14 Hoc sallum 'st, hoc 15 adustum 'st, hoc 16 lautum 'st parùm:
17 Illud rectè: 18 iterum sic memento, 19 sedulo

1 Rectissimè, scilicet imperas. 2 Sc. *ita impero* Initium ulterioris orationis interruptæ per Syrũ. Garruli sunt ut plurimum senes, & suarum rerum laudatores. 3 Quæ dicere vis de tuo filio. 4 Sc. *animi*, id est, ut volebam, qui benè respondent votis meis. 5 Inveni atque comparavi mihi. 6 Oportet me cavere, mihi incumbit. 7 Si pisces non rectè curẽtur, sed corrumpantur. 8 Pari modo delictum credemus. 9 Quemadmodum vos flagitiũ ducitis, si non honestè vivatis. 10 Quantum possum. 11 Aliis, qui mecum serviunt, quibus tamen præsum. 12 Juxta. 13 Quem ex te audivi. 14 Hoc opsonium est nimio sale cõditum. Minẽsis verborum Syri ad conservos. 15 Combustum. 16 Non satis mundè paratum. malè conditum. 17 Illud opsonium est rectè lautum & confectum. 18 Vide ut secũdò seu alio tempore sis memor parare hoc modo, ut te doceo, facere. Alloquitur unum è cõservis, quem admonere se ait, ut Demea filium suum: perridiculo. 19 Diligenter doceo cõservos, secundùm scientiam meã condiendi cibos, & efficiẽdi eos sapidos. Tò *sapientiæ* autem hîc διασυρτικῶς accipitur, ut Donatus notavit, quia condimenta gustu ac sapore temperãt Coqui, quorũ præcipua est ars servire palato domini, & hospitum nosse gustum. *Neque ingeniosa gula est. Martial.*

Mo-

Moneo, quæ poſſum pro mea ſapientia :
Poſtremò, tanquam in ſpeculum, 1 in patinas, Demea,
2 Inſpicere jubeo, & moneo, quid facto 3 uſus ſit.
4 Inepta hæc eſſe, nos quæ 5 facimus, ſentio,
Verùm quid 6 facias? 7 *ut homo 'ſt, ita morem geras.*
8 Nunquid vis? DE. mentem vobis meliorem 9 dari.
SY. Tu 10 rus hinc ibis? DE. rectâ. SY. nam quid tu 11 hic agas,
Ubi, ſi quid benè præcipias, nemo 12 obtemperet?
DE. Ego 13 verò 14 hinc abeo, 15 quando 16 is, 17 quamobrem huc veneram,
Rus abiit: 18 illum curo 19 unum: 20 ille ad me attinet:
21 Quando ita 22 volt 23 frater, de 24 iſthoc 25 ipſe 26 viderit.

1 In vaſa coquinaria. Facetè verba Demeæ transfert Syrus. Nam quæ Demea ad animum retulerat, Syrus ad culinarum ſapiẽtiam coëgit. 2 Conſervos. 3 Quid opus ſit fieri. 4 Abſurda, ſtulta. 5 Apud fratrem tuum. 6 Faciat aliquis. 7 Quibus moribus aliquis eſt, eo modo illi morem geri oportet. 8 Aliquid aliud mihi dicere, aut imperare. 9 Sc. *volo*. 10 Ad aegros? nam in urbe erat. 11 In urbe. 12 Obtemperat, id eſt, obedit. 13 Certe, ſane. 14 Ex urbe. 15 Quandoquidem. 16 Filius Cteſipho. 17 Propter quem, cujus causâ. 18 Cteſiphonẽ. 19 Solum. 20 Cteſipho. 21 Quoniam. 22 Vult me curare hunc. 23 Mitio. 24 Æſchino. 25 Frater meus Mitio. 26 Ipſe ſuum curet filium.

Sed

Sed quis illic eſt, quem video procul? eſtne hìc Hegio 85
1 Tribulis noſter? 2 ſi ſatis cerno, is hercle 'ſt: 3 vah:
Homo 4 amicus nobis 5 jam indè à puero. 6 Dii boni!
7 Næ 8 illiuſmodi jam nobis magna civium
9 Penuria 'ſt: homo 10 antiquâ virtute ac fide,
Haud 11 citò mali quid ortum ex hoc ſit 12 publicè. 90
Quàm gaudeo, ubi etiam hujus generis 13 reliquias
Reſtare video: 14 vah! vivere etiam nunc lubet.
15 Opperiar 16 hominem hìc, ut 17 ſalutem, & 18 colloquar.

1 De tribu noſtra, è genere noſtro. Populus Athenienſis diſtributus erat in Tribus duodecim ad menſium numerum, rurſum unaqueque Tribus in triginta partes, quas Genera vocabant, pro numero dierum cujuſque Menſis. 2 Si rectè video. 3 Hìc interjectio eſt exultantis præ adventu amici. 4 Qui nos amavit. 5 Ab ineunte ætate, id eſt, cum adhuc pueri eſſemus. 6 Exclamatio eſt propter paucitatem bonorum. 7 Certè. 8 Talium, qualis eſt Hegio, id eſt, qui ſunt tam boni & pii. 9 Egeſtas. 10 Eſt homo honeſtate vitæ ac veritate & fidelitate probâ, purâ nec non ingenua ſimplicitate, quæ antiqui pollebant: nam *antiquitas proximè ad Deos accedit.* Cic. 2. de Leg. Itaque antiquos omnes viros bonos ac probos appellamus. Sic *homines antiqui*, id eſt, ſimplices ac probi, à Cicerone dicuntur pro Sext. Roſcio. *Vide quàm ſim antiquorum hominum*: ad Attic. lib. 9. epiſt. 10 Dum omnia fieri tempore deteriora creduntur, unde ipſi mores antiqui ſunt boni, probatique. 11 Facile. 12 In Republica. 13 Homines reliquos. 14 Eſt lætantis interjectio. 15 Expectabo. 16 Hegionem. 17 Eum. 18 Colloquium cum eo familiare habeam.

ACTUS

ACTUS III. SCENA IV.

HEGIO, GETA, DEMEA, PAMPHILA.

HE. 1 PRÔ Dii immortales! 2 facinus indignum! Geta
3 Quid narras? GE. 4 sic est factum. HE. Ex illan' familiâ
Tam 5 illiberale facinus 6 esse ortum? 7 ô Æschine!
8 Pol haud paternum isthuc dedisti. DE. 9 videlicet
De 10 Psaltria hac 11 audivit: 12 id illi nunc dolet 5
Alieno: 13 pater is nihili pendit: hei mihi!
Utinam hîc propè 14 adesset alicubi, atque audiret 15 hæc!

1 Irascentis exclamatio, & Deos in testimonium vocantis. Hegio docet Sostratæ filiam iniquè ab Æschino tractatam, tandem vitiatam esse: id factum nunc Demeæ narrat, qui certior fit de Pamphila in uxorem ab Æschino accepta. 2 Turpe scelus admissum est ab Æschino. 3 Non interrogantis est, sed admirantis indignitatem facti. 4 Quemadmodum dixi. Æschinum Pamphila relicta duxisse Callidiam; ita enim putabat ignorans Callid. & Ctesiphoni raptam, & datam. 5 Inhonestum, & libero homine indignum, qualis est Æschinus. 6 Miror, vel nefarium est. 7 Apostrophe ad Æschinum. 8 Certè, per Pollucem, non perpetrasti istud facinus ad exemplum patris Demeæ, qui adeò honestus est. 9 Sine omni dubio. 10 Raptæ ab Æschino. 11 Hegio. 12 Illud factum Æschini displicet Hegioni, qui non est de familia nostra. Dicimus *tuus casus dolet mihi*, & *doleo tuum casum*. 13 Mitio, qui Æschinum adoptavit, pro nihilo habet illud factum, quod dolet alieno. 14 Ipse pater Mitio, frater meus. 15 Quæ dicuntur ab Hegione, *vel*, querelam hanc de Æschino.

HE.

HE. 1 Ni facient, quæ illos 2 æquom eſt, haud ſic 3 auferent.
GE. In te ſpes 4 omnis, Hegio, nobis 5 ſita eſt:
6 Te ſolum hãbemus: tu es 7 pàtronus, tu 8 parens: 10
Ille tibi moriens nos commendavit 9 ſenex.
Si 10 deſeris tu, 11 periimus. HE. Cave 12 dixeris:
13 Neque faciam, neque me ſatis piè poſſe arbitror:
DE. 14 Adibo: 15 ſalvere. Hegionem plurimum
16 Jubeo HE. 17 oh! te quærebam ipſum: ſalve Demea. 15
DE. 18 Quid autem? HE. 19 major filius tuus Æſchinus,
Quem 20 fratri adoptandum dediſti, neque 21 boni,
Neque 22 liberalis functus 23 officiũ eſt viri.

1 Si non facient parentes Æſchini & Æſchinus. 2 Oportet facere. 3 Scilicet inultum peccatum, crimen, id eſt, non ita evadent: nam (ut ait Horatius) *Culpam pœna premit comes.* 4 Tota. 5 Poſita, collocata. 6 In quo ſpem repo namus. 7 Defenſor viduæ & filiæ. 8 Tanquam parens. 9 Simulus, pater puellæ, maritus Soſtratæ. 10 Nos in tanta neceſſitate. 11 Tunc actum eſt de nobis. 12 Ne dixeris, ſcilicet me deſerturum eſſe vos. 13 Non deſeram vos, neque arbitror me poſſe facere, quin videri poſſim impius. 14 Ibo ad Hegionem. 15 Salvum eſſe, ſalutari. 16 Volo. 17 Interjectio optantis. 18 Scilicet; Novæ *rei eſt*, vel, Cur quærebas me. 19 Quia tantùm duo erant, ideò *major* dicit, non *maximus*. Comparativo enim utimur, cùm ſermo eſt de duobus. 20 Mitioni. 21 Probi. 22 Honeſti, ἐλευθερίου. 23 Officio, Archaïſmus.

DE. Quid isthuc 1 . HE. nostrum amicum noras Simulum, atque
2 Æqualem? DE. 3 quid ni? HE. 4 filiam 5 ejus virginem
6 Vitiavit . DE. 7 hem! HE. mane, 8 nondum audisti, Demea,
Quod est gravissimum. DE. an 9 quidquam est etiam 10 amplius?
HE. 11 Verò amplius: nam 12 hoc quidem 13 ferundum aliquo modo 'st:
14 Persuasit 15 nox, 16 amor, 17 vinum, 18 adolescentia:
19 Humanum 'st: 20 ubi scit factum, ad 21 matrem virginis
Venit ipsus ultrò, lacrumans, orans, obsecrans,
22 Fidem dans, jurans se 23 illam 24 ducturum domum;

1 Quod tu dicis? 2 Coætaneum. 3 Cur non novesim eum, cùm fuerit mihi amicissimus? 4 Pamphilam. 5 Simuli. 6 Æschinus stupravit. 7 Interjectio est dolentis & irati. 8 Expecta. 9 Aliquid flagitii. 10 Majus. 11 Certe, imo verò est aliquid majus. Sæpe verò est affirmative respondentis; atque eâ significatione est modò Postpositivum, ut Andr. 1, 2. & 2. 1, modò Præpositivum, ut, Heaut. 3. 2., ut hic apparet. 12 Vitiũ virginis. 13 Tolerandum, 14 Impulit eum ad id faciendum quod fecit. Undè Ovid. *Nox & amor, vinumque nihil moderabile suadent; Illa pudore vacat: Liber, amorque, metu.* Virg. *Bacchus & ad culpam causas dedit.* 15 Temporis opportunitas. 16 Ardor & furor amoris. 17 Vinolentia. 18 Juvenilis ætas, quæ plerumque lubrica est. 19 Id est ab humana fragilitate incitatum. 20 Cùm Æschinus sentiret postridiè se peccasse ob vitiatam virginem. 21 Sostratam. 22 Promittens. 23 Pamphilam. 24 Recepturum in uxorem: nam maritus ducere solet domum suam uxorem, cùm eam sibi copulatam conjugio habuerit.

1 Igno-

1 Ignotum 'st, 2 tacitum 'st, 3 creditum 'st:
4 virgo ex 5 eo
Compressu gravida facta est: mensis hic 6
decimus est:
7 Ille 8 bonus vir 9 nobis 10 psaltriam, si
Dis 11 placet,
12 Paravit, 13 qui-cum vivat, 14 illam de-
serit.
DE. Pro 15 certon' tu 16 isthæc dicis? HE.
17 mater virginis
18 In medio 'st, ipsa 19 virgo, 20 res ipsa;
21 hic Geta

1 Venia est Æschino à matre data; quia sic orabat ab *ignoscitur*, *ignoscebatur*, verbo impersonali. 2 Nihil est revelatum, res est celata à *tacetur*. 3 Fides habita est ei sive promissis ejus. 4 Pamphila. 5 Eâ compressione Æschini. 6 Ex quo Æschinus compressit eam, & jam illa parturit. Decimo verò mense olim gariebant mulieres, quia breviores erant veterum menses, quã nostri, cùm ad Lunæ cursum eos metirentur, non Solis. Hinc Virg. Eclog. *Matri longa decem tulerunt fastidia menses*. 7 Æschinus. 8 Ironia. 9 In nostrum ludibrium. 10 Fidicinam, quam rapuit lenoni. 11 Sc. hoc, quod neque bonum, nec æquum est, ac proinde Diis non placet. Ad invidiam conciliandam hoc interposuit. 12 Acquisivit, superinduxit. 13 Cum qua Psaltria vitam agat. 14 Filiam Simuli amici nostri, quam vitiavit. 15 Vero explorato, seu re certa & explorata. 16 Facinora Æschini. 17 Soltrata. 18 Populi, civium, in media urbe versatur, à quovis adiri potest, præsto est, testificaturà de hac re: quod enim est in medio loci alicujus, non est absconsum, ut in corona hominũ sedentium, qui stat in medio circi, multũ est in luce & in promptu. Hinc phrases illæ: *venire*, *prodire*, *procedere in medium*, &c. Item *tollere è medio*, est removere aliquem è medio hominũ, de hac luce, i. e. vita. *Vel* Nota est omnibus, cunctis patet. Unde Res facilis, & obvia, dicitur, *In medio res est*. 19 Stuprata & gravida. 20 Ipsũ crimen seu pondus uteri, exactis ad pariendũ mensibus, sc. *est in medio* 21 Sc. *est in medio*, ut testificetur de hac re, si sit opus.

Præterea 1 ut captus est servulorum, 2 non malus,
3 Neque iners, 4 alit illas, solus omnem familiam
5 Sustentat: hunc 6 abduce, 7 vinci; 8 quære rem.
GE. Imò hercle 9 extorque, nisi 10 ita factum est Demea.
Postremò non 11 negabit, 12 coràm ipsum cedo.
DE. 13 Pudet: nec, quid 14 agam, neque quid 15 huic respondeam,
Scio. PA. 16 Miseram me, 17 differor doloribus!
18 Juno Lucina fer opem, 19 serva me obsecro. HE. 20 hem!

1 Quantum capacitas, intellectus, conditio, sors. 2 Tolerabilis, bonus & fidelis. *Κατὰ λῆτσιν* dictum est. 3 Et non sine arte, id est, imò solers & gnavus sive industrius: eadem figura. 4 Nutrit matrem & filiam, quærendo victum, undè hæc vivant. 5 Fovet. 6 Abduc, id est, rape tecum, etsi nolit, hunc Getam in aliquem locum, ubi tu possis etiam per tormenta extorquere rei veritatem. 7 Liga eum: est enim secundæ personæ Imperativi modi, à *vincio*, *vincire*. 8 Rei veritatem inquire ab eo. 9 Per tormenta, torquendo me veritatem elice, exquire: solas enim catenas propœnâ adjecerat. 10 Ut dixit Hegio meo relatu. 11 Ipse Æschinus. 12 Jube illum huc venire. 13 Scilicet *me*, i.e., pudore afficior ob tam turpe facinus. 14 In illa re. 15 Hegioni. 16 Pamphila, filia Sostratæ, parturiens clamat intùs. 17 Discrucior, divellor, dilanior propter dolores partus. 18 Diana, quæ lucem præbes natis. Hæc à parturientibus invocabatur. Hic versus ex Andria 3,1. repetitus est. 19 Parturientem. 20 Mirantis hic est repentinum partum.

Num-

Num-nam illa-quæso 1 parturit? GE. 2 certè, Hegio. HE. 3 hem
4 Illæc fidem nunc voſtram implorat, Demea:
5 Quod vos jus cogit, id voluntate ut 6 impetret.
Hæc primùm 7 ut fiant, Deos quæſo, ut 8 vobis decet: 45
9 Sin aliter animus voſter eſt, ego, Demea,
Summâ vi defendam 10 hanc, atque 11 illum mortuum.
12 Cognatus mihi erat: unà à pueris 13 parvoli
Sumus 14 educti: unà ſemper 15 militiæ, 16 & domi
17 Fuimus: paupertatem 18 unà pertulimus gravem 50

1 In puerperio laborat, deſiderat parere? *Parturire* enim, eſt partum deſiderare. Cic. *Utinam aliquando dolor populi Romani pariat, quod jam diu* parturit. 2 Scilicet *parturit*. 3 Interjectio puerperæ conditionem miſereſcentis. 4 Pamphila ab Æſchino vitiata auxilium veſtrum nunc poſcit. 5 Pamphila aſſequatur cum benevolentia veſtra id, ſcilicet conjugium cum Æſchino, quod æquitas legum coget vos facere. 6 A vobis volentibus. 7 Ut impetret cum voluntate: Ordo eſt: Primum quidem Deos rogo, ut hæc fiant cum ea æquitate, quæ vobis convenit. 8 Vos decet facere, ὑμῖν πρέπει. Helleniſmus. 9 Sed ſi aliter vultis, ſcilicet ut fiant. 10 Pamphilam parturientem. 11 Patrem ejus Simulum, qui mortuus eſt. 12 De cognatione meâ. Αἰτιολογία, cur tueatur puellam. 13 Cùm eſſemus adhùc parvi. 14 Educati. Sic Heaut. 1, 2. *Attamen habet bene ac pudice* eductam, *ignaram artis meretriciæ*. 15 In bello. 16 In civitate, ſcilicet tempore pacis. 17 Verſati ſumus. 18 Paſſi ſumus.

Quapropter 1 nitar, 2 faciam, 3 experiar: denique
4 Animam relinquam potiùs, quàm illas deseram.
Quid mihi respondes? DE. 5 fratrem conveniam, Hegio:
6 Is quod mihi 7 de hac re dederit consilium, id 8 sequar.
HE. Sed, Demea, hoc tu facito cum animo cogites,
Quàm vos 9 facillimè agitis, quàm estis maxumè
10 Potentes, 11 dites, fortunati, 12 nobiles,
13 Tam maxumè vos 14 æquo animo 15 æquæ noscere

1 Toto studio hoc unum agam. 2 Moliar, conabor. 3 Jure, id est, litem intendam, agam causam seu persequar jus puellæ in judicio. Vide suprà 3, 2. 4 Vitam relinquam, id est, moriar. 5 Mitionem alloquar, in cujus potestate est Æschinus. 6 Hic versus haberur in Phorm. 2, 4, 21. 7 De hoc facto. 8 Exequar. 9 Sine magno labore vitam agitis, vel vivitis, id est, quò magis vivitis in abundantia omnium rerum. *Agere vitam*, esse vivere. *Facilè* autem *agere* dicuntur divites, qui facilè, nulloque negotio in rerum copia vivunt. Unde *facilis victus*, id est, abundans, largus. Virg. *Fundit humo* facilem victum *justissimo tellus*. Sic & Dii, quibus nihil deest, εὐκόλως ἔχοντες ab Homero & Hesiodo, id est, *facilè viventes* dicuntur. Hinc *difficultas* nonnunquam paupertatem significat: sicut, apud Ciceronem, 4. in Ver. *Ostendit se in summa*, difficultate *esse nummaria*. 10 Præ aliis omnibus. 11 Divites. 12 Omnibus notis, id est, opibus, genere & factis potissimum clari, illustres. 13 *Rectè præcipere videmur*, qui monent, ut, *quanto superiores sumus*, *tantò nos submissius*, *geramus*. Cic. 14 Sponte, libenter. Donat. *Benè dixit, æquo animo: quia potentiori & fortiori contra naturam est æquitas.* 15 Τὰ εἰκότα φρονεῖν.

Opor-

Oportet, si vos vultis 1 perhiberi probos.
De. 2 Redito: fieut, quæ fieri æquom 'st, omnia. 60
He. Decet te facere. Geta, duc me intrò ad 3 Sostratam.
De. 4 Non me indicente hæc fiunt: utinam hoc sit modò
5 Defunctum: verùm nimia illæc 6 licentia Profectò 7 evadet in aliquod magnum malum.
Ibo, 8 requiram 9 fratrem, ut 10 in eum 11 hæc 12 evomam. 65

1 Judicari, haberi nemini injuriam facientes. 2 Ad me. Acerbè satis præcedentia Hegio ingesserat, ac simul abiturus tergũ verterat, velut subiratus, quod nihil planius quicquam Demea respondisset, sed tantummodò se fratrem conventurum: itaque Demea eum revovat & prolixius pollicetur. 3 Matrem virginis. 4 Hæc flagitia sunt ab Æschino me dicente, non tacente, atque utinam hoc sit ultimum; id est, dixi hæc sive eventura esse. Hæc referuntur ad dicta suprà 1, 2. *Cùm ita, ut volo, est*, &c. *Iste suus sentiet posteriùs: nolo in illum graviùs dicere.* 5 Ultimum sit, finitum sit in hoc negotio, nec Æschinus pergat ulterius, & pejora committat. Verbum *defungi* hic & alibi, quanquam deponens; impersonaliter usurpatur. 6 Libertas, quæ datur illi à fratre Mitione. 7 Perveniet, id est, deterius aliquid committet. 8 Diligenter quæram. 9 Mitionem. 10 Contra. 11 Flagitia scilicet, quæ mihi molesta sunt. 12 Ejiciam. effundam, utpote quæ me ægrum faciunt, quibus me levabo, exonerem, cum languor iste ejectus erit. Sic suprà 3, 2. *Ut iram hanc in eos* evomam *omnem*. Metaphora à stomacho. Ut enim stomachus nimio cibo aut potu oneratus per vomitum levatur, ita animi dolor maledictis aut lachrymis egeritur, juxta illud Ovidii, *Expletur lachrymis, egeriturque dolor*.

ACTUS III. SCENA V.

HEGIO.

1 BOno animo fac sis, Sostrata, & 2 istam, 3 quàm potes,
Fac consolere: ego Mitionem, si apud forum est,
4 Conveniam, atque, 5 ut res gesta est, narrabo ordine.
6 Si est, 7 ut facturus officium sieť suum,
Faciat: 8 sin aliter 9 de hac re ejus sententia est;
Respondeat mi 10, ut 11 quid agam, 12 quamprimùm sciam 13.

1 Da operam, ut habeas bonum animum; Hegio Sostratam consolatur, & dilemmate consilium suum concludit. Inter eundum hæc intùs ad Sostratam loquitur. 2 Filiam tuam Pamphilam puerperam. 3 Quantum 4 Alloquar. 5 Sicut. 6 Si accidit ut eum ad æquitatem intentum inveniam; vel melius. Talis Mitio. 7 Ut velit facere, exequuturus, quod decet. 8 Sed si Mitio nolit facere, quod peto. 9 De ducenda vitiata. 10 Idest mihi. 11 Ut in jus vocem, causam ad judices deferam. 12 Celerrimè. 13 Sex isti versus pro genuinis non feruntur in quibusdam exemplaribus.

ACTUS IV. SCENA I.

CTESIPHO, SYRUS.

CT. 1 AIn' tu 2 patrem hinc abiisse rus? SY. 3 jamdudum. CT. 4 dic sodes. SY. apud
Villam 'st: nunc 5 eum maximè 6 operis aliquid facere credo. CT. 7 utinam quidem,

1 A Syro venit instituus, quomodo respondere debeat patri, dicit: Ais ne? certum est? 2 Demeã. 3 Sc. rus abiit. 4 Sc. verum. 5 Al. dum. 6 Aliquid operari, laborare. 7 Esset apud villã, aut faceret aliquid operis rusticani. Potest etiam ad sequentia referri, ut sit, utinam quidem se defatigarit. 8 Quod

1 Quod cum salute 2 ejus fiat, ità se 3 defatigarit velim,
Ut 4 triduo hoc perpetuo prorsùs è lecto nequeat surgere.
Sy. 5 Ità fiat, & 6 istho c si quod potis est rectius. Ct. 7 ita nam hunc diem
8 Miserè nimis cupio, ut cœpi, 9 perpetuum, in lætitia 10 degere:
Et 11 illud rus nullâ aliâ causâ tam 12 malè odi, nisi quia 13 propè 'st:
Quòd si 14 abesset longiùs,
Priùs nox 15 oppressisset 16 illic, quàm 17 hinc 18 revorti posset iterùm.
Nunc, ubi me 19 illic non videbit, jam hùc 20 recurret, 21 sat scio:
22 Rogitabit me, ubi fuerim: 23 quem ego hodiè toto non vidi die.

1 Quod defatigari ita tamen sat, ut non moriatur ex illa fatigatione. Laboret tamen sane, sed salva valetudine. 2 Demea. 3 Operando. 4 Per tres hos integros dies. 5 Idem ego quoque opto. 6 Istâ re si quid rectius fieri potest, id est, si mori hominem contingat. Mortem ab improbo servo significare volunt, quod quia præsente filio importunum, videtur avertisse se a Crtesphone. Muret. cap. 3. lib. 16. Variar. lect. 7 Scilicet opto. 8 Vehementer. 9 Integrum. 10 Transigere. 11 Illam villam suburbanam patris mei. 12 Valdè, vehementer. 13 Civitatem. 14 Rus ab urbe esset factum. 15 Eum, id est, patrem meum occupasset nox in Villa. 16 Ruri. 17 In urbem. 18 Ad me quærendum. 19 Ruri. 20 Celeriter. 21 Certò. 22 Rediens domum. 23 Patrem.

Quid 1 dicam ? Sy. 2 nihil-ne in mentem? CT. 3 nunquam quidquam. Sy. tautò 4 nequior.

5 Cliens, 6 amicus, 7 hospes 8 nemo 9 'st vobis? CT. 10 sunt? 11 quid posteà? Sy. 12 Hisce opera ut data sit. CT. 13 quæ non data sit? 14 non potest fieri. Sy. potest. CT. 15 Interdiu: sed si 16 hic 17 pernocto 18, causæ quid dicam 19 Syre? 15 Sy. 20 Vah! quàm vellem etiam 21 noctu amicis 22 operam mos esset dari.

1 Respondebo patri? 2 Sc. *venit?* Sic Heaut. *Ego dicam, quod mihi in mentem.* 3 Nihil quicquam in mentem venit. Sic supra 1, 2. *Homine imperito* nunquam *quidquam injustus.* 4 Deterior, scil. *es.* quod tibi nihil in mentem veniat, id est, tardus & stupidus sis. 5 Cujus causa sit defendenda. Nam *Cliens* est, qui operâ Patroni, seu Advocati egens, eum sequitur, ut sua ab eo causa defendatur. Item *Clientes* erant antiquitus in Romano Populo Cives tenuiores, qui se in fidem & patrocinium tradebant Potentiorum, a quibus ut filii habebantur, &c. 6 Cujus amicitiæ venia danda est, & mos gerendus. 7 Amicus externus, qui te hospitio excepit. 8 Nullus. 9 In Urbe. 10 Clientes, amici, & hospites. 11 Quid inde vis deducere; aut quid hoc ad rem pertinet. 12 Dic patri, roganti, ubi nam fueris, quod opem talibus amicis tuleris, aut laborem aliquem eorum causa in Urbe sumpseris; vel beneficii aliquid illis præstiteris. 13 Opera. 14 Dici hoc non potest. 15 De die potest credi, quod opera data esset aliquibus a te earum rebus. 16 Ego apud phrelam, nempe Callidiam. 17 In Urbe. 18 Pernocto tota nocte, neque domum redeo. 19 Quam adferam excusationem? 20 Interjectio ridentis. 21 Tempore nocturno, maxime, non solum interdiu: & hoc dicens irridet ridendo Cresiphonem, cum nihil aliud dicendum occurrat; subest enim obscœnitas. 22 Intervenire.

Quin tu 1 otiosus es: 2 ego illius sensum
pulchrè calleo:
Cùm 3 fervet maximè, tam 4 placidum quàm
ovem 5 reddo. Cr. 6 quo modo?
Sy. 7 Laudarier te audit libenter: 8 facio
te apud illum Deum: 9
Virtutes narro. Cr. meas? 9 Sy. 10 tuas:
11 homini 12 illicò lacrumæ cadunt,

1 Securus sine curâ, vacuus metu. 2 Ego patris tui animum, indolem, aut conditionem & mores ejus callidè & optimè novi. 3 Excandescit, iratus est, & extuat iræ, quæ ebullitio est sanguinis circa cor. 4 Mitem, placatum. 5 Efficio. 6 Qua ratione mitigas ne patrem meum? 7 Laudari. Paragoge. *Τέκνων δόξα πατέρων* i. e. *Liberorum virtus, Patrum gloria est.* 8 Summis laudibus à me prolatis te ad Cœlum usq; jam extollo, ac si laudarem Deum. Hyperbole est proverbialis, de singulari laude dignit. Cic. *In quo tu mihi Deus esse videris*; i. e. singularis, ac summus. 9 Virtutes tuas perbellè exponam. 10 Sanè cognosco tuas. 11 Simplici, & persuaso. 12 Extempore absque morâ sui redundant oculi lachrymis. *Lachrymæ* in angulis oculorum se ostendere; prorumpere tamen ex spiraculis duobus, quorum unus adest in superiore gena, in inferiore alterum, invenêre Anatomici. Autumant autem Philosophi, Lachrymas ex ira, vel tristitia inferiùs manare, quia cordis ea sunt accidentia, alias, quæ ratione perfluunt, per superius meare, quia eventus causa fit de cerebro. lib. 12. cap. 4. Coel. Rodig.

Quasi 1 puero, 2 gaudio: 3 hem tibi autem?..... Ct. quidnam est? Sy. 4 *lupus in fabulâ*.

Ct. Pater adest? Sy. ipsu'st. Ct. Syre, quid agimus? Sy. fuge 5 modò 6 intrò: 7 ego videro 8 22

Ct. Si quid 9 rogabit, 10 nusquam tu me: audistin'? Sy. potin'ut desinas 11?

1 Qui ut infans statim in lachrymas prorumpit. 2 Præ nimio gaudio. 3 *Tibi dico*, Ctesipho, *adest*. Interjectio monentis de inopinato adventu Patris. 4 *In fabulâ*, sc. in narratione, in sermone, qui fit de lupo, lupus ipse apparet. *Atque eccum lupum in sermone*. Plaut. Sticho. *Lupus in fabulâ*, Interjectio, aut indictio silentii, quoties venit ille ipse, de quo non ita commodè loquimur, nobis auferetur loquendi facultas, sc. facit ut abrumpamus nostrum de eo sermonem, ac velut obmutescamus, quasi si lupus nos prior vidisset. Nam homines obmutescere creditum est, in medio sermone cum forte aut fortuna eos prior lupus viderit. Virg. Eclog. 3. *Vox quoque Mœrin jam fugit ipsa, lupi Mœrin videre priores*. 5 Tantummodo. 6 Ad amicum. 7 Illud mihi erit; sc. quid agendum sit, vel consulam quid facto sit opus. 8 Sc. *videbo*. 9 De me, pater. 10 Dic te haud vidisse me. 11 Potes ne tacere, quin tu plura desinis.

ACTUS IV. SCENA II.

DEMEA, CTESIPHO, SYRUS.

De. 1 NÆ ego sum infelix! primùm 2 fratrem nusquam invenio 3 gentium:

1 Quæritur Demea filium quærens, quod fratrem non repererit: idem à Syro deluditur, locum, in quo sit frater, bifariam describente & procul in extremam urbem abigit. 2 Mitionem. 3 Pleonasmus.

Præ-

Præterea autem, dum illum quæro, 1 à villâ 2 mercenarium
Vidi: 3 is 4 filium negat esse ruri: nec, 5 quid agam, scio.
CT. 6 Syre. Sy. quid ais? CT. men'quærit? Sy. 7 verùm. CT. perii! Sy. 8 Quin tu animo bono es.
DE. 9 Quid hoc, 10 malum, infelicitatis? nequeo satis 11 decernere, 5
Nisi me credo 12 huic esse natum rei, 13 ferundis miseriis
Primus sentio 14 huic mala nostra: primus 15 resciſco omnia:
Primus porrò 16 obnuncio: ægrè solus, si quid sit, 17 fero.

1 De villa nostra, vel redeuntem à villa nostra. 2 Operarium aliquem mercede conductum, seu mercede aliquid facientem. 3 Mercenarius. 4 Ctesiphonem. 5 An fratrem an filium magis queram, utrum in urbe maneam, an rus eam. 6 Vocantis est. 7 Adverbium est affirmandi. 8 Ne te sollicites. 9 Quæ hæc est infelicitas? Demea solus loquitur, nondum animadvertit Syrum. 10 Malum sit mihi, capiti meo, id est, væ fato iniquo meo. Nam τὸ *malùm* hic non abundat, ut putat Donatus, sed indignantis Demeæ imprecatio est in malum fatum suum, seu potius in se ipsum infelicem: ad dolorem, detestionemq. significandam. 11 Dijudicare qualis sim. 12 Ad hanc rem. 13 Ad tolerandas scilicet calamitates. Appositive dictum. 14 Infortunia. 15 Cognosco, quod dicitur proprie de facto aliquo occulto aut inopinato, insperatoque. 16 Aliis mala, quæ acciderunt, nuntio, & quasi malum omen nuntio: qui enim mala nuntiat; qui verò bona, *annunciat*. Nam propriè dicuntur *abnunciare* augures, cùm aliquid mali ominis, sœvumque vidiſſent. *Cum auſpicii, religioniſque parens renunciaret.* Cic. pro Sextio. 17 Patior.

SY.

Sy. 1 Rideo hunc: primum 2 ait se scire: 3 is solus 4 nescit omnia.
De. Nunc 5 redeo: si fortè 6 frater redierit, 7 viso. Ct. Syre,
Obsecro, vide ne ille 8 huc prorsùs se 9 irruat. Sy. 10 etiam taces?
Ego 11 cavebo. Ct. nunquam hercle hodiè ego 12 isthuc 13 committam tibi.
Nam me jam in 14 cellam aliquam cum 15 illâ concludam: id tutissimum est
Sy. 16 Age, tamen ego 17 hunc amovebo.
De. sed eccum sceleratum Syrum.
Sy. 18 Non hercle hic quidem 19 durare quisquam, 20 si sic sit, potest.
Scire equidem volo, 21 quot mihi sint domini: quæ hæc est miseria! De. quid

1 Derideo Demeam, *vel*, ideo propter Demeam. *Hoc Syrus dicit Ctesiphoni.* 2 Est accusandi casus. 3 Demea. 4 Nam Mitio scit, quomodo res ut sese habeat, similiter Syrus? similiter Ctesipho & Æschinus. 5 In domum fratris. 6 Mitio. 7 Venio ad videndum. 8 In hunc domum, in quâ ego sum. 9 Impetuosè inferat se, irrumpat. Usus est verbo Neutro, tanquam Activo. Sic suprà, *Caterès ruerem*. 10 Adhuc taces. 11 Ne irruat. 12 Negotium amovendi patris, vel cavendi ne intrò prorsùs irruat se hùc. Q. d. Non audeo tuæ pollicitationi de amovendo patre credere, adeòque me securum non prius præstabo, quàm donec in cellam me aliquam conclusero. Notæ Donati nugantur: *quod ego jam, id est, complexum mulieris*. 13 Committam. 14 Locum secretiorem, ubi servantur & celantur vasa argentea aut esculenta & poculenta, ego celari possum. 15 Psaltria amici. 16 Fac quod dicit, conclude te cum illa. Assentientis est. 17 Abducam patrem tuti, abigam illum rus. A saxis magni ponderis sumpta Metaphora. 18 Simulat Syrus se esse verberatum à Ctesiphone. 19 Diu manere. 20 Si tanta sævitia exerceantur in servos. 21 Quàm multi.

1 Ille gannit 2 quid volt? quid ais 3 bone vir? hem, est 4 frater domi?
Sy. 5 Quid, malum, bone vir mihi narras? equidem 6 perii. De. quid tibi est?
Sy. 7 Rogitas? Ctesipho me 8 pugnis miserum, & istam 9 Psaltriam 19
10 Usque occidit. De. 11 hem! quid narras?
Sy. 12 ehem, 13 vide ut discidit labrum.
De. 14 Quamobrem? Sy. me 15 impulsore 16 hanc emptam esse 17 ait. De. 18 non tu eum rus 19 hinc 20 modò
21 Produxe ajebas? Sy. 22 factum: verùm 23 venit 24 post 25 insaniens.

1 Quid veterator ille conqueritur gannitu, mussitat; plorat? Metaphora a vulpibus quiritantibus, ad puerorum ploratus vapulantium, vulpium proprium est gannire. 2 Al. *Garrit.* 3 Omnium pessime, improbissime. Ironia. 4 Mitio. 5 Quid (malum) me contumeliæ causa appellas? quid mihi illud tuum, *bone vir* (μιμμηκάς, quo me scilicet irrides & vituperas) occinis? me, qui bene sum enectus verberibus, vel simpliciter repetit eadem verba, quæ Demea dixerat: to bone vir, quid a me petis? abi, is in malam rem, quasi non satis afflictus, satis miser sim, injuria scilicet sibi tui. 6 Perditus sum præ nimiis ictibus. 7 Quod mihi sit? 8 Ictibus, pugnis satis. 9 Puellam fidicinam. 10 Ferme aut propè interfecit, *vel*, valdè contudit & tum compositum occidit pro simplici ponitur. 11 Interjectio admirantis vel timentis. 12 Dolentis, vel ostendentis. 13 Vide quomodo Ctesipho disrupit ac fregit labrum meum. Ostendebat autem seni lusitioso, oculis caliganti, aut parum videnti, & eum intra os. 14 Quare ita discidit labrum tibi? 15 Suasore, auctore. 16 Psaltriam. 17 Ctesiphonem. 18 Nonne. 19 Ex urbe. 20 Paulò antè. 21 Produxisse. Syncope. 22 Sc. *est*, id est, modo produxit eum ros. 23 Postea 24 In urbem 25 Mentis impos & demens.

1 Nihil pepercit: 2 non puduisse verberare hominem 3 senem,
Quem ego 4 modò 5 puerum tantillum in manibus 6 gestavi meis?
De. 7 Laudo, Ctesipho: 8 patrissas: 9 abi, 10 virum te judico.
Sy. 11 Laudas: 12 ne ille continebit posthac, si sapiet, manus.
De. 13 Fortiter. Sy. 14 per quam! quia 15 miseram mulierem, & me servolum,
Qui 16 referire non audebam, vicit: 17 hui 18 perfortiter!
De. Non potuit 19 melius: 20 idem, quod ego, sentit, te esse huic rei caput.

1 Nullatenus temperavit ab ictibus 2 Sc. *oportuit*. 3 Syrum. 4 Nuper. 5 Cùm esset puer tantillus, id est, parvulus, quantillum tu scis eum fuisse, cum à me gestaretur: & dicendo *tantillum*, ostendit ei digito vel manu mensuram, & quantitatem ejus, quâ erat, cùm à se gestaretur exiguus, olim puerulus. 6 Portavi. Puerulorum geruli isti à veteribus vocabantur *Tornarii* à *toris*, i.e. vulnis, qui Græcis ὀλιγοτρόφος. Ancilla verò dicitur *Gerraria*. 7 Est Apostrophe ad absentem Ctesiphonem. 8 Patrem imitaris, seu mores paternos, sequeris vestigia patris. 9 Euge, age; Laudantis est: bene est, judico te fortem & bonum virum esse, hoc qui feceris. 10 Virili animo præditum, scientem moderari tibi. 11 Laudas eum, quod me verberarit? 12 Certè Ctesipho comprimet ac temperabit manus à verberibus infligendis post hoc tempus, si sit sapiens. Comminatur servus vel fugam, vel repercussionem. 13 Strenue fecit Ctesipho meus te cædendo & Psaltriam. 14 Valdè fortiter fecit. 15 Citharistriam imbellem & calamitosam, à lenone abreptam. 16 Repercutere percutientem. 17 Interjectio deridentis. 18 Valde strenue se gessit! Ironia. 19 Facere, quàm fecit. 20 Eandem habuit sententiam, quam ego habui, sc. te esse hujus emptionis, & raptionis Psaltriæ præcipuum autorem.

Sed

Sed eſt-ne 1 frater 2 intùs? Sy. non eſt. De. ubi 3 illum quæram, cogito.
Sy. Scio ubi 4 ſit: verùm hodie 5 nunquam monſtrabo. De. 6 hem quid ais? Sy. 7 ita.
De. 8 Diminuetur tibi quidem jam cerebrum. Sy. at nomen neſcio
9 Illius hominis, ſed 10 locum 11 novi ubi ſit. De. dic ergo locum.
Sy. Noſtin 12 porticum apud macellum hanc 13 deorſum? De. quidni noverim?
Sy. Præterito hac rectâ plateâ 14 ſurſum: ubi 15 eò veneris,
16 Clivos 17 deorsùm 18 vorſus eſt, 19 hac te præcipitato: poſteà
Eſt ad hanc manum 20 ſacellum: 21 ibi 22 angiportum 23 propter eſt.

1 Mitio. 2 Domi. 3 Fratrem Mitionem. 4 Frater. 5 Non. 6 Interjectio indignantis 7 Ita dico, ut audiviſti, me hodiè non monſtraturum, ubi ſit frater. 8 Tanto ictu percutiam caput tuum hoc baculo, ut cerebrum in minutas partes frangatur: & ſic baculum ſuſtuliſſe videtur Demea. 9 Apud quem eſt. 10 In quo eſt frater. 11 Scio. 12 Locum deambulando aptum. *Porticus* olim ædificia erant propter imbres evitandos & propter umbram captandam, atque deambulationem ædificata. 13 Versùs inferiorem partem in loco depreſſo ſitam. 14 Versùs ſuperiorem partem. 15 Ad porticum. 16 Parvus collis & Clivus deorſum vergens, facilis. 17 Versùs partem inferiorem. 18 Adverſum te eſt. 19 Per hanc viam citò deſcende, vel præcipitem te dato in hunc clivum. Nam vox *præcipitato* ambigua, hic à ſervo irato de induſtria uſurpata fuiſſe videtur, in hominem odioſum & inviſum Demeã. 20 Parvum templum, quaſi ſacra cella. 21 Apud ſacellum. 22 Auguſtus vicus ſive tranſitus, στενὸς πόρος: ab *agendo* dictus, quod propter *angustiam* nihil per eos agi poſſit in portus. Vide Eun. 5, 2. 23 Propè, juxta. Virg. *Templum de marmore pe*: *nam* Propter *aquam*.

DE.

DE. Quo-nam? SY. 1 illic, ubi etiam 2 caprificus magna est. DE. novi. SY. 3 hac pergito.

DE. 4 Id quidem angiportum non est pervium. SY. 5 verum herclè: 6 vah!

7 Censen' hominem me esse? 8 erravi: in 9 porticum rursum redi. 40

Sanè 10 hac multò 11 propiùs 12 ibis, & minor est 13 erratio.

Scin' Cratini hujus 14 ditis 15 ædes? DE. scio. SY. ubi 16 eas præterieris,

17 Ad sinistram hac rectâ platea; ubi ad 18 Dianæ veneris,

Ito ad dextram: priùs, quàm ad 19 portam venias, apud ipsum 20 lacum 44

1 Angiportum est. 2 Ficus silvestris, nunquam maturos fructus habens, sed omnia loca, in quibus nascitur penetrans: undè *Caprificus* dicta, quod muros & parietes *carpat*. 3 Vide 4 Ea certè angusta via non est facilis ut illuc transeatur: vel quia non patet exitus, cum ingressus fueris intrò. 5 Id angiportum non esse pervium. 6 Interjectio videntis se ipsum, quod erraverit. 7 Non censes me posse labi & errare more hominum? Q. d. Humanum est errare. Epanorthosis quasi errantis. 8 De angiporto. Errorem simulat Veteraror, qui nullus erat: nam cùm planè sciret non esse pervium, ludos faciebant seni, quem ut hominem rusticum, id nescire putabat. 9 Quam jam tibi demonstravi. 10 Vide. 11 Propinquiùs & brevius, quasi vero errasse profuerit, ut ait Donatus. 12 Ad eum locum, ubi est frater. 13 Deviatio, id est minùs errabis. 14 Divitis. 15 Domum. 16 Ædes Cratini. 17 Sc. *ite*. 18 Sc. *templum*, *ædem*. Liv. *Ad spei* (sc. templum) *pugnatum est*. 19 Civitatis. 20 Lavatorium equorum. Nam semper lacus portis additus fuit ob usum jumentorum introeuntium & exeuntium, atque ut adversùs hostilem ignem portis de proximo subveniretur.

Est

Eſt 1 piſtrilla, & 2 ex advorſum 3 fabrica: 4 ibi 5 eſt. DE. quid ibi facit?

Sy. 6 Lectulos in ſole 7 iligniſ pedibus faciundos dedit, 46

DE. Ubi potetis vos? 8 benè ſanè: ſed ceſſo ad 9 eum 10 pergere?

Sy. I ſanè, ego te 11 exercebo hodiè, ut 12 dignus es, 13 ſilicernium.

Æſchinus 14 odioſè ceſſat: prandium 15 corrumpitur:

Cteſipho autem 16 in amore eſt totus: ego jam 17 proſpiciam mihi, 51.

1 Parvum piſtrinum, id eſt taberna ſive officina, in qua pinſitur, id eſt, teritur frumentum truſatili mola, quæ vel ab equis, vel à viris circumagitur. *Piſtrilla* autem diminutivum eſt à *piſtrina* ἀφχαϊσμῷ pro *piſtrina*: ut *textrina*, & ſimilia. 2 Ex oppoſito, è regione. 3 Offi. ina fabrorum. 4 In eo loco, ſc. apud fabricam. 5 Mitio frater tuus. 6 Diſcubitorios. Habebant enim veteres lectos tricliniares & diſcubitorios, in quibus cœnabant. Ordo eſt: *Dedit*, id eſt, commiſit, locavit, *lectulos faciundos iligni pedibus*, id eſt, habentes pedes ſeu fulcra ex ilice arbore facta, *ubi* id eſt in quibus lectulis accubantes. *vos*, id eſt, tu & ipſe, *poteris*, id eſt, ſimul bibatis & genio indulgeatis, *in ſole* id eſt, in aprico, in loco ſoli expoſito, & ſole caleſacto. Veteres enim vel in ſole, vel ſub dio, vel in umbra, vel ſub tecto, pro anni tempeſtate convivia agitabant. Diſtinctæ aliter in quibuſdam libris ſunt perſonæ. Nam, *ubi poteris vos?* cum indignatione & ſtomacho interrogat Demeæ cui callidè & ſerviliter Syrus reſpondet, *Benè ſanè.* Quæ ſequuntur rurſus ad Demeam pertinent, præ nimia ira abeuntem. 7 Alii legunt *lectulos ſalignis pedibus*: 8 Sc. *facit.* Ironia. 9 Mitionem. 10 Me conferre 11 Vexabo. 12 Qui exercearis. 13 O tu ſenex decrepite, qui ſilices cernis, dum incurvus es, vel ſtatæ ſaxo viæ intentus, vel ſarcophago jam propinquæti tibi. 14 Cum tædio, tædioſè moratur, ἀηδῶς βραδύν. 15 Propter illam moram. 16 Omni cogitatione intentos eſt amor. 17 Providebo, conſulam, id eſt, aliquid edam & bibam.

Nam

Nam jam 1 adibo, atque unumquodque,
quod quidem erit 2 bellissimum,
3 Carpam, & 4 cyathos sorbillans 5 paulatim hunc 6 producam diem.

1 Ibo ad locum convivii. Al. *abibo*, sc. domum. 2 Optimum, delicatissimum: nam *bellus, a, um*, est diminutivum à bonus, a, um. *Belli* autem: *ibi* eâdem ratione dicuntur, quæ secundæ mensæ, *bellaria*. 3 Decerpam, eligam unumquodque ex opsoniis. 4 Cyathos parùm absorbens seu hauriens. *Sorbello, as*, est diminutivum à *sorbeo*, quasi parùm sorbeo. 5 Sensim. 6 Protraham, quàm potero longum faciam, finiam, edendo sc. & bibendo.

ACTUS IV. SCENA IV.

MITIO, HEGIO.

MI. 1 EGo in 2 hac re nihil reperio, quam
ob rem lauder tantoperè, Hegio.
Meum 3 officium facio: quod peccatum à
4 nobis 5 ortum 'st 6 corrigo:
Nisi si in illo me credidisti esse hominum numero, qui 7 ita putant
Sibi fieri injuriam: 8 ultrò, si 9 quam 10 fecêre ipsi, 11 expostulant,
Et ultrò accusant: 12 id quia non est ă me factum, agis gratias? 5

1 Rogat Mitionem Hegio, ut Sostratam adeat, narraturus illi suspicionem alienati à Pamphilâ Æschini ortam esse propter ereptam Ctesiphoni Psaltriâ. 2 Hoc negotio de conjugio Æschini & Pamphilæ, quod fieri debere & dico & volo. Vide Andr. 2, 1, 30. Pergit autem Mitio γνωμολογεῖν: ut & Hegio, per totam scenam. 3 Quod patrem decet. 4 Nostris, id est filio meo Æschino, cujus peccatum in meum etiam dedecus redundat. 5 Profectum, commissum est. 6 Emendo. 7 Scilicet ut tu fecisti, qui Pamphilæ negotium agens mecum expostulasti. Atque ita Emphasis erit in τῶ ita. 8 Sua sponte, nemine lacessente. 9 Aliquam injuriam. 10 Aliis. 11 Cum eo, cui facta est injuria. 12 Quia non expostulavi, nec te accusavi.

HE.

HE. 1 Ah! 2 minimè: nunquam te 3 aliter, 4 atque es, in animum induxi meum.
Sed quæso, ut unà mecum ad 5 matrem virginis eas, Mitio,
Atque isthæc 6 eadem, quæ mihi dixti, tute dicas 7 mulieri,
8 Suspicionem hanc propter 9 fratrem 10 ejus esse, & illam 11 psaltriam.
MI. Si ita æquom 12 censes, aut ita opus est 13 facto, 14 eamus. HE. benè facis. 10
15 Nam & 16 illi animum jam 17 relevabis, quæ 18 dolore ac miseriâ
19 Tabescit, 20 & tuo officio fueris functus: sed 21 si aliter putas,
Egomet 22 narrabo: quæ mihi 23 dixti. MI. imò ego ibo. HE. benè facis:

1 Interjectio dolentis. 2 Nequaquam eam ob rem te laudo, aut tibi ago gratias. 3 Alium esse, id est, semper judicavi te esse probum virum. 4 Quam. 5 Sostratam. 6 De negotio filii tui. 7 Sostratæ, matri virginis. 8 Quam habent, scilicet quod Æschinus amet Psaltriam, quam lenoni eripuit. 9 Ctesiphonem. 10 Æschini. 11 Fidicinam, quàm amat Ctesipho. 12 Judicas. 13 Fieri. 14 Ad mulierem. 15 *Αἰτιολογία* petitionis. 16 Sostratæ, vel Pamphilæ. 17 Recreabis, refocillabis eam. 18 Injuriæ acceptæ ab Æschino. 19 Deficit, perit, conficitur. *Tabescere* enim, est animi vel corporis morbo confici. Derivatur à *tabes* quod propriè est tarda corruptio ex cura, aut animi ægritudine procedens. 20 Et tu facies, quod facere debes. 21 Si aliter tibi videtur, si aliter faciendum esse putas, neque te velle ire. 22 Mulieri ea. 23 Dixisti, scilicet hanc rem ortam esse ex fratre, non Æschino. Syncope,

1 *Omnes, quibu' res ſunt 2 minu' ſecundæ,*
3 magi' ſunt neſcio quo modo
4 Suſpicioſi: 5 ad contumeliam 6 omnia accipiunt magis: 15
Propter ſuam 7 impotentiam ſe ſemper 8 credunt 9 negligi.
Qua propter te ipſum 10 purgare 11 ipſis corâm, 12 placabilius eſt.
Mi. Et 13 rectè, & 14 verum dicis. He ſequere me ergo hac 15 intrò. Mi. 16 Maxumè.

1 Vide Act. 2. Sc. Aululariæ Plaut. 2 Parùm proſpere, id eſt, qui ſunt in aliqua miſeria, qui ſunt inopes & tenuioris fortunæ. *Secundus* enim ſæpiùs idem eſt quod proſperus: ut *ſecunda fortuna*, id eſt, proſpera, quæ vel nobis adeſt, vel nobis obſequitur: ſic *res ſecundæ*, quæ pro noſtro deſiderio ſequuntur. 3 Quam alii homines. 4 Pleni ſuſpicionibus, id eſt, magis ſuſpicantur de malo aliquo, quàm alii. 5 Ad contemptum, injuriam, εἰς ἀτιμίαν καὶ καταφρόνησιν. Sic Hecyr. 1, 2. *Viri omnes ferre & tegere* contumelias. 6 Omnia facta interpretantur. 7 Infirmitatem vel inopiam. 8 Putant. Contemni ab illis, qui ſunt fortunati. Hinc *minoribus major amulandi cura*, apud Tacitum 4. H. 48. 10 Excuſare. 11 In conſpectu & præſentia ipſius mulieris. 12 Aptius eſt ad eam placandam. Sic Phorm. 5, 7. *Id noſmet indicare* placabilius eſt. Ta ergo *placabilius*, ἐλαχήριος, id eſt, placativus: tale eſt *penetrabilis*: unde *penetrabile telum*, *penetrabile fulmen*, *penetrabile frigus*, &c. 13 Quantum ad verba. 14 Quantum ad rem & ſententiam. 15 In domum Soſtratæ. 16 Libentiſſime te ſequar.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA IV.

ÆSCHINUS.

1 DIscrucior 2 animi: hoccine 3 de improviso mali mihi 4 objici
5 Tantum, 6 ut neque quid de me faciam, neque quid 7 agam, certum siet?
8 Membra 9 metu 10 debilia sunt: animus timore 11 obstupuit: pectore
12 Consistere nihil consilii quicquam potest,
13 Vah! quo modo
Me 14 ex hac turba expediam? tanta nunc suspicio 15 de me incidit, 5
Neque ea 16 immeritò. 17 Sostrata credit,
18 mihi me emisse hanc Psaltriam?
Anus 19 indicium id fecit mihi.

1 Animus meus cruciatur variis cogitationibus, & quidem displicentibus: cõponitur enim ex *dis* & *ruo*, *ctor*, quasi vario modo crucior in animo meo. Dolet vehementer Æschinus, in suspicionem se venisse apud Sostratam & Pamphilam, quod amare Psaltriam cœperit; quam non sibi, sed fratri, ut gratum faceret, à lenone eripuerat. 2 Pro *animo*, casus pro casu. Est autem constructio Græca: sic & Livius de Lucretia, *Ægrum animi consolantur.* 3 Non opinanti, præter exspectationem. 4 Imponi. 5 Adeò magnum & molestum. 6 Ut nesciam. 7 In illo negotio propter fratrem. 8 Mea. 9 Propter patrem. 10 Est enim metus causa, cur sanguis ad cor se recipiens, exteriora membra suo vigore destituat. 11 Non sum apud me. 12 In animo meo nihil deliberationis vel boni remedii residere & morari potest. 13 Interjectio indignantis & dolentis. 14 Ex hac turbatione, quam describit, & secum ipse conqueritur, explicabo? 15 Mala opinio apud meam amicam Pamphilam, & matrem, quòd aliam cœpi amare, de me contigit. 16 Scil. *incidit.* 17 Mater Pamphilæ. 18 In meum usum, scil. ut habeam uxorem. 19 Cantharæ, missa ad obstetricem quærendam, significavit mihi suspicionem incidisse de me.

Nam

Nam 1 ut 2 hinc fortè 3 ea ad 4 obstetricem
missa erat, ubi 5 eam vidi, illicò
Accedo, 6 rogito, Pamphila quid agat: 7
jam partus adsiet:
8 Eò ne obstetricem arcessat: 9 illa exclamat,
10 abi, abi jam, Æschine, 10
Satis diu 11 dedisti verba: 12 sat adhùc tua
nos frustrata 'st fides.
13 Hem, quid 14 ilthuc obsecro inquam est?
15 valeas, habeas 16 illam: quæ placet.
17 Sensi illicò 18 id illas suspicari: sed me
19 repressi tamen,
Ne quid de 20 fratre 21 garrulæ illi dicerem,
ac 22 fieret palàm.
23 Nunc quid faciam? dicamne 24 fratris esse
25 hanc? 26 quod minimè est opus 15

1 Postquam. 2 A domo Sostratæ. 3 Anus. 4 Sc. *accersendam.* 5 Anum exeuntem. 6 Anum. 7 An sit vicina partui. 8 Ideòne, eam ob rem, sc. quia partus adest. 9 Anus. 10 Non est, quod mecum loquaris. 11 Decepisti nos tuis verbis, illusisti. 12 Satis hùc usque tua promissio, quam feciſti de ducendâ Pamphilâ, decepit nos. Sic Andr. *Etsi hercle sæpè jam mè spes hæc* frustrata est. 13 Interjectio res novas audientis. 14 Quod tu dicis, id est, quò tendit ista tua responsio? 15 Abeas & discedas à nobis, respondit anus. Sic Andr. 4, 2. Valeant, *qui inter nos dissidium volunt* indignantis est. 16 Psaltriam. 17 Ex sermone anus intellexi. 18 Quòd Psaltriam. 19 Cohibui, nec volui auferre illam suspicionem, detegendo amorem fratris. 20 Amore fratris. 21 Illi vetulæ Cantharæ loquaci ac verbosæ, quæ silere non potest, sed quicquid audivit, effutit. Taceri quod vis, nemini dicas, ne mulieri quidem, cui si quid narraveris, hoc erit quod ait Antiphanes, *πᾶσι τοῖς κήρυξιν ἐν ἀγορᾷ φράσαι.* 22 Publicaretur ab ea vetula amor fratris. 23 Deliberat solus secum. 24 Amicam. 25 Psaltriam. 26 Hanc esse amicam fratris Cteſiphonis.

1 Usquam

1 Usquam efferri: 2 age, 3 mitto: fieri 4 potis est, 5 uti ne quâ exeat.
6 Ipsum id metuo 7 uti credant: 8 tot concurrunt verisimilia:
Egomet 9 rapui: 10 ipse egomet 11 solvi argentum: 12 ad me abducta est domum:
13 Hæc 14 adeò meâ culpâ fateor fieri: nonne 15 hanc rem 16 patri, 17 ut ut
Erat gesta, 18 indicasse! 19 exorassem, ut 20 eam 21 ducerem domum: 20
Cessatum est usque adhùc: 22 nunc jam porrò, Æschine, 23 expergiscere.
Nunc 24 hoc primum 'st: ad 25 illas ibo, ut 26 purgem me: accedam 27 ad fores:

1 In aliquem locum disseminari, divulgari, fieri palam. 2 Adverbium hortanti se ipsum in deliberando. 3 Omitto consilium indicandi fratrem; vel potius metum, ne, si Sostratæ rem omnem aperiat, fiat palam. 4 Potest. 5 Ut non illud de fratre aliqua ratione seu via erumpat in lucem, divulgetur. 6 Vereor quod mulieres non credant, me rapuisse Psaltriam fratri, & non mihi. 7 Ne non. 8 Tot probabilia seu probabiles rationes similes veri, id est, similitudinem habentes veritatis congerentur adversùs me, ut facilè credatur meam esse. 9 Psaltriam à lenone. Prima ratio. 10 Secunda ratio. 11 Apud forum lenonii dedi. 12 Tertia ratio. 13 Illam esse de me suspicionem. 14 Certè, nunc. 15 Stuprum Pamphilæ illatum. 16 Mitioni, qui est adoptivus pater. 17 Utcunque, sive benè, sive malè ea res esset facta. 18 Sc. *apertuit*! 19 Orando ab eo impetrassem. 20 Pamphilam. 21 Haberem in uxorem, quemadmodum promiseram Sostratæ. 22 Apostrophe ad se ipsum. 23 Excita te ipsum, neque amplius cessa, & otiosus esto. *Expergisci* enim per Metaph. significat res suas diligenter curare. 24 Quod faciam. 25 Sostratam & Pamphilam. 26 Excusem me, liberem me hac suspicione, rejiciendo à me crimen in fratrem, secreto tamen. 27 Ad ostium domus Sostratæ.

Perii! 1 horreſco ſemper, 2 ubi fores 3 pultare haſce occipio miſer.
4 Heus! heus! Æſchinus ego ſum, 5 aperite aliquis actutùm oſtium.
6 Prodit 7 neſcio quis: 8 concedam hùc.

1 Contremiſco. 2 Poſtquam. 3 Percutere. 4 Adverbium vocantis. 5 Aliquis è vobis aperiat januam citò ſeù celeriter. Syntheſis. 6 Exit veniens ad aperiendas fores. 7 Tenendum eſt, in Græcia paſſim id obtinuiſſe, ut non introrſum, ſed in publicum pulſæ fores aperirentur: ita prius eſſe, qui aperiret, quàm quis eſſet videri potuit, cùm intermedia obſtaret janua, quamdiu non tota patebat. Hinc etiam factum eſt, ut crepare paſſim apud Comicos fores dicantur, priuſquam pateſcant. Nempe intus ſono quodam, aut crepitu exiturus prætereuntem, aut forte in publico præ foribus ſtantem, præmonebat, ne ab impulſa de improviſo janua læderetur. 8 Conferam me.

ACTUS IV. SCENA V.

MITIO, ÆSCHINUS.

Mi. ITa 1 uti dixti, Soſtrata,
2 Facito: ego Æſchinum 3 conveniam, ut, quomodo 4 acta hæc ſint, 5 ſciat.
Sed quis oſtium hoc 6 pultavit? Æs. 7 pater herclè eſt: perii! Mi. 8 Æſchine.

1 Quemadmodum. Exordium ex abrupto. Novum incutit metum Æſchino pater faceto commento; oſtendens alii viro nupturam Pamphilam. Tandem amoto ludo agere ſerio incipiens, filii animum gaudio expleti, futurum promittens, ut illam ipſe ducat uxorem. 2 Tu & filiæ

undè apparet Mitionem jam multa dixiſſe. 3 Alloquar. 4 Tranſacta hæc ſint, ſc. quòd auctor his nuptiis factus ſim, quòd velim hodiè apparari nuptias, eâque de re vobiſcum omnia tranſegerim. 5 Ex me cognoſcat. 6 Percuſſit? 7 Mitio pater adoptivus eſt hic intra domum. 8 Vocat eum.

ÆS.

Æs. 1 Quid huic hîc negotii eſt? Mi. tu-ne has 2 pepuliſti fores?
3 Tacet: cur non ludo 4 hunc 5 aliquantiſper? 6 melius eſt:
Quando quidem 7 hoc nunquam mihi ipſe voluit 8 credere.
Nihil mihi reſpondes? Æs. non equidem 9 iſtas, 10 quod ſciam.
Mi. 11 Itane? nam mirabar, quid 12 hic 13 negotii eſſet tibi.
14 Erubuit: 15 Salva res eſt. Æs. dic 16 ſodes, pater,
Tibi verò quid 17 iſthic eſt rei? Mi. 18 nihil mihi quidem.

1 Quod negotium habet Mitio pater meus in domo Soſtratæ? Per indignationem hoc dicit. 2 Pulſaſti, percuſſiſti. Inde *pulſo*, *as*, Frequentativum. 3 Obmutuit Æſchinus. Hoc ſecum dicit Mitio, cùm non reſpondetet Æſchinus. Conſcii ex improviſo rogati, tacent: neque animum ad cogitandum inſtituere ſubitò poſſunt. Unde proverbium: *Qui tacet, is reus eſt.* 4 Illudo faceto aliquo commento? Sic infrà 1 *Obſecro, pater, num* ludis *te nunc me?* 5 Amorem filiæ Soſtratæ. 6 Ut à me ludatur, quàm ut dimittatur. 7 Arcanum, ſcilicet clandeſtinas nuptias. 8 Committere, ſecretò dicere ac detegere. 9 Sc. *foreſ pepuli*. 10 Quantum. Non eſt planè negantis. 11 Eſt ne ita, ut tu ais, ſc. te fores non pepulſſe? Hæc dicuntur Ironicè. 12 Ante fores. 13 Si non pepuliſti. 14 Rubore eſt ſuffuſus, in eo pudor eſt. Hæc ſecum ad ſpectatores dicit Mitio. 15 Nam rubor eſt virtutis color: & ita magnum eſt argumentum nondum perfricuiſſe frontem, & omnem depoſuiſſe pudorem. 16 Si audes, & ſi tibi cordi eſt: & eſt Comicum verbum blandienti aptiſſimum, & jam familiariter loqui incipienti. 17 Apud Soſtratam. 18 Scilicet *eſt iſthic negotii*.

Amicus quidam me à foro 1 abduxit modò
Hùc advocatum ſibi. Æs. 2 quid? Mi. ego dicam tibi.
3 Habitant hîc quædam mulieres pauperculæ:
Ut opinor, 4 has non noſſe te, & certò 5 ſcio:
Neque enim diu 6 hùc 7 commigrârunt. Æs. quid tum poſteà?
Mi. Virgo eſt cum matre. Æs. perge. Mi. hæc virgo 8 orbâ 'ſt patre:
9 Hic meus amicus 10 illi 11 genere eſt proximus:
12 Huic leges cogunt nubere hanc. Æs. 13 perii! Mi. 14 quid eſt?
Æs. 15 Nihil: 16 rectè: 17 perge. Mi. 18 is 19 venit ut ſecum 20 avehat:

1 Deduxit paulò antè ad Soſtratam interceſſorem & mediatorem pro ſe, ſcil. ut omnia de nuptiis filiæ & ipſius tranſigerentur mea interceſſione. Nam *advocatus* dicitur, qui cauſam alicujus agit, & intercedit apud judicem: eſt enim *advocatus* omnis homo, qui defendere aliũ paratus adeſt, etiamſi nihil dicat agatque. 2 Cur, in qua re abduxit te advocatum ſibi. 3 Morantur. Deluſurus Æſchinũ Mitio, narratiunculam de abducenda per cognatum amica commiſcitur: in qua veriſimila immiſcens, in ſummum metum, injicit filium. 4 Mulieres. 5 Te non eſſe. 6 Athenas. 7 Ceperunt ſedes. 8 Caret. *Orbus* dicitur, qui aliqua re chara privatus eſt: ut parens dicitur liberis *orbus*; & contra liberi dicuntur *orbi* parente. 9 Qui me à foro abduxit hùc advocatum ſibi. 10 Virgini. 11 Cognatione. 12 Athenienſes cogunt hanc puellam nuptui collocari huic amico meo, qui eſt genere proximus. Sic Phorm. 1, 1 *Lex eſt, ut orbæ, qui ſint genere proximi, illis nubant; Et illas ducere eadem hæc lex jubet.* 13 Vox dolentis. 14 Quid mali eſt, quod ſic periiſſe te dicas? 15 Nihil mali eſt. 16 Benè eſt, nedum male mihi ſit. Hoc reſpondet Æſchinus patri, ne ex auditis dolere videatur. 17 Loqui, quod cœpiſti. 18 Amicus. 19 Athenas. 20 Tanquã uxorem.

Nam

Nam habitat 1 Mileti. Æs. 2 hem! 3 virginem ut ſecum advehat? 20
Mi. Sic eſt. Æs. 4 Miletum uſque obſecro? Mi. 5 ita. Æs. 6 animo malè 'ſt.
Quid 7 ipſæ? quid ajunt? Mi. quid illas 8 cenſes? nihil 9 enim
10 Commenta 11 mater eſt, 12 eſſe ex alio viro
Neſcio quo puerum natum, neque 13 eum nominat:
14 Priorem eſſe illum, non oportere 15 huic dari 25.
Æs. 16 Eho, non ne 17 hæc juſta tibi videntur 18 poſteà?

1 In urbe Ioniæ, quæ eſt Athenienſium colonia. 2 Dolentis eſt Interjectio & vehementer commoti. 3 Scilicet *dicis eum veniſſe?* 4 Sc. *vel ſecum avehere virginem?* Longinquitatem loci admiratur amator, cùm tamen propinquiſſima eſſet ab Attica in Cariam uſque & expeditiſſima. 5 Certum eſt. 6 Animo linquor, animus meus æger eſt dolore, quem ex ſermone patris concepi. Hoc ad ſpectatores converſus dicit, ita ut pater non audiat. 7 Mulieres, mater & virgo. 8 Putas, ſcil. *poſſe dicere?* 9 Certè, ſcil. *dicunt*, quod alicujus momenti ſit. Alii diſtinctionem ponunt poſt *nihil* atque *nè enim* pro *ſed* poſitum volunt, ut Phorm. 5, 9. 10 Excogitavit, finxit. 11 Soſtrata. 12 Ut ſe agnoſcat ſuamque cauſam Æſchinus. 13 Virum, ex quo natus eſt puer. 14 Commenta mater eſt, illum virum, ex quo natus eſt filius, eſſe præferendum, id eſt, cui potiùs ſit collocanda puella. 15 Amico meo Mileſio. 16 Interjectio audientis quod optabat. Q. d. quid? cùm hæc ex matre virginis audires, an non juſtior poſtea, tibi cauſa hæc viſa eſt, quam amici illius tui, qui te advocatum ſibi hùc adduxerat? 17 Quæ dixit Soſtrata, ſcilicet illum, ex quo natus eſt puer, eſſe priorem & præferendum. 18 Auditâ cauſâ.

Mi. 1 Non. Æs. obsecro 2 non? an illam hinc
3 abducet, pater?
Mi. 4 Quidni illam abducat? Æs. 5 factum
à vobis 6 duriter,
7 Immisericorditerque, atque etiam, si est,
pater,
Dicendum & magis apertè, 9 illiberaliter.
Mi. Quam ob rem? Æs. rogas me? quid 10
illi tandem creditis
Fore animi misero, qui cum illa 11 consue-
vit prius,
(Qui 12 infelix, haud scio, an 13 illam 14
miserè nunc amat)
Cùm hanc sibi videbit 15 præsens præsenti
16 eripi,
Abduci 17 ab oculis? 18 facinus indignum,
pater!
Mi. Quâ ratione 19 isthuc? quis 20 despondit?
quis 21 dedit?

1 Non videntur mihi justa. 2 Dicis non videri illa sibi justa? 3 Abstraheret amicus tuus? 4 Cur non? 5 In hac causâ. 6 Crudeliter, & mente inflexibili. 7 Sinè misericordiâ, & cum rigore. 8 Apertiùs, clariùs. 9 Injustè, inhonestè, viris liberis indigne. Supra 3, 4. *Ex illa re familia tam* illiberale *facinus esse ortum?* 10 Milesio. 11 Consuetudinem & conversationem habuit prius cum illa puella. Sic Phorm. 5, 6. *Cum ejus* consuevit *matre in Lemno clanculum.* Et Hecyr. 4, 1. *Nam si is posset ab eâ sese derepentè avellere, Qui cum tot consuesset annos, non cum hominem ducerem, nec virum satis firmum gnata.* 12 Propter hanc surreptionem. 13 Cum quâ consuevit. 14 Perditè, valdè. 15 Ante oculos. 16 Auferri ab alieno. 17 A conspectu suo. 18 Quod facinus indignum est. Appositive. 19 Dicis, sc. esse indignum facinus. 20 Promisit illam ei adolescenti, quem tu defendisti. Latenter ex obliquo perstringit Æschinum, qui sinè patris consensu & auctoritate se nuptiis alla-queaverat. 21 Tradidit puellam huic adolescenti in manus?

1 Cui quando nupſit? 2 auctor his rebus quis eſt?
Cur duxit 3 alienam? Æs. an 4 ſedere oportuit
Domi virginem 5 tam grandem, 6 dum cognatus huc
7 Illinc veniret, exſpectantem? 8 hæc, mi pater,
Te dicere æquom fuit, & 9 id defendere.
Mi. 10 Ridiculè: advorſum-ne 11 illum 12 cauſam dicerem.
13 Cui veneram advocatus? ſed quid iſta, Æſchine,
14 Noſtra? aut 15 quid nobis cum 16 illis? abeamus: quid eſt?

1 Quando data eſt illæ huic nuptui? 2 Quis præeſt ſeu præfuit his rebus faciendis, ſcilicet de nuptiis? 3 Eam quæ ſibi non erat deſponſata neque data, alterius matrimonio debitam, cum non eſſet genere proximus ſive cognatus. 4 Conditionem exſpectare, non nubere. 5 Tantæ ætatis, quantæ eſt, id eſt, nubilem, maturam viro. Veteres enim *grandem* non ad corpus, ſed tantum ad ætatem retulerunt jam penè adultam: quod ſi *natu* addatur, provectiorem ætatem ſignificat, & jam penè ſenilem. Nunc tamen *grandem* pro magno ponimus. 6 Donec aliquis de cognatione veniret ex hac aut illâ parte? 7 Alicunde. Sed jam deſignatus erat locus, unde exſpectaretur cognatus. *Huc* igitur matrim, ſcilicet Athenas, *illinc*, ſcilicet Miletо. 8 Quæ dixi. 9 Scilicet eam retineret. 10 Scilicet *dictum id eſt*. 11 Amicum 12 Novè hoc dictum, cùm hoc ſit proprium rei, quando accuſationibus reſpondere cogitur. 13 Ad cujus defenſionem veneram interceſſor futurus & defendere paratus? 14 Scilicet *id refert*? id eſt, quia hæc fama de puellâ ad nos ſpectat? 15 Scilicet *negotii eſt*? 16 Mulieribus.

1 Quid 2 lacrumas? Æs. pater, obſecro, auſculta. Mi. Æſchine, 3 audivi omnia, Et ſcio: 4 nam te amo: 5 quò magis, quæ agis, curæ 6 ſunt mihi. 46
Æs. Ita velim me 7 promerentem ames, 8 dum vivas, mi pater,
Ut me 9 hoc delictum 10 admiſiſſe in me id mihi 11 vehementer dolet,
12 Et me tui pudet. Mi. 13 Credo herclè: 14 nam ingenium novi tuum
Liberale: ſed vereor, ne 15 indiligens nimiùm ſies. 50
16 In qua civitate tandem te arbitrare vivere?
Virginem vitiaſti, quam te 17 jus non fuerat tangere.
Jam 18 id peccatum primùm 19 magnum, at 20 humanum tamen:

1 Propter quid, cur. 2 Fles? 3 Totum negotium eſt mihi cognitum, ac proinde detegere noli. Non vult pater filium torqueri in confitendo crimine ſuo. 4 Quomodo hæc ſint acta. 5 Quâre, ſcilicet quia te amo. 6 Ea. 7 Bene merentem, & dignum qui à te amer. 8 Quamdiu vivis, id eſt, per omnem vitam. Deprecatur culpam Æſchinus. 9 De virginis ſtupro. *Delictum* propriè eſt, cùm non fiunt, quæ fieri debent: à *delinquendo* dictum, quia is, qui peccat, *delinquit* officium ſuum. 10 Committendo recepiſſe in me. 11 Maximum adfert dolorem. 12 Et ita me ames, ſicut pudore afficior, quod ſum tibi cauſa pudoris, id eſt, tui cauſâ, propter te quem offendi. Sic *pœnitet me peccati*, ſcilicet cauſa, id eſt, quòd peccaverim. 13 Te pudere & facti & mei. 14 Nam ſcio naturam tuam eſſe bonam & honeſtam. 15 Negligens in vita rectè inſtituenda & formanda. 16 An utique oblitus es te Athenis vivere, ubi legibus vivitur? 17 Non licebat, ὑ βεβιασθαι. 19 Vitiare virginem. 19 Scilicet *inquam*. 20 A fragilitate humana profectum.

1 Fecêre alii sæpè, 2 item boni: at postquam id 3 evênit, cedo,
Nunquid 4 circumspexti? aut nunquid tute 5 prospexti tibi, 55
Quid fieret? 6 quâ fieret? si te ipsum mihi puduit dicere,
7 Quâ rescisscerem? 8 hæc dum dubitas, menses 9 abierunt decem.
10 Prodidisti & te, & 11 illam miseram, & 12 gnatum, 13 quod quidem in te fuit.
Quid? credebas 14 dormienti 15 hæc tibi 16 confecturos Deos?
Et illam sinè 17 tuâ operâ in cubiculum 18 irî deductum domum? 60
Nolim 19 ceterarum rerum te socordem 20 eodem modo.

1 Illud peccatum. 2 Similiter, itidem probi adolescentes ut tu es, id est, cives Attici, bonis parentibus nati, generosi. 3 Hoc factum est, id est, vitiata puella. 4 Circumspectando alicunde auxilium quæsiviisti tibi? 5 Providisti. 6 Quâ ratione, quomodo. 6 Per quos, vel quâ ratione cognoscerem, quod feceras? 7 De his, id est, dum non audes hæc mihi dicere, ac talia me celas. 8 Fluxerunt. Q d Interim est puer natus. 9 Perdidisti, decepisti. 10 Puellam. 11 Filium tuum jam natum. 12 Quantum. 13 Cessanti & non vigilanti in tuis negotiis. 14 Ubi tibi crimen ignosceretur, & connubium transigeretur. 15 Curaturos, ad plenum facturos? Adhùc ejus negligentiam perstringit Mitio. Otioso enim Deus non favet: &, ut Cato apud Sallustium inquit: *Non votis, neque supplicits mulicbribus auxilia Deorum parantur: vigilando, agendo, bene consulendo prosperè omnia cedunt: ubi socordia atque ignavia ita tradideris, neque quicquam Deos implores; irati infestique sunt.* 16 Tuo labore & industriâ. 17 Deducendam esse. 18 In aliis rebus negligentem & ignavum. Ita apud Tacitum *socordem fatuari* legas, 3. Hist. 31. 19 Quo fuisti in hoc negotio.

1 Bono animo es, duces uxorem hanc. Æs. 2 hem! Mi. bono animo es, inquam. Æs. Pater,
Obsecro, nùm 3 ludis tu nunc me? Mi. 4 ego te? quam ob rem? Æs. nescio:
Nisi, quia tam 5 miserè 6 hoc esse cupio verum, 7 eò 8 vereor magis.
Mi. Abi domum ac Deos comprecare, 9 ut uxorem arcessas: abi 65
Æs. Quid? jamne 10 uxorem? Mi. jam. Æs. 11 jam? Mi. jam 12 quantum potest. Æs. Dime, pater,
Omnes 13 oderint, 14 ni magis te, quàm 15 oculos nunc amo meos.
Mi. 16 Quid? 17 quàm illam? Æs. 18 æquè. Mi. 19 perbenignè. Æs. quid? ille ubi est 20 Milesius!
Mi. 21 Abiit, 22 periit, 23 navem ascendit: sed cur 24 cessas? Æs. abi pater:
25 Tu potiùs Deos comprecare: nam tibi eos, certò scio, 70

1 Habeas bonum animum. 2 Interjectio gaudentis. 3 Illudis, derides. 4 Sc. *luderem?* 5 Valdè. 6 Me Pamphilam ducturam uxorem. 7 Ideò 8 Sc. *verum non esse.* 9 Ut sis felix in illo matrimonio. 10 Sc. *accersam, ducam?* 11 Admirantis est. 12 Quàm potest ocissimè. 13 Odio habeant. 14 Nisi. 15 Quod enim quis unice charum habet, id *plus oculis suis amare* dicitur: oculorũ enim sensus nobis charissimus est. Catul. *Ni te plus oculis meis amarem.* 16 Sc. *dicis?* 17 Amas me magis, quàm Pamphilam? 18 Æqualiter te amo, atque Pamphilam. 19 Valdè benignè, humanissimè, sc. *loqueris.* Horat. Epist. *Mirari secum taciturnus; quid moliar* benigne, *Respondet.* 20 Vir de Mileto, qui ad eam ducendam venerat. 21 Discessit. 22 Quoniam is nullus fuerat. 23 Quâ veheretur Miletum. 24 Moraris, nec mihi obsequeris abeundo ac Deos comprecando, ut uxorem accersas? 25 Meo loco.

Quò

1 Quidò vir melior multò es, quàm ego sum, 2 obtemperaturos magis.
Mi. Ego eo intrò, ut, quæ 3 opus sunt, parentur: tu 4 fac ut dixi, si sapis.
Æs. 5 Quid hoc est negotî? hoc est 6 patrem esse, aut 7 hoc est 8 filium esse?
Si frater aut 9 sodalis esset, 10 quî magis morem gereret?
11 Hic non amandus? hiccine non 12 gestandus in sinu est? 13 Hem! 75
14 Itaque 15 adeò magnam mihi 16 injecit suâ 17 commoditate 18 curam,
Ne fortè 19 imprudens faciam, quod 20 nolit: 21 sciens cavebo.
Sed celsò ire intrò, 22 ne moræ meis nuptiis egomet sim.

1 Quantò. 2 Morem gessuros, exaudituros. 3 Necessaria ad nuptias. 4 Tu comprecare Deos. 5 Quid hoc sibi vult, quod pater mihi facit? Admiratur Æschinus benignitatem patris, & pariter laudat. 6 Uti severitate patris? 7 Quod ego facio, ita familiariter agendo cum patre. 8 Uti timore filiali, quo solent angi filii, apud parentes de vitiis respondurî? 9 Convictor, pari familiaritate utens esset pater meus. *Sodales* enim propriè dicuntur, qui ejusdem sunt collegii, aut certè, qui rerum leviorum, jucundiorumque inter se sunt participes. 10 Quo modo, quâ ratione magis, indulgeret mihi, quam indulgeat? 11 Talis pater non est amore dignus? 12 Immodico favore amplectendus est? A φιλοστοργίᾳ matrum in liberos infantes, proverbium natum. 13 Interjectio admirantis, vel timentis offendere. 14 Hoc dicit Æschinus, sibi nunc imprimis curæ fore, ut pro tantis beneficiis & summâ indulgentia patri contra referat gratiam obsequio cultuque. 15 Valdè. 16 Incussit, intulit. 17 Bonitate an clementiâ. 18 Solicitudinem. 19 Per imprudentiam. 20 Sc. *me facere*. 21 Attendens providebo, ne quid faciam, quod nolit. 22 Ne ego ipse impediam nuptias meas?

ACTUS IV. SCENA VI.

DEMEA.

1 DEfessus sum 2 ambulando: 3 ut, Syre, te 4 cum tuâ
5 Monstratione 6 magnus perdat Jupiter!
7 Perpetravi 8 usque 9 omne oppidum ad portam, ad 10 lacum,
11 Quò non? neque 12 fabrica illic ulla erat, & neque 13 fratrem 14 homo
Vidisse se ajebat quisquã. Nunc verò 15 domi 16 Certũ obsidere est, 17 usq; donec 18 redierit.

1 Demea ambulando fatigatus, de Syro queritur, quod non apertè satis commonstraverit locum, ubi frater esset Mitio. 2 Dum quæro fratrem meum. Anhelans, solus hæc secum loquitur. 3 Utinam. Imprecantis est. 4 Particula ista, *cum*, indignationi exprimendæ servit: ut in Enn. *Hinc, quòd dignus es, cum donis tuis tam lepidis.* 5 Iniquissima sc. & falsissima. 6 Supremus. 7 Lento passu incessi, quia senex. *Reptare* enim significat tarde incedere, seu lento passu ambulare, ut faciunt senes, amplius progredi non valentes: tardus enim incessus non perambulatio, sed perreptatio dici debet. Hoc igitur verbo exprimit senilem in gradiendo moram & imbecillitatem. Sic Horat. l. 2. Sat. 5. *Millia tum pransi tria* repsimus. 8 Continuè. 9 Totam urbem, sc. Athenas. 10 Quem mihi monstraverat Syrus. 11 In quem locum urbis non perreptavi? Q. d. Ubique fui, nullus est locus, quem non perscrutatus sum. 12 Officina fabri. Amandaran. n. Demeam Syrus ad fabricã, quæ nulla erat: sup. Sc. 2. huj. Act. 13 Mitionẽ. 14 Interrogatus à me. 15 In domo fratris. 16 Decrevi, constitutum est sedere, tanquam in aliquâ obsidione. 17 Continuè. 18 Frater Mitio.

ACTUS IV. SCENA VII.

MITIO, DEMEA.

MI. 1 IBo, 2 illis dicam nullam esse in 3 nobis 4 moram.

1 Demea de vitio virginis oblato & nuptiis resciscit: is fingitur jam tumultuari, sed postea placatur. 2 Soli Stratæ & filiæ ejus Pamphilæ. 3 Me & filio. 4 De nuptiis, id est, dicam nuptias jam debere fieri.

DE. Sed 1 eccum ipsum: te jam dudùm quæro, Mitio.

MI. 2 Quid nam? DE. fero alia flagitia 3 ad te ingentia

4 Boni illius adolescentis. MI. 5 ecce autem. DE. 6 nova,

7 Capitalia. MI. 8 ohe! 9 jam. DE. nescis 10 qui 11 vir siet. MI. scio. 5

DE. Ah stulte! tu de 12 psaltriâ me somnias 13 Agere: 14 hoc peccatum 15 in virginem est civem. MI. scio.

DE. 16 Eho! 17 scis, & 18 patere? MI. quidni patiar? DE. dic mihi,

Non 19 clamas? non 20 insanis? MI. 21 non: 22 malim quidem.

DE. Puer 23 natus est. MI. 24 Dii benè vortant. DE. 25 virgo nihil habet. 10

MI. 26 Audivi. DE. & ducenda 27 indotata 'st? MI. 28 scilicet.

* Fratrem Mitionem. 1 Cur quæsivisti me? 3 Tanquam ad auctorem. 4 Ironia. Q. d. pessimi, flagitiosissimi illius Æschini. 5 Ecce autem hominem querulum nostrum fratrem Demeam, rursus queri incipit. 6 Recentia, qualia nemo, hactenus audivit, sc. *fero flagitia*. 7 Propter quæ dignus sit capite puniri. 8 Interjectio fastidientis. 9 Satis dixisti; sufficit, desine nunc ista loqui. 10 Qualis. 11 Æschinus. 12 Quæ fuit rapta à lenone. 13 Loqui. 14 De quo jam loquor. 15 Contra virginem civem Atticam; ac propterea grave & capitale per leges. 16 Interjectio irascentis. 17 Illud sc. flagitium fecisse filium? 18 Toleras? 19 Indignaris? 20 Præ indignatione. 21 Sc. *clamo*. 22 Sc. illud flagitium non esse factum, sed quoniam quod factum est, infectum fieri nequit, æquo animo fero; in quam sententiam, hanc orationem persequitur v. 20. 23 Ex Pamphilâ. 24 Benè feliciterque eveniat. 25 Pamphila est pauper. 26 Nihil habere. 27 Sinè dote. 28 Certe est ducenda indotata. Adverbium affirmandi est.

DE.

DE. Quid nunc 1 futurum 'st? MI. 2 id 3 enim, 4 quod 1es ipsa fert:
5 Illinc 6 hùc 7 transferetur 8 virgo. DE. 9 ô Jupiter!
10 Isthoccine pacto oportet? MI. quid faciam amplius?
DE. 11 Quid facias? si non 12 ipsâ re tibi 13 itthuc 14 dolet, 15
15 Simulare certè est hominis. MI. 16 quin jam virginem
Despondi: 17 res composita est: 18 fiunt nuptiæ:
19 Dempsi metum omnem: 20 hæc magis sunt hominis. DE. cetèrùm
Placet tibi 21 :actum, Mitio? MI. 22 non, si queam
Mutare: *nunc, cum* non 23 queo, 24 æquo animo fero. 20

1 De hac re. 2 Futurum est. 3 Certè. 4 Quod fieri debet. 5 Ex ædibus Sostratæ matris. 6 In ædes meas. 7 Traducetur. 8 Pamphila, quæ etiam cum viro fuit. Virg. Ecl. 6. *An virgo infelix!* de Pasiphaë. Eadem ratione *puellam* vocat Gellius *virginem*, quæ recens peperit, l. 11, c. 19 Irascentis exclamatio. 10 An oportet fieri nuptias isto modo quem dicis, etiam sine dote? 11 Sc. *rogas?* 12 Ipso effectu, in veritate. 13 Factum filii, vel nuptias fieri indotatas. 14 Est tibi doloris. 15 Saltem spectat ad hominem probum, & decens est fingere dolorem ad contractionem filii. 16 Imò verò tanquam socer futurus filio meo Æschino petivi illam filiam. 17 Negotium de conjugio est transactum, confectum. 18 Parantur. 19 Quia factum est meâ voluntate. 20 Hæc (sc. ut nuptiæ fiant, cùm res sit composita) magis decent hominem, id est, viro digniora sunt, quæ dixisti, *simulare certè est hominis*. 21 Quòd virtavis virginem civem? 22 Placet mihi. 23 Possum mutare. 24 Patienter tolero, neque me ob id excruciandum duco. Nam *levius fit patientia, Quicquid corrigere est nefas.* Horat.

1 *Ita vita 'st hominum, 2 quasi, cùm ludas*
3 tesseris;
4 Si illud, quod maximè opus est, 5 jactu, non
cadit,
Illud, quod cecidit fortè, id arte ut corrigas
DE. 6 Correctior! 7 nempe tuâ arte viginti
minæ
Pro Psaltria periere: quæ, 8 quantum potest,
9 Aliquò abjicienda est; 10 si non pretio, at
gratiis. 26
MI. 11 Neque est, neque illam fanè 12 stu-
deo vendere.
DE. Quid igitur 13 facies? MI. domi erit.
DE. 14 pro Divûm fidem!
15 Meretrix, & 16 mater familias unà in
domo!
MI. Cur non? DE. 17 sanum te credis esse?
MI. equidem 18 arbitror. 30

1 Talis, ejusmodi. 2 Tanquam. 3 Talis. 4 Q.d. Ita est vita hominum, ut emendes id, quod accidit, consilio & industria, quasi cùm ludas tesseris, si jactu tesseræ illud, quod maxime opus est, non cadit, ita est ludus, sive necesse est, ut corrigas arte, quod forte accidit. 5 In ludo tesserarum. 6 Dicis corrigendum esse arte, quod accidit, qualis corrector tu es, & emendator illius, in quo est erratum. Q.d. Tu es insignis corrector. Hoc dicit Ironicè ridendo eum. 7 Certè tuo consilio & tuâ correctione ducenti coronati perditi sunt pro Psaltria: quia frustrà empto est, cum illo aliam ducat. 8 Quàm celerrime. 9 In aliquem locum detrudenda, ejicienda est. 10 Si non abjici ac possit revendi alicui, qui det pretium, quo constitit, saltem sine pretio aliquò abjicienda est. 11 Aliquo abjicienda. 12 Laboro, volo 13 Cum Psaltriâ, si neque vis abjicere, neque vendere. 14 Imploro opem Divorum! Tragica exclamatio propter indignitatem rei. 15 Psaltria. 16 Pamphila, uxor honesta, &c. *erit*. 17 Sanæ mentis. 18 Me esse sanum & præditum ratione.

DE.

DE.1 Ita me Dii ament, 2 ut video ego tuam ineptiam,
3 Facturum credo, ut habeas 4 quicum 5 cantites.
MI. 6 Cur non? DE. & nova 7 nupta 8 eadem hæc discet? MI. 9 scilicet.
DE. Tu inter 10 eas 11 restim ductans 12 saltabis. MI. 13 probè. DE. 14 probè?
MI. Er 15 tu nobiscum unà, si 16 opus sit.
DE. hei mihi! 35
Non te 17 hæc pudent? MI. 18 jam verò omitte, Demea,
Tuam isthanc iracundiam, atque ita, uti decet,

1 Jurantis & affirmantis est. Postquam apertis convitiis non potest ad iracundiam concitare, joco aggreditur. 2 Prout, quantum. 3 Habiturum te eam domi. 4 Cum quâ. 5 Frequenter canas amatoria cantica & meretricia, more juvenum, cùm jam sis senex. 6 Haberem aliquem, quicum canerem? 7 Pamphila. 8 Quæ fient à Psaltriâ: 9 Certe discet hæc eadem Adverbium affirmandi. 10 Novam nuptam sive nurum, & Psaltriam. 11 Tu qui in choreis præsultor & moderator eris, funem duces, quem alii, eodem fune apprehenso, te præeuntem sequentur. Ex eodem genere est illa Metaphora apud Cic. in Epist. *Familiam ducere*, pro principem esse & auctorem alicujus sectæ. *Restim ducere*, idem videtur esse quod χορδακα ἕλκειν Aristophani, id est, manibus nexis in orbem saltare. 12 Impudiabis, choreas duces. 13 Pulchre id faciam. 14 Sc. *ais*? 15 Sc. *saltabis*. 16 Aliquo saltatore. 17 Horum? pudet? Ubi *pudent* personale est verbum, à *pudeo*, es, habetque accusativum post se: ut *hoc pudet me*, id est, affert mihi pudorem. 18 Postquam & disputatum & lusum satis esset, vultu serio, sed comi, Mitio Demeam, ut tandem omissa iracundia, vultum animúsque tempori ac nuptiis filii convenientem caperet, exhortatur. Sed ille digresso Mitione, adhùc fingitur

1 Hi-

1 Hilarem ac 2 lubentem 3 fac te in 4 gnati nuptiis:
Ego 5 hos 6 conveniam, 7 pòst hûc redeo.
DE. ô Jupiter!
8 Hancine vitam! 9 hoscine mores! 10 hanc dementiam!
Uxor 11 sinè dote veniet: 12 intus Psaltria est:
13 Domus sumptuosa: 14 adolescens luxu perditus:

1 Hilarem. Dicitur enim, *hilarus, a, um*, & *hilaris, e*; ita ut sit secundæ & tertiæ declinationis. 2 Facilem & benevolum. 3 Exhibe, præbe. 4 Filii Æschini. 5 Filium, Sostratam & sponsam. 6 Alloquar. 7 Posteà. 8 An decet talem vitam agi vel duci. 9 Scil. *decet esse*! 10 Esse convenit, ut nesciant, quid sit faciendum! 11 Paupercula. 12 In domo Mitionis. 13 Familia, id est, homines de familia sunt multa consumentes, & immoderate sumptus facientes. 14 Æschinus ipse est corruptus libidine & lascivia.

1 Senex delirans : ipsa , 2 si 3 cupiât , 4 salus
5 Servare prorsùs non potest 6 hanc familiam .

1 Mitio est desipiens, & à recta lira , id est , à recto tramite recedens . *Lirare* enim dicuntur agricolæ , cùm crate dentata, vel tabula aratro annexa , quasi lirâ testudine operiunt semina . Primò autem terra aratur , quod dicunt proscindere : deinde secunda aratione excitatæ grandiores glebæ franguntur; quod vocant effringere : tertiâ aratione , jacto semine , boves *lirare* dicuntur , id est , cum tabulis & vomere simul, & satum frumentum operiunt in porcis , & sulcant in fossas , quò pluvia aqua dilabatur. Ab hac *lirâ* primò *deliratio* dicta est, cùm quis non rectè sulco tegendo semen inferebat. Deinde per Metaphoram ad insaniam hoc vocabulum translatum est: undè & *delira* , insani dicuntur ; & *delirare* , insanire. 2 Etiâsi Epiphonema Hyperbolicum est, quo summa desperatio notatur . 3 Servare. 4 Dea salutis quemadmodum *Concordia, Victoria, Pax*, &c. Undè *Salutaris porta* Romæ appellata est, ab hujus Deæ æde, quæ ei proxima fuit. Colebatur autem Salus à Romanis non aliter , ac à Græcis ὑγιεία: cujus ædes à C. Junio Bubulco Censore locata fuit. Nam eam Consul bello Samnitum vovit, mox idem Dictator eam dedicavit , & hæc à Fabio Pictore depicta esse creditur. Liv. l. 9. 1. decad. 5 Conservare incolumem. 6 Quæ est corruptissimis moribus.

ACTUS V. SCENA I.

SYRUS , DEMEA.

Sy. 1 AEpol , 2 Syrisce , te 3 curasti 4 molliter ,
5 Lautèque 6 munus administrasti tuum.

1 Exit probè potus Syrus multum exsultans , lautè se ac opipare cœnatum esse : hunc Demea ob temulentiam objurgat. 2 *Syriscum* se appellat diminutiva forma, blandiendi causa. 3 Tractasti te. 4 Delicatè. 5 Splendidè. 6 Officium , edendo quicquid esset lautum , & cyathos sorbillando.

1 Abi

1 Abi: Sed postquam intus sum omnium 2 rerum satur,
3 Prodeambulare 4 huc libitum est. De. illud 5 sis 6 vide
7 Exemplum disciplinæ. Sy. ecce autem hic, adest
8 Senex noster: quid fit? 9 quid tu es tristis? De. 10 oh scelus!
Sy. 11 Obe! 12 jam tu verba 13 fundis 14 hic, sapientiä?
De. 15 Tun'? si 16 meus esses. Sy. 17 Dis quidem esses, Demea,

1 *Abire* verbum vel sibi, vel alteri (ut ait Donatus) cum laude blandientis: nam sic dicunt, qui compotes sunt votorum omnium. Supra: *Laudo, Ctesipho, patrissas*: abi: *virum te judico*. 2 Ferculorum repletus, id est, satis edi & bibi. 3 Longius exspatiari, quasi *porrò*, id est longe, *deambulare*. Sic *producere, proferre, prodire*, eadem figurâ dicuntur. 4 Ante fores. 5 Si vis. 6 Consideret aliquis. 7 Syrum, quem quasi exemplum, eò quod senior jam sit, imitari debeant cæteri conservi. Per ἀντίφρασιν significat in totum jacere disciplinam. 8 Demea. 9 Apta est ebrio interrogatio. 10 O scelerate servе. 11 Interjectio ridentis. 12 Jam tu copiosè hic loqueris ac proferes sapientem orationem! Nè *verba fundere*, est copiosè loqui. Cic. *Antiparter ille Sidonius solitus est versus Hexametros, aliosque variis modis atque numeris fundere extempore*. 13 Al. *fundit*. 14 Apud servum ebrium. 15 Scelerate, ut ne hæc facias? 16 Se. *servus*, id est, si esses sub imperio meo, curarem ut esses exemplo omnibus. 17 Dives esses, & res tua familiaris bene administraretur & augeretur, si tuus essem servus. Ebrius multa de rei familiaris administratione per suam industriam promittit. Al. Dis pro Deo divitiarum: Dis, Ditis.

Ac tuam rem constabilisses. DE. 1 exemplum omnibus
Curarem ut esses. SY. 2 quamobrem? quid feci? DE. rogas? 10
In ipsâ 5 turba, atque in 6 peccato maximo,
7 Quod vis sedatum satis est, potasti 8 scelus,
9 Quasi re bene gestâ. SY. sanè 10 nollem hùc exitum.

1 Documentum omnibus aliis servis, ne inebriarentur. Et sic persequitur sermonem Demeæ, quem inceperat. 2 Velles in me statuere exemplum? 3 Turbatione. 4 Raptione Citharistriæ. 5 Quod peccatum nondum pacatum, compositum est. 6 Scelerate. 7 Quasi res bene se habuisset, nec fuisset crimen admissum, ut fuit. *Rem gerere* veteres dicebant proprie, cùm hostibus confligere, eosque fundere, insigneinque aliquam victoriam ex iis referre. Horat. Rem gerere, *& captos ostendere civibus hostes*, *Attingit solium Iovis*, *& cœlestia tentat*. 8 Vellem me non exivisse huc ad prodeambulandum; quoniam à Demea non objurgatus fuissem.

ACTUS V. SCENA II.

DROMO, SYRUS, DEMEA.

DR. 1 HEus, Syre, rogat te Ctesipho, ut 2 redeas. SY. 3 abi.
DE. Quid Ctesiphonem hic 4 narrat? Sy. nihil. DE. 5 eho, 6 carnifex,
Et Ctesipho 7 intus? Sy. 8 non est. DE. Cur 9 hic 10 nominat?

1 Vocantis est. Exitu parasiti cujusdam Ctesipho Demeæ proditur. Syrus Demeam ab ingressu avertere conatur: sed frustrà. 2 Ad se, undè ebrius venisti. *Arcanum demens detegit ebrietas*: quod versutus Syrus diu celârat, prodit Dromo ebrius. 3 Vade in malam rem, in malam crucem. Hoc modestè dicit Syrus intràse, indignatus quod nominasset Ctesiphonem coram patre per imprudentiam. 4 Nominat? 5 Indignantis. 6 Tortor, qui me excrucias, & mori me denique cogis tuâ improbitate. 7 In ædibus Mitionis apud Psaltriam? 8 Sc. *intus*. 9 Dromo. 10 Nominavit?

SY.

Sy. Est alius 1 quidam 2 parasitaster 3 parvulus,
4 Nostin'? De. jam 5 scibo. Sy. 6 quid agis? quò abis? De. 7 mitte me.
Sy. 8 Noli inquam. De. 9 non manum abstines, 10 mastigia?
An tibi jam mavis cerebrum 11 dispergi hîc? Sy. 12 abiit.
Ædepol 13 commissatorem haud sanè commodùm,
Præsertim Ctesiphoni: quid ego nunc agam?
Nisi, dum hæ 14 silescunt turbæ, interea in augulum
Aliquò abeam, atque 15 edormiscam hoc 16 villi: sic agam.

1 Hoc nomine Ctesipho. 2 Imitator parasitorum. 3 Per quod ostendit, τὸ *parasitaster* non esse Diminutivum, sed potius Imitativum. 4 Cognoscis-ne esse alium tali nomine? 5 Sciam, sit ne intus, nec ne. 6 Dehortantis. 7 Dimitte me. Impediebat enim eum, ne iret. 8 Scilicet *intrare*. 9 Non amoves manum à me impediendo? 10 Improbe serve, verbero, ut qui dignus sis verberibus. *Mastigia* enim est servus, qui aut flagris caditur, aut certe iisdem cædi dignus est: à μάστιξ *flagrum*. 11 Ut diffunuam, frangam ictu hujus baculi, quem teneo. Al. *dispergam*. 12 Senex evasit mihi è manibus: & hoc dicit tristi vultu. 13 Convivam ingratum, importunum, scilicet *habebunt*. 14 Pacantur turbationes, quæ statim futuræ sunt. 15 Dormiendo, per somnum decoquam. 16 Vinulum, paululùm vini, quod bibi nimium. *Villum* enim Diminitivum est à *Vinum*.

ACTUS

ACTUS V. SCENA III.

MITIO, DEMEA.

Mi. 1 PArata â nobis 2 sunt, ita ut dixti, Sostrata.

3 Ubi vis: quis-nam 4 à me 5 pepulit tam graviter fores?

De. 6 Hei mihi? quid faciam? quid agam? quid clamem? aut querar?

7 O cœlum! ô terra! ô maria 8 Neptuni! Mi. 9 hem tibi.

Rescivit 10 omnem rem: 11 id nunc 12 clamat: scilicet, 5

13 Paratæ lites: 14 succurrendum est. De. 15 eccum 16 adest

17 Communis 18 corruptela nostrûm liberûm.

1 Quæ scilicet requirantur ad nuptias. Cognito Ctesiphonis amore, Demea exclamat, & Mitionem objurgat, ut liberorum corruptelam: per quem placatur tandem & Æschino & Ctesiphoni. 2 Omnia. Sunt verba discedentis. 3 Quando volueris, sc. hûc venire cum filia tua. Aposiopesis audito pulsu ædium suarum. 4 E domo mea exiens. Vide suprà 4, 4, 25. 5 Pulsavit, percussit? 6 Præ dolore nimio exclamat. 7 Omnia accusat iracundus. Et hoc est, quod ait Horatius in Arte Poëticâ versu 93. *Interdum tamen & vocem Comœdia tollit, iratusque Chremes tumido delitigat ore.* 8 Quibus præest Neptunus, Saturni & Opis filius, cui in orbis totius divisione maris regnum obtigit. Dictus autem est *Neptunus* vel à *nando*, ut Ciceroni placet, vel (ut Varro existimat) à *nubendo*, quod mare terras *nubat*, id est, tegat. 9 Ecce tibi hominem, ô spectator. Suprà 4, 6. *Ecce autem*. 10 Totum negotium de emptione psaltriæ & amore Ctesiphonis. 11 Propter id. 12 Indignantur. 13 Jurgia erunt parata mihi. 14 In tempore, ut possim eum placare. 15 Ecce eum. 16 Mitio. 17 Qui tam suum, quam meum filium corrupit sua indulgentia. 18 Corruptio nostrorum liberorum.

Mi. Tandem reprime iracundiam, atque 1 ad te redi.

De. 2 Repressi, 3 redii, 4 mitto maledicta omnia:

5 Rem ipsam putemus: 6 dictum hoc inter nos fuit,

Ex te 7 adeò est 8 ortum, ne tu curares 9 meum,

Ne-ve 10 ego 11 tuum: 12 responde. Mi. 13 factum 'st, 14 non nego.

De. Cur nunc apud te 15 potat? cur recipis meum?

Cur emis amicam Mitio? nam 16 qui minùs

Mihi idem jus æquom 'st esse, quod mecum 'st tibi?

17 Quando ego 18 tuum non curo, ne cura 19 meum.

---

a Irati enim exierunt de potestate, id est, de consilio, de ratione, de mente. Undè P. Syrus: *Homo extra corpus est suum, cura iratscitur; Et iratus, cùm ad se redit, sibi tum irascitur.* 2 Compescui iracundiam. Quam subita mutatio? qui modò præ iracundia tantoperè exclamaverat, qui fratri contumelias dixerat, nunc ad unam ejus vocem, quâ iracundiam reprimere, atque ad se redire monebatur, mitescit. 3 Ad me, id est, placatus sum. 4 Omitto. 5 Rei ipsius inter nos pactæ computemus, sive expendamus rationes. 6 Nos ita convenimus. 7 Præterea. 8 Hoc pactum processit. 9 Filium Ctesiphonem. 10 Curarem. 11 Filium tuum Æschinum. 12 Mihi. 13 Quod dicis. Concessio est. 14 Ita esse factum. 15 Bibit in tuis ædibus filius meus, si non curas meum? 16 Quare non licet mihi eodem jure uti, quo tu uteris, cùm causa sit æqualis? Tu habes jus in meum filium, æquum est me habere tantum juris in tuum filium. 17 Quandoquidem, quoniam. 18 Filium Æschinum. 19 Filium Ctesiphonem.

Mi. Non æquum dicis, De. non? Mi. nam vetus 1 verbum hoc quidem 'st;
Communia esse amicorum inter se omnia.
De. 2 Facetè: nunc demùm 3 isthæc nata oratio est.
Mi. Auscultа paucis, nisi 4 molestum est, Demea:
Principio, si id te 5 mordet sumptum filii
Quem faciunt, quæso facito hoc tecum cogites:
Tu illos 6 duos olim 7 pro re tolerabas tua.
8 Quòd 9 satis putabas tua bona 10 ambobus fore,
Et me 11 tum uxorem credidisti 12 scilicet
Ducturum: eandem illam 13 rationem antiquam obtine:
14 Conserva, 15 quære, 16 parce: fac 17 quam plurimum
Illis 18 relinquas: 19 gloriam tu istam obtine:

1 Proverbium. 2 Lepidè quidem hoc nunc dixisti, sed tunc cum mecum pactum de filiis nostris curandis mihas, de hoc ne cogitaras quidem; mirum itaque, si tibi sic sapientia crescat in horas. 3 Istud proverbium exortum, excogitatum est, sc. *Communia esse amicorum inter se omnia*. 4 Si tibi placet. 5 Affligit, offendit. Sic Eun. 3,1. *Denique tu par pari refer to, quod eam remordeat.* 6 Filios tuos. 7 Secundùm facultates tuas alebas & sustentabas. Al. *tollebas*, sc. educabas. Nam veteres natos pueros humi deponebant; mox si educare statuerent, eosdem tollebant ab humo. 8 Quia. 9 Sufficientia. 10 Filiis tuis, Æschino & Crestphoni. 11 Cùm essent tui liberi. 12 Certè. 13 Considerationem illam, quam prius habebas, serva. 14 Omnia tua acquisita custodi. 15 Collige: acquire nova. 16 Omnibus utere modicè. 17 Honorum. 18 Ut relinquas post mortem tuam. 19 Laudem de ditandis filiis.

1 Mea

1 Mea, quæ 2 præter ſpem evenêre, 3 utantur ſine
4 De ſummâ nihil 5 decedat: quod 6 hinc 7 acceſſerit,
Id 8 de lucro putato eſſe 9 omne, hæc ſi voles
In animo 10 verè cogitare, Demea,
Et 11 mihi, & 12 tibi, 13 illis 14 dempſeris moleſtiam.
DE. 15 Mitto rem: conſuetudinem ipſorum.
MI. 16 mane:
17 Scio: 18 iſthùc ibam: 19 multa in homine, Demea,
20 Signa inſunt, ex quibus 21 conjectura facilè fit,
Duo cum 22 idem faciunt, ſæpè ut poſſis dicere,

1 Meis bonis. Archaſmus. 2 Nam cùm putares me uxorem ducturum, non exſpectabas à me bona pro filiis tuis. 3 Permitte ut hi filii tui utantur. 4 De patrimonio. 5 Dominetur. 6 Ex meis bonis. 7 Liberis tuis addetur ex bonis. 8 Pro lucro habeto: cum ante putares nihil eſſe acceſſurum illis. 9 Jam dicta de te, & de officio meo. 10 Recte expendere, conſiderare. 11 Quia non audiam illas querelas. 12 Quia ex crucias te illis cogitationibus. 13 Filiis tuis. 14 Demea. Enallage modi. 15 Omitto de pecunia, quam filii noſtri prodigunt, queri, fortunæ bona nihil moror: ſed loquor ſeu deſideo malam ipſorum converſationem ac depravatos mores. 16 Interrumpit Mitio ſermonem Demeæ, dicens: tace, noli pergere in eo, quod incepiſti dicere. 17 Intelligo, quid velis dicere. 18 Volebam iſtud dicere, quod te velle dicere intelligo. 19 Homini intelligenti facile eſt de vita & moribus adoleſcentium æſtimare animum ipſorum & ingenium: adeo etiam, cum duo idem facere videntur, dicat tamen peritus rerum æſtimator *hoc licet impunè*, &c. 20 Indicia. 21 Conjectatio futuræ probitatis. 22 Eandem actionem.

Hoc licet 1 impunè facere 2 huic, 3 illi non
4 licet:
Non quòd dissimilis 5 res sit, sed quòd 6
is, qui 7 facit:
8 Quæ ego 9 illis inesse 10 video: 11 ut con-
fidam fore, 40
12 Ita ut volumus. Video sapere, 13 intel-
ligere, 14 in loco
15 Vereri, 16 inter se amare: scire 17 est
liberum
Ingenium atque animum: quovis illos tu
die
18 Reducas. At 19 enim metuas, 20 ne ab
re sint tamen

1 Sinè punitione & reprehensione. 2 Alteri, qui sc. liberali ingenio prædituς est, nec facilè corrumpi potest. 3 Qui per naturæ improbitatem obsequio abutitur. 4 Sc. *facere hoc impune*. 5 Quæ sit ab eis. 6 Dissimili ingenio sit. 7 Ea. 8 Signa prædicta inhærentia homini, ex quibus mores futuri possunt conjectari. 9 Filiis tuis, sc. Æschino & Crosiphone. 10 Sentio. 11 Ut certissime credam vel sperem eos nostris votis in posterum suis probatis moribus respon-surοs. 12 Quales eos optamus. 13 Intelligentes esse filios, quid faciant in rem suam. Enumerat signa. 14 Ubi est opus & opportunum. 15 Timere, *αἰδεῖσθαι*. 16 Mutuo amore se prosequi. 17 Licet vel datur intelligere, id est, facilè ex iis, quæ in his duobus adolescentibus insunt, signis cognoscas, indolem eorum esse liberalem & honestam, ob quam nonnihil ipsis indulgere liceat. 18 Revocare possis in bonam vitæ viam illos filios, quandocunque libuerit tibi eos revocare: non enim in malis pertinaces sunt. 19 Certè possis metuere. Occupatio, quâ occurrit argumento, quod Demea objicere poterat, nempe interim perire rem familiarem, dum eis convivia & amores conceduntur. 20 Quòd negligentiores sint in patrimonio conservando, sed rem familiarem imminuant, eique minùs studeant: quia porant, amant & olent unguenta.

1 Omis-

1 Omissiores paulò: ô noster Demea, 45
2 Ad omnia alia 3 ætate sapimus 4 rectiùs:
Solum unum hoc 5 *vitium adfert senectus* 6 *hominibus*,
7 *Attentiores sumus ad rem omnes, quàm sat est*:
8 Quod illos sat ætas acuet. DE. 9 ne nimium modò.
Bonæ tuæ istæ nos 10 rationes, Mitio, 50
Et tuus iste animus æquus 11 subvertat. Mi. tace,
12 Non fiet: 13 mitte jam isthæc: 14 da te hodiè mihi:
15 Exporge frontem. DE. 16 scilicet, ita tempus fert:

1 Negligentes nimis. Sic. Heaut. 5, 2. *Ubi te animo vidi esse* omisso, &c. 2 Præterquam ad avaritiam. 3 Per ætatem nostram. Nam tempus multam & variam doctrinam parat. *Non omnia grandior ætas, Quæ fugiat. enus, habet: seris venit usus ab annis*. 4 Melius. 5 Avaritiæ. 6 Senio confectis. 7 Diligentiores & magis anxii ad divitias comparandas nos omnes senes sumus, quàm æquum est. 8 Ad quod, ad quam rem, scil. ut sint attentiores ad rem, id est, quod illos senectus docebit. 9 Vide modò, ne bonæ istæ tuæ rationes, & iste animus tuus æquus nimiùs nos subvertat. 10 Argumenta, quæ adduxisti pro excusatione. 11 Perdat penitus. Al. *subvertant*. 12 Tale quiddam. 13 Omitte jam ista, quæ tu times. 14 Accommoda te voluntati meæ hodiè, & morem geras mihi. 15 Explica frontem, quem contraxisti in rugas præ tristitia, id est, hilaris esto. *Frons* enim est tristitiæ, hilaritatis, clementiæ, severitatis indicium. Hinc *frons* accipitur pro animi nostri affectu, quam ex fronte perspicimus. Inde *frontem exporrigere*, vel *explicare* dicimus, cùm hilarescimus; *contrahere*, cùm tangimur, id est, ubi quid molestum est. *Frontem perfricare*, est pudorem deponere. 16 Certè, ut video, tempus nuptiarum filii postulat ita, ut scil. frontem exporrigam.

Faciendum 'ſt : ceterùm rus cras cum 1 filio
2 Cum primo lucu ibo 3 hinc . Mi. de nocte
4 cenſeo : 55
Hodiè modò hilarum 5 fac te . De. & iſtam
6 pſaltriam
7 Unà 8 illuc mecum 9 hinc abſtraham . Mi.
10 pugnaveris :
11 Eo pacto prorſum illi alligaris filium.
12 Modo facito, ut 13 illam 14 ſerves . De.
ego 15 illhuc videro : atque 59
16 Ibi 17 favillæ plena , fumi ac 18 pollinis
19 Coquendo 20 ſit 21 faxo , & 22 molendo:
23 præter hæc ,
24 Meridie ipſo , faciam , ut 25 ſtipulam
colligat :

1 Cteſiphone . 2 Cum primùm illuxerit . 3 Ex tuis ædibus. 4 Ut eas etiam noctu : dummodò hunc diem lætum tranſigamus. 5 Exhibe . 6 Cantatricem. 7 Cum filio . 8 Rus . 9 Ex hac urbe abducam invitam'. 10 Rem magnam feceris, viceris . 11 Eo modo, ſcilicet abducendo tecum Pſaltriam, alligabis omninò filium illi Pſaltriæ , id eſt, ſine Pſaltria eſſe non poterit . Alii *illi* exponant illic, ſcil. ruri. 12 Tantummodo. 13 Pſaltriam. 14 Né ſcilicet in urbem revertatur . 15 Curabo hoc ut illam ſervem . 16 Rure. 17 Scintillæ exſtinctæ & deſertæ ab igne : ſic dictæ, quid ignem rectum foveat. 18 Farinæ tenuis & minutæ , quæ volitat ex mola, cùm molitur : qua farinula molitores & piſtores ſunt toti obruti & candidati . 19 Quia perpetuò debet eſſe in culina . 20 Pſaltria. 21 Faciam . 22 Pinſendo, frangendo fruges molâ . 23 Quod debeat coquere & molere. 24 Quaſi in ipſo fervore & æſtu Solis : quo tempore Sol eſt vehementior. 25 Culmem ſegetum. *Stipula* enim eſt calamus frumenti , ut tritici , hordei, farris & ſimilium .

1 Tam excoctam reddam atque atram, quàm carbo 'st. Mi. placet.
Nunc mihi videre sapere; atque equidem filium,
2 Tum, etiam si nolit, 3 cogas, cum 4 illâ unà 5 cubet.
De. Derides? 6 fortunatus, qui isthoc 7 animo sies:
Eho sentio. Mi. ah! 8 pergis-ne? De. jam-jam 9 desino.
Mi. I ergo intrò, & 10 cui rei opus est, hilarem hunc 11 sumamus diem.

1 Tantum à Sole desiccatum atque nigram sive calore Solis exustam efficiam, quantum carbo est excoctus atque ater. Differt *carbo* à *prunâ*, quod *carbo* nominatur, cùm exstincta fuerit prunæ: *prunæ* autem dicitur, quamdiu illa ardet. Est autem hîc suppliciorum meditatio, quibus ulcisci statuimus eos, qui nos læserint: quod dolorem non parùm levat. 2 Cùm tam atram reddideris Psaltriam. 3 Cogere deberes. 4 Psaltriâ. 5 Scil. *ut*. 6 In hoc felix videris, quod miseriarum sensu careas: ego verò sentiam. 7 In ferendis malis. 8 In tuis jurgiis? 9 Irasci. 10 Cui rei licet sumere, sc. lætitiæ & gaudio nuptiali. 11 Impendamus, consumamus: unde & *sumptum* dicimus pecuniam, quæ consumenda est.

ACTUS V. SCENA IV.

DEMEA.

1 NUnquam ita 2 quisquam 3 benè subducta ratione ad 4 vitam fuit,

1 Nunquam ita quisquam tam prudenter vitam suam instituit. Demea cùm videat, non probari vulgò severitatem in liberos, diversam institutionis viam meditatur: atque ex duro & agresti studet fieri benignus. 2 Aliquis. 3 Considerata rectè vivendi via. Metaphora à calculatoribus. 4 Instituendam, id est, ad vivendum.

1 Quin 2 res, 3 ætas, 4 usus, semper aliquid 5 apportet 6 novi,
Aliquid 7 moneat? ut illa, quæ te scire credas, 8 nescias,
Et quæ tibi 9 putâris 10 prima, 11 in experiundo ut repudies.
12 Quod nunc 13 mihi evenit. Nam ego vitam 14 duram, 15 quam vixi 16 usque adhùc, 5
17 Propè jam excurso spatio, mitto: 18 id quamobrem? 19 re ipsâ reperi,
20 *Facilitate nihil esse homini melius, neque* 21 *clementiâ*: 22 id
Esse verum, 23 ex me, atque ex fratre cuivis facile est noscere.

1 Quod non. 2 Experientia. 3 Ætatis conditio, tempus. 4 Exercitatio in modo vivendi. 5 Adferat. 6 Quod prius erat ignotum. 7 Animos cognoscendi & proficiendi cupidos. 8 Intelligas te nescivisse antè. Undè P. Syrus: *Discipulis est prioris posterior dies*. 9 Antèa esse. 10 Præcipua, optima, priore loco ponenda. 11 In probando ea rejicias. Q. d. Nemo unquam tam exactè & prudenter vitam suam instituit, qui non usu & experientia factus prudentior, nonnihil suum vitæ institutum immutet & corrigat. 12 Nescire, quæ credebam me scire, & repudiare, quæ prima mihi putabam. 13 Qui sum senex; *vel*, qui bene subduxeram rationem ad vitam. 14 Laboriosam, asperam. 15 Vitam. 16 Hùc usque, hactenùs, in hunc præsentem diem. 17 Fere jam tractus cursu viæ meæ, id est, *in extrema fere senectute*, omitto, mitto. Metaphora est à cursoribus, qui in spatio currunt ad certas metas. 18 Si quis me interroget, quare faciam id, id est, omittam pristinam vivendi rationem? 19 Experientia ipsa deprehendi, sc. *respondebo*. 20 Bonitate, comitate. 21 Benignitate, irascentia, ut ita dicam. *Facilis est*, cujus ira citò placatur: *clemens*, qui non irascitur. 22 Facilitate nihil esse homini melius, neque clementiâ. 23 Ex consideratione mei, & fratris Mitionis.

1 Ille

1 Ille ſuam ſemper 2 egit vitam in 3 otio,
4 conviviis:
5 Clemens, 6 placidus, 7 nulli lædere os, 8
arridere omnibus:
9 Sibi vixit: ſibi 10 ſumptum fecit: omnes
bene 11 dicunt, amant.
12 Ego ille 13 agreſtis, 14 ſævus, 15 triſtis,
16 parcus, 17 truculentus, 18 tenax,
19 Duxi uxorem: 20 quam 21 ibi miſeriam
22 vidi! 23 nati filii,
Alia cura: 24 porrò autem, dum 25 ſtudeo
26 illis ut 27 quam plurimùm
Facerem, 28 contrivit 29 quærendo vitam,
atque ætatem meam:

1 Frater meus Mitio. 2 Traduxit, tranſegit. 3 Tranquillitate ac pace, abſque ſollicitudine, id eſt, ſemper ſui animo læto & hilari. 4 Sodalitatibus. 5 Manſuetus egi vitam. 6 Pacificus. 7 Nullum præſentem offendere. Cùm enim aliquis præſens moleſtiâ ſermonis affi ctur, tunc *os*, id eſt, facies ſeu vultus offenditur ac lædi-tur: nam ſtatim os ejus rubore profundi cernimus. 8 Riſu ſuo omnibus benignitatem ſuam ſeu favorem oſtendere. 9 Suo more, ſuo arbitratu vixit frater. 10 Sumptuoſus fuit. 11 Loquuntur de eo. 12 Demea. 13 Inurbanus ſermone & incultus. 14 Crudelis. 15 Mœſtus, ſeverus. 16 ſumptibus faciendis. 17 Terribilis ipſo aſpectu. *Triſtis* enim dicitur animo, *truculentus* vultu. 18 Nimis tenens ea, quæ largiri deberem & mihi & aliis. 19 Cùm frater cælebs vixerit. 20 Quantam. 21 In conjugio. 22 Senſi, expertus ſum. 23 Nam nati ſunt mihi duo filii, Cteſipho & Æſchinus, qui ſunt mihi alia ſollicitudo, præter uxorem, cujus cura marito præcipua eſt. 24 Poſt omnes illas moleſtias. 25 Laboro operando. 26 Filiis meis. 27 Sc. *bonorum*, id eſt, quamplurimas divitias accumularem, relinquerem. 28 Conſumpſi. 29 Acquirendo illis divitias.

Nunc, 1 exactâ ætate, hoc 2 fructi pro 3 labore ab 4 iis 5 fero,
6 Odium: 7 ille alter sine labore 8 patria potitur commoda:
9 Illum amant: me fugiant: 10 illi 11 credunt 12 consilia omnia:
Illum diligunt: apud illum sunt 13 ambo: ego 14 desertus sum:
15 Illum, ut vivat, optant: meam autem mortem exspectant 16 scilicet. 20
Ita 17 eos, meo labore 18 eductos maximo, 19 hic 20 fecit suos.
21 Paulo sumptu: miseriam omnem ego 22 capio, 23 hic potitur gaudia.
24 Age, age, nunc experiamur porrò 25 contrà hæc, & quid ego possiem

1 Decurso spatio, ætate mea finita. 2 Pro *fructus*, id est, hunc fructum. Arch. ïsmus. 3 Meo. 4 Filiis meis. 5 Reporto, aufero. 6 Sc. odium: quia me odio prosequuntur. 7 Frater meus Mitio. 8 Patris commodis fruitur, id est, fructibus seu delectationibus, quibus frui solent felices patres in suis liberis. Arch ïsmus. 9 Filii mei amant Mitionem. Enumerat autem illa commoda, quibus potitus Mitio. 10 Mitioni. 11 Committunt. 12 Arcana, decreta, deliberationes suas. 13 Æschinus & Ctesipho. 14 Derelictus ab illis, tamquam contemptui habitus. 15 Precantur illi sc. Mitioni longiorem vitam. Modus dicendi veterum est. 16 Scire licet, id est, ut appareat. 17 Filios meos. 18 Ac parvulo educatos, nutritos. 19 Frater Mitio. 20 Ut habeant illum pro patre. 21 Parva impensa. 22 Ex liberis. 23 Frater Mitio fruitur gaudiis, ex benevolentia filiorum procedentibus. 24 Adhortatur Demea se ipsum ad imitandum mores fratris benignos. 25 Vicissim, contra illam vitam, quam vixi.

1 Blandè dicere, aut 2 benignè facere, 3 quando 4 eo 5 provocat.
6 Ego quoque à 7 meis me amari & 8 magnipendi postulo 25
Si 9 id 10 fit dando atque obsequendo, non 11 posteriores 12 feram:
13 Deerit: id meâ minimè 14 refert, qui sum natu maximus.

1 Leniter, amabiliter. 2 Mansuetè, id est, ut sim munificus erga liberos. 3 Quandoquidem. 4 Ad hoc experiendum, scilicet quid ego possim blandè dicere, aut benigne facere. 5 Incitat me frater. 6 Qui sustinui tantos labores. Confer Plauti Asinariam 1,1. *Omnes parentes*, &c. 7 Filiis. 8 Magni æstimari. 9 Ut amer & magni pendar. 10 Efficitur largiendo illis ac morem gerendo, indulgendo. 11 Sc. *partes*. Est enim Metaphora sumpta à partibus histrionum in fabula; inter quos *primas agunt*, qui maximam fabulæ partem sustinent: *secundas ac tertias*, qui illis sunt inferiores. 12 Non vincar à Mitione dando atque obsequendo, sed in ea re primus ero, non posterioris munere fungens. 13 Si deerit mihi facultas & potestas, vel nō satis erit mihi, quia res mea diminuetur nimiùm dando & obsequendo. 14 An mihi multæ sint opes an paucæ, eò quòd sim natu maximus, adeòque vitæ meæ spatiū prope decursū sit, atque ita paucissimis egeam sed juniores maneat, quæ metuenda sit, egestas.

ACTUS V. SCENA V.

DEMEA, SYRUS.

Sy. 1 HEus Demea, rogat 2 frater, ne abeas longiùs.

De. 3 Quis homo? 4 ô Syre noster, salve: quid fit? quid agitur?

1 Blandientis vox. Demea Syro præter naturam adulatur, & contra ingenium suum blandus esse conatur. 2 Sc. tuus Mitio. 3 Sc. *est, qui me vocat?* Respicientis vox est. 4 Cic. 2 de Orat. *Quia neque naturâ, neque arte lepidi sunt, prudenter tacent: aut non loquuntur, nisi necessarió. Alioqui dum faceti esse studeant, inepti, ridiculi aut etiam molesti fiunt.*

Sy. 1 Rectè, De. 2 optimè 'st: 3 jam nunc hæc 4 tria primum addidi
5 Præter naturam, 6 ô noster! quid fit? quid agitur?
7 Servum haud illiberalem præbes te, & tibi 5
Lubens benè faxim. Sy. 8 gratiam habeo. De. atqui, Syre,
9 Hoc 10 verum 'st, & ipsâ re 11 experiere 12 propediem.

1 Scilicet *agitur*. 2 Audio hæc libenter. 3 Hoc subniisse & apud se dicit. 4 Vocabula, verba, quæ sequuntur. 5 Contra consuetudinem meam: nam semper antehac fui severus. 6 Hæc sunt tria illa verba, quæ dixit Demea præter naturam: 8 *noster*, est primum verbum: *quid fit*, est secundum: *quid agitur* tertium. Min. êis. 7 Servum haud improbum, minimè malum, sed æquum, justum ac bonum re præstas atque exhibes, & tibi benefaciam bono animo. 8 Pro illo tuo officio, quod ita me commendas: & pollicéris mihi operam tuam. *Habere gratiam*: sit animo: *Agere gratias*, fit verbis. 9 Quod jam dixi, fore me benefacturum esse tibi. 10 Factum erit, ne itaque existimes me dicere mendacium. 11 Me officiosum esse. 12 Citò, τάχεως, brevi tempore: quasi jam propè sit dies.

ACTUS V. SCENA VI.

GETA, DEMEA.

Ge. 1 HEra, ego hinc ad 2 hoc 3 provisam, 4 quàm mox virginem

1 Petgit Demea adulando comis videri, dicens: ô Domina mea Sostrata, mater puellæ nupturæ, &c. 2 Mitionem & Æschinum. 3 Procedo, eo ad videndum. Hîc Geta in foribus stans, intus existentem heram alloquitur. 4 Quàm citò, quàm statim, id est, quando virginem accersituri sint, ut &c. nuptiæ fiant. Sic Eun. 4. 7. THR. *Sed eccam Thaidem ipsam video, quàm mox ibimus*, &c.

Ar-

Arceſſant: ſed eccum Demeam: 1 ſalvus ſies
DE. 2 Oh! 3 quî vocare? GE. 4 Geta. DE. Geta, 5 hominem maximi
Pretii te eſſe hodiè judicavi animo meo:
Nam is 6 mihi profectò eſt ſervus 7 ſpectatus ſatis, 5
8 Cui dominus curæ 'ſt, ita uti 9 tibi ſenſi, Geta:
Et tibi 10 ob eam rem, ſi quid uſus, 11 venerit,
Lubens benè 12 faxim: 13 meditor eſſe affabilis,
Et benè 14 procedit. GE. bonus es, 15 cùm hæc exiſtimas.
DE. 16 Paulatim 17 plebem 18 primulùm facio 19 meam. 10

1 Salve. 2 Hac interjectione utimur, ubi ex intervallo notos videmus. 3 Quomodo, quo nomine. 4 Sc. *vocer*. 5 Hodie judicavi ſecundum animi mei ſententiam te eſſe hominem plurimi æſtimandum. Ridicula moroſitatis fuga, & affabilitatis; ubi dominus ſervulo, grandior minori blanditur. Sed, *Dum vitant ſtulti vitia, in contraria currunt*. Horat. 6 Quantum ad judicium meum pertinet. 7 Fidelis, probatus, δοκιμασθείς. 8 Servo, i.e. qui diligẽter agit ſẽ domini, ſive præſente, ſive abſente eo. 9 Sc. dominum *ſuum eſſe curæ*. 10 Propter eam cauſam, quia es fidelis & ſpectatus ſervus. 11 Acciderit, in quo poſſim tibi prodeſſe. 12 Faciam. 13 Conor, ſtudeo eſſe ſermone ſuavis & benignus, quaſi facilis, quem poſſit unuſquiſque *affari*, id eſt, alloqui. Hæc ad ſpectatores converſus dicit. 14 Succedit ipſa meditatio, ut quotidie efficiar magis amabilis. Sibi gratulatur ſuam morum humanitatem. 15 Quoniam hæc, quæ, de me dixiſti, judicas, ὑπολαμβάνεις. 16 Senſum Et hæc ad ſpectatores. 17 Servos Q. d. A ſervis & plebe initium ſumo: mox ab his rudimentis & experimentis ad dominos aſcendam. 18 Nunc primum, vel imprimis, τὰ πρῶτον. 19 Mihi faventem. Nam plebs manſuetis favere ſolet, & auſteris adverſari.

ACTUS

ACTUS V. SCENA VII.

ÆSCHINUS, DEMEA, SYRUS, GETA.

Æs. 1 OCcîdunt me equidem, dum ni-
mis 2 sanctas nuptias
Student 3 facere, in 4 apparando 5 consu-
munt 6 diem.
De. Quid agitur, Æschine? Æs. 7 hem! pa-
ter mi, tu 8 hîc 9 eras?
De. 10 Tuus hercle 11 verò & 12 animo,
& 13 naturâ pater,
14 Qui te plus quàm oculos hosce: sed cur
non domum
Uxorem arcessis? Æs. 15 cupio: verùm 16
hoc mihi moræ 'st,
17 Tibicina, & 18 Hymenæum qui canat.
De. 19 eho,

1 Summa molestia affligunt me, nimis cruciant certè hi, scilicet Mitio & pater Demea. 2 Magnificas, splendidè ac religiosâ pompâ apparatas, in quibus nihil cæremoniarum negligitur. 3 Celebrare. 4 Præparandis nuptiis cum magno apparatu. 5 Conterunt, traducunt. 6 Integrum, vel solum. 7 Interjectio deprehensi & insperantis alterius adventum. 8 Cùm prædicta loquerer apud me. 9 Aderas? 10 Scilicet *ego sum*. 11 Certe, sanè. Affirmantis est. 12 Affectione paternâ. 13 Generatione, quod non est in Mitione. 14 Scilicet *amo*. Sic supra 4, 5. *Di me, pater, omnes oderint, ni magis te quàm oculos nunc amo meos*. 15 Scilicet *accersere domum uxorem*. 16 Hoc me impedit. 17 Mulier tibia canere solita in nuptiis. 18 Ille Musicus, qui canat Carmen nuptiale, Epithalamium, hymnum virginalium nuptiarum. Hymenæus Liberi & Veneris filius fuit, Deus nuptiarum præses, qui primus certas nuptias instituisse dicitur: ideò per laudem cantatur in virginalibus nuptiis ob hujusmodi meritum. 19 Interjectio movens seu captans attentionem.

1 Vin' tu 2 huic ſeni 3 auſcultare? Æs. 4 quid? De. 5 miſſa hæc face.
6 Hymenæum, 7 turbas, 8 lampadas, 9 tibicinas:
Atque hanc 10 in horto 11 maceriam jube 12 dirui,
13 Quantum poteſt, 14 hac transfer, 15 unam fac domum:
16 Transduce & 17 matrem, & 18 familiam omnem 19 ad nos. Æs. 20 placet,
Pater, 21 lepidiſſime. De. 22 euge, jam 23 lepidus 24 vocor.
25 Fratri ædes ſient perviæ: 26 turbam domum
Adducet, & ſumptum 27 admittet: 28 multa: quid 29 meâ?

1 Vis-ne? 2 Mihi Demeæ, qui ſum ſenex. 3 Obedire? 4 In quo vis me auſcultare tibi? 5 Omitte illam pompam, de quâ dicam. 6 Hymnum nuptialem qui canat. 7 Multitudinem convivarum. 8 Lucernas, faces nupciales, ſeu tædas quinque enim faces à pueris novæ nuptæ, dum domum deducetur, præferebantur. 9 Mulieres tibia canendi peritas. 10 Sitantem in horto olitorio, ubi naſcuntur herbæ, quibus veſcimur. 11 Hunc parietem conſtantem ex lapidibus ſinè calce. 12 Dejici. 13 Quam celerrimè fieri poteſt. 14 Sc. *viâ* id eſt, per hanc maceriam traduc ad nos ſponſam tuâ. 15 Diruendo muros, intâr ſecantes domos veſtras, efficè ut ſit æquâ una domus, ita ut eatur de domo in domū, ac ſi eſſet una domus. 16 Traduc, tranſporta. 17 Soſtratam. 18 Omnes ſervos. 19 Ad ades noſtras. 20 Quod dicis, vel ſuades. 21 Suaviſſimè. 22 Interjectio gaudentis. 23 Suavis ſermone & jucundus. 24 A filio meo. Hæc autem dicit non Æſchino, ſed vel apud ſe, vel Syro ſervo, irridens adoleſcentis animum. 25 Domus fiet fratri tranſitu facilis, deſtructa ſc. maceria. 26 Æſchinus ducet multitudinem fœminarum in domum. 27 Adjunget, id eſt, faciet multos ſumptus, & longè majores ſolito. 28 Alia fient incommoda. 29 Sc. *intereſt, refert?* Nam hæc omnia fient ſumptu ejus.

Ego 1 lepidus 2 ineo gratiam : jube nunc jam
Dinumeret 3 illi 4 Babylo * 5 viginti minas.
Syre, ceſſas 6 ire, ac 7 facere ? Sy. quid 8 ego ? De. 9 dirue :
10 Tu, 11 illas, abi, & 12 traduce. Ge. Dii tibi, Demea,
13 Benè faxint, cùm te 14 video 15 noſtræ familiæ 20
Tam ex animo 16 factum velle. De. 17 dignos arbitror.

1 Suavis pater. 2 Amicus mihi comparo, habent mihi gratiam. Nam *inter gratiam alicujus*, eſt conciliare ſibi alicujus amicitiam. 3 Æſchino. 4 Hæc verba fuerunt Mitionis (odiosè nunc à Demeâ, ei velut inſultante, repetita) quibus ille aliquando, in ſumptum nimis facilis, à fœneratore, (cui Babylo nomẽ fuerit,) viginti minas Æſchino annumerari juſſerat. Id ergo dicit Demea, hoc verbo de hinc ſæpiùs opes fore, ubi traducta hac omni familia, damno non levi auctus Mitio, graves admiſerit ſumptus. Q. d. Mitio viginti minis ad fidicinæ emptionem datis, gratiam Æſchini & Cteſiphonis ſibi comparavit : ego autem hac meâ comitate illos ad me retraxi : periit ergo ipſi ſuus ſumptus, ego enim jam lepidus vocor, ego lepidus ineo gratiam : atque hinc inſultatio : Dinumeret nunc illi Babylo viginti minas * Quidam legunt ab illo. 5 Ducentos coronatos. 6 Ad diruendam maceriam. 7 Quod juſſi, ſcilicet diruere maceriam? 8 Scilicet *facerem* ? 9 Dijice maceriam. 10 Geta. 11 Matrem & familiam omnem. 12 Transfer ad nos. 13 Benefaciant. 14 Intelligo. 15 Soſtratæ; & filiæ ejus, & cæteris de familia. 16 Benè cupere, commodis ejus ſtudere. 17 Vos omnes eſſe dignos, quibus talia fiant, ſcilicet ut maceria dirua-tur, & familia ad nos tra-ducatur.

1 Quid 2 tu ais? Æs. 3 sic opinor. De. multo
4 rectius est,
Quàm illam 5 puerperam nunc duci 6 huc per
7 viam
8 Ægrotam. Æs. nihil enim vidi 9 melius,
mi pater.
De. 10 Sic soleo: sed eccum, Mitio egredi-
tur foras. 25

1 Q d. Nonne illa familia est digna, cui tali modo consulatur? 2 Æschine. 3 Esse dignos, quibus hæc contingant beneficia. 4 Melius est, sc. maceriam dirui, & illac traduci uxorem. 5 Non multò antè partu liberatam. 6 Ad nos. 7 Plateam. 8 Propter partum. 9 Hoc tuo judicio. 10 Sc. *suadere bene*. Formulâ applaudendi sibi, ut suprà aliquoties; nec sine *significatione* tamen, quasi verò ædes suas in filiorum gratiam diruere sit solitus.

ACTUS V. SCENA VIII.

MITIO, DEMEA, ÆSCHINUS.

Mi. 1 Jubet 2 frater? ubi is 3 est? tu jubes
4 hoc, Demea?
De. Ego 5 verò 6 jubeo, & in 7 hac
re, & 8 aliis omnibus
9 Quam maximè unam facere nos 10 hanc
familiam,

1 Maceriam dirui in horto? Videtur Mitio interdixisse servis, ne maceriam diruerent, & quæsivisse, quisnam iis autor esset illius diruendæ, respondisse servos, *Jubet hoc frater tuus*. Mitioni suadetur in hac Scenâ, ut uxorem ducat Sostratam: ac vix tandem persuaderur, & Demea præter naturam facilis esse videtur. 2 Demea. 3 Ut interrogem, an verum sit. 4 Maceriam dirui? 5 Certè. 6 Volo, cupio diruatur macerla. 7 Diruptione maceriæ & Sc. *rebus*. 9 Quantum fieri potest. 10 Sostratæ & filiæ.

1 Co-

1 Colere, adjuvare, 2 adjungere. Æs. 3 ita quæso, pater.
Mi. 4 Haud aliter censeo. De. imò herclè ita 5 nobis 6 decet.
7 Primùm 8 hujus 9 uxoris est mater. Mi. 10 quid posteà?
De. Proba & modesta. Mi. ita ajunt. De. 11 natu grandior.
Mi. 12 Scio. De. parere jam diu 13 hæc 14 per annos non potest:
Nec, qui eam 15 respiciat, 16 quisquam 'st: 17 sola est. Mi, quam 18 hîc rem agit?
De. 19 Hanc te æquum 'st ducere, 20 & te operam, ut fiat, dare.
Mi. 21 Me ducere autem! De. 22 te. Mi. me? De. te, inquam. Mi. 23 ineptis. De. 24 si tu sis homo,

1 Amare, honorare. Sic suprà: *Et nos* colui *maximè.* 2 Per affinitatem conjungere ac devincire. 3 Ut fiat, id est, ut sit una familia. 4 Ego etiam subscribo vestræ sententiæ. 5 Pro nos, ἡμῖν πρέπει. Græcismus. Suprà 3, 5. *ut vobis decet.* 6 Facetè; ut fiat una familia. 7 Primò hujus uxor habet matrem. Vel sic: *Ego jubeo nos unam facere nunc familiam,* &c. *primùm quòd hujus uxoris est mater proba & modesta.* 8 Æschini. 9 Pamphilæ. 10 In quem finem dicis ista, quid ex eo vis concludere? 11 Annosa est mater uxoris hujus. 12 Esse natu grandiorem. 13 Sostrata. 14 Propter ætatem. 15 Adjuvet, tueatur quia est anus. 16 Sc. *bono.* 17 Deserta. 18 Demea. 19 Sostratam. 20 Et oportet te, Æschine, laborare, ut pater tuus adoptivus ducat eam uxorem. 21 Sc. *æquum est?* Repudiantis vox. 22 Sc. *æquum est.* 23 Ineptè loqueris. 24 Si, Æschine, hominis virtus in te sit, si te dignum facere studeas, efficies & persuadere juvabis, ut hinc faciat. Æschinum enim alloquitur.

1 Hic faciat. Æs. 2 mi pater. Mi. quid? tu autem 3 huic, asiue, 4 auscultas? De. nihil 5 agis:
Fieri aliter non potest. Mi. 6 deliras. Æs. sine te 7 exorem, mi pater.
Mi. Insanis? 8 aufer. De. 9 age, 10 da veniam filio. Mi. satin' 11 sanus es?
Ego novus 12 maritus anno 13 demùm quinto & sexagesimo 15
Fiam, atque 14 anum decrepitam ducam? 15 id ne estis auctores mihi?
Æs. 16 Face: 17 promisi ego 18 illis. Mi. 19 promisti autem? 20 de te largitor puer.
De. 21 Age, 22 quid? si 23 quid te majus oret? Mi. quasi 24 hoc non sit maximum.

1 Mitio duceret Sostratam, socrum tuam, uxorem. 2 Blanditur ei. Q. d. obtempera peritis. 3 Demeæ, patri tuo naturali. 4 Obtemperas, aures præbes? 5 Proficis. 6 Desipis. 7 Ut vincam persuasione meâ, sc. ut uxorem ducas. 8 Sc. *te*, id est, abi: vel, *aufer*, sc. *manum*, orans enim patrem manu prensabat Æschinus. 9 Hortantis Adverbium. 10 Præsta illi hoc beneficium, concede quod petit, sine te exorari à filio. 11 Mentis compos? 12 Nuptus, sponsus. 13 Tandem. 14 Vetulam ultimæ senectutis capiam in uxorem? 15 An vos estis mihi suasores, id est, an suadetis mihi hoc, sc. ut ducam anum decrepitam? Eleganter autem dicitur: *Sum autor ut hoc facias*, id est, suadeo seu consulo tibi, ut hoc facias. 16 Duc eam uxorem. 17 Pollicitus sum anteà te facturum, & ducturum matrem uxorem. 19 Sostratæ, & Hegioni, & filiæ. 19 Promisisti illis id de me? Syncope. 20 Tu adhuc imprudens & pauca expertus, fac promissiones & largitiones tuas de tuo, & non de meo. 21 Corripientis hîc est. 22 Sc. *facerres*, vel *dicerres*? 23 Si filius Æschinus petat à te aliquid majus? 24 Ducere anum decrepitam.

DE. 1 Da veniam. Æs. 2 ne gravere. DE. fac, 3 promitte. Mi. 4 non omittis?
Æs. 5 Non, nisi te 6 exorem. Mi. 7 vis est hæc quidem. DE. age, 8 prolixè Mitio.
Mi. Etsi 9 hoc mihi 10 pravum, 11 ineptum, 12 absurdum, atque 13 alienum à 14 vita mea 21
Videtur; si vos tantoperè 15 isthuc vultis, fiat. Æs. 16 benè facis:
Meritò te amo. DE. 17 verùm? quid ego dicam? hoc cùm fit, quod volo.

1 Fac, concede, quod petit filius. 2 Ne tibi sit grave ac molestum id facere: *vel* ne te difficilem & inexorabilem præstes in hac re. Nam *gravem se præbet*, qui id facile non præstat in beneficio, quod potest. 3 Te ducturum nam uxorem. 4 Sc. *me*? Manu enim prensum tenebat Æschinus, ut supra dictum est. 5 Sc. *omittam*. 6 Orando à te impetrem, ut ducas uxorem. 7 Hæc efflagitatio certè est coacta impulsio. Hæc phrasis quam proverbialis fuisse videtur apud veteres, cum violentius tractarentur. Plaut. *Vis hæc quidem herclè est, & trahi & tradi simul.* & Benignè, largè, sc. *promitte*. Cic. Ep. 75. *Neque minùs ei* prolixe *de tua voluntate promisi*. *Prolixus ex pro* & *laxus* compositum est. 9 Ducere anum decrepitam. 10 Non rectum: quia sum homo senio confectus. 11 Stultum. 12 Inconveniens, indignum auditu. *Absurdum* enim dicitur, à quo, tanquam indigno quod audiatur, avertimus aures ut surdi. 13 Abhorrens. 14 Quam semper vixi cœlibem. 15. Ut ducam uxorem. 16 Quod ducas uxorem. 17 Verum quid ego amplius faciendum proponam? Quandoquidem omnia, quæ volui & proposui, facta sunt. Verba sunt Demeæ secum loquentis, & meditantis sibi novam comitatis laudem, Mitioni aliam exercendæ liberalitatis materiam: unde mox de Hegione in mentem venit.

1 Quid nunc quod reſtat? Hegio 2 his eſt cognatus proximus,
3 Affinis nobis, pauper: benè nos aliquid facere 4 illi decet.
Mi. 5 Quid facere? De. 6 agelli eſt hîc 7 ſub urbe 8 paullum, quod 9 locitas foras:
10 Huic 11 demus, 12 qui fruatur. Mi. paullùm 13 id autem? De. 14 ſi 15 multum ſiet,
Faciundum eſt: 16 pro patre huic eſt: bonus 17 eſt: 18 noſter eſt: 19 rectè datur.
20 Poſtremò nunc meum illud verbum facio: 21 quod tu Mitio
Benè & ſapienter dixti dudùm: *Vitium commune omnium 'ſt*,

1 Quid nunc reſtat faciendum, quod faciendum proponam? Reſtat Hegio ſc. 2 Soſtratæ & filiæ Pamphilæ uxori tui filii. 3 Propinquus propter nuptias; nam uxoris cognati marito affines ſunt. 4 Hegioni. 5 Benè nos illi decet? 6 Prædioli. 7 Suburbani. Plaut. *Eſt agri ſub urbe hic nobis, eum dabo dotem ſorori.* 8 Parum 9 Per uſum pretio concedis neſcio cui alieno & foris poſito. Locum autem poſuit pro perſona. 10 Hegioni pauperi. 11 Hunc agellum. 12 Ut, vel quo fruatur, id eſt, fructum ex eo percipiat, non ut proprietatem habeat. 13 Sc. *eſt*? 14 Etiamſi. 15 Agelli eſſet. 16 Hegio eſt Pamphilæ nurui noſtræ, Soſtratæ filiæ, loco patris, quantum ad affectionem. 17 Hegioni. 18 Nobis affinitate vel amicitiâ junctus. 19 Juſtè, meritò collocatur apud talem virum beneficum, cùm bonus ſit, & noſter. 20 Denique nunc libet uti illa adverſum te, uti mihi dudùm eam objeciſti: Undè mox velut inſultans Mitioni ſubjicit Demea, *Suo ſibi gladio hunc jugulo.* Al. *non*. Q d. Non volo id in me quadrare, ut dicar *ad rem in fenestra attentior.* Atque hactenus quidem Demea culpam hanc non ſatis à ſe amovet, cùm non de ſe largiatur, ſed ad largiendum tantummodò Mitionem adhortetur. Prius ergo placet magis. 21 Verbum.

1 *Quòd nimium ad rem in senectâ attenti sumus*: 2 hanc maculam nos decet
3 Effugere: 4 dictum est verè, & re ipsâ 5 fieri oportet.
Mi. 6 Qui ilthic? 7 dabitur, quandoquidem 8 hic vult. Æs. 9 mi pater.
De. Nunc tu mihi 10 germanus es pariter corpore & animo. Mi. gaudeo.
De. 11 Suo sibi hunc gladio jugulo. 35

1 Quòd plus æquo incumbentes & inhiantes pecuniæ congerendæ & rei familiari augendæ in senectute sumus. 2 Hanc labem sive ignominiam cupiditatis seu avaritiæ. 3 Vitiare: ut videamur nimis ad rem attenti esse: *Turpe est decori, cùm culpa redarguit ipsum.* 4 A te. 5 A te quoque. 6 Hoc, dicit scilicet; videns se victum propriis verbis. 7 Ille agellus dabitur Hegioni. Æschine. 8 Demea. 9 Sc. fac, quod suadet Demea, de fruendum Hegioni hunc agellum. Blandientis est dictum & applaudentis. 10 Frater uterinus. 11 Occido, neco fratrem Mitionem ense proprio sibi, id est, suis ipsum verbis convinco aliquem contra se locutum, & in verba, sibi noxia, erupisse, vel quando suis se verbis prodidit, recte *suo sibi se gladio jugulare* dicitur, ubi τὸ *sibi* redundat per Pleonasmum. Est autem Metaphora translata ab his, qui in pugna suis ipsorum telis aliquoties confodiuntur. Hannibal apud Livium, suis se artibus peri conqueritur.

ACTUS V. SCENA IX.

SYRUS, DEMEA, MITIO, ÆSCHINUS.

Sy. 1 FActum est, quod jussisti, Demea.

1 Macerla diruta est. Hortatu Demeæ Syrus cum uxore libertate donatur, & filiis amborbus optatæ uxores conceduntur. Causam etiam Mitioni refert Demea, cur tam repente mores mutaverit.

DE.

DE. 1 Frugi homo es: ego ædepol 2 hodiè 3
meâ quidem sententiâ
Judico, Syrum fieri esse æquum liberum. MI.
4 istum liberum?
Quod-nam ob 5 factum? DE. 6 multa. SY. ô
noster Demea, ædepol vir 7 bonus es:
Ego 8 istos 9 vobis 10 usque à pueris 11 cu-
ravi ambos sedulò, 5
12 Docui, monui, benè præcepi semper,
quæ potui, omnia.
DE. 13 Res apparet: & quidem 14 porrò hæc,
15 obsonare, 16 cum fide
Scortum adducere, apparare 17 de die con-
vivium:

1 Modestus. *Frugi* autem est omnis generis, & indeclinabile. 2 Ne differatur res. 3 Meo certè judicio, meâ opinione judico justum esse, Syrum servum hodie manumitti ac libertate donari. 4 Scilicet *fieri æquum judicas*? 5 Benè factum. Q. d. Quæ est causa manumissionis? Donatus: *jure, adscribi enim causas manumissionis, in jure formula est*. Ita suprà in Andr. 1, 1, 11, & 12. *feci ? servo ut esset libertus mihi, Propterea quòd serviebas liberaliter*. Unde & *pretium* v. seq. appellatur libertas; ob merita sc. persolutum. 6 Propter multa facta, multas causas. 7 Quia tam sollicitus es pro me. 8 Æschinum & Ctesiphonem. 9 numerat causas manumissionis. 9 In vestrum commodum. 10 Assidue ab inunte ætate, cum adhuc pueri essent. 11 Curæ habui ac custodivi. 12 Tanquam pædagogus. 13 Res ipsa loquitur, te fuisse tam diligentem pedagogum. Hoc dicit ridendo eum. 14 Hæc sequentia docuisti. 15 Providere de opsoniis, id est, de omnibus edulliis præter panem & vinum, opsonia coëmere. 16 Fideliter: *vel*, meretricem adducere, quæ fidibus canat. 17 Sc. medio, id est, interdiu. Turpe veteribus fuit de die convivium apparere: quod Horatius nominat *diem frangere*, aut *partem solido demere de die*.

1 Non

1 Non mediocris hominis hæc sunt officia.
Sy. 2 ô lepidum caput!
De. Postremò hodiè in Psaltria hac emenda
3 hic 4 adjutor fuit,
5 Hic curavit: 6 prodesse æquom 'st: 7 alii
8 meliores erunt:
Denique 9 hic volt 10 fieri. Mi. vin' 11 tu 12
hoc heri? Æs. cupio. Mi. 13 siquidem.
Tu vis, Syre, 14 eho 15 accede hùc ad me
liber esto. Sy. 16 benè facis
Omnibus gratiam habeo, & 17 seorsum tibi
18 prætereà, Demea,
De. 19 Gaudeo. Æs. & 20 ego. Sy. 21 credo: utinam hoc 22 perpetuum fiat gaudium, ut
Phrygiam uxorem meam unà mecum videam liberam. De. 23 optimam
Mulierem quidem. Sy. & 24 equidem nepoti tuo, 25 hujus filio,

1 Magni, id est, non quilibet hæc efficere potest, a singulari ingenio proveniunt. 2 O homo festive & jucunde: nam *caput*, præcipuam partem, ponit pro toto homine per Synecdochen. 3 Syrus. 4 Impulsor, auctor. 5 Al. *hæc*, id est, hanc rem sc. fidicinæ raptum. 6 Benefacere tali servo propter illa beneficia. 7 Servi: 8 Obsequentiores. Ironia. 9 Æschinus. 10 Ut libertate Syrus donetur. 11 Æschine. 12 Ut Syrus libertate donetur? 13 Quandoquidem. 14 Interjectio admonentis & attentionem concitantis. 15 Dominus enim caput, aut aliud membrum servi tenens, dicebat, *hunc hominem liberum esse volo.* 16 Quòd me manumittis. Gratiarum actio. 17 Separatim, particulariter, præcipue habeo gratiam. 18 Præter alios. 19 Te esse liberum factum. Gratulantis vox est. 20 Sc. *gaudeo.* 21 Quòd ambo gaudeatis meâ libertate. 22 Nusquam interruptum, solidũ, perfectum, qui nulla ægritudo comes intercedat. 23 Judico, cognovi eam esse mulierem admodum probam. 24 Equidem certè. 25 Æschini.

Ho-

Hodiè 1 primam mammam dedit 2 hæc. De. herclè verò 3 seriò,
Siquidem 4 primam dedit, haud dubium, quin 5 emitti æquum siet.
Æs. 6 Ob eam rem? De. ob 7 eam: postremo à me argentum, 8 quanti est, sumito.
Sy. Dii tibi, Demea, omnes semper omnia optata 9 adferant. 21
Mi. Syre, 10 processisti hodiè pulchrè. De. siquidem porrò, Mitio,
Tu 11 tuum officium facies, atque 12 huic 13 aliquid paullum 14 præ manu
Dederis 15 undè utatur: 16 reddet tibi citò.
Mi. 17 isthoc vilius.
Æs. 18 Frugi homo 19 est. Sy. 20 reddam herclè: da 21 modo. Æs. age pater. Mi. 22 pòst consulam. 25

1 Prima. 2 Uxor mea Phrygia. 3 Extra jocum. 4 Sc. *mammam*. 5 Eam extra servitutem mitti, manumitti, liberam fieri. 6 Quæ nullius est momenti? 7 Sc. *rem*. 8 Quanto pretio Phrygia empta est, vel æstimabitur. 9 Præsent. 10 Ad magnum bonum provectus es hodiè, omnia tibi feliciter successerunt, quod te & uxorem manumitti obtinuisti. 11 Petrocini sc. ut libertum non deferas, sed alias manumissum, ut Donatus rectè interpretatur. 12 Syro servo. 13 Pecuniæ. 14 In manum. In manibus, & in promptu. Plaut. *Reddidi patri omne argentum, quod fuit mihi præ manibus*. 15 Quo alatur, vivat, de quo usumfructum capiat. 16 Sortem & usuram. 17 Ille non reddet mihi etiam minus vel minoris valoris isiâ re viliſſimâ, quam tibi ostendo. Floccum enim aut aliud quippam tale ostendens Mitio, *isthuc vilius*, id est, nihil, redditurum dicit. Satis apparet ex responso Æschini, & mox ipsius firmantis fidem. 18 Parcus modestus. 19 Ille Syrus. 20 Pecuniam, quam præ manu dederis. 21 Tantummodò. 22 Postea deliberabo, quod ad eam rem attinet.

DE.

DE. 1 Faciet. Sy. ô 2 vir optume! Æs. ô pater mi 3 festiviſſime!

Mi. 4 Quid iſthuc? quæ res tam repentè 5 mores mutavit tuos?

Quod 6 proluvium? quæ iſthæc 7 ſubita eſt largitas? DE. 8 dicam tibi:

9 Ut id oſtenderem, quod te 10 iſti 11 facilem & 12 feſtivum putant,

Id non fieri 13 ex vera vita, neque adeò ex 14 æquo & bono,

Sed ex 15 aſſentando, 16 indulgendo, & 17 largiendo, Mitio.

Nunc 18 adeò ſi 19 ob eam rem vobis mea vita 20 inviſa eſt, Æſchine,

21 Quia non juſta injuſta prorſus omnia omninò obſequor:

1 Mitio facies, quod petitur, id eſt, pecuniam dabis. 2 Scil. Demea. 3 Jucundiſſime, lepidiſſime. 4 Sc. *rei eſt*? 5 Duriſſimos: quia anteà fuiſti durus, nunc factus es lenis. 6 Quæ eſt hæc promptitudo ad largiendum? Q. d. Unde iſta immoderata profuſio & liberalitas exiſtit? Al. *proluvium*, quod à *proluo*, i. e decoquo, derivatum eſt. 7 Repentina, inſperata, cùm priùs parcus eſſes. 8 Ingenuè fatebor, quare mutaverim mores. 9 Sc. *fe. ei*. Sic ènim Demea reſpondet fratri: Quod ex me quæris, quod proluvium iſtuc ſit, quæ hæc ſubita largitas mea dicam tibi: hoc feci, ut id oſtenderem, &c. 10 Filii mei. 11 Benignum. 12 Jucundum. 13 Ex vero vivendi modo, ex vera & laudabili naturæ ſuæ facilitate ex bonis motibus, quos recta ratio formar; verùm ex fallaci vita. 14 Vera æquitate. 15 Blanditiis, aſſentatione. 16 Indulgentia, plus æquo promittendo. 17 Ex nimia pecuniæ largitate: quæ vitia ſunt à vera virtute prorſus aliena. 18 Certè. 19 Quòd non poſſim aſſentari, indulgere & largiri. 20 Odioſa. 21 Quia obſequendo vobis non promitto ſive concedo prorſus iſta omnia, ſive juſta, ſive injuſta ſint, quæ promittit frater.

1 Missa facio, 2 effundite, emite, facite quod
vobis lubet.
3 Sed si id vultis potiùs, quæ vos propter
adolescentiam 35
Minùs videtis, magis impensè cupitis, con-
sulitis parùm,
Hæc reprehendere & corrigere me, obsecun-
dare in loco:
4 Ecce me, qui 5 id faciam vobis. Æs. 6 ti-
bi, pater, permittimus;
7 Plus scis, quid facto opus est: sed de 8 fra-
tre quid fiet? DE. 9 sino
Habeat: in isthac 10 finem faciat. Æs. 11 isthuc
recte: 12 plaudite. 40

1 Omitto omnia alia. Guyetus legit, *Missos facio*, sc. *vos à filii*, i. e. dimitto vos & vestro arbitratu vivere sino. 2 Consumite omnia 3 Ordo est: *Sed si vultis potius id*, sc. *me reprehendere, & corrigere*, id est, emendare, recta facere, *obsecundare*, id est, obsequi vobis, & indulgere, prospera facere, *in loco*, id est, ubi opportunum & commodum erit, *pro re natâ*, *hæc*, *quæ vos minus videtis*, id est, non animadvertitis, nõ intelligitis, *propter adolescentiam*, id est, propter juventutem, quæ est imbecillior, & quæ *cupitis magis impense*, id est, magis acriter seu vehementer, quàm æquum est, & quæ *primum consulitis*, id est, non satis prospicitis, cogitatis, quid postò futurum sit. 4 Habetis me in promptu & ante oculos. 5 Reprehendam corrigam & obsecundabo hæc omnia. Offert suam operam. 6 O pater, tuæ voluntati ac dispositioni relinquimus omnia. 7 Quàm nos, quia es homo senio confectus. Valet enim consilio senectus, pollet prudentiâ, excellit permultarum rerum usu & experientiâ. 8 Ctesiphone, id est, de nuptiis fratris, seu illius amore. 9 Permitto, ut habeat Psaltriâ uxorem. 10 Modum suo amori, & suæ libidini faciat in illa Psaltria, id est, vitam suam transigat cum ea, neque velit amare aliam, sed hac sola sit contentus. 11 Scæv. vel *dicitur*. 12 Congratulamini Poëtæ & actoribus cõplosione manuum.

PHORMIO
PUBLII TERENTII
Carthaginienſis Afri.

ACTA [2] LUDIS ROMANIS. L. POSTHUMIO ALBINO, ET L. CORNELIO MERULA. [3] ÆDILIBUS CURULIBUS. [4] EGERUNT L. AMBIVIUS TURPIO, L. ATTILIUS PRÆNESTINUS. [5] MODOS FECIT FLACCUS. [6] CLAUDII, TIBIIS IMPARIBUS. TOTA GRÆCA. [7] APOLLODORUS. [8] EPIDICAZOMENOS. [9] FACTA EST. [10] QUARTO, CN. FANNIO STRABONE, ET M. VALERIO MESSALA, CONSULIBUS. ANNO AB URBE CONDITA DXCIII. ANTE CHRISTUM NATUM CLIX.

a Exhibita, recitata. 2 Eo tempore, quo ludi Romani exhiberentur. Intelligit autem Megalenſes, qui in honorem magnæ matris Deorum fiebant. 3 Cùm eſſent Ædiles Curules, id eſt, quorum cura erat ædificiorum, tam ſacrorum, quàm profanorum ludorum, & earum rerum, quæ ad uſum Reip. ſpectabant. 4 Actores fuerunt. 5 Modulationes, cantica compoſuit, quæ tibiis exprimi aut cani ſolent. Omnia enim carmina quædam canebantur ad tibias, vel ad modum aliquem Muſicum. 6 Sc. *filius*. 7 Apollodori illius Comici. 8 Qui vindicet rem ſuam. 9 Acta, edita. 10 Scil. *fuit*.

FABULÆ INTERLOCUTORES.

ANTIPHO, *adolescens.*

CHREMES, *senex.*

CHRATINUS, *advocatus.*

CRITO, *advocatus.*

DAVUS, *servus.*

DEMIPHO, *senex.*

DORIO, *leno.*

GETA, *servus.*

HEGIO, *advocatus.*

NAUSISTRATA, *matrona.*

PHÆDRIA, *adolescens.*

PHORMIO, *parasitus.*

SOPHRONA, *nutrix.*

PERSONÆ MUTÆ.

DORCIO, *ancilla.*

PHANIUM, *adolescentula.*

STILPHO, *adolescens.*

PAMPHILA, *Uxor.*

PHORMIONIS

ARGUMENTUM,

C. SULPITIO APOLLINARI

AUCTORE.

1 CHremetis frater 2 aberat 3 peregrè Demipho,
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes 4 clam habebat 5 Lemni uxorem & 6 filiam,
7 Athenis aliam 8 conjugem, & amantem 9 unicè
10 Gnatum 11 fidicinam: 12 mater è Lemno advenit
Athenas: 13 moritur: 14 virgo sola (15 aberat Chremes)
16 Funus procurat: 17 ibi 18 eam visam 19 Antipho

1 Protasis est. 2 Ab urbe Athenis. 3 Longè profectus enim erat in Ciliciam. 4 Secreto, nesciente uxore Nausistratâ. 5 In Lemno, insula una ex Cycladibus, patria Vulcani. 6 Phanium ex alia uxore. 7 Scilicet *habebat*. 8 Uxorem. 9 Singulariter. 10 Filium, scilicet Phædriam, habebat ex illa uxore. 11 Citharistriam. 12 Phanii puellæ, quam duxit uxorem Antipho. 13 Mater moritur Athenis, absente marito Chremete. 14 Phanium. 15 In Lemno. 16 Exsequias matris mortuæ. Sic And. 1, 1. *Curabat una funus*. Cic. *Funus* curavit illi amplissimum. 17 In procuratione funeris, vel in pompa funebri. Epitasis hujus fabulæ. 18 Phanium. 19 Filius Demiphonis.

Cum amaret, 1 operâ 2 paraſiti uxorem accipit.
3 Pater, & Chremes 4 reverſi 5 fremere: dein 6 minas
Triginta 7 dant paraſito, ut 8 illam conjugem
Haberet 9 ipſe: 10 argento hoc 11 emitur 12 fidicina.
13 Uxorem retinet Antipho à 14 patruo agnitam.

1 Induſtria, auxilio. 2 Phormionis, qui aliorum menſas & cibaria ſequebatur. 3 Antiphonis, ſcilicet Demipho. 4 Ille ex Cilicia, hic ex Lemno. 5 Fremebant, id eſt, indignè ferebant. 6 Trecentos coronatos, qui faciunt 450. florenos. 7 Ipſi ſenes. 8 Puellam Phanium. 9 Paraſitus Phormio. 10 Triginta minis. 11 A Lenone. 12 Amata à Phædriâ. 13 Phanium. 14 Chremete. Catastrophe fabulæ.

ALIUD M. ANT. MURETI.

CHremes & Demipho fratres Athenienſes erant. Chremes Athenis uxorem divitem ac bene dotatam duxerat Nauſiſtratam, & ex ea ſuſceperat filium Phædriam. Habebat Nauſiſtrata, præter cæteras opes, optima prædia in Lemno. Eò igitur Chremes quotannis, ad ea locanda captandoſque fructus, commeabat. Dum illic reſidet, paupercula cujuſdam mulieris amore correptus, eam quoque ducit uxorem, & ex ea ſuſcepit filiam Phanium: ac ne res emanaret, commutato nomine, Stilphonem ſe Lemni vocari jubet. Detrahebat autem è fructibus prædiorum uxoris Athenienſis, quantum ſatis eſſet ad illam alteram una cum filia nutriendam; deinde Athenas reverſus, aut calamitatem, aut vilitatem, aut tale aliquid cauſabatur. Erat Demiphoni filius Antipho. Cum igitur Phanium quindecim jam haberet annos, conveniunt inter ſe Chremes & Demipho, ut Chremes quidem & Lemniam uxorem, & Phanium Athenas clanculum adduceret; Demipho vero Phanium

filio

filio suo uxorem daret: ejus rei causâ proficiscitur in Lemnum Chremes. Eodem tempore accidit, ut Demiphoni quoque iter esset in Ciliciam. Abeuntes, ambo Getæ (is Demiphonis servus erat) filios committunt suos. Profectis senibus, Phædria se statim citharistriæ cujusdam amore implicat. Sed hoc erat incommodi, quod qui à lenone emeret, quod daret, nihil habebat. Interea uxor Lemno, quæ, propter paupertatem viri, diutius fortè quàm solebat, morantis adventum exspectare non posset, conscensâ navi, Athenas unà cum filia & nutrice ipsius venit: quærunt Stilphonem frustrà. Athenis, qui quenquam eo nomine nosset, reperiebatur nemo: ibi mater (tanta eam ægritudo ceperat) morítur. Ei funus una cum nutrice procurantem Phanium cum adspexisset Antipho, subitò amore illius exarsit. Venit ad nutricem postridie, ut ejus sibi copiam faceret, obsectans, illa se, nisi puellam uxorem duceret, facturam negat. Illi, cum & quidvis facere cuperet, & patrem absentem vereretur, parasitus Phormio consilium dedit: Lex erat Athenis, ut orbas puellas, qui eis genere proximi essent, ducere; aut, si id nollent, dotem eis dare cogerentur: ego, inquit parasitus, simulabo, me patri virginis amicum fuisse, ideoque causam illius suscipere: vocabo te in judicium, tanquam illius cognatum, tecumque lege agam, ut eam ducas: tu ita te defendes, ut mihi facilem victoriam præbeas: ita condemnabere. Sic fiet, ut & tu potiaris tua, & patre reversus paratam excusationem habeas. Ita fiunt omnia, ut parasitus suaserat. Confectis jam nuptiis, eodem die ambo redeunt senes: turbari uterque: ille, quod filius indotatam uxorem, se absente, duxisset: hic, quod vereretur, ne, erepta sibi hac collocandæ filiæ occasione, tota res fieret palam. Eo ipse die, leno citharistriæ, quam Phædria amabat, dominus, nisi sibi pro ea triginta minæ darentur, venditurum se eam, minitabatur. Ad eas conficiendas hanc fallaciam Geta confingit: ait senibus, se cum Phormione collocutum: Phormionem vero, si sibi dotis triginta minæ darentur, paratum eam uxorem accipere, quam duxisset Antipho. Eam pecuniam Demipho à Chremete sumptam numerat Phormioni: is eam Phædria lenoni pro amica tradit. Cum hæc jam confecta essent, agnoscitur Phanium. Ibi vero senes gaudere, quod, quas nuptias ipsi facere moliebantur, eas ipsis absentibus

atque inſcientibus, factæ eſſent: ſed dolebant, ſibi periiſſe triginta minas. Eas dum à Phormione primo blanditiis, poſtea etiam per vim eripere conantur, Phormio, qui jam de duabus Chremetis uxoribus, deque tota re intellexerat, inclamat Nauſiſtratam, eique aperit omnia: illa cum aliquandiu de viro conqueſta eſſet, tandem placatur, filiique ipſius judicio omnia ſe permiſſuram pollicetur.

PROLOGUS.

POſtquam 1 Poeta 2 vetus 3 Poetam non poteſt
4 Retrahere ab ſtudio, & 5 transdere 6 hominem in 7 otium;
8 Maledictis 9 deterrere, 10 ne ſcribat, 11 parat:
12 Qui ita 13 dictitat, quas antehac 14 fecit 15 fabulas,
16 Tenui eſſe oratione, & 17 ſcripturâ levi,

1 Luſcius Lavinius, æmulus Terentii. 2 Qui jam diu eſt, ut *vinum vetus dicimus*; non qui jam diu fuit, ut Ennius. Don. 3 Terentium. 4 Cùm quadam violentia abſterrere, revocare ab exercitio ſcribendarum Comœdiarum; vel *à ſtudio*, ut ſuprà loquitur, *Muſico*. 5 Tradere, traducere, permovere. 6 Poëtam Terentium. 7 Vacationem ſtudii & ceſſationem laboris, id eſt, ut deſinat ſcribere. 8 Calumniis, convitiis, quæ poſtrema ſunt imperitorum tela. 9 Deflectere, dehortari. 10 Ut non componat Comœdias. 11 Poëta vetus ſtudet, conatur. 12 Poëta vetus Μιμητικῶς verba adverſarii ſive criminatoris refert, quibus Poëtam reprehendat. 13 Frequenter dicit. 14 Compoſuit Poëta noſter Terentius. 15 Comœdias. 16 Exili, humili, nullius ponderis, id eſt, ſoliditatem nullam eſſe in ſententiis. 17 Familiari ſtilo, id eſt, non eſſe compoſitam verbis gravibus & exquiſitis, ſed levibus & facilibus.

Quia

Quia 1 nuſquam 2 inſanum 3 ſcripſit adoleſcentulum
Cervam 4 videre 5 fugere, & 6 ſectari canes,
Et 7 eum 8 plorare, orare ut 9 ſubveniat ſibi.
Quòd ſi 10 intelligeret, cùm 11 ſtetit 12 olim novæ,
13 Actoris 14 operâ 15 magis ſtetiſſe, quàm 16 ſuâ: 10
17 Minùs multò audacter, quàm nunc 18 lædit, 19 læderet,
Et magis 20 placerent, quas feciſſet 21 fabulas.

1 In nullo loco Comœdiarum ſuarum. 2 Furibundum; quæ Tragœdiæ aptiora, quàm Comœdiæ. *Verſibus exponi Tragicis res Comica non vult*. 3 Scribendo effinxit Terentius. 4 Nempe per furorem. Inſani enim & furentes putant ſe videre, quod non vident, *οἴονται ἰδεῖν τὰ μὴ ὄντα*. Sic per quietem dicimus videre, quod ſomniantes non videmus, ſed videre nobis videmur. 5 In venatione. 6 Inſequi, urgere eam cervam. 7 Cervam. 8 Flere. 9 Adoleſcentulus opem ferat cervæ. 10 Pœëta vetus, ſc. Luſcius Lavinius. Plinius de cervis: *Urgente vi canum, ultrà confugiunt ad hominem*. 11 Comœdia ejus nova, & propterea placens, placuit populo; & peracta eſt tota, cùm primum in ſcenam inferretur, cùm non eſt exploſa. Comœdiæ enim dicuntur *ſtare*, quando placent populo. Eſt Phraſis Comica. 12 Jam pridem, cùm eſſet ſcriptorum penuria, nec ſcribere Poëta noſter incepiſſet. 13 Hiſtrionis, ſc. in ea repræſentanda. 14 Induſtria, ſtudio & diligentia. 15 Potius eam placuiſſe, & ad finem uſque peractam. 16 Opera ſive induſtria, quâ uſus fuit in ea componenda. 17 Non tam impudenter. 18 Offendit, maledicit. 19 Malediceret, offenderet, carperet Pœëta vetus noſtrum Poëtam. 20 Et fabulæ, quas fabulas feciſſet, magis placerent populo. 21 Antiptoſis. Sic in Prolog. Andr. *Populo ut placerent, quas feciſſet fabulas*.

1 Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogitet,
2 Vetus si Poeta non 3 lacessisset prior,
Nullum 4 invenire Prologum potuisset 5 novus, 15
Quem 6 diceret, nisi 7 haberet, cui maledi-ceret:
8 Is sibi 9 responsum hoc habeat, 10 in medio omnibus
11 Palmam esse positam, 12 qui artem tractant musicam.

1 Occurrit tacitæ objectioni: poterat enim objici, Terentium non potuisse prologos scribere, nisi materiam haberet maledicendi adversario. 2 Lucscius Lavinius. 3 Provocasset, irritasset. 4 Excogitare præfationem. 5 Poëta noster Terentius. 6 Aptè componeret, eloqueretur. 7 Aliquem: sc. veterem Poetam. 8 Qui hoc dicit, aut sic cogitat. Huic objectioni jam respondet. 9 Responsionem hanc. 10 In communi, ἐν μέσῳ, ex æquo omnibus Comicis. Nimirum præmia ante certamen in conspectu proponuntur, incitamentum certantibus. Virg. 5. Æn. *Munera principio ante oculos: circoque locantur in medio, sacri tripodes, viridesque coronæ, Et palma, pretium victoribus, armaque, & ostro Perfusæ vestes, argenti aurique talenta.* 11 Victoriam, præmium victoriæ, id est, unicuique Poëtæ licere certare ad consequendam palmam. 12 Qui exercent artem Poëticam, cui præsunt Musæ, qui scribunt Comœdias. Sic suprà Prol. Heaut. *Repentè ad studium hunc se applicasse Musicum.*

1 Ille

1 Ille ad 2 famam 3 hunc 4 ab ſtudio 5 ſtu-
duit rejicere: 19
6 Hic 7 reſpondere voluit, non 8 laceſſere.
9 Benedictis ſi certaſſet, 10 audiſſet bene:
11 Quod ab illo allatum 'ſt, id ſibi eſſe re-
latum putet.
12 De illo jam finem faciam dicendi mihi,
13 Peccandi 14 cùm ipſe 15 de ſe finem non
16 facit.
Nunc quid velim, animum 17 attendite:
apporto novam 25

1 Vetus Poëta Luſcius Lavinius. 2 Eſuriem, inopiam, quæ illi erat ſubeunda, niſi induſtriæ ſuæ compoſuiſſet Comœdias, quas ædilibus venderet, unde victum quæritaret. 3 Poëtam noſtrum Terentium. 4 Ab induſtria componendi, ſive ſcribendi Comœdias, id eſt, ut ceſſante ſtudio & induſtria, fame periret & inopia. 5 Conatus eſt repellere, conjicere, redigere. 6 Terentius. 7 Maledictis. 8 Irritare. 9 Si vetus Poëta bonis ſermonibus & benevolis provocaſſet. 10 Laudatus à Poëta noſtro fuiſſet. Nam *bene audire*, eſt audire male dici ſibi aut de ſe, id eſt, vituperari. 11 Poëta vetus putet id, quod maledictum eſt ab illo, eſſe retortum in ter q. d. quod dedit, recepit. 12 De ipſius maledicentiâ & calumnia. 13 Maledicendi mihi, calumniandi. 14 Quoniam, quamvis. 15 Propria voluntate & motu, nulla à me injuria provocatus, ἀφ' ἑαυτοῦ. 16 Attentum præſtare. 17 Comœdiam.

1 Epidicazomenon 2 quam vocant Con.œdiam
Græci, Latini Phormionem nominant;
3 Quia 4 primas partes qui aget, is erit Phormio
Parasitus, 5 per quem res geretur maximè.
6 Voluntas vestra si 7 ad Poetam accesserit,
8 Date operam: 9 adeste æquo animo per silentium, 31
Ne similis uramur 10 fortuna, 11 atque 12 usi sumus.

1 Ab Antiphone de quo judicium est: ἐπιδικάζεσθαι, est in judicio quippiam asserere & adjudicare: nimirum hîc Phanium, agente Phormione, Antiphoni adjudicatur. Donatus hîc *Epidicazomenen* in fœminino genere ex Apollodoro scribendum esse contendit: sed pace ejus dixerim, τὸ *Epidicazomenon* rectum videri, & à Terentio hîc Antiphonis respectu, ut diximus, positum esse, qui in hac fabula ἐπίδικος, seu ἐπιδικάζομενος introducitur, id est, de quo in judicio contenditur inter Demiphonem patrem & puellam Chremetis filiam. 2 Quam jure suo Græci ἐπιδικαζόμενον vocare possunt, propter ejusdē Apollodori similis argumenti fabulam, quam ἐπιδικαζομένην nominavit, id est, τὴν ἐπιδικαζομένην παρθένον, id est, puellam, de quâ in Judicio contenditur. 3 Ratio cur Latinis *Phormio* hæc fabula vocetur. 4 Præcipua officia in toto fabulæ progressu. *Primarum partium actores* seu *personæ* in Dramatis eædici possunt, quæ plurimùm versantur in Dramate, seu quarum major ratio habetur, quam potissimum respicit fabula, & à quâ plerumque nomen fabulæ imponitur; ut *Andromacha Euripidis*, *Andria Terentii*, *Amphitrio Plauti*. 5 A quo materia fabulæ præcipuè procedet. 6 Affectus, favor vester. 7 Poëtæ nostro assenserit ac faverit. 8 Succurrite nobis. 9 Sitis candidi judices. 10 Infortunio. 11 Sicut. 12 In agenda Hecyra.

Cùm

Cùm per 1 tumultum 2 noster grex 3 motus loco ſt :
4 Quem 5 actoris virtus 6 nobis reſtituit 7 locum,
8 Bonitaſque veſtra 9 adjutans, atque 10 æquanimitas. 35

1 Gladiatorum & funambulorum. Vide Prol. Hecyræ. 2 Noſtra multitudo & caterva actorum. 3 Perdidit locum ſibi ab Adilibus deſtinatum. 4 Locum turbatum. 5 Hiſtrionis decora actio. 6 Hiſtrionibus. 7 Iterum agendi Comœdias. 8 Favor in ſpectando. 9 Actorem. 10 In ignoſcendis erratis.

ACTUS I. SCENA I.

DAVUS.

1 AMicus ſummus meus, & 2 popularis Geta
Heri ad me venerat 3 ei 4 de re ratiuncula
5 Jam quidem apud me 6 reliquum pauxillulum
Numorum: 7 id ut 8 conficerem: 9 confeci: aſſero. 4
Nam 10 herilem filium 11 ejus duxiſſe audio

1 Davus exiens, dicit adferre ſe, quam debet Getæ, pecuniam. 2 Ejuſdem gentis vel civitatis, cujus ipſe ſum. Plautus *Carinles* vocat. *Popularis* propriè dicitur, quod eſt populi. Interdum *popularis* dicitur gratus & charus populo, qui ſibi populi favorem cõciliat, quique populi eſt ſtudioſus. Cic. *Nihil tam* popularе, *quàm bonitas.* 3 Getæ. 4 Propter ſupputationem aliquem reſtantem. *De* enim hic cauſam denotat. 5 Olim. 6 Reliquum. 7 Pauxillulum numorum, quod erat ei de ratiuncula reliquum. 8 Comparatem, colligerem, paratum haberem, ſc. *ad me venit*. Pendet enim à præcedenti. 9 Collegi, comparavi. 10 Filium domini ejus, ſc. Antiphonem. 11 Getæ.

Uxo-

Uxorem, 1 ei credo 2 munus hoc corraditur.
3 *Quàm iniquè comparatum 'st, ii, qui minus habent,*
Ut semper aliquid addant, 4 divitioribus!
5 Quod 6 ille 7 unciatim & vix de 9 demenso suo,
10 Suum defraudans genium, 11 comparsit miser,
12 Id 13 illa universum 14 abripiet, 15 haud existimans
Quanto labore 16 partum: porrò autem Geta

1 Herili filio. 2 Illa pecunia radendo, id est, cum magna difficultate, comparatur. 3 Quàm injuste constituturum est. 4 Ditioribus minùs pauperibus adjungant. 5 Ordo est: *Illa abripiet universum id, quod ille miser & defraudans suum genium, comparsit vix unciatim de demenso suo.* 6 Geta. 7 singulas uncias, obolos, id est, minimis portiuncullis, particulatim. Est autem *uncia* duodecima pars assis, seu libræ Romanæ. 8 Ægre, difficulter. 9 Reservando de portione sua, qua abstinebat plerumque, ut peculium sibi constaret. Servi enim singulis mensibus quaternos modios, id est, quasdam mensurulas frumenti, seu libras centum & quatuor cum besse accipiebant 10 & id *demensum* dicebatur, à *demetendo*: nam illis frumentum, certa mensura dimensum, tradebatur. 10 Parcè vivens, & naturæ illud detrahens, quod appetere videbatur. *Genius* naturæ Deus est, & pro ipsa natura ponitur. Fingunt autem duos cuique homini esse genios, sc. bonum & malum. Hinc est *defraudare genium*, abstinere ab iis, quæ appetit natura: sicut contrà *indulgere genio*, est voluptuosè atque laute vivere. 11 Parcendo custodivit: à *comparco*. 12 Totum illud simul. 13 Sponsa Antiphonis. 14 Abradet. 15 Non perpendens, considerans. 16 Id peculium acquisitum sit.

1 Fe-

1 Ferietur alio munere, ubi 2 hera pepererit:
Porrò autem 3 alio, ubi 4 erit puero natalis
dies: 14
Ubi 5 initiabunt; omne hoc 6 mater auferet;
Puer 7 causa erit 8 mittendi: sed video-ne
Getam?

1 Onerabitur, premetur, grave erit ei dare, id est, per aliud munus Geta damnum accipiet, quasi per aliud vulnus, alio munere, velut malo ac damno, macrabitur. *Feritur ego munere*, non qui recipit, sed qui dat, præsertim invitus. Metaphora petita est a gladiatoribus, qui adversarios feriunt. Eâdem Metaphora usus est Horatius: *Majorum ne quis amicus Frigore te feriat*, id est, te frigidè acceptum contemnat. 2 Scil. *ejus*, id est, uxor herilis filii. 3 Munere feretur Geta. 4 Celebrabitur. 5 A lacte depellent, & novi cibi potusque præbendi, & in lecto cubandi initium facient: quod non sinè religione sive cæremoniis fiebat: itaque tum Initiabantur, id est, offerebantur, consecrabantur, ob esum, *Deæ Edulia*; ob potum, *Potica Deæ*; sic cùm à cunis infans transmoveretur, Initiabatur *Deæ Cuba*; cùm fari inciperet, *Fabulinæ*; cum stare, *Statulinæ*: Guyetus sic *Initiabunt*, id est, nomen dabunt. 6 Uxor Antiphonis. Ineptè hic quæritur à Donato, *an nutrix? an vera mater?* non enim nisi de verâ matre accipi debere, & Latinitas & contextus docet. 7 Occasio. 8 Mittendi, dandi hujusmodi munera.

ACTUS

ACTUS I. SCENA II.

GETA, DAVUS.

GE. 1 SI quis me quæret rufus..... DA. 2 præstò est, 3 desine. GE. 4 oh! At ego 5 obviam 6 conabar tibi, Dave. DA. 7 accipe, 8 hem:
9 Lectum est, 10 conveniet numerus, quantum debui.
GE. 11 Amo te, & 12 non neglexisse, habeo gratiam.
DA. Præsertim ut nunc sunt 13 mores; 14 adeò res redit: 5
Si quis quid 15 reddit, magna habenda 'st gratia.

1 Sc. jube ut me exspectet, aut, me abiisse dicito. Aposiopesis: nam apparet plura dicturum fuisse, sed interceptus est sermo ejus à Davo, de quo loqui videbatur. Geta hîc narrat, quò sint profecti senes, Demipho & Chremes: quâ occasione cœperit amare Demiphonis filius Antipho: & quomodo captus amore virginis, eam opera parasiti Phormionis uxorem duxerit. 2 In tertia persona de se loquitur Davus. 3 Noli ire ei obviam, siste gradum. 4 Interjectio ostendens lætitiam de adventu. 5 Sc. *ire* seu *procedere*. 6 Tentabam, properabam. *Conari* enim est ἐνεργεῖν, ad agendum se expedire, ad opus accingi, tentare. 7 Debitum, pecuniam. 8 Admonentis est. 9 Probum, bonum, electum esse argentum, ita ut nullus sit nummus adulterinus. Prius de qualitate, deinde de quantitate sive de numero dicit. 10 Numerus horum nummorum sinè controversia erit tantus, in quanto numero pecuniæ tibi debitor fui, id est, æquabitur. 11 Quòd sc. reddideris pecuniam debitam. Vetusta est formula respondendi, cum grata nobis aut verba aut facta aliorum, significamus. Plaut. AN. *Quiesco ergò*. AD. *Amo te*. 12 Te non fuisse negligentem in pecunia conficienda & adferenda. 13 Hominum. 14 Eò, ad id res redit. 15 Cui aliquid debet.

1 Sed quid tu es tristis? DE. 2 ego ne? ne-
scis quò in metu, &
Quanto in periclo simus. DA. quid isthuc est?
GE. 3 scies,
Modò ut tacere possis. DA. abi lis 4 insciense
Cujus tu fidem in 5 pecuniâ 6 perspexeris,
7 Verere ei 8 verba credere 9 ubi 10 quid mi-
hi lucri est 11
Te 11 fallere? GE. ergo ausculta. DA. hanc
12 operam tibi 13 dico.
GE. 14 Senis nostri, Dave, fratrem majorem
Chremem
Nostin'? DA. 15 quidni? GE. quid? ejus 16
gnatum Phædriam?
DA. Tanquam te. GE. 17 evênit, 18 senibus
ambobus simul, 15
Iter 19 ille 20 Lemnum ut esset, 21 nostro in
22 Ciliciam
Ad 23 hospitem antiquum: 24 is 25 senem
per epistolas.

1 Transitio ad expositionem argumenti. 2 Quæris, cur ego tristis sim. 3 Audires. 4 Stulte. 5 Certo tempore numeratâ. 6 Clare & planè cognoveris, expertus sis. Argumentatur à Majore ad Minus: nam majus est, pecuniam credere, quàm verba. 7 Vereris, times. 8 Rem non tanti pretii. 9 In qua creditione verum. 10 Q. d. Nihil. 11 Si non tacerem. 12 Auscultandi, audiendi, id est, dic, quantùm volueris, ego te audiam. 13 Addico. 14 Demiphonis. Narratio quæ argumentum fabulæ explicat. 15 Sc. *nostin'?* 16 Sc. *nostin'?* 17 Exponit causam itineris Demiphonis, sed Chremetis tacet 18 Chremeti & Demiphoni. 19 Chremeti cujus filius erat Phædria. 20 Insulam in mari Ægeo, unam ex Cycladibus. 21 Demiphoni, cujus filius erat Antipho. 22 Regionẽ in minori Asia. 23 Veterẽ amicum externum, id est, qui Demiphonem, cùm in Ciliciam veniret, hospitio excipiebat; & rursus quem Demipho, cùm Athenis esset, hospitio excipiebat. 24 Hospes. 25 Demiphonem.

1 Pellexit, 2 modò non 3 montes auri pollicens.
DA. 4 Cui tanta erat res, & 5 supererat? GE. 6 desinas:
7 Sic est ingenium. DA. 8 oh! 9 regem me esse oportuit? 20
GE. Abeuntes ambo 10 hinc tum senes me 11 filiis
Relinquunt quasi 12 magistrum. DA. ô Geta, 13 provinciam
Cepisti duram. GE. mihi 14 usus venit, hoc scio.

1 Blanditiis evocavi. 2 Tantum non μόνον ὀχὶ, propemodum, ferme. 3 Immensa promittens, spesque amplissima ostentans. Sal. *Maria montesque polliceri* sæpit. A Persarum arrogantia dictum, qui propter auri venas aureos montes jactabant. 4 Pollexit ne dominum tuum, vel hoccine pollicebatur domino tuo? cui tantæ divitiæ erant, qui tantas divitias possidebat, & ultrà quàm usus postulabat? 5 Abundabat divitiis, ἐπλεόναζε. 6 Mirari. 7 Talis est natura ejus, sc. avara, ut omnia postponat lucro. 8 Interjectio benè de se sentientis. 9 Divitem & opulentum, ut qui scirem uti bonis: ita sum natura liberalis & magnanimus. Optat enim se habere divitias Demiphonis, quibus dicit se melius usurum, quàm Demiphonem. 10 Al. *hic*. 11 Phædriæ & Antiphoni. 12 Pædagogum, & vitæ gubernatorem, οἷα παιδαγωγὸν κατελείποντι. 13 Onus, officium grave, periculosum ac molestum suscepisti, sortitus es. Q. d. Regere alios, & aliorum negotiorum esse inspectorem, est res difficillima ac durissima. *Capere provinciam* is dicitur, qui negotium aliquod curandum suscepit. Sumpta est similitudo à consuetudine Romanorum, apud quos, qui gerebant Magistratum, provincias alias alii sortiebantur. Vide suprà 14. Ita planè mihi accidit, συμβέβηκεν, re ipsâ expertus sum, esse duram provinciam. Al. *usu venit*.

1 Memini 2 relinqui me 3 Deo irato meo.
Cœpi 4 adversari 5 primò : 6 quid verbis opus 'st? 25
7 Seni 8 fidelis dum fum, 9 scapulas 10 perdidi.
DA. 11 Venêre 12 in mentem mihi 13 istæc: namque 14 insciti 'st,
Adversum 15 stimulum 16 calces. GE. cœpi his omnia

1 Ita existimaveram. 2 Abheris, à dominis Custodem filiorum. 3 Malo, non satis propitio genio meo. Veteres autem, quoties prosperè quicquam evenerat, aut acceperant, *Dîis propitiis* id evenisse arbitrabantur: contra, quando mali quicquam evenerat, *Deo irato* id factum esse credebant. Pari modo, quia Geta ad malum suum relictus erat custos, dicit se *relictum* esse Deo irato suo, id est, genio suo & Deo, quem peculiarem nascendo sortiebatur. Q.d. Cum mœrore reminiscor, quod relinquor hîc ad malum & incommodum meum: quale solet evenire Deo irato. 4 Resistere adolescentibus, cùm in amorem inciderent. 5 Post abitum parentis. 6 Quid multa dicam? 7 Demiphoni. 8 Quamdiu præsto operam in regendis liberis. 9 Humeros. Synecdoche. 10 Scapularum mearum dominus esse desit, id est, scapulæ meæ carnificibus traditæ sunt cædendæ, adeò fuerunt verberibus attritæ scapulæ, ut me eas non habere, sed perdidisse putarem. Quia servi, naturæ contumeliosi, in scapulis verberari solebant: hinc natum est illud, *Scapulas perdidi*, sc. cædendo. 11 Jamdudum. 12 Sc. sic eventura esse. 13 Quæ dicis tibi accidisse. Q.d. Haud equidem miror id tibi contigisse. 14 Imperitia. 15 Domini filio, *ei*, adversus eum, qui te potentior est. 16 Sc. *calcitare*, id est, stultum est repugnare & reluctari domini filiis. πρὸς κέντρα λακτίζειν Metaph. petita est à bobus, quos agricolæ ligni præacutis à tergo fodiunt. Quod si quando calcibus repugnant adversus stimulum, gravius etiam læduntur boves, tantum abest ut stimulo noceant.

Fa-

Facere, 1 obsequi, quæ vellent. DA. 2 sci-
sti uti foro.
GE. 3 Noster mali nihil quidquam primò: 4
hic 5 Phædria
Continuò quandam nactus est puellulam
6 Citharistriam: hanc amare cœpit 7 perditè.
8 Ea 9 serviebat 10 lenoni impurissimo:
Neque, 11 daretur, 12 quidquam? 13 id
curârant 14 patres.
15 Restabat aliud nihil, nisi oculos 16 pa-
scere,
17 Sectari, in 18 ludum ducere, & reducere:
19 Nos 20 otiosi 21 operam dabamus Phæ-
driæ.

1 Concedere. 2 Scivisti tempori servire, occasionem arripere, scivisti, quid agendum hic foret, negotiatorum exemplo, qui pro annonæ ratione pretiũ mercibus suis statuunt. Sen. *Utamur foro*, &, *quod fors ferat, æquo feramus animo.* Huic affine est. *servire scenæ*. 3 Antipho herilis filius, sc. *fecit*. 4 Δειχτικὸν. 5 Alter adolescens, Chremetis filius. 6 Fidicinam. 7 Præter modum & rationem, vehementer, ut homo perditus, cui nihil pensi quid agat, modo voto fiat compos. 8 Puella Citharistria. 9 Ad quæstum. 10 Puellarum venditori turpissimo, avarissimo. 11 Lenoni ob pretium istius puellæ. 12 Erat apud filios. 13 Ne quid filii sui haberent, quo possent puellas emere à lenonibus. 14 Ambo, sc. Chremes & Demipho. 15 Amatori Phædriæ. 16 Saciare, id est, inani quadam voluptate sese objectare. Metaph. à pecudibus, quæ pascendo saturantur. 17 Comitari puellam in publicum prodeuntem. 18 Locum exercitii sive scholam, in qua discebat artem Musicam. Nam omnis locus exercitii, qui Græcè *Schola* dicitur, Latine dicitur *ludus*. Inde *ludum litterarium* dicimus scholam, in qua pueri dant operam. Hinc *ludimagister*, qui præest ludo litterario, ac litteras docet. 19 Ego & Antipho. 20 Otioso & tranquillo animo. 21 Adjuvabamus hac in re Phædriam.

In

In quo 1 hæc discebat ludo, 2 ex advorsum
3 ei loco
4 Tonstrina erat quædam: 5 hîc solebamus
6 ferè
Plerumque eam 7 operiri, 8 dum 9 inde iret
10 domum. 40
Interea dum sedemus 11 illic, intervenit
Adolescens quidam lacrumans: nos 12 mi-
rarier:
Rogamus, 13 quid sit: numquam æquè (14
inquit) 15 ac modò
Fauperias mihi *onus* 16 Visum 'st & *mise-*
rum, & *grave*
Modò quandam vidi Virginem 17 hîc vici-
niæ 45
Miseram, suam matrem 18 lamentari mor-
tuam:
19 Ea 20 sita erat ex advorsum: neque 21 il-
li 22 benevolens,

1 Puella. 2 E regione illius loci, in quo discebat hæc Citharistria. 3 Al. *illîc*, id est, rectà, statim, prope. 4 Officina tonsoria 5 In hac tonstrinâ. 6 Ut plurimum. 7 Exspectare. 8 Donec. 9 Ex ludo. 10 In domum lenonis. 11 In tonstrina exspectantes citharistriam. 12 Pro *mirari*, id est, admirabamur rei novitatem. Paragoge. 13 Quamobrem lachrymetur. 14 Adolescens. 15 Sicut paulò antè. 16 Refertur ad *onus*. Sal. *Est locus in carcere quod Tullianum appellatur.* 17 In hac vicinia, ubi multi vicini habitant. Nam *vicinia* complectitur homines inter se propinquos ac vicinos: *vicinitas* verò est domorum propinquitas. 18 Voce querulâ & tristi deflere. 19 Mater mortua. 20 Collocata, posita erat è regione puellæ. 21 Virgini. 22 Benevolus, qui patrocinium defertæ susciperet.

Neque 1 notus, neque 2 cognatus, 3 extra unam 4 aniculam,
Quisquam aderat, qui 5 adjutaret funus: 6 miseritum 'st:
Virgo ipsa facie egregiâ. 7 Quid verbis opus est?
8 Commorat omnes nos: 9 ibi continuò 10 Antipho,
Vultis-ne eamus 11 visere? 12 alius: censeo,
Eamus, 13 duc nos sodes: 14 imus, 15 venimus,
16 Videmus: 17 virgo pulchra: & quò magis 18 diceres,
Nihil aderat 19 adjumenti ad 20 pulchritudinem.
Capillus 21 passus, 22 nudus pes, ipsa 23 horrida:

1 Qui ignotæ consilium impertiret. 2 Sanguine junctus. 3 Præter. 4 Quæ ætate & imbecillitate virium nihil poterat. 5 Curaret, vel auxiliaretur ad celebrandum funus, id est, ipsum officium exsequiarum. Heaut. *Atque illis omnia adjuta*. 6 Misertus sum ejus puellæ, ajebat adolescens. 7 Finit orationem adolescentis lachrymantis. 8 Commoverat ad commiserationem adolescens illis lachrymis. 9 Tunc. 10 Scilicet *dixit*. 11 Ad visendum hanc puellam? Est autem constructio Græca: ut apud Virg. *populare penates Venimus*. 12 Adolescens inquit. Hoc Phædria vel quis alius ad adolescentem, qui virginem indicavit, conversus dicere videtur. 13 Ad eam. 14 Omnes nos. 15 Ubi erat virgo. 16 Quemadmodum dixerat adolescens. Asyndeton: quale illud Cæsaris, *Veni, vidi, vici*. 17 *erat*. 18 Eam pulchram. 19 Auxilii. 20 Commendandam & augendam. 21 Dispersus per totum collum, rejectus post tergum, id est, capilli ejus erant sparsi: *pando, pandis*. Singularis pro plurali. 22 Pedes ejus erant sine calceis. 23 Inculta præ dolore.

1 Lacrumæ, vestitus 2 turpis, ut, ui 3 vis boni
In ipsâ inesset formâ, 4 hæc formam exstinguerent.
Ille, 5 qui illam amabat 6 fidicinam, tantummodo,
Satis, inquit 7 scita, est: 8 noster verò. DA. jam scio:
Amare cœpit. GE. sci-n' 9 quàm? quò 10 evadat, vide:
Postridiè ad 11 anum rectâ pergit: obsecrat,
Ut 12 sibi 13 ejus faciat 14 copiam illa 15 enim se 16 negat:
Neque 17 eum æquom ait 18 facere: illam civem esse Atticam,
19 Bonam, 20 bonis prognatam: suæ 21 uxorem velit,
22 Lege 23 id licere facere: 24 sin aliter, 25 negat.

1 Erant in ejus facie. 2 Propter miseriam. 3 Abundantia pulchritudinis. 4 Quæ dixi, sc. solutio crinis, nuditas pedum, lachrymæ, vestitus turpis. 5 Phædria. Est enim periphrasis Phædriæ. 6 Citharistriam. 7 Formosa, pulchra; elegans est: ut in Andr. Scitus *puer natus est Pamphilo*. 8 Antipho, sc. *cœpit amare*; sed intercepit sermonem Davus. 9 Sc. amare cœperit? 10 Perveniat. 11 Vetulam, quæ custodiebat puellam. 12 Antiphoni. 13 Puellæ. 14 Facultatem, id est, ut eam quamprimùm sibi tradat, ut potiatur eâ virgine. 15 Verb. Nam *tò enim* hîc non est Conjunctio causalis, sed adversativa, pro *sed*, vel *verò*. Vide Adelph. 4, 5. 16 Facturam copiam. 17 Id est Antiphonem. 18 Quod hoc petit. 19 Probam, ingenuam, nobilem. Horat. *Fortes creantur fortibus & bonis, &c.* 20 Probis parentibus, majoribus. 21 Ducere hanc puellam. 22 Legitime, secundum legem Atticam, ut civis civem ducat. 23 Quod petit, sc. copiam virginis. 24 Sed si alio modo velit sibi fieri copiam virginis. 25 Anus se facturam. 1 No-

1 Noſter, quid ageret, 2 neſcire: & 3 illam ducere
Cupiebat, & 4 metuebat 5 abſentem patrem.
DA. Non, ſi 6 rediiſſet, 7 ei pater veniam daret?
GE. 8 Ille 9 indotatam virginem atque 10 ignobilem 70
Daret illi? nunquam faceret. DA. 11 quid fit denique?
GE. 12 Quid fiat? eſt 13 paraſitus quidam Phormio,
Homo 14 confidens: 15 qui (illum Dii omnes 16 perduint!)
DA. Quid is fecit? GE. hoc conſilium, quod dicam, 17 dedit:
18 Lex eſt, ut orbæ, qui ſint genere proximi,
Iis nubant: & illos ducere eadem hæc lex jubet. 76

1 Antipho. 2 Neſciebat. 3 Puellam. 4 Ne ille domum rediens, illum ædibus expelleret. 5 Qui in Cilicia erat. 6 Domum. 7 Non permitteret habere eam uxorem? 8 Pater, homo tam avarus. 9 Dote carentem. 10 Non natam ex claris parentibus, obſcuro loco natam. 11 Cum illo adoleſcente, id eſt, quis exitus rei tandem conſequitur? 12 Quæris, interrogas, quid factum fuerit? De præterito enim, tanquam de præſenti loquitur. 13 Qui alienum cibum ſectari ſoleat. 14 Audax, temerarius. 15 Sc. *dedit hoc conſilium, quod dicam*: ſed conſideratione audaciæ ejus Geta confuſus, interrumpit hæc verba. 16 Perdant. Imprecatio eſt. 17 Sc. *ei*. 18 Sc. *inquit Phormio*. Eſt Miméſis Ordo eſt: *Lex eſt*, ſc. Athenis, *ut* virgines *orbæ*, id eſt, pupillæ, parentibus privatæ, *nubant iis*, ſc. adoleſcentibus, *qui ſint proximi genere*, id eſt, cognatione: *& hac eadem lex*, ſc. Attica, *jubet illos*, ſc. proximos, *ducere*, ſc. illas orbas ſibi cognatas. Illa ergo lex talis: *Orba proximo nubat, orbam proximus ducat*. Vide Adelph. 4, 5. & infra 2, 3.

1 Ego

1 Ego 2 te 3 cognatum dicam, & tibi 4 scribam, dicam:
5 Paternum amicum me assimulabo virginis
Ad judices veniemus: quis fuerit pater, :
Quæ mater, 6 quî cognata tibi sit, omnia hæc
7 Confingam: 8 quod erit mihi bonum atque commodum,
Cùm tu 9 horum nihil 10 refelles, 11 vincam 12 scilicet
13 Pater 14 aderit: mihi paratæ 15 lites: quid 16 mea?
17 Illa quidem 18 nostra erit. DA. 19 jocularem audaciam!

1 Inquit parasitus. Mimesis est. 2 Antiphonem. 3 Virginis. 4 Litem intendam, diem dicam, in jus vocabo. Græca est phrasis δίκην γράφεσθαι, id est, *litem intendere*. *Dica* enim significat actionem, quam contra aliquem in judicio experimur: vulgò *citationem* vocamus. 5 Fingam, comminiscar me esse amicum patris virginis. 6 Quomodo, quâ ratione. 7 Comminiscar. 8 Quatenus ex usu meo videbitur, & quantum commodum erit. 9 Confingam. 10 Refutabis. 11 Superabo te in judicio. 12 Certè. Est particula affirmandi. 13 Pater tuus Demipho. 14 Reversus e Cilicia. 15 Actiones & controversiæ forenses, scilicet *erunt* 16 Sc. *interest, refert*? 17 Orba puella. 18 De grege nostro, nam in judicio vincemus. Verba enim hæc sunt adhuc Phormionis, qui cùm intimus esset Antiphoni, non poterat non etiam Phanio, ubi ab hoc deducta esset domum, itidem esse amicus. 19 O, *vel*, audio ex te, vel dicis audaciam joco similem, ridiculam; *vel*, quæ joco & fabulæ similior videtur, quam rei gestæ & veræ. Sic Andr. 5, 4. Jocularium *in malum insciens pene incidi*.

GE. Perſuaſum eſt 1 homini: 2 factum 'ſt:
3 ventum 'ſt: 4 vincimur:
5 Duxit. DA. quid narras? GE. hoc, quid audis. DA. ô Geta!
Quid 6 te futurum eſt? GE. neſcio herclè, unum hoc ſcio:
Quod 7 fors feret, 8 feremus æquo animo. DA. 9 placet:
10 Hem, 11 iſthuc viri 'ſt officium. GE. 12 in me omnis ſpes mihi eſt.
DA. 13 Laudo. GE. ad 14 precatorem abeam, 15 credo, qui 16 mihi
Sic oret: nunc 17 amitte quæſo 18 hunc: ceterùm
Poſthac ſi 19 quidquam, 20 nihil 21 precor: 22 tantummodò

1 Antiphoni, ut ſe aſſentiretur conſilio callido. 2 Quemadmodum dixerat Phormio, id eſt, dixit parasitus, qui fuiſſet pater, quæ mater, quomodo fuerit cognata, &c. 3 Ad judices. 4 Ab adverſariis noſtris in judicio. 5 Iſtam virginem. 6 De te, id eſt, quid tibi continget, qui magiſter relictus ſis Antiphonis? 7 Fortuna. Al *ſors*. 8 Talis eſt illa ſententia apud Virg. *Quicquid erit, ſuperanda omnis fortuna ferendo eſt.* Et apud Horat. *Levius fit patientiâ, Quicquid corrigere eſt nefas*. 9 Placet mihi reſponſum tuum magnanimum & conſtans. 10 Hortantis hîc eſt. 11 Eſſe forti animo, *vel*, ut æquo animo ferat, quæ acciderint. 12 In meâ ſolertia, ut ſtrenue me defendam. Ætiologia, quare velit æquo animo ferre fortunæ eventum. 13 Quod habeas fortem animum in rebus adverſis. 14 Interceſſorem, qui pro me intercedat. Sic Heaut. 5, 2. *Nec tu aram tibi, neque* precatorem *pararis*. 15 Ironia. Q.d. Non credo me facturum. 16 Pro me. 17 Dimitte. Proſopopœia eſt: inducitur enim precator loquens. 18 Servum Getam. 19 In aliquâ re, ſcil. *deliquerit, peccaverit.* 20 Non. 21 Pro eo. 22 Verba ſunt Getæ.

Non

Non addat, 1 ubi ego hinc abiero, vel occidito.
DA. Quid 2 pædagogus 3 ille, qui 4 citharistriam?
5 Quid rei gerit? GE. sic 6 tenuiter. DA. non multum habet 95
Quod det fortasse. GE. imò nihil, nisi spem 7 meram.
DA. Pater 8 ejus rediit, an non? GE. 9 nondum. DA. quid? 10 seuem
11 Quoad exspectatis vestrum? GE. non certum scio:
Sed epistolam ab eo allatam esse audivi modò, &
Ad 12 portiores esse delatam: 13 hanc 14 petam. 103
DA. Nunquid, Geta, aliud me vis? GE. ut benè sit tibi.
15 Puer 16 heus: nemon' hùc prodit? 17 cape, da hoc 18 Dorcio.

1 Verba sunt precatoris. 2 Phædria scilicet, quem priùs puellam *sectari, in ludum ducere & reducere* (quod pædagogi munus) dixerat Geta. Servi enim, qui herules filios in scholas deducebant, *Pædagogi* dicebantur, ἀπὸ τῶ παῖδας ἄγειν. Ita hic per jocum Phædria, qui Citharistriam ductabat. 3 Sc. *facit*? 4 Sc. *sectatur, deducit, ad ludum citharædicum, amat*: vel tale quid. Ellipsis. 5 Quomodo vivit. 6 Parce, sobriè. Significat, Phædriam nihil habere, amicæ quod det. 7 Solam, puram. 8 Phædriæ, sc. Chremes. 9 Sc. *rediit*. 10 Demiphonem. 11 Quando, ad quod tempus. 12 Custodes portuum, qui in portu rebus inferendis operam dant. *Portitores* enim dicuntur, qui Principis jussu aut magistratus cujusplam in portu ideo sedent, ut à prætervigantibus vectigal exigant. 13 Epistolam. 14 Asferam. 15 Alloquitur mutam personam. 16 Adverbium vocandi. 17 Argentum hoc. 18 Ancillæ Dorcium est fœm. gen. ut *Glycerium*.

ACTUS I. SCENA III.

ANTIPHO, PHÆDRIA.

AN. 1 ADeon'rem rediſſe, ut, qui mihi 2 conſultum optumè velit eſſe,
Phædria, patrem ut extimeſcam, 3 ubi in mentem ejus 4 adventi venit!
Quòd 5 ni fuiſſem 6 incogitans, 7 ita 8 eum 9 exſpectarem, 10 ut par fuit.
PH. Quid iſthuc eſt? AN. rogitas! 11 qui tam 12 audacis facinoris mihi conſcius
Sis? quod utinam ne Phormioni 13 id ſuadere in mentem incidiſſet, 5
14 Neu me 15 cupidum 16 eò 17 impuliſſet, 18 quod mihi 19 principium 'ſt mali.

1 Fieri poteſt, rem ad eum perveniſſe ſtatum? Querela Antiphonis metuentis patrem, & Phædriæ correptio hic exhibetur: contendunt autem inter ſe, uter magis miſer ſit. 2 Proviſum: id eſt, ut provideatur & proſpiciatur optimè mihi, & cui res meæ cordi ſunt. 3 Cum ego recordor ejus adventus. 4 Pro *adventus*, ſc. Athenas & Cilicia Genitivus antiquus. Cic. *Venit enim mihi Platonis in mentem.* 5 Niſi. 6 Temerarius, præceps; quia pleraque mala potiùs ex incogitantiâ, 7 Eo animo. 8 Patrem. 9 Exſpectaſſem. Enallage temporis. 10 Sicut æquum fuit ſeu decuit probum & obedientem filium eum exſpectare. Q. d. Nequaquam duxiſſem uxorem, abſente patre, adverſando ejus voluntati. 11 Qui mecum ſcias, quàm audax facinus commiſerim. 12 Contracti matrimonii, abſente patre, ſive quod duxerim uxorem, neſciente patre. 13 Ut docerem uxorem. 14 Neve. 15 Volentem, & incenſum amore. 16 Ad id faciendum, ſc. ad ducendam uxorem. 17 Inſtigaſſet. 18 Sc. me tam cupidum fuiſſe. 19 Præcipuũ eſt malum, caput mali.

1 Non

1 Non potitus essem: fuisset tum illos mihi 2 ægrè aliquot dies:
3 At non 4 quotidiana 5 cura hæc angeret animum. PH. 6 audio.
AN. 7 Dum exspecto, 8 quàm mox 9 veniat, qui adimat hanc mihi oconsuetudinem.
PH. 11 Aliis, quîa 12 deest 13 quod amant, 14 ægrè 'st: tibi, quia 15 supereſt, 16 dolet:
17 Amore abundas, Antipho.
Nam tua quidem 18 herclè certè 19 vita hæc expetenda optandaque est.
20 Ita mè Dii 21 benè ament, 22 ut mihi liceat 23 tam diu, quod amo, 24 frui,

1 Verum quidem est, non essem cõsecutus rem amatam, id est, eam puellam. Occupatio. 2 Grave ac molestum, id est, ingens dolor extitisset in animo meo. 3 Respondet tacitæ objectioni. 4 Quâ quotidie cõficior. 5 Sollicitudo. 6 Audio quidem, quod dicis, sed longè aliter sentio, & nihil dicis: amore enim tuo frui, ut facis, omnibus rebus antetponendum mihi videtur. Tὸ *audio* igitur hic ἐιρωνικὸν est, & κατ' ἀντίφρασιν sumitur, id est, non audio, non assentior. 7 Quamdiu exspecto, sc. *at non quotidiana cura*, &c. 8 Quam cito. 9 Pater domum. 10 Conversationem familiaritatem, quã cum ea habui, τὴν συνουσίαν, usum fructumque amoris. 11 Adolescentibus. 12 Deest. Virg. *Lac mihi non assuetæ novum, non frigore desit*. Sic Eun. 2, 2. *Omnia habeo, neq; quicquam habeo: nil eũm est, nil* desit *tamen*. 13 Rei amatæ fruitio. 14 Molestum est. 15 Quod amas, id est, potiundę amicę occasio abundans est. Πλεονάζει, περισσεύεις. 16 Dolori est. 17 Ex nimia satietate lascivis. 18 Particula asseverantis, ad significandam felicitatis magnitudinem & certitudinem. 19 Hic vitæ tuæ status, hæc commoda & voluptates vitæ tuæ. 20 Modus est jurandi. 21 Ardenter, vehementer. 22 Ut tam diu amori meo fruar, quamdiu tuo, paratus sum pactionem cum morte inire, vitam cum morte commutare. 23 Tantisper. 24 Citharistria mea, quam amo-

Jam depaciſci morte cupio: 1 tu conjicito cetera,
2 Quid ego ex hac 3 inopiâ nunc capiam, & 4 quid 5 tu ex iſthac 6 copiâ:
7 Ut ne 8 addam, quòd 9 ſinè ſumptu, 10 ingenuam, 11 liberalem 12 nactus es:
Quòd habes, ita ut voluiſti, uxorem, ſinè 13 mala fama: 14 palam
Beatus, 15 ni unum hoc deſit, animus qui 16 modeſtè 17 iſthæc ferat.
Quòd ſi tibi 18 res ſit cum 19 eo lenone, 20 quocum mihi eſt, 21 tum ſentias.

1 Tecum cogita, cætera tibi conjicienda relinquo, quæ ſc. ex his ſequuntur, id eſt, quàm tu ſis fortunatus, & ego miſer. 2 Moleſtiæ, id eſt, quos dolores ego patior. 3 Amoris ſc. quod non poſſim frui, quod amo. 4 Voluptatis, id eſt, quæ gaudia. 5 Sc. *capias*, id eſt, percipias. 6 Abundantiâ rei optatæ: quia domi amicam habes. 7 ut taceam. Præteritio, quâ Autiphonis amplificat felicitatem à perſona novæ nuptæ. 8 His. 9 Quæ tibi ſumptum non faciat. 10 Liberam, non ſervam, liberis parentibus ortam. 11 Honeſtam, benè moratam amicam. 12 Sortitus es. 13 Malo nomine. 14 Sine omni dubitatione, ſine controverſia fortunatus es. 15 Niſi unum hoc tibi deſit, animus ſc. qui hæc ferat. 16 Moderatè. 17 Commoda, quæ tibi contigerunt, ferre poſſit, id eſt, qui his poſſit eſſe contentus, qui rectè poſſit ut talibus bonis. 18 Negotium. 19 Avariſſimo ſcilicet. 20 Cum quo. Anaſtrophe. 21 Te revera beatum eſſe; *vel*, quantum ſit moleſtiæ illi, cui cum talibus eſt negotium.

Ita

Ita plerique 1 ingenio sumus omnes: *nostri nosmet pœnitet.*

AN. At tu mihi contrà nunc videre fortunatus, Phædria,

Cui 2 de integro est potestas etiam 3 consulendi, quid velis:

4 Retinere, amare, 5 amittere: ego in eum 6 incidi infelix locum,

7 Ut neque mihi ejus sit amittendi, nec 8 retinendi copia

Sed quid hoc est? videon'ego Getam currentem hùc advenire

Is 9 ipsus est. 10 Hei! timeo miser, quam hic nunc mihi rem nuntiet.

1 Habemus talem naturam, ut nunquam sorte nostra contenti simus, sed semper alienam sortem magis miremur nostram contemnamus, optemus inexperta, experta damnemus. Horat., *Optat ephippia bos piger, optat arare caballus.* Et Ovid. *Fertilior seges est alieno semper in arvo, — Vicinumque pecus grandius uber habet.* 2 De novo; *vel*, de rebus tuis adhuc integri. 3 Consulendi, deliberandi. 4 Fidicinam. 5 Dimittere à te, deserere eam. 6 Devenī miser in eum statum, id est, res meæ eò redactæ sunt. 7 Ut non habeam facultatem neque amittendi neque retinendi ejus quod amo. 8 Propter patrem, qui mox hanc mihi consuetudinem est adempturus. 9 Ipse. Antiquum est. 10 Vox est ingemiscentis seu dolentis.

ACTUS I. SCENA IV.

GETA, ANTIPHO, PHÆDRIA.

GE. 1 NUllus es, Geta, nisi jam aliquod tibi consilium 2 celerè 3 reppereris:
Ita subitò nunc 4 imparatum tanta 5 te impendent mala:
6 Quæ neque 7 uti 8 devitem scio, neque quomodo me 9 inde 10 extraham:
Nam non potest 11 celari nostra diutiùs jam 12 audacia:
Quæ si non 13 astu providentur, me aut 14 herum 15 pessumdabunt 5.
AN. 16 Quid-nam 17 ille 18 commotus venit? GE. 19 tum, temporis mihi 20 punctum

1 Peristi, actum est de te. Hæc secum loquitur Geta, rediens à portitoribus admodum tristis. Porrò Antiphoni nunciat Geta, è Cilicia rediisse patrem Demiphonem, quo nuntio tantus injicitur metus male sibi conscio adolescenti, ut subducat illicò sese. 2 Subitum, velociter inventum. Dicitur, *hic celere, hæc celeris, hoc celere*. 3 Inveneris, excogitaveris. 4 Minime instructum consiliis. 5 In te pendent; tibi imminent. Compositum pro simplici. 6 Mala. 7 Quomodo. 8 Declinem, effugiam priusquam irruant. 9 Ex illis malis? si in ea incidam. 10 Expediam. 11 Tegi, occultari. 12 Audax facinus, temeritas de conjugio tam temere facto, quod sc. Antipho duxerit uxorem, absente patre, cujus rei ego fui author. 13 Astutè, astutiâ. 14 Herilem filium Antiphonem. 15 Opprimunt. Hic versus totidem verbis repetitur à Davo supra Andr. 1,1,3. 16 Propter quid, cur. 17 Geta. 18 Perturbatus. 19 Præterea Geta non videns juvenes, pergit in sermone suo. 20 Momentum, brevissimum tempus. Metaphora sumpta est à puncto Mathematico.

1 Ad hanc rem 2 eſt: 3 herus adeſt. AN. quid iſthuc 4 mali 'ſt?

GE. 5 Quod cùm 6 audierit, quid ejus 7 remedium inveniam iracundiæ?

8 Loquar-ne? 9 incedam: 10 taceam? 11 inſtigem: 12 purgem me? 13 laterem laveni.

14 Eheu me miſerum! 15 cùm mihi paveo, 16 tùm Antipho me excruciat 17 animi: Ejus me miſeret: ei nunc timeo: is nunc me 18 retinet: nam 19 abſque 20 eo Eſſet, rectè ego mihi 21 vidiſſem, & 22 ſenis eſſem 23 ultus iracundiam:

1 Ad hujc rei providendum, ad deliberandum, quid mihi in hac re agendum ſit. 2 Superſt, reſtat. 3 Senex Demipho jam domum redlit. 4 Incommodi, quòd perturbatus loquitur Geta. 5 Uxorem duxiſſe Antiphonem filium, 6 Demipho. 7 Conſilium, quo placari poſſit ſenis iracundia. 8 An interroganti de re tota hero reſpondeam? Q. d. Non. 9 Nam ſi loquar, inflammabo iracundiam, viri, iracundiorem reddam. 10 Nihil reſpondendo. Q. d. Non. 11 Quia ſic lucitem eum ad iracundiam. 12 Excuſem me à me culpam & ſuſpicionem omnem amoliendo Q. d. Non. 13 Quia ſic fruſtrà laborem, inanem operam ſumam, ſicut qui lavando laterem, ut eum dealbet, operam perdit: nam lavando rubrior fit. 14 Interjectio dolentis. 15 Partim timeo, ne quid malè decidat propter adventum Demiphonis. 16 Multò magis. 17 Animo, id eſt, me curis torquet, facit me perturbatiſſimum. Archaïſmus eſt. 18 Remoratur me, qui eſſem fugiturus, niſi res ad eum pertineret. 19 Plaut. *Nam abſque eo eſſet, hodiè nunquam ad Solem occaſum viverem.* 20 Antiphone. 21 Providiſſem, proſpexiſſem. Aphæreſis eſt. 22 Demiphonis. 23 Subitâ fugâ.

Aliquid 1 convasassem, atque hinc 2 me conjicerem protinùs in pedes,
AN. 3 Quam 4 hic fugam aut 5 furtum parat?
GE. Sed ubi Antiphonem reperiam? aut 6 quâ quærere insistam via?
PH. Te nominat. AN. nescio quod magnum hoc nuntio exspecto malum.
PH. 7 Ah! sanus ne es?
GE. Domum ire pergam: ibi 8 plurimum est. PH. revocemus hominem. AN. sta illicò GE. 9 hem!
Satis 10 pro imperito, 11 quisquis es. AN. Getæ. GE. ipse est, quem volui 12 obviam.
AN. 13 Cedo, 14 quid portas, obsecro? atque id si 15 potes, 16 verbo expedi.
GE. 17 Faciam. AN. eloquere. GE. 18 modò apud portum. AN. 19 meum ne? GE. intellexti. AN. 20 occidi. PH. hem!

1 Collegissem furto farcinam aliquam, ac mecum asportassem, vasa collegissem. 2 Fugerem illicò. 3 Hæc dicit Antipho Phædriæ cognato. 4 Geta. 5 Quia dixerat, *aliquid convasassem*. 6 Quam viam capiam ad eum quærendum? Hoc loco usus est Accusativo. *Quam insistam viam?* 7 Interjectio dolentis. 8 Sæpissime est propter amorem uxoris suæ. 9 Indignantis est. 10 Imperiosè, secundum imperium, cum fiducia loquentis, agis, & sine timore, ut solent homines imperio freti. 11 Nondum enim animadvertit esse Antiphonem. 12 Mihi venire, dari. 13 Dic. 14 Scilicet *novi*. 15 Possibile est. 16 Paucis explica, quid portes nuntii. 17 Brevibus narrabo totam rem. 18 *Patrem tuum vidi*, dicturus erat Geta; sed præventus est ab Antiphone, quem timor intelligentem fecerat. 19 Scilicet *patrem Demiphonem vidisti?* 20 Actum est de me.

AN.

AN. Quid agam? PH. quid ais? GE. 1 hujus patrem 2 vidisse me, 3 patruum tuum.
AN. 4 Nam quod ego huic nunc 5 subito exitio remedium inveniam miser?
6 Quòd si 7 eò meæ fortunæ redeunt, Phanium, abs te ut distrahar?
8 Nulla 'st mihi vita experenda. GE. 9 ergo isthæc cùm ita sint, Antipho,
Tantò magis te 10 advigilare æquum est.
11 *Fortes fortuna adjuvat.*
AN. 12 Non sum apud me. GE. atqui opus est nunc cum maxumè 13 ut sis Antipho:
Nam si 14 senserit te timidum pater esse, arbitrabitur
15 Commeruisse culpam. PH. hoc verum 'st.
AN. 16 non possum immutarier.
GE. Quid faceres si aliquid gravius tibi nunc faciendum foret?

1 Antiphonis. 2 Sc. *dico, ajo*. 3 Qui est patruus, id est, frater patris tui. 4 Quodnam. 5 Repentino malo, quod mihi imminet. 6 Apostrophe ad Phanium. 7 In eum statum, in eam angustiam eventus mei, res meæ revertuntur, rediguntur. 8 Ne Deorum quidem. 9 Itaque cum tantoperè timeas ab ea distrahi. 10 Vigilem esse, operam dare, ut eam conservet. 11 Audaces & animosos fortuna juvat. Unde Cato apud Sal. *Non votis, neque supplicils mulieribus auxilia Deorum parantur: vigilando, prosperè omnia cedunt: ubi socordiæ te atque ignaviæ tradideris, nequicquam Deos implores, irati infestique sunt.* 12 Præ nimio metu nihil possum incipere. 13 Apud te. 14 Intellexerit. 15 Commisisse. 16 Non possum effici fortis & audax.

AN. Cùm 1 hoc non poſſum, 2 illud minùs poſſem. GE. hoc 3 nihil eſt, Phædria: 4 ilicet.

5 Quid hic conterimus operam fruſtrà? 6 quin abeo? PH. & quidem ego. AN. obſecro,

Quid, ſi 7 aſſimulabo? 8 ſatin'eſt? GE. 9 garris. AN. 10 vultum contemplamini: 11 hem, Sati ne ſic eſt? GE. non. AN. quid ſi ſic? GE. propemodum. AN. quid ſi ſic? GE. ſat eſt, 12 Hem iſthuc 13 ſerva, 14 & verbum verbo, par pari ut reſpondeas, 35.

Ne te 15 iratus ſuis 16 ſævidicis dictis 17 protelet. AN. ſcio.

1 Tolerare, quod eſt minus grave, ſc. eſſe animo forti. 2 Quod eſt gravius ac moleſtius. 3 Nullius momenti. 4 Ire licet, actum eſt de Antiphone, id eſt, nulla in eo ſpes ſalutis relicta eſt, id eſt firmitatis, conſtantiæ, fruſtra hæc à nobis dicuntur. A judiciorum conſuetudine ſumptum, ubi cum finitum eſſet judicium, præco clamabat: Ilicet, id eſt, ire licet, finito judicio. 5 Cur inanem operam lumimus, monendo Antiphonem? 6 Sed, ἀλλὰ. 7 Fingo me eſſe animo forti, vel audacem apud patrem, quaſi nullius rei mihi eſſem conſcius. & Vultum mutat, & ad confidentiam ſe componit Antipho, ut abeuntes, aut bibere ſimulantes retinent. 9 Nihil eſt, nugaris. 10 An emergat triſtitiæ ſignum. 11 Monemtis eſt. 12 Interjectio Admonentis. 13 Obſerva, ita compoſitus mane, & aſſimulatus, ut nunc es. 14 Fac ut loquendo & reſpondendo ſemper tibi conſtes. Quid hoc ſit, non melius poteſt intelligi, quam ex contentione Demiphonis & Phædriæ ſcenâ ſequenti: quod enim Antipho ſubterfugit, Phædria probè implerit officium. 15 Senex pater. 16 Sævis, & atrocibus. 17 Perturbet, exagiter, & longè propellat. Metaphora petita eſt à crebro telorum jactu, quo perturbatur is, qui petitur.

GE.

GE. 1 Vi 2 coactum te esse 3 invitum, 4 lege, 5 judicio: 6 tenes?
Sed quis hic est senex, quem video in 7 ultima platea? AN. & ipsus est:
Non possum 9 adesse. GE. 10 ah! quid agis! quò abis, Antipho? mane,
Manè, inquam. AN. egomet 11 me novi, & 12 peccatum meum:
Vobis commendo Phanium, & 13 vitam meam. 41
PH. Geta, quid nunc fiet? GE. tu jam 14 lites audies:
Ego 15 plectar pendens, nisi quid me fefellerit.
Sed quod modò hic nos Antiphonem monuimus,
16 Idnosmetipsos facere oportet, Phædria.
PH. 17 Auser mihi, 18 oportet 19 quin tu, quod faciam, impera. 46

1 Sc. *dic*; *hæc respondens*: 2 Ad ducendam uxorem. 3 Te nolente. Πλεοναστικῶς dictum est. 4 Attica. 5 Sententia judicis, quam in te tulit. 6 Intelligis ne. 7 Extrema parte platæ: ut *imæ fores*, id est, forium pars ima. 8 Ipse pater est. 9 Patri, id est, exspectare adventum patris. 10 Interjectio dolentis. 11 Hominem pavidum. 12 Quod duxerim uxorem, absente patre. 13 Defensionem vitæ meæ. 14 Jurgia. Bene Donatus hùc comparavit locum Heaut. 2,3,215. *Tibi erant parata verba, huic homini verbera*: ἐκ παροιμίας enim hæc dicuntur. 15 Puniar, feriar. 16 Ut simus audaces seu fortianimo. 17 Omitte illud *oportet*, ne dicas mihi amplius, oportet hoc vel hoc facere. 18 *Oportet* hic materialiter est accipiendum. Dixerat enim Geta, *id nosmet ipsos facere oportet*: id corrigit Phædria & mutat, dicens: *quin tu, quid faciam, impera*; quo se paratissimum ostendat, quacunque ope possit. Antiphoni auxiliari. 19 Ind. præscribe mihi lege.

GE.

GE. Meminiſtin', 1 olim ut fuerit veſtra oratio
In re incipiundâ ad defendendam 2 noxiam?
Juſtam illam 3 cauſam, facilem, 4 vincibilem, optumam:
PH. 5 Memini. GE. Hem! nunc 7 ipsâ ea eſt opus, aut 8 ſi quid poteſt, 50
Meliore, & callidiore. PH. fiet ſedulò.
GE. Nunc prior 9 adito tu: ego 10 in inſidiis hîc ero
11 Succenturiatus, ſi 12 quid 13 deficies.
PH. 14 age.

1 Antehac, nuper, cum ſc. Geta moneret Antiphonem, ut reſponderet accuſationibus paternis, ſe invitum eſſe coactum, lege, judicio. 2 Noxam, id eſt, culpam, peccatum. 3 Defenſionem. 4 Quæ facile vincatur. 5 Hanc fuiſſe orationem noſtram: 6 Monentis eſt. 7 Scilicet *causâ defenſione*, vel *oratione*. 8 Si quâ oratione poſſibile eſt quippiam inveniri vel excogitari, εἴπως δυνατόν ἐστι. 9 Accede, adorire, aggredere eum. Virg. *Nec quiſquam ex agmine tanto Audet* adire *virum*. 10 Alii melius *in ſubſidiis* legunt, teſte Palmerio, id eſt, in ſecunda acie. Nam quæ deficientibus primis ſubmittitur acies, *ſubſidia* dicuntur, non *acies*. 11 Subſtitutus, id eſt, ſuccurrere ac ſuppiere delectum paratus. Q. d. Ego diligenter tibi ſubiervia, diligenter te obſervabo, ne in confutando ſene, & in defendenda noxa Antiphonis deficias. Donatus admonet, Metaphoram eſſe à re militari ſumptam. *Succenturiati* dicuntur, qui explendæ centuriæ militaris gratiâ ſubjiciunt ſe ad ſupplementum ordinum. 12 In aliquâ re. 13 Inferior eris. 14 Fac quod dicis: vel eſt Adverbium hortandi.

ACTUS

ACTUS II. SCENA I.

DEMIPHO, GETA, PHÆDRIA.

DE. 1 ITa ne 2 tandem uxorem duxit Antipho 3 injussu meo?
Nec meum 4 imperium, age, 5 mitto imperium, non 6 simultatem meam
7 Revereri saltem? 8 non pudere? ô 9 facinus audax! ô Geta
10 Monitor! GE. 11 vix tandem. DE. quid mihi 12 dicent? aut quam 13 causam reperient?

1 Filium Antiphonem, se absente, uxorem duxisse, ægerrimè fert Demipho: Phædriâ ille & Getâ servo defenditur. Ad postremum Demipho Phormionem convenire constituit, ut injuriam cum eo expostulet, qui ducendæ puellæ auctor fuerat. 2 Hæc particula habet quiddam urgens & accelerans. 3 Contra meam voluntatem. 4 Paternam meam auctoritatem, sc. *reveritus est?* 5 Omitto. 6 Iram, odium. Donatus *jurgium & contentionem* exponit, quod sc. ex odio oriantur. *Simultas* proprie est odium tectum, latens, dissimulatum: à *simulando*, ut quidam volunt, dicta est, quia qui simultates exercent, inter simulata loquuntur. 7 Reveritus est jam, vel oportuit filium revereri? 8 An non puduit eum flagitii vel mei, id est, meâ causâ. 9 Quia duxit uxorem invito patre. 10 Auctor nuptiarum, quia consilium dedisci, id est, huic mandes, si quid recte curatum velis: hoccinne ego filio meo quasi magistrum & monitorem reliqui? facinorum sc. monitor hic fuerit, bonæ disciplinæ & probi moris magister. 11 Sc. *me nanciuat*, *meminit mei*, id est, denique post multa verba ad nomen meum pervenit. Exspectaverat enim Geta, ut se, velut huic rei caput, in primis accusaret. 12 Geta & filius. 13 Defensionem, excusationem.

1 De-

1 Demiror. GE. atqui 2 repperi jam: 3 aliud cura. DE. an hoc 4 dicent mihi? 5

5 Invitus fecit: lex 6 coegit: 7 audio, 8 fateor. GE. places.

DE. 9 Verùm scientem, tacitum 10 causam tradere adversariis,

Etiam ne id lex 11 coegit. PH. 12 illud durum. GE. ego 13 expediam: 14 sine

DE. Incertum 'st, quid agam, quia præter spem, atque 15 incredibile 16 hoc mihi obtigit.

Ita sum 17 irritatus, 18 animum ut nequeam ad cogitandum instituere. 10

1 Valdè miror, vel nescio: nam admirationem ignorantia facit. Sic enim Donatus interpretatur, & hanc interpretationem cõfirmat Getæ responsum. Sic Hecyr. 4, 1. PHI. *credo: neque adeo arbitrari potis est aliter: sed* demiror, *Quid sit, quamobrem tantoperè hunc omnes nos celare voluerit*, id est, ego nescio, hoc quid sit. 2 Causam quam dicam. 3 Noli de eo esse sollicitus, sed ad rem aliam confer curam tuam. 4 Antipho, Phædria & Geta. Occupatio. 5 Nolens duxit uxorem. Mimesis. 6 Eum, ut duceret eam. 7 Admitto illam excusationem. 8 Legem cogisse, vel id verisimile esse. 9 Confutatio objectionis. 10 Offerre victoriam in causa. 11 Q. d. Minimè. 12 Illud est magni momenti, vel periculosum. 13 Totum negotium. 14 Me facere, ut volo. 15 Quod nunquam fuissem crediturus. 16 Quod filius duxit uxorem, me absente. 17 Ad iram provocatus, commotus, perturbatus. 18 Ut non possim animum, improvisis filii Antiphonis nuptiis commotum & turbatum, in eum statum disponere seu inducere, ut de eo, quod hic agendum sit, serio cogitare possim.

1 Quam

1 Quamobrem 2 *Omnes cùm secundæ res sunt maxumè, tum maxumè*
Meditari secum oportet, quo pacto 3 adversam æfumnam ferant,
4 Pericla, damna, 5 exsilia: 6 peregrè rediens semper cogites,
Aut filii peccatum, aut uxoris mortem, aut morbum filiæ:
7 Communia esse hæc, fieri posse, ut ne quid animo sit 8 novum: 15
Quidquid 9 præter spem 10 eveniat, 11 omne id deputare esse in lucro.
GE. O Phædria, incredibile 'st, quantò herum 12 anteeo sapientiâ.
13 Meditata mihi sunt omnia mea 14 incommoda: 15 herus si redierit,

1 *Quamobrem oportet omnes* homines *meditari tum maximè*, id est, præcipuè, *cum res sunt maximè secundæ*, id est, prosperæ, &c. Quam commode sententiam hanc dixerit Terentius à Philosophia sumptam, ostendit Cicero Tuscul. 3. allato simili Euripidis loco. 2 Auson. in Periand. *Adversa rerum vel secunda prædicat Meditanda cunctis Comicus Terentius, Locare sedes, bellum gerere, aut ponere.* 3 Res adversas, calamitatem. 4 Asyndeton, & expositio rumnarum. 5 Al. *exitia.* 6 Pater, vel quicunque redit à longinquis regionibus. 7 Omnibus hominibus accidere posse. *Cuivis accidere potest.* Pub. Syrus. 8 Incogitatum, improvisum: q.d. nihil admiretur, si hoc acciderit. 9 Si illa mala non reciderint. 10 Accidat nobis. 11 Existimare id accidisse ex abundantia ultra id quod timebas futurum. 12 Præcello, supero. 13 Cogitata, considerata, provisa: ubi τὸ *meditata* Passive sumitur, tanquam veniens à verbo Communi *meditor.* Hæc est altera παρῳδία post illam in Adelphis 3,3. 14 Pericula mala. 15 Elegantem enumerationem addit suorum incommodorum.

1 Molendum 2 uſque in 3 piſtrino: vapulandum: habendæ 4 compedes:
Opus ruri faciendum: horum nihil quidquam accidet animo novum.
Quidquid præter ſpem eveniet, omne id deputabo eſſe in lucro.
Sed 5 quid 6 ceſſas 7 hominem adire, & 8 blandè in principio alloqui?
DE. 9 Phædriam 9 mei fratris video 10 filium ire mihi obviam.
PH. Mi patrue ſalve. DE. 11 ſalve: ſed ubi eſt Antipho?
PH. 12 Salvum advenire..... DE. 13 credo: 14 hoc reſponde mihi.
PH. 15 Valet: 16 hîc eſt: ſed ſatin' 17 omnia 18 ex ſententiâ?
DE. 19 Vellem quidem. PH. 20 quid iſthuc? DE. rogitas, Phædria?
21 Bonas, me abſente, hîc 22 confeciſtis nuptias.

1 Mihi erit. 2 Semper, aſſidue. *Uſque* ſignificat durationem longi temporis. 3 Loco, in quo circumagebantur molæ trusatiles, & ita frumenta piſebant, id eſt, molebantur. Vide Andr. 1,2. 4 Vincula, catenæ coërgantes pedes. Servi enim vincti erant in ergaſtulis, ſed pedibus tantùm. 5 Propter quod, cur. 6 Apoſtrophe ad Phædriam. 7 Demiphonem ſemem. 8 Suaviter, lenibus verbis. 9 Chremetis. 10 Phædriam. 11 Reſultantis eſt. 12 Scilicet *te gaudeo*, Reſpondens hîc iterat Phædria ſalutationem. 13 Te gaudere propter meum adventum. 14 Quod te rogo. 15 Antipho. Reſpondet de qualitate, cùm tamen interrogatus eſſet de loco. 16 Athenis agit res ſuas, ubi tu diſcedens reliquiſti. 17 Scilicet *ceſſerunt, ſucceſſerunt*. 18 Ex voto. 19 Omnia ex ſententia mihi eveniſſe, ſucceſſiſſe. 20 Quid accidit tibi, quò ſic mihi reſpondeas? 21 Per Antiphraſin & Ironiam oſtendit bonas non eſſe nupias, atque ſine patris juſſu ſint confectæ. 22 Conciliaſtis, celebraſtis.

PH.

PH. 1 Eho! an tu 2 id ſuccenſes nunc illi?
GE. ó 3 artificem probum!
DE. Ego ne 4 illi non ſuccenſeam? ipſum 5 geſtio dari
6 Mihi in conſpectum: nunc 7 ſuâ culpâ ut 8 ſciat
9 Lenem patrem illum factum me eſſe 10 acerrimum.
PH. Atqui nil 11 fecit, patrue, 12 quod ſuccenſeas.
DE. Eccò autem ſimilia omnia: omnes 13 congruunt:
14 Unum cognôris, omnes nôris. PH. haud ita 'ſt.
DE. 15 Hic in noxia eſt, 16 ille ad 17 defendendam cauſam adeſt.

1 Interjectio admirantis. 2 Propter id, ſcilicet propter nuptias. 3 Scilicet ô, Q. d. partes ſuas probè agere novit. Geta laudat Phædriam, quod defenſionem patruelis eo aſtu inceptet, qui optabatur: fronte compoſita, verbis fidem aſſeverantibus: conferri debent. v. 48. & 55. Hoc ſeorſum dicit, ut Demipho non audiat. 4 Filio, meo. 5 Vehementer cupio. 6 Ante oculos, ſeu obviam mihi venire. 7 Quod uxorem, me abſente, duxerit. 8 Scire poſſit. 9 Facilem, indulgentem, ſcilicet *antehac*. 10 Difficillimum, duriſſimũ. 11 Filius tuus. 12 Propter quod iraſcaris illi ἐφ' ᾧ ἀγανακτεῖς. 13 Concordant, benè conſentiunt, conveniunt, ὁμογνωμονοῦσι, συμφωνοῦσι. 14 Ex duobus, ſcilicet vel filium, vel Phædriam. Ita Virg. 2. Æn. *Accipe nunc Danaûm inſidias, & crimine ab uno Diſce omnes.* 15 Antipho in culpa eſt, admiſit culpam. Hos duos verſus Guyetus plane expungit: nollem factum: ſatis enim probi & Terentio digni videntur: quos Donatus benè interpretatur, & exemplo Ciceroniano planè huc convenienti illuſtrat. 16 Phædria. 17 Defendendam noxiam ſive culpam.

1 Cùm

1 Cùm ille eſt, 2 hic præſto eſt: 3 tradunt operas mutuas.
GE. 4 Probè horum facta 5 imprudens 6 depinxit 7 ſenex.
DE. Nam 8 ni hæc ita eſſent, 9 cum illo haud ſtares, Phædria.
PH. 10 Si eſt, patrue, culpam aut Antipho in ſe admiſerit.
Ex qua 11 re 12 minus rei foret aut famæ temperans;
13 Non cauſam, dico, quin, quod meritus ſit, ferat:

1 Cùm fratris filius Phædria in noxia ſive culpa eſt. 2 Meus filius Antipho ad defendendam adeſt. 3 Mutuò ſe adjuvant, ſe viciſſim in peccatis defendunt, mulus mulú ſcabit. Translatùm videtur ab agricolis vicinis, qui mutuam inter ſeſe operam commodare ſolent. Aut ab artificibus, qui mutuâ nonnunquam utuntur opera: maximè fabri ararii. 4 Rectè, vere. 5 Neſciens amorem Phædriæ. Nondum enim ita rem ſe habere compererat Demipho, ſed ex ſuſpicione & ira loquebatur. 6 Deſcripſit. Metaphora à pictoribus, qui coloribus exprimunt res ipſas. 7 Demipho. 8 Niſi enim traderetis operas mutuas ac juvaretis alter alterum. 9 Non faveres illi, non ita defenderes meum filium Antiphonem, non eſſes ab illius partibus (Al. *pro illo*: ut apud Virg. 8. Æn. *In ſummo cuſtos Tarpeja Manlius arcis Stabat pro templo*, id eſt, pro defenſione templi. *Stare* igitur *cum* vel *pro aliquo*, idem eſſe puto, quod Græcis, πρὸς τινὸς εἶναι, id eſt, alicui ſtudere, favere, & eum tutari. Cic. *ab aliquo ſtare* dixit. 10 Si ita eſt. Huic apologiæ compara orationem Lyſitelis apud Plautum Trinummo 2, 2, 46. &c. 11 Culpâ. 12 Non temperans foret rei familiaris, id eſt, utilitati, bonis, facultatibus ſuis, minùs, quàm par erat, conſulens, providens, quia indotatam duxit. 13 Non defendo illum, non intercedo pro illo.

Sed

Sed si quis forte 1 malitia fretus sua,
Insidias nostræ fecit 2 adolescentiæ,
Ac 3 vicit: nostra ne ea culpa est, an judicum,
4 Cui sæpè propter invidiam adimunt diviti,
Aut propter misericordiam addunt pauperi?
GE. Ni nossem 5 causam, crederem vera 6 hunc loqui.
DE. An quisquam judex est, qui possit noscere
7 Tua justa, ubi tute verbum non 8 respondeas,
Ita ut 9 ille fecit? PH. funestus adolescentuli est
10 Officium 11 liberalis: postquam 12 ad judices
Ventum 'st, non potuit cogitata proloqui:
Ita 13 eum tum 14 timidum ibi obstupefecit pudor.
GE. Laudo 15 hunc: sed cesso adire quamprimùm 16 senem?
Here, salve: salvum te adveniisse gaudeo.
DE. oh!

1 Malitiosa sua confisus audacia. Translatio culpæ in Phormionem, & judices. 2 Nobis adolescentibus, qui sumus imperiti rerum. 3 Nos. 4 Qui sæpè divitibus eantas copias eripiunt, quia illis invident. 5 Scilicet aliam esse: quia coactus est suâ voluntate. 6 Phædriam. 7 Tuũ jus, τὸ σὸν δίκαιον, quid in causa justi habeas. 8 Ad accusationem. Reus enim, qui tacet, consentire videtur. 9 Filius meus Antipho. 10 Antiquè pro officio. 11 Boni, ac præ se ferentis bonam indolem. 12 In jus vocatus à Sycophanta. 13 Antiphonem 14 Perturbatum. 15 Phædriam. Q. d. Rectè quidem egit Phædria: sed & nonnihil à me dicendum supereſt. 16 Demiphonem.

1 Bo-

1 Bone custos salve, 2 columen 3 verò familiæ:
4 Cui 5 commendavi 6 filium 7 hinc 8 abiens meum.
GE. 9 Jamdudùm te omnes nos accusare audio
Immeritò, & 10 me omnium 11 horunc 12 immeritissimò. 60
Nam quid me 13 in hac re facere voluisti 14 tibi?
15 Servum hominem 16 causam orare 17 leges non 18 sinunt,
19 Neque testimonii dictio est. DE. 20 mitto omnia: adde
Isthuc: 21 imprudens timuit adolescens: 22 sino: 64
23 Tu servus: verùm si cognata est maximè,

1 Ironiatur *bone vir, bonas nuptias*, suprà. Q.d. O improbe, indiligentissime magister liberorum meorum. 2 Sustentatio, decus & columna, cui familia nostra innititur Virg. *In te domus inclinata recumbit.* 3 Certe. 4 Sc. tibi. 5 Reliqui te tanquam magistrum. 6 Antiphonem. 7 Athenis. 8 In Ciliciam. 9 Paulò antè. 10 Sc. *accusas* 11 Quos accusas. 12 Qui sum plane extra culpam, qui unus ex omnibus minimè merui accusari. 13 In accusatione filii apud judices. 14 In tuum commodum. 15 Ut *mulier ancilla* apud Sall. Objicit seni legem, quæ non admittit servum testem. 16 Orationem causam alicujus defendere vel agere in judicio. 17 Nostræ publicæ. 18 Permittunt. Lex talis est *Servus bonæ causam ne orato.* 19 Neque licet servo testimonium veritatis dicere, non potest produci loco testis. *Dictio testimonii*, est facultas dicendi testimonium quemadmodum *factio testamenti.*, est testamenti faciendi facultas. 20 Omnia, quæ à te afferuntur, prætermitto, id est, concedo. 21 Imperitus. Minùs. 22 Hoc concedo. 23 Sc. *es:* ideoque multa facere per leges vetitus.

Non

Non fuit neceſſe 1 habere; ſed, id quod 2 lex jubet,
3 Dotem daretis, 4 quæreret alium virum.
5 Quâ ratione 6 inopem potius 7 ducebat domum?
GE. Non 8 ratio, verùm 9 argentum deerat.
DE. 10 ſumeret
Alicundè. GE. alicundè! nihil eſt dictu facilius. 70
DE. Poſtremò, ſi nullo alio 11 pacto, 12 vel fœnore.
GE. 13 Hui! dixti pulchrè, ſi quidem quiſquam 14 crederet.
15 Te vivo, DE. non, non ſic futurum 'ſt, 16 non poteſt.
Ego ne illam cum 17 illõ ut patiar nuptam unum diem?
18 Nihil ſuave meritum 'ſt. 19 Hominem commonſtrarier 75

1 Uxorem, ἔχειν γυναῖκα, id eſt, jure poſſidere. 2 Attica. 3 Dotem dare debebatis, debuiſſetis. Hîc affertur altera pars legis, poſt eam, quæ ponebatur 1, 2, 75. &c. Integra ergo eſt: *Orbam proximus cognatus ducat, aut dotem det.* 4 Quærere debebat, debuit, ſc. accepta dote. 5 Quo conſilio, quo jure, quâ de cauſâ. 6 Uxorem. 7 Quod abſolute vulgò dicitur, *ducebat*. 8 Conſilium cauſa. 9 Pecunia, quam numerare pro dote. 10 Sumpſiſſet, ſumere debebat, id eſt, mutuatus eſſet. 11 Potuiſſet ſumere argentum vel pecuniam. 12 Sumere pecuniam. 13 Ludentis eſt. 14 Pecuniam. 15 Quamdiu vivis. Lex erat Athenis, quâ cavebatur, ne filio familias, vivo etiam patre, mutuanti quiſquam crederet: qui credidiſſet, petitionem ne haberet. 16 Non fieri; id eſt, non eſt poſſibile, ἀδύνατόν ἐστι. Hæc ſignificatio τῶ poteſt Terentio familiaris eſt. 17 Filio meo. 18 Antipho ſuis factis nihil ſuave à me, ſed omnia acerba & dura meritus eſt: *vel*, nihil mihi fecit Antipho ſuave, ut ei aliquid ſuave permittam. Figura Αἰτότες Donati annotatio plane inepta eſt. 19 Phormionem.

Mihi

Mihi istum volo, aut, ubi habitet demonstrarier.
GE. Nempe, 1 Phormionem. DE. istum 2 patronum mulieris.
GE. Jam 3 faxo hîc aderit. DE. 4 Antipho ubi nunc est? PH. 5 foris.
DE. Abi, Phædria, eum require atquè 6 adduce hùc. PH. 7 eo,
Rectâ viâ equidem illùc, GE. nempe ad 8 Pamphilam. DE. at egò 80
9 Deos penates hinc salutatum domum
Divertar: 10 inde ibo ad 11 forum, atque aliquot mihi
12 Amicos advocabo, ad hanc rem qui 13 adsient,
Ut 14 ne imparatus sim, si 15 adveniat 16 Phormio. 84

1 Cupis tibi demonstrari. 2 Defensorem. Patronus enim dicitur, qui aliquem in judicio defendit. 3 Faciam ut adsit. 4 Filius. 5 Sc. *est*, id est, prodit. 6 Antiquè pro *adduc*. 7 Quæsitum filium tuum. 8 Amicam accedis. 9 Deos domesticos & familiares hinc aloratum domum. de via deflector. Mos erat apud veteres, ut & discedentes, locum, quem reliquebant, vel ei ut valedicerent, & reverrentes item salutarent: quod idem faciebant etiam primùm in regionem quampiam ingredientes propter Genios sive Lares, quos locis adesse credebant. Erant enim Penates patrii ac famliares cujusque Dii. Romæ publice habuerunt ædem in Velia, eo in loco, ubi Tullius Hostilius Rex primum habitaverat. 10 Deinde, post precationes. 11 Causarum. 12 Advocatos adhibebo 13 Præsidio sint. 14 Non. 15 Forte advenerit. 16 Parasitus, qui harum nuptiarum auctor fuit.

ACTUS

ACTUS II. SCENA II.

PHORMIO, GETA.

PH. 1 ITa-ne patris ais conſpectum 2 veritum 3 hinc 4 abiiſſe? GE. 5 admodùm.

PH. 6 Phanium relictam ſolam? GE. ſic. PH. & iratum 7 ſenem?

GE. 8 Oppidò. PH. 9 ad te 10 ſumma ſolum, Phormio, rerum redit:

Tute hoc 11 *intriſti, tibi omne eſt exedendum:* 12 accingere.

GE. 13 Obſecro te. PH. 14 ſi rogitabit. . . . . GE. in te ſpes eſt. PH. 15 eccere 5

16 Quid ſi reddet? . . . . . GE. 17 tu impuliſti. PH. 18 ſic opinor. GE. 19 ſubveni.

1 Num hoc affirmas? Adducitur Phormio, ut factũ defendat, qui hic ſe inſtruit, cum Demiphone litigaturus. 2 Antiphonem. 3 Ex ædibus. 4 Aufugiſſe. 5 Dico eum valdè veritum abiiſſe. 6 Sc. *ais eſſe?* 7 Deminhonem. 8 Valdè. 9 Sc ipſũ alloquitur Phormio. 10 Caput principale horum negotiorum ad te ſolum recidit. 11 Pro *intriviſti*, à verbo *intrivi*, *intritum*. Q. d. Tu author extitiſti conſilii de ducenda puella, æquum etiam eſt, ut tuo periculo rem expedias, tibi quoque ferendum, ſi quid ex eâ re incommodi acciderit: quod alio proverbio dicitur: *Cole quod aptaſti, tibi ipſi nondum eſt.* 12 Præpara te, atque expedi illud negotium. 13 Iſta verba Getæ continuam orationem inter ſe conſtituunt: *Obſecro te, in te ſpes eſt, tu impuliſti, ſubveni*. Nam verba, quæ interloquitur Phormio, nihil minùs quam reſpondentis ad verba Getæ, ſed potiùs cogitantis ſecum & conſilium quærentis, eſſe videntur. 14 Si Demiphonem ſenex rogabis, undè ſibi ſit cognata Phaniũ. 15 Sc. Ecce rem. Succiſa nimis hæc deliberantis vox, proinde obſcuræ eſt ſignificationis. 16 Quid ſi velet recipere me puellam Phanium. 17 Tu es author, ut ducerem uxorem. 18 Eludam ſenem. 19 Succurre ergo Antiphoni & mihi.

PH. 1 Cedò ſenem: 2 jam inſtructa ſunt mihi in corde conſilia omnia.

GE. 3 Quid ages? PH. 4 quid vis? niſi ut 5 maneat Phanium, atque ex 6 crimine hoc

Antiphonem 7 eripiam, atque in me omnem iram 8 derivem ſenis?

GE. 9 O vir fortis, atque amicus! verùm hoc ſæpe, Phormio, 10

Vereor, ne iſthæc 10 fortitudo in nervum erumpat denique. PH. 11 ah?

1 Da ſenem, id eſt, ſine ut veniat ſenex. Phormio inter deliberandum non attendit, quid Geta dicat: verum ad conflictum ſe paratum ſentiens, expoſcit adverſarium. 2 Omnes modi, omnia argumenta quibus ſenem illudam, ſunt jam in corde meo parata. Metaphora ſumpta eſt ab exercitu. Q. d. Sic inſtruxi mea conſilia, quaſi aciem. 3 Cum ſene in illa cauſa. 4 Ut agam aliud. 5 Hic cum Antiphone. 6 Periculo, hac culpa, quod, inſcio & abſente patre, uxorem duxerit. 7 Liberem. 8 Transferam, convertam. *Derivatio* dicitur inflexio criminis ab eo ad quem pertinebat, ad eum ad quem non pertinebat. 9 O Phormio, vir fortis atque amicus es. 10 Tam audax animi conatus, forenſis illa litium peritia ad extremum in compedes & vincula redundet, id eſt, ne tu in carcerem conjiciaris. Sic 4, 4. *in nervum ibit*. Metaphora à Sagittariis ſumpta eſt, immoderatis viribus arcum adducendo, non telum incitant, ſed nervũ rumpunt, idque non ſine ſuo periculo. Quadrat in temerariam inconſideratamque audaciam, quæ plerumque infelix eſſe ſolet, & in maximum malum aliquando adducere. 11 Reprehendentis eſt.

1 Non ita eſt: 2 factum eſt periclum: 3 jam pedum viſa 'ſt via.
Quot me cenſes homines jam 4 diverberaſſe uſque ad necem
5 Hoſpites? tum cives? quò magis 6 novi, 7 tantò ſæpiùs.
8 Cedò dum, eu unquam injuriarum audiſti mihi ſcriptam 9 dicam? 15
GE. 10 Quid iſthuc; PH. 11 quia *non rete* 12 *accipitri tenditur, neque* 13 *milvio,*
14 *Qui* 15 *malè faciunt nobis: illis, qui* 16 *nihil faciunt,* 17 *tenditur:*
Quia enim in 18 illis 19 fructus eſt, in 20 illis 21 opera luditur.

1 Nihil eſt periculi. 2 Experimentum, experientia facta eſt in aliis decipiendis. 3 Jam via pedum eſt proviſa, jam via mihi explorata eſt, in qua tutò pedem ponere liceat, & qua aufugiam, ſi res cogat: adeoque id negotii nunc primùm tento: ac proinde non eſt quod timeas. Metaphora à viatoribus, qui, neſcientes vias, veſtigia aliorum quærunt qui præceſſerunt. 4 Litibus & ſycophantiis vexaſſe, indigniſſime tractaſſe. Μεταφορικῶς καὶ ὑπερβολικῶς. 5 Peregrinos. 6 Hoc artificium. 7 Tantò plures quotidiè perdo & deverberare ſoleo. 8 Dic mihi. 9 Actionem injuriarum, id eſt, me eſſe accuſatum injuriarum, me eſſe vocatum in jus? Vide ſupra 1, 2. 10 Qua ratione illud accidit? 11 Venuſta eſt Allegoria ab aucupibus ſumpta de iis, qui bonis inſidiantur, improbis dimiſſis. 12 Avibus rapacibus. Hinc Anacharſis Solonis leges aranearum telis ſimiles dicebat: quas animalia fortiora perrumpunt, ſed minuta inhærent. 13 Accipitri & milvius. 14 Ore & unguibus. 15 Sc. *mali*. 16 Rete. 17 Qui nihil male faciunt. 18 Utilitas: quoniam non male faciunt nobis & eſui ſunt. 19 Quàm male faciunt nobis. 20 Labor fruſtra ſuſcipitur, perditur: quia eſui non ſunt. 21 Divitibus. Accommodatio eſt Allegoriæ.

1 Aliis 2 aliunde eſt periclum, 3 undè aliquid abradi poteſt:
Mihi ſciunt nihil eſſe. 4 Dices, ducent damnatum domum.
5 Alere nolunt hominem 6 edacem: & 7 ſapiunt meâ quidem ſententiâ,
Pro 8 maleficio ſi 9 beneficium ſummum nolunt 10 reddere
GE. Non poteſt ſatis pro merito ab 11 illo tibi referri gratia.
PH. 12 Imò enim nemo ſatis pro merito gratiam 13 Regi refert.

1 Ex alia cauſa, id eſt, aliis aliud periculum imminet. 2 A quibus, ſc. ſunt divites. 3 Per vim auferri, detrahi, extorqueri. Q. d. ditioribus magis ſolent ſtrui inſidiæ, quam pauperibus. 4 Objectio. Q. d. Dicere poſſes, quamvis injuriarum poſtulatus & damnatus non habeam quod ſolvam, tamen aſtringi poſſum ad ſervitutem, ut, qui non ſum ſolvendo. Alludit ad pœnam nexorum, qui à creditoribus, quibus ſatisfacere non poterant, mancipabantur, ad operas damnabantur, & donec eis ſatis feciſſent, in cuſtodia tenebantur. Vide Liv. 1. Decad. 5 Q. d. Minimè ducent damnatum damnum. Reſponſio. 6 Voracem, multi cibi. 7 Sapienter agunt meo quidem judicio. 8 Injuria ſibi illata. 9 Alimoniam, id eſt, alere hominem edacem. Paronomaſia. 10 Retribuere. 11 Antiphone, pro quo ita laboras. 12 Correctio per collationem. Q. d. Nullus aulicus ſuo Regi tantum debet, quantum ego Antiphoni. 13 Locupleti, diviti, à quo alitur. Ita enim vocabant paraſiti benefactores & alumnos ſuos. Ita Antipho, *Rex* erat Phormionis,

1 Te-ne 2 aſymbolum venire, 3 unctum atque 4 lavtum 5 à balneis, 25
Otioſum 6 ab animo; cùm 7 ille & 8 curâ, & 9 ſumptu 10 abſumitur,
11 Dum tibi ſit, quod placeat: 12 ille ringitur, tu rideas:
Prior bibas, prior 13 decumbas: cœna 14 dubia apponitur?
GE. 15 Quid iſthuc verbi eſt? PH. 16 ubi tu dubites, 17 quid 18 ſumas potiſſimum.

1 Q. d. An non hoc ſummum beneficium dici debet. 2 Immunem, nihil conferentem ad convivium, ſine ſymbola, ſine ſumptu. Symbola eſt, quod pro ſua quiſque parte ad communes dapes confert: à *συμβάλλω*, id eſt, *confero, conjicio*, eò quod in medium conferetur: undè *aſymbolus*, qui nihil ſolvit. 1, 2. 3 Oleo odorato. Conſuetudo erat veterum, ſingulis diebus, antequam cibum caperent, in balneo ſe lavare, & poſtea ungere. 4 Lotum. 5 E balneis. Plaut. Perſ. 1, 3. *Lautum credo a balneis jam hic affuturum.* 6 Animo, id eſt, expertem omnium curarum, tranquillo animo. Sic Plaut. *ager ab animo*, pro quo ager animo. Sic. Catul. *ferox à robore Theſeus*, id eſt, ferox robore. 7 Rex dives. 8 Sollicitudine in apparando. 9 Impensâ, conſumendo bona ſua. 10 Dum tibi aliquid apponatur, *vel*, dum id tu habeas. 11 Et dum Rex iraſcitur. 12 Irritatur. Metaphora petita eſt à canibus, qui proprie dicuntur *ringi*, cum irritati, rictum diducunt, quaſi latraturi aut morſuri. Itaque *ringi* dicitur, qui iraſcendo geſtus & modos canum ringentium imitantur, offendendo ſc. dentes, criſpando naſum, & corrugando frontem. 13 Ad menſam ſedeas, & in toto recumbas. 14 Opipara, & vario apparatu affluens, ut, quem cui cibum præferas, ignores ſeu dubius ſis, & ut ipſe Phormio mox exponit, *ubi tu dubites, quid ſumas potiſſimum*. Eadem ſignificatione & *dies dubius* dicitur, pro auſpicato & felici: quaſi in multis gaudiis quid prius, quid poſterius ſit, neſcias. 15 Quid ſibi vult hoc verbum *dubia*? 16 Explicatio cœnæ dubiæ. 17 Ciborum. 18 Carpas,

1 Hæc, 2 cùm rationem ineas, quàm sint suavia, & 3 quàm cara sint;
4 Ea qui præbet, non tu hunc habeas planè præsentem Deum?
GE. 5 Senex adest, vide quid agas: 6 prima coitio 'st acerrima:
Si 7 eam 8 sustinueris, 9 postilla jam, 10 ut lubet, 11 ludas licet.

1 Superiora illa, sc. merita Regis, vel fercula cænæ dubiæ. 2 Cùm tecum serìò reputes, perpendas. 3 Quàm magno pretio Regi constent. 4 Ordo est: *Non tu habeas*, id est, reputes, revereris, *hunc* sc. regem, *qui præbet ea*, sc. fercula, *planè*, id est, prorsus *Deum*, id est, tanquam Deum, cui referri gratia non possit, *præsentem*, id est propitium, potentissimum, *vel*, qui hisce in terris, ut Deus, colatur. 5 Demipho. 6 Primus congressus conflictus seu impetus est vehementissimus. Metaphoram esse monet Donatus à prælio; *nam & congredi* (inquit) *milites, & coire dicuntur*. 7 Primam illam coitionem. 8 Sustentaveris, toleraveris non succumbendo. 9 Posteà, id est, post illam coitionem. 10 Ut tibi placet. 11 Poteris senem illudere, id est, reliqua ludus erunt, non militia: Donatus: *officio militari omne negotium vel pugnæ, vel ludus.*

ACTUS II. SCENA III.

DEMIPHO, GETA, PHORMIO.

DE. 1 EN 2 unquam 3 cuiquam 4 contumelioſius

1 Excitat ad rem maguam considerandam. Donatus. *En* vim habet indignationis post enarratam injuriam. Plaut. *Quæso, en unquam hodiè licebit mihi loqui?* Hæc scena concertationem habet Demiphonis & parasiti. Clam patre uxorem ducerat Antipho: domum reversus pater, illam vult ejicere: contradicit Phormio. 2 A tempore. 3 Homini. A persona. 4 Cum majori contumelia. A genere injuriæ.

1 Au-

1 Audiſtis factam injuriam, quàm 2 hæc eſt mihi?
3 Adeſte quæſo. GE. 4 iratus eſt. PH. quin tu 5 hoc age, ſt.
Jam ego 6 hunc 7 agitabo. 8 Prô Deûm immortalium,
Negat 9 Phanium eſſe hanc ſibi cognatam Demipho? 5
Hanc Demipho 10 negat eſſe cognatam? GE. 11 negat.
PH. 12 Neque 13 ejus patrem ſe ſcire, quis fuerit? GE. negat.
DE. 14 Ipſum eſſe opinor, de quo 15 agebam: 16 ſequimini.
PH. Nec 17 Stilphonem ipſum ſcire, qui fuerit? GE. negat.
PH. 18 Quia 19 egens relicta 20 eſt miſera, 21 ignoratu parens; 10

1 Vos advocati. Eſt enim Apoſtrophe Demiphonis ad advocatos 2 Sc. *fœdam*, *illata injuria*? 3 Vos advocati, ſitis mihi præſidio atq; auxilio. 4 Demipho. 5 Attentionis & ſilentii formula, Vocula, vel Interjectio. 6 Phormio. 7 Demiphonem. 8 Incitabo, παροξυνῶ, exagitabo, ad iram commovebo. Metaphora à foris ſumpta videtur, quæ à venatoribus è cubilibus ſuis excitantur & agitantur. Deorum, ſc. *fidem*. Cùm priora ſubmiſſa voce dixiſſet, ut ſolus Geta audiret; nunc exclamare incipit, ut Demipho audiat & terreatur. 9 Quam duxit filius. Fingit Phormio ſe certare cũ Geta, & his repetit nomen ſenis, ad invidiam & acrimoniam contentionis. Sic Ovid. *Et me mihi, perfide, prodis. Me mihi prodis? ait.* 10 Q d. Ego dico, Phaniũ eſſe cognatam ejus. 11 Demipho, ſcil. hanc Phanium eſſe cognatam ſuam. 12 Et negat ſe ſcire, &c. 13 Phanii. 14 Phormionẽ 15 Vobiſcum communicabam, loquebar. 16 Scil. *me*. 17 Quem Phormio fingit eſſe patrem puellæ. 18 Hæc ad ſpectatores dicit. 19 Sine dote. Vide Plaut. Stich. 4, 1, 16. 20 Phanium. 21 Non agnoſcitur pater ejus.

1 Negligitur ipſa: 2 *vide* 3 *avaritia quid facit* !

GE. Si 4 herum 5 inſimulabis avaritiæ, 6 malè audies.

DE. O audaciam! etiam me 7 ultrò accuſatum 8 advenit?

PH. 9 Nam jam 10 adoleſcenti 11 nihil eſt quod ſuccenſeam,

Si 12 illum minùs norat: quippe 13 homo jam 14 graudior, 15

15 Pauper, 16 cui opera vita erat, 17 ruri ferè

Se continebat: ibi agrum 18 de noſtro patre

1 Contemnitur, nemo eam reſpicit. 2 Stomachantis eſt, ut in Adelph. *Illud fis*, vide *exemplum diſciplinæ*. 3 Quid non mortalia pectora cogit Auri ſacra fames! Per exclamationem indicare vult Phormio, propter avaritiam pauperes amicos nihil fieri. 4 Demiphonem. Fingit Geta ſe defendere herum, cùm illum potiùs irrideat. 5 Accuſabis crimine avaritiæ. *Inſimulare* proprie, eſt falſi aliquem accuſare, id eſt, ſimulare crimen in aliquem: dicitur & de vero crimine κατα-χρηςικῶς. 6 Ego quoque te acculabo, & convitiis te afficiam. 7 Suâ ſponte, non laceſſitus. 8 Phormio. 9 Phormio pergit in ſua oratione. 10 Antiphoni. 11 Nulla cauſa eſt, propter quam iraſcar. 12 Stilphonem puellæ patrem. 13 Patrem puellæ. 14 Grandævus, grandis natu. *Grandis* enim ſæpè dicitur de ætate: ut *grandis puer*, *grandis virgo*, &c. Prima ergo excuſatio, quod Stilphonem non noverit, eſt ſumpta ab ætate. 15 Secunda excuſatio à fortuna. 16 Cui opera victum ſuggerebat, ſuppeditabat ὁ τὸ ἐργόν ἦν ὁ βίος, qui victum quotidianum manuali operatione quærebat. Tertia excuſatio ſumitur à genere vitæ. 17 In agris ut plurimum vivebat. 18 A noſtro genitore.

2 Co-

1 Colendum habebat; 2 sæpè intereà mihi se-
nex
Narrabat, se hunc negligere cognatum suum:
3 At quem virum? quem ego 4 viderim 5 in
vitâ optimum. 20
GE. 6 Videas te, atque 7 illum, ut narras.
PH. 8 abi in malam crucem?
Nam ni 9 ita eum 10 existimassem, nunquam
tam graves
Ob 11 hanc inimicitias 12 caperem 13 in ve-
stram familiam,
14 Quamvis 15 aspernatur nunc tam 16 illi-
beraliter.

1 Arandum. Quarta excusatio ab affectatione studii, quia agricola erat. 2 Ordo est: *Interrà senex*, sc. Stilpho, *narrabat sapè mihi*, hunc suum cognatum, sc. Demiphonem, *negligere se*, quod sc. pauper esset. 3 Sed qualem virum Demipho negligebat? Sic Eun. 3, 5. *At quem Deum? qui templa cæli summa sonitu concutit.* 4 Cognoverim. 5 Sc. *mea*. Alii sic: in moribus, *vel*, cùm viveret. 6 *Nugarum plena omnia*, apud veteres interpretes. Id vero certum est, verba esse Getæ aut convitiantis Phormioni (si scilicet respicias verba proximè præcedentia, *virum in via optimum*, sensus erit: Vide ut tu sis talis, qualem te ais vidisse illum, id est, *vir optimus*: quo pacto per consequentiam negabitur, Phormionem jam esse virum bonum) aut, si Geta notavit, quo paulo ante dictum de ipsius paupertate, illud *videas* nõ imperantis erat aut monentis Phormionem, sed malè ei precantis & optantis, ut se videat æque miserum, & ab omnibus relictũ, quemadmodum ipsum Stilphonem se vidisse dixerat. Utrovis modo accipiat, τὸ *atque* hoc loco est similitudinis, idem quod quemadmodum, ὡς ἀντὶ τοῦ. Rectius autem hoc clarè dictum à Getâ accipimus, ut defendisse dominum videatur. 7 Stilphone. 8 Vade ad patibulum, εἰς κόρακας. 9 Quod fuisset vir optimus. 10 Cognovissem talem. 11 Plautum. 12 Suscepissem. 13 Contra. 14 Familiam. 15 Demipho. Contemptim dicit. 16 Iniquè, injuste, turpiter, præter officium boni viri.

GE. Pergin' 1 hero abſenti malè loqui, 2 impuriſſime? 25

PH. 3 Diguum autem 4 hoc illo eſt. GE. 5 ain' tandem 6 carcer? DE. 7 Geta.

GE. 8 Bonorum extortor, legum 9 contortor. DE. 10 Geta.

PH. 11 Reſpoude. GE. 12 quis homo eſt? 13 ehem! DE. tace. GE. 14 abſenti tibi
Te indignas, ſeque dignas contumelias
Nunquam ceſſavit dicere hodiè. DE. 15 ohe, 16 deſine.

17 Adoleſcens, primùm abs te hoc 18 bonâ veniâ expeto, 31

1 De hero abſente male loquâ, id eſt, hero abſenti maledicere. Sic inferius: *abſenti tibi Te indignas, ſeque dignas contumelias. Nunquam ceſſavit dicere hodiè.* 2 Improbiſſime. 3 Herus tuus dignus eſt, cui maledicatur. 4 Maledictum. 5 Ais-ne eum dignum eſſe convitiis his? 6 *tandem* hic indignantis Plaut. Truc. PH. *Lubitum eſt.* SY. *ain' tandem?* 6 Carcere digne, qui dignus es, qui in carcerem conjiciaris. Lucil. de homine nequam: *Carcer via carcere dignus*, id eſt, homo præ nequitiâ etiam carcere indignus. 7 Vocat Demiphonem Getam. 8 Addit cauſam, quare ſit dignus carcere. Geta enim Demiphonem non audiens pergit in incepto ſermone, qui dixerat, *ain' tandem carcer?* 9 Conturbator, depravator, malignus interpretator, 10 Repetitio vocationis. 11 Jam hero te vocanti. Hoc ſubmiſsâ voce dicit. 12 Fingit, ſe non vidiſſe herum, quò ſeriò eum defendiſſe credatur. 13 Interjectio agnoſcentis vocantem. 14 Ordo eſt: Hoc paraſitus Phormio *nunquam ceſſavit dicere hodiè*, id eſt, modò, *tibi abſenti contumelias indignas te*, id eſt, quas non meruiſti, *& dignas ſe*, id eſt, quas ipſe meritus eſt audire. 15 Interjectio ſatietatem uſque ad faſtidium deſignans. 16 Tace, Geta. 17 Convertit ſe ad Phormionem. 18 Bona pace, ſinè ira & contentione.

Si tibi placere 1 potis eſt, mihi ut reſpon-
deas:
2 Quem amicum tuum ais fuiſſe iſtum? 3 ex-
plana mihi,
Et 4 quî cognatum me ſibi eſſe diceret?
PH. 5 Proinde 6 expiſcare, quaſi non 7 noſ-
ſes. DE. 8 noſſem? PH. 9 ita. 35
DE. Ego 10 me nego: tu, 11 qui ais, 12 re-
dige in memoriam.
PH. 13 Eho, tu 14 ſobrinum tuum non noras?
DE. 15 enecas:
Dic 16 nomen. PH. 17 nomen? 18 maximè.
DE. 19 quid nunc taces?
PH. Perii herclè! 20 nomen perdidi. DE. 21
hem, quid ais? PH. 22 Geta,

1 Poteſt Archaïſmus eſt. 2 Cujus cauſam tantopere egiſti adverſus filium. 3 Expone, planum mihi facito. 4 Quomodò, unde. 5 Perinde. Adverbium eſt ſimilitudinis. 6 Explicaris, id eſt, diligentiſſime ex me quæris, quis ille ſit. *Expiſcari* proprie, eſt diligenter quærere, ubinam piſces lateant. Metaphora ergo ſumpta eſt à piſcatoribus. 7 Hominem. 8 Negantis. Q. d. Ego illum noſſem? imò verò non novi. 9 Sc. *noſti*. Affirmantis. 10 Nolle iſtum tuum amicum, quem mihi cognatum fuiſſe dicis. 11 Qui affirmas me nolle eum. 12 Reduc. 13 Interjectio, illuſionem quandam oſtendens, quod non noverit ſenex ſuos cognatos. 14 Ex ſorore matris tuæ natum. *Sobrini* enim dicuntur, qui ex duabus pluribuſve ſororibus ſunt nati: ut *patrueles*, qui ex fratribus, cognati. 15 Obtundis me. 16 Sc. *ejus*. 17 Sc. *quæris*. 18 Sc. *dicam*. 19 Propter quid, cur. 20 Nominis oblitus ſum. Hoc dicit ſubmiſsâ voce ad Getam. 21 Interjectio indignantis. 22 Tacite hæc dicit in aurem Getæ.

Si meministi 1 id, quod olim dictum est, 2 subjice: 3 hem! 40
4 Non dico: quasi non noris, tentatum advenis.
De. Egon' autem 5 tento? Ge. 6 Stilpho. Ph. atque adeò, quid 7 meä?
Stilpho 8 est. De. quem 9 dixti? Ph. Stilphonem, inquam, noveras?
De. Neque ego illum noram, neque mihi cognatus fuit
Quisquam isthoc nomine. Ph. 10 ita-ne? non te 11 horum pudet? 45
At si 12 talentûm 13 rem reliquisset decem.
De. 14 Dii tibi malè faciant! Ph. primus 15 esses memoriter
Progeniem vestram usque 16 ab avo atque atavo proferens.
De. 17 Ita ut dicis: ego tum si 18 advenissem, 19 qui-mihi

1 Sc. *nomen*. 2 Suggere, redige in memoriam. Liv. Decad 3. l. 8. *Has mihi spes* subjicit *fortuna populi Romani*. 3 Stomachantis est. 4 Sc. *nomen*. Callidè simulat se data opera tacere nomen, quod non succurrebat. Geta tamen nonnihil opitulatur: ita servi mutuas operas tradunt. 5 Qui non novi cognatum. 6 Sc. *est nomen defuncti cognati*. Hoc quoque submissâ voce dicit Geta. 7 Sc. *refert ejus nomen proferre*. 8 Sc. *nomen*. 9 Nominasti. 10 Audes hoc dicere? 11 Sc. *verberum*. 12 Decem talentorum, id est, sex millium coronatorum. Unum enim *talentum* continet sexcentos coronatos. 13 Familiarem, id est, hæreditatem, οὐσίαν. 14 Imprecatio. Intercipit sermonem Demiphonis, & submissâ voce hoc dicit. 15 Proferres, errares. Græcismus: ut And. 4, 5. *at tu sis sciens*, id est, ut tu scias. 16 A remotis majoribus. 17 Esto me facturum fuisse, sicut tu dicis de hæreditate. 18 Ad hæreditatem adeundam. 19 Quomodo, in quo gradu.

Co-

Cognata ea eſſet, 1 dicerem, itidem tu 2 face.

3 Cedo, qui eſt cognata? GE. 4 heus! 5 noſter 6 rectè: 7 heus tu, 8 cave.

PH. 9 Dilucidè expedivi, quibus 10 me oportuit,

Judicibus: tum, ſi 11 id falſum fuerat, filius Cur non 12 refellit? DE. 13 filium narras mihi! Cujus de ſtultitiâ dici, ut dignum 'it, non poteſt.

PH. At tu, 14 qui ſapiens es, 15 magiſtratus adi,

16 Judicium de eadem causa 17 iterum ut 18 reddant tibi:

Quandoquidem ſolus 19 regnas, & 20 ſoli licet

21 Hîc de eâdem 22 causâ bis judicium adipiſcier.

1 Dicere debuiſſem, dixiſſem id eſt, probanda mihi cognatio fuerat. 2 Dic, quomodo mihi ſit cognata. 3 Dic. 4 Interjectio exultantis. 5 Herus. 6 Hoc dicit. Geta laudat herum in os, qui tamen Phormionem cupit vincere. 7 Admonentis. Hæc ad Phormionem verſus lentè. 8 Ne quid facias, quod obſit cauſæ tuæ. 9 Clare explicui, explanavi cauſam meâ. 10 Sc. *expedire*. 11 Quod dixi coram judicibus. 12 Refutavit oſtendendo eſſe falſum? 13 Loqueris mihi de filio? 14 Qui tibi plus aliis ſapere videris, qui omnes ſapientia ſuperas. 15 Judices. 16 Sententiam. 17 Denuò, ſecundò. 18 Conſtituant contra morem & leges civitatis noſtræ. 19 Regnare vis, id eſt, ſtare judicum ſententiis recuſas. 20 Tanquam potenti. 21 Athenis, ubi leges vigent, ubi libertas omnibus communis eſt. 22 De quâ jam lata eſt ſententia.

DE. 1 Etsi facta mihi injuria 'st, verumtamen
Potiùs quàm 2 lites sector, aut quàm 3 te audiam, 61
4 Itidem ut cognata si sit, id quod lex jubet
Dotem dare, abduce hanc, minas quinque accipe.
PH. 5 Ha, ha, he, homo suavis! DE. 6 quid est? 7 num iniquum postulo?
An-ne hoc quidem ego adipiscar, 8 quod jus publicum 'st! 65
PH. Ita-ne 9 tandem quæso? item ut 10 meretricem ubi abusus sis,
11 Mercedem dare lex jubet ei, atque 12 amittere? 13 an
Ut ne quid turpe civis in se admitteret
Propter egestatem, proximo jussa est dari,

1 Senex confutatus à Phormione, cùm parum in judicio spei reponeret, honesta ἐπιεικείας præscriptione, ad transactionem animum adjicit, quasi ex alterâ parte legis, de dotandâ, quam proximus non vult ducere, orbâ. 2 Contentiones forenses, id est, potiùs quam judices accedam. 3 Sc. contra me causam Phanii agentem. 4 Ordo est: *Adduce*, id est, abduc, sc. accepta dote, *hanc, itidem ut si sit cognata*, perinde ac si cognata esset, *& accipe quinque minas*, sc. 50 coronatos, *id quod lex jubet dare dotem*, id est, In dotem. Appositive. Vel *dare dotem*, id est, cupio dare dotem. 5 Hic risu destruxit, quod prætendebat senex. 6 Quare rides? 7 An peto quod injustum est? 8 Sc. dotem dare? 9 Sc. agis? Hic Phormio & mentem legis, & consilium legislatoris adversario opponit, sed Demipho ad æquitatem legis confugit. 10 Meretrice. Archaïsmus. 11 Dotem. Odiosè hoc dicit. 12 A se dimittere? 13 Ordo est: *An civis*, id est, civis filia, *jussa est*, sc. per leges, vel auctoritate judicum, *dari proximo*; i.e. suo cognato, *ut ne quid admitteret in se*, sc. committeret, ageret, *turpe*, i.e. inhonestum, *propter egestatem*, sc. inopiam, &c.

Ut

Ut cum 1 uno 2 ætatem degeret? 3 quod tu vetas. 70
DE. 4 Ita, 5 pro[illegible]o quidem: at 6 nos undè? aut quam ob rem? PH. 7 ohe?
8 *Actum, ajunt, ne agas.* DE. non 9 agam? imò 10 haud desinam,
11 Donec perfecero hoc. PH. 12 ineptis. DE. 13 sine modò.
PH. Postremò tecum mihi rei nobis, Demipho, 'st:
Tuus est 14 damnatus gnatus, non 15 tua: nam tua 75
Præterierat jam ad ducendum ætas. DE. omnia hæc
16 Illum putato, quæ ego nunc dico, dicere:
17 Aut quidem cum 18 uxore hac ipsum 19 prohibebo domo.

1 Sc. *o vir.* 2 Vitæ suæ tempus honestè traduceret. 3 Ut cum uno ætatem degat: quæris enim divortium in hoc matrimonio. 4 Concedentis. 5 Jussa est civilis filia dari. Ironia. 6 Ex qua occasione sumus ei proximi? Rursus negat esse cognatam. 7 Est illudentis. 8 Ne frustrà contendas ac litiges de re, de qua judices sententiam jam pronuntiarunt. 9 Actum sc. quod, me absente, hic egistis? 10 Non quiescam. 11 Donec ad finem deduxero hoc negotium, quod ago, sc. nuptiarum filii mei Antiphonis dissolutionem. 12 Deliras præ senectute. 13 Sc. *me facere.* 14 A judicibus condemnatus, ut ducat Phanium uxorem. 15 Sc. *est damnatus.* 16 Filium meum. 17 Si sc. alia filii est sententia. 18 Phanio. 19 Interdicam illi hac domo, & ejiciam.

GE.

GE. 1 Iratus eſt. PH. 2 tu 3 te idem meliùs feceris.
DE. Ita-ne es 4 paratus facere 5 me advorſum omnia?
6 Infelix! PH. 7 metuit 8 hîc nos, tametſi ſedulò 81
Diſſimulat. GE. 9 benè habent tibi principia. PH. 10 quin, quod eſt
Ferundum, feras? tuis dignum 11 factis feceris,
Ut amici inter nos ſimus. DE. egon'tuam, 12 expetam
13 Amicitiam? aut te 14 viſum, aut auditum velim? 85
PH. Si 15 concordabis cum illa, 16 habebis, quæ tuam

1 Demipho. 2 Demipho. 3 De te: ut Andr. 5, 4. *quia me nunc faciam?* id eſt de me. Q. d. Tu idem de te melius ſtatueris, ut te domo prohibeas, eamque filio & novæ nuptæ facias vacuam, i. e. æquius eſt, te domum relinquere, quam filium ejicere. Dixerat enim Demipho. *Antiphonem hac prohibeba domo. At tute idem meliùs feceris*, id eſt, rectiùs ipſum cum uxore hac prohibeas domo, quàm ſi cum ea litiges, ut facis. Sed prior expoſitio placet. 4 Inſtructus. 5 Adverſum me. Anaſtrophe eſt. 6 Κακοδαίμων, improbe, ſceleratenihil enim improbitate miſerius: *vel*, qui aliis infelicitatem affers. 7 Hæc Phormio ac Geta inter ſe ſubmiſſâ voce loquuntur, ut Demipho non audiat. 8 Senex Demipho. 9 Tu feliciter cœpiſti, eſtque magna ſpes eventum noſtris votis reſponſurum eſſe. 10 Particula hortandi. 11 Faceres, quod te decet; *vel*, nihil feceris alienum à tua conſuetudine. 12 Expetere deberem. 13 Hominis ſycophantæ. 14 Videre. 15 Concorditer vives cum nuru tuâ Phanio. 16 Aliquam domi.

Sen-

Senectutem oblectet: 1 respice ætatem tuam.
DE. Tè oblectet: tibi habe. PH. minue verò iram. DE. 2 hoc age:
Satis jam verborum 'st: nisi tu properas mulierem
3 Abducere, ego illam ejiciam: 4 dixi, Phormio 90
PH. Si tu 5 illam attigeris 6 secùs, quàm dignum est 7 liberam,
8 Dicam impingam tibi grandem: 9 dixi, Demipho.
Si quid 10 opus fuerit, heus, 11 domo me... GE. intelligo.

1 Rationem habeas senectutis tuæ, quæ postulat aliquid delectamenti. 2 Attende ad ea, quæ dicturus sum. 3 E domo mea. 4 Q. d. Non mutabo sententiam. Minantis hic est: ideò etiam à Phormione, ut par pari referat, repetitum. Sic Hecyr. 4,3. Laches iratus uxorem alloquitur, *i.e. ergo intro, et compones, quæ tecum simul Fe-*

runtur: dixit. Respondet illi: *ita ut jubes, faciam.* Hoc verbo alioqui in judicio utebantur, perorata causa: ut mox scenâ seq. 5 Puellam. 6 Aliter. 7 Sc. *attingere*. 8 Gravi actione tecum agam, vocabo te in jus. 9 Repetit odiosè verba Demiphonis. 10 Mea opera. Hæc submisse Getæ dicta accipi debent: 11 Sc. *accerso*.

ACTUS II. SCENA IV.

DEMIPHO, GETA, HEGIO, CRATINUS, CRITO.

DE. 1 QUanta me curâ & solicitudine afficit
2 Gnatus, qui me & se hisce
3 impedivit 4 nuptiis!

1 Consulit Demipho Advocatos super filii conjugio. unus suadet. 2 Filius Antipho, qui deberet me exhilarare. 3 Intricavit, implicuit, ut nullum de explicando reperiam consilium. 4 Quas, me absente, confecit.

Neque

Neque mihi in conſpectum 1 prodit; ut ſaltem 2 ſciam,
Quid 3 de hac re dicat, 4 quid-ve ſit ſententiæ.
5 Abi tu, viſe, redierit-ne jam, an nondum, domum.
GE. Eo. DE. Videtis, quo 6 loco 7 res hæc ſiet.
Quid ago? dic, Hegio. HE. 8 ego? 9 Cratinum cenſeo,
Si tibi 10 videtur. DE. dic, Cratine. CRA. 11 mene vis?
DE. Te. CRA. ego, 12 quæ in rem tuam ſint, ea velim facias: mihi
13 Sic hoc videtur: quod, te 14 abſente, 15 hic 16 filius
Egit, 17 reſtitui in integrum 18 æquum eſt & bonum:
Et 19 id 20 impetrabis, 21 dixi. DE. 22 dic, nunc, Hegio.

1 Filius. 2 Scire poſſim. 3 De his nuptiis. 4 Quo ſit animo, an velit retinere uxorem, nec ne. 5 Apoſtrophe eſt ad Getam. 6 Statu. 7 Negotium hoc de nuptiis ſitum, poſitum ſit. 8 An ego dicam ſententiam meam? 9 Ego judico Cratinum priorem dicere debere ſententiam ſuam, utpote digniorem. 10 Placet. 11 Dicere priorem ſententiam meam. 12 Quæ in utilitatem tuam ſint, id eſt, quæ ſint tibi utilia, quæ tibi magnam afferant utilitatem. 13 Hæc eſt mea ſententia. 14 In Cilicia. 15 Athenis. 16 Antipho, qui non eſt ſui juris. 17 Reſtaurari, corrigi, irritum fieri, ut, quæ facta ſunt, pro infectis habeantur, & irritata declarentur. Liv. *Cum præcipitata raptim conſilia neque revocari, neque reſtitui in integrum poſſent.* 18 Honeſtum. 19 Ut res reſtituatur in integrum. 20 A judicibus. 21 Sententiam meam hac de re elocutus ſum. 22 Etiam tuam ſententiam.

HE

HE. Ego 1 ſedulò 2 hunc dixiſſe credo: verum 3 ita eſt,
Quot homines, tot 4 *ſententiæ*: 5 *ſuus cuique mos.*
Mihi non videtur, quod ſit 6 factum legibus,
7 Reſcindi poſſe: & turpe 8 inceptu eſt.
DE. dic, Crito.
CRI. Ego ampliùs deliberandum cenſeo:
Res 9 magna eſt. HE. 10 nunquid nos vis?
DE. 11 feciſtis probe:
12 Incertior ſum multò, quàm 13 dudùm.
GE. 14 negant
Rediiſſe. DE. 15 frater eſt exſpectandus mihi: is
Quod mihi dederit de hac re conſilium, id exequar.
Percontatum ibo ad portum, 16 quoad ſe recipiat.

1 Cum ſtudio, *ornatè*, bona fide. Pedibus it in ſententiam Cratini, & poſtea adverſatur eidem. 2 Cratinum. 3 Sic ſolet accidere, ut vulgò dicitur. 4 Opiniones. Perſ. *Mille hominum ſpecies, & rerum diſcolor uſus, Velle ſuum cuique eſt, nec voto vivitur uno.* 5 Sua cuique arridet ſententia. 6 Decretum, pronũtiatum à judicibus juxta leges. 7 Irritum fieri, infringi, antiquari. Sal. in Jugurth. *Ait oportere quinquennii conſulta & decreta omnia* reſcindi. 8 Al. *inceptum*. 9 Magni momenti. 10 Numquid amplius indiges noſtra opera, priuſquam abimus? Abiturientium formula. 11 Quod me comitati ſitis. Ironia. 12 Ex tribus enim unus ſuaſit, alter diſſuaſit, tertius nihil dixit. 13 Paulò antè, ſcil. *eram*. 14 Domeſtici dicunt filium tuũ Antiphonem nondum reverſum eſſe. 15 Chremes. 16 Quando rediturus ſit. Sic ſuprà 1, 2. *ſenem*. Quoad exſpectatio veſtrum?

GE.

GE. At ego Antiphonem quæram, ut, quæ acta hic sunt, sciat.
Sed eccum 2 ipsum video 3 in tempore hùc se recipere. 24

1 Scire possit. 2 Anti- phonem. 3 Tempestivè.

ACTUS III. SCENA I.

ANTIPHO, GETA.

AN. 1 ENimvero, Antipho, multis modis cum isthoc 2 animo 3 vituperandus es.
4 Ita ne te hinc abiisse, & 5 vitam tuam 6 tutandam 7 aliis dedisse?
Alios 8 tuam rem 9 credidisti magis, quàm 10 tete, 11 animadversuros?
Nam, 12 ut ut erant 13 alia, 14 illi certè 15 quæ nunc tuæ domi 'st 16 consuleres,
Ne quid propter tuam 17 fidem decepta 18 pateretur mali! 5

1 Antipho reversus se ipsum incusat, quod patris conspectum veritus fugerit, quodque ita inconsulto discedens, causam suam aliis defendendam reliquerit: rem totam denique ex Geta cognoscit. 2 Consilio, quod cepisti, scil. quod ita inconsultò te patri subduxisti. 3 Incusandus, reprehendendus. 4 Sc. *decet*, vel *æquum est*. 5 Causam tuam, qua vita periclitatur. 6 Tuendam, defendendam. 7 Phædriæ, Getæ & Phormioni. Nam aliena nos non tam movent, quàm nostra: id quod fabula de patrefamilias & callida nos monet; de qua vide Gel. l. 2. c. 29. 8 Tuum negotium. 9 Putasti. 10 Te ipsum, ad quem attinet. 11 Curaturos. 12 Qualiacunque. 13 Negotia. 14 Phanio uxori tuæ. 15 Quam duxisti uxorem. Periphrasis est Phanii. 16 Prospiceres, illius rationem haberes. 17 Promissionem, quâ te illi obstrinxisti. 18 Al *potiretur*, id est, ne quâ ratione Phanium in malum incideret, & ab eo opprimeretur. *Potiri mali*, est in malum incidere, & ei quasi mancipari, ut qui in hostes incidunt, eis mancipantur.

Cu-

Cujus nunc 1 miſeræ ſpes opeſque ſunt in te 2 uno omnes ſitæ.

GE. Equidem, 3 here, 4 nos jam dudùm hîc te abſentem 5 incuſamus, 6 quî abieris.

AN. Te ipſum quærebam. GE. ſed 7 eâ causâ 8 nihilo magis defecimus.

AN. 9 Loquere, obſecro, quonam in 10 loco ſunt 11 res & 12 fortunæ meæ?

13 Nunquid patri ſubolet? GE. 14 Nil etiam. AN. 15 ecquid ſpei porrò 'ſt? GE. neſcio. AN. 16 ah! 10

GE. 17 Niſi Phædria haud ceſſavit pro te 18 eniti. AN. 19 nihil fecit novi.

GE. 20 Tum Phormio itidem in hac re, ut aliis, 21 ſtrenuum hominem 22 præbuit.

1 Phanii. *Miſeram* appellat, quaſi à ſe deſertam, & in exſpectatione repudii poſitam. 2 Solo. 3 Antipho. 4 Ego Phædria & Phormio. 5 Reprehendimus. Virg. 2. Æn. *Quem non* incuſavi *amens?* 6 Quod diſceſſeris: aliiſque cauſam cuam defendendam relinqueris. 7 Eò quod abieris. 8 Nihilo plus deſtitimus cauſam tuam agere, ceſſavimus pro te eniti. 9 Die indica mihi. 10 Statu, ſc. peſſimo, an vero optimo. 11 Negotia de nuptiis. 12 Exitus negotii. 13 Nunquid pater factum meum ſubſenſit, ac ſuſpicatur me concordaſſe cum Phormione, & ſua ſponte victum eſſe? Metaph. Suprà Heaut. 5, 1. *Ut ne paululum quidem* ſuboleat *amicam eſſe hanc Clinia*. 14 Nihil etiam ſubolet patri, quod Phormionis conſilio uxorem duxeris. 15 Ecquid boni ſperandum videtur tibi de rebus meis in poſterum? 16 Interjectio dolentis. 17 Nihil aliud boni ſpe concipio, niſi quod Phædria, &c. Alii *ſed* ponunt: ut Andr. 4, 1. Niſi *Deos fuiſſe iratos mihi, ſat ſcio*. 18 Laborare, intercedendo apud patrem pro te. 19 Antiquum obtinet, ſui ſimilis eſt, hoc facilè cogitavi, eum aliquid factu rum eſſe in mea cauſa: ſolet enim me eſſe officioſus. 20 Præterea, præter hoc 21 Audacem & officioſum. 22 Exhibuit ſe.

AN.

AN. Quid 1 is fecit? GE. 2 confutavit verbis
3 admodùm iratum 4 patrem.
AN. 5 Heu 6 Phormio! GE. 7 ego, 8 quod
potui porrò. AN. Mi Geta, 9 omnes vos
amo.
Ge. Sic ſeſe habent principia, 10 ut dico:
11 adhùc tranquilla res eſt:
12 Manſuruſque 13 patruum pater eſt, 14
dum hùc adveniat. AN. 15 quid eum?
GE. ut ajebat,
16 De 17 ejus conſilio velle ſeſe facere, quod
18 ad hanc rem attinet.
AN. 19 Quantus metus eſt mihi, venire hùc
ſalvum nunc patruum, Geta:
Nam, 20 per ejus unam 21, ut audio, aut
vivam, aut moriar, 22 ſententiam.

1 Phormio. 2 Convicit, exagitavit, refellit arte ſycophanticâ. Sic Heaut. 5, 1. *Hic ita, ut liberos eſt, quem, dictis* confutabitur. 3 Hic ἀμφιβολία eſt, τὸ *admodum* enim τῷ *iratum* jungi poteſt, & τῷ *computavit* ſimiliter, id eſt, confutavit ſenem admodùm iratum, prior ſenſus placet. 4 Demiphonem 5 Gaudentis, & laudantis factum Phormionis. 6 Q. d. Multum tibi debeo. 7 Sc. *fero, præſtiti*. 8 Quantum. 9 Vobis omnibus gratias ago. Suprà, 1, 2. cum Davus bona fide mutuum reddidiſſet, reſpondet Geta, *Amo te*. Eſt ergo gratias agentis formula. 10 Quo confutatus eſt ſenex. 11 Nihil turbatum adhùc eſt. 12 Exſpectaturus. 13 Chremetem. 14 Donec revertatur ex Lemno. 15 Cur manſurus ſive exſpecturus eſt eũ pater? Sic Plaut. M. *Filiam quam ex te ſuſcepit.* PE. *quidem?* M. *eductam perdidi. Hoſtium potita eſt.* 16 Ex. 17 Fratris Chremetis. Dixerat enim ſupra: *Is quod mihi dederit hac re conſilium, id ſequar*. 18 Ad nuptias ſive matrimonium. Antiphonis filii 19 Præ nimio amore optat mortem patruo: q. d. mallem eum in itinere mori 20 Q. ē. idmodum intelligo ex ſermone tuo. 21 Ex patrui ſententia mihi mors aut vita veniet: quia ſine Phanio non potero vivere. 22 Propter ejus conſilium.

GE.

GE. Phædria tibi adest. AN. ubi nam? GE. eccum 1 ab suâ palestrâ exit foras. 20

1 E domo lenonis, in quâ assiduè exercitatus est, quemadmodum athleta in palæstrâ, quæ est locus, ubi luctatores nudi & oleo perfusi quondam luctabantur.

ACTUS III. SCENA II.

PHÆDRIA, DORIO, ANTIPHO, GETA.

PH. 1 DOrio, 2 audivi obsecro. Do. non audio. PH. 3 parumper. Do. 4 quin omitte me.

PH. Audi, quod dicam. Do. at enim tædet jam audire eadem 5 millies.

PH. At nunc dicam, quod lubenter audias. Do. loquere, audio.

PH. Nequeo te exorare, ut 6 maneas triduum hoc? quum nunc abis? 5

DO. Mirabar, si tu mihi quidquam 7 afferres novi.

AN. 8 Hei! 9 metuo lenonem, ne quid suo suat capit. GE. 10 idem ego metuo.

1 Phædria lenonem Dorionem orat, ut venditam militi Pamphilam non tam citò abducendam tradatse intra triduum nummos annumeraturum, quos pro illius redemptione sit pollicitus. 2 Adhùc pauca. 3 Sc. *audi.* 4 Ne sis mihi molestus. 5 Sæpissimè Numerus finitus pro infinito: ut suprà in Eun. *Plus millies jam audivi.* 6 Exspectes Athenis cum venditione puellæ per triduum hoc? 7 Diceres. 8 Interjectio dolentis. 9 Ex omnibus, quæ afferuntur, explicationibus, Mureti eruditior elinqui ut Græcis εἰς κεφαλὴν, sic Latinis *suo capiti* formulam esse autumat malè precandi. Non dubito ergo, quin horum Antiphonis verborum hic sit sensus. Metuo ne leno aliquid struat aut machinetur mali, quod quidem precor in suum ut recidat caput. 10 Ne quid mali machinetur.

PH. Non mihi credis? DO. 1 hariolare. PH. 2 fin fidem do. DO. 3 fabulæ.

PH. 4 Fœneratum 5 isthuc beneficium tibi pulchrè 6 dices. DO. 7 logi.

PH. Crede mihi, gaudebis 8 facto: 9 verum herclè hoc est. DO. 10 somnia.

PH. 11 Experire, non est longum. DO. 12 *cantilenam eandem canis.* 10

PH. Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus, tu. DO. 13 garri modò.

PH. Adeon' ingenio te esse 14 duro atque 15 inexorabili,

1 Pro *bariolaris*, id est, frivola & incerta effutis, dicis, & fidem, quæ non merentur: ut solent Hariolí, id est, vaticinatores, *Vel*, rem ipsam conjectas, me tibi nequicquam credere. 2 Sed si sancte promitto. 3 Nugæ sunt omnia tua promissa. 4 Fœnore magno tibi redditum ac compensarum. *Fœnero pecuniam*, id est, do pecuniam ad usuram: *fœneror pecuniam*, id est, accipio pecuniam ad usuram. 5 Quod feceris, sc. exspectando triduum. 6 Sc. *posthac*. Argumentum ab utili. 7 Inania sunt tua verba sine re: & declinatur, *logi, logorum*: sed in singulari dicitur *logos*, quod Græcum est. 8 Propter illud factum, si exspectaveris, *vel*, cum hoc feceris, gaudebis, id est, facti te non pœnitebit. 9 Te gavisurum hoc facto. 10 Sunt, quæ tu dicis, id est, non plus momenti tua habent verba, quàm somnia. 11 Fac periculum, non est longum tempus, quod peto, sc. triduum hoc. Infrà: D. *Obtandis*. AN. *haud longum est, quod orat, Dorio*. 12 Nihil feci, nisi quod mihi molestus es tuis pollicitationibus, ac proinde chordâ semper obertas eadem. Proverbium ergo in eos, qui molesti sunt, sæpius eadem inculcantes. Sumptum à cantoribus, qui, si quando diutius eandem occinant cantionem, tædium adferunt auribus. 13 Inania effuti ac loquere tantummodò. 14 Sc. *decet*, vel *possibile est*. 15 Inflexibili, à quo nihil potest exorari, id est, orando obtineri seu impetrari.

Ut neque miſericordiâ, neque precibus 1 molliri queas?

Do. Adeon' te eſſe 2 incogitantem atque 3 imprudentem, Phædria,

Ut 4 phaleratis dictis 5 ducas me, & meam 6 ductes gratis? 15

An. 7 Miſeritum 'ſt. Ph. 8 hui! 9 veris vincor. Ge. 10 quàm uterque eſt ſimilis ſui?

1 Mitigari, flecti, exorari. 2 Inconſideratum in re incipiendâ. 3 Impetendo. 4 Ornatis, blandis & fucatis verbis: quia dixit, *Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus*. *Phalera* ornamenta ſunt equorum Inde per Metaphoram *phalerata dicta* ſunt bona verba, & ad fidem faciendam ornatiſſime compoſita. 5 Ducere putes, ſeducere, producere ac mihi verba dare tibi perſuadeas? 6 Abducas tecum meam puellam Pamphilã ſine quęſtu ac mercede? 7 Miſeret me Phædriæ Tres iſtos verſus pro inſulſiis habet Guyetus. Neque Donatus multum expedit. Ego ſic intelligo. Non ergo de lenone per Ironiam dicit hoc Antipho, ut vult Donatus: ſed de ſeipſo, verè ac ſeriò; cognato Phædriæ *συμπάσχων*. 8 Antipho cùm audiret irritas Phædriæ ad lenonem inexorabilem preces, nondum ipſe à Phædria conſpectus, dolet vicem ejus, cui res eſſet cum tam impuro lenone: & ad Getam, ſibi aſſantem, converſus, *miſeritum eſt*, inquit. 9 Q. d. jus ſuum poſtulat leno: cui verbis nemo ſatisfacit. Agnoſcit enim his verbis Phædria, verum eſſe quod leno objecerat, ipſum ſc. nihil hactenùs, niſi verba, dediſſe, cùm pecuniam ſapius promiſiſſet. Ita ut τὸ *veris vincor* nihil aliud ſit, quam quod Hec. 1, 2. *vera prædicas*. 10 Geta Antiphoni, modò miſeranti ſortem patruelis, *quàm uterque* (leno & Phædria) ait, *eſt ſimilis ſui*, id eſt, ſuis utens moribus, id eſt, ille leno, *pernicies communis adoleſcentiam*, *perjurus*, *peſtis* (Adelph. 2, 1.) avarus & durus; & Phædria impatienter amans, & mollioris animi, ac perditus.

PH. 1 Neque, Antipho aliâ cùm occupatus
esset sollicitudine,
Tum hoc esse mihi objectum malum! AN. 2
ah! quid 3 isthuc autem est, Phædria?
PH. 4 O fortunatissime Antipho. AN. 5 ego ne?
PH. 6 cui, quod amas, domi 'st;
Nec cum hujusmodi unquam 7 usus venit ut
conflictares malo. 10

1 Illud quoque gravissimum mihi est, hoc malum tum potissimum mihi objectum esse seu obvenisse, cum Antipho non aliâ, id est, eadem detentus esset sollicitudine ex amore. Nam hactenus una erat utriusque sollicitudo, si causam vides: quamquam diversimodè, hic copia, ille inopia, laborabat. Querela ergo Phædriæ ab eo, quod veris se vinci videbat, illùc descendit, ut auxilii inopiam deploret: eum enim, in quo uno spes auxilii præcipua esse poterat, Antiphonem maxima nùc sollicitudine perturbari. Ordo itaque verborum sic restituendus est; *Neque tum hoc malum esse objectum mihi, cùm Antipho occupatus esset aliâ*: id est, leviore, *sollicitudine*. Q. d. Hoccine malum nunc mihi rempore tam alieno objici; neque tum cum animus Antiphonis, propria ægritudine liber, mihi auxiliari potuisset, objectum esse! 2 Condolentis particula. 3 De quo conquereris tantopere, & in quo auxilium meum desideras. 4 Quanquam maxima itidem sollicitudine occupatus sis, fortunatissimus es tamen, si mecum compareris: nimirum cuique calamitates maximæ videntur. 5 Sc. *fortunatissimus sum?* 6 Qui domi uxorem habes. 7 Usus venit, id est, opus aut necesse fuit, contingit ut frequenter decertares cum tali lenone.

AN.

AN. 1 Mihi-n' domi 'st ? 2 imò, quod ajunt, 3 *auribus teneo lupum* :
Nam neque quomodo 4 amittam à me, invenio neque 5 uti retineam, scio.
DO. 6 Ipsum isthuc mihi in 7 hoc est. AN. eja, 8 ne parùm leno sies :
9 Num quid hic confecit. PA. 10 hiccine? 11 quod 12 homo inhumanissimus :
Pamphilam 13 meam vendidit. GE. 14 quid? vendidit? AN. ain' vendidit? 25
PH. Vendidit. DO. 15 quàm indignum facinus! 16 ancillam ære emptam 17 suo.

1 Sc. *quod amem*? 2 Corrigentis est. 3 Versor in summo discrimine & periculo, perplexus hæreo, nescio quid sinè periculo agere possim. Græcum proverbium : Τῶν ὤτων ἔχω τὸν λύκον, οὔτ' ἔχειν, οὔτ' ἀφεῖναι δύναμαι, quod Antipho mox explicat. *Nam neque*, &c. Dicitur in eos, qui ejusmodi negotio involvuntur, quod neque relinquere sit integrum, neque tolerari possit. Videtur inde ortum, quòd lupus ob aurium brevitatem, neque teneri commodè possit, neque citra summum periculum è manibus dimitti, bellua tam mordax. 4 Dimittam, rejiciam à me eam uxorem, vetante lege. 5 Quomodo, quo pacto eam mihi retineam, nolente patre. 6 Quod tu dicis esse tibi in uxore. 7 Phædria; nescio enim, quâ viâ eum à me rejiciam (ita obtundit rogando) & qua via retineam, cùm desinent nummi. In eodem ergo luto hæreo; idem mihi, quod tibi, accidit. 8 Obtinero lenonum mores, respondero tuo nomini, tuæque turpitudini, insigniter improbus sis. 9 Dic mihi, Phædria, ecquid leno Dorio cum aliquo transegit de Pamphila? Alii sic : Numqu d fi. gitii est, quod hic confecit leno? 10 Quæris, an hic confecerit aliquid? 11 Confecit, quod, &c. 12 Sc *faceret*. 13 Amicam. 14 Admirantis est. 15 Sc. *est*! Ironia. 16 Sc. *vendere*. 17 Meo ære.

PH. Nequeo 1 exorare, ut me 2 maneat, & cum 3 illo ut 4 mutet fidem,
Triduum hoc, 5 dum id, quod eſt promiſſum ab amicis, argentum 6 aufero.
Si non tum 7 dedero, uuam præterea horam ne 8 oppertus ſies. 29
DO. 9 Obtundis. AN. haud longum 10 'it, quod orat, Dorio: 11 exoret, ſine:
12 Idem hic tibi, quod benè promeritus fueris, 13 conduplicaverit.
DO. Verba 14 iſthæc ſunt. AN. Pamphilamne hac 15 urbe 16 privari ſines?
Tum præterea 17 horunc' amorem 18 diſtrahi 19 poterin' pati?
DO. 20 Neque ego, neque tu. GE. 21 *Dii tibi omnes id, quod eſt dignum,* 22 *duint.*
DO. 23 Ego te complures 24 advorsùm ingenium meum menſes 25 tuli 35

1 Orando ab eo impetrare. 2 Exſpectet, opperiatur. 3 Altero, ſc. milite. 4 Fidem non ſervet, promiſſis non ſtet, fallat eum, id eſt, ut reſignet militi pactionem. 5 Donec. 6 Ab illis, i.e. accipio, extorqueo. 7 Tibi. 8 Exſpectes, differas 9 Sc *me*, i.e. mihi moleſtus es, & tædio afficis tuis ſermonibus. Metaph. ſumpta à fabris, qui tundendo ferrum molliunt. 10 Sc. *tempus.* Supra 3, 2. *Experire, non eſt longum*, &c. 11 Ut hoc precibus à te impetret. 12 Phædria duplicatam tibi gratiam referet. 13 Beneficiũ. 14 Quæ tu loqueris. 15 Athenis. 16 Spoliari, excludi. 17 Phædriæ & Pamphilæ. 18 Divelli, disjungi, dirimi. 19 Poteris-ne. 20 Poterimus pati eorum amorem diſtrahi, i.e. afficiemur magnoperè hac amoris diſtractione ſeu ſeparatione ſeriò dixerat, id leno repetit, voce quidem ad miſerationem compoſita, ſed ut irridere illum appareat: undè & Getæ indignatio ſubſequitur: *Dii tibi*, &c. 21 Dii te perdant. Imprecatio. 22 Dent. Archaïſmus eſt. 23 Hæc Phædriæ à lenone dicuntur. 24 Contra naturam meam. 25 Pertuli, toleravi.

Pol-

Pollicitantem, & nihil ferentem, 1 flentem:
nunc 2 contrà, omnia hæc,
3 Repperi, qui 4 det, neque 5 lacrumet: 6
da locum melioribus.
AN. Certè hercle ego si satis 7 commemini,
8 tibi quidem est 9 olim est dies,
10 Quam ad 11 dares 12 huic, 13 præstituta.
PH. 14 factum. DO. Num ego istuc negot
AN. Jam-ne 15 ea præteriit? DO. non: verum
16 hæc 17 ei antecessit. AN. non 18 pudet 40
19 Vanitatis? DO. minimè, 20 dum ob rem,
GE. 21 sterquilinum. PH. Dorio,

1 Plorantem, cùm non esses solvendo. 2 Ex opposito horum omnium, ἀντὶ τούτου πάντων. 3 Hominem aliquem 4 Pecuniam. 5 Fleat. 6 Cede citiùs solventibus, aliquid numerantibus, plus dantibus, τῷ χρείττονι. Non enim prece, sed precio, lenonis animus expugnatur. 7 Recordor. 8 Phædriæ. 9 Antehac. 10 Ad quam, sc *diem*. Anastrophe. Al. *quoad*, id est, ad quod tempus. 11 Pecuniam, pretium puellæ. 12 Lenoni. 13 Præfinita & determinata. 14 Sc. est, id est, tempus fuit mihi præstitutum. Confessio est. 15 Dies. 16 Dies, quâ advenit is, qui dat, neque lachrymat, id est, dies, qua pecuniam attulit miles. Q. d. Cras aderit, in crastinum finis constituti inter nos temporis incidit. Donatus nihil hîc extricat. 17 Diei præstitutæ. 18 Te. 19 Mendacii, τῦ ψεύδους, levitatis, perfidiæ, quod ante tempus petas pecuniam, nec exspectes illam olim præstitutam diem, quodque vehementius de Phædriâ quæstus sis. 20 Dummodò mendacium sit propter utilitatem ac lucrum, dummodò propter meam vanitatem nanciscar pecuniam. 21 Abjectissime & improbissime homo, dignus qui perpetuo in sterquilinio vitam degas. Metaphora. Est enim *sterquilinium*, locus stercoribus plenus, seu eorum receptaculum.

1 Ita-ne tandem facere oportet? Do. 2 sic sum: 3 si placeo utere.

An. Siccine 4 hunc decipis? Do. imò enimverò Antipho hunc 5 hic me decipit:

Nam hic me 6 hujusmodi sciebat esse: ego 7 hunc esse 8 aliter credidi.

Iste me fefellit: 9 ego isti nihilo sum aliter, 10 ac fui.

Sed 11 ut ut hæc sunt, tamen hoc 12 faciam: cras mane 13 argentum mihi 46

Miles 14 dare se dixit: si mihi prior tu attuleris, Phædria,

15 Meâ lege utar, ut 16 potior sit, qui prior ad 17 dandum est. Vale.

1 Ut ante diem præstitutam pecuniam à me petas? 2 Eo ingenio sum, ejusmodi sunt mei mores. 3 Si mea te conversatio delectat, nunc potes mecum conversari vel frui mea amicitia. 4 Phædriam. 5 Phædria. 6 Talibus moribus præditum, id est, lenonem sine fide. 7 Phædriam. 8 Aliis moribus præditum, id est, liberaliorem, hominem fide dignũ. 9 Re vera, ἀξόπιστον. 10 Phædria. 11 Quàm fui priùs. Q. d. Ego semper maneo leno. 12 Qualiacunque. 13 Contra ingenium meum. 14 Daturum esse. Præsens pro futuro. 15 Meo jure lenocinio: in quo semper commodum est prius, quàm fides. 16 Melioris conditionis, vel *potior*, id est, charior, acceptior. Undè illud vulgatè dictum: *Qui prior est tempore, potior est jure.* 17 Argentum.

ACTUS III. SCENA III.

PHEDRIA, ANTIPHO, GETA.

Ph. 1 QUid faciam? undè ego nunc tam subitò 2 huic 3 argentum inveniam 4 miser,

1 Adolescentes persuadent Getæ, licet difficulter, ut per fallaciam argentum extorqueat. 2 Lenoni Dorioni. 3 Triginta minas, quas leno poscit. 4 Infelix.

1 Cui

1 Cui 2 minus nihilo est quod, 3 hic si pote fuisset, nunc exorarier
4 Triduum hoc, 5 promissum fuerat. AN. ita ne 6 hunc 7 patiemur, Geta,
8 Fieri miserum, qui me 9 dudum, ut dixti, 10 adjûrit 11 comiter?
12 Quin, 13 cùm opus est, 14 beneficium rursum ei experimur reddere? 5
GE. 15 Scio equidem hoc esse 16 æquum. AN. 17 age ergo, solus 18 servare hunc potes.
GE. Quid faciam? AN. invenias argentum. GE. cupio: sed, 19 id 20 undè, 21 edoce.
AN. 22 Pater 23 adest hic. GE. scio, sed quid tum? AN. ah! 24 *dictum sapienti sat est.*

1 Mihi. 2 Παρβολικῶς dictum est de paupere, qui nihil habet: de eo tamen, qui debet plus, quàm habet, rectè dici posse videtur. 3 Leno si potuisset; Verbum contractum à *pote, fuam.* 4 Ut exspectaret, 5 Argentum intra triduum, sc. ab amicis, ut supra dixit. 6 Phædriam. 7 Nostra negligentia. 8 Perire 9 Modò. 10 Pro *adjuverit*; & hoc pro *adjuvit.* Enallage modi. Sic Ennius apud Cic. de Senect. *O Tite, si quid ego* adjuto, *curamve levasso* 11 Fideliter, amanter, non gravatè. 12 Cur non. 13 Quandoquidem exigit necessitas. 14 Referre ei, à quo tu antea es defensus, parem studemus gratiam, beneficium beneficio compensare? 15 Fateor, assentior, tibi. 16 Jussū, ut sc. reddas beneficium pro beneficio. 17 Da ergo operam. Adhortandi & Impellendi particula. 18 Opitulari Phædriæ. 19 Argentum. 20 Sc. *inventam.* 21 Explana, commonstra mihi. 22 Demipho 23 Prope est Athenis: à quo facile, si velis, tuâ calliditate poteris pecuniam extorquere. 24 Verbum, ἔπος, id est, verbum vel unum sapienti ad intelligendum sufficit. Q. d. Sapiens tu es; ergo, quid te facere velim, facile intelligis. Hoc autem dicto Antipho patrem suum argento emungendum esse Getæ significat.

GE. 1 Ita-ne? AN. ità. GE. ſanè herclè 2 pulchrè ſuades: etiam tu hinc 3 abis?
4 Non triumpho, ex nuptiis tuis ſi nihil nanciſcor mali,
Ni etiam nunc me 5 hujus quærere causâ 6 in malo jubeas crucem?
AN. Verum 7 hic 8 dicit. PH. quid? ego vobis, Geta, 9 alienus ſum? GE. 10 haud puto:
Sed parum ne eſt, quòd omnibus nunc nobis ſuccenſet 11 ſenex,
Ni 12 inſtigemus etiam, 13 ut nullus locus relinquatur 14 preci?
PH. 15 Alius ab oculis meis 16 illam in 17 ignotum hinc abducet locum? hem,

1 Vis falli patrem? *vel*, vis ut emungam argento ſenem? 2 Argentum inveniendum eſſe, id eſt, ſcitum argenti inveniendi modum indicas, ut ſc. patri fucum faciam. 3 Scil. in malam crucem (ut ſuprà 2, 3.) *vel rem*. Volebat indignabundus dicere, ſed repreſſit ſe. Alii ſic, An etiam hinc abis, ne me ſc. ad hoc, quod fieri vis, adjuvare poſſis? 4 Non glorior, non lætor, non triumphum commerui? Metaphora à victoribus. 5 Phædriæ, cognati tui. 6 In malo parvo magnum malum, id eſt, ſupplicium ultimum, quod ſit de me in cruce ſumendum. Q.d. Satis periculi ex nuptiis tuis habeo: quare non opus eſt Phædriæ nomine majori malo nos onerare. 7 Geta. 8 Nondum ſe expedivit periculo, in quod fuit conjectus. 9 Extraneus videor, pro quo non debeatis laborare? 10 Te eſſe alienum nobis: imò curæ eſſe debere, cùm ſis herilis filii frater. 11 Demipho. 12 Incitemus, novâ fallaciâ provocemus ad iram. Metaphora ab equis, qui inſtigantur calcaribus. 13 Ut preces non admittantur apud eum, ſed contemptui habeantur, id eſt, nè poſthac ulla ratione placari poſſit. 14 Precibus. 15 Miles ſc. 16 Pamphilam. 17 Peregrinam civitatem vi quadam avehet?

Dum

Tum igitur, dum 1 licet, dumque adsum; 2 loquimini mecum, Antipho:
Contemplamini me. AN. 3 quamobrem? aut quidnam 4 facturus? 5 cedò:
PH. 6 Quoquò 7 hinc asportabitur terrarum, 8 certum est 9 persequi,
Aut 10 perire.. GE. 11 Dii benè vortant, quod agas: 12 pedetentim tamen.
AN. Vide, si quid 13 opis potes adferre 14 huic. GE. 15 si quid? 16 quid? AN. 17 quære obsecro. 20
18 Ne quid plus minúsve faxit, 19 quod nos pòst pigeat, Geta.
GE. 20 Quæro: 21 salvos est, ut opinor: verùm enim 22 metuo 23 malum.
AN. Noli metuere: unà tecum bona, malaque tolerabimus.

1 Vobis. 2 Tanquam nunc ultimum allocuturi & visuri. 3 Contemplabimur te? 4 Sc. *es*? 5 Dic. 6 Quocunque: Verba sunt desperantis. 7 Athenis, ex patria. 8 Firmiter decrevi, constitui. 9 Eam. 10 Mori in via. 11 Benè precandi formula, qua utebantur initio rei gerendæ. 12 Non præcipitanter; sed sensim, cautè agito, quod proponis. Alludit ad Proverbium, Σπεύδε βραδέως, id est, *festina lente*. Item, *Amor & iracundia consultores pessimi*. 13 Auxilii. 14 Phædriæ. 15 Dicis, si quod opis possim adferre huic? Repetit sermonem Antiphonis cum molestia & tædio. 16 De re proposita cogitantis habitum exprimit. 17 Aliquod consilium. 18 Ne quid omnino faciat, id est, ne se ipsum interimat. 19 Cujus. *Pigeat* hîc est verbum personale. 20 Investigo jam aliquod consilium. 21 Tandem quærendo viam inveni, εὕρηκα, quâ salvus, à τῷ *salvo* ἕξ evadat Phædria. 22 Timeo mihi. 23 Infortunium, quod mihi ex eo accidere potest: vel *malum*, id est, supplicium & tormentum.

GE. 1 Quantum argenti opus eſt tibi? loquere. PH. ſolæ 2 triginta minæ.
GE. 3 Triginta? 4 hui? 5 percara 'ſt, Phædria. PH. 6 iſthæc verò 7 vilis eſt.
GE. 8 Age, age, 9 inventas reddam. PH. 10 ô lepidum caput! GE. 11 Aufer te hinc. PH. jam 12 opus eſt.
GE. Jam 13 feres: ſed 14 opus eſt mihi Phormionem 15 ad hanc rem adjutorem dari.
AN. 16 Præſtò 'ſt: 17 audaciſſimè 18 oneris quidvis impone, & feret:
19 Solus eſt homo amico amicus. GE. Eamus ergo ad 20 eum 21 ocyùs.
PH. Abi: dic, præſtò ut ſit domi.
AN. Nunquid eſt, 22 quod operâ meâ vobis opus ſit? GE. 23 nihil: verùm abi domum, &

1 Alloquitur Phædriam. 2 Trecenti coronati, ſc. *ſpes ſunt mihi*. *Mina* enim valet decem coronatis. 3 Sc. *mina*? 4 Interjectio ridentis vel admirantis quæſitatem petit. 5 Nimis vel valde care. 6 Talis puella & tantæ formæ. 7 Nequaquam cara. 8 Hortantis eſt Adverbium. 9 Operam dabo, ut inveniam, id eſt, conſequar triginta iſtas minas. 10 O venuſtum hominem! Eſt collaudatio. 11 Amove te, id eſt, abi ex hoc loco. 12 Mihi triginta iſtis minis. Inſtat illi, ut feſtinet, præſenti pecunia opus eſſe affirmans. 13 Pecuniam ad Dorionem lenonem. 14 Opus eſt mihi opera & conſilio Phormionis. 15 Ad extorquendam pecuniam. 16 Adeſt, adjuvat te, auxiliatur tibi. 17 Liberrimè, ſine ullo timore. 18 Officii. Metaphora ab animalibus, quibus imponuntur onera. 19 Solus Phormio fideliter juvat, in omnibus neceſſitatibus ipſe præſto eſt, pauci ſunt ita amici ſuis amicis, μόνος φίλεῖ τοὺς φίλους ἐπίσταται. Quadrat in eos, qui amici causâ nihil non audent, nullumque officium refugiunt, modò gratum faciant ei. 20 Phormionem. 21 Velociter, citò. 22 Ad quod faciendum egeatis meo auxilio & labore. 23 Nihil eſt, in quo ſit opus operâ tuâ.

1 Illam

1 Illam miseram, quam ego nunc intùs scio
esse 2 exanimatam metu,
Consolare: cessas? AN. nihil est, 3 æquè
quod faciam lubens.
PH. Quâ 4 viâ 5 istud facies? GE. dicam in 6
itinere: 7 modò te hinc amove. 34

1 Uxorem tuam Phanium. 2 Perturbatam. 3 Quàm hocquòd ego consoler eam. 4 Ratione, modo. 5 Invenies triginta minas? 6 Via. 7 Tantummodò hinc abi.

ACTUS IV. SCENA I.

DEMIPHO, CHREMES.

DE. 1 QUid? 2 quâ profectus causâ hinc
es 3 Lemnum, Chreme?
Adduxtin' tecum filiam? CH.
non, DE. 4 quid ita non?
CH. Postquam videt me 5 ejus 6 mater 7 es-
se 8 hic 9 diutiùs,
10 Simul autem non 11 manebat 12 ætas
virginis

1 O Chreme, quid est? quid als? quid fecisti in peregrinatione tua? Demipho & Chremes, senes & fratres, colloquuntur: narrat Demiphoni Chremes, cur in Lemno diutius hæserit: fit & mentio nuptiarum Antiphonis. 2 Ordo est: *Adduxtin'*, id est, adduxistine *tecum filiam'*, sc. susceptam ex Lemnia uxore, *cujus causâ profectus es hinc*, id est, Athenis, *Lemnum*? 3 In Lemnum insulam, unam ex novem Cycladibus: in quam præcipitatus fuit Vulcanus. 4 Quare non adduxisti tecum filiam? Repetit odiosè & cum stomacho verba Chremetis. 5 Filiæ meæ Phanii. 6 Lemnia. 7 Cessare, manere. 8 Athenis. 9 Nimis diu, præter exspectationem, & tempus constitutum. 10 Adde hùc, quòd, &c. 11 Exspectabat, id est, exspectare poterat. Sic Horat. *Omnes una manet nox.* 12 Ætas virginis jam nubilis reditum meum exspectare non poterat, longiorem moram, cessationem non concedebat.

Meam negligentiam; 1 ipſam cum omni familiâ 2

3 Ad me profectam eſſe 4 ajebant. DE. 5 quid 6 illic tam diu,

Quæſo igitur 7 commorabere, ubi 8 id 9 audiveras?

CH. 10 Pol me 11 detinuit 12 morbus. DE. 13 unde? aut 14 qui? CH. rogas?

15 *Senectus ipſa 'ſt morbus*: ſed veniſſe eas

16 Salvas audivi ex 17 nautâ, qui illas vexerat.

DE. Quid 18 gnato 19 obtigerit, 20 me abſente, audiſtin' Chreme? 21

CH. 21 Quod quidem me 22 factum 23 conſilii incertum facit:

1 Matrem. 2 Filia & famulis. 3 Athenas. 4 In inſula Lemno. 5 Propter quid, cur? 6 In inſula Lemno. 7 Manebas. 8 Matrem cum omni familia Athenas profectam. 9 Intellexeras ex propinquis ejus. 10 Per eadem Pollucis. Jurandi particula eſt. 11 Præpedivit, quominus redirem. 12 Adverſa valetudo. 13 Contraxeras morbum? quæ fuit cauſa morbi. 14 Quaſis morbus detinuit te? 15 Quia *multa ſenem circumveniunt incommoda*. 16 Incolumes. 17 Gubernatore navis. 18 Antiphoni. 19 Acciderit, evenerit. 20 Poſtquam profectus fui in Ciliciam. 21 *Certè audivi*: quod quidem, &c. 22 Filii tui, ſc. quod contraxerit matrimonium, me & te abſente. 23 Me ita perturbat, ut, quid conſilii capere debeam, incertus ſim.

Nam

Nam 1 hanc conditionem 2 si cui tulero extraneo,
Quo pacto, aut 3 undè mihi sit, dicendum ordine 'st.
Te mihi fidelem esse æquè, atque egomet sum mihi,
4 Scibam: ille si me 5 alienus 6 affinem volet,
7 Tacebit, 8 dum intercedet familiaritas:
9 Sin spreverit me; 10 plus, quàm opus est scito, sciet:
11 Vereorque, ne 12 uxor 13 aliquâ 14 hoc resciscat mea.

1 De nuptiis filiæ cum ex uxore Lemniâ susceptæ, *vel*, elocationem filiæ. Vide Hec. 2, 3. Plaut. *Dicam, ut aliam* conditionem *filio inveniat suo*, id est, aliam filio uxorem quærant. Hinc & apud Liv. 3. *conditionem filiæ quærere*. Ita Suetonius de Octavio loquens, jam solliciteo, post obitum Agrippæ, de collocanda rursus filia Julia, *multis* (inquit) conditionibus *circumspectis Tiberium elegit*. 2 Si filiam meam alicui, nulla affinitate aut cognatione conjuncto, obtulero, elocavero: ut & *ferre legem*, quod est populo offerre. 3 Filia susceptæ. 4 Pro *sciebam*. Archaïce. 5 Gener, propinquitate nobis non conjunctus, ut ut tuus filius. 6 Socerum. 7 Hoc meum factum, *vel*, ortum filiæ, *vel*, consuetudinem meam cum uxore Lemnia, ex qua suscepta est hæc filia. 8 Quamdiu erit inter nos amicitia. 9 Si verò contemserit me, si simultas orta fuerit, id est, sin affinitati meæ renuncians filiam meam repudiaverit. Donatus hîc dubitat, utrum se proditum iri dicit, ante, an post nuptias. Ego Hîc *si spreverit* de repudio, quod sit post nuptias, accipiendum esse non dubito. 10 Plus sciet de rebus meis, quam expediet mihi nunc scire. 11 Vereorque ne inde tandem nuptiæ meæ uxoris Lemniæ ad uxoris aures perveniant. 12 Attica, sc. Nausistrata. 13 Sc. *ratione*, id est, hoc aut illo pacto. 14 Factum, me habere filiam aliunde.

Quod

Quod si fit, ut me 1 exeutiam, atque egrediar domo,
Id restat: 2 nam ego meorum solus sũ meus.
DE. Scio ita esse, & isthæc mihi 3 res solicitudini 'st,
Neque 4 defetiscar usque adeò 5 experirier,
Donec tibi id, quod 6 pollicitus sum, effecero.

1 Si quid in me opis aut ingenii, ut id adhibeam, ut mihi de futuro prospiciam. Al. *exeutiat*, sc. uxor, id est, diligenter inquirat, ecquid vestibus ablaturus regam. Sic Quintil. excusserunt *patrem, & aurum in sinu ejus invenerunt*. 2 Ἐγὼ γὰρ εἰμὶ τῶν ἐμῶν ἐμὸς μόνος, id est, ego solus mihi fidere possum, neminem domi habeo, à quo consilium auxiliumque petam: cætera omnis familia non mihi, sed uxori, studet; illius omnes captant benevolentiam. Alii sub voce *meorum* ea potissimum Chremetem intelligere volunt, quæ videbantur ejus, nec erant tamen, quia duntaxat uxoris nomine possidebat: adeòque Chremetem, esse sibi omninò nihil, nisi ex dote Nausistratæ, significare. 3 Quam nunc agimus, sc. ut filius meus filiam tuam clam ducat. 4 Defatigabor, desinam, deficiam. *Defetiscor* facit in præterito *defessus sum*, auctore Prisciano. 5 Experiri, Paragoge. 6 Ut gener fiat filius.

ACTUS IV. SCENA II.

GETA.

1 EGo hominem 2 callidiorem vidi 3 neminem,
Quàm Phormionem: venio ad hominem, ut dicerem
Argento opus esse, & id quo pacto 4 fieret:
Vix dum dimidium dixeram, 5 intellexerat:

1 In hac scena Geta exultat duos sibi senes offerri, quos fallere possit. 2 Astutiorem. 3 Nullum. 4 Pecunia haberetur. 5 Totam rem. Suprà 3,3. *Dictum sapienti sat est.*

1 Gau-

1 Gaudebat : 2 me laudabat : quærebat 3 ſenem : 5
Diis gratias agebat, 4 tempus ſibi dari,
5 Ubi Phædriæ ſe oſtenderet 6 nihilo minùs
7 Amicum eſſe, quàm Antiphoni : 8 hominem 9 ad forum
Juſſi 10 opperiri : 11 eò me eſſe 12 adductu-rum 13 ſenem.
Sed eccum 14 ipſum : quis eſt 15 ulterior ? 16 at at 17 Phædriæ 10
Pater 18 venit : ſed quid pertimui autem 19 bellua ?
An quia, quos fallam, pro 20 uno 21 duo ſunt mihi 22 dati?
23 Commodius eſſe opinor 24 duplici ſpe 25 utier,

1 De illo conſilio. 2 *medius juvenum non indignantibus ipſis ibat*; & interior *ſi comes anus erat.* 16 Interjectio timentis. 17 Chremes, Demiphonis frater. 18 Reverſus eſt ex Lemno. 19 Inconſideratus veluti bellua. 20 Sene. 21 Fratres, ſc. pro uno ſene decipiendi. 22 Oblati? 23 Opportunius. Hunc verſum Guyetus expungit, quod nollem factum. 24 Duabus niti anchoris, ac duplicem habere ſpem fallendi hunc & illum, ut ſaltem ab altero utro pecunia extorqueatur. Antea enim tantum ſimplex erat ſpes fallendi ſc. Demiphonem: ea jam duplex facta eſt, cum adſit Chremes. 25 Pro *uti*, per Paragogem.

Quòd excogitaſſem tale conſilium. 3 Demiphonem. 4 Occaſionem & opportunitatem ſibi offerri. 5 Quo tempore. 6 Æque amicum Phædriæ, quam Antiphoni. Nam ipſius operâ Antipho uxorem duxerat: rurſus ipſius opera Phædria redimeret cithariſtriam. 7 Faventem. 8 Phormionem. 9 Ad forum, vel in foro. 10 Exſpectare. 11 Ad forum. 12 Sc. *pollicitus ſum*, vel *dixi*. 13 Demiphonem. 14 Demiphonem. 15 Comes, qui ſequitur eum, ab ulteriori parte, ultra eum, præter eum. Guyetus legit *interior*, id eſt, in loco digniore ex illis duobus, qui ſimul ambulant. Ovid. Et

PH. Non mihi credis? DO. 1 hariolare. PH. 2 sin fidem do. DO. 3 fabulæ.

PH. 4 Fœneratum 5 isthuc beneficium tibi pulchrè 6 dices. DO. 7 logi.

PH. Crede mihi, gaudebis 8 facto: 9 verum herclè hoc est. DO. 10 somnia.

PH. 11 Experire, non est longum. DO. 12 *cantilenam eandem canis.* 10

PH. Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus, tu. DO. 13 garri modò.

PH. Adeon' ingenio te esse 14 duro atque 15 inexorabili,

1 Pro *hariolaris*, id est, frivola & incerta effutis, dicis, & fidem, quæ non merentur: ut solent Hariolí, id est, vaticinatores, *Vel*, rem ipsam conjectas, me tibi nequicquam credere. 2 Sed si sancte promitto. 3 Nugæ sunt omnia tua promissa. 4 Fœnore magno tibi redditum ac compensatum. *Fœnero pecuniam*, id est, do pecuniam ad usuram: *fœneror pecuniam*, id est, accipio pecuniam ad usuram. 5 Quod feceris, sc. exspectando triduum. 6 Sc. *posthac*. Argumentum ab utili. 7 Inania sunt tua verba sine re: & declinatur, *logi, logorum*: sed in singulari dicitur *logos*, quod Græcum est. 8 Propter illud factum, si exspectaveris, *vel*, cum hoc feceris, gaudebis, id est, facti te non pœnitebit. 9 Te gavisurum hoc facto. 10 Sunt, quæ tu dicis, id est, non plus momenti tua habent verba, quàm somnia. 11 Fac periculum, non est longum tempus, quod peto, sc. triduum hoc Infrà: D. *Obtundis*. AN. *haud longum est, quod orat, Dorio*. 12 Nihil feci, nisi quod mihi molestus es tuis pollicitationibus, ac proinde chordæ semper obertas eadem. Proverbium ergo in eos, qui molesti sunt, sæpius eadem inculcantes. Sumptum à cantoribus, qui, si quando diutius eandem occinant cantionem, tædium adferunt auribus. 13 Inania effuti ac loquere tantummodò. 14 Sc. *decet*, vel *possibile est*. 15 Inflexibili, à quo nihil potest exorari, id est, orando obtineri seu impetrari.

Ut

Ut neque miſericordiâ, neque precibus 1 molliri queas?

Do. Adeon' te eſſe 2 incogitantem atque 3 imprudentem, Phædria,

Ut 4 phaleratis dictis 5 ducas me, & meam 6 ductes gratis? 15

An. 7 Miſeritum 'ſt. Ph. 8 hui! 9 veris vincor. Ge. 10 quàm uterque eſt ſimilis ſui?

1 Mitigari, flecti, exorari. 2 Inconſideratum in re incipiendâ. 3 In petendo. 4 Ornatis, blandis & fucatis verbis: quia dixit, *Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus*. *Phalera* ornamenta ſunt equorum Inde per Metaphoram *phalerata dicta* ſunt bona verba, & ad fidem faciendam ornatiſſime compoſita. 5 Ducere putes, ſeducere, producere ac mihi verba dare tibi perſuadeas? 6 Abducas tecum meam puellam Pamphilã ſine quęſtu ac mercede? 7 Miſeret me Phædriæ Tres iſtos verſus pro inſiticiis habet Guyetus. Neque Donatus multum expedit. Ego ſic intelligo. Non ergo de lenone per Ironiam dicit hoc Antipho, ut vult Donatus: ſed de ſeipſo, verè ac ſeriò; cognato Phædriæ *συμπάσχων*. 8 Antipho cùm audiret irritas Phædriæ ad lenonem inexorabilem preces, nondum ipſe à Phædria conſpectus, dolet vicem ejus, cui res eſſet cum tam impuro lenone: & ad Getam, ſibi aſtantem, converſus, *miſeritum eſt*, inquit. 9 Q. d. jus ſuum poſtulat leno: cui verbis nemo ſatisfacit. Agnoſcit enim his verbis Phædria, verum eſſe quod leno objecerat, ipſum ſc. nihil hactenùs, niſi verba, dediſſe, cùm pecuniam ſæpius promiſiſſet. Ita ut τὸ *veris vincor* nihil aliud ſit, quam quod Hec. 1, 2. *vera prædicas*. 10 Geta Antiphoni, modò miſeranti ſortem patruelis, *quàm uterque* (leno & Phædria) ait, *eſt ſimilis ſui*, id eſt, ſuis utens moribus, id eſt, ille leno, *pernicies communis adoleſcentiam*, *perjurus*, *peſtis* (Adelph. 2, 1.) avarus & durus; & Phædria impatienter amans, & molliorĩs animi, ac perditus.

PH. 1 Neque, Antipho aliâ cùm occupatus
esset follicitudine,
Tum hoc esse mihi objectum malum! AN. 2
ah! quid 3 isthuc autem est, Phædria?
PH. 4 O fortunatissime Antipho. AN. 5 ego ne?
PH. 6 cui, quod amas, domi 'st;
Nec cum hujusmodi unquam 7 usus venit ut
conflictares malo. 20

1 Illud quoque gravissimum mihi est, hoc malum tum potissimum mihi objectum esse seu obvenisse, cum Antipho non aliâ, id est, eadem detentus esset sollicitudine ex amore. Nam hactenus una erat utriusque sollicitudo, si causam vides: quamquam diversimodè, hic copia, ille inopia, laborabat. Querela ergò Phædriæ ab eo, quod veris se vinci videbat, illùc descendit, ut auxilii inopiam deploret: eum enim, in quo uno spes auxilii præcipua esse poterat, Antiphonem maxima nũc sollicitudine perturbari. Ordo itaque verborum sic restituendus est; *Neque tum hoc malum esse objectum mihi, cùm Antipho occupatus esset aliâ*: id est, leviore, *sollicitudine*. Q. d. Hoccine malum nunc mihi tempore tam alieno objici; neque tum cum animus Antiphonis, propria ægritudine liber, mihi auxiliari potuisset, objectum esse! 2 Condolentis particula. 3 De quo conquereris tantopere, & in quo auxilium meum desideras. 4 Quanquam maxima itidem sollicitudine occupatus sis, fortunatissimus es tamen, si mecum compareris: nimirum cuique calamitates maximæ videntur. 5 Sc. *fortunatissimus sum?* 6 Qui domi uxorem habes. 7 Usus venit, id est, opus aut necesse fuit, contingit ut frequenter decertares cum tali lenone.

AN.

AN. 1 Mihi-n' domi 'st ? 2 imò, quod ajunt,
3 auribus teneo lupum :
Nam neque quomodo 4 amittam à me, invenio neque 5 uti retineam, scio.
DO. 6 Ipsum isthuc mihi in 7 hoc est. AN. ejà,
8 ne parùm leno sies :
9 Num quid hic confecit. PA. 10 hiccine? 11
quod 12 homo inhumaniſſimus :
Pamphilam 13 meam vendidit. GE. 14 quid?
vendidit? AN. aiu' vendidit? 25
PH. Vendidit. DO. 15 quàm indignum facinus! 16 ancillam ære emptam 17 suo.

1 Sc. *quod emem*? 2 Corripientis est. 3 Versor in summo discrimine & periculo, perplexus hæreo, nescio quid sinè periculo agere possim. Græcum proverbium : Τῶν ὤτων ἔχω τὸν λύκον, ὅτ' ἔχειν, ὅτ' ἀφεῖναι δύναμαι, quod Antipho mox explicat. *Nam neque*, &c. Dicitur in eos, qui ejusmodi negotio involvuntur, quod neque relinquere sit integrum, neque tolerari possit. Videtur inde ortum, quòd lupus ob aurium brevitatem, neque teneri commodè possit, neque citra summum periculum è manibus dimitti, bellua tam mordax. 4 Dimittam, rejiciam à me eam uxorem, vetante lege. 5 Quomodo, quo pacto eam mihi retineam, nolente patre. 6 Quod tu dicis esse tibi in uxore. 7 Phædria ; nescio enim, quâ viâ eum à me rejiciam (ita obtundit rogando) & qua via retineam, cùm desinent nummi. In eodem ergo luto hæreo; idem mihi, quod tibi, accidit. 8 Obtinero lenonum mores, respondero tuo nomini, tuæque turpitudini, insigniter improbus sis. 9 Dic mihi, Phædria, ecquid leno Dorio cum aliquo transegit de Pamphila? Alii sic : Numqu d fi.gitil est, quod hic confecit leno? 10 Quæris, an hic confecerit aliquid? 11 Confecit, quod, &c. 12 Sc *faceret*. 13 Amicam. 14 Admirantis est. 15 Sc. *est* ! Ironia. 16 Sc. *vendere*. 17 Meo ære.

PH. Nequeo 1 exorare, ut me 2 maneat, & cum 3 illo ut 4 mutet fidem,
Triduum hoc, 5 dum id, quod eſt promiſſum ab amicis, argentum 6 aufero.
Si non tum 7 dedero, unam præterea horam ne 8 oppertus ſies.
DO. 9 Obtundis. AN. haud longum 10 'ſt, quod orat, Dorio: 11 exoret, ſine:
12 Idem hic tibi, quod benè promeritus fueris, 13 conduplicaverit.
DO. Verba 14 iſthæc ſunt. AN. Pamphilamne hac 15 urbe 16 privari ſines?
Tum præterea 17 horunc' amorem 18 diſtrahi 19 poterin' pati?
DO. 20 Neque ego, neque tu. GE. 21 *Dii tibi omnes id, quod eſt dignum,* 22 *duint.*
DO. 23 Ego te complures 24 advorsùm ingenium meum menſes 25 tuli

1 Orando ab eo impetrare. 2 Exſpectet, opperiatur. 3 Altero, ſc. milite. 4 Fidem non ſervet, promiſſis non ſtet, fallat eum, id eſt, ut reſignet militi pactionem. 5 Donec. 6 Ab illis, i.e. accipio, extorqueo. 7 Tibi. 8 Exſpectes, differas. 9 Sc *me*, i.e. mihi moleſtus es, & tædio afficis tuis ſermonibus. Metaph. ſumpta à fabris, qui tundendo ferrum molliunt. 10 Sc. *tempus*. Supra 3, 2. *Experire, non eſt longum*, &c. 11 Ut hoc precibus à te impetret. 12 Phædria duplicatam tibi gratiam referet. 13 Beneficiũ. 14 Quæ tu loqueris. 15 Athenis. 16 Spoliari, excludi. 17 Phædriæ & Pamphilæ. 18 Divelli, disjungi, dirimi. 19 Poteris-ne. 20 Poterimus pati eorum amorem diſtrahi, i.e. afficiemur magnoperè hac amoris diſtractione ſeu ſeparatione ſeriò dixerat, id leno repetit, voce quidem ad miſerationem compoſita, ſed ut irridere illum appareat: undè & Getæ indignatio ſubſequitur: *Dii tibi*, &c. 21 Dii te perdant. Imprecatio. 22 Dent. Archaïſmus eſt. 23 Hæc Phædriæ à lenone dicuntur. 24 Contra naturam meam. 25 Pertuli, toleravi.

Pol-

Pollicitantem, & nihil ferentem, 1 flentem:
nunc 2 contrà, omnia hæc,
3 Repperi, qui 4 det, neque 5 lacrumet: 6
da locum melioribus.
AN. Certè herclè ego si satis 7 commemini,
8 tibi quidem est 9 olim est dies,
10 Quam ad 11 dares 12 huic, 13 præstituta.
PH. 14 factum. Do. Nùm ego isthuc negoi?
AN. Jam-ne 15 ea præteriit? Do. non: verùm
16 hæc 17 ei antecessit. AN. non 18 pudet 40
19 Vanitatis? Do. minimè, 20 dum ob rem,
GE. 21 sterquilinum. PH. Dorio,

1 Plorantem, cùm non esses solvendo. 2 Ex opposito horum omnium, ἀντὶ τούτου πάντων. 3 Hominem aliquem 4 Pecuniam. 5 Fleat. 6 Cede citiùs solventibus, aliquid numerantibus, plus dantibus, τῷ χρείττονι. Non enim prece, sed precio, lenonis animus expugnatur. 7 Recordor. 8 Phædriæ. 9 Antehac. 10 Ad quam, sc. *diem*. Anastrophe. Al. *quoad*, id est, ad quod tempus. 11 Pecuniam, pretium puellæ. 12 Lenoni. 13 Præfinita & determinata. 14 Sc. est, id est, tempus fuit mihi præstitutum. Confessio est. 15 Dies. 16 Dies, quâ advenit is, qui dat, neque lachrymat, id est, dies, qua pecuniam attulit miles. Q. d. Cras aderit, in crastinum finis constituti inter nos temporis incidit. Donatus nihil hîc extricat. 17 Diei præstitutæ. 18 Te. 19 Mendacii, τῦ ψεύδους, levitatis, perfidiæ; quod ante tempus petas pecuniam, nec exspectes illam olim præstitutam diem, quodque vehementius de Phædriâ quæstus sis. 20 Dummodò mendacium sit propter utilitatem ac lucrum, dummodò propter meam vanitatem nanciscar pecuniam. 21 Abjectissime & improbissime homo, dignus qui perpetuo in sterquilinio vitam degas. Metaphora. Est enim *sterquilinium*, locus stercoribus plenus, seu eorum receptaculum.

1 Ita-ne tandem facere oportet? Do. 2 sic sum: 3 si placeo utere.

An. Siccine 4 hunc decipis? Do. imò enimverò Antipho hunc 5 hic me decipit:

Nam hic me 6 hujusmodi sciebat esse: ego 7 hunc esse 8 aliter credidi.

Iste me fefellit: 9 ego isti nihilo sum aliter, 10 ac fui.

Sed 11 ut ut hæc sunt, tamen hoc 12 faciam: cras mane 13 argentum mihi 46

Miles 14 dare se dixit: si mihi prior tu attuleris, Phædria,

15 Meâ lege utar, ut 16 potior sit, qui prior ad 17 dandum est. Vale.

1 Ut ante diem præstitutam pecuniam à me petas? 2 Eo ingenio sum, ejusmodi sunt mei mores. 3 Si mea te conversatio delectat, nunc potes mecum conversari vel frui mea amicitia. 4 Phædriam. 5 Phædria. 6 Talibus moribus præditum, id est, lenonem sine fide. 7 Phædriam. 8 Aliis moribus præditum, id est, liberaliorem, hominem fide dignũ. 9 Re vera, ἀξόπιστον. 10 Phædria. 11 Quàm fui prius. Q. d. Ego semper maneo leno. 12 Qualiacunque. 13 Contra ingenium meum. 14 Daturum esse. Præsens pro futuro. 15 Meo jure lenocinio: in quo semper commodum est prius, quàm fides. 16 Melioris conditionis, vel *potior*, id est, charior, acceptior. Undè illud vulgatè dictum: *Qui prior est tempore, potior est jure.* 17 Argentum.

ACTUS III. SCENA III.

PHEDRIA, ANTIPHO, GETA.

Ph. 1 QUid faciam? undè ego nunc tam subitò 2 huic 3 argentum inveniam 4 miser,

1 Adolescentes persuadent Getæ, licet difficulter, ut per fallaciam argentum extorqueat. 2 Lenoni Dorioni. 3 Triginta minas, quas leno poscit. 4 Infelix.

1 Cui

1 Cui 2 minus nihilo est quod, 3 hic si pote fuisset, nunc exorarier
4 Triduum hoc, 5 promissum fuerat. AN. ita ne 6 hunc 7 patiemur, Geta,
8 Fieri miserum, qui me 9 dudùm, ut dixti, 10 adjûrit 11 comiter?
12 Quîn, 13 cùm opus est, 14 beneficium rursum ei experimur reddere? 5
GE. 15 Scio equidem hoc esse 16 æquum. AN. 17 age ergo, solus 18 servare hunc potes.
GE. Quid faciam? AN. invenias argentum. GE. cupio: sed, 19 id 20 undè, 21 edoce.
AN. 22 Pater 23 adest hîc. GE. scio, sed quid tum? AN. ah! 24 *dictum sapienti sat est.*

1 Mihi. 2 Ὑπερβολικῶς dictum est de paupere, qui nihil habet: de eo tamen, qui debet plus, quàm habet, rectè dici posse videtur. 3 Leno si potuisset; Verbum contractum à *pote, sum*. 4 Ut exspectaret, 5 Argentum intra triduum, sc. ab amicis, ut supra dixit. 6 Phædriam. 7 Nostra negligentia. 8 Perire 9 Modò. 10 Pro *adjuverit*; & hoc pro *adjuvit*. Enallage modi. Sic Ennius apud Cic. de Senect. *O Tite, si quid ego* adjuto, *curamve levasso* 11 Fideliter, amanter, non gravatè. 12 Cur non. 13 Quandoquidem exigit necessitas. 14 Referre ei, à quo tu antea es defensus, parem studemus gratiam, beneficium beneficio compensare? 15 Fateor, assentior, tibi. 16 Justū, ut sc. reddas beneficium pro beneficio. 17 Da ergo operam. Adhortandi & impellendi particula. 18 Opitulari Phædriæ. 19 Argentum. 20 Sc. *inventam*. 21 Explanæ, commonstra mihi. 22 Demipho 23 Prope est Athenis: à quo facile, si velis, tuâ calliditate poteris pecuniam extorquere. 24 Verbum, ἔπος, id est, verbum vel unum sapienti ad intelligendum sufficit. Q. d. Sapiens tu es; ergo, quid te facere velim, facile intelligis. Hoc autem dicto Antipho patrem suum argento emungendum esse Getæ significat.

GE. 1 Ita-ne? AN. ità. GE. ſanè hercle 2 pulchrè ſuades: etiam tu hinc 3 abis?
4 Non triumpho, ex nuptiis tuis ſi nihil nanciſcor mali,
Ni etiam nunc me 5 hujus quærere causâ 6 in malo jubeas crucem?
AN. Verum 7 hic 8 dicit. PH. quid? ego vobis, Geta, 9 alienus ſum? GE. 10 haud puto:
Sed parum ne eſt, quòd omnibus nunc nobis ſuccenſet 11 ſenex,
Ni 12 inſtigemus etiam, 13 ut nullus locus relinquatur 14 preci?
PH. 15 Alius ab oculis meis 16 illam in 17 ignotum hinc abducet locum? hem,

1 Vis falli patrem? *vel*, vis ut emungam argento ſenem? 2 Argentum inveniendum eſſe, id eſt, ſcitum argenti inveniendi modum indicas, ut ſc. patri fucum faciam. 3 Scin malam crucem (ut ſuprà 2, 3.) *vel rem*. Volebat indignabundus dicere, ſed repreſſit ſe. Alii ſic, An etiam hinc abis, ne me ſc. ad hoc, quod fieri vis, adjuvare poſſis? 4 Non glorior, non lætor, non triumphum commerui? Metaphora à victoribus. 5 Phædriæ, cognati tui. 6 In malo parvo magnum malum, id eſt, ſupplicium ultimum, quod ſit de me in cruce ſumendum. Q. d. Satis periculi ex nuptiis tuis habeo: quare non opus eſt Phædriæ nomine majori malo nos onerare. 7 Geta. 8 Nondum ſe expedivit periculo, in quod fuit conjectus. 9 Extraneus videor, pro quo non debeatis laborare? 10 Te eſſe alienum nobis: imò curæ eſſe debere, cùm ſis herilis filii frater. 11 Demipho. 12 Incitemus, novâ fallaciâ provocemus ad iram. Metaphora ab equis, qui inſtigantur calcaribus. 13 Ut preces non admittantur apud eum, ſed contemptui habeantur, id eſt, ne poſthac ulla ratione placari poſſit. 14 Precibus. 15 Miles ſc. 16 Pamphilam. 17 Peregrinam civitatem vi quadam avehet?

Dum

Tum igitur, dum 1 licet, dumque adſum,
2 loquimini mecum, Antipho:
Contemplamini me. AN. 3 quamobrem? aut
quidnam 4 facturus? 5 cedò:
PH. 6 Quoquò 7 hinc aſportabitur terrarum,
8 certum eſt 9 perſequi,
Aut 10 perire.. GE. 11 Dii benè vortant,
quod agas: 12 pedetentim tamen.
AN. Vide, ſi quid 13 opis potes adferre 14
huic. GE. 15 ſi quid? 16 quid? AN. 17
quære obſecro. 20
18 Ne quid plus minuſve faxit, 19 quod nos
pòſt pigeat, Geta.
GE. 20 Quæro: 21 ſalvos eſt, ut opinor: ve-
rùm enim 22 metuo 23 malum.
AN. Noli metuere: unà tecum bona, mala
que tolerabimus.

1 Vobis. 2 Tanquam nunc ultimum allocuturi & viſuri. 3 Contemplabimur te? 4 Sc. *es*? 5 Dic. 6 Quocunque: Verba ſunt deſperantis. 7 Athenis, ex patria. 8 Firmiter decrevi, conſtrui. 9 Eam. 10 Mori in via. 11 Benè precandi formula, qua utebantur initio rei gerendæ. 12 Non præcipitante; ſed ſenſim, cautè agito, quod proponis. Alludit ad Proverbium, Σπεύδε βραδέως, id eſt, *feſtina lente*. Item, *Amor & tracundia conſultores peſſimi*. 13 Auxilii. 14 Phædriæ. 15 Dicis, ſi quod opis poſſim adferre huic? Repetit ſermonem Antiphonis cum moleſtia & tædio. 16 De re propoſita cogitantis habitum exprimit. 17 Aliquod conſilium. 18 Ne quid omnino faciat; id eſt, ne ſe ipſum interimat. 19 Cujus. *Pigeat* hîc eſt verbum perſonale. 20 Inveſtigo jam aliquod conſilium. 21 Tandem quærendo viam inveni, εὕρηκα, quâ ſalvus, à τῷ *ſalvo* ſe vadat Phædria. 22 Timeo mihi. 23 Infortunium, quod mihi ex eo accidere poteſt: vel *malum*, id eſt, ſupplicium & tormentum.

GE. 1 Quantum argenti opus eſt tibi? loquere. PH. ſolæ 2 triginta minæ.
GE. 3 Triginta? 4 hui? 5 percara 'ſt, Phædria. PH. 6 iſthæc verò 7 vilis eſt.
GE. 8 Age, age, 9 inventas reddam. PH. 10 ô lepidum caput! GE. 11 Auſer te hinc. PH. jam 12 opus eſt.
GE. Jam 13 feres: ſed 14 opus eſt mihi Phormionem 15 ad hanc rem adjutorem dari.
AN. 16 Præſtò 'ſt: 17 audaciſſimè 18 oneris quidvis impone, & feret:
19 Solus eſt homo amico amicus. GE. Eamus ergo ad 20 eum 21 ocyùs.
PH. Abi: dic, præſtò ut ſit domi.
AN. Nunquid eſt, 22 quod operâ meâ vobis opus ſit? GE. 23 nihil: verùm abi domum, &

1 Alloquitur Phædriam. 2 Trecenti coronati, ſc. *opus ſunt mihi*. *Mina* enim valet decem coronatis. 3 Sc. *mina*? 4 Interjectio ridentis vel admirantis quæſitatem petit. 5 Nimis vel valde care. 6 Talis puella & tanta forma. 7 Nequaquam cara. 8 Hortantis eſt Adverbium. 9 Operam dabo, ut inveniam, id eſt, conſequar triginta iſtas minas. 10 O venuſtum hominem! Eſt collaudatio. 11 Amove te, id eſt, abi ex hoc loco. 12 Mihi triginta iſtis minis. Inſtat illi, ut feſtinet, præſenti pecunia opus eſſe affirmans. 13 Pecuniam ad Dorionem lenonem. 14 Opus eſt mihi opera & conſilio Phormionis. 15 Ad extorquendam pecuniam. 16 Adeſt, adjuvat te, auxiliatur tibi. 17 Liberrimè, ſine ullo timore. 18 Officii. Metaphora ab animalibus, quibus imponuntur onera. 19 Solus Phormio fideliter juvat, in omnibus neceſſitatibus ipſe præſto eſt, pauci ſunt ita amici ſuis amicis, μόνος φίλος τοὺς φίλους ἐπίσταται. Quadrat in eos, qui amici causâ nihil non audent, nullumque officium refugiunt, modò gratum faciant ei. 20 Phormionem. 21 Velociter, citò. 22 Ad quod faciendum egeatis meo auxilio & labore. 23 Nihil eſt, in quo ſit opus operâ tuâ.

1 Illam

1 Illam miseram, quam ego nunc intùs scio
esse 2 exanimatam metu,
Consolare: cessas? AN. nihil est, 3 æquè
quod faciam lubens.
PH. Quâ 4 viâ 5 istud facies? GE. dicam in 6
itinere: 7 modò te hinc amove. 34

1 Uxorem tuam Phanium. 2 Perturbatam. 3 Quàm hoc quòd ego consoler eam. 4 Ratione, modo. 5 Invenies triginta minas? 6 Via. 7 Tantummodò hinc abi.

ACTUS IV. SCENA I.

DEMIPHO, CHREMES.

DE. 1 QUid? 2 quâ profectus causâ hinc
es 3 Lemnum, Chreme?
Adduxtin' tecum filiam? CH.
non, DE. 4 quid ita non?
CH. Postquam videt me 5 ejus 6 mater 7 es-
se 8 hîc 9 diutiùs,
10 Simul autem non 11 manebat 12 ætas
virginis

1 O Chreme, quid est? quid ais? quid fecisti in peregrinatione tua? Demipho & Chremes, senes & fratres, colloquuntur: narrat Demiphoni Chremes, cur in Lemno diutius hæserit: fit & mentio nuptiarum Antiphonis. 2 Ordo est: *Adduxtin'*, id est, adduxistine *tecum filiam'*, sc. susceptam ex Lemnia uxore, *cujus causâ profectus es hinc*, id est, Athenis, *Lemnum*? 3 In Lemnum insulam, unam ex novem Cycladibus: in quam præcipitatus fuit Vulcanus. 4 Quare non adduxisti tecum filiam? Repetit odiose & cum stomacho verba Chremetis. 5 Filiæ meæ Phanii. 6 Lemnia. 7 Cessare, manere. 8 Athenis. 9 Nimis diu, præter exspectationem, & tempus constitutum. 10 Adde hùc, quòd, &c. 11 Exspectabat, id est, exspectare poterat. Sic Horat. *Omnes una manet nox.* 12 Ætas virginis jam nubilis reditum meum exspectare non poterat, longiorem moram, cessationem non concedebat.

Meam negligentiam; 1 ipſam cum omni 2 familiâ 5
3 Ad me profectam eſſe 4 ajebant. DE. 5 quid 6 illic tam diu,
Quæſo igitur 7 commorabere, ubi 8 id 9 audiveras?
CH. 10 Pol me 11 detinuit 12 morbus. DE. 13 unde? aut 14 qui? CH. rogas?
15 *Senectus ipſa 'ſt morbus*: ſed veniſſe eas
16 Salvas audivi ex 17 nautâ, qui illas vexerat.
DE. Quid 18 gnato 19 obtigerit, 20 me abſente, auditin' Chreme? 11
CH. 21 Quod quidem me 22 factum 23 conſilii incertum facit:

1 Matrem. 2 Filia & famulis. 3 Athenas. 4 In inſula Lemno. 5 Propter quid, cur? 6 In inſula Lemno. 7 Manebas. 8 Matrem cum omni familia Athenas profectam. 9 Intellexeras ex propinquis ejus. 10 Per eadem Pollucis. Jurandi particula eſt. 11 Præpedivit, quominus redirem. 12 Adverſa valetudo. 13 Contraxeras morbum? quæ fuit cauſa morbi. 14 Qualis morbus detinuit te? 15 Quia *multa ſenem circumveniunt incommoda*. 16 Incolumes. 17 Gubernatore navis. 18 Antiphoni. 19 Acciderit, evenerit. 20 Poſtquam profectus fui in Ciliciam. 21 *Certè audivi*: quod quidem, &c. 22 Filii tui, ſc. quod contraxerit matrimonium, me & te abſente. 23 Me ita perturbat, ut, quid conſilii capere debeam, incertus ſim.

Nam

Nam 1 hanc conditionem 2 si cui tulero extraneo,
Quo pacto, aut 3 undè mihi sit, dicendum ordine 'st.
Te mihi fidelem esse æquè, atque egomet sum mihi,
4 Scibam: ille si me 5 alienus 6 affinem volet,
7 Tacebit, 8 dum intercedet familiaritas:
9 Sin spreverit me; 10 plus, quàm opus est scito, sciet:
11 Vereorque, ne 12 uxor 13 aliquâ 14 hoc resciscat mea.

1 De nuptiis filiæ clam ex uxore Lemniâ susceptæ, *vel*, elocationem filiæ. Vide Hec. 2, 3. Plaut. *Dicam, ut aliam* conditionem *filio inveniat suo*, id est, aliam filio uxorem quærant. Hinc & apud Liv. 3. *conditionem filiæ quærere*. Ita Suetonius de Octavio loquens, jam sollicito, post obitum Agrippæ, de collocanda rursus filia Julia, *multis* (inquit) conditionibus *circumspectis Tiberium elegit*. 2 Si filiâ meam alicui, nulla affinitate aut cõsanguinitate conjuncto, obtulero, elocavero: ut & *ferre legem*, quod est populo offerre. 3 Filia suscepta 4 Pro *sciebam*. Archaïcè. 5 Gener, propinquitate nobis non conjunctus, ut ut tuus filius. 6 Socerum. 7 Hoc meum factum, *vel*, ortum filiæ, *vel*, consuetudinem meam cum uxore Lemnia, ex qua suscepta est hæc filia. 8 Quamdiu erit inter nos amicitia. 9 Si verò contemserit me, si simultas orta fuerit, id est, sin affinitati meæ renuncians filiam meam repudiaverit. Donatus hîc dubitat, utrum se proditum iri dicit, ante, an post nuptias. Ego Hîc τὸ *spreverit* de repudio, quod sit post nuptias, accipiendum esse non dubito. 10 Plus sciet de rebus meis, quam expediet mihi num sciret. 11 Vereorque ne inde tandem nuptiæ meæ uxoris Lemniæ ad uxoris aures perveniant. 12 Attica, sc. Nausistrata. 13 Sc. *ratione*, id est, hoc aut illo pacto. 14 Factum, me habere filiam aliunde.

Quod

Quod si fit, ut me 1 exeutiam, atque egrediar domo,
Id restat: 2 nam ego meorum solus sũ meus.
DE. Scio ita esse, & isthæc mihi 3 res solicitudini 'st,
Neque 4 defetiscar usque adeò 5 experirier,
Donec tibi id, quod 6 pollicitus sum, effecero.

1 Si quid in me opis aut ingenii, ut id adhibeam, ut mihi de futuro prospiciam. Al. *exeutiat*, sc. uxor, id est, diligenter inquirat, ecquid vestibus ablaturus regam. Sic Quintil. excussérunt *patrem, & aurum in sinu ejus invenerunt*. 2 Ἐγὼ γὰρ εἰμὶ τῶν ἐμῶν ἐμὸς μόνος, id est, ego solus mihi fidere possum, neminem domi habeo, à quo consilium auxilium-que petam: cætera omnis familia non mihi, sed uxori, studet; illius omnes captant benevolentiam. Alii sub voce *meorum* ea potissimum Chremetem intelligere volunt, quæ videbantur ejus, nec erant tamen, quia duntaxat uxoris nomine possidebat: adeòque Chremetem, esse sibi omninò nihil, nisi ex dote Nausistratæ, significare. 3 Quam nunc agimus, sc. ut filius meus filiam tuam clam ducat. 4 Defatigabor, desinam, deficiam. *Defetiscor* facit in præterito *defessus sum*, auctore Prisciano. 5 Experiri, Paragoge. 6 Ut gener fiat filius.

ACTUS IV. SCENA II.

GETA.

1 EGo hominem 2 callidiorem vidi 3 neminem,
Quàm Phormionem: venio ad hominem, ut dicerem
Argento opus esse, & id quo pacto 4 fieret:
Vix dum dimidium dixeram, 5 intellexerat:

1 In hac scena Geta exultat duos sibi senes offerri, quos fallere possit. 2 Astutiorem. 3 Nullum. 4 Pecunia haberetur. 5 Totam rem. Suprà 3,3. *Dictum sapienti sat est.*

1 Gau-

1 Gaudebat : 2 me laudabat : quærebat 3
senem : 5
Diis gratias agebat, 4 tempus sibi dari,
5 Ubi Phædriæ se ostenderet 6 nihilo minùs
7 Amicum esse, quàm Antiphoni : 8 hominem 9 ad forum
Jussi 10 opperiri : 11 eò me esse 12 adducturum 13 senem.
Sed eccum 14 ipsum : quis est 15 ulterior ?
16 at at 17 Phædriæ 10
Pater 18 venit : sed quid pertimui autem 19
bellua ?
An quia, quos fallam, pro 20 uno 21 duo sunt mihi 22 dati?
23 Commodius esse opinor 24 duplici spe
25 utier,

1 De illo consilio. 2 *medius juvenum non inoratibus ipsis ibat*; & interior *si comes annus erat.* 16 Interjectio timentis. 17 Chremes, Demiphonis frater. 18 Reversus est ex Lemno. 19 Inconsideratus veluti bellua. 20 Sene. 21 Fratres, sc. pro uno sene decipiendi. 22 Oblati? 23 Opportunius. Hunc versum Guyetus expungit, quod nollem factum. 24 Duabus niti anchoris, ac duplicem habere spem fallendi hunc & illum, ut saltem ab alterutro pecunia extorqueatur. Antea enim tantum simplex erat spes fallendi sc. Demiphonem: ea jam duplex facta est, cum adsit Chremes. 25 Pro *uti*, per Paragogem.

Quòd excogitassem tale consilium. 3 Demiphonem. 4 Occasionem & opportunitatem sibi offerri. 5 Quo tempore. 6 Æque amicum Phædriæ, quam Antiphoni. Nam ipsius operâ Antipho uxorem duxerat: rursus ipsius opera Phædria redimeret citharistriam. 7 Favente m. 8 Phormionem. 9 Ad forum, vel in foro. 10 Exspectare. 11 Ad forum. 12 Sc. *pollicitus sum*, vel *dixi*. 13 Demiphonem. 14 Demiphonem. 15 Comes, qui sequitur eum, ab ulteriori parte, ultra eum, præter eum. Guyetus legit *interior*, id est, in loco dignioze ex illis duobus, qui simul ambulant. Ovid. Et

1 Petam 2 hinc 3 undè 4 à primo 5 inſtitui:
6 is ſi 7 dat, 8 ſat eſt:
9 Si ab hoc nihil fiet, tum hunc 10 adoriar
11 hoſpitem.

1 Argentum. 2 Ab hoc ſene Demiphone, Δειχτιαῶς: hoc enim dicens Geta Demiphonem digito monſtrat. 3 A quo. 4 Primo, à principio, primum, τὸ πρῶτον. 5 Incepi. 6 Demipho. 7 Argentum. 8 Bene. 9 Si pecuniæ nihil impetrabitur, dabitur, conficietur ab hoc ſene Demiphone. 10 Quaſi per inſidias aggrediar. 11 Chremetem peregrè venientem, qui ſupervenit aliundè tanquam hoſpes & ignarus rerum actarum. Cic. Ep. 11. l. 2. *Ne* hoſpes *plane veniam*.

ACTUS IV. SCENA III.

ANTIPHO, GETA, CHREMES, DEMIPHO.

AN. 1 EXſpecto, 2 quàm mox recipiat hùc ſeſe Geta:
Sed 3 patruum video cum patre 4 aſtantem:
5 hei mihi!
6 Quam timeo adventus 7 hujus 8 quò 9 impellat patrem.
GE. 10 Adibo 11 hoſce: 12 ô noſter Chremes! CH. ſalve Geta.
GE. 13 Venire 14 ſalvum 15 volupe eſt. CH. credo. GE. quid 16 agitur?

1 Geta adoritur ſenes, & mira fallacia argentum cudit, & minas triginta ab ipſis aufert. 2 Quando, quã citò rediturus ſit. Suprà 2, 4 *quand ſe recipiat*. 3 Antipho hæc ſecum loquitur ad ſpectatores. 3 Fratrem patris mei, ſc. Chremetem. 4 Colloquentem. 5 Interjectio dolentis. 6 Quantoperè. 7 Patris Chremetis. 8 Ad quod conſilium, in quam ſententiam vel partem, vel in bonam, vel in malam. 9 Inducat patrem Demiphonem. Nam Demipho ex Chremetis conſilio ſe hoc negotium confecturum, ſuprà indicavit. 10 Aggrediar. 11 Chremetem & Demiphonem. Hoc ſecũ dicit. 12 Excipiendi formula. 13 Te domum. 14 Incolumem. 15 Voluptas eſt. 16 Q. d. Quid rerum novarum affers?

CH.

CH. 1 Multa advenienti, ut fit, nova 2 hic 3 compluria.
GE. Ita, de Antiphone audiſtin' quæ facta?
CH. omnia.
GE. 4 Tun' dixeras 5 huic? 6 facinus indignum, Chreme,
Sic 7 circumiri. DE. id cum 8 hoc 9 agebam 10 commodum.
GE. Nam hercle ego quoque 11 id quidem 12 agitans mecum ſedulò, 10
Inveni, opinor, 13 remedium 14 huic rei.
DE. 15 quid Geta?
16 Quod remedium? GE. 17 ut abii abs 18 te, 19 fit fortè obviam
Mihi Phormio. CH. 20 qui Phormio? GE. is, qui 21 iſtanc ..... CH. ſcio.
GE. 22 Viſum eſt mihi, ut 23 ejus tentarem ſententiam.

1 Scilicet *narrata ſunt mihi*. 2 Athenis. 3 Complura: ut plerique omnes, in Andriâ, & alibi. 4 Tunc Demipho. * Apoſtrophe ad alterum ſenem. 5 Chremeti. 6 Scilicet *eſt*. 7 Circumveniri, decipi. Metaphora ſumpta eſt a venatione, in qua retia tenduntur feris. 8 Fratre Chremete. 9 Communicabam, id eſt, de hac re conferebamus ſermones inter nos. 10 In ipſo tempore, nacta opportunitate, *καιρίως*. 11 Illud factum Antiphonis. 12 Conſiderans, volutans, in animo verſans, deliberans. 13 Conſilium. 14 Ut non admittatur uxor Antiphonis. 15 Sc. *egiſti*. 16 Sc. inveniſti? 17 Poſtquam. 18 Demiphone. 19 Venit mihi obviam. 20 Quis. 21 Uxorem Antiphonis nobis obtruſit, aut defendit, aut cognatam dixit, vel tale quid. Apoſiopêſis. 22 Placuit mihi, commodum eſſe judicavi. 23 Phormionis. 24 Opinionem experirer, explorarem quid ſentiat.

1 Prendo 2 hominem ſolum: cur non, inquam, Phormio,
3 Vides, inter vos ſic 4 hæc potiùs 5 cum bonâ
Ut 6 componantur gratiâ, quàm 7 cum malâ?
8 Herus liberalis eſt, & 9 fugitans litium:
Nam ceteri quidem herclè 10 amici omnes 11 modò
12 Uno ore 13 auctores fuêre, ut 14 præcipitem 15 hanc daret.
AN. Quid 16 hic 17 cœptat? aut quò 18 evadet hodiè? GE. an 19 legibus

1 Alii prehendo, id eſt, comprehendo, feduco, ac blandiùs alloquor, Meraph. à candidatis ſolebant circũire, & prenſando magiſtratus à populo petere. 2 Phormionem. 3 Provides, deſpicis, das operam. 4 Hæc negotia de iſtis nuptiis, *vel*, quæ tibi ſunt cum ſenibus. 5 Cum amicitia & concordia huc litibus. 6 Tranſigantur, ad exitum perducantur. 7 Sc. *gratia*, id eſt, cum ſimultate & diſcordia, vi & ingratiis, ut apud Plautum ſæpiùs. 8 Demipho, dominus meus, eſt liberalis ingenii, ingenuus ac benignus, non avarus. 9 Judicium ſubire nolens, contentiones forenſes detrectans. Q. d. Mavult diſpendium aliquod pecuniarum incurrere, quam dubium litis eventum experiri: ubi *fugitans* vim nominis habet: ideòque genitivo jungitur: accuſativo, vim tantùm Participii. 10 Demiphoni. 11 Paulò antè. 12 Unâ voce, uno conſenſu, unanimiter, ſummo animorum & ſuffragiorum conſenſu. 13 Incitatores, hortatores, id eſt, Demiphoni ſuaſerunt, hoc ei conſilii dederunt. 14 Domo contumelioſe expelleret. 15 Phanium. 16 Geta. 17 Temerè & audaciter incipit facere? Hoc ſecum loquitur Antipho. 18 Pervenier. Suprà in Eun. *Ubi friget, huc evaſit.* 19 Per leges, vel ſententiâ judicum.

1 Daturum pœnas dices, si 2 illam 3 ejecerit?
Jam id 4 exploratum est: 5 eja, 6 sudabis satis,
7 Si cum illo inceptas homine: 8 eâ eloquentiâ est.
Verùm, 9 pone esse 10 victum eum: at tandem tamen
Non 11 capitis 12 ejus 13 res agitur, sed pecuniæ.
Postquam 14 hominem 15 his verbis 16 sentio 17 mollirier;
Soli sumus nunc hîc, 18 inquam: 19 eho dic, quid vis dari
Tibi 20 in manum, ut herus 21 his desistat litibus.

1 Punitum iri Demiphonem. Sic Eun. 1, 1. *Et ei dabis ultrò supplicium.* 2 Phanium, uxorem Antiphonis. 3 Expulerit, exturbaverit è domo suâ? 4 Perspicuum, compertum & planum est, illam domo ejici posse sine periculo. 5 Interjectio concedentis cum quadam illusione. 6 Laborabis vehementer, idque frustra. Metaph. 7 Si incipias litigare cum domino meo. 8 Tantam habet eloquentiam, quæ in judiciis præstare solet innocentiæ: tam eloquens est. Dissuadet enim Phormioni, ne legibus disceptet, propter hominis eloquentiam. 9 Finge, *fidei*, fac, ecto sanè. 10 Superatum Demiphonem. 10 Vitæ. 11 Demiphonis. 12 Non est periculum de vita ejus. Horat. *Tua res agitur, paries cùm proximus ardet.* 13 Phormionem. 14 Hac ratione. 15 Ego Geta. 16 Pro *mollirî*, per Paragogen, id est, mitigari, commoveri & placidum reddi. 17 Dico. 18 Admonendi vel excitandi particula. 19 Pecuniâ præsenti. Plaut. *Si mihi duo talenta dantur numerata* in manum. 20 Litigare desinat, remissâ Phanio.

1 Hæc 2 hinc 3 faceſſat, tu moleſtus ne ſies?
An. 4 Satin'illi Dii ſunt propitii? Ge. nam
5 ſat ſcio, 31
6 Si tu aliquam partem æqui bonique dixeris,
Ut ille eſt bonus vir, 7 tria non commutabitis
Verba hodiè inter vos. De. 8 quis te iſthæc juſſit loqui?
Ch. 9 Imò non potuit 10 meliùs pervenirier
Eò, quò nos volumus. An. 11 occidi! Ch.
12 perge 13 eloqui. 36
Ge. At primò 14 homo 15 inſanibat. Ch. 16
cedò 17 quid poſtulat?
Ge. 18 Quid? nimium: quantum lubuit.
Ch. dic. Ge. ſi quis 19 daret

1 Phanium. 2 Ex domo hori Demiphonis. 3 Sc. ſe, id eſt, ſe abſentem faciat, ſe amoveat, abeat. *Faceſſo* interdum ſignificat facio. Indè *faceſſere negotium*, eſt exhibere ſollicitudinem & curam. 4 An Dii irati mentem illi ademerunt? Satis-ne ille ſanus eſt, ac mentis compos! Quibus bonam mentem veteres optabant, Deos propitios precabantur; contrà quibus malam mentem, iratos Deos, Antipho itaque, ignarus conſiliorum Getæ, putat eum inſanire, qui de dimittenda ſua uxore verba faciat. 5 Satis. 6 Si tu deſcenderis ad tolerabiles conditiones, *vel*, æquum & bonum poſtulaveris. 7 Non altercabimini, tria verba ſufficient, non contenderis in judicio. Suprà in Andr. *Nunquam tecum commutaturus eſt unum verbum*. 8 Quis te juſſit, Phormioni dicere conditiones. 9 Correctio. 10 Commodiùs pertractari & cõponi cauſa. 11 Exclamatio conſternati hominis ob dictũ Chremetis. 12 Geta. 13 Exponere, quid poſtulaverit Phormio tandem. 14 Phormio. 15 Pro *inſaniebat*, id eſt, furebat, impatienter ferebat, cùm ei iſta dicerẽ. 16 Dic. 17 Quantum petit argenti, ut abducat iterum puellam? 18 Sc. *ais*? 19 Mihi, ſc. *dixit, reſpondit*, id eſt, reſpondit Phormio, ſe poſtulata facturum, ſi quis daret talentum magnum.

1 Ta-

1 Talentum magnum. Ch. 2 imò malum hercle: 3 ut nihil pudet!
Ge. Quod dixi 4 adeò ei: quæso, 5 quid si filiam
Suam unicam 6 locaret? 7 parvi retulit
8 Non suscepisse: 9 inventa est: 10 quæ dotem petat.
11 Ut ad pauca redeam, ac 12 mittam 13 illius ineptias;
Hæc denique ejus fuit postrema 14 oratio:
Ego, 15 inquit, jam 16 à principio 17 amici 18 filiam,
Ita ut 19 æquum fuerat, volui uxorem ducere:

1 Octingentos coronatos. Id enim minis octoginta (singulæ autẽ minæ drachmas 100. continebant) constabat: aliud minis tantum sexaginta, id est, sexcentis coronatis. Vide Andr. 1, 6, & 5. 4. 2 Imò si quis daret ei infortunium. Q. d. se malle illi dare malũ, quàm tantùm pretium. 3 Ut Phormionem non pudet tantum postulare? 4 Certè. Q. d. Ego eodem modo reprehendi ipsius impudentiam. 5 Sc. faceret. 6 Nuptui traderet, elocaret? Q. d. vix tantum dotis numeraret. Cic. 2. Offic. *Themistocles consultus, utrum bono viro pauperi, aut minus probato* diviti filiam collocaret: *Ego, inquit, malo virum, qui pecunia egeat, quàm pecuniam, quæ viro.* 7 Parùm profuit illi Demiphoni, vel interfuit. 8 Non genuisse, non habuisse aliam filiam præter unicam. 9 Cùm inventa sit alia peregrina, qualis fuit Phanium, filia Stilphonis. 10 Quæ per leges petit à cognato dotem puellæ divitis, sc. talentum magnũ, quæ alicui possit locari. Verba sunt Phormionis. 11 Ut paucis ac breviter omnia dicam, 12 Omittam. 13 Phormionis. 14 Petitio. 15 Phormio. 16 Antequam eam duceret Antipho. 17 Hujus mei, sc. Stilphonis. 18 Phanium. 19 Juxta leges, cùm essem proximus.

Nam

Nam mihi veniebat in mentem 1 ejus 2 incommodum,
3 In servitutem pauperem ad ditem dari:
Sed mihi 4 opus erat, ut 5 apertè tibi nunc 6 fabuler,
7 Aliquantulum quæ afferret, 8 quî dissolverem,
Quæ debeo: & etiam nunc, si volt Demipho
9 Dare, quantum ab hac accipio: quæ 10 sponsa 'st mihi,
Nullam mihi malim, quàm 11 isthanc uxorem dari:
AN. 12 Utrum stultitiâ facere ego 13 hunc, an malitiâ
Dicam, 14 scientem, an imprudentem, incertus sum.
DE. 15 Quid si animam debet? GE. 16 ager 17 oppositus est pignori

1 Filiæ Phanii. 2 Infortunium, sc. *futurum*. 3 Si daretur pauper illa in servitutem apud divitem adolescentem, id est, si pauper diviti nuberet, traderetur in servitutem, & non fieret uxor. Nota phrasin *dari ad divitem*, id est, in potestatem divitis tradi. Plaut. Asin. *Tum postea ad pistores dabo, ut ibi cruciere currens*, id est, in pistrinum dabo ad molas cursu incitato agendas. 4 Talî uxore. 5 Citra simulationem, ingenuè. 6 Eloquar, narrem. 7 Aliquam pecuniæ, vel dotis summam. 8 Quo, ex qua re, unde velut. 9 Mihi. 10 Desponsa, promissa. Est enim Participium hoc loco, non Nomen. 11 Phanium. 12 Hæc solus loquitur Antipho. 13 Getam. 14 De industriâ, an per imprudentiam. 15 Quid si deberet non solùm pecuniam, sed etiam vitam, id est, omnia. Græcum est proverbium, τὴν ψυχὴν ὀφείλει. *Animam debere* dicimus, qui immodico ære alieno tenetur, ac denique se ipsum debet. Erat enim antiquitus lex, ut, qui solvendo non essent, illi vincti addicerentur, ac traderentur creditori, luituri corpore. 16 Expositio debiti. 17 Oppignoratus, id est, datus in pignus.

1 Ob decem minas, 2 inquit. DE. 3 age, age
jam 4 ducat: 5 dabo.
GE. Ædiculæ item 6 sunt ob decem 7 alias.
DE. 8 hoi hui!
9 Nimium 'st. CH. ne 10 clama: petito 11
hasce à me decem.
GE. 12 Uxori 13 emenda ancillula est: 14
tum autem 15 plusculâ 60
Supellectile opus est: opus est sumptu ad
nuptias:
16 His rebus 17 pone sanè, inquit, decem
minas.
DE. 18 Sexcentas proinde potiùs scribito
jam mihi dicas:
Nihil do: 19 impuratus me ille ut etiam ir-
rideat?
CH. Quæso, ego 20 dabo, 21 quiesce: tu 22
modò 23 filius
Fac ut 24 illam ducat, nos quam 25 volu-
mus. AN. 26 hei mihi! 66

1 Centum coronatos. 2 Phormio. 3 Hortantis est. 4 Phormio eam, sc. Phanium. 5 Numerabo illas decem minas. 6 Sc. *oppositæ pignori*, vel *oppignoratæ*. 7 Sc. *minas*. 8 Hîc iracscentis est, & simul cum admiratione indignantis. 9 Solvere viginti minas. 10 Scil. tantoperè. 11 Minas decem, id est, centum coronatos. 12 Phanio. 13 Pro *emendo*. Antithesis est. 14 Præterea. 15 Paulò majore & numerosiore. 16 Sc. *emendis*. 17 Supputa. 18 Ipse Phormio scribat mihi sexcenta, id est, multa judicia aut lites. Suprà 1.2. Numerus certus pro incerto: ut suprà in Eun. *Plus millies jam audivi*, id est, sæpissimè. 19 Impurus, improbus. 20 Illas decem minas, & ita erunt viginti, quas daturus sum. 21 Noli te turbare, bono sis animo. 22 Solummodò. 23 Antipho. 24 Filiam meam. 25 Eum ducere. 26 Vox desperantis.

Geta 1 occidiſti me tuis 2 fallaciis.
Ch. Meâ causâ 3 ejicitur: me 4 hoc eſt æquum 5 amittere.
Ge. 6 Quantum poteſt, me certiorem, inquit, face:
Si 7 illam dant, 8 hanc ut 9 mittam, ne incertus ſiem,
Nam 10 illi mihi dotem jam conſtituerunt dare.
Ch. 11 Jam 12 accipiet: 13 illis 14 repudium renuntiet:
15 Hanc ducat. De. quæ quidem 16 illi 17 res vortat malè.
Ch. Opportunè 18 adeò nunc 19 mecum argentum attuli,
20 Fructum, quem 21 Lemni uxoris reddunt prædia:
22 Id 23 ſumam: 24 uxori, tibi 25 opus eſſe, 26 dixero.

1 Perdidiſti. 2 Dolis. 3 Expellitur uxor Antiphonis Phanium. 4 Argentum. 5 Dare. 6 Celerrimè, quamprimùm. Al. *Quantum potes*. Utriuſque exempla in Plauto paſſim. 7 Phanium volunt mihi dare. 8 Quæ jam mihi ſponſa eſt. 9 Rejiciam. Al. *amittam*, vel *omittam*. 10 Cognati alterius ſponſæ. 11 Statim. 12 Promiſſam pecuniam à nobis in dotem. 13 A, *illius*, ſcil. nuptiis. 14 Repudiet alteram, illi ſponſa eſt. Inter *divortium* & *repudium* hoc intereſt. *Divortium* intercedit inter uxorem & maritum, quando jam aliquandiu conjuges facti, diſtrahuntur. *Repudium* fit ante nuptias, quando ſponſus ſponſæ, vel viciſſim ſponſa ſponſo fidem datam renunciat. 15 Phanium, quæ Antiphoni nupſit. 16 Phormioni. 17 Dos. Acerba eſt increpatio. 18 Valdè, σφόδρα, id eſt, valde opportune. 19 Ex Lemno. 20 Nempe annuũ fructum, reditum. 21 In Lemno. 22 Argentum. 23 Impendam. 24 Meæ, ſcil. Nauſiſtratę 25 Tu egere illa pecunia, atq; ita eam me tibi commodaſſe. 26 Dicam, cùm ſcilicet quæret pecuniam ſuam.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA IV.

ANTIPHO, GETA.

AN. 1 GEta! GE. 2 hem? AN. quid egisti? GE. 3 emunxi argento senes.
AN. 4 Satin'est id? GE. 5 nescio herclè: 6 tantum jussus sum.
AN. 7 Eho 8 verbero! aliud mihi respondes 9 ac rogo?
GE. Quid ergo 10 narras? AN. quid ego narrem? 11 operâ tuâ
12 Ad restim mihi quidem 13 res rediit planissimè. 5
14 Ut te quidem omnes Dii, Deæque, 15 Superi, inferi

1 Vocantis cum stomacho. Objurgat Antipho Getam, cujus opera in periculum se venisse putat, ne extrudatur uxor: idem ab eodem placatur. 2 Responsionis particula. 3 Evacuavi, purgavi, id est, abstuli argentum à senibus, Demiphone & Chremete, fraude. Metaphora. 4 An hoc sufficit tibi, quod emunxeris argento senes, ac per id Phædriæ prospexeris? nulla tibi cura mei? At mihi male prospectum est tua fallacia. Q. d. minimè hoc satis esse. 5 *Sc.* id satis sit nescio. 6 Sc. *efficere*, vel extorquere pecuniam, emungere argento senes, *vel*, quantum jussus sum providere, tantum me providisse scio. Ludit enim in ambiguitate interrogationis. Ipse enim de numero intelligit, alter de qualitate. 7 Interjectio admontentis & excandescentis. 8 Digne verberibus multis. 9 Quam. 10 Dicis, vis dicere? 11 Culpâ. 12 Laqueum, suspendium, id est, ad chordam, quàm mihi parem suspendium. Q. d. res tota eò redacta est, ut de suspendio possim cogitare. Nam amatores, qui non possunt amatis potiri, propter amoris impatientiam laqueo vitam finire seu deponere solent. 13 Totum meum negotium. Similis loquendi figura est suprà in Heaut. *Ad rastros res mihi redilit*. 14 Utinam Imprecatio. 15 Tam cœlestes, quam infernales.

1 Malis exemplis perdant! 2 hem, 3 si quid velis,
4 Huic mandes, quod quidem recte curatum velis.
Qui te 5 ac scopulum 6 è tranquillo 7 inferat.
Quid 8 minùs utile fuit, quàm 9 hoc ulcus tangere, 10
Aut nominare 10 uxorem? 11 injecta est spes patri,
Posse 12 illam 13 extrudi: 14 cedo, nunc porrò Phormio
Dotem si 15 accipiet, 16 uxor ducenda est domum.
Quid 17 fiet? GE. non 18 enim ducet. AN. 19 novi: ceterum
Cùm 20 argentum 21 repetent, 22 nostrâ causâ 23 scilicet 15

1 Pœnis, quæ sint vel possint esse aliis servis exemplo. 2 Interjectio dolentis vel indignantis. 3 Si quis velit aliquid rectè factum sive curatum esse. Ironia. 4 Getæ. 5 In periculum. Nam sæpè in scopulis, id est, rupibus maximis acutis naves periclitantur. Q. d. Qui è tranquillo rerum statu adducat te in summum discrimen. Metaphora à nautis, quibus naves allisæ ad scopulos dissipantur: vel ab iis, qui cùm tranquillo mari navigare possint, imperitia gubernatorum in scopulum impelluntur. 6 Ex quieto statu. 7 Impellat. 8 Minùs conducibile, è re nostra, id est, magis noxium. 9 Uxoris mentionem facere. *Tangere ulcus*, est movere dolorem, ejusque rei mentionem facere, quæ nos magnoperè cruciet. Metaphora à sensu acerrimo doloris, qui solet existere lacerato unguibus corpore. 10 Invisam sc. patri. 11 Data, facta, id est, concepit pater spem. 12 Uxorem. 13 Excludi, vel separari à me. 14 Dic. 15 A senibus. 16 Cogetur uxorem ducere; ego verò ipsa privabor. 17 Igitur de me? 18 Etenim certè non ducet eam, ἃ μὲν ἄζει. 19 Scio non ducturum esse. 20 Triginta minas datas. 21 Reposcent senes. 22 Propter nos. 23 Particula Ironica.

In 1 nervum potiùs ibit. GE. 2 *nihil eſt*, Antipho,
Quin 3 *malè narrando poſſit* 4 *depravarier*.
Tu id, quod 5 boni, eſt, 6 excerpis, 7 dicis, quod mali eſt.
8 Audi nunc 9 contrà jam: ſi argentum 10 acceperit,
Ducenda eſt 11 uxor, ut ais: 12 concedo tibi:
Spatium 13 quidem tandem apparandis nuptiis, 2 E
14 Vocandi, 15 ſacrificandi 16 dabitur paullulùm:

1 Phormio in vincula vel carcerem ſe conjici patiùs patietur, quam nos prodat, hoccine pudet? Q d. Minime hoc faciet. Cùm enim ſenes argentum repetent, potiùs nos prodet, quam in vincula vel carcerem conjici ſe patiatur. Antiquitus enim, qui ſolvendo non eſſent, vincti creditoribus tradebantur, ut, quod pecunia non poterant, opera ſatisfacerent, & *nexi* vocabantur. Inde *nexum* inire, eſt lege nexus ſic addici creditoribus. Vide ſuprà 1, 1. 2 Nullum eſt tam præclarum dictum aut factum. 3 Perverțendo veritatem, malâ interpretatione. 4 Depravari, corrumpi. 5 In causâ. 6 Excipis, prætermittis, extrahis. Undè *excerpta* dicimus, quæ ex libris, quos legimus, veluti ſi ſeculos quoidam extrahimus, privatimque conſcribimus. 7 Objicis. Hoc eſt quod Epictetus Enchirid. c. 65. egregiè docet, rem quamque duas habere anſas: alteram φορητὴν, quæ facit, ut nihil non tolerabile videatur: alteram ἀφορητὴν, quia quicquid accidit præter mentem, ſit intolerabile. 8 Meam reſponſionem, quid ego dicturus ſim. 9 Viciſſim. 10 Phormio à ſenibus. 11 Phanium. 12 Aſſentior tibi ita futurum eſſe. 13 Equidem, certè. 14 Invitandi convivas amicos ſive amicas ad nuptias. 15 Sacra faciendi pro nuptiis. 16 Et argentum.

Intereà 1 amici, quod 2 polliciti sunt, argentum 3 dabunt:
4 Id ille 5 istis reddet. AN. 6 quam ob rem? aut 7 quid dicet? GE. rogas?
8 Quot res? 9 post illa 10 monstra 11 evenerunt mihi:
Introiit in 12 ædes 13 ater alienus canis:
Anguis per 14 impluvium 15 decidit de tegulis:
16 Gallina cecinit: 17 interdixit hariolus:
18 Haruspex 19 vetuit ante brumam aliquid novi

1 Phædria. 2 Promiserunt se daturos. 3 Illi. 4 Scilicet triginta minas. 5 *Istis*, scilicet senibus. 6 Quare reddet? 7 Quare eam non ducas. 8 Quot causas proferre potest Phormio? 9 Post illa prima auspicia pro nuptiis captata. 10 Prodigia atque omina. σημεῖα, τέρατα, nuptias remorantia, quæ jam recenset. 11 Scilicet dicet Phormio. 12 Domum meam. 13 Canem autem ædes alienas introire infaustum erat: hunc interpretabantur homines superstitiosi significare adulterum qui lectum connubialem conspurcaret. 14 Locum non coopertum in medio tecti. 15 Deorsùm cecidit. Anguis per impluvium immissus veneni habebat omem, quod conjux præpararet conjugi. 16 Hoc sic accipiebant, quasi futurum significaretur, ut maritus, virili imperio dejectus, uxori morem gereret. 17 Vates prohibent, ne ducerem uxorem. *Hariolus* est, qui divina mente vacinatur. 18 Inspector hostiarii, & divinator ex extis earū. *Haruspices* enim dicti sunt à victimis in *hara*, id est, stabulo, in quo pecora concluduntur, *inspiciendis*: quia; postquam hostia immolata est, inspectis extis futura prædicunt: unde etiam *Extispices* appellatur. 19 Prohibuit. 20 Antequam dies decrescere incipiant, qui religiosi habebantur. Quibusdam enim religio erat aliquod negotium aggredi diebus decrescentibus. *Bruma* dicitur illa pars hyemis, in qua dies sunt breviores. Ovid. 1. Fast. *Bruma novi prima est, veterisque novissima Solis, Principium capiunt Phœbus & annus idem.*

Ne-

Negotii incipere; 1 quæ causa 'st justissima.
2 Hæc fient. AN. ut modò fiant. GE. fient: 3 me vide. 31
4 Pater exît; abi, 5 dic esse argentum Phædriæ.

1 Occasio non ducendi uxorem. 2 Supra dicta illa: *Spatium quidem tandem apparandi nuptias dabitur*, &c. *Interea amici, quod polliciti sunt, dabunt*, &c. 3 Vultus mei fiduciam considera. Asseverandi & securitatem spondendi formula. Vide Andr. 2, 2. 4 Demipho. 5 Dic Phædriæ argentum paratum esse.

ACTUS IV. SCENA V.

DEMIPHO, GETA, CHREMES.

DE. 1 QUietus esto, inquam: ego 2 curabo, 3 ne quid verborum duit.
4 Hoc 5 temerè nunquam 6 amittam ego à me, quin mihi 7 testes 8 adhibeam,
9 Cui dem: &, 10 quam ob rem dem, 11 commemorabo. GE. 12 ut cautus est, ubi nihil opus 'st.

1 Securus. Hæc Chremeti dicit Demipho. Colloquuntur senes de tradendo Phormioni argento. Chremes Demiphonem instigat, ut argentum solvere festinet. 2 Procurabo. 3 Ne verba det nobis Phormio, ac decipiat, & argento emungat. *Dare* enim *verba*, decipere est. 4 Marsupium seu argentum. 5 Inconsiderate, imprudenter, sine causa. 6 Dimittam è manibus meis. 7 Numerati argenti. 8 Advocem, sumam. 9 Homini. 10 Cujus causa, ad quem finem. 11 Exponam, præsentibus sc. testibus. 12 Quàm providus, prudens est Demipho, ubi non est necesse esse prudentem. Nam potius deberet esse prudens in non dando argento, & in aguoscenda fallacia. Deridet senis prudentiam non temerè, cùm non sit in loco. Et in loco non sapere, est desipere.

CH. Atqui ita opus 1 facto eſt : at 2 matura, dum 3 libido eadem hæc manet :
Nam ſi 4 altera illa 5 magis inſtabit , 6 forſitan nos rejiciat . 5
GE. 7 Rem ipſam putaſti . DE. duc me ad 8 eum ergo . GE. 9 non moror. CH. 10 ubi 11 hoc egeris ,
Tranſito ad 12 uxorem meam, 13 ut conveniat 14 hanc prius , quàm 15 hinc abit :
16 Dicat 17 eam dare 18, nos Phormioni nuptum , ne 19 ſuccenſeat ,
Et magis eſſe 20 illum 21 idoneum , qui 22 ipſi ſit 23 familiarior ,

1. Facere te. Approbat iſtud conſilium Demiphonis. 2 Feſtina. Argumentatur ab occaſione præſente. 3. Voluntas & animus Phormionis eſt accipiendi pecuniam. 4. Quam Phormio dicit ſibi ſponſam Suprà 4, 3. *Et etiam nunc , ſi mavis Demiphoni dare , quantum ab hac accipio, quæ ſponſa eſt mihi , Nullam mihi malim, quàm iſtanc uxorem dari.* 5 Inſtant ut urgebit per amicos apud Antiphonem. 6 Nos conditionem aliam offerentes , vel noſtrum negotium, mulierem ſcilicet , quam nos illi deſtinamus , repellat ac repudiet Phormio. 7 Rem acu tetigiſti , conſideraſti, divinaſti . Hoc εἰρωνικῶς dictum videtur. 8 Phormionem. 9 Paratus ſum ac promptus, eamus. 10 Cùm , poſtquam Datur negotium Demiphoni, ut tranſeat ad Nauſiſtratam , eamque roget , ut hac de cauſa Phanium adeat , eamque de conditione mutanda certiorem faciat ac placet. 11. Dederis Phormioni argentum, præſentibus. 12 Nauſiſtratam . 13 Et dic ei, ut alloquatur . 14 Phanium . Antiphonis uxorem . 15 E domo noſtra . 16 Dicat ei, ne ſuccenſeat nobis , nos dare eam Phormioni nuptum . 17 Phanium . 18 Chremetem & Demiphonem . 19 Indignetur , iraſcatur nobis . 20 Phormionem . 21 Aptum , commodum . 22 Phanio. 23 Familiaritate aliqua conjunctior .

1 Nos noſtro officio nihil egreſſos eſſe, quantum 2 is 3 volverit. 10

Datum eſſe dotis. DE. quid tuâ 4 malum! id refert? CH. 5 magni, Demipho.

DE. Non ſatis eſt, tuum te officium feciſſe: 6 ſi non id fama 7 approbat?

CH. Volo 8 ipſius quoque voluntate hoc fieri, ne ſe 9 ejectam prædicet.

DE. 10 Idem ego iſthuc facere poſſum. CH mulier mulieri 11 magis 12 congruit.

DE. 13 Rogabo. CH. ubi 14 illas ego nunc reperire poſſim, cogito. 15

1 Nos nihil feciſſe præter officium noſtrum in hoc faciendo. Al. *nihil digreſſos eſſe*. 2 Phormio. 3 Cupiverit, popoſcerit. Annunciatio eſt repudii. 4 Indignantis Interjectio. 5 Sc. *refert mea*. 6 Etiamſi. 7 Laudat, confirmat? 8 Puellæ Phanii conſenſu hanc ſeparationem fieri. Non enim decet, ut invita cogatur, & ſe coäam conqueratur. 9 Excluſam è domo noſtrâ. 10 Quod ab uxore tuâ effici cupis, 11 Quàm vir. 12 Conveniet? cui idem ſexus, iidem mores, eadem æqualitas & amicitia. Eſt ergo ratio ſumpta à ſexus convenientia. 13 Petam ergo ab uxore tua, ut eam conveniat. 14 Filiam & aliam uxorem, quæ ex Lemno advenit.

ACTUS V. SCENA I.

SOPHRONA, CHREMES.

So. 1 QUid agam? quem mihi amicum inveniam misera? aut cui 2 consilia
Hæc 3 referam? aut 4 undè nunc mihi auxilium petam, nam vereor,
5 Hera-ne 6 ob meum suasum 7 indignè injuriâ 8 afficiatur:
Ita 9 patrem 10 adolescentis 11 facta hæc 12 tolerare audio 13 violenter. 4
Ch. 14 Nam quæ hæc est 15 anus 16 exanimata, 17 à fratre quæ egressa 'st meo?

1 Hæc scena Sophronæ nutricis & Chremetis, qui Stilphonem se nominarat, mutua continetur agnitio. Deinde Chremes ex eadem intelligit, filiam suam Phanium Antiphoni nupsisse: ob cujus eventum inexspectatũ ingenti gaudio afficitur: cavet tamen, ne uxor hoc resciscat. 2 Has Antiphonis & Phanii nuptias nostro consilio contractas: nimirum, cũm video, consilia nostra, quæ cepimus de collocandâ Antiphoni Phanio, in nervum erumpere, eò quod redux pater adolescentis tam ægre ferre, & disturbare hoc matrimonium velet: *infirmas* enim veretur *has nuptias*, ut v. 6. loquitur. 3 Narrabo, exponam? 4 A quo, id est, cujus auxilium nunc implorabo? 5 Phanium, Antiphonis uxor. 6 Propter meam suasionem & meum consilium, quod dedi, ut nuberet Antiphoni. 7 Al. *indignâ*, id est, inhonesta. 8 Tractetur. 9 Demiphonem. 10 Antiphonis. 11 Conjugium seu nuptias sic contractas. 12 Ferre. 13 Indignè, *δεινῶς*. 14 Quænam. Apostrophe: ut, Nam quis *te juvenum confidentissime nostras jussit adire domos?* Figura apta commotis aliqua re nova. 15 Vetula. 16 Perturbata, perculsa. 17 E domo fratris mei.

So. 1 Quod ut facerem, 2 me egestas impulit;
cùm scirem 3 infirmas nuptias
Hasce esse: 4 ut id consulerem, interea vitæ
Ut in tuto foret. Ch. 5 certè ædepol, nisi
me animus fallit,
Aut parùm 6 prospiciunt oculi, meæ 7 nutricem 8 gnatæ video.
So. Neque 9 ille 10 investigatur. Ch. 11 quid
agam? So. 12 qui est 13 ejus pater. Ch.
14 adeon',
Ut maneo, 15 dum ea, quæ 16 loquitur,
magis 17 cognosco? So. quòd si 18 eum
nunc
Reperire possim, nihil est, 19 quod verear.
Ch. 20 ea ipsa 'st: 21 colloquar.
So. Quis hìc loquitur? Ch. 22 Sophrona. So.
& 23 meum nomen nominat? Ch. respice ad me.

1 Quam rem ut facerem, sc. ut suaderem Phanio eas fieri nuptias. 2 Paupertas, necessitas movit me. Horat. *Magnum paupertas opprobrium jubet. Quidvis & facere & pati; Virtutisque viam deserit arduæ.* Atque ita pergit loqui, non videns Chremetem. 3 Incertas, instabiles, id est, non perpetuum hoc esse conjugium. Sic Hec. 1, 2. *Quid adhùc habent* infirmitatis *nuptiæ?* 4 Et egestas impulit me, ut nuptias fieri suaderem, *vel*, ut Phanium nuberet Antiphoni, in hunc finem, ut vita nostra sine periculo esset, ne fame morere-mur. 5 Jurantis est. 6 De longe video. 7 Sophronam. 8 Phanii. 9 Stilpho, pater puellæ. 10 Invenitur, aut investigari seu inveniri potest. 11 Quid agam? Stupentis & deliberantis. 12 continuat quod inceperat. Dixerat enim, *Neque ille investigatur:* ideò addit, *qui est ejus pater.* 13 Puellæ Phanii. 14 Deliberatio est. 15 Donec. 16 Sophrona. 17 Intelligo. 18 Patrem Phanii, scil. Stilphonem. 19 Propter quod timeam. 20 Nutrix filiæ Sophronæ. 21 Cum ea enim loquar. 22 Vocantis est. 23 Admirantis.

So. Dii obsecro vos? 1 est-ne hic Stilpho? Ch. 2 non. So. negas?

Ch. 3 Concede hinc à foribus paullulum istorsum 4 sodes, Sophrona, 15
Ne me 5 isthoc posthac nomine 6 appellassis. So. 7 quid? non 8 obsecro es,
Quem semper te esse dictitasti? Ch. 9 'st. So. quid 10 has meruis fores?

Ch. 11 Conclusam hic habeo 12 uxorem 13 sævam: verùm isthoc 14 de nomine
15 Eò 16 perperam olim dixi, ne vos fortè 17 imprudentes 18 foris
19 Effutiretis, atque 20 id porrò 21 aliquâ uxor mea rescisceret. 20

1 Agnoscit Stilphonem quod nomen sibi sumpserat in Lemno Chremes, ut furtivos amores facilius celaret. Nam qui facinus volunt tegere, sæpe nomina mutant, ne investigentur. 2 Non sum Stilpho. 3 Discede. Verétur Chremes, ne præ lætitia nimis aperta voce loquentem uxor audiat, & facinus suum prodatur. Ideò submisse hoc loquitur, & a foribus domus eam seducit. 4 Blandientis. 5 Stilphonis. 6 Appellaveris: vetuste ab *appellasso* futuro subjunctivi, verbi *appello*, ut à *leva, levasso: O Tite, si quid ego adjuto, eamve levasso.* 7 Admirantis. 8 Sc. Stilpho 9 Silentium indicit Sophronæ. 10 A quibus jubes me discedere. 11 Clausam. Metaphora à feris & belluis, quæ sævæ concludi dicuntur. 12 Velut feram. 13 Vehementem. 14 Stilphonis. 15 Ideò. 16 Malè & falsò, non rectè. 17 Incautè, id est, imprudenter, sive per imprudentiam. 18 Extra ædes. 19 Eloqueremini, effunderetis. *Effatire* significat Ineptè & inconsideratè aliquid proferre, sicut plerumque faciunt mulieres, quæ natura sunt loquaciores, & diffabiliter, quod sciunt, tacent, aut continent, ut vasa fictilia, quæ habent angustum fundum & oram ampliorem, quæ facile subversa effundunt omnia. 20 Consuetudinem cum uxore Lemnia. 21 Sc. *via, ratione*, id est, aliquo modo.

So. 1 Isth$^{\text{oc}}_{\text{n}}$ 2 pol nos te 3 hîc invenire miseræ nunquam potuimus.
Ch. 4 Eho dic mihi, quid 5 rei tibi est cum 6 familia hac, undè exis? aut ubi 7 Illæ sunt? So. 8 miseram me! Ch. 9 hem! quid est? 10 vivunt'ne? So. vivit 11 gnata:
12 Matrem ipsam 13 ex ægritudine miseram mors consecuta est. 24
Ch. 14 Malè factum. So. 15 ego autem, quæ essem annus deserta, egens, ignota,
16 Ut potui, 17 nuptum virginem locavi huic 18 adolescenti,
19 Harum qui est dominus ædium. Ch. 20 Antiphoni ne? So. 21 hem, 22 isti ipsi, Ch. 23 quid?
Duas ne is uxores habet? So. 24 au 25 obsecro, unam ille 26 quidem 27 hanc solam.

1 Isto nomine Stilphonis. 2 Jurantis est. 3 Athenis. 4 Scifcitantis particula est. 5 Negotii. 6 Chremetis. 7 Mater & filia. 8 Dolentis est. 9 Quærentis est cum quodam stupore. 10 Mater & filia sunt ne superstites? 11 Filia ejus Phanium. 12 Lemniam. 13 Præ tristitia, quod maritum suum Stilphonem Athenis invenire non posset. 14 Infeliciter accidit, valde doleo, Vetus formula. 15 Nutrix. 16 Quam potui diligentissimè. 17 Nuptui dedi, elocavi. 18 Antiphoni. 19 Periphrasis est Antiphonis. 20 Scilicet *data est nuptui?* 21 Annuentis & assentientis est. 22 Antiphoni. 23 Sc. *ais?* 24 Interjectio faltidientis. 25 Sc. *Deos:* quod à Sophrona dicitur mali ominis avertendi causa. 26 Equidem, certè. 27 Phanium.

Ch. 1 Quid illa altera: quæ dicitur cognata?
So. 2 hæc ergo eſt. Ch. 3 quid ais?
So. 4 Compoſito factum 'ſt, quo modo 5 hanc
6 amans habere poſſet.
7 Sinè dote. Ch. Dii 8 voſtram fidem! quam
ſæpè 9 fortè 10 temerè
Eveniunt, quæ non 11 audeas 12 optare! 13
offendi ädveniens,
14 Quicum volebam, atque ut volebam 15
collocatam 16 filiam.
Quod 17 nos ambo 18 opere maximo dabamus operam, ut fieret,
Sine noſtrâ curâ maximâ, ſuâ curâ 19 hæc
ſola 20 fecit.
So. Nunc quid opus facto ſit, vide: 21 pater
22 adoleſcentis 23 venit.
Eumque animo iniquo 24 hoc 25 oppido ferre 26 ajunt: Ch. 27 nihil periculi 'ſt.

1 Quam duxit coactus legibus, vel quæ danda erat Phormioni. Eſt tamen una, & illa ipſa, de qua agitur. Al. *Quid illam alteram?* Sc. non ne habet uxorem. 2 Hæc inquam eſt. 3 Verumne eſt, quod ais? Hoc admirabundus dicit Chremes. 4 Ex compoſito, id eſt, conſulto, de induſtria. Virg. 2. Æn. Compoſito *rumpit vocem, & me deſinit ira.* 5 Phanium. 6 Antipho incenſus amore. 7 Chrmen eſſet dotata virgo. 8 Veſtram fidem, ſc. *imploro.* 9 Caſu & fortunâ. 10 Inconſultè, inconſideratè, ἀπρονοήτως. 11 Audeat aliquis. 12 Sibi optare. Plaut. Moſtel. *inſperata magis ſæpè accidunt, quàm quæ ſperes: multaque Diis facilia ſunt, etiam quæ deſperant homines.* 13 Inveni, cum advenissem è Lemno, παραγενόμενος. 14 Cum quo. 15 Elocatam, nuptui datam. 16 Phanium. 17 Ego Chremes & frater Demipho. 18 Maximo conatu laborabamus. Alloquitur autem ſe ipſum admirabundus. 19 Anus Sophrona. 20 Confecit. 21 Demipho. 22 Antiphonis. 23 E Cilicia. 24 Matrimonium, vel, hanc collocationem filiæ. 25 Valdè. 26 Servi & ancilla. 27 Nullum eſt periculum in hac re.

Sed

Sed 1 per Deos atque homines, 2 meam esse hanc cave 3 rescisçat quisquam.
So. Nemo ex me 4 scibit. Ch. sequere me: intùs cetera audies. 39

1 Scilicet *ero*, *obtestor*. 4 Sciet. Archaïsmus est.
2 Filiam. 3 Scilicet *ne*.

ACTUS V. SCENA II.

DEMIPHO, GETA.

DE. 1 NOstrapte culpâ 2 facimus, ut 3 malos 4 expediat esse,
Dum nimiùm dici nos 5 bonos 6 studemus & 7 benignos.
8 *Ita fugiat*, *ne præter casam*, quod 9 ajunt: non ne id sat erat,

1 Demipho se ipsum incusat, quod, dum avaritiæ maculam studet effugere, in stultitiæ reprehensionẽ inciderit: dolet enim, Phormioni dátum argentum. Nostra propria culpa. Ordo est: *Dum studimus nos dici bonos*, &c. *nos facimus nostrapte culpa*, &c. 2 Sc. *sæpe*. 3 Alii *malis*. 4 Utile sit nobis esse malis, id est, difficilibus, tenacibus & parcis, id est, ut facilitatis & largitatis nos pœniteat. Hoc loco impersonale est. 5 Faciles. 6 Operam damus. 7 Liberales & mansuetos. 8 Ne sit tam præceps fuga, ut propriam domum, ubi tutissimũ tibi à latronibus præsidium præstereas, id est, ita devites vitium aliquod, ne in gravius incidas, *vel* sic fugiso Carybdin, ne in Scyllam incidas, quod in rebus medium est, semper tenendum est, nec ab eo discedendũ excessus enim à medio remoti tuti non sunt: quemadmodùm cùm fugimus, longiùs à domicilio evagari non expedit, ut commodus illùc sit receptus. Sed nos frustrà à proverbio ito admoniti, nimia facilitate & largitate nostra peccavimus. Cùm enim improbum illum parasitum, qui litem nobis intentavit, ulcisci conveniret, non solùm ulti non sumus, sed etiam ultrò argentum, quasi injuriæ præmium, obtulimus. Adagium ergo est, quo admonemur, ne sic aliquod malum fugiamus, ut in aliud majus incauti devolvamur. Palmerius legit *eassem* vel *capsam*: cujus interpretatio longè petita est. 9 Ut in proverbio est.

1 Accipere ab 2 illo injuriam? etiam argentum 'st ultrò 3 objectum,
4 Ut sit, 5 quî vivat, dum aliud aliquid flagitii 6 conficiat. 5
GE. 7 Planissimè. DE. 8 his nunc præmium est, qui recta prava faciunt.
GE. 9 Verissimè. DE. 10 ut stultissimè quidem 11 illi rem gesserimus.
GE. 12 Modò ut hoc 13 consilio possiet discedi, ut 14 istam 15 ducat.
DE. Etiam nè 16 id dubium 'st? GE. haud scio hercle, 17 ut homo 'st, an 18 mutet 19 animum.

1 Pati. 2 Phormione parasito. 3 Oblatum: cùm scilicet minori pretio illud negotium confici potuisset. 4 Ut habeat. 5 Quo, vel undè. 6 Comminiscatur, moliatur, id est, ut sustenteturad alia flagitia committenda. 7 Omninò verum est, quod dicis. Est particula assentientis. Geta fictè assentitur. 8 Talibus, qualis est parasitus. Q. d. In hoc corrupto sæculo præmia dantur tabulis forensibus, qui faciunt *Candida de nigris, & de candentibus atra*, ex recto pravum, & ex pravo rectum. Invehitur enim in corruptos mores suæ ætatis. 9 Scil. *dictis*. 10 sta ut, adeò ut 11 Phormioni profuerimus, hanc illi operam navaverimus. 12 Saltem si possimus hoc consequi, id est, modò ut Phormio hæc pecuniæ summa induci possit, ut illam tandem accipiat uxorem. Quæritur enim Demiphonde pecunia parasito Phormioni stulte traditâ. 13 Sc. discessum iri consilio, ut eam ducat. 14 Phanium. 15 Saltem ut hic operæ nostræ eventus sit, ut Phanium adducat. 16 Adhuc-ne dubitandum est. 17 Ut ille est, ut ingenũ est hominis, qui tali sit ingenio, scil. perfidus, inconstans, levis. Alibi: *sic est homo*, id est, talibus moribus est præditus. 18 Facilè mutare possit, de accipienda uxore. 19 Sententiam, consilium id est, ut non ducat eam.

DE.

DE. 1 Hem! 2 mutet aurem? GE. 3 nescio: 4 verùm, si forte, dico. 10

DE. Ita faciam, ut frater 5 censuit; ut 6 uxorem 7 ejus 8 hùc adducam.

Cum 9 istâ ut loquatur: tu Geta abi: prænuntia 10 hanc venturam.

GE. 11 Argentum inventum 'st Phædriæ: 12 de jurgio siletur:

13 Provisum est, ne in præsentiâ 14 hæc hinc 15 abeat: qui nunc 16 porrò?

17 Quid fiet? 18 in eodem luto hæsitas: 19 versuram solves. 15

1 Indignantis est. 2 Dubitas an mutet animum? 3 An sit mutaturus. 4 Sed dico hoc, si fortè contingeret eum mutare animũ. 5 Judicavit, consilium dedit. 6 Nausistratam. 7 Chremetis. 8 In meam domum. 9 Phanio. 10 Nausistratam. 11 Getà discedens hæc secum loquitur. 12 Nulla fit mentio de lite facienda cum Phormione propter tale conjugium, id est, lites sunt sublatæ. 13 Cautum est, id est, curavi, ne extrudatur Phanium. 14 Phanium. 15 Si exspectat Chremetis uxorem Nausistratam. 16 Sc. *restat?* 17 Sc. *rebus meis.* 18 In eodem periculo versaris, quo Phormio, in eadem difficultate fallaciarum, quæ pecuniæ Phædriæ procurandæ causa à me factæ sunt solvendarum. In eos competit, qui sic implicantur negotio cuipiam, ut se exricare nequeant. A viatoribus translatum, qui simul ac in lutũ inciderint cùm alterum pedem conantur educere, altero altius immerguntur. Cæmulat autem hic proverbia Geta: facundus in malo suo. 19 Ex præsenti te eripis quidem periculo, sed in multò graviores pœnas incides. *Facere versuram*, est vertere seu mutare creditorem. Verùm quoniam ii, qui, ut æs alienum solvant, aliundè mutuũ majore itidem fœnore petũt, sit nonnunquam, ut illud ipsum grandius fœnus *versura* appelletur. Ita hoc loco Geta se *solvturũ versuram* dixit, id est, tantò graviores daturum pœnas, quantò præsens, quod erat malum, diutiùs fuerit dilatum. Est ergo Metaphora ab iis, qui æs alienum ære alieno persolvunt. Cic. ad Attic. Ep. 11. l. 5. *Salaminii cum Romæ versuram facere vellent, non poterant, quòd lex Gabinia vetabat.*

Ge

Geta : 1 præsens quod fuerat 2 malum, 3 in diem abiit : 4 plagæ crescunt,
5 Nisi prospicis : nunc hinc 6 domum ibo, ac 7 Phanium 8 edocebo,
9 Nequid vereatur Phormionem, aut 10 ejus 11 orationem.

1 Imminebat. 2 Periculum. 3 Usque ad diem aliquam, mihi incertum, dilatum est, id est, pœnæ cum usurâ tandem solventur. Supràin Eun. *Sed in diem istuc fortassis, Parmeno, est, quod minitare.* 4 Pœnæ graviores fient. 5 Nisi recte tibi consulis, provides. 6 Ubi est Phanium. 7 Uxorem Antiphonis. 8 Instruam. Sal. *Edoctus cuncta.* 9 Ne aliquo modo, vel in aliqua re. 10 Nausistratæ anus. 11 Qua dictura erat Phanio Nausistrata, Chremetis uxor, ut Phormionis matrimonio, si dos daretur, acquiesceret. Palmerius nimis sollicite de ipsius Phormionis præsentia hîc requirit.

ACTUS V. SCENA III.

DEMIPHO, NAUSISTRATA, CHREMES.

DE. 1 AGedum, ut soles, Nausistrata, fac 2 illa ut 3 placetur nobis :
Ut suâ 4 voluntate id, quod est 5 faciundum, faciat. NAU. faciam.
DE. Pariter nunc 6 operâ me adjuves, 7 ac dudùm recapitulata es.

1 Adverbium hortandi. Apud Demiphonem queritur Nausistrata, patrimoniũ suum negligentiâ mariti Chremetis minui. 2 Puella Phanium. 3 Mitigetur, leniatur, id est, ne nobis irascatur. 4 Ultrò, & suâ sponte. 5 Necessitate. 6 Diligentia, studio. 7 Sicut paulò ante auxiliata es mihi bonis tuis, mutuam mihi dando pecuniam. Benè Donatus hîc annotat totum Act. 4. Sc. 3. v. 76. *Id sumam : uxori, tibi opus esse dixero.*

NAU.

NAU. 1 Factum volo : ac pol 2 minùs queo
3 viri culpâ 4 quàm me dignum 'st.
DE. 5 Quid autem ? NAU. quia 6 pol meî
patris 7 benè partâ 8 indiligenter
9 Tutatur : nam ex his 10 prædiis talenta
argenti 11 bina
12 Statim 13 capiebat : hem , 14 vir vîro
quid præstat? DE. 15 binan' quæso?
NAU. Ac 16 rebus 17 vilioribus multò , tamen 18 talenta bina . DE. 19 hui!

1 Non muto factum, facti me non pœnitet. Contrariũ est, *nollem factum*. 2 Sc. *amicis opitulari*. Q. d. Utinam potuissem plus tibi dare; quod factum esset , si ex prædiis meis is fructus rediisset , qui redire debebat . 3 Mei Chremetis . 4 Quàm me decet opitulari. 5 Sed cur minùs opitulari potes , quàm te decet ? 6 Sane. 7 Bona sive facultates patris mei juste ac honestis artibus acquisitas. Cic. *Male* parta , *malè dilabantur*. Ovid. *Non minor est virtus, quàm quærere*, parta *tueri*. 8 Negligenter. 9 Defendi, ac conservat vir meus. 10 Possessionibus , quas mihi reliquit pater . 11 Duo, id est, mille ducentos coronatos . 12 Constanter, perpetuò, singulis annis, q. d. statum hunc fuisse ac certum quotannis reditum. Apud Plautum legimus *statim rem gerere*: item *statim fiant signa* , *ἐγκρίνατε*. Amphitr. 1, 1, 84. & 120. 13 Recipiebat meus pater quondã. Nam quod maritus tandem ex iisdem prædiis non percipiat , hoc ipsum est quod Nausistrata queritur, ignara bonam fructuum partem intercipere alteram illam in Lemno uxorem. 14 Quãtum alius alium excellit: nam pater longè præstantior erat viro meo. Sic Eun. 2. 2. *Homini homo quid præstat! stulto intelligens!* 15 Scil. talẽta capiebat pater tuus? 16 Cum multo major annonæ vilitas esset , *vel*, annona minùs cara , quàm nunc est : unde efficiat Nausistrata, si vir suus bonus esset paterfamilias, plus adeò nunc reditus quàm bina talenta. 17 Sic apud Ciceronem legimus , *bonis rebus* , *secundis rebus* : & apud Cæsarem , *florentissimis rebus*. 18 Ex fructibus prædiorum capiebat pater singulis annis. 19 Admirantis hic est.

NAU.

NAU. 1 Quid hæc videntur? DE. 2 ſcilicet. NAU. virum me natam vellem:
Ego 3 oſtenderem! DE. 4 certò ſcio. NAU. quo pacto! DE. 5 parce ſodes,
Ut poſſis cum 6 illâ; ne te 7 adoleſcens 8 mulier 9 defatiget.
NAU. Faciam, ut jubes, ſed meum 10 virum 11 abs te exire video. CH. 12 hem Demipho 6.
Jam 13 illi datum eſt argentum! DE. curavi 14 illicò. CH. nollem datum.
15 Hei! video uxorem, 16 penè plus, quàm ſat erat. DE. cur 17 nolles, Chremes?
CH. 18 Jam rectè. DE. 19 quid tu? ecquid locutus cum 20 illa es, quamobrem 21 hanc 22 ducimus?

1 An non ſufficiens cauſa eſt eum objurgandi? 2 Certè hæc talenta videntur mihi magnum quiddam. *Annuentis & affirmantis* particula. 3 Ego oſtenderem, quo modo curanda eſſet res familiaris. 4 Minimè dubito: & hoc placide interponit, ut Nauſiſtratæ ſermonem (quæ jam vocem altiùs tollere, & iram ſuſcitare incipiebat, dicens: *Ego oſtenderem! quo pacto!*) interciperet ac ſiſteret. 5 Sc *verbis*, id eſt, ceſſa pluribus loqui in maritum. Blanda dehortatio. 6 Phanio loqui commodè. 7 Junior. 8 Phanium. 9 Obtundat. 10 Maritum Chremetem. 11 Ex tua domo. Metonymia eſt. 12 Chremes non videns uxorem præſentem, incautè facit argenti mentionem. 13 Phormioni. 14 Sc. *dari*. 15 Dolentis ſive reprimentis ei. 16 Sc *locutus ſum; effatiui*: incautè enim (ut dximus) argenti mentionem faciebat Chremes. Ad ſpectatores hoc dicit. 17 Datum argentum? 18 Scilicet *omnia ſeſe habent*. 19 Non enim audebat Chremes quicquam, uxore præſente, eloqui. 20 Phanio. 21 Uxorem tuam. 22 Abducimus hùc?

CH.

CH. 1 Transegi. DE. quid ait tandem? CH. 2 adduci non potest. DE. 3 quid non potest?

CH. 4 Quia uterque utrique est cordi. DE. quid isthuc 5 nostrâ? CH. 6 magni: 7 præter hæc,

Cognatam comperi esse nobis. DE. quid! 8 deliras? CH. sic erit:

Non 9 temerè dico: 10 redi mecum in memoriam. DE. satis ne 11 sanus es? 19

NAU. 12 Au? obsecro vide, ne in cognatam pecces. DE. 13 non est. CH. ne nega:

Patris nomen aliud dictum est: 14 hoc tu erasti. DE. non norat patrem! 15

1 Totam rem perfeci, curavi. 2 Induci, persuaderi nequit, ut domo tuâ expellatur, atque à filio tuo abstrahatur. Al. *abduci*, sc. à marito Antiphone. 3 Quare nō p test adduci vel abduci? 4. Quia se mutuò amant. 5 Sc. *interest* id est, quid istuc ad nos pertinet, si utrique est cordi? 6 *Interest*. 7 Ultra hoc, quod uterque utrique est cordi. 8 Desipis, insanis? Metapho ra. *Delirare* enim propriè est à lirâ sive sulco decli nare, & inde transfertur ad hominem non satis mentis compotem. Vide supra. 9 Inconsideratè, sine causâ. 10 Recordare mecum præteritorum, de quibus anteà verba fecimus. Cupit Chremes intelligere Demiphonem, quod eloqui non audet de susceptâ in Lemno filia, & quomodo illa cum matre est Lemno Athenas sit profecta. Sed tardior Demipho, & nihil suspicans tale importunitate sua & intempestiva curiositate valdè el molestus est. 11 Mentis compos? 12 Interjectio ostendens fastidiosum esse, quod dicitur. 13 Cognata. 14 In hoc nomine, vel propter hoc, indè, id est, ex mutatione nominis error tuus.

Ch. Norat. De. cur 1 aliud 2 dixit? Ch. num-quamne hodiè 3 concedes mihi, neque Intelliges? De. 4 si tu nihil narras. Ch. 5 pergis. Nau. 6 miror quid hoc siet.

De. Equidem herclè nescio. Ch. 7 vin' scire? 8 at ita me servet Jupiter.

Ut 9 propior 10 illi, quàm ego sum, ac tu, homo, nemo est. De. Dii 11 vostram fidem!

Eamus ad ipsam unà omnes nos: aut scire, aut nescire 12 hoc volo. Ch. 13 ah!

De. Quid est! Ch. 14 ita ne parvam mihi fidem esse apud te? De. 15 vin' me hæc 16 credere?

Vin' 17 satis quæsitum mihi isthuc esse? age 18 fiat: quid 19 illa filia

1 Nomen. 2 Nominavit? 3 Assentieris, credes. 4 Scilicet nihil possum intelligere. 5 Enecas, obtundis me. Al. *perdis*. 6 Secum loquitur Nausistrata, ignara tacti Chremetis. 7 Vis ne. 8 Jurandi modus est. 9 Propinquior sanguine sive cognatione, id est, neminem propinquum habet magis, quam me & te. Sermo subobscurus: significat ipsam esse filiam suã. 10 Puellæ. 11 Vestrum auxilium imploro. 12 Hanc cognationem, id est, certum est nihil non experiri, ne dubius animi pendeam. 13 Reprehendentis est. 14 Habes mihi tam parùm fidei, ita parùm mihi credis? Sic Liv. l. 1. ab U. C. *Mirum, quantum illi viro nuntianti hæc fides fuerit*, id est, quantum ei creditum sit. Suet. in Vespas. *Cum vix fides esset, rem illo modo successuram*, id est, cùm vix credi posset, vix verisimile esset Contrarium est, *deesse fidem*. Al. *ita-ne partam mihi fidem esse?* 15 Vis-ne ergo. 16 Tibi. 17 Nihil ultra hac de re quærere? 18 Creditur à me. 19 Phanium-

1 Amici noſtri? quid 2 futurum 'ſt? CH. 3 rectè. DE. 4 hanc igitur mittimus?
CH. Quidni? DE. 5 illa 6 maneat? CH. ſic DE. 7 ire igitur tibi licet, Nauſiſtrata.
NA. Sic pol 8 commodius eſſe 9 in omnes arbitror, quam ut 10 cœperas. 31
Manere 11 hanc: nam 12 perliberalis viſa 'ſt, cùm vidi, mihi.
DE. Quid iſthuc 13 negotii 'ſt? CH. jam-ne 14 operuit oſtium. DE. 15 jam. CH. ô Jupiter!
16 Dii nos reſpiciunt: 17 gnatam inveni nuptam cum tuo 18 filio. DE. 19 hem!

1 Pro *tua*, cautè ac diſſimulanter, ut intelligat Nauſiſtrata. 2 De eâ? 3 Sc. *futurum eſt*, id eſt, proſperè omnia cedent, non opus eſt nunc de eâ re loqui. 4 Amici noſtri filiam, quam collocare Antiphoni deſtinatum erat, ergo dimittimus, miſſam facimus? Sic ſuprà 4, 3, 70. *ſi illam dant, hanc ut mittam.* 5 Phanium, quæ abduci non poteſt. 6 Matrimonio Antiphonis? 7 Domum redire: neque enim nunc opus eſt, ut à me rogata es, ire ad Phanium, eique perſuadere, ut ſua voluntate ex matrimonio Antiphonis ad Phormionem ſe transferri patiatur, quoniam placet nobis Phanium manere in matrimonio Antiphonis. Poteſt tamen illud (*hanc igitur mittimus?*) aliter accipi: hanc, ſc. uxorem tuam Nauſiſtratam, quam huc duximus, igitur domum dimittimus, ac miſſam facimus? ne pergat ire, quo cœpit, ad Phanium. 8 Æquius, melius. 9 Erga. 10 Ante, cum velles eam extrudere. 11 Phanium. 12 Valde honeſta. 13 Quod celaſti me, præſente uxore. 14 Clauſit: cujus contrarium eſt *aperuit*, id eſt, recluſit. 15 Jam operuit ne timeas audiri ab eâ. 16 Dii ſunt nobis propitii & fautores. 17 Filiam meam. 18 Antiphone. 19 Interjectio intelligentis, quod diu quæſiverat.

Quo

Quo pacto id 1 potuit? CH. 2 non satis tuus
est ad narrandum hic locus.
DE. At tu intrò abi. CH. 3 heus, ne 4 filii
quidem nostri 5 hoc resciscant, volo.

1 Sc. *fieri*. 2 Compendionem. 4 Phædria & Antipho. Est emphasis in verbo *filii*. 5 Factum meum; *vel*, quo pacto id potuerit fieri.

ACTUS V. SCENA IV.

ANTIPHO.

1 LÆtus sum, 2 ut ut meæ res 3 sese habent, 4 fratri 5 obtigisse quod volt.
Quàm 6 scitum 'st! ejusmodi 7 parare in animo 8 cupiditates
9 Quas, cum res adversæ sient, 10 paullo mederi possis.
11 Hic 12 simul argentum repperit: 13 curâ sese expedivit:
Ego nullo possum 14 remedio me 15 evolvere ex his turbis,

1 Antipho redemptam Phædriæ amicam gratulatur: seque involutum his malis, queritur, unde expediri nequeat. 2 Utcunque. qualitercunque. 3 In quocunque statu res meæ sint. 4 Filio patrui sive patrueli Phædriæ, quem ut fratrem diligo. Apud Hebræos *fratres* nominabantur; non quibus communes essent parentes, sed quibus stirps ac genus esset commune. 5 Argentum sc. ad Pamphilam redimendam. 6 Elegans, pulchrum, id est, quantæ prudentiæ & felicitatis est! 7 Comparare. 8 Voluptates. 9 Quibus, cùm aliquid intervenit, quod voluptatibus adversetur, facili negotio possis occurrere & amoliri. 10 Modico. 11 Phædria. 12 Simul ac, postquam. Liv. l. 10. Simul ac *conspecta sunt Romana signa*. 13 Omni sollicitudine ac molestia se liberavit, exsolvit, & potitus est fidicina, quam deperierat. 14 Consilio, ratione. 15 Expedire, liberare ex his pertubationibus.

1 Quin,

1 Quin, si 2 hoc celetur, 3 in metu, 4 sin patefit, 5 in probro siem
Neque me domum nunc 6 reciperem, 7 ni mihi esset spes 8 ostensa
9 Hujusce habendæ: sed ubi nam Getam invenire possum, ut
Rogem, 10 quod tempus 11 conveniendi patris me 12 capere jubeat? 9

1 Ut non. 2 Factum nuptiarum, sc. quòd sua voluntate, non legibus coactus Phanium duxerit. 3 Ne patefiat, atque id pater molestè ferens abducat aliquâ ratione amasiam meam. 4 Sed si revelctur, scilicet quod rem ex composito cum Phormione gessi. 5 Non possum me evolvere, quin in ignominia sim apud patrem & reliquos meos cognatos. Dilemma est: Sive celetur, sive patefiat factum meum, in periculo versabor. Si celabitur, ero in metu. Si patefiet, sequetur probrum. 6 Conferrem. 7 Nisi. 8 Facta, proposita, exhibita, sc. per novas Phormionis technas, qui non ducturus erat, quæ offerebatur. Vide supra 4. 4. Al. *ostentata*. 9 Hanc Phanium uxorem meam habendi. 10 Quam opportunitatem. 11 Alloquendi patrem Demiphonem. 12 Observare, eligere velit, *καιρὸν λαβεῖν*.

ACTUS V. SCENA V.

PHORMIO, ANTIPHO.

PH. 1 ARgentum 2 accepi, 3 tradidi 4 lenoni: abduxi 5 mulierem:

1 Triginta minas. Annumeratam esse lenoni pecuniam narrat Phormio: & quasi re benè gestâ, nunc se curaturum cuticulam dicit. 2 A senibus. 3 Ad redimendam fidicinam. 4 Dorioni puellæ venditori, qui habuit fidicinam. 5 Pamphilam.

1 Curavi 2 propriâ eâ Phædria ut potiretur: nam 3 emissa est manu.
Nunc una res mihi etiam 4 restat, quæ est 5 conficienda, otium
Ab 6 senibus ad potandum ut habeam: nam aliquot hos 7 sumam dies.
AN. Sed Phormio 'st: 8 quid ais? PH. 9 quid? AN quid nam nunc facturus Phædria?
Quo pacto satietatem amoris ait se velle sumere? 6
PH. 10 Vicissim partes tuas acturus est. AN. quas? PH. ut 11 fugitet patrem:
Te 12 suam rogavit rursum ut ageres, 13 causam ut pro se diceres?
Nam potaturus est 14 apud me: ego me ire senibus 15 Sunium

1 Perfect. 2 Sibi cum nemine communi, neq; usuraria, ut Plautus loquitur, aut temporaria; sed stabili & perpetua. 3 Manumissa seu libertina facta est, & non amplius est serva, cùm priùs esset empta tanquam serva, ita ut jam alienari non possit amplius, tota sui juris, adeoque emancipata. Vide Plaut. Curcul. 1, 3, 32 4 Superest, reliqua est adhuc. 5 Conficienda, id est, perficienda. 6 Chremete & Demiphone. 7 Impendam, consumam, traducam, sc. ad potandum sive ad hilaritatem. Sic Adelph. 2, 4. *Ita quæso, quando hoc benè successit, hilarem hunc* sumamus *diem*. Hinc *sumptus* pro expensis in convivia & compotationes. 8 Antipho, qui priùs solus loquebatur, videt Phormionem, & loquitur secum. 9 Sc. *dicerem?* 10 Per vices tuum officium est repræsentaturus, te imitaturus, id faciet etiam, quod tu paulò antè faciebas. Translatum à scenicis actoribus. 11 Sicut tu fugisti patrem. 12 Sc. *partes*. 13 Ut defenderes eum apud patrem. 14 In meis ædibus. Ita *apud aliquem cœnare*, non est cum illo cœnare, sed in ejus ædibus. Et potest aliquis cum aliquo, nec tamen apud eum cœnare. 15 Promontorium urbis Atticæ & emporium celeberrimum. Vide Eun. 1, 2.

Di-

Dicam ad 1 mercatum, ancillulam 2 emptum, 3 quam 4 dudùm dixit Geta;
Ne, cum 5 hîc non videant me, 6 conficere credant argentum ſuum. 11
Sed oſtium 7 concrepuit 8 abs te. AN. vide, quis egrediatur. PH. Geta eſt.

1 Negotiandi ſive exercendæ mercaturæ gratiâ. 2 Ad emendam. 3 De qua locutus eſt ſenibus. 4 Modò. 5 Athenis. 6 Dilapidare, conſumere. Contrario modo ſumitur 1, 1. quem locum vide. 7 Apertum eſſe: nam crepitus oſtii eſt ſignum apertionis ejus. Sic Andr. 3, 1. crepuit *à Glycerio oſtium*. Vide Adelph. 2. 3 8 Oſtium tuum, vel oſtium domus tuæ, ubi tu habitas.

ACTUS V. SCENA VI.

GETA, ANTIPHO, PHORMIO.

GE. 1 O Fortuna! ò 2 fors fortuna! quantis 3 commoditatibus,
Quàm ſubitò meo hero Antiphoni 4 ope veſtrâ hunc 5 oneraſtis diem!
AN. Quid-nam 6 hic ſibi volt? GE. 7 noſque amicos 8 ejus 9 exoneraſtis 10 metu!

1 *Fortuna* Dea eſt incerti eventus, quæ culta poſſet prodeſſe & obeſſe. Geta Antiphoni nuntiat, Phænium inventam eſſe Chremetis filiam 2 Dea proſperi eventus, id eſt, felicissima fortuna, quæ tantùm prodeſſe poterat: illa *dubia* dicta eſt; hæc etiam *Fors* abſolutè nonnunquam legitur: & colebatur ab infimæ ſortis hominibus, operariis, ruſticis, ſervis, & omnibus, qui ſine arte aliqua viverent. 3 Rebus commodis, id eſt, juvantibus, jucundis, utilitatibus, felici rerum ſucceſſu. 4 Favore, benignitate. 5 Accumulaſtis, ut verear, ne tanto oneri ferendo impar futurus ſit. Metaph Plaut. *Ita hic me amœnitate amœnâ* onerat *dies*. 6 Geta. 7 Geta Antiphonem non audit, ſed pergit in ſua admiratione. 8 Antiphonis. 9 Levaſtis, ſolviſtis, liberaſtis. Præſtat in Metaphora. 10 Quo afficiebamur ejus causâ.

Sed ego nunc 1 mihi ceſſo, qui non 2 humerum hunc onero pallio:
Atque 3 hominem propero invenire, ut hæc, quæ contigerint, 4 ſciat. 5
AN. Num tu intelligis, 5 hic quid narret? PH. num 6 tu? AN. nil. PH. 7 tantundem ego.
GE. Ad 8 lenonem hinc ire pergam: 9 ibi nunc 10 ſunt. AN. 11 heus Geta! GE. 12 hem tibi!
13 Nùm mirum, aut novum eſt revocari, curſum cùm 14 inſtitueris? AN. 15 Geta.
GE. 16 Pergit herclè: nunquam tu 17 odio tuo me 18 vinces. AN. non manes?

1 Meo damno. 2 Non induam, ſed tantum ex humeris ſuſpendam, ut ſim expeditior ad currendum. Nam humorum pallio onerare, feſtinantis geſtus eſt, & itineri ſe accingentis. Plaut. Epid. 2, 2. *Age nunc, jam, prima te, Epidice, & palliolum in collum conjice*. 3 Antiphonem. 4 Reſciſcat. 5 Geta. 6 Sc. *intelligis?* 7 Sc. *intelligo*. 8 Dorionem. 9 Apud lenonem. 10 Antipho & Phædria, quos quæro, ibi, ut opinor, nunc ſunt. 11 Vocantis eſt. 12 Scil. *dico, clamo*, Averſantis ſeu indignantis eſt. 13 Q. d. Minimè: ſæpius enim mihi accidit, ideòque tanti non eſt, ut illum morer, qui me revocat, quiſquis eſt, cùm nihil uſitatius ſit, quàm ut feſtinans in via revocetur. 14 Al *inſiteris*, id eſt, num ſic revocando me ſiſtere curſum meum putas? 15 Iterum vocat Getam. 16 In revocando. 17 Odioſâ revocatione, moleſtiâ, atque importunitate tua. Antiquis enim *odium* ſignificabat tædium & moleſtiam: unde & hodie pro improba ſedulitate uſurpatur. Horat. Sat. 7. l. 1. *Perſius hic permagna negotia dives habebat Clazomenis; etiam lites cum rege moleſtas: Durus homo, atque odio qui poſſet vincere regem*. 18 Ab inſtituto itinere.

GE.

GE. 1 Vapulabis: 2 curialis Vernula est, qui me vocat. 10

AN. 3 Id tibi quidem jam fiet, nisi 4 resistis, 5 verbero.

GE. Familiariorem oportet esse hunc; 6 minitatur malum:

Sed 7 is ne est, quem quæro, an non? ipsus est. PH. 8 congredere 9 actutum. AN. quid est?

GE. O omnium, 10 quantum est, qui vivunt, homo hominum 11 ornatissime!

Nam sine 12 controversia à Diis 13 solus 14 diligere, Antipho. 15

AN. 15 Ita velim: sed 16 quid isthuc credam ita esse, mihi dici velim.

GE. Satin'est, si te 17 delibutum gaudio 18 reddo? AN. 19 enecas

1 Al. *vapula*. 2 Publicus curiæ servus, qui tam imperiosus est. 3 Quod verbis aliis minitaris, tibi serò fiet, id est, vapulabis. 4 Stas, manes. 5 Digne verberibus. 6 Minitatur verbera. 7 Antipho sc. 8 Adi eum. 9 Citò, statim: dicitur enim ab *actu*, id est, celeritate. Unde *actuariæ naves* dicuntur celeriter per mare transeuntes. 10 Quot vivunt, quantacunque fuerit hominum multitudo. 11 Beatissime, felicissime. Beati enim & felices ornati & culti prodire solent, ut contra infelices & miseri, squallentes & inculti. 12 Ambiguitate. 13 Supra modum. Plaut. Mil. *Solus quem Dii diligunt.* Sic Andr. *Solus est quem diligunt Dii.* 14 Diligeris, id est, amaris, cui tanta felicitas contigerit. 15 Me solum diligi à Diis. 16 Quare, quam ob rem. 17 Gaudio, tanquam unguento, perfusum, plenum & quasi unctum. Mephora enim ab his, qui balsamo inunguntur, ut ad officia obeunda alacriores reddantur. Derivatur ab inusitato verbo *delibuo*, quod est inungo. Sic apud Ciceronem, *perfundere animum voluptate*, & *perfundere animos suavitate*, legitur. *Perfundere animis religione*, dixit Livius, id est, scrupulum religionis injicere. 18 Officio. 19 Obtundis me ambagibus tuis.

PH. 1 Quin tu hinc 2 pollicitationes 3 aufer, & , quod 4 fers , 5 cedo. GE. 6 oh! Tu 7 quoque hîc aderas, Phormio? PH. aderam: ſed 7 ceſſas? GE. 8 accipe , 9 hem. 10 Ut 11 modò 12 argentum tibi 13 dedimus apud forum , 14 rectâ domum 20 Sumus 15 profecti: intereà 16 mitti 17 herus me ad 18 uxorem tuam

AN. Quamobrem ? GE. omitto 19 proloqui: nam nihil ad 20 hanc rem 21 eſt , Antipho .

Ubi in 22 gynæceum ire occipio , 23 puer ad me accurrit Mida :

24 Ponè apprehendit pallio , 25 reſupinat: reſpicio : rogo

1 Noli ita pollicitari bona Antiphoni. 2 Gaudii. 3 Omitto. 4 Adfers, apportas. 5 Dicito nobis. 6 Interjectio eſt animadvertentis priùs non viſum 7 Rem exponere? 8 Audi ergo, auſcultа. 9 Q. d. Incipiam narrare. 10 Poſtquam. 11 Paulò antè. 12 Triginta minas. 13 Numeravimus tibi Phormioni ego & Demipho. 14 Scilicet *oîκᾳ*, id eſt , nuſquam divertendo. 15 Reverſi. 16 Ablegat. 17 Demipho . 18 Phanium. Hæc loquitur Geta intuens Antiphonem . 19 Uti ambagibus. 20 Quam tibi ſum narraturus. 21 Pertinet, facit. 22 Mulierum conclave , locum ædium ſecretum , quo fabulantur inter ſe mulieres. Eſt enim *gynæceum* locus ſecretus in ædibus , ſolis mulieribus ad habitandum datus , in quod conclave non datur viris ingreſſus: *γυνὴ* enim *mulierem* ſignificat , quod habet in Genitivo *γυναικὸς* : indè *γυναικεῖος* : unde *γυναικεῖον* , gynæceum , ſcilicet *οἴκημα* , id eſt , *mulierum conclave*. 23 Servus. 24 A tergo , retrò. 25 Retrahit me in dorſum : nam *ſupinus* vel *reſupinus* dicitur, qui in dorſo jacet .

Quam-

Quamobrem retineat me: ait esse 1 vetitum
intrò 2 ad heram accedere. 25
3 Sophrona 4 modò fratrem 5 hùc, inquit
6 senis introduxit Chremem,
7 Eumque nunc esse 8 intùs 9 cùm illis: hoc
ubi ego audivi, ad fores
10 Suspenso gradu 11 placidè ire perrexi
12 accessi: 13 astiti:
14 Animam compressi: aurem 15 admovi: 16
ita animum cœpi attendere, 29
17 Hoc modo 18 sermonem captans. AN. 19
euge Geta! GE. 20 hîc pulcherrimum

1 Non propinqua cognatione conjunctis. 2 In interiore domus parte. 3 Nutrix, quæ e Lemno advenerat. 4 Me adhuc præsente. 5 In gynæceum. 6 Demiphonis. 7 Chremetem. 8 Intra gynæceum. 9 Apud illas, sc. Phanium & nutricem Sophronam. 10 Gressu molli, placido, silenti, & lenitet terræ impresso, *κατὰ χώρου* Ovid. 3. Fast. *Furtimque accedere tentat, Et fere suspensos corde micante gradus.* Elegans *ὑποτύπωσις* servi auscultatoris, mirificè imaginem clam auscultantium exprimens. 11 Sine strepitu. 12 Ad fores adveni. 13 Juxta fores. 14 Spititum sive anhelitum continui ac repressi, ut meliùs audirem. 15 Adhibui, apposui ad illas fores, ut audirem. 16 Eo modo admotis auribus, incepi animum arrigere & advertere ad intelligendum quid dicerent. 17 Ita faciendo, ut dixi, sc. admonendo aures *Δεικτικῶς*: gestu enim corporis rem exprimit. 18 Studens capere, atque attrahens sermonem. *Capto* enim non significat frequenter capio, sed blanditiis quibusdam & illecebris aliquid venor seu studeo capere: ut, *Hic obsequendo* captat *auram popularem*, id est, quærit, venatur. Hinc hujusmodi venatores *captatores* dicuntur. 19 Interjectio lætitiæ est, quâ Antipho Getam invitat ad lætitiam, ut reliqua lætanter persequatur. 20 Ante fores.

1 Facinus audivi: itaque penè hercle exclamavi gaudio.
PH. 2 Quod? GE. quod nam arbitrare? AN. nescio. GE. 3 atque 4 mirificissimum:
5 Patruus tuus est pater inventus Phanio uxori tuæ. AN. 6 hem,
Quid ais? GE. cum 7 ejus 8 consuevit olim 9 matre in Lemno 10 clanculùm
PH. 11 Somnium: 12 utin' hæc 13 ignoraret suum patrem? GE. 14 aliquid credito,
Phormio, esse causæ: sed me censen' potuisse omnia 36
Intelligere extra ostium, 15 intùs quæ inter sese 16 ipsi 17 egerint?
PH. 18 Atque hercle ego quoque illam audivi fabulam. GE. imò etiam 19 dabo,

1 Rem, πρᾶγμα. 2 Facinus audivisti? 3 Profectò. 4 Facinus audivi. 5 Chremes. 6 Interjectio admirantis & lætantis. 7 Phanii. 8 Commercium amoris habuit, rem habuit. 9 Mortuâ. 10 Clam uxore Nausistratâ. 11 Hoc somnium est, id est, illud est phantasma, res nihili, & vanum dictum tanquam dormiendo somniatum. 12 Utrum ne. 13 Non nosset. 14 Aliquam causam. 15 In gynæceo. 16 Chremes, Sophrona & Phanium. 17 Dixerint, locuti sint? 18 Audivi qui ita narrarent sive fabulatentur. Vel Ironia hic subest; & non alia hoc mente dicit, quam quo modò *somnium*: Ideòque Geta deinceps suis verbis fidem adstruit addito argumento, quo Phormioni persuadeat. Vel legendum *atqui*, quæ nota hic (ut sæpe conjunctiones discretivæ) Revocationis sui, velut in memoriam nunc redeuntis, & jam recordantis, *se quoque illum audivisse fabulam*, quam Getæ narranti prius non crediderat. 19 Dicam, indicium faciam. Virg. Ecl. 1. *Sed tamen ille Deus qui sit*, da, *Tytire nobis*.

1 Quò magis credas. 2 Patruus interea 3 inde hùc egreditur foras:
Haud multò post cum patre 4 idem 5 recipit se 6 intrò 7 denuò:
Ait 8 uterque tibi potestatem 9 ejus habendæ dare:
Denique ego missus sum, te ut requirerem, atque 10 adducerem.
AN. 11 Quin ergo? 12 rape me: cessas? GE. 13 fecero. AN. ô mi Phormio
Vale PH. vale Antipho. Benè, 14 ita me Dii ament, 15 factum: gaudeo,
Tantam 16 fortunam de improviso esse 17 his 18 datam.
19 Summa eludendi occasio 'st mihi nunc senes,
Et Phædriæ 20 curam 21 adimere 22 argentariam,
Ne cuiquam suorum 23 æqualium supplex fiet:

1 Ut magis credas, rem ita sese habere. 2 Chremes. 3 Ex gynæceo. 4 Chremes. 5 Confert. 6 In gynæceum. 7 Iterum, de novo. 8 Pater & Chremes. 9 Phanii. 10 Ad eam. 11 Cur igitur non adducis me ad eos? 12 Celeriter cape me, ut adducar ad eos. 13 Faciam. Subjunctivus pro indicativo. 14 Jurandi formula. Hæc secum ad spectatores dicit Phormio postquàm Antipho & Geta recessissent. 15 Benè successit ac prospere ex animi mei sententia. 16 Felicitatem. 17 Adolescentibus, Antiphoni & Phædriæ. 18 Concessam. 19 Maximam nunc habeo opportunitatem decipiendi Chremetem & Demiphonem. 20 Sollicitudinem. 21 Adimendi. Infinitivus pro Gerundio positus more Græcorum, Sic Propert. *Non datur ad Musas* currere *lata via*. 22 De argento isto reddendo, quo redemit puellam. 23 Sodalium ac amicorum alicui supplicet, ut mutuò illi dent pecuniam illam, quâ puellam redemit à lenone.

1 Nam idem hoc argentum, ita ut datum 'st ingratiis,
2 Ei datum erit: 3 hoc quî cogam, 4 re ipsa repperi.
Nunc 5 gestus mihi 6 voltusque est capiundus novus.
Sed hinc 7 concedam in 8 angiportum 9 hunc proximum;
10 Inde 11 hisce 12 ostendam me, ubi erunt egressi foras.
13 Quò me assimulâram ire ad mercatum, honeo.

1 Ordo est: *Nam idem hoc argentum*, sc. quo emunxi senes, *erit datum ei*, sc. Phædriæ, id est, in usum hujus cedet sine restitutione, *ita ut datum est ingratiis*, d est, à senibus invitis: aut à senibus sine justa (nam de uxore ducenda res erat fictitia; &, illa nunc agnita, nullus color supereſt) causa per fraudem extortum. 2 Al. *bis*, scilicet adolescentibus. Prior tamen lectio placet, cum de Phædria solo sit sermo, cui adimenda erat cura argentaria. 3 Quomodo cogam hoc fieri, scilicet ut argentum sit datum, uti datum est, sine ulla restitutione. 4 Ipso effectu, vel illicò excogitavi. 5 Corporis. Vult simulare se eam ducturum ex pacto, & si non dederint, pecuniam datam justè conservaturum. 6 Faciei, id est, indicium voluntatis. 7 Me conferam. 8 Vicum angustum: 9 Al. *hoc proximum*. Dicitur enim *angiportus*, & *angiportum*. 10 Deinde, vel ex hoc angiporto. 11 Senibus. 12 Patefaciam. 13 Ordo est: *Non ea*, i. e. non iturum me, mutata sententia, dicam, non proficiscar, *ad mercatum*, id est, ad mercaturam exercendam, sc. eò, id est, in eum locum, *quò*, id est, in quem locum, *assimularam*, id est, finxeram, *me ire*, sc. Sunium. Dixerat enim suprà 5, 5. *Ego me ire senibus Sunium dicam ad mercatum*.

ACTUS

ACTUS V. SCENA VII.

DEMIPHO, PHORMIO, CHREMES.

DE. 1 DIis magna meritò gratias 2 habeo, atque 3 ago,
4 Quando 5 evenêre 6 hæc nobis, frater, 7 prosperè.
8 Quantum potest, nunc 9 conveniendus Phormio est,
Priusquam 10 dilapidet nostras 11 triginta minas,
Ut 12 auferamus. PH. 13 Demiphonem, domi est,
Visam: 14 ut quod ... DE. at nos ad te ibamus, Phormio.
PH. 15 De eâdem hac fortasse 16 causâ. DE. ita herclè. PH. 17 credidi.
18 Quid ad me ibatis? 19 ridiculum: an verebamini,

1 Cognito Phanio, senes à Phormione pecuniam repetunt: Phormio negat se redditurum: hinc contentio inter eos oritur. 2 Animo. 3 Verbis. 4 Quandoquidem, quoniam. 5 Successêre. 6 Negotia, quæ rescivimus de filia tua nupta Antiphoni. 7 Ex sententia. 8 Sc. *fieri*, id est, quamprimùm, quoad ejus fieri potest, quàm celerrime. Sic suprà 4,3. Quantum potest, *me certiorem, inquit, face, Si illum dim.* 9 Alloquendus. 10 Consumat, dissipet & profundat. Suprà 5,5. Cic. *Publiam* dilapidabat *pecuniam, erarium exhauriebat*. 11 Trecentos aureos coronatos. *Mina* enim decem aureos coronatos valuit. 12 Eas recuperemus ab illo. 13 Ex angiporto ad Demiphonem properat. 14 Quod pollicitus sum, servem, & Phanium recipiam, vel tale quid: nam Aposiopesis est. 15 Ad me abitis. 16 Auferendæ pecuniæ. 17 Non dubitavi quin de ea causa ad me veniretis, tanquam meæ fidei diffidentes. 18 Quare. 19 Sc. *est*.

Ne non id 1 facerem, quod 2 recepissem semel?
3 Heus, 4 quanta quanta hæc mea paupertas est, tamen 10
5 Adhùc 6 cnavi unum hoc quidem, 7 ut mihi esset fides.
Ch. Est-ne ea 8 ita, 9 ut dixi, 10 liberalis? De. 11 oppidò.
Ph. 12 Idque ad vos venio 13 nunciatum, Demipho,
14 Paratum me esse: ubi voltis, 15 uxorem date.
16 Nam omnes 17 posthabui mihi res, ita uti 18 par fuit, 15
Postquam, tantopere 19 id vos 20 velle, 21 animum advorteram.

1 Præstarem. 2 Promisissem, pollicitus essem. 3 Particula est jactantiam significans. Q. d. Etsi fortuna me pauperem fecit, non tamen ob id soleo committere, ut in me desideretur fides & constantia. Sic & apud Virgilium, Sinon ille: *nec, si miserum Fortuna Sinonem Finxit, vanum etiam mendacemque improba fecit.* 4 Quantacunque. 5 Hactenus. 6 In hoc uno operam dedi. 7 Ut crederetur mihi. 8 Filia Phanium. Chremes occupatus cogitatione de filia, præter institutum, fratrem interrogat; & est apostrophe ad fratrem. 9 Dudum. 10 Facie pulchra, & vultu ipso præ se ferens matronalem modestiam & ingenuum quendam pudorem? Sic Andr. 1, 1. *Et quia forma erat præter cæteras honesta* ac liberali. 11 Valde est liberalis. Hæc autem inter senes, dum invia sunt, submissiori voce dicuntur. 12 Persequitur orationem & fraudem suã, quam instituerat, Phormio. 13 Ut nunciem. 14 Adduxorem ducendam. 15 Phanium, quam promisi me ducturum. 16 Quia novit eam sibi non datum iri, ideò simulat se ducturum, & astutè urgent ut dent. 17 Postposui eo fine. 18 Decuit. 19 Ut ducerem eam. 20 Cupere. 21 Animadverteram, cognoveram.

De.

DE. At 1 hic 2 dehortatus est me, ne 3 illam tibi darem:
Nam 4 qui erit rumor populi, 5 inquit, 6 si id fecerit?
Olim cùm honestè 7 potuit, tum non est data:
Nunc 8 viduam 9 extrudi, 10 turpe 'st: ferme eadem 11 omnia,
12 Quæ tute dudùm coram me 13 incusaveras.
PH. Satis superbè illuditis me. DE. 14 qui? PH. rogas?
Quia ne 15 alteram quidem potero ducere.
Nam 16 quo redibo ore ad eam, quam 17 contempserim?
CH. 18 Tum autem Antiphonem video ab se 19 amittere
20 Invitum 21 eam, inque. DE. 22 tum autem video 23 filium
Invitum sanè mulierem ab se amittere.

1 Frater Chremes. 2 Dissuasit mihi. 3 Phanium. 4 Qualis. Est Mimesis: repetit enim fratris verba. 5 Frater. 6 Si dederis ei Phanium? 7 Dari nuptum Phormioni. 8 Tanquam orbatam viro primo, quasi à viro divisam. 9 Ejici violenter è domo prioris mariti. 10 Inhonestum. 11 Dixit mihi Chremes. 12 Quæ tu ipse paulò antè mihi objeceras, id est, qui me dicebas inique agere, quod Phanium ab Antiphone diverterem. 13 Culpaveras, reprehenderas. 14 Quomodo, quâ ratione. 15 Quæ desponsa fuit mihi, vel cui repudium renunciavi. 16 Qua fronte, qua audacia, qua fiducia. 17 Scil. *semel*. 18 Clam hæc suggerit Demiphoni Chremes, ne audiatur à Phormione. 19 Dimittere. 20 Nolentem. 21 Phanium uxorem. 22 Eadem verba eloquitur Demipho, quæ fuerat ei suggesta à Chremete. 23 Antiphonem.

Sed transi 1 lodes ad forum, atque illud mihi
2 Argentum jube rursum 3 rescribi, Phormio.
PH. 4 Quodne ego perscripsi porrò illis, quibus debui? 30
DE. Quid igitur fiet? PH. si vis mihi 5 uxorem dare,
Quam 6 despondisti: ducam: sin est, ut velis
Manere illam, apud te 7 dos 8 hîc maneat, Demipho;
Nam non est æquum me propter vos 9 decipi:
10 Cùm ego, 11 vestri honoris causâ 12 repudium 13 alteri 35
14 Remiserim, 15 quæ tantundem dotis dabat.
DE. 16 I in malam rem hinc cum isthæc 17 magnificentiâ,

1. Particula blandientis. 2. Triginta illas minas. 3. Reddi, renumerari quasi per scripturam. *Rescribere* enim dicebant pro renumerare: nam ad numerationem pecuniæ antecedit scriptura: unde hodiè datur chirographus. 4. Vis-ne illud argentum tibi rescribi, quod dedis? numeravi per scripturam illis, quibus debui, atque ita expunxi nomina debitorum. 5. Phanium. 6. Promisisti mihi. 7. Pecunia, quam mihi numerasti. 8. Apud me. 9. Defraudari. 10. Quandoquidem. 11. Vestro honori consulens, *vel*, pro eo, quo vos prosequor, honore. 12. Libellum repudii. 13. Alteri. 14. Divortium fecerim. 15. Altera, quam repudiavi. 16. Aufert te hinc, abi in malam crucem, ad patibulum. 17. Magniloquentia, magnifica oratione: quia dixerat, *vestri honoris causa*: qui magnificus prætentus. Jam convertit se Demipho ad Phædriam.

1 Fugivive: etiam nunc credis te ignorarier,
Aut tua 2 facta adeò? PH. 3 irritor. DE. tu-
ne hanc duceres,
Si tibi data esset? PH. 4 fac periclum. DE.
ut filius 40
Cum 5 illa 6 habitet apud te, hoc vestrum
7 consilium fuit.
PH. 8 Quæso, quid narras? DE. quin tu mi-
hi 9 argentum 10 cedo.
PH. Imò verò uxorem tu cedo. DE. 11 in jus
ambula.
PH. In jus? 12 enimverò si porrò esse 13 odio-
si pergitis.....
DE. Quid facies? PH. 14 ego me? vos me 15
indotatis 16 modò 45
17 Patrocinari fortasse arbitramini:
Etiam 18 dotatis 19 soleo. CH. quid 20 id
21 nostrâ? PH. nihil.

1 Furcifer, erro, æquali supplicio plectende, ut servus fugitivus. 2 Flagitia, facta dolosa. Omnia enim jam, agnita Phanio, senibus innotuerat. 3 Incendor, provocor ad iram. 4 Experire, an sim ducturus. 5 Phanio. 6 Consuetudinem habeat. 7 Propositum. 8 Ironia, ut senum animos magis incendat. 9 Tibi datum. 10 Da mihi, δός. 11 Ad judicium eamus. *Jus* enim hic pro loco ponitur, in quo jus dicitur: & ita apud Plautum sæpius. 12 Particula affirmandi. 13 Molesti. Suprà: *Nunquam* odio *tuo me vinces*. Et in Adelph. *Æschinus* odiose *essat*. Aposcopesis. 14 Quid ego facturus sum, quæris? 15 Puellis sine dote, pauperibus, ut Phanio. 16 Tantummodo. 17 Præsidio esse, auxiliari, causam earum defendere. 18 Habentibus dotem, divitibus, qualis est Nausistrata, Chremetis uxor, quam scio eludi à marito suo. 19 Patrocinari. 20 Te dotatis patrocinari. 21 Refert.

1 Hîc 2 quandam nôram, 3 cujus vîr uxorem .... Ch. 4 hem! De. 5 quid eſt?
Ph. 6 Lemni habuit aliam. Ch. 7 nullus ſum.
Ph. ex quâ filiam
8 Suſcepit: & eam clam 9 educat. Ch. 10 ſepultus ſum.
Ph. 11 Hæc 12 adeò ego 13 illi jam denarrabo. Ch. obſecro,
Ne facîas. Ph. 14 oh! tuin' 15 is eras? De. 16 ut ludos facit!
Ch. 17 Miſſum te facimus. Ph. 18 fabulæ.
Ch. quid 19 vis tibi?
Argentum, quod habes, 20 condonamus te.
Ph. audio:
Quid vos, 21 malum! ergo me ſic 22 ludificamini
Inepti veſtra 23 puerili ſententiâ?

1 In hac civitate. Prodit Chremetis furtivum concubitum apud uxorem. 2 Uxorem. 3 Cujus maritus habuit aliam uxorem Lemni, ut ſequitur: ſed interruptus eſt ſermo à Chremete & Demiphone. 4 Interjectio indignantis. 5 Obſtupeſcentis verba. 6 In Lemno. 7 Petii, mortuus ſum. 8 Suſtulit. 9 Educit, nutrit. 10 Jam de me factum eſt. Verba planè deſperantis: nam ſepultis nulla ſpes reliqua. 11 Hoc factum. 12 Certè. 13 Uxori tuæ ordine narrabo, κατὰ λέξιν. 14 Inſultantis eſt. 15 Qui habebas alias Lemni uxorem? 16 Quomodo illudit, irridet nos! Sic Andr. 3, 1. *quos mihi ludos redderet!* 17 Donamus tibi argentum, quod habes. Sic enim ipſe commutavit. 18 Inſultat ſenibus metuentibus. 19 Sc. *amplius.* 20 Condonamus tibi argentum, donamus te argento, quod habes. Sic Prolog. Eunuchi. *Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur.* 21 Exprobantis eſt. 22 Illuditis, irridetis. 23 Inconſtanti, indigna viris ſenibus, & ſolis pueris accommodata.

1 Nolo, 2 volo: volo, nolo rursum: 3 cedo,
4 cape:
Quod dictum, 5 indictum 'st: quod 6 modò
erat 7 ratum, 8 irritum est.
Ch. 9 Quo pacto, aut 10 undè 11 hæc 12 hic
rescivit? De. nescio:
Nisi, me dixisse nemini, id certò scio. 60
Ch. 13 Moustri, ita me Dii ament, simile.
Ph. 14 injeci scrupulum, De. 15 hem!
Hiccine ut à nobis 16 hoc tantum argenti
auferat,
Tam apertè irridens? 17 emori herclè satius
est. 63
Animo virili 18 præsentique ut sis, para:
Vides tuum peccatum esse 19 elatum foras,

1 Phormiu detidet puerilem senum sententiam & inconstantiam, qui dixerint: *Nolo*, sc. argentum condonare, &c. *Primò singula separatim* (inquit Donatus) *deinde simul utraque pronunciauda sunt*. 2 Dic, redde argentum, quod pro dote neptis accepisti. 3 Argentum condonare. 4 Argentum pro ejus dote. 5 Habetur pro non dicto. 6 Paulo antè. 7 Firmum in proposito. 8 Non ratum, infirmum. 9 Demiphonihæc dicit. 10 Ex quo. 11 Facinora mea. 12 Phormio. 13 Videtur esse aliquid prætergrediens naturę modum, quod Phormio hæc nescíverit, nemine referente. 14 Solicitudinem & anxietatem animo illorum incussi: contrarium est, *scrupulum eximere*, id est, sollicitudinem eximere. Sic Adelph. 2, 2. *Injecí scrupulum homini*. Vide Andr. 3, 4. Inde sumpta est Metaphora, quòd scrupuli, id est, minuti lapilli inter ambulandum in calceos hominis insilientes, vehementer pedem ejus torqueant. Hæc secum Phormio. 15 Interjectio indignantis. 16 Ut apud Cic. *hoc tantum male domestici*. 17 Quam hoc remittere. 18 Forti & animoso. 19 In lucem prolatum, divulgatum, disseminatum. Metaphora.

Neque jam 1 id 2 celare poſſe te uxorem tuam, 66
Nunc quod ipſa ex aliis auditura ſit, Chreme,
Id noſmet ipſis 3 indicare 4 placabilius eſt:
Tum hunc 5 impuratum poterimus 6 noſtro modo
Ulciſci. PH. 7 at at, niſi mihi 8 proſpicio, 9 hæreo: 70
10 Hi 11 gladiatorio animo ad me 12 affectant viam.
CH. At vereor, 13 ut placari poſſit. DE. bono animo es
14 Ego redigam vos in gratiam: 15 hoc fretus, Chreme,

1 Peccatum tuum. 2 Quo minus reſciſcat uxor tua. 3 Uxori. 4 Plus habebit momenti, & utilius erit ad uxorem tuam Nauſiſtratam placandam. Active igitur exponendum contra rationem vulgatam ejuſmodi Verbalium: Sic Adelph. 4, 3. 5 Phormionem impurum, ſceleſtum. 6 Noſtro arbitrio, quantum volemus, & eo modo, quo cupiemus, punire. 7 Interjectio metuentis. 8 Provideo, caveo. 9 Ægrè me poſtea expediam. Metaphora ab avibus viſco implicitis. 10 Demipho & Chremes. 11 Animo infeſto, ſanguinolento atque ad perdendum parato. Denotatur ergo hic infeſtus jugulum petentium animus. Nam hoc quidem Demiphonis conſilio, indicium ultrò faciendi Nauſiſtratæ, planiſſime Phormio perierat: qui ubi id ſenſit, metuit ſibi & cavet, ſumpta à gladiatoribus Metaphora, quibus aut occidere, aut occidi dicta lex eſt. 12 Aditum cupidè quærunt, recta tendunt, me invadunt. Q. d. Vehementer inſtant, magna contentione urgent & repoſcunt argentum, minantur mihi ſe perſecuturos ſuum jus. 13 Ne uxor mea placari non poſſit. 14 Ego reducam vos in amicitiam. 15 Illo argumento confiſus.

1 Cùm de medio exceſſit, undè hæc ſuſcepta
'ſt tibi.
Ph. 2 Ita-ne agitis mecum? ſatis æſtutè 3 aggredimini:
Non herclè 4 ex re 5 iſtius me 6 inſtigaſti, Demipho.
7 Ain' tu? ubi quæ libitum fuerit 8 peregrè feceris,
Neque hujus 9 ſis veritus fœminæ 10 primariæ,
Quin 11 tu novo modo ei faceres 12 contumelias;
Venias nunc precibus 13 lautum peccatum tuum?
14 Hiſce ego illam dictis ita tibi incenſam dabo,
15 Ut ne reſtinguas, 16 lacrumis ſi exſtillaveris.

1 Quoniam, quia illa mulier mortua eſt, ſive obiit, ex quâ hanc filiam genuiſti. 2 Siccine mecum agitis? 3 Invaditis me. 4 Ad utilitatem ſive commodum. 5 Chremetis 6 Incitaſti. Q. d. Hoc multum nocebit Chremeti, quod me ita irritaveris. 7 Apoſtrophe ad Chremetem. 8 Peregrino loco, peregrinans in Lemno. 9 Puduerit ter ideò æquipollentis verbi caſum genitivum obtinet. Vide Heaut. 4,4,2. *Decem minas*, &c. 10 Primò loco dignæ. 11 Inaudito. 12 Injurias. 13 Ad lavandum, id eſt, purgandum. 14 His verbis meis, quæ ſum uxori tuæ dicturus, ego reddam tibi illam ita irâ inflammatam, iratam. Metaphora. 15 Ut non extinguas, id eſt, places illam, ſic incenſam. Perſtat in Metaphora: nam cum iram ſignificavit, nunc quaſi de vero igne loquitur. 16 Etiamſi totum corpus in lachrymas converſum fuerit, id eſt, etſi tantum lachrymarum ſtillaveris, ut nihil humoris tibi vel in unam ſuperſit guttam. Ita *effata* dicitur femina, quæ omnem fœtum edidit.

DE.

DE. 1 Malum, quod iſti Dii, Deæque omnes 2 duint!
Tanta-ne affectum quenquam eſſe hominem audaciâ?
3 Nonne hoc 4 publicitùs ſcelus hinc deportarier
In ſolas terras? CH. 5 in id redactus ſum loci,
Ut quid agam cum 6 illo, neſciam prorſum. DE. ego ſcio:
7 In jus eamus. PH. in jus? 8 hùc, ſi quid lubet.
DE. 9 Aſſequere, ac retine, hùc ego 10 dum 11 ſervos evoco.
CH. 12 Etenim ſolus nequeo: accurre hùc. PH. una 13 injuria 'ſt
Tecum. DE. 14 lege agito ergo. PH. 15 altera eſt 16 tecum, Chreme.

1 In magna ira uſitatiſſima Interjectio eſt. 2 Dent. Antiquè. 3 Ordo eſt: *Nonne*, ſcilicet operæ pretium vel dignum eſt, *hoc ſcelus*, id eſt, hunc ſceleſtum hominem, *deportari publicitùs*, id eſt, publica condemnatione atque conſilio proſcribi, relegari, *hinc in terras ſolas*, id eſt, deſertas, ſolitarias, quas nemo inhabitat? 4 Publicè, è publico. Plaut. *An cenſebas nobis foris* publicitus *prabenda?* 5 In eum ſtatum, in eam anguſtiam deveni, eò res mea rediit. 6 Phormione. 7 In locum, in quo jus à Prætore dicitur. 8 In domum Chremetis, vel ad Nauſiſtratam eamus. 9 Eum. Appoſitè cogitavit Donatus, quando exiſtimat Phormionem niti ad domum Chremetis, ut conveniat Nauſiſtratam; ſenes verò ad forum conari attrahere: quod ſequentia docent: itaque anteà paraſitus ex ambiguo huc aluſerit v. 44. 10 Donec. 11 Ut eum retineant. 12 Sed 13 Actio injuriarum ex lege. Hæc verba Demiphoni dicit Phormio. 14 Perſequere ergo jus tuum per legem. 15 Sc. *injuria*, id eſt, actio injuriarum ex lege. 16 Quia injuriam feciſti dotatæ uxori.

DE.

DE. 1 Rape hunc. PH. ita-ne agitis? enim verò 2 voce 'st opus.
Nausistrata, exi. CH. 3 os opprime. DE. impurum vide.
Quantum 4 valet! PH. Nausistrata, inquam. CH. non taces?
PH. Taceam? DE. nisi 5 sequitur, pugnos in 6 ventrem 7 ingere:
Vel oculum 8 exclude. PH. 9 est ubi vos ulciscar locis.

1 Abripe Phormionem. Servo hoc dicit, qui ad strepitum hunc & tumultum sua sponte accurrisse poest. 2 Vociferatione. 3 Obtura ei os, ne loquatur. 4 Robore corporis, vel reluctando. 5 Nos. 6 Ut eo crebris ictibus percusso vox & vires Phormioni ad tempus deficerent. 7 Immitte, infer violenter. 8 Ei erue. Plaut. Excludito mihi hercle oculum, si dedero. Al. exculpo. 9 Occasio mihi erit vos puniendi.

ACTUS V. SCENA VIII.

NAUSISTRATA, CHREMES, PHORMIO, DEMIPHO.

NA. 1 QUis 2 nominat me? CH. 3 hem!
NA. Quid isthuc 4 turbæ est, obsecro,
Mi vir? PH. 5 hem! quid nunc 6 obticuisti?
NA. quis hic 7 hom 'st?

1 Phormio Chremetem prodit uxori de altera conjuge: Phormio exultat, tam probè se ultum esse senem. Demipho pro fratre intercedit, & orat ut huic uxori factum condonet: ea neque se ignoscere dicit, neque promittere quidquam, sed filii judicio permittere omnia. 2 Evocat. Erat enim Nausistrata evocata à Phormione. 3 Interjectio dolentis vel obstupescentis. 4 Turbationis. 5 Interjectio irritantis vel insultantis. 6 Al. obstupuisti, id est, stupidus & quasi saxeus effectus es præ timore? 7 Phormio. Loquitur Chremeti.

Non

Non mihi reſpondes? Ph. 1 hiccine ut tibi reſpondeat?
Qui herclè, 2 ubi ſit, neſcit. Ch. cave 3 iſti quidquam credas.
Ph. 4 Abi: 5 tange: ſi non totus 6 friget, me 7 eneca.
Ch. 8 Nihil eſt. Na. quid ergo? quid iſthic narrat? Ph. jam ſcies:
Auſculta. Ch. pergin' credere? Na. quid ego, obſecro,
Huic credã, qui nihil dixit? Ph. 9 delirat miſer
Timore. Na. non pòl 10 temerè 'ſt, quòd tu tam times.
Ch. 11 Egon' timeo? Ph. recte 12 ſane; 13 quando nihil times,
Et hoc nihil eſt, quod ego dico 14 tu narra.
De. 15 ſcelus!
16 Tibi narret? Ph. 17 eho tu: factum 'ſt abs te ſedulò
Profratre. Na. mi vir, non mihi narras?
Ch. 18 at. Na. 19 quid at!
Ch. Non opus eſt 20 dicto. Ph. 21 tibi 22 quidem: at ſcito 23 huic opus 'ſt

1 Sc. *petis* vel *rogas*. 2 Præ nimio timore, ne reſciſcat ſcelus. 3 Phormioni. Nauſiſtratæ loquitur. 4 Tu Nauſiſtrata, abi ad eum. 5 Attinge maritum tuum. 6 Metu ſcilicet, quo malæ conſcientiæ horreſcunt. Hinc Virg. *mihi frigidus horror Membra quatit*. 7 Occidito. 8 De eo, quod iſte Phormio loquitur. 9 Deſipit, neſcit quid faciat. 10 Sine cauſa. 11 Q. d. Minimè. 12 Ironice. 13 Quandoquidem. 14 Chreme. 15 O ſcelerate Phormio! 16 Dicit ut Chremes narret? 17 Interjectio deridentis Phormionem. Q. d. deſine tu tandem: ſatis jam fratris Chremetis cauſam egiſti, benè de fratre tuo meruiſti, me irritando. Ironia. 18 Turbatus Chremes aliud dicere nequit. 19 Quid tibi vis dicendo *at*? 20 Ut dicatur, id eſt, narretur. 21 Flagitioſe. 22 Non opus eſt dicto. 23 Uxori tuæ Nauſiſtratæ.

1 In Lemno . . . Ch. 2 hem! quid ais? De. non taces? Ph. 3 clam te. Ch. 4 hei mihi!
Ph. Uxorem duxit. Na. 5 mi homo! 6 Dii melius duint.
Ph. 7 Sic factum 'st. Na. 8 perii misera! Ph. & 9 inde 10 filiam
11 Suscepit jam unam, dum tu 12 dormis? Ch. 13 quid agimus?
Na. 14 Proh Dii immortales! facinus indignum, & malum!
Ph. 15 Hoc actum 'st. Na. an quidquam 16 hodiè est factum 17 indignius?
18 Qui 19 mihi, ubi ad uxores ventum 'st, tum fiunt senes.
Demipho, te 20 appello: nam me cum 21 hoc ipso 22 dittædet loqui.

1 In Lemno clam te uxorem duxit, & indè, &c. Hæc enim narratio interrumpitur nunc per Chremetem, nunc per Demiphonem comminantem, nunc per metum Nausistratæ. Incipit jam narrare. 2 Interjectio dolentis. 3 Te nesciente. 4 Exclamantis & dolentis. 5 Mi vir. 6 Dii dent nobis melliora, quam ea, quæ dicit: hoc Dii prohibeant. 7 Ita res se habet, ut dixi tibi. Palmerius legit *actum est*, id est, perii! & Chremeti tribuit; qui post exclamationem illam uxoris, ad indignitatem rei consternatus, id dixerit. 8 Exclamatio perturbatæ mulieris. 9 Ex illa uxore, quam habuit in Lemno. 10 Phanium. 11 Genuit. 12 Secura es, non cogitas de ejusmodi rebus, non observas quid in Lemno maritus tuus agat. Metaphora. 13 Hæc dicit Demiphoni. Sunt autem verba deliberantis, quâ ratione mederi possit huic periculo. 14 Exclamatio est cum indignatione. 15 Ita res se habet. 16 Nostro tempore. 17 Iniquius? 18 Mariti. Q. d. An quicquam hoc meo viro, aliisque similibus, vel hoc hominum genere indignius? qui &c. 19 Redundat, ut alibi sæpè, non sine elegantiâ tamen. Horat. Epist 3. l. 1. *Quid mihi Celsus agit?* 20 Alloquor. 21 Viro meo Chremete. 22 Valdè vel plurimum me tædet.

Hæc-

Hæc-cine erant 1 itiones crebæ, & 2 mansiones diutinæ
Lemni? hæccine erat, quæ noſtros 3 fructus minuebat, 4 vilitas?
DE. Ego, Nauſiſtrata, 5 eſſe in hac re culpam meritam non nego, 25
Sed eam, 6 quæ ſit ignoſcenda. PH. 7 *verba fiunt mortuo.*
DE. 8 Nam neque 9 negligentiâ, neque odio id fecit tuo.
10 Vinolentus 11 ferè abhinc annos quindecim 12 mulierculam
Eam compreſſit, 13 undè hæc natâ'ſt, neque poſtilla unquam attigit.
14 Ea mortem obiit: 15 è medio abiit, qui fuit in re hac 16 ſcrupulus. 30

1 Profectiones frequentes. 2 Commorationes diutinæ in Lemno? 3 Reditus annuus. 4 Suprà 5, 3, *6. nam ex his prædiis*, &c. 5 Eum. *6* Scilicet quis, qui ſit paulò æquior, dubitet, vel nemo negaverit. Al. *quam* 7 Fruſtra hæc verborum (quibus iratam Nauſiſtratam placare ſtudet Demipho) opera Chremeti impenditur, qui jam pro mortuo habendus, fruſtrà orat pro fratre. Sic Plaut. *Mortuo verba nunc facio.* Sic & dicimus, *Surdo narrare fabulam*. Natum adagium à ridicula conſuetudine veterum, qui vita defunctos ter voce ciebãt. Unde & *conclamati* dicebantur. 8 Non enim, quod negligeret ſeu contemneret te, neque quod te odio proſequeretur, ſuſcepit filiam ex uxore Lemniâ. 9 Contemptu. Hæc contra conſuetudinem Syntaxeos dicuntur, pro *negligentiâ tui, & odio tui*: ſicuti dicuntur *amore tui & deſiderio tui*. 10 Ebrius, vino obrutus. 11 Jam ex eo tempore ferme ſunt tranſacti quindecim anni. *Abhinc* enim dicitur de tempore præterito; *dehinc* de futuro. 12 Cum muliercula eâ, concubuit. 13 Ex quâ hæc filia Phanium nata eſt. 14 Ea mulier mortua eſt. 15 Ea ſublata eſt, cujus vita huic rei ſollicitudinem afferret Suprà 5, 7. *Ego redigam vos in gratiam: hoc fretus, Chreme, Cùm è medio exceſſit, undè hæc ſuſcepta eſt tibi.* 16 Sollicitudo.

1 Quam-

1 Quámobrem te oro, ut alia 2 facta tua sunt, æquo animo hoc feras.

NA. Quid 3 ego æquo animo? cupio misera in hac re jam 4 defungier.
Sed quid sperem? ætate porrò minùs 5 peccaturum putem?
6 Jam tum erat senex, senectus si 7 verecundos facit.
An mea forma atque ætas 8 nunc 9 magis expetenda 'st, Demipho? 35
Quid mihi hic affers, quam ob rem exspectem, aut sperem 10 porrò non fore?

PH. 11 Exequias Chremeti, quibus est commodum ire, jam tempus est.

1 Deprecatur crimen. 2 Mansueta scilicet. 3 Scilicet *feram*. 4 Defungi, desinere, illum finem in istoc facere. Sic Adel. 3. 5. *Utinam hoc sit modo defunctum.* 5 Eum. 6 Jam eo tempore, quo compressit eam. 7 Homines temperatos, modestos. Nam verecundia est justæ reprehensionis timor. Verè senex non est temporis longinquitate, sed ex laudabili & perfecta vita cernitur. 8 Cùm vetula & deformior sum. 9 Magis exoptanda viro meo, quàm olim, dum melior erat, & eam contemsit? 10 Postea meum maritum invidicum non fore, sed pudicum. 11 Vetus indicendi funeris formula. Ordo est *Jam tempus est ire exequias*, id est, ire ad exequendas inferias, id est, obsequis pro mortuis (quemadmodum dicimus *ire inficias*, sic antiqui dixerunt *ire exequias*, id est, ad exequias) *Chremeti*, quem prius dixit delirare, deinde mortuum esse, tertiò adferri ad rogum, ut ei exequiæ seu justa persolvantur, illis, *quibus commodum*, id est, opportunum, *est*, sc. ire exequias. Chremeti, ut mortuo, insultat impudens parasitus.

1 Sic dabo: 2 age nunc, age Phormionem; qui volet, 3 lacessito:
4 Faxo tali eum 5 mactatum, 6 atque hic est, infortunio,
7 Redeat 8 sanè in gratiam: 9 jam supplicii satis est mihi:
10 Habet 11 hæc, ei 12 quod, 13 dum vivat, 14 usque ad aurem 15 obganniat.
NA. 16 At meo merito credo. Quid ego nunc ea commemorem, Demipho,
17 Sigillatim, qualis ego 18 in istum fuerim?
DE. novi æquè omnia
19 Tecum. NA. meritò-ne hoc meo videtur factum? DE. minimè gentium:
Verùm, quando jam accusando fieri 20 infectum non potest,

1 Sic tractabo eos. Sic Heaut 2,2. *Adeò exornatum dabo*. 2 Hortantis vel insultantis est, quasi re benè gesta. 3 Irritet. 4 Faciam. 5 Oppressum, magis auctũ, affectum, afflictum, id est, conciliabo ei tantum mali, quantum Chremeti conciliavi. Metaphorica αὔξησις. Cic. *Quò etiam majore es malo* mactatus. 6 Quasi Chremes est mactatus. 7 Cum uxorè, id est, placet sibi uxorem. 8 Hic permissive capitur. Q. d. Nihil nunc impedio. 9 Satis sũpsi de eo supplicii, jam satis ejus injurias ultus sum. 10 Materiam. 11 Naufragata, id est, uxor Chremetis per me mariti peccatũ edocta jam habet, quod per omnem vitam satis ei exprobret. 12 Propter quod. 13 Quamdiu. 14 Assiduè. 15 Oblatret, immurmuret, objiciat. *Obgannire*, est contra gannientem gannire, id est, contra rixari, & contra murmurantem murmurare *Gannire* autem proprie est vulpium, sicut *mugire* boum. 16 Sed maritus meus fecit illud indignum facinus, quia meruerim, ut fieret mihi talis injuria propter culpam meam, quia illi nimium indulserim. Ironia. 17 Seorsùm, separatim. 18 Erga hunc meum maritum, id est, quomodo me usus sit facili uxore. 19 Quemadmodum, atque tu. 20 Infectum.

Igno-

Ignosce: 1 orat, 2 confitetur, 3 purgat quid
4 vis amplius?
Ph. 5 Enim verò, priùs quàm 6 hæc dat ve-
niam, mihi 7 prospiciam & Phædriæ.
Heus Nausistrata, priùs quàm 8 huic respon-
des 9 temerè, audi. Na. quid est?
Ph. Ego 10 minas triginta per 11 fallaciam
12 ab illo 13 abstuli:
14 Eas dedi tuo 15 guato: is 16 pro sua ami-
ca 17 lenoni dedit. 50
Ch. 18 Hem! quid ais? Na. adeò-n' hoc 19
indignum tibi videtur, filius
Homo adolescens unam si habet amicam, 20
tu uxores duas?
Nil pudet te? 21 quo ore illum 22 objurgabis?
responde mihi.
De. 23 Faciet, ut 24 voles. An. imò, ut
meam jam scias 25 sententiam,
Neque ego 26 ignosco, neque promitto quid-
quam, neque 27 respondeo, 55

1 Ut ignoscas sibi. 2 Culpam, scelus 3 Excusat, illud scelus, quod violentus id fecerit. 4 Petis. 5 Cerrè. Hæc secum Phormio. 6 Nausistrata. 7 Providebo. Sic in Heaut. *Prospexi tibi & stultitiæ tuæ.* 8 Chremeti. 9 Inconsideratè. 10 Trecentos coronatos. 11 Technam. 12 A marito suo Chremete. 13 Extorsi. 14 Minas triginta. 15 Phædriæ. 16 Pro emptione suæ amicæ, id est, fidicinæ. Suprà in Eun. 1,2. *Heri minas viginti* pro *ambobus dedi*. 17 Dotioni. 18 Interjectio dolentis vel indignantis. 19 Detestabile. 20 Senex. 21 Quâ fronte, quâ audaciâ, quo vultu? Hoc modo fere Ovidius: *Non tibi plus cordis, sed minus oris adest*, id est, non plus audes aut sapis, sed minus pudet. 22 Reprehendes: *Turpe est doctori, cùm culpa redarguit ipsum*. Juven. *Unde tibi frontem libertatemque parentis, Cum facias pejora senex?* 23 Chremes omnia. 24 Tu Nausistrata. 25 Opinionem. 26 Marito meo. 27 Petitionibus tuis.

Priùs quàm 1 gnatum videro : 2 ejus judicio
3 permitto omnia :
Quod is jubebit, faciam. PH. mulier sapiens
es, Nausistrata.
NA. Satin' tibi est? PH. imò verò pulchrè 4
discedo, & probè,
Et præter 5 spem. NA. tu tuum nomen dic
quod est? PH. mihi-n'? Phormio:
Vestræ familiæ herclè amicus, & 6 tuo 7
summus Phædriæ. 60
NA. Phormio, at ego 8 ædepol posthac tibi
quod potero, & quæ voles,
Faciamque, & dicam. PH. 9 benignè dicis.
NA. pol meritum est tuum.
PH. Vin' primùm hodiè facere, 10 quod ego
gaudeam, Nausistrata,
11 Et quod tuo viro oculi doleant? Cupio.
PH. me ad cœnam 12 voca.
NA. Pol verò voco. DE. eamus intrò hinc.
NA. 13 fiat: sed ubi est Phædria, 65
14 Judex noster? PH. jam hîc 15 faxo aderit.
Vos valete, & 16 plaudite.

1 Phædriam. 2 Phædriæ. 3 Refero omnia ad hanc rem spectantia, id est, eum facio hujus arbitrio. 4 Nempe optata consecutus. 5 Exspectationem. 6 Filio. 7 Præcipuus amicus. 8 Per ędem Castoris, vel per Castorem, id est, profectò. Est jurandi particula. 9 Humaniter. 10 Propter quod. 11 Et propter quod vir tuus ringatur, quod sit illi ἀλγηδῶν ὀφθαλμῶν, &, quod nolit, videat? Nam *oculos dolere* dicimus de eo, qui rem molestiam odiosamq; videt. Nulla enim major ægritudo adferri potuit Chremeti, quàm si spectaret secum accumbentem Phormionem, qui flagitia ipsius uxori detexerat. Quare non sine causa dicit, oculos viri dolituros eo aspectu. Cœlius Ep. 15. *Nunquam tibi* oculi doluissent, *si in repulsa Domitii vultum vidisses.* 12 Faceta & parasitica optio. 13 Eamus intrò. 14 Arbiter noster, cujus judicio omnia permisi. 15 Faciam. 16 Congratulamini Poëtæ plaudendo manibus.

HECYRA
PUBLII TERENTII

Carthaginienſis Afri.

a ACTA 2 LUDIS ROMANIS. 3 SEX. JULIO CÆSARE. ET CN. CORNELIO DOLABELLA ÆDILIBUS. 4 CURULIBUS 5 NON EST PERACTA. 6 MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII. TIBIIS PARIBUS. TOTA GRÆCA MENANDRU. FACTA EST. ACTA PRIMO SINE PROLOGO. DATA SECUNDO CN. OCTAVIO. T. MANLIO COSS. L. ÆMILII PAULI LUDIS FUNEBRIBUS. 7 NON EST PLACITA. TERTIO. 8 RELATA Q. FULVIO, L. MARTIO, ÆDILIBUS CURULIBUS. ÆGIT L. AMBIVIUS TURPIO, PLACUIT. ANNO AB URBE CONDITA DLXXXVIII. ANTE CHRISTUM NATUM CLXIII. ITERATA A. SEQ. DLXXXIX.

a Exhibita eſt hæc Comœdia primum. 2 Qui in honorem Jovis, & magnæ matris Deorum Cybeles inſtituebantur. 3 Quibus res erat commendata, aut quorum juſſu Comœdiæ hæ recitabantur. 4 Quia ſellâ vehebantur 5 Hæc Comœdia primò data eſt ſine prologo ludis Megalenſibus, quos Sextus Julius Cæſar, & Cnejus Cornelius Dolabella ediderunt; ſed occupato populo ſtudio funambuli diſplicuit. 6 Cantica certis numeris compoſuit. Cum poſt ſingulos actus ſemper aliquid muſicè caneretur; & iſti numeri, ac modi ab optimis canendi magiſtris modulabantur. 7 Secundo non placuit propter ſtudium populi in ſpectandis gladiatoribus. 8 Denuò ludis Romanis in theatrum anno ſequenti acta eſt.

FABULÆ INTERLOCUTORES.

BACCHIS, *meretrix.*

LACHES, *senex.*

MYRRHINA, *mulier.*

PAMPHILUS, *adolescens.*

PARMENO, *servus.*

PHIDIPPUS, *senex.*

PHILOTIS, *meretrix.*

PHILUMENA, *meretrix.*

SOSIA, *servus.*

SOSTRATA, *mulier.*

SYRA, *anus.*

PERSONÆ MUTÆ.

PHILUMENA, *puella.*

SCIRTUS, *puer.*

IDIO.

IDIOMATA PERSONARUM PRÆCIPUARUM.

Bacchis, *meretrix bona & prudens.*

Laches, *maritus Sostratæ imperiosus. Alias natura prudens & multi consilii.*

Myrrhina, *mater Philumenæ, bonoris liberorum studiosissima, non tamen satis mariti reverens.*

Pamphilus, *natura prorsus amori deditus, magis tamen in promissis fidelis & honoris cupidus.*

Parmeno, *servus levis, hero bene serviens.*

Phidippus, *pater & maritus nimium mitis & satis indulgens.*

Philotis, *meretrix juvencula, artium meretriciarum non satis gnara.*

Philumena, *uxor lenis, modesta prudens contumelias mariti libenter perpatiens.*

Sosia, *servus non satis hero addictus.*

Sostrata, *Matrona bona, modesta & prudens, liberis etiam & nurus amans, & mariti reverens.*

Syra, *lena pessima & vaferrima.*

RATIO NOMINUM.

Bacchis, *vide Heautontim.*

Laches, *vide Eunuch.*

Myrrhina, *matronale nomen ἀπὸ τῆς μυρρίνης vel μυρσίνης, myrto, qua magistratus quondam coronabantur. Fuit & nomen Amazonis. Hom. Iliad. B.*

Pamphilus, *vide Andriam.*

Parmeno, *vide Eunuchum.*

Phidippus, *à parsimonia equestri & φείδω parsimonia, & ἵππος equus: gloria rei equestris apud veteres ingens & sumptus magni fuerunt.*

Philotis, *à φιλότης amicitia, amor, benevolentia: nisi forte in nomine sit aurium significatio, & tum componeretur ex φίλος amicus, & ὦς ὠτὸς, auris. Hinc & Philotium.*

Philumena, *quasi φιλουμένη, amabilis.*

Sosia, *vide Andriam.*

Sostrata, *vide Heautont.*

Syra, *Gentile nomen, Syriaci generis mulier.*

ARGUMENTUM,
C. SULPITIO APOLLINARI AUCTORE.

UXorem duxit 1 Pamphilus, 2 Philumenam,
3 Cui 4 quondam 5 ignoraus virginii 6 vitium obtulit:
7 Ejusque 8, per vim quem 9 detraxit, annulum,
10 Dederat 11 amicæ Bacchidi meretriculæ.
Dein profectus in 12 Imbrum est: 13 nuptam haud attigit.
14 Hanc 15 mater 16 utero gravidam, ne 17 id sciat 18 socrus,
19 Ut ægram 20 ad se transfert: 21 revertit Pamphilus:
22 Deprehendit partum: 23 celat: 24 uxorem tamen
Recipere non vult. 25 Pater 26 incusat Bacchidis.

1 Filius Lachetis. 2 Filiam Phidippi & Myrrhinæ. 3 Philumenæ. 4 Longo ante tempore. 5 Pamphilus nesciens Philumenam esse. 6 Stuprum attulit, id est, quam virginem ignoraus quondam vitiavit, compressit. 7 Philumenæ. 8 Violenter. 9 Puellæ Philumenæ. 10 Pamphilus. 11 Quam amabat Pamphilus adolescens. 12 Insulam Thraciæ, Mercurio sacram. 13 Cum Philumena non concubuit. 14 Puellam. 15 Ejus puellæ, scil. Myrrhinæ. 16 Fœtum habentem in utero, gestantem uterum. 17 Philumenam esse gravidam. 18 Mater Pamphili, sc. Sostrata. 19 Tanquam ægrotam. 20 In domum suam. 21 Revertitur ex Imbro. 22 Rescisci peperisse Philumenam. 23 Non revelat alicui partum puellæ. 24 Quandoquidem honeste non poterat facere. 25 Laches. 26 Dicit eum non velle uxorem recipere, quia amat Bacchidem; ideòque totam culpam transfert in Bacchidem.

Ame-

Amorem: dum se 1 purgat Bacchis, 2 annulum 10
3 Mater 4 vitiatæ fortè 5 agnoscit Myrrhina:
6 Uxorem 7 recipit Pamphilus cum filio.

1 Excusat, quod sit omnis culpæ expers. 2 Ereptum a Pamphilo Philumenæ & Bacchidi datum. 3 Puellæ. 4 Stupratæ filiæ suæ. 5 Recognoscit. 6 Philumenam. 7 Quemadmodum pollicitus erat, se velle eam ducere uxorem, ita quoque fecit.

ALIUD M. ANT. MURETI.

PAmphilus, Lachetis & Sostrata uxore filius, Bacchidem meretricem deperibat: is cum aliquando nocte ad eam temulentus iret, in Philumenam, Lachetis & Myrrhinæ filiam, incidit, eamque in via per vim compressit: atque ita effugit, ut neque ipse eam, neque puella ipsum cognoscere potuerit. In illa autem luctatione etiam annulum ei detraxit, eumque Bacchidi dono dedit: paulò post pater eum tum ut à meretricio amore averteret, tum ut præsidium suæ senectuti pararet, ad uxorem ducendam perpulit. Contigit, ut ea ipsa uxor ei daretur, quam ipse construpaverat: gaudente admodum puellæ matre, quæ, quia sola conscia erat filiam è stupro gravidam esse, quamprimum eam collocare properabat, ut, si forte post aliquot menses pareret, nuptiis, quemadmodum sæpè fit, obtegeretur stuprum. Cecidit res longe aliter, ac putabatur: etenim Pamphilus, qui invitissimus adjecisset animum ad rem uxoriam, quique avellere se derepente à Bacchidis amore non posset, ita dormit cum uxore, ut eam ne attigerit quidem. Bacchis, quod ea viva nunquam se uxorem ducturum, sæpe ei promiserat Pamphilus, nonnullam sibi ab eo factam injuriam putans, multo ei minus, quam solebat, placida & obsequens esse cœpit: eo factum est, ut Pamphilus ei se paulatim subduxerit, quamque prius spernebat uxorem, ejus mirificum quendam amorem animo concepit. Interea quiddam accidit, ut iter Pamphilo in Imbrum esset: profecto eo, Philumena, quæ intumescere sibi uterum sentiret, cum aliorum, tum socrus in primis suæ conspectum effugiebat: tandem cum in eo esset, ut celare vix posse amplius videretur, sumpta occasione, per sacrificandi speciem, ad matrem se, unam

om-

omnium rerum conſciam, confert. Poſt dies compluſculos mittit Soſtrata, qui eam accerſerent: reſponde-tur, ægrotam eſſe: it, ut eam ſaltem viſerat: non admittitur. Phidippus accuſare uxorem, & dicere, hæc omnia illius culpa contingere: illa contra excuſare ſe, & culpam deprecari; nullius ſe rei conſciam eſſe, cur ſua conſuetudo nurui odioſa eſſe debeat. Interea rediit Pamphilus, atque ita fors tulit, ut quo die ipſe Athenas appulit, eo ipſo Philumena partu levaretur. Cùm igitur videndi cupidus, (ægrotare enim occeperat, & ita amabat ut qui vehementiſſime) ſubito ad eam ingreſſus eſſet, peperiſſe deprehendit. Ibi eum Myrrhina exeuntem proſecuta, lacrumans, obteſtari cœpit, quando ea res nihil ipſi nocitura eſſet; ne reciperet quidem uxorem, ſi ita videretur, ſed tamen ne famam illius prodederet: ita ſe facturum recipit. Cum igitur neque vellet uxorem recipere, neque rurſum veram afferret cauſam, ſuſpicati ſunt ſenes, eum Bacchidis adhuc amore impeditum, ea de cauſa ab uxore abhorrere. Accerſitam itaque Bacchidem objurgat Phidippus, ea, cum ſe illi purgaſſet, jubetur ad mulieres ingredi, & eis quoque illam ſuſpicionem adimere. Ingreditur, annulum habens in digito, quem olim Philumenæ ereptum, ſibi dederat Pamphilus. Is annulus effecit, ut vitiatam eſſe ab ipſo Pamphilo Philumenam, cognoſceretur. Lætus Pamphilus & uxorem & filium recipit.

*PROLOGUS.

1 HEcyra eſt huic nomen fabulæ: 2 hæc quum 3 data ut
4 Nova, 5 novum 6 intervênit vitium & 7 calamitas.

* Duos eſſe Prologos Faërnus operosè docuit. 1 Ἑκυρὰ, *ſocrus*, ἑκυρὸς, *ſocer*. Inde autem nomen, quia per ſocrus & ſocros (ut Don. in Præfatione) pleraque hîc aguntur. 2 Fabula. 3 Edita, primùm exhibita eſt populo, Sic in Prolog. Eun. *Menandri Phaſma nunc nuper* dedit. 4 Cùm anteà non fuiſſet acta. 5 Anteà non auditum. 6 Ortum eſt in ipſa actione. 7 Infortunium, impedimentum, quia actio ſubitò eſt impedita. Metaph. Suprà Eun. 1, 1. eleganter Thaidem vocat *fundi calamitatem*.

Ut neque 1 ſpectari, neque 2 cognoſci 3 potuerit:
4 Ita populus 5 ſtudio ſtupidus 6 in funambulo
Animum 7 occupârat: nunc 8 hæc planè eſt 9 pro nova: 5
Et 10 is, qui 11 ſcripſit hanc, ob eam 12 rem noluit
13 Iterum referre, ut 14 iterum poſsit 15 vendere.
16 Alias 17 cognôſtis 18 ejus: quæſo 19 hanc nunc noſcite.

1 Agi. 2 Scirl, quâ de re inſtituturum eſſe argumentum. *Td ſpectare* ad ſcenæ apparatum, qui oculis percipitur; *td cognoſci* ad intellectum rerum, quæ aguntur in ſcena, referendum. 3 Fabula: q.d. ut neque locus fuerit ſpectatoribus. 4 Tantum. 5 Præ ſtudio, id eſt, attentione & admiratione ſtupens, raptus: q.d. ſine judicio. 6 In ſpectando homine grandiente ſuper funem. *Funambulus* componitur ex *funis* & *ambulo*. *Funambuli* ergo (Græcè σχοινοβάται) ſunt, qui per funem protenſum ambulant ſive gradiuntur. Quam rem non ſolùm admirabilem, verùm etiam ſtupendam olim fuiſſe, hoc loco Terentius ſatis judicat. Non enim ſine arte ſummâ id, ſummoque fiebat uſu. Atque hinc in proverbium abiit, *ire per extentum funem*, id eſt, rem factu per-quam difficilem præſtare. 7 Intenderat. 8 Fabula, quam ſum acturus. 9 Tanquam nova, quia non eſt cognita. 10 Terentius. 11 Compoſuit. 12 Cauſam. 13 Denuò exhibere eam in ſcena ſpectándam, & proponere Ædilibus. 14 Secundò. 15 Aliis ludis. Reddit enim cauſam, cur poſt funambuli ſpectacula, intermiſſa fabula denuò introducta non fuerit: ideò ſcilicet, quia maluit in novos ludos differre, ut tum pro nova venderet: atque ita maluit avarum Poëtam (ut ait Donatus) inducere, quam ſuo operi diffidentem. 16 Fabulas ſive Comœdias. 17 Cognoviſtis. 18 Poëtæ. 19 Comœdiam, ſcil. Hecyram.

ALTER PROLOGUS.

1 Orator ad vos venio 2 ornatu Prologi,
Sinite 3 Exorator sim, 4 eodem ut jure uti
5 senem
Liceat, quo jure sum usus 6 adolescentior,
7 Novas qui exactas feci ut inveterascerent,
Ne cum Poeta & scriptura 9 evanescerent.
In 10 his, quas primùm 11 Cæcilii 12 didi-
ci novas,

6

1 Tanquam legatus aliquid rogaturus, & in conspectu vestro orationem habiturus, quem nefas est violare. Hic novus incipit Prologus, cum bis jam exacta fabula, tertiò non sine periculo reduceretur, atque adeò Prologo singulari, arte elaborato, indigeret. Loquitur autem L. Ambivius histrio, magnæ tum apud populum existimationis. 2 In vestitu sive habitu ejus, qui prologum, id est, præfationem aliquam, & quasi præludium habiturus est. Nam *Prologus* interdum accipitur pro ipsa præfatione; interdum pro eo, qui eam facit præfationem: ut hîc. 3 Impetrator peritiæ, id est, ut hoc impetrem, quod volo. Nam *Orator* dicitur, quamdiu rogat; *Exorator* autem, cùm impetraverit. 4 Eadem auctoritate in agendis Comœdiis. 5 Me L. Ambivium senem. 6 Junior. 7 Qui effeci ut fabulæ explosæ tunc, cùm novæ essent, ac primùm darentur in scenam, sæpiùs deinceps agerentur, viverent, in ore hominum essent per novas actiones nostras, ne sc. cum Poëta scriptura evanescerent. Antiptosis. Cæterum de constructione hac vide Heaut. 1, 1. 8 Poëma. 9 Deficeret, periret. 10 Comœdiis. 11 Veteris Poëtæ Comici. 12 Egi, exhibui.

1 Partim ſum earum 2 exactus, partim vix
3 ſteti.
Quia ſciebam 4 dubiam fortunam eſſe ſce-
nicam,
Spe incertâ, 5 certum mihi 6 laborem 7 ſu-
ſtuli.
8 Eaſdem agere cœpi, ut ab 9 eodem alias
diſcerem. 10
Novas 10 ſtudioſe, ne 11 illum ab 12 ſtu-
dio 13 abducerem,
14 Perfeci, ut ſpectarentur: ubi ſunt 15
cognitæ,

1 Pro parte, in aliquibus earum attinet, *κατὰ μέρος αὐτῶν*. 2 Agendo earum partem explosus, excluſus ſum ex ſcena, ut fieri ſolet, cum fabulæ populo non placent. 3 Placui, admiſſus ſum, licuit mihi peragere fabulam; potui obtinere, ut ſpectarentur Comœdiæ. Quid igitur mirum, ſi Terentio Poëtæ in una accidit, quod Cæcilio in multis? Suprà in Prol. Phorm. *olim eàm* ſtetit *nova*. Tò *ſtare*, de fabulæ actionis ſucceſſu dictum eſt, quod ſt. agendo ſtamus, nec aliter rectè agere liceat. Fabulæ autem in actione tot ſunt, cum ad actus humanos repræſentandos inſtitutæ ſint. Huc facit Horatianum illud: *Securus cadat, an recto ſtet fabula talo*, id eſt, rectè & expedite agatur fabula. 4 Eventum ſcenarum eſſe incertum: nam alii habent bonam fortunam in ſcenis, id eſt, in theatris fabulas agendo: alii malam. Q. d. Quia favor & ſtudia ſpectatorum ſunt varia & dubia. 5 Indubitabilem. 6 In Comœdiis exhibendis. 7 Cenſ. 8 Fabulas ſive Comœdias exactas iterum referre. 9 Cæcilio. 10 Accurate, diligenter. 11 Cæcilium Poëtam. 12 Spectandarum Comœdiarum. 13 Deterrerem, id eſt, ut provocarem Poëtam per iteratas illas actiones noſtras, ad alias Comœdias componendas, quas poſtmodum recitandas ediſcerem. 14 Imperavi tandem mea diligentia. 15 Comœdiæ Cæcilii, quæ antèà erant exactæ.

1 Placitæ ſunt : ita 2 Poetam reſtitui in 3 locum ,
Pro pè jam 4 remotum 5 injuriâ adverſariûm.
Ab ſtudio , atque ab 6 labore, atque ab arte 7 Muſicâ.
8 Quòd ſi 9 ſcripturam ſprevíſſem 10 in præſentiâ , &
11 In deterrendo voluiſſem 12 operam ſumere ,
Ut 13 in otio eſſet , potiùs quàm in 14 negotio?
Deterruiſſem facilè, ne 15 alias 16 ſcriberet.
Nunc quid 17 petam , mea cauſa , æquo animo 18 attendite .
19 Hecyram ad vos 20 refero , quam mihi 21 per ſilentium
Nunquam agere licitum eſt, ita eam 22 oppreſſit 23 calamitas :
Eam 24 calamitatem veſtra 25 intelligentia
26 Sedabit, ſi erit adjutrix noſtræ 27 induſtriæ .

1 Placuerunt populo 2 Cæcilium. 3 Priſtinum ſtatum ſcribendi Comœdias. 4 Alienatum. 5 Iniquitate, malitiâ adverſariorum. 6 Scribendi Comœdias. 7 Poëtica. 8 A conſequentibus incommodis. 9 Cæcilii Comœdias contempſiſſem. 10 Statim, in editionis primæ tempore, cùm à populo ſpernerentur & exploderentur Cæcilii Comœdiæ. 11 In dehortando & deflectendo illum a ſtudio. 12 Accingere me. 13 Ut in totum deſiſteret ſcribere Comœdias. 14 Quàm ut occupatus eſſet ſcribendis & edendis Comœdiis. 15 Comœdias. 16 Componeret. 17 Rogem vos tanquam Orator. 18 Conſideratæ vos auditores. 19 Hanc fabulam ſic à Terentio nominatam, antea bis explosam. 20 Reporto, ut ſpectetur. 21 Sine aliquo impedimento, faventibus ſpectatoribus. 22 Obtulit. 23 Infortunium, malus eventus, explosio. Metaphora. 24 Explosionem, quâ eſt oppreſſa Comœdia. 25 Prudentia & ad eam cognoſcendam attentio. 26 Mitigabit, placabit. 27 Diligentiæ.

Quum primùm 1 eam agere cœpi, 2 pugilum gloria,
3 Funambuli 4 eòdem 5 accessit 6 exspectatio? 26.
7 Comitum conventus, 8 strepitus, 9 clamor mulierum,
Fecère, ut 10 ante tempus 11 exirem foras;
12 Vetere in 13 novâ cœpi uti consuetudine.

1 Hecyram Comœdiam. 2 Certantium gloria, id est, pugiles sive gladiatores glorioſi, qui pro gloria pugnãç, & quorum victoriam maximè gloriosa solent esse. *Pugiles* dicuntur à *pugna*, & *pugna* dicitur à *pugno*: veteres enim ante usum ferri & armorum pugnis & calcibus, & morsibus, corporumque luctatione certabant. Al. *pugilum gratia*, id est, pugilum certamẽ populo gratum. Horatius tractavit hunc locum Epist. 2, 1. *Sæpe etiam audacem fugat hoc, terretque Poëtam: Quod numero plures, virtute & viribus minores, Indoctiſque stolidique & depugnare parati, Si discordet eques, media inter carmina poscunt, Aut ursum, aut pugiles, his nam plebecula gaudet.* 3 Gradientis super funem. 4 Ad eundem locum, ubi inoeperant agere hanc fabulam: *vel*, cum secundò ageretur. 5 Advenit, intervenit ei actioni. 6 Desiderium. 7 Concursus, turba vel sectatorum, qui pugiles affectantur, vel servorum, qui dominos sequuntur. Ita enim mos fuit, ut in media sæpè Comœdia aut Tragedia venationem, aut aliquod gladiatorum paria poscerent, tædii levandi gratia. 8 Certamen diversis faventium in theatro. Al. *strepitus*, id est, pedum tumultus sive manum se mutuò colliden-tium. 9 Vociferatio. Republica Romæ constituta, ne turbæ essent in theatro, suus cuique locus attributus est, orchestra Senatoribus, quatuordecim ordines equitibus, media cavea vi-ris, summa fœminis. 10 Ante completam fabulæ actionem, priusquam ad finem deducta esset Cõmœdia. 11 Scenâ exigere. 12 Quâ usus fueram olim in Cæcilianis fabulis, quâ explosas referebam. 13 Comœdia Hecyrâ exhibendâ, in qua primò exclusus est Poëta: nam in aliis Comœdiis nunquam fuerat exclusus. Novæ enim Terentii Comœdiæ, si cum Cæcilianis comparentur.

1 In experiundo ut essem : 2 refero denuò,
3 Primo actu 4 placeo : cùm 5 intereà 6 rumor venit ,. 31
7 Datum iri gladiatores : populus 8 convolat :
9 Tumultuantur , 10 clamant , 11 pugnant de loco ..
Ego 12 intereâ meum non potui 13 tutari 14 locum ..
Nunc 15 turba nulla est : 16 otium & 17 silentium est .. 35
18 Agendi 19 tempus mihi datum est : vobis datur.
20 Potestas 21 condecorandi 22 ludos scenicos ..

1 Ut denuò experier probaremque an actioni quietus posset dari locus . *Sed quid tentare nocebit ?* Ovid. 2 Iterum reporto in scenam Comœdiam. 3 In prima parte Comœdiæ , quæ dividitur in quinque actus. 4 Spectatoribus . 5 Inter agendum. 6 Fama spargitur. 7 Exhibendos esse ab Ædilibus eos , qui ensibus digladiantur . 8 Celeriter currit , concurrit , rumore audito , ad eos spectandos. Metaphora , qua exprimit studium & desiderium vulgi. 9 Tumultum excitant , ut viderent nova. 10 Vociferantur . 11 Certant , contendunt propter locum, scilicet dum ad spectandum. 12 In tanto tumultu . 13 Servare, defendere . 14 In quo agebam Comœdiam : quin imo mihi exeundum fuit propter tumultum & contentionem populi . 15 Turbatio, tumultus, ut antea. 16 Quies, tranquillitas. 17 Taciturnitas . 18 Recitandi Comœdiam . 19 Donatus : *ab Ædilibus scilicet.* Non puto : *tempus* est hic opportunitas, *καιρὸς εὐκαιρίας* quia turbæ nullæ sunt, ideò tempus mihi opportunum datur ad agendum . 20 Facultas , occasio . 21 Ornandi, honestandi silentio vestro . 22 Ludos theatrales , id est , Comœdias , quæ in scenis aguntur .

No-

Nolite 1 sinere per 2 vos artem 3 Musicam
4 Recidere ad paucos: facite, ut 5 vestra
auctoritas
6 Meæ auctoritati fautrix adjutrixque sit.
Si nunquam 7 avarè pretium statui 8 artí
meæ, 41
9 Et eum esse quæstum in animum induxi
maxumum,
Quàm maxumè 10 servire vestris commodis;

1 Permittere. 2 Spectatores, id est, per vestrum contemptum. 3 Studium Poëticum: sic suprà, *atque ab arte Musica*. 4 Reduci, pervenire ad paucos Comicos vel Poëtas, id est, ut Poëtæ in contemptum veniant ex *re* & *cado* componitur. 5 Tribuit histrio sub persona Prologi & Populo, & sibi *authoritatem*, sed alia atque alia significatione. Nempe *author* duo præcipuè denotat, quorum utrumque hujus est loci. Nam & qui exemplo præit, *author* dicitur (ut in Prol. And. *quos hic nosti* authores *habes*) & qui alienum factum suo suffragio approbat: sic apud Liv. *patres authores fieri* dicuntur ejus, quod Populos decreverat, cum id suo decreto comprobantes, ratum habebant. Suam ergo cùm dixit hic Orator *authoritatem*, significat se populo, velut exemplo, præire ad fovendum studium Musicum, dum labori non parcit, quin iterum atque iterum agendo *exactas novas faciat ut veteraſcant*. Quod verò postulat, ut Populi *authoritas sua authoritati fautrix adjutrixque sit*, nihil est aliud, quod si roges, ut hunc ipsius conatum & industriam suo favore & auxilio commendet & comprobet. 6 Mihi, qui vobis exemplo præeo ad fovendum studium Musicum, faveat & adjuvet. 7 Cupide, avarorum more constitui, destinavi. Hi tres versus ex Prol. Heaut. Desumpti sunt. 8 Histrioniæ. 9 Et illud esse lucrum maximum persuasi, existimavi. 10 Incumbere vestræ utilitati, quærere communem utilitatem.

Sinite 1 impetrare me, qui in tutelam meam
Studium suum, & se in vestram commisit
fidem, 45
Ne eum circumventum iniquè 2 iniqui irrideant.
3 Meâ causâ causam 4 accipite, & 5 date silentium,
Ut libeat 6 scribere 7 aliis, mihique ut discere
8 Novas 9 expediat: posthac 10 pretio 11
emptas meo.

1 Hoc à vobis. 2 Poëtæ nomine. Ordo est: *Sinite me impetrare, me iniqui*, id est, injusti, malevoli æstimatores, *irrideant*, id est, deludant, *iniquè*, id est, injustè & improbè, *eum*, sc. Poëtam, *circumventum*, id est, deceptum, oppressum, *qui*, sc. Poëta, *commisit*, id est, credidit ac deposuit, *studium suum*, id est, artem Poëticam, *in tutelam meam*, id est in defensionem meâ, *et qui commisit se*, id est, suâ personam in vestrâ fidē, id est benevolentiam. 3 Meo nomine, quia sum Orator. Peroratio, quâ cupit eos linguæ favere, ut animus Poëtæ ad novas, fabulas conscribendas excitetur. 4 Adversus maledicos defendam suscipere. 5 Nobis, id est, attentè audite hanc Comœdiam. 6 Comœdias componere. 7 Poëtis. 8 Comœdias, quas in conspectu vestro agam. 9 Utile sit. 10 Pretio à me statuto, id est, Comœdiarum æstimatione à me facta. 11 Ab Ædilibus. Ædil. enim à Poëtis fabulas emebant, æstimatione priùs facta ab eo, qui acturus erat.

ACTUS I. SCENA I.

PHILOTIS, SYRA.

PHI. 1 PEr pol quàm paucos 2 reperias meretricibus

1 Profectò, perquam; id est, valdè paucos. Tmesis est. Philotis & Syra indignè ferunt, Pamphilum uxorem duxisse, relictâ, quam amare videbatur, Bacchide. 2 Aliquis reperire possit.

1 Fi-

1 Fideles evenire amatores, Syra.
2 Vel hic Pamphilus jurabat quoties 3 Bacchidi,
Quàm 4 sanctè, ut quivis facilè posset 5 credere,
Nunquàm 6 illâ vivâ, ducturum uxorem domum:
8 En! 9 duxit. Sy. ergo 10 propterea te sedulò
Et 11 moneo, & 12 hortor, ne 13 cujusquam te 14 misereat,
Quin 15 spolies, 16 mutiles, 17 laceres, 18 quemque nacta sis.
PH. 19 Uti-n' eximium neminem habeam? Sy. 20 neminem:

1 Pauci sunt in amore fideles. Sic Andr. 3, 1. *Ita pol quidem res est, ut dixti, Lesbia, Fidelem haud fermè mulieri invenias virum.* 2 Etiam. 3 Meretrici. 4 Firmè, religiosè, per sancta quæque, Deos, sacra, Deorum templa: id enim est *sanctè jurare*. Sin infrà 2, 1. *sancta adjurat, Non posse apud vos, Pamphilo se absente, perdurare*. 5 Ex eo juramento. 6 Bacchide. 7 Quamdiu viveret. 8 Al. *hem!* quod demonstrantis est cum indignatione. 9 Uxorem Pamphilus, sc. Philumenam, relicta Bacchide. 10 Quia pauci reperiuntur fideles. 11 Consilio. 12 Impulsu. 13 Amatoris. 14 Sc. *te*, id est, misereatur. 15 Exuas, non minimam partem auferas, id enim est *spoliare*. 16 Imminuas & detrahas aliquid, sinè quo totum non potest consistere. Unde *mutili* dicti sunt boves aut capri sine cornibus. 17 Ita lanies, ut nihil reliquum sit, quod minuas. Est insigne in his verbis incrementum. 18 Quemcunque amatorem inveneris & allexeris tuis illecebris. 19 An ita lacerabo omnes amatores, ut neminem habeam separatum ab aliis, præcipuum, præter alios charum, quem præ ceteris amem? Metaph. à pecoribus sumpta est. Nam *eximia pecora* dicuntur, quæ à grege excepta sunt, ut uberius pascantur. 20 Eximium habeas, cujus te misereat.

Nam

Nam nemo 1 illorum quiſquam, ſcito, ad te venit, 10
Quin ita 2 paret ſe, 3 abs te ut 4 blanditiis ſuis
Quàm minimo pretio ſuam voluptatem 5 expleat:
6 Hiſcine tu, 7 amabo, non 8 contrà inſidiabere?
Ph. Tamen pol 9 eandem 10 injurium eſt eſſe omnibus.
Sy. Injurium 11 autem eſt 12 ulciſci 13 adverſarios?
Aut 14 quâ viâ te 15 captent illi, 16 eãdem ipſos 17 capi? 16
18 Eheu me miſeram: cur non aut 19 iſthæc mihi

1 Amatorum. 2 Diſponat, comparet ſe, hoc agat, eo ſit animo. Suprà Eun. 2, 2. *Ita me paratum te.* 3 Apud. 4 Sermonibus ſuis blandis. 5 Satiet, id eſt, ſuæ libidini ſatisfaciat. Sic And. 1, 2. *Sive animum ut expleret ſuum.* 6 Talibus amatoribus. 7 Particula blandientis; quaſi, rogo te per amorem. 8 Ex adverſo, ex oppoſito inſidias ſtrues, par pari referes? 9 Æqualis affectionis, id eſt, omnes eodem tractare modo, eodem animo affecta in eſſe erga omnes. 10 Iniquum, injuſtum. 11 Habet hic ſignificationem indignantis, & vim Adverbii. 12 Punire. Sic Andr. 3, 5. *Namque hocce tempus præcavere minime, haud te* ulciſci *ſinit.* 13 Amatores, qui inſidiantur nobis? 14 Quo modo. 15 Studeant decipere? 16 Scil. *via.* 17 Decipi. Plaut. *Tu ſi me impudicitiæ captas, non poteſ* capere. 18 Interjectio dolentis lenæ, id eſt, venditricis puellarum, ſe non poſſe perſuadere meretrici, ut id faciat, quod ſuadet, & hmul deſiderantis eam habere formam, quâ id facere poſſet. Non diſſimile eſt illud Auſonii: *Num piget, ei quæreris, quòd non aut iſta voluntas Tunc fuit, aut non eſt nunc ea forma tibi.* 19 Tua.

1 Ætas

1 Ætas & 2 forma eſt, aut tibi 3 hæc ſententia?

1 Juvenilis. 2 Pulchritudo. Quibus ſignificat, ſe eſſe anum & deformem.

Mea opinio, ſcil. decipiendi amatores.

ACTUS I. SCENA II.

PARMENO, PHILOTIS, SYRA.

PH. 1 SEnex ſi 2 quæret me, 3 modò 4 iſſe 5 dicito
Ad portum, percontatum 6 adventum Pamphili.
7 Audin' quid dicam, 8 Scirte? ſi 9 quæret me, uti
Tum 10 dicas: ſi non 11 quæret, 12 nullus dixeris,
13 Aliâs ut uti poſſim 14 cauſâ hac integrâ.
Sed videon' ego 15 Philotium? 16 undè hæc advenit? 6
Philotis, ſalve multum. PH. ô 17 ſalve Parmeno.

1 Laches. Redeunti peregre Philoti Parmeno totius fabulæ argumentum narrat. 2 Domum rediens. 3 Paulò ante. 4 Iviſſe, abiiſſe me. Syncope. 5 Senex. 6 De reditu. Erat enim in Imbrum profectus propter hæreditatem. 7 Intelligisne. 8 Muta perſona inducitur. 9 Senex domum rediens. 10 Me iviſſe ad portum, percunctatum adventum Pamphili. 11 Me. 12 Non, minimè. Nomen pro Adverbio: ut *nullius ſum*, id eſt, non ſum, perii. Sic Andr. 2, 2. *Liberatus ſum, Dave, bodie tua opera.* D. At nullus *quidem*, id eſt, non, minimè liberatus es. 13 Alio tempore. 14 Prætextu, excuſatione hac non aliàs dicta, id eſt, ut alias poſſim hanc cauſam prætendere, *integrum* dicitur, cui nihil deeſt. Hinc Metaphorice *rem* vel *cauſam integram* dicimus, in quâ re vel cauſâ nihil immutatum eſt. Cic. *Itaque Alexandrina* cauſa, *quæ nobis adhuc* integra, *eſt*, id eſt, de qua cauſa adhuc nihil a Senatu decretum eſt. 15 Meretricem. 16 Adveniebat autem Corintho Athenas. 17 Reſultantis vox.

SY-

Sy. Salve 1 mecastor, Parmeno. Pa. & tu ædepol, 2 Syra.
Dic mihi, Philotis, ubi te oblectasti tam diu?
Ph. 3 Minimè quidem me oblectavi, quæ cum milite
4 Corinthum 5 hinc sum profecta inhumanissimo:
6 Biennium 7 ibi 8 perpetuum misera 9 illum tuli.
Pa. 10 Ædepol te desiderium 11 Athenarum arbitror,
Philotium, cepisse sæpè, & te tuum
12 Consilium 13 contempsisse. Ph. non dici potest.
Quàm cupida 14 eram 15 hùc redeundi; abeundi à milite,
Vosque 16 hîc videndi, antiquâ ut consuetudine

1 Jurantis Adverbium est, quasi per ædem Castoris, *vel*, me Castor juvet; sicut *adepol*, per ædem Pollucis. 2 Sc. *salve*. 3 Nequaquam. 4 Urbem illam Græciæ. 5 Athenis. 6 Spatium duorum annorum. 7 Corinthi. 8 Continuum, totum, sinè intermissione. 9 Mores ejus militis passa sum, pertuli, toleravi. Infrà 4,3. *ibi ego te, & tu me feres*. 10 Certe puto te sæpè desideràsse & requisivisse Athenas. Dicimus, *urbis desiderium cepit me, tenuit me, affecit me*; sicut dicimus, *cepit me odium*, vel *tædium*, vel *satietas urbis*. 11 Redeundi Athenas. 12 Propositum, quo Corinthum cum milite everas. 13 Improbasse, repudiasse, id est, tui te consilii pœnituisse. 14 Pro *essem*. 15 Athenas. 16 Athenis.

1 Agitarem inter vos 2 liberè convivium:
Nam 3 illic haud licebat, nisi 4 præfinito, loqui,
Quæ 5 illi placerent. PA. haud opinor 6 commodè
7 Finem statuisse 8 orationi militem.
PH. Sed 9 quid hoc negotii est, modo quod 10 narravit mihi
Hîc intùs Bacchis? quod ego nunquã credidi
Fore, ut 11 illa, vivã posset 12 animum inducere
Uxorem habere. PA. habere 13 autem? PH. eho tu, an non habet,
PA. Habet: sed 14 firmæ hæ vereor 15 ut sint 16 nuptiæ.
PH. 17 Ita Dii Deæque faxint, si in 18 rem est Bacchidis.
Sed 19 quî istuc credam 20 ita esse? dic mihi, Parmeno.

1 Celebrarem. Sic suprà in Heaut. *Agitare Dionysia.* Plaut. Mil. 2, 2, 10. *Accurate ut sinè talis demi* agitent *convivium*. 2 Sine metu, subjectione, in libertate meâ. 3 Corinthi apud militem. 4 Determinato, certo, præscripto loco, tempore, modo, &c. præfinitè, ὡρισμένως. Cujus exemplum est apud Plaut. Asin. 4, 1. 5 Militi. 6 Aptè, bene pro tuâ cupiditate jucunde, κὰτ ἑως. 7 Terminum seu modum constituisse, præscripsisse. 8 Tuo sermoni. 9 Quid hoc rei est, quid hoc sibi vult? 10 De Pamphilo, scilicet Pamphilum uxorem duxisse. 11 Bacchide. 12 Sibi persuadere, aut imperare. 13 Qui dicis eum habere uxorem? proprie est, ut non habeat. Indignantis hîc significationem habet. 14 Stabiles. 15 Ne non. Particula *ne* ut cum verbis *metuo, vereor*, pro me non sumitur. Sic Andr. 2, 2. *Id pavet, ne ducas tu illam; tu autem*, ut *ducas*, id est, ne non. 16 Hoc conjugium. 17 Ut non sint firmæ nuptiæ. 18 Utilitatem, commodum, id est si utile est Bacchidi. Nam *res* sæpe sumitur pro utilitate. Sup. in And. *si in rem est utrique.* 19 Firmas nõ fore nuptias. 20 Quomodo.

PA. Non eſt opus 1 prolato 2 hoc: 3 percunctarier
Deſiſte. PH. 4 nempe eâ, ut ne îd fiat palàm.
5 Ita me Dii bene amabunt, haud propterea te rogo, ut
Hoc 6 proferam, 7 ſed ut tacita mecum gaudeam.
PA. Nunquam tam dices 8 commodè, 9 ut tergum meum
10 Tuam in fidem committam. PH. ah 11 nodi, Parmeno:
Quaſi tu non multò mâlis narrare 12 hoc mihi.
Quàm 13 ego, quæ percunctor, ſcire. PA. 14 vera 15 hæc prædicat:
Et mihi 16 illud vitium maximum 'ſt: ſi mihi 17 fidem

1 Nuptias iſtas parùm firmas eſſe. 2 Proferri, ut proferatur. 3 Quare nuptiæ non ſint futuræ firmæ. 4 Inquirere nimis curiosè ceſſa. 5 Sc. non eſt opus prolato propter eam cauſam, ne per me aliis innoteſcat, quod mihi dixeris. 6 Profecto. Modus jurandi. 7 Prodam, dicam Bacchidi vel aliis. 8 Sed ut tacitam apud me voluptatem ſentiam, atque in ſinu gaudeam. 9 Apte, blande, id eſt, nunquam hoc perſuadebis mihi, etiamſi optimis verbis utaris. 10 Ut dorſum meum cuæ fidelitati credam, id eſt, ut vellem tua cauſâ periclitari & plagas excipere. Alludit ad pœnam ſervorum, quorum tergum erat flagellorum ſeminarium & ſeges, apud Plautum. 11 Committere tergum tuum mihi. Hoc εἰρονικῶς Philotis dicit, ut ex ſequentibus patet. Alii ſic: Noli dicere talia, noli tantopere denegare, tergiverſari. 12 De infirmis nuptiis. 13 Scilicet *velim* 14 Veritatem. Hæc Parmeno ſecum, ut Philotis non audiat. 15 Mulier Philotis. 16 Non poſſe tacere. 17 Sanctè promittis. Hoc clare dicit.

Das te taciturnam 1 dicam. PH. 2 ad ingenium redis.
3 Fidem do, loquere. PA. auſcultа. PH. 4 iſthic ſum. PA. hanc Bacchidem
Amabat, 5 ut cùm maxumè, tum Pamphilus.
6 Cùm 7 pater, 8 uxorem ut ducat, orare occipit: 41
9 Et hæc, communia omnium quæ ſunt patrum,
Seſe ſenem eſſe dicere, 10 illũ autem 11 unicũ:
12 Præſidium velle ſe ſenectuti ſuæ.
13 Ille primò 14 ſe 15 negare: ſed poſtquam 16 acriùs 45
17 Pater 18 inſtat? fecit 19 animi ut incertus foret,

1 Quod percuntaris ſcire. 2 Ad priſtinos mores, ad naturam Servorum, quæ eſt tacere non poſſe, redis à qua receſſiſſe videbaris. 3 Sanctè promitto me taciturum. 4 Tota verſor in audiendo, quid ſis dicturus. 5 Pamphilus amabat hanc Bacchidem tum, ut cùm maximè, ſcilicet *amabat*, id eſt, nunquã magis, quàm tùm, amaverat, ita amabat Bacchidem, ut magis amare non poſſet. 6 Quando. 7 Laches. 8 Philumenam. 9 Et cùm pater occipit dicere hæc: quæ ab omnibus patribus dici ſolent, ſcilicet ſe eſſe ſenem, ac proinde non amplius idoneum ad ferendos labores. 10 Pamphilum. 11 Sc. filium, ſine fratribus eſſe, & ideò fluxum & incertum ſuæ ſenectutis præſidium. 12 Lenimen, auxilium aliquod, ſucceſſorem aliquem, vel ſobolem, quæ ſenectuti præſidium eſt, cupere ſe. Nam liberi ſunt patri, ſenio confecto, novum robur, & velut baculi ſenectutis, quibus innitatur, & greſſus firmet: *πατρὶ γὰρ γηράσκοντι νέον ἔνος υἱὲ ἔοικεν*. *Præſidium* proprièvocantur equites & milites, qui ad defendendam urbem vel arcem contra inſultus hoſtium à principe collocati ſeu poſiti ſunt. 13 Pamphilus. 14 Ducturum uxorem. 15 Negabat, vel cœpit negare. 16 Vehementius. 17 Laches 18 Urget, ſc. ut ducat uxorem. 19 Animo, id eſt, fecit pater acriùs inſtando, ut filius Pamphilus eſſet dubius, quid facto ſibi opus foret.

1 Pudorin'anne 2 amori 3 obſequeretur magis.
4 Tundendo atque 5 odio 6 denique 7 effecit 8 ſenex.
9 Deſpondit 10 ei 11 gnatam hujus 12 vicini proximi.
13 Uſque 14 illud viſum eſt Pamphilo 15 neutiquam grave, 50
Donec jam 16 in ipſis nuptiis. Poſtquam 17 videt
18 Paratas, nec 19 moram ullam, 20 quin ducat, dari?
21 Ibi demùm 22 ita ægrè tulit, ut 23 ipſam Bacchidem,
Si 24 adeſſet, credo, ibi 25 ejus commiſereſceret.

1 Honeſtati, verecundiæ, quâ afficeretur à patre, ſi ei non obſequeretur. 2 Bacchidis, ſpreto pudore patris, id eſt, an faceret, quod pudor & honeſtas, & pietas erga patrem poſtulabat, an deberet fidem datam Bachidi præſtare, cùm obſtaret voluntas & imperium patris. Ovid. *Pudor eſt, qui ſuadeat illius, Hinc diſſuadet amor.* 3 Obſequeretur. 4 Sæpiùs eadem rogando, repetendo, obtundendo. Metaphora à fabrorum malleo. 5 Aſſiduitate, importunitate, inſtantia: Inde *odioſis*, id eſt, moleſtis, importunus, inſtans. 6 Poſt multa. 7 Magno conatu fecit, ut filius pudori magis, quàm amori, obſequeretur, ac ſe uxorem ducturum promitteret. 8 Laches, pater Pamphili. 9 Sponſam fieri curavit. 10 Pamphilo. 11 Filiam, ſcilicet Philumenam. 12 Phidippi. 13 Aliquandiu, per aliquod tempus. 14 Deſponderi ſibi eam filiam, vel uxorem ducere 15 Minimè, nullo modo moleſtũ. 16 In ipſo nuptiarum tempore & celebritate. 17 Pamphilus. 18 Nuptias. 19 Spatium, dilationem. 20 Ut non ducat vicini filiam. 21 Tunc denique, ſcilicet poſt contractum matrimonium. 22 Tam perturbato animo fuit. 23 Quæ nunc accuſat eum. 24 Bacchis. 25 Pamphili.

1 Ubi-

1 Ubicunque 2 datum erat ſpatium ſolitudinis,
Ut colloqui mecum unâ poſſet: 3 Parmeno,
Perii! quid ego 4 egi? in quod me 5 conjeci malum?
Non potero hoc 6 ferre. Parmeno: perii miſer!
PH. 7 At te Dii Deæque perduint cum 8 iſto odio, Laches.
PA. Ut 9 ad pauca redeam, uxorem 10 deducit domum.
Nocte illâ 11 primâ virginem non attigit:
12 Quæ conſecuta eſt nox, eam nihilo magis.
PH. Quid ais? cum virgine 13 unà adoleſcens cubuerit,
14 Plus potus, ſeſe illâ abſtinere ut potuerit?

1 In quocunque loco poteramus eſſe ſoli, remotis arbitris. 2 Conceſſum. 3 Sc. *dicebat*: ἔλλειψις κατὰ μίμησιν 4 Quod aſſenſus fuerim deſponſationi iſti. 5 Præcipitem egi. 6 Perferre, tolerare, ut habeam uxorem. 7 Apoſtrophe & increpatio ad abſentem. 8 Tua inſtantia & moleſtia, ut duceret uxorem. Quaſi Laches non inductus amore filii, eum ad matrimonium adegiſſet, ſed odio Bacchidis. 9 Ut breviter dicam, ut paucis abſolvam narrationem. Sic Phorm. 4. 3: *Ut ad pauca redeam, ne mittam illius inepti as.* 10 Pamphilus. 11 Plenâ amoris & ſuavitatis. 12 Ordo eſt: Pamphilus *attigit nihil magis*, id eſt, non magis attigit eam, id eſt, itidem, ſimiliter eam non attigit, ſc. illâ nocte, *quæ nox conſecuta eſt* eam, ſc. noctem primam. Hîc Donatus ineptè argutari videtur. 13 Simul. 14 Benè inebriatus, plus ſolito potus, ut in nuptiis fieri ſolet. Nam reſte Ovidio, *Venus in vinis, ignis in igne furit.* Et: *Vina parant animos.* Quandoquidem *proximus eſt locus à Libero Bacche, ad inconceſſam Venerem*, ut ait Valer. Max.

Non 1 verisimile dicis: nec verum arbitror.
PA. Credo ita 2 videri tibi: nam 3 nemo ad te venit,
Nisi cupiens tui: 4 ille 5 invitus illam duxerat.
PH. Quid deinde fit? PA. 6 diebus sanè paucis
Pòst, Pamphilus me solum 7 seducit foras,
8 Narratque, 9 ut virgo 10 ab se 11 integra etiam 12 tum siet:
Seque 13 antè, quàm eam uxorem duxisset domum,
Speraſſe, 14 eas tolerare posse nuptias,
15 Sed quam decrêrim me non posse diutiùs
Habere, eam ludibrio haberi, Parmeno,
Quin integram itidem reddam, ut accepi à suis:
Neque honestum mihi, neque utile ipsi virgini est.

1 Probabile, & quod nec speciem quidem habeat veritatis. 2 Quod non dicam verisimile. 3 Nullus amator. 4 Pamphilus. 5 Nolens. 6 Intra pauculos dies post. 7 Seorsùm ducit. 8 Mihi. 9 Quomodo. 10 Quantum ad se attinet. 11 Incorrupta, intacta. 12 Per aliquot dies. 13 Antequam eam uxorem, &c. 14 Posse habere hanc uxorem. 15 Subjungit Parmeno verba Pamphili: Ordo est: *Sed ô Parmeno, neque honestum mihi, neque utile ipsi virgini, eam haberi ludibrio*, id est, vitiari, stuprari à me, *quin*, id est, ita ut non reddam eam integram, id est, castam, intactam, & incorruptam, *itidem*, id est, eodem modo, *ut*, id est, talem, qualem *accepi à suis*, sc. parentibus, *quam*, sc. virginem, *decrêrim*, id est, decreverim, statuerim, *me non posse habere*, id est, retinere mecum, *diutius*.

PH.

PH. 1 Pium ac 2 pudicum 3 ingenium narras Pamphili.
PA. 4 Hoc ergo 5 proferre, 6 incommodum mihi esse arbitror:
7 Reddi 8 patri autem, 9 cui tu nihil dicas 10 vitii,
11 Superbum est: sed 12 illam spero, ubi 13 hoc 14 cognoverit,
Non posse se 15 mecum esse, abituram denique,
PH. 16 Quid interea? ibat'ne ad Bacchidem?
PA. 17 quotidiè:
Sed, 18 ut fit, postquam 19 hunc 20 alienum ab sese 21 videt,
22 Maligna multò & magis 23 procax facta 24 illicò 25 est.

1 Erga meretricem Bacchidem. 2 Castum erga virginem. 3 Naturam. 4 Quod nunc dixi, scilicet integram velle reddere eam. Prosequitur Parmeno Pamphili verba. 5 Dicere, divulgare, notum facere. 6 Inutile, periculosum, propter patris iram, qui auctor istarum nuptiarum. 7 Eam puellam. 8 Proprio patri Phidipo. 9 Quam non possis honestè culpare & repudiare, quam nullius vitii accusas, damnes, id est, sinè justæ causæ allegatione. *Vitium dicere alicui, est vitii accusare.* Plaut. Asin. 5, 2. *faxo ut scias, Quid perieli sit, Dotatæ uxori vitium dicere.* 10 Culpæ uxoriæ, ut exponit Donatus. 11 Superbiæ. 12 Uxorem meam. 13 Quod amo Bacchidem. 14 Pamphilus. 15 Uxoris loco. 16 Faciebat Pamphilus? 17 Ibat ad Bacchidem. 18 Sicut fieri solet. 19 Pamphilum. 20 Alienatum, id est, Pamphilum duxisse uxorem. 21 Bacchi. 22 Difficilis & superba. 23 Petulans, impudens. *Procare* enim, est petere: nam qui multum petit, impudens est & procax in petendo. 24 Nuptiis celebratis. 25 Bacchis.

PH. Non ædepol 1 mirum. PA. atque 2 ea res multò maximè 85
3 Disjunxit 4 illum ab 5 illa, postquam & ipsa 6 se
Et 7 illam, & 8 hanc, quæ domi erat, cognovit satis:
9 Ad exemplum ambarum mores earum existimans.
10 Hæc, 11 ita uti liberali esse ingenio decet,
12 Pudens, 13 modesta, 14 incommoda atque 15 injurias 90
16 Viri omnes 17 ferre, & 18 tegere contumelias.

1 Si Bacchis sit facta multò magis procax propter id, quod fecit Pamphilus, fidem non præstando. 2 Talis malignitas & procacitas. 3 Abalienavit, abstraxit. Metaph. 4 Pamphilum. 5 Bacchid. 6 Mores suos. 7 Bacchidem esse malam meretricem. 8 Uxorem Philumenam esse modestam. 9 Ad comparationem æstimans, id est, comparans mores Bacchidis & Philumenæ, & de utriusque moribus ex hac comparatione judicans, ut sequitur. 10 Uxor Philumenæ. Collatio Philumenæ, & Bacchidis. 11 Ut decet uxorem, quæ liberali ac modesto sit ingenio, id est, quæ bonæ ac honestæ sit naturæ. Posterius autem membrum comparationis consultò omittit, ne, Bacchidem absentem infectando, præsentem Philotium offenderet. 12 Verecunda. 13 Benè morata. 14 Importunitates, molestias. 15 Iniquitates. 16 Mariti sui Pamphili. 17 Ferebat. 18 Tegebat silentio, id est, celabit, ne ejusmodi contumeliæ, quibus afficiebatur, à quoquam rescisserentur.

1 Hic

1 Hîc 2 animus partim 3 uxoris miſeri-
cordiâ
4 Devinctus, 5 partim 6 victus 7 hujus in-
juriis,
8 Paulatim elapſus eſt Bacchidi, atque 9
huic 10 transtulit
Amorem, poſtquam 11 par ingeniũ nactus eſt.
12 Intereà in 13 Imbro moritur 14 cognatus
Senex
15 Horunce; 16 ea ad 17 hos 18 redibat le-
ge hæreditas.
19 Eò 20 amantem 21 invitum Pamphilum
22 extrudit 23 pater,
24 Relinquit cum 25 mâtre 26 hîc uxorem:
nam 27 ſenex

1 Tunc, poſtquam ſc. Pamphilus hæc omnia comparavit. 2 Eſus, ſc. Pamphili. 3 Miſeratione, commiſeratione erga uxorem, quâ miſerabatur uxoris, quia videbat optimos mores in conjunge. Nama Genitivi *Mei, Tui, Sui, Noſtri, Veſtri*, ſubjecti nominibus affectuũ, ut ſunt *odium, amor, miſericordia, deſideriũ*, &c. paſſionem ſignificant: ut *amor tui*, id eſt, quo tu amaris à me. 4 Superatus, multum motus. Al. *devinctus*, id eſt, adjunctus, obligatus. 5 Ex altera parte. 6 Deſectus, ſuperatus. 7 Bacchidis improbitate & malignitate. 8 Senſum ſe ſubduxit, donec poſteà omninò abſtineret conſuetudine Bacchidis. 9 Ad vel in hanc uxorem Philumenam. Al. *hàc*. 10 A Bacchide, id eſt, cœpit amare Philumenam. 11 Naturam ſuæ naturæ ſimilem ac congruentem: ille *pius ac pudicus*, ut paulò ſuperius, hæc *pudens, modeſta*, &c. ut modò. 12 Dum viverent inter ſe familiariſſime. 13 Inſulâ Thraciæ proxima. 14 De cognatione. 15 Pamphili & patris ſui Lachetis, dominorum meorum. 16 Quam cognatus ſenex reliquit. 17 Pamphilum & patrem. 18 Attinebat jure. 19 In Imbrum. 20 Amore ſuę uxoris captum. 21 Nolentem 22 Quaſi manibus expellit. Nam propriè *extrudere* dicitur, qui manibus expellit. Eſt autem hoc verbum neceſſitatis & aptum importunitati. 23 Laches. 24 Pamphilus. 25 Soſtratâ. 26 Athenis, 27 Pater ejus Laches.

1 Rus abdidit se: hùc rarò in 2 urbem 3 commeat. 100
PH. Quid adhùc habent 4 infirmitatis nuptiæ?
PA. 5 Nunc audies. Primùm dies 6 complusculos
7 Benè conveniebat sanè inter 8 eas: interim
Miris modis odisse 9 cœpit 10 Sostratam,
Neque 11 lites ullæ inter eas, 12 postulatio 105
Numquam. PH. 13 quid igitur? PA. si 14 quando ad 15 eam 16 accesserat
17 Confabulatum, 18 fugere è 19 conspectu illicò,

1 In agros operandi gratia se contulit seorsum ab hominum consortio. 2 Athenas. 3 Redit, confert se. Cic. *Crebrò enim illius literæ ab aliis ad nos* commeant, id est, redeunt & redduntur. 4 Instabilitatis. Phorm 5, 1, 6. *Quod ut facerem, me egestas impulit, cum scirem infirmas hasce esse nuptias.* 5 Quòd infirmitatis nuptias habeant. 6 Complures. Recitat causas, cur Philumena abierit à Sostrata. 7 Nulla erat controversia. Dicimus elegánter *optimè inter nos conveniebat*, id est, nihil erat controversiæ inter nos: ubi *conveniebat* est verbum Impersonale: sed cum dicimus, *hoc convenit inter nos*, id est, de hoc nulla est inter nos controversia, Personale verbum est. 8 Socrum & nurum. Sostratam, matrem Pamphili, & Philumenam. 9 Nurus, uxor Pamphili, sc. Philumena. 10 Socrum, matrem Pamphili. 11 Jurgia ulla fuerunt. 12 Accusatio, quærela fuit, id est, nunquam apud alios querebatur nurus de soctu, neutra conquerebatur de altera. 13 Si lites non habuerunt, quid fuit aliud inter eas, unde de odio tibi constet? 14 Aliquandò, fortè. 15 Philumenam. 16 Venerat Sostrata. 17 Ut confabularetur seu colloqueretur cum ea. 18 Philumena fugiebat. 19 Sostratæ sc. ne videretur ab ea: quia erat gravida.

1 Videre nolle: denique, ubi non 2 quit 3
pati,
4 Simulat se ad 5 matrem 6 arcessi ad rem divinam, 7 abiit.
Ubi 8 illic 9 est 10 dies complures, 11 arcessi jubet: 110
12 Dixêre causam tum 13 nescio quam: 14
iterùm jubet:
Nemo 15 remisit: postquam 16 arcessunt sæpius,
17 Ægram esse simulant 18 mulierem: 19 nostra illicò
It 20 visere ad eam: 21 admisit nemo: 22
hoc 23 ubi 24 senex
Rescivit, heri 25 ea causâ 26 jure hùc advenit, 115
27 Patrem 28 continuò 29 convenit Philumenæ.

1 Nolebat aspicere Sostratam. 2 Potest. 3 Durare in domo socrus Sostratæ, *καρτερεῖν*. Malè Donatus hîc *τὸ durare*, tolerare aut tolerari exposuit. 4 Fingit Philumena. 5 Myrrhina. 6 Vocari ad sacrificium faciendum: tùm enim amici & familiares vocari solebant. 7 Discedit, neque exspectat, ut mitteretur. 8 Apud matrem. 9 Philumena. 10 Multis diebus. 11 Socrus Sostrata jubet Philumenam advocari. 12 Tum mater, & filia, & ancilla nescio quid causatæ sunt, quò minùs Philumena redire posset. 13 Quia nullius erat momenti; q. d. nullam. 14 Secundò Sostrata jubet eam Philumenam advocari. 15 Philumenam, Pamphili uxorem. 16 Qui erant missi à Sostrata. 17 Ægrotam. 18 Philumenam. 19 Hera mea Sostrata. 20 Ad visendũ, visendi causâ. Græcismus est Inf à 3,2.10 *Tam autem filius tuus* introiit videre, *ut venit, quid agat*. 21 Introduxit Sostratam ad Philumenam. 22 Dissidium, quod Philumena nollet redire. 23 Postquam. 24 Laches. 25 Propter nurum. 26 Ex agris. 27 Phidippum. 28 Illico. 29 Alloquitur.

Quid 1 egerint inter se, noudũ 2 etiam scio:
Nisi sanè 3 curæ est, quorsùm 4 eventurum
5 hoc siet.
Habes 6 omnem rem: 7 pergam, quo cœpi,
hoc iter.
Ph. Et quidem 8 ego: nam 9 constitui cum
quodam hospite, 120
Me esse illum 10 conventuram. Pa. Dii 11
vortant benè
Quod agas. Ph. vale. Pa. & tu benè vale,
Philotion.

1 Fecerint, vel locuti fuerint. duo senes. 2 Adhùc. 3 Sollicitus sum scire. 4 Proventurum. 5 Quod Philumena abierit à socru, vel tumultus inter Sostratam & Philumenam. 6 Quam scite expetiviisti. 7 Persequar hoc iter, quo itinere cœpi, sc. *ire ad portum*: vel perseverabo, sc. *ire eo*, in quem locum, sc. ad portum, *cœpi iter*, id est, sum iter ingressus. 8 Abibo. 9 Indixi amico externo horam adventus mei. Ut Heaut. 4, 4. *Aut cum venturam dixero*, & constituero, &c. Sic. *Vellem* constituisse *Scipioni in Tusculanum*. Juv. *Hic ubi nocturna Numa* constituebat *amica*. 10 Allocuturam. 11 Fortunent, approbent benè, & rectè dirigant.

ACTUS II. SCENA I.

LACHES, SOSTRATA.

La. 1 PRô Deúm atque hominum 2 fidem! 3 quod hoc genus est, 4 quæ hæc conjuratio?
Ut omnes mulieres 5 eadem 6 æquè 7 studeant, nolintque 8 omnia?

1 Irascentis exclamatio. Sostratam uxorem accusat Laches, quod nurum Philumenam duritia suam & morum incommoditate domo ejecerit: socrus contrà, nihil tale à se peccatum esse contendit. 2 Auxilium, sc. *imploro*. 3 Quale est hoc genus muliebre, vel mulierum? 4 Qualis est hæc conspiratio inter mulieres? 5 Eadem res, sc. lædere, nurus & odisse. 6 Pariter, similiter. 7 Studiosè cupiant, velint cum affectu σὺν πάθει, id est, valdè, impensè velint. 8 Quæ viri velint, vel nurus.

Ne-

Neque declinatam 1 quidquam ab aliarum ingenio ullam 2 reperias! 3
4 Itaque 5 adeò 6 uno animo omnes 7 ſocrus oderunt 8 nurus: viris
9 Eſſe adverſas, 10 æquè ſtudium eſt, ſimilis 11 pertinacia eſt. 5
12 In eodemque omnes mihi videntur ludo doctæ ad malitiam, &
13 Ei ludo, ſi 14 ullus eſt, magiſtram 15 hanc eſſe, ſatis certò ſcio.
So. Me miſeram! quæ nunc, quamobrem 16 accuſer, neſcio. LA. 17 hem!

1 Deflexam, ſcil. inflexam ſeu recedentem in aliquo, ſeu aliquatenùs ab aliarum mulierum natura, ἀπὸ τῆς τῶν ἄλλων φύσεως, ἐκκλίνουσαν Menand. Γυνὴ γυναικὸς πώποτ' διαφέρει, id eſt, *à fœmina nil fœmina unquam diſcrepat*. 2 Mulierem. 3 Inveniat aliquis. Secunda perſona pro tertia. 4 Et ita. 5 Planè 6 Valde ſimili & conſentienti, id eſt, unanimiter, pariter: quia eadem æquè ſtudent noluntque omnia. 7 Matres maritorum. *Neceſſaria ſententia* ἀμφιβολίᾳ, *ad deſcribendam utramq; perſonam*, aut hîc Donatus: ambiguitas autem ex eo, quòd utrumque *ſocrus & nurus*, vel ut Acculativi, vel ut Nominativi poſſint accipi, ſed ideò quæſita ambiguitas, quia utrolibet accipias modo, æquè vera fuerit oratio: nam & τὰς ſocrus ut plurimùm oderunt αἱ nurus: & τὰς nurus αἱ ſocrus. Quæ tamen amphibologia nullam habet ambignitatem: Socrus.n. accuſantur, non nurus. 8 Uxores ſuorum filiorum adverſari, aut ſe opponere. 9 Eidem illis opera & voluntas. 10 Pariter. 11 Perſeverantia in malo. 12 Omnes mulieres videntur inſtructæ atque eruditæ ad improbitatem, id eſt, malitiam didiciſſe in eâdem ſcholâ malitiæ. *Eodem* enim *in ludo doctæ* dicuntur, qui ſimilibus laborant vitiis, & improbitate pares ſunt. 13 Illi ſcholæ malitiæ. 14 Talis malitiæ ludus. 15 Uxorem meam Sostratam. 16 Adeò à marito meo, quod dicat me eſſe nequitiæ magiſtram. 17 Admirantis eſt, ſeu Indignantis Interjectio, & Irridentis.

1 Tu nescis? So. 2 non, ita me Dii bene ament, mi Laches,
3 Itaque una inter nos agere ætatem liceat. LA. Dii 4 mala prohibeant. 10
So. Meque, abs te immeritò esse accusatam, 5 posthmodo rescisces. LA. 6 scio,
7 Te immeritò? an quidquam pro 8 istis factis 9 dignum te dici potest,
Quæ 10 me, & te, & familiam 11 dedecoras, 12 filio 13 luctum paras?
14 Tum autem 15 ex amicis inimici, ut sint nobis 16 affines, 17 facis,
18 Qui 19 illum 20 decrêrunt dignum, suos 21 cui 22 liberos committerent. 15
Tu sola 23 exorere, quæ 24 perturbas 25 hæc tuâ 26 impudentiâ.

1 Quamobrem accusaveris? Ironia. 2 Scio. 3 Et ita liceat, nos simul traducere vitæ tempus, ut verũ dico, me nescire, quamobrem accuser. 4 Quæ hoc impedire possint, ne sc. inter nos agere ætatem liceat. 5 Postea, ubi meam audiveris excusationem. 6 Ironicè. 7 Dicis accusatam? Q. d. Scio te non esse tantùm accusatam, quantum meruisti. 8 Quod causam præbuisti discessionis Philumenæ. 9 Prout merita es. 10 Tuum maritum. 11 Dehonestas. 12 Pamphilo absenti. 13 Mœrorem procuras, propter dissidium cum Philumena? 14 Præterea. 15 Cùm prius essent amici nobis. 16 Propinqui nostri propter nuptias. 17 Tuâ morositate. 18 Affines. 19 Pamphilum. 20 Decreverunt, id est, statuerunt. 21 Filio. 22 Suam filiam collocarent, traderent fidei. Ubi *liberi* in plurali significatione unius filiæ usurpatur. Sic Cicero de unicâ Cæsaris filiâ loquens, *jucundissimos liberos* dicit. 23 Exoreris, emergis, prodis, reperiris. *Exoriri* dicimur qui non exspectatus aliquem invadit. *Verùm hoc imprudentiam notat*, inquit Donatus. 24 Impedias. 25 Has amicitias & mutua commercia cum affinibus. 26 Importunitate, morositate.

SC.

So. 1 Ego ne? La. 2 tu inquam, mulier, quæ me omninò 3 lapidem, haud 4 hominem, putas.
An, quia ruri crebrò esse soleo, nescire arbitramini,
Quo quisque pacto 5 hîc vitam 6 vestrarum 7 exigat?
Multò melius, 8 hîc quæ 9 fiunt, 10 quam 11 illic, ubi sum assiduè, scio:
Ideò quia, 12 ut vos mihi domi 13 eritis, 14 proinde ego ero fama foris.
15 Jampridem equidem audivi 16 cepisse odium tui 17 Philumenam:
18 Minimèque adeò mirum: &, 19 ni id fecisset, 20 magis mirum foret.
Sed non credidi 21 adeò, ut etiam 22 totam hanc 23 odisset domum:
24 Quod si 25 scissem, 26 illa 27 hîc 28 maneret potiùs, tu hinc 29 isses foras.

1 Perturbo omnia? 2 Perturbasti hæc. 3 Insensibilem, brutum stupidumque hominem. Sic Heaut. 5,1. *Quæ res dedere, ubi possem persentiscere, ni essem* lapis? 4 Tuum maritũ 5 Inurbe. 6 Vestrum. Sic Eun. 4,4 *hunc oculis suis*, Nostratum *nunquam quisquam vidit*, *Phædria*. 7 Agat. 8 Traducat? 9 In urbe, sc. Athenis. 10 A vobis. 11 Ruri, sc. quæ fiunt. 12 Quemadmodum. 13 Estis, id est, quales vos in urbe geritis ad meum decus vel dedecus. 14 Ita vel talis ergo ero in agris, labori meo plus minus-ve parcens. Ita, si vos rectè vixeritis, bene audio: sin prave, male. 15 Dudùm. 16 Concepisse. 17 Nurum nostram. 18 Neque id adeò admirandum est, si ceperit odiũ tui. 19 Nisi Philumena cepisset odium tui. 20 Cùm tu sis ejusmodi moribus prædita, qui facile odium pariant. 21 Eam tantum odium cepisse tui. 22 Meam totam familiam, & locum ipsum. 23 Tuâ causâ. 24 Eam fuisse concepturam tantum odium tui. 25 Scivissem in tempore. Syncope. 26 Philumena. 27 In ædibus meis. 28 Mansisset. 29 Ivisses, commigrasses foras, id est, ejecta esses.

At 1 vide, quàm immeritò 2 ægritudo hæc oritur mihi abs 3 te, Sostrata.
Rus habitatum 4 abii, 5 concedens vobis, & 6 rei serviens,
7 Sumptus vestros 8 otiumque ut 9 nostra res posset pati,
10 Meo labori haud parcens, 11 præter æquum 12 atque ætatem meam.
13 Non te pro his curasse 14 rebus, 15 ne quid ægrè esset mihi? 30
So. Non 16 meâ operâ neque 17 pol culpâ 18 evênit. LA. 19 imò maxumè.
20 Sola 21 hîc fuisti: in te omnis 22 hæret culpa solâ, Sostrata:
23 Quæ hîc erant, curares; 24 quum ego vos solvi curis cæteris,

1 Considera. 2 Animi molestia & dolor, quod totam familiam dedecorasti, expulsâ nuru. 3 Uxore meâ. 4 Me contuli. 5 Morem gerens vobis, vel permittens ut in urbe essetis. 6 Rei familiari operam dans. 7 Impensas, quas in urbe facitis, id est, ut vos satis haberetis in urbe. 8 Vitam otiosam. 9 Nostræ facultates, nostrum peculium. 10 Assiduè laborans. 11 Contra in quod æquum est. 12 L. contra rationem ætatis meæ, quæ à labore immunis esse debebat, quia sum fere. ex Unde in Heaut. 1, 1, 7 Chremes dicit Menedemo: *Quid mihi videre praeter ætatem tuam Facere & praterquàm res te adhortatur tua.* 13 Nonne decebat te uxorem meam, &c. 14 Pro tantis meis laboribus, quibus vobis suppeditavi sumptus. 15 Ne quid molestiæ ex vobis perciperem? 16 Meo instinctu, meâ operatione & studio. 17 Adverbium jurandi. 18 Accidit, ut nurus Philumena relinqueret hanc domum. 19 Sed præcipuè opera tua evenit. 20 Sine me, & sola habes regimen totius domus. 21 In domo nostrâ. 22 Fixa est, repostra est. 23 Quæ in urbe curanda erant, curare debuisses. 24 Quandoquidem ego vos, qui in urbe manebatis, liberavi aliis sollicitudinibus, scilicet operandi aliquid manibus propriis.

Cum

Cum puellâ 1 annum 2 fuscepisse inimicitias non pudet?
3 Illius dicès culpâ 4 factum. So. haud equidem 5 dico, mi Laches. 35
La. Gaudeo, ita me Dii ament, 6 gnati causâ: nam 7 de te quidem
Satis scio, peccando detrimenti nihil fieri potest.
So. Qui scis, an eâ causâ, mi vir, me odisse 8 assimulaverit,
Ut cum 9 matre 10 plus una esset? La. quid ais: non 11 sigui hoc sat est,
12 Quod heri nemo voluit 13 visentem ad eam te 14 intromittere? 40
So. 15 Enim 16 lassam oppidò tum esse ajebant: 17 eò ad eam non 18 admissa sum.

1 Vetulam, quæ debebat, usam esse sapientia, & non curasse hæc indigna tua ætate. 2 Contraxisse. 3 Philumenæ. 4 Quòd fuerint inimicitiæ, vel quod discesserit. 5 Id factum culpâ puellæ. 6 Pamphili gratia, id est, gaudeo quod talem uxorem habeat filius, quæ ne ab inimicâ quidem socru possit accusari. 7 Quantum ad te attinet equidem hoc scio, peccando detrimenti nihil fieri potest tibi, id est, quantumcunque peccaveris, nihil de tuâ existimatione minuitur, quia jam talis es, ut peccando pejor fieri non possis. 8 Finxerit Philumena. 9 Myrrhinâ scilicet quàm mecum. 10 Temporis, id est, diutius. 11 Esse inimicitias inter vos. 12 Quia. 13 Euntem ad visendum Philumenam. 14 Introducere, admittere? 15 Sed certè. 16 Debilem, defatigatam Philumenam valdè morbo, ac propterea quiescere. 17 Ideò quod esset lassa. 18 Intromissa.

La.

La 1 Tuos esse ego 2 illi mores 3 morbum magis, quam ullam aliam rem, arbitror:
Et 4 meritò adeò: nam 5 vestrarum 6 nulla est, 7 quin gnatum velit
8 Ducere uxorem? & quæ vobis placita est 9 conditio, 10 datur:
11 Ubi duxêre impulsu vestro, vestro impulsu eandem 12 exigunt: 45

1 Duros & acerbos toleratu, id est, tuam morositatem. 2 Puellæ. 3 Causam morbi, id est, ægrotat ex moribus tuis malis, quibus acerbè contristatur. 4 Non sine causâ certè tuis malis moribus ægrotat. 5 Vestrum mulierum. 6 Socrus. 7 Quæ non. 8 Sc. *domum*. Veteribus enim fuit mos nupturam è patris domo nostu rædis prælatis vestatam in mariti domum deduci. 9 Optio, electio, id est, vos matres præscribitis filiis conditiones ex vestra libidine, & filii coguntur eam ducere, quæ nobis placet. Sic Phorm. 4, 1. *Nam hanc* conditionem *si tui tibi extraneo*, &c. 10 A vobis matribus gnatis. 11 Postquàm filii duxerunt illas uxores, quas elegistis, vestra instantia. 12 Excludunt, ejiciunt à se.

ACTUS II. SCENA II.

PHIDIPPUS, LACHES, SOSTRATA.

PH. 1 ETsi scio ego 2 Philumena, meum 3 jus esse, ut te 4 cogam,
Quæ ego 5 imperem, facere: ego tamen 6 patrio animo victus, 7 faciam,

1 Laches, Pamphili pater, remitti cupit nurum suam: pater Phidippus dicit, non posse eam perdurare apud socrum, absente Pamphilo. 2 Hæc Phidippus, domo egrediens, filiæ suæ dicit. Apparet autem multa prius patri suo Philumenam locutam fuisse. 3 Patrium scilicet, id est, mihi incumbere, ad me spectare. 4 Cogere possim. 5 Præcipiam tibi. 6 Paterno animo, non ratione, relicto jure meo, à jure meo recedens. 7 Impetrabo mihi.

Ut

Ut tibi 1 concedam, neque tuæ 2 libidini 3 adversabor.

LA. 4 Atque eccum Phidippum 5 optimè video: 6 hinc jam 7 scibo, 8 quid fiet.

Phidippe, etsi ego meis me 9 omnibus scio esse 10 apprimè obsequentem: 5

Sed non 11 adeò, ut 12 facilitas mea 13 illorum corrumpat animos:

14 Quod si tu idem faceres, 15 magis in rem & nostram, & vostram id esset.

Nunc video in 16 illarum potestate esse te-

PH. 17 heja verò.

LA. 18 Adii te heri de filiâ: 19 ut veni, itidem incertum 20 amisti.

1 Morem geram, indulgeam, hoc permittam, quod petis, nempe ut maneas. 2 Tuæ voluntati. Sal. in Cat. *Magisque decoris armis & militaribus equis, quàm in scortis atque conviviis, libidinem habebant.* Vel *libidini*, id est, temerariæ, iniquæ voluntati: quia non est æquum, ut, absente marito, uxor non sit domi. 3 Reluctabor, repugnabo. 4 Hoc jungendum est cum eo, quod dixit in fine superioris scenæ, *vestro impulsu eadem exigunt*: deinde animadvertit Phidippum exeuntem. 5 Opportunè. 6 Phidippo. 7 Antiquè pro *sciam*. 8 Quid sit sperandum de reditu puellæ. 9 In tota familia. 10 Valde facilem, indulgentem. 11 Tantopere, sc. scio me esse meis obsequentem. 12 Indulgentia, quod nimium sum obsequens. 13 Illos deteriores reddat, ut mea facilitate fiant deteriores. 14 Si non esses nimium facilis. 15 Illud esset magis utile sive utilius & nobis & vobis, quàm id, quod facis. 16 Fœminarum tuarum uxoris sc. & filiæ, id est, te regi earum arbitrio, te non esse sui juris. 17 Corripientis est Adverbium. Q. d. Non rectè judicas, ego non sum in illarum potestate. Blandè autem accusationem, quam intendit, mitigat. 18 Filiæ tuæ causa te conveni. 19 Dimisisti, similiter incertum, sicut veni, id est, incertus veni, incertum dimisisti. 20 Amisisti. Sic Eun. 2, 2 *Simul consilium eum re amisisti?*

Haud

Haud ita decet, si 1 perpetuam vis esse affinitatem hanc,
2 Celare te iras: si quid est peccatum 3 à nobis, 4 profer:
Aut ea 5 refellendo, aut 6 purgando vobis, corrigemus,
Te 7 judice ipso: sin ea est causa 8 retinendi apud vos,
Quia ægra est; te mihi injuriam facere arbitror, Phidippe,
Si metuis, satis 9 ut meæ domi 10 curetur diligenter.
At, ita me Dii ament, haud tibi hoc 11 concedo, etsi 12 illi pater es,
Ut tu illam 13 salvam magis velis, quàm ego: 14 id 15 adeò gnati causâ,
16 Quem ego intellexi illam haud minùs, quàm se ipsum, 17 magnificare.
18 Neque adeò clam me est, quàm esse 19 eum 20 graviter laturum credam.

1 Stabilem, firmam. 2 Occultare, tegere iracundiæ tuæ causas. 3 A nostra parte, id est, si in aliqua re peccavimus. 4 Ingenuè dicas, in quibus sit peccatum. 5 Refutando, ostendendo falsum, negando illa facta. *Refello* compositum est à *fallo* & *re* præpositione, id est, falsum seu fallaciam contradictionis destruo, quod quidem præcipuè negando. 6 Excusando, faciendi ratione ostendendo. 7 Judicante. 8 Philumenam. 9 Ne non. Supta 1. 2. Horat. *6 puer*, ut *sis Vitalis*, *metuo*, id est, metuo, ne non sis vitalis. 10 Tractetur. 11 Permitto, adscribi non patior 12 Philumenæ. 13 Incoluniem. 14 Facio, volo. 15 Maxime, certe. 16 Filium. 17 Magnificere, pluriml æstimare, id est, ardentissime amare. 18 Et præterea non ignoro, non me latet, prætorit. 19 Filium Pamphilum. 20 Molestè, ægre.

1 Hoc ſi reſcierit: eo, domum 2 ſtudio hæc prius, quàm ille, ut redeat. 20
PH. Laches, & 3 diligentiam veſtram, & 4 benignitatem
Novi: &, quæ dicis, omnia eſſe ut dicis, 5 animum induco:
Et te hoc mihi cupio credere: 6 illam ad vos redire 7 ſtudeo,
Si facere poſſim 8 ullo modo. LA. quæ 9 res te facere 10 id 11 prohibet?
Eho 12 nunquid nam accuſat virum? PH. 13 minimè: nam poſtquam 14 attendi 25
Magis, & vi cœpi cogere, ut 15 rediret, 16 ſanctè adjurat,
Non poſſe 17 apud vos 18 Pamphilo ſe abſente perdurare.
Aliud fortaſſe 19 aliis vitiis eſt: 20 ego ſum animo leni 21 natus:

1 Uxorem ſcilicet reliquiſſe domum meam. 2 Do operam, laboro, ſtudioſe ago, ut Philumena in domum meam redeat, antequam filius meus Pamphilus revertatur domum ex Imbro, quo profectus eſt. 3 Quod hoc facias bono animo. 4 Liberalitatem & beneficentiam. 5 Mihi perſuadeo. 6 Filiam meam Pamphilam. 7 Do operam, impenſe volo. 8 Aut bonis verbis, aut objurgatione. 9 Cauſa. 10 Ut redeat ad nos. 11 Impedit? 12 An in aliqua re conqueritur de marito ſuo Pamphilo? 13 Accuſat virum. 14 Inſtiti, contendi. 15 Domum. 16 Sanctè, firmiter admodum jurat. 17 In veſtris ædibus. 18 Abſente Pamphilo marito ſe permanere. 19 Patentibus. Q. d. Nemo ſine crimine vivit. Horat. *Vitiis nemo ſinè naſcitur, optimus ille eſt. Qui minimis urgetur*, Et Catul. *Suus cuique attributus eſt error.* 20 Mitibus. 21 A natura.

Non possum 1 adversarii meis. LA. 2 hem Sostrata! So. 3 heu me miseram!
LA. 4 Certum ne est isthuc? PH. 5 nunc quidem ut videtur: 6 sed nunquid 7 vis! 30
Nam 8 est, 9 quod me 10 transire ad 11 forum jam oportet. LA. eo tecum unà.

1 Repugnare, resistere, id est omnia, quæ cupiunt, concedo. Lenem esse, non est vitium: sed adeò lenem esse, ut corrumpi sinas potiùs, quàm adverseris, magnum vitium est. Meritò igitur hoc addit, quod si non addidisset, se potiùs laudasset, quam culpam agnovisset. 2 Interjectio indignantis. Q. d. Audin' hoc? Tu hujus rei auctor es, tu ita tractasti eam, ut nolit redire. 3 Interjectio dolentis. 4 An hoc jam non satis exploratum est, scil. culpam in te sola hærere? 5 Sc. *fácite*. 6 Discedentis est. 7 Sc. aliud, id est, nunquid est, quod mea opera opus sit vobis? 8 Aliquod negotium. 9 Propter quod, quare. 10 Citò ire. 11 Causarum, non venale.

ACTUS II. SCENA III.

SOSTRATA.

1 Æ Depol 2 næ 3 nos sumus mulieres iniquè 4 æque omnes 5 invisæ 6 viris,
Propter 7 paucas; 8 quæ omnes faciunt dignæ, ut videamur 9 malo.
Nam, ita me amens Dii, 10 quòd me accusat nunc 11 vir, sum extra 12 noxjam.

1 Sostrata queritur, genus mulierum nimis esse suspectum viris. 2 Certè. 3 Mulieres. 4 Æqualiter, iniquè, æquè, id est, sive immeritò, sive rectè ac suo merito: ut in ult. scen. Adelph. *justa, injusta*. 5 Invisæ, exosæ. 6 Maritis nostris. 7 Aliquas mulieres malas. 8 Paucæ. 9 Miseria, infortunio, i. e. ut omnes judicemur esse pessimæ. 10 In quo propter quòd, sc. quod sim iniqua nurui. 11 Maritus meus. 12 Culpam, sc. in eo sum innocens.

1 Sed non facile eſt 2 expurgatu? 3 ita animum induxerunt, 4 ſocrus
Omnes eſſe 5 iniquas: 6 haud 7 pol me quidem: nam nunquam 8 ſecus 5
9 Habui 10 illam, 11 ac ſi ex me eſſet nata: nec, 12 quî 13 hoc 14 mihi eveniat, ſcio,
15 Niſi pol 16 filium 17 multis modis jam exſpecto, ut 18 redeat domum.

1 Sed id, cujus me accuſat nunc vir. 2 Excuſatu, ſc. ut aliud credant mariti de uxoribus. 3 Ita perſuaſerunt ſibi viti, hic pro certo habent. 4 Matres maritorum. 5 Nuribus ſuis. 6 Conſcia ſum fuiſſe iniquam. 7 Adverbium jurandi. 8 Aliter. 9 Complexa ſum, tractavi. 10 Nurum meam Philumenam. 11 Quàm ſi propria fuiſſet filia. 12 Undè, quomodo, quâ ratione. 13 Malum. 14 Judicer eſſe in nurum iniqua. 15 Sed. 16 Pamphilum. 17 Multis modis, vehementer. 8 Ut ſc. me his miſeriis liberer, vel ut componatur hæc cauſa.

ACTUS III. SCENA I.

PAMPHILUS, PARMENO, MYRRHINA.

PAM. 1 NEmini ego 2 plura acerba eſſe credo ex amore homini. unquam 3 oblata,
Quàm mihi: heu me 4 infelicem! 5 hanccine ego vitam 6 parſi perdere?

1 Nulli. Pamphilus reverſus ex Imbro, ubi reſcivit, uxorem ſuam, ſocru relictâ, ad matrem, ſe abſente, abiiſſe, deplorat ſuam infelicitatem. 2 Majora malà: quæ dupliciter evenerunt Pamphilo: ex præterito, de meretrice: ex præſenti, de uxore. Metaphora à fructibus immaturis. 3 Eveniſſe. 4 In amore. Lachrymans hoc dicit. 5 Talem, tam infelicem. 6 Abſtinui, veritus ſum. Indignantur ſe in profectione tantam vitæ curam egiſſe, cùm ſatiùs fuiſſet in mari perire, quam hanc infelicitatem experiri.

1 Haccine causâ ego eram tantopere cupidus 2 redeundi domum?
Cui quantò fuerat 3 præstabilius, 4 ubivis gentium 5 ætatem agere,
Quàm 6 hùc redire? 7 atque hæc ita esse miserum me rescíscere?
8 Nam nos omnes, quibus est alicundè aliquis objectus labos,
Omne quod est interea tempus, 9 prius quàm id rescitum 'st, lucro 'st.
PAR. At 10 sic, citiùs 11 quî te 12 expedias his ærumnis, 13 reperias.
Si non 14 redisses, hæ 15 iræ factæ essent multò 16 ampliores:

1 Ut acerba ex amore experiter, *vel*, ut rescíscerem hoc dissidium. 2 Ex Imbro. 3 Melius, commodius. 4 In quolibet alio loco, etiam in ultimis terris. *Gentium* per Pleonasmum abundat. 5 Vivere. 6 Athenas. 7 Atque me miserum rescíscere hæc ita esse, id est, tales esse lites inter patrem & matrem, & uxorem discessisse. 8 Ordo est: *Nam omne tempus, quod est interea*, id est, quod inter illud spatium intercedit, *priusquam id*, sc. quod adfert laborem, *rescitum est*, id est compertum est, *est lucro*, id est, est in lucro, vel ad lucrum, id est, non afficit multum, *nos omnes*, id est apud nos omnes vel nobis omnibus (ut sit casu) *quibus aliquis labor est objectus*, id est, aliqua molestia, malum, πόνος, ægritudo oblata est, *alicundè*, id est, ex aliquo loco, sive ex aliquâ occasione. 9 Hæc Stratoclis, insignis Atheniensium Oratoris, dictum comprobat. Qui cùm nunciasset Senatui populum devictum esse, idque factum populus ægrè tulisset, respondisse fertur: *O cives! vobis ego injurius non sum, qui bidui tristitiam me auctore lueri fecistis*. 10 Hoc modo, sc. quòd domum redieris, & discordias esse didiceris. 11 Quomodo. 12 Exsolvas, liberes his periculis & calamitatibus. 13 Facilè invenies. 14 Domum in tempore. 15 Inter matrem & uxorem. 16 Graviores.

Sed

Sed nunc adventum tuum 1 ambas, Pamphile, scio 2 revertituras.
3 Rem cognosces: iram 4 expedies: in 5 gratiam rursum 6 restitues.
7 Levia sunt, quæ tu 8 pergravia esse 9 in animum induxti tuum.
PAM. 10 Quid consolare me? an quisquam 11 usquam gentium est 12 æquè miser?
Priusquam 13 hanc uxorem duxi, habebam 14 alibi animum 15 amori deditum:
Jam 16 in hac re ut 17 taceam, cuivis facile scitu 'st, quàm fuerim 18 miser:
19 Tamen nunquam ausus sum 20 recusare 21 eam, quam mihi 22 obtrudit pater.
Vix me 23 illinc abstraxi, atque impeditum 24 in eâ expedivi animum meum,

1 Matrem & uxorem. 2 Ita ut altera alteram accusare non audeat. 3 Controversiam, totum negotium, id est, causam odii intelliges. 4 Explicaris, dissolves, compones, negotio cognito. 5 Amicitiam, benevolentiam, id est, facies, ut inter matrem & uxorem tuam benè conveniat. 6 Eas. 7 Illa sunt parva, non magni momenti. 8 Maximi momenti. 9 Persuasisti tibi. 10 Cur. 11 In aliquo loco. 12 Atque ego sum? 13 Philumenam. 14 In alia muliere, scilicet Bacchide. 15 Amore occupatum. 16 In hoc amore Bacchidis. 17 Præteritio Rhetorica. 18 Quod, relictâ Bacchide, coactus fuerim ducere uxorem. 19 Tam miser existens propter amorem. 20 Rejicere, repudiare. 21 Uxorem. 22 Offerebat mihi invito. Sic Andr. 1, 5. *ea quoniam nemini* obtrudi *potest*; *itur ad me*. 23 Ex amore Bacchidis abduxi, eripui. 24 In amore meretricis Bacchidis,

Vixque 1 hùc 2 contuleram; 3 hem 4 nova
res orta 'st, 5 porrò ab 6 hac, quæ 7
me abstrahat.
8 Tum matrem 9 ex eâ re me aut uxorem in
culpâ inventurum arbitror:
10 Quod cum ita invenero, 11 quid restat,
nisi 12 porrò ut fiam miser? 20
Nam matris 13 ferre injurias me, Parmeno,
14 pietas jubet:
15 Tum uxori 16 obnoxius sum: 17 ita olim
18 suo me ingenio pertulit,
Tot meas 19 injurias, quæ nunquam in ullo
20 patefecit loco.
Sed magnum nescio quid necesse est evenisse, Parmeno,

1 Ad amotem hujus Philumenæ. 2 Animum meũ converteram. Sic sup. 1, 1. *Paulatim elapsus est Bacchidi, atque hùc transtulit amorem.* 3 Interjectio dolentis & indignantis. 4 Novum incommodũ, nova calamitas, sc. dissensio inter matrem & uxorem emersit. 5 Deinde Donatus exponit: malim præterea. 6 Uxore mea Philumena. 7 Animum meum separet. 8 Præterea hoc etiam pertinet ad calamitatem. 9 Ex ea dissensione, id est, abitu uxoris. 10 Matrem aut uxorem esse in culpâ. 11 Q. d. nihil. 12 Ultrà, præterea, penitùs, ut suprà 13 Perferre, tolerare, sc. ex una parte. 14 Honor, reverentia, affectus pius in matrem. Sic ubique Virgilius vocat Æneam *pium*. 15 Ex altera parte. 16 Devinctus, obligatus, id est, debeo uxori, quo minus velim expostulare cũ ea de injuria aliqua. 17 Tantũ, τοσοῦτον, tali modo. 18 Suâ me mansueta natura usq; ad finem toleravit, id est, tam morigera fuit mihi in rebus omnibus. 19 Quibus eam affecit: nempe quas suprà dixit: *Nocte illâ primâ virginem non attigit: Quæ consecuta est nox, eam nihilo magis.* Et deinde: *Quid interea, ibatne ad Bacchidem? Quotidie.* 20 Detexit, sed semper reticuit.

1 Unde

1 Undè ira inter 2 eas 3 interceſſit, quæ tam permanſit 4 diu. 25

PAR. 5 Haud quidem herclè parum eſt: ſi vis 6 vero veram rationem 7 exſequi:

8 Non maximas, quæ maximæ ſunt interdum iræ, injurias

Faciunt: nam ſæpe 9 eſt, quibus in rebus alius ne iratus quidem eſt.

Cum de 10 eàdem causâ eſt 11 iracundus factus inimiciſſimus.

1 Ex quo. 2 Matrem & uxorem. 3 Orta eſt, intervenit. 4 Tam longo tempore. 5 Unde ira inter eas interceſſit, quæ tam diu permanſit. 6 Veritate. 7 Perpendere, id eſt, ſi velis rem ipſam putare, ſi vis veram hujus iræ cauſam proxime rei veritatem perſequi, id eſt, narrare, *διηγεῖσθαι*. Plaut. Amph. 2,2,169. *Perge exequi.* Ibid. mox: *Perge porrò dicere.* PH. *Hæc executus ſum*, *ταῦτα*, *διηγησάμην*. 8 Ordo eſt: *Iræ, quæ ſunt maximæ interdum, non faciunt*, id eſt, arguunt, oſtendunt, probant, *injurias maximas*, id eſt, fit nonnunquam, ut tametſi graviſſimæ extiterint iræ, indæ tamen non recte concludas, injurias, unde ortæ ſunt iræ, tuiſſe maximas. 9 Contigit, accidit. 10 De qua alius non iraſcitur 11 *Iracundus* dicitur, qui facile ad iram leviſſimis de cauſis poteſt concitari, ſeu *iratus facilis* ut loquitur Horatius, etiamſi actu ipſo nondum iraſcatur: *iraſci* autem, qui jam actu ipſo iraſcitur. Hinc ergo apparet, *iratum* poſſe eſſe non *iracundum*, & *iracundum* aliquando nõ iratum. Sic etiam differunt *ira* & *iracundia*: nam *ira* eſt ipſe affectus & commotio, quæ animum hominis & rationem evertit; *iracundia* verò eſt proclivitas ad iram.

1 Pueri inter ſeſe quàm pro 2 levibus ingxiis
3 iras gerunt ? 30
4 Quapropter ? 5 quia enim, qui eos guber-
nat animus, infirmum gerunt.
6 Itidem illæ 7 mulieres ſunt fermè 8 ut
pueri, 9 levi ſententiâ :
Fortaſſe unum aliquod verbum inter 10 eas
iram hanc 11 conciverit.
PAM. Abi, Parmeno, 12 intrò, ac me 13
veniſſe 14 nuntia. PAR. 15 hem, quid
16 hoc ? PAM. tace.

1 Argentum à ſimili. Quemadmodum pueri leviter iraſcuntur, ſic etiam mulieres, quia in utriſque eſt imbecillis animus. Hinc pulchre Propertius inquit : *Non ſic incerto mutantur flumine Syrtes, Nec folia hyberno tam tremefacta Noto, Quàm cito fœmineâ non conſtat fœdus in ira, Sive ea cauſa gravis, ſive ea cauſa levis.* 2 Parvis offenſis, injuriis. 3 Graves: ſic Horat. *Reddere qui voces jam ſcit puer, & pede certo Signat humum, geſtit paribus colludere, & iram Colligit ac ponit temerè, & mutatur in horas.* 4 Rogas, quare ira pueri pro re parva graves iras gerant ? 5 Quia certe pueri geſtant animum imbecillem, non ſtabilem, non conſtantem, qui animus regit eos pueros. Unde *animus* a Græcis ἡγεμών, & à Salluſtio *dux atque imperator vitæ mortalium* appellatur. 6 Ejuſdem naturæ, vel tales. 7 Quæ facile ſolent iraſci. 8 Quales, vel ſicut. 9 Inconſtanti, mobili opinione & animo. Sen. *Nihil tam mobile, quàm fœminarum voluntas, nihil tam vagum.* 10 Socrum & nurum. 11 Commoverit, concitare poterit : à *conceo, concies: concio, concis*, quartæ conjugationis. 12 In domum Phidippi, in qua eſt Philumena apud matrem ſuã. 13 Ex Imbro. 14 Solebant enim mariti, teſte Plutarcho, peregre reverſi, multis de cauſis ſuum adventum prænuntiare. 15 Interjectio inopinati aliquid audientis. 16 Quod auditur in ædibus ?

PAR.

PAR. 1 Trepidari ſentio, curſari 2 rurſum prorſum: 3 agendum ad fores 35
Accede 4 propius: 5 hem, 6 ſenſiſtin'? PAM. noli 7 fabularier.
8 Prô Jupiter! clamorem audio. PAR. 9 tute loqueris, 10 me vetas?
MY. 11 Tace, obſecro, mea gnata. PAM. 12 matris vox viſa 'ſt 13 Philumenæ.
14 Nullus ſum. PAR. 15 qui dum? PAM. quia perii! PAR. quamobrem? PAM. neſcio quod magnum malum
Profectò, Parmeno, me 16 celant. PAR. uxorem Philumenam 40
17 Pavitare 18 neſcio quid, 19 dixerunt: 20 id ſi forte eſt, neſcio.
PAM. Interii! cur mihi 21 id non dixti? PAR. quia non poteram unà 22 omnia.
PAM. 23 Quid morbi eſt? PAR. neſcio. PAM. quid? nemo-ne 24 medicum 25 adduxit? PAR. 26 neſcio.

1 Voce tremula timorem oſtendit. 2 Hùc & illùc, ultro citroque, ἔνω καὶ κάτω. 3 Hortantis eſt. 4 Propinquiùs. 5 Interjectio deprehentis aliquid. 6 Audiviſti ammodò. 7 Loqui. 8 Exclamatio audientis indignum aliquid. 9 Tu ipſe Pamphile. 10 Prohibes me loqui? 11 Ne furtivus iſte conceptus reſciſcatur. 12 Myrrhinæ. 13 Uxoris meæ: 14 Non ſum, perii propter uxorem decumbentem. 15 Cur nullus es? 16 Al. *celat*. 17 Horrere, non nihil ægrotare? ad corporis, & ad animi perturbationem refertur, inquit Donatus. 18 Morbum ignoro. 19 Affines ſeu propinqui tui. 20 Propter quod audis clamantem Philumenam, & matrem obſecrantem, ut taceat. 21 Uxorem pavitare. 22 Sc. *dicere*. 23 Quo laborat morbo? 24 Ex quo ſcire poſſes, quo morbo laboret. 25 Ad uxorem ægrotam. 26 An aliquis medicum adduxerit.

PAM. Ceſſo hinc ire 1 intrò, ut hoc quamprimùm, 2 quidquid eſt, 3 certum ſciam?
4 Quò-nam modo, Philumena mea, nunc te
5 offendam 6 affectam?
Nam ſi 7 periculum ullum in te eſt, 8 periſſe me unà haud dubium eſt.
PAR. 9 Non uſus facto eſt mihi nunc, ĩo hunc intrò ſequi:
Nam 11 inviſos 12 omnes nos eſſe 13 illis ſentio:
Heri nemo voluit 14 Soſtratam 15 intrò admittere.
Si fortè 16 morbus 17 amplior factus ſiet,
(Quod ſanè 18 nolim, 19 maximè 20 heri 21 cauſâ mei)
22 Servum illicò introiiſſe dicent Soſtratæ:
Aliquid 23 tuliſſe 24 comminiſcentur 25 mali
(26 Capiti, atque ætati illorum) morbus
27 quî 28 auctus ſiet:

1 In domum ſocrus. 2 De morbo. 3 Pro certo. 4 Apoſtrophe ad abſentem Philumenam. 5 Inveniam. 6 Laſſam morbo, infirmam. 7 Vitæ. 8 Periturum. 9 Non eſt opus facto, id eſt, non eſt conſultũ, utile mihi factu. 10 Pamphilum. 11 Ego exoſus. 12 De vel ex familia Soſtratæ. 13 Matri & filiæ. 14 Matrem Pamphili. 15 Intromittere ad eam. 16 Philumenæ. 17 Gravior. 18 Morbum eſſe auctum. 19 Præcipuè. 20 Domini Pamphili. 21 Gratiâ. 22 Me Parmenonem. 23 Attuliſſe, intuliſſe in domum. 24 Confingent, excogitabunt mulieres. 25 Vel veneficium, vel incantationem. 26 Quod in illorũ caput recidat, precor. Eſt autem formula male ſeu dira peccantis: quemadmodum Græce dicimus, εἰς κεφαλὴν σοί. Et apud Virg. 8. Æn. *Di capiti illorum generique reſervent*. Vide Phor. 3, 2, 6. *ſuo capiti*. 27 Unde, vel à quo malo à ſervo allato. Ubi τὸ *qui* vel eſt Adverbium, vel Ablativus ſingularis. 28 Amplior factus ſit, creverit.

1 Hera

1 Hera in crimen veniet, 2 ego verò 3 in magnum malum. 55

1 Domina mea Soſtrata in culpam veniet, id eſt, accuſabitur. 2 Sc. *venlam.* 3 In quæſtionis tormenta.

ACTUS III. SCENA II.

SOSTRATA, PARMENO, PAMPHILUS.

So. NEſcio 1 quid 2 jamdudùm 3 audio hîc 4 tumultuari miſera:
5 Malè metuo, ne Philumenæ magis morbus 6 aggraveſcat:
7 Quod te 8 Æſculapi, & te 9 Salus, 10 ne quid ſit hujus, oro.

1 Propter quid Pamphilus triſtior egreditur à Philumenâ, deprehenſo ejus partu, quem modis omnibus celare conantur ac tegere. 2 Longo tempore. 3 In domo vicini Phidippi, patris Philumenæ. 4 Tumultus fieri. Impersonaliter, quod in Deponentibus rarum. 5 Valdè. Donatus: *Inſtat Terentius bonam ſocrum facere, ut bonam meretricem faciat.* Non debuit hæc conjungere: non enim æque mirum eſt, ſocrum bonum eſſe, quàm meretricem. 6 Gravior ſeu amplior fiat. 7 Hæc eſt ſolennis implorandi (ut, *at*, imprecandi) particula. Precatur enim Deos, qui ſanitatem conferunt morboſque depellunt, ut laboranti adſint. 8 *Æſculapius* Apollinis & Coronidis filius fingitur, Medicinæ Deus ac præſes fuiſſe, & multa valetudini mortalium utilia inveniſſe, ideòque in Deorum numerum relatum eſſe. Epidauri urbis Achajæ, templum habuit, cui incumbantes, ægritudinum remedia capeſſebant. Reſidebant in hoc templo ægroti, quoad ſanitatem reciperent. 9 *Salus* fuit Dea ſanitatis & felicitatis, *Ὑγίεια*. Huic olim C. Junius Bubulcus Coſ. bello Samnitico ædem vovit, Cenſor locavit, Dictator dicavit. Liv. l. 6. 10 Ut nihil hujus eveniat, ut hoc non ſit, quod male metuo, ſc. ne aggraveſcat illi morbus. Sic Eun. 2. *Quidquid hujus feci, cauſa virginis feci.*

Nunc ad 1 eam visam. PAR. 2 heus Sostrata.
So. 3 ehem! PAR. 4 iterum isthinc excludêre.
So. 5 Ehem Parmeno, tu-ne 6 hic eras? perii! quid faciam misera?
Non visam uxorem Pamphili, quum in 7 proximo hic 8 sit ægra?
PAR. 9 Non visas, nec mittas quidem visendi causâ quemquam,
10 Nam qui amat, cui odio ipsus est, bis facere stultè dico:
Laborem 11 inanem 12 ipsus capit, & 13 illi molestiam 14 affert.
15 Tum filius tuus introiit videre, ut venit, quid agat.

a Nurum Philumenam. 2 Revocantis Adverbium. 3 Respicientis vox de improviso. 4 Secundò non admittereris intrò: nam jam semel fuisti exclusa. 5 Interjectio est ejus, quæ commota sit nova re. 6 Ante fores. 7 Sc. *loco*, id est, in ædibus patris in vicinià. 8 Jaceat. 9 Ne visas ægram Philumenam. 10 *Αἰτιολογία*. Ordo est: *Nam duco*, id est, puto, existimo, sc. illum *facere bis stultè*, *qui amat*, sc. eum vel eam, *cui ipsius est odio*, id est, à quo vel à quâ ipse odio habetur. Docet ergo hic locus, nihil esse stultius, quàm aliquem amare, à quo non redameris. Hinc Plaut. *Nullam esse beneficium duco id, quod, cui facias, non placet.* Et Horat. *Invitum qui servat, idem facit occidenti.* 11 Vanum, nullius effectus. 12 Qui amat. 13 Cui est odio, id est, quem amat, & à quo non redamatur. 14 Suâ præsentiâ 15 Aliam adfert causam, quare introire non debeat Sostrata. Ordo est: *Tum*, id est, præterea, quod in nulla es gratia apud nurum, *autem filius*, sc. Pamphilus, *ut venit*, id est, postquam, vel statim ut rediit, *introiit videre*, id est, visum, ad videndum, (ut suprà 1, 2. *Nostra illicò it* visere *ad eam*) *quod agat*, scilicet uxor Philumena.

Sce-

So. Quid ais? an venit Pamphilus? PAR. venit. So. 1 Diis gratiam habeo.
Hem, 2 isthoc verbo animus mihi rediit, & 3 cura ex corde 4 excessit.
PAR. Jam 5 eâ te causâ 6 maxumè nunc 7 hùc introire nolo.
Nam si 8 remittent 9 quidpiam Philumenam dolores,
Omnem rem narrabit, scio, continuò sola 10 soli, 15
11 Quæ inter 12 vos intervênit, 13 undè ortum est initium 14 iræ.
Atque eccum, video 15 ipsum 16 egredi: quàm 17 tristis est! So. ô mi gnate.
PAM. 18 Mea mater, salve. So. gaudeo 19 venisse 20 salvum: 21 salvan'
Philumena est? PAM. 22 meliuscula est. So. utinam 23 isthuc ita Dii 24 faxint.

1 Quod venerit Pamphilus. 2 Tuo nuncio de adventu fili. 3 Sollicitudo, anxietas. Virg. Æn. 4. *At Regina gravi jam dudum saucia* curâ, *Vulnus alit venis.* 4 Discessit, amota est. 5 Quod sc. filius tuus Pamphilus redlit; ex quo omnia, quæ scire cupis, disces. 6 Præcipue. 7 In ædes Phidippi. 8 Sc. *se*, id est, minuentur. Ponitur enim hic verbum Activum, quasi Neutrum esset. Cæsar. l. 3. de bel. civ. *Ventus remisit:* Liv. *Imbres remiserunt.* 9 In aliquo, vel aliquantulùm. 10 Pamphilo. 11 Res, seu quod negotium. 12 Te & Philumenam intercessit. 13 Ex quâ re. 14 Quare abierit, absente marito. 15 Pamphilum. 16 Exire è domo uxoris suæ. 17 Q. d. Hoc non est de nihilo. 18 Resalutantis est. 19 Te. 20 Incolumem. 21 Sana, incolumis. 22 Aliquantò meliùs se habet, quàm ante. *Meliuscula* à Comparativo *melior* Diminutivum est. Dissimulat dolorem vel partum. 23 Ut meliuscula sit. 24 Faciant.

1 Quid tu igitur lacrumas? aut quid es tam triſtis? PAM. 2 rectè mater.
So. Quid fuit 3 tumulti? dic mihi: an dolor repentè 4 invaſit?
PAM. 5 Ita factum 'ſt. So. 6 quid morbi eſt? PAM. 7 febris. So. 8 quotidiana? PAM. 9 ita ajunt.
I 10 ſodes 11 intrò, conſequar jam te, mea mater. So. fiat.
PAM. Tu 12 pueris 13 curre, Parmeno, obviam, atque 14 his onera adjuta.
PAR. Quid? non ſciunt ipſi viam, domum, quà redeant? PAM. ceſſas?

1 Quare. 2 Nihil eſt mali, nulla eſt cauſa lachrymarum & triſtitiæ. Detractat Pamphilus modeſte reſponſionem atque *ſpem vultu ſimulat, premit altum corde dolorem.* Vide Heaut. 2, 1. & 3, 2. 3 Pro *tumultus*, id eſt, perturbationis. Archaiſmus eſt. 4 Arripuit eam? 5 Ut tu dicis. 6 Quo morbo laborat uxor? 7 Non mentitur Pamphilus: nam parientes non ſunt ſine febri. 8 An febris continua eſt ei? 9 Eſſe febrim quotidianam. 10 Si audes. Adverbium Comicum, & blandienti accommodatum. 11 In domum tuam, unde ta venis: non enim vule eam ingredi ad Philumenam. 12 Servis adferentibus onera de hæreditate cognati mortui, propter quod miſſus fuerat Pamphilus. 13 Apud portum. 14 Adjuva ipſos onera portantes, adjuva eos in ferendis oneribus. Locutio antiqua figurata.

ACTUS III. SCENA III.

PAMPHILUS.

1 NEqueo mearum rerum 2 initium ullum invenire 3 idoneum.

1 Deliberat Pamphilus, velit-ne uxorem recipere, an repudiare. 3 Principium, exordium. 3 Aptum, conveniens.

1 Undè

1 Undè 2 exordiar narrare, quæ 3 nec opinanti accidunt,
Partim quæ prospexi his 4 oculis, partim quæ 5 accepi auribus:
6 Qua me propter 7 exanimatum 8 citiùs eduxi 9 foras.
Nam modò intrò me 10 ut 11 corripui 12 timidus, alio 13 suspicans 5
Morbo me visurum 14 affectam, 15 ac sensi esse, uxorem: 16 hei mihi!
Postquam me aspexêre ancillæ advenisse 17 illicò omnes simul
Lætæ exclamant, 18 venit: 19 id quòd me 20 repentè aspexerant.
Sed 21 continuò 22 voltum 23 earum sensi immutari omnium:

1 A quo initio. 2 Incipiam commemorare ea. 3 Non suspicanti, præter omnem opinionem. 4 Meis. 5 Audivi. 6 Quapropter me. Tmesis, id est, sectio. Sic Andr. 1. 5. *Quæ meorunque libitum est animo facere*. 7 Perterritum, perturbatum. 8 Quam exiviſſem, nisi exaudiviſſem. 9 Extra domum Phidippi, patris Philumenæ. 10 Postquam. 11 Contuli me raptim sive ingressus sum domum soceri mei Phidippi. Infrà 4, 1, 3. *Ita* corripuit *derepente tacitus sese ad filiam*. Multùm, opinor, decederet tractationi hujus affectus, & narrationi, si undecim hi versus ejicerentur, quod Guyetus voluit. 12 Timens. 13 Existimans. 14 Correptam alio morbo, & non ex partu laborantem. 15 Quàm percepi, intellexi esse affectam. 16 Interjectio dolentis. 17 Ingressum esse in ædes Myrrhinæ. 18 Pamphilus. Mimêsis. 19 Propter id. 20 Subitò. 21 Respiciens ancillas. 22 Ex vultu facile affectus cognoscuntur: est enim imago & sermo animi: & est is affectus, qui in facie elucet, undè animi motus, ut tristitia, iracundia, & gaudium colligitur. 23 Ancillarum.

Quia tam 1 incommodè 2 illis 3 fors obtulerat adventum meum:
Una 4 illarum forte intereà properè 5 præcurrit, 6 nuntians
Me veniſſe: ego 7 ejus videndæ cupidus 8 rectâ 9 conſequor:
Poſtquam 10 introii, 11 extemplò ejus 12 morbum cognovi miſer
Nam neque, ut celari 13 poſſet, 14 tempus 15 ſpatium ullum dabat,
Neque voce aliâ, 16 ac 17 res monebat, 18 ipſa poterat 19 conqueri.
Poſtquam 20 aſpexi, ô facinus indignum! inquam: & 21 corripui illicò
Me 22 indè lacrumans, 23 incredibili re, atque 24 atroci 25 percitus.

1 Intempeſtivè, non opportunè, ſc. in partu ipſo. 2 Ancillis 3 Fortuna præter exſpectationem exhibuerat. 4 Ancillarum. 5 Intrò. 6 Myrrhinæ & Philumenæ. 7 Eam videndi, ſcilicet uxorem meam Philumenam. 8 Scilicet *via*, nuſquam divertendo. 9 Ancillam. 10 Ad uxorem. 11 Illicò, confeſtim. 12 Parturientium dolores, id eſt, deprehendi eam partem. Ita Andr. 1. 5. *verbum unum cave de nuptiis: Me ad* morbum *hoc etiam.* 13 Morbus ille vel partus. 14 Temporis brevitas. 15 Moram ullam. 16 Quàm. 17 Partus poſtulabat. 18 Uxor. 19 Gemere & dolorem oſtendere. 20 Uxorem eſſe affectam tali morbo, id eſt, parturientem. 21 Raptim retraxi me, egreſſus sũ ſtatim. 22 E cubiculo parturientis. 23 Propter partum, quem non credidiſſem, niſi vidiſſem. 24 Vehementi, propter ingentem dolorem. 25 Commotus, perturbatus. Plaut. *Delirat uxor, aegra bili* percita eſt.

1 Mater 2 consequitur: 3 jam ut limen exirem 4 ad genua accidit,
Lacrumans misera: 5 miseritum est. Profecto hoc sic est, ut puto,
6 *Omnibus nobis, ut res 7 dant sese, ita 8 magni atque 9 humiles sumus.*
10 Hanc habere orationem mecum à 11 principio 12 institit:
O mi Pamphile, abs te quamobrem 13 hæc abierit, causam 14 vides.
Nam 15 vitium est oblatum virgini olim, ab nescio quo improbo:
Nunc 16 hùc confugit, 17 te atque alios partum ut celaret suum.
(Sed cùm 18 orata 19 ejus 20 reminiscor, 21 nequeo, quin lacrumem miser.)

1 Philumenæ, scilicet Myrrhina. 2 Sequitur me. 3 Jam in eo eram, ut limen domus exirem. 4 Juxta genua mea cecidit ac se projecit. Est hoc idem quod *προσπίπτειν* Græcis, id est, supplicem fieri, genibus advolvi. Seneca in Troad. Ad genua accido *supplex*, *Ulysse*: *Quamquam nullius pedes novêre dextrâ, Pedibus admoveo tuis.* Misericordiæ sedes in genibus est, juxta Plinium: supplicantes enim & ad ea procumbere & amplecti solebant. 5 Ejus. 6 Ut res eveniunt nobis, prout se res habent nostræ, vel benè, vel malè, ita animi nostri efferuntur vel deprimuntur. In eam autem cogitationem incidit hic, ex Myrrhinæ, nobilis Matronæ, miseranda specie, quę dignitatis suę oblita, ad pedes ejus se abjecerat. 7 Prout sunt res nostræ, vel adversæ, vel prosperæ. 8 Elato animo, superbi. 9 Abjecti, demissi. 10 Mimêsis. 11 Sermonis sui. 12 Incepit Myrrhina Liv. l. 8 *Dictatorem* insistit (inquit) *ut veniam errori humano, veniam adolescentiæ Q. Fab. daret.* 13 Filia mea, uxor tua. 14 Cognoscis, sc. partum. 15 Stuprum. 16 Ad me matrem, vel ad meas ædes. 17 Maritum. 18 Quæ oravit, preces. 19 Myrrhinæ. 20 Memoria repero, in memoriam redigo. 21 Non possum me continere à lachrymis.

1 Quæquæ fors fortuna eſt, 2 inquit, nobis quæ te hodiè 3 obtulit,
Per 4 eam te obſecramus 5 ambæ, ſi jus, 6 ſi fas eſt, 7 uti
8 Advorſa 9 ejus 10 per te 11 tecta 12 tacitaque apud omnes ſient:
Si unquam erga te 13 animo eſſe amico ſenſiſti 14 eam, mi Pamphile,
15 Sinè labore hanc gratiam, te, uti ſibi des pro illâ nunc, rogat. 30
16 Cæterum de reducendâ id facias, 17 quod in rem ſit tuam.
18 Parturire eam, neque gravidam eſſe ex te, 19 ſolus conſcius.
Nam 20 ajunt tecum 21 pôſt duobus concubuiſſe eam menſibus.

1 Quæcunque ſubita fortuna eſt. *Forti fortunæ* gratias agebant, quibus aliquid ſucceſſerat. Redit ad Mimêſin. 2 Myrrhina. 3 Exhibuit. 4 Fortunam. 5 Ego & filia mea. 6 Si, ſit licitum, & non contra jus. 7 Ut. 8 Infortunia. 9 Uxoris. 10 Beneficio tuo. 11 Abſcondita, occulta ſint, ne hæc alii ſciant. 12 Ne aliis quidquam indices de partu uxoris. 13 Animum habere amicum. 14 Uxorem tuam Philumenam. 15 Ordo eſt. Philumena *rogat te nunc*, *uti*, id eſt, ut *des*, id eſt, exhibeas, ſibi *hanc gratiam*, id eſt, hoc beneficium, ſc. ſilentii, ſive ut ejus partum celes, *gratia illa*, ſc. gratiâ, vel pro amico illo, quo erga te fuit, animo, *ſinè labore*, i. e. ſine, malo tuo, vel ex quo *tibi nihil eſt quidquam incommodi*; ut mox. 16 Sed tum attinet ad reſumendam uxorem tuam. Benè: *reducenda*: nam priùs fuerat ducta domum à marito in nuptiis; deinde poſt abitum, ſi iterum ſumatur, reducetur domum. 17 Quod ſit tibi utile, quod tibi commodum videbitur. Nam niſi reducatur, reddenda dos erit. 18 Cupere parere, laborare ex partu. 19 Apud te. ſcis ſolus. 20 Fama eſt. 21 Poſt duos menſes ex die nuptiarum, ſc. in tertio menſe.

1 Tum, poſtquam 2 ad te venit, menſis 3 agitur hic jam ſeptimus:
4 Quod te ſcire, 5 ipſa indicat res: nunc 6 ſi potis eſt, Pamphilo,
7 Maxumè volo, doque operam, ut clam 8 partus 9 eveniat 10 patrem,
Atque adeò 11 omneis: ſed ſi fieri id non poteſt, quin 12 ſentiant,
Dicam 13 abortum eſſe: 14 ſcio nemini aliter ſuſpectum fore,
Quin, quod 15 veriſimile eſt, 16 ex te rectè 17 eum natum putent.
18 Continuò exponetur: 19 hîc tibi nihil eſt quidquam 20 incommodi:
Et 21 illi miſeræ 22 indignè factam 23 injuriam 24 contexeris.

1 Præterea. 2 Uxor collocata eſt tibi, cum uxor ſua eſt facta. 3 Labitur, traducitur. 4 Hoc tempus partus, vel rationem temporis iniviſſe, nempe menſem jam agi ſeptimum. 5 Quia contriſtatus corripuiſti te foras. 6 Si fieri poteſt. 7 Libentiſſimè, vehementiſſimè. 8 Philumenæ. 9 Accidat. 10 Ejus, ſcil. Phidippum. 11 Alios homines. 12 Tam pater, quam cæteri. 13 Ortum immaturum, infantem abortivum, & declinatur *hic abortus, us, ui*, in quartâ declinatione. 14 Scio quod de illo abortu vel partu nemo aliter ſuſpicabitur, hoc audito. 15 Probabile. 16 Tuũ eſſe verum filium credant. 17 Fœtum. 18 Illicò fœtus morti objicietur, neque tolletur pro tuo. Quod non fuit factum: imò cognitus eſt tandem eſſe filius Pamphili. 19 In hac re, ſc. in celando partum, vel ſi exponatur puer. 20 Mali, ſc. cùm alienus exponitur, & non tollitur pro tuo. 21 Uxori Philumenæ. 22 Iniquè, turpiter. 23 Quòd ſit compreſſa. 24 Celaveris, occultaveris.

1 Pollicitus sum, & servare in eo certum 'st,
quod 2 dixi, 3 fidem.
Nam 4 de reducenda, id verò 5 neutiquam
honestum esse arbitror.
6 Nec faciam: etsi 7 amor me graviter, 8
consuetudoque ejus tenet,
9 Lacrumo, 10 quæ 11 posthac futura 12
'st vita, cum in mentem venit, 45
13 Solitudoque. O 14 Fortuna, ut nunquam
15 perpetuò es bona!
Sed jam 16 prior amor me 17 ad hanc rem
18 exercitatum reddidit,
19 Quem ego tum 20 consilio 21 missum fe-
ci, 22 idem nunc huic operam dabo.

1 Myrrhinæ, me factu-
rum, ut clam omnes sit iste
partus, 2 Promisi, condixi.
3 Promissionem datam. 4
Quantum spectat ad resu-
mendam eam in uxorem.
5 Minimè decorum, ἄφρον-
μον, sc. ut reducam. 6 Ex
hac resluent omnes turbæ
secuturæ. 7 Uxoris. 8 Et
conservatio familiaris, quã
habui cum eâ, me affecit.
9 Non, possum continere
lachrymas, deploro condi-
tionem vitæ futuræ. 10
Qualis. 11 Sine uxore.
12 Sit modus vivendi.
13 Carentia societatis, cæ-
libatus; 14 Dea mutatio-
nis & volubilitatis, cujus
nutu omnes res in hac vita
gubernantur. Epiphonema
accusantis fortunæ, incon-
stantiam. 15 Omni tempore
& assiduè es prospera &
constans! Idcircò Cebes
Thebanus eam cæcam fin-
git & insanam, rotundo
lapidi insidentem. Itaque
Apelles cum eam sedem-
tem pinxisset, rogatus cur
id fecisset, respondit: *quia*
nunquam stetit. 16 Quo
amavi Bacchidem. 17 Ad
divortium æquo animo fe-
rendum. 18 Assuetum, ido-
neum fecit. 19 Amorem
Bacchidis. 20 De indu-
stria, ratione & prudentia.
21 Dimisi, cùm Philume-
nam duxi. 22 Ego ipse, qui
priori amori incubui, huic
quoque amori Philumenæ
incumbam, ut sc. missum
faciam quoque hunc amo-
rem, quem erga uxorem
habeo.

Adest

Adeſt Parmeno cum 1 pueris: 2 hunc minimè 'ſt opus
3 In hac re adeſſe: nam 4 olim 5 ſoli 6 credidi:
7 Eâ me abſtinuiſſe in principio, 8 cùm data eſt. 51
Vereor, ſi clamorem 9 ejus hîc 10 crebrò audiat,
11 Ne 12 parturire 13 intelligat: 14 aliquò mihi eſt
Hinc ablegandus, 15 dum parit Philumenâ.

1 Servis redeuntibus ex Imbro, quò peregrè profecti erant. 2 Parmenonem. 3 In partu uxoris. 4 Antehac. 5 Parmenoni. 6 Commiſi, expoſui, derexi. 7 Me non attigiſſe Philumenam. Vide ſup. à 1, 2. *diebus ſanè paucis. Poſt Pamphilus me ſolum ſeducet foras*, &c. 8 Id eſt, in ipſis nuptiis. 9 Philumenæ parturientis. 10 Sæpe. 11 Quòd. 12 Eam, partu laborare. 13 Ex clamoribus. 14 Parmeno ſervus eſt expellendus, tranſmittendus, ἀποπεμπτέος, ex hoc loco in aliquem locum. 15 Quamdiu, vel donec.

ACTUS III. SCENA IV.

PARMENO, SOSIA, PAMPHILUS.

PAR. 1 AIn' tu, tibi hoc 2 incommodum evenîſſe 3 iter?
So. Non herclè verbis, Parmeno, 4 dici poteſt

1 Alsne tu, Soſia. Narrat Soſia, quæ adierit matris periculæ: ſervus Parmeno in arcem mittitur, ne pareret Philumenam interim audiat. 2 Moleſtùm, tædioſum accidiſſe, id eſt, non ex ſententiâ ſucceſſiſſe. 3 Ex Imbro Athenas. 4 Exponi, explicari.

Tantum, 1 quàm 2 re ipsâ 3 navigare 4 incommodum 'st.
PAR. Ita-ne est? So. ô 5 fortunate! nescis 6 quid mali
Præterieris, 7 qui nunquam es ingressus mare. 5
Nam alias, ut omittam 8 miserias, 9 unam hanc vide:
Dies triginta, aut 10 plus eo, in navi fui,
Cùm 11 intereà 12 semper mortem 13 exspectabam miser?
Ita 14 usque 15 advorsâ tempestate usi sumus.

1 Quantum. 2 Ipso facto, experientiâ. 3 In mari. 4 Periculosum est. Eleganter Propert. l. 3. *Terra parum fuerat, terris adjecimus undas, Fortuna miseras auximus arte vias. Anchora te teneat, quem non tenuere, penates. Quid meritum dicas, cui sua terra parum est? Ventorum est quodcunque paras, haud ulla carina Consenuit, fallit portus & ipse fidem.* 5 Felix Parmeno. 6 Quod malum, quod vitæ pericula prætergressus sis, effugaris. 7 Quod nunquam navigaveris in mari. 8 Calamitates navigandi. 9 Hanc unam miseriam considera, cognosce. 10 Longiori tempore, vel plus spatio illo triginta dierum in navi fui. In quo dicendi genere ad *eo* non refertur ad *triginta*, sed ad *spatium* aut *tempus*: ut Heaut. 1, 1. *annos sexaginta natus te, aut* plus, eo, *ut conjicio*. 11 Inter eos triginta dies. 12 Assiduè, omnibus horis seu momentis: quia exspectatio mali est durissima. Ovid. *Morsque minus pœnæ, quàm mora mortis, habet.* 13 Præsentem videbam, id est, versabar in periculo mortis. Non immeritò, Horat. l. 1. Od. 3. exclamat: *illi robur, & aes triplex Circa pectus erat, qui fragilem truci Commisit pelago ratem Primus*, &c. Undè Anacharsi, cùm audiret spissitudinem tabularum nauticarum esse quatuor digitorum, dixit, *tantillum à morte abesse eos, qui navigant*. 14 Assiduè, semper. 15 Ventos minùs secundos habuimus.

PAR.

PAR. 1 Odiosum. So. 2 haud clam me est: denique 3 hercle 4 aufugerim 10
Potiùs, quàm 5 redeam, si 6 eo mihi redeundum sciam.
PAR. 7 Olim 8 quidem te causæ impellebant 9 leves,
Quod nunc 10 minitare facere, ut faceres, Sosia.
Sed Pamphilum 11 ipsum video stare ante ostium.
12 Ite intrò: ego 13 hunc adibo, si quid 14 me velit. 15
Here, etiam tu 15 nunc hîc stas? PAM. & quidem te exspecto. PAR. 16 quid est?
PAM. 17 In arcem 18 transcurso opus est.
PAR. 19 cui homini? PAM. tibi.

1 Illud est molestum toleratu, semper tanto tempore mortem exspectare. 2 Non ignoro, sed ego solus scio, benè expertus sum, quàm odiosum illud sit. 3 Adverb. jurandi. 4 Aufugerem. 5 Ad herum meum. 6 In eum locum, sc. Imbrum, vel in mare. 7 Ante navigationem. 8 Equidem, certè. 9 Nullius momenti, id est, parvæ occasiones movebant te. 10 Te velle aufugere à domino propter illam magnam causam. Qid. Facile credo tibi, te tanti mali, quantum videtur esse navigatio, vitandi causâ fugam arreptrum, cùm jam olim levibus de causis fugam adornaveris: ità jocosè ut servum nequam & fugitivum perstringit. 11 A quo missus sum. 12 Vos conservi, ite domum Lachetis cum oneribus. 13 Pamphilum. 14 Sc. *facere*. 15 Ante ædes Myrrhinæ. 16 Quod tantoperè me exspectes. 17 Editiorem urbis locum. Mittitur Parmeno in arcem, ne Philumenam parturire intelligat. 18 Aliquem transcurrere, vel transcursu, transcursione: ut *opus facto, opus dicto*. Hîc *transcurso in arcem* σφοδρότερον dictum, quasi iter breve sit, quod longum est. Alibi de brevi itinere, *transcurre in forum*, dixit. 19 Opus est transcurrere in arcem?

PAR.

PAR. 1 In arcem? 2 quid eò? PAM. 3 Callidemidem hoſpitem
Myconium, qui mecum unà advectus eſt, convenì. 19
PAR. Perii! 4 voviſſe huno dicam, ſi ſalvus domum
5 Rediiſſet unquam, ut me 6 ambulando 7 rumperet?
PAM. 8 Quid ceſſas? PAR. quid vîs 9 dicam? 10 an conveniam modò?
PAM. 11 Imò, quod conſtitui me hodiè conventurum eum,
Non poſſe, ne me fruſtrà 12 illic exſpectet: 13 vola.
PAR. At non novi hominis faciem. PAM. 14 at faciam, ut noveris: 25

1 Tranſcurſo opus eſt mihi? 2 Quare in eum locum, ſc. in arcem tranſcurrendum mihi eſt? 3 Virum illum amicum externum ex Myrcone, inſula una ex Cycladibus, alloquere. 4 Dicere auſim Pamphilũ voto Deo promiſiſſe. *Vovere* enim, eſt aliquid Deo ſanctè promittere. Pro quo etiam dicimus, *vota facere, vota nuncupare*. Unde promiſſio ejuſmodi, facta Deo, *votum* dicitur. Facete alludit ad eorum morem, qui longis itineribus magis periclitati (ut hic Donatus) vovent aliquid, ſi domum pervenerint. Et convenit hoc Pamphilo, quem male navigaſſe ſupra audierat. 5 Dominus meus. 6 Hinc inde currendo. 7 Defatigaret, vel potiùs occideret. Mart. l. 12. Ep. 14. *Quid te frena juvant temeraria? ſæpius illis, Priſce, datum eſt equitem rumpere, quàm leporem*, id eſt, occidere. *Rumpi* dicuntur, quibus ex nimia intentione vocis aut laboris vena frangitur. 8 Cur non properas. 9 Hoſpiti illi Myconio. 10 An alloquar eum ſolummodò? ideſt, ſatis-ne eſt, ſi modo eum convenero, nec aliquid fecero? 11 Non convenies modò, ſed dices me non poſſe convenire eum in eo, quod conſtitui me eſſe allocuturum eum. 12 In arce. 13 Curre velociter, ita curre ut volare magis, quam currere, videaris. 14 Bene monet Donatus, ſtomachosè hæc eſſe pronuntianda.

1 Ma-

1 Magnus, 2 rubicundus, 3 crispus, 4 crassus, 5 cæsius,
6 Cadaverosâ facie. PAR. Dii 7 illum perduint.
Quid, si non 8 veniet? 9 maneam-ne usque ad vesperum?
PAM. 10 Maneto: curre. PAR. non 11 queo: ita defessus sum.
PAM. 12 Ille abiit. Quid agam infelix? prorsùs nescio
Quo pacto hoc celem, quod me oravit Myrrhina, 31
13 Suæ gnatæ partum: nam me miseret 14 mulieris.
Quod potero, 15 faciam; 16 tamen ut 17 pietatem colam.

1 Corpore, id est, ille est magnæ staturæ 2 Facie. 3 Crinibus, id est, crispos habens capillos, qui *cirri* dicuntur. 4 Pinguis. 5 Glaucis oculis, id est, viridibus, felis oculos habens. *Cæsius color* dicitur, qui cœli speciem habet, dictus quasi cælius. Et sanè cœli color glaucus est, ut nos dicimus *Hemelsblaauw*. 6 Effictio memorabilis; sed assimulata, in qua *cadaverosam faciem* cum *rubicundo* parùm convenire, plerique animadvertunt. Donatus dedit operam, ne nihil diceret, nec expedivit. Ego illis assentio, qui *cadaverosam faciem*, fœdam, monstrosam & similem cadaveri interpretantur. 7 Callidemidem hospitem Myconium, ad quem ego mittor. Hæc secum dicit. 8 In arcem. 9 Ergo ibi exspectem. 10 In arce. 11 Currere. 12 Servus Parmeno. 13 Philumenæ. 14 Myrrhinæ. 15 Celabo. 16 Si ita potest fieri, ut sine matris graviore offensa & ira hoc, sc. uxoris partum, celem, libenter celabo, & uxoris famæ cónsulam: sin aliter, pietatem erga matrem amori præferam. 16 *Pietas* propriè est reverentia & amor erga parentes. Suprà: *Nam matris ferre injurias me, Parmeno* pietas *jubet*. In seq. scenâ, *Nunc me* pietas *matris potius commodum suadet sequi*.

Nam

Nam me 1 parenti potiùs, quam 2 amori, 3 obsequi
Oportet: 4 at at! eccum 5 Phidippum, & 6 patrem
Video: 7 horsum pergunt: quid dicam 8 hisce, 9 incertus sum.

1 Matri meæ. 2 Uxoris meæ Philumenæ. 3 Obedire. 4 Interjectio est conteriti & conturbati. 5 Patrem Philumenæ. 6 Meum. 7 Versùs hanc partem ad me ambo veniunt. 8 Socero & patri. 9 Nescio.

ACTUS III. SCENA V.

LACHES, PHIDIPPUS, PAMPHILUS.

LA. 1 DIxtin' 2 dudùm, 3 illam dixisse, se exspectare 4 filium?
PH. 5 Factum. LA. 6 venisse ajunt: 7 redeat.
PA. quam 8 causam dicam 9 patri,
Quamobrem non 10 reducam, nescio. LA. ego hic audivi loqui?
PA. 11 Certum obstirmare est viam me quam decrevi persequi.

1 Dixistine? De reducenda Philumena inter senes agitur. Pamphilus se reducturum negat. Fert eam rem ægre Phidippus. 2 Paulò ante. 3 Philumenam. 4 Meum Pamphilum, maritũ ejus, qui peregrè abest ad hæreditatem petendam. 5 Scil. *est*, id est, dixit Philumenam dixisse se exspectare filium meum Pamphilum. 6 Filium meum. 7 Filia tua Philumena. 8 Excusationem non reducendæ uxoris. Hoc secum sollicitus Pamphilus loquitur. 9 Meo, scilicet Lacheti. 10 Uxorem meam. 11 Firmiter decrevi insistere viam, (id est, rationem & consilium, propositum) quam mihi insistendam sive persequendam proposui, nempe ut matri obsequar, ac propterea uxorem non reducam, & non reducendæ causam veram celem. Sumpta est similitudo ab illis, qui ingressi semel iter diligenter illud perficere student. *Obstirmare* enim significat firmiter proponere aliquid. Sic in Heaut. 5. 5. *Quæso ne tam* obstirma te, *Chreme*.

LA.

LA. 1 Ipſus eſt, de quo 2 hoc agebam tecum.
PA. ſalve, mi pater.
LA. Guate mi, ſalve. PH. 3 benè factum te 4 advenisse, Pamphile,
Atque 5 adeò, quod 6 maxumum 'st, 7 ſalvum atque 8 validum. PA. 9 creditur.
LA. Advenis modò? PA. 10 admodùm. LA. 11 cedo, 12 quid 13 reliquit Phania
14 Conſobrinus noſter. PA. ſanè herclè 15 homo 16 voluptati obſequens
Fuit, 17 dum vixit: & 18 qui ſic ſunt, 19 haud multum hæredem adjuvant: 10

1 Ipſe Pamphilus. Archaïſmus eſt. 2 Ut quamprimùm reduceret uxorem. AL *hic*. 3 Gaudeo, proſpere contigit. Formula eſt peregre redeuntes gratulandi. 4 Rediſſe. 5 Certe, ſcilicet bene eſt factum. 6 Præcipuum; quia advenire non validum, magna eſt triſtitia. 8 Incolumem rediiſſe te. 9 Robuſtum, & corpore bene habito ac vegeto. 9 Benè factum eſſe, quod advenerim, ſed mox cum de repudio noſtro agetur, hoc minimè credetur. Donatus: *Minùs blandè, reſpondet, de repudio locuturus*. Melius Guyetus, ſubmiſsè dici à Pamphilo ad ſpectatores converſo, ira ut neque Laches, neque Phidippus audire poſſint. 10 Valdè modò, id eſt, jam primum advenio, πάνυ ἀρτίως ἥλθον. 11 Dic mihi. 12 Quantum. 13 Nobis. 14 Propinquus, quaſi *ſororinus*. *Sobrini* dicuntur, qui nati ſunt ex duabus ſororibus: ſed *Conſobrini* ſunt, quorum alter natus eſt ex fratre, alter ex ſorore. Nam ex fratribus cognati dicuntur *Patrueles*, auctore Donato. 15 Phania. 16 Lætitiæ ſuæ incumbens, id eſt, fuit homo voluptuarius. 17 Quamdiu vixit, id eſt, in vita. 18 Qui ita vivunt, voluptatibus obſequentes. 19 Non relinquunt multum pecuniæ poſt mortem, non reddunt divitem hæredem, parùm conſulunt hæredi.

Fuit

Sibi verò hanc laudem 1 relinquunt, 2 vixit,
3 dum vixit, 4 benè.
LA. Tum tu 5 igitur nihil attuliſti huc plus
6 unâ ſententiâ?
PA. Quidquid id eſt, quod reliquit, 7 profuit. LA imò 8 obfuit:
Nam 9 illum vivum & 10 ſalvum vellem.
PH. 11 impunè optare 12 iſthuc licet.
13 Ille 14 reviviſcet jam nunquam: & tamen, utrum 15 malis, ſcio. 15
LA. 16 Heri Philumenam ad ſe arceſſi 17 hic juſſit: dic 18 juſſiſſe te.

1 Apud omnes homines, ſcilicet, ut hoc de iis dicatur, *vixit*, &c. 2 Amphibologia eſt in verbo *vivere*, quod interdum ſimpliciter vivere, interdum geniaiter vitam agere ſignificat. Ut apud Catul. *Vivamus, mea Lesbia, atque amemus.* 3 Quamdiu. 4 Laute. 5 Quia ſic vixit. 6 Præter illam unam ſententiam, *οὐδὲν μιᾶς γνώμης πλέον*, ſcilicet quod vixit benè, dum vixit. 7 Nobis: quare non eſt, quod ejus pœniteat. 8 Nocuit: quia id ſignum eſt me amiſiſſe amicum, quem adhuc vivere vellem. 9 Phaniam. 10 Incolumen ac ſanum optarem. 11 Sine pœnâ, ſine aliquo tuo periculo & damno. Q. d. Si optata evenirent, nunquam optares, ut ille reviviſceret. 12 Ut eſſet vivus & ſalvus. 13 Phania conſobrinus noſter. 14 In vitam reſtituetur. 15 Eligat, ſcilicet ut reviviſcat, an ut non reviviſcat. 16 Hic Laches transfert ſermonem ad redditionem Philumenæ. 17 Phidippus ſocer tuus. 18 Ut Philumena ad te veniret. Hoc Laches in aurem Phidippo dicit, ut id comprobaret.

PH.

PH. 1 Noli fodere : jussi. LA. 2 sed jam eam remittet. PH. 3 scilicet.
PA. Omnem rem scio, 4 ut sit gesta : adveniens audivi omnia. LA. at
Istos 5 invidos Dii perdant, qui 6 hæc lubenter nuntiant.
PA. Ego me scio 7 caviſſe, ne ulla 8 meritò contumelia 20
9 Fieri à vobis posset : idque, si nunc 10 memorare hic velim
Quàm 11 fideli animo & 12 benigno 13 in illam & 14 clementi 15 fui,
16 Verè 17 possim ? ni 18 te 19 ex ipsâ 20 id magis velim rescisscere.
21 Namque eo pacto maxumè apud te meo erit ingeniô fides,
Cùm 22 illa, quæ nunc 23 in me iniqua est, 24 æqua de me dixerit : 25

1 Noli pulsare, vel tundere manu latus meum, submonendo me, ut id dicam : nam te revera jussi eam accessisse ad me. Hoc enim facimus monendi gratia, & suggerendi & impellendi. Ut apud Horat. l. 1. Epist. 8. *Mercemur servum, qui dictet nomina, clavum Qui* fodiat latus. 2 Sed Phidippus statim remittet Philumenam, quia domum rediisti. 3 Cetre ego remittam eam. 4 Quomodo sit facta. 5 Invidentes matrimonio. 6 Talia, qualia audivisti. 7 Providisse. 8 Jure : quia alias fieri possunt contumeliæ. 9 Mihi. 10 Refert, narrate. 11 Servanti fidem ei datam à me. 12 Mansueto. 13 Ergà. 14 Miti. 15 Pro *fuerim*. 16 Bonâ conscientiâ. 17 Sc. *memorare id*. 18 Phidippum. 19 Filia tua Philumena, uxore mea. 20 Quàm fideli animo & benigno in illam & clementi fuerim. 21 Nam eo modo habebis fidem, id est, credes meis factis & moribus. Dicimus eleganter, *Est mihi apud te fides*, id est, tu habes mihi fidem, vel mihi credis. 22 Philumena. 23 Mihi irata. 24 Omnia bona, quod ei nunquam fuerim molesta. Quia adversarii testimonium, si contra se dicat, tam grave est, quàm vel boni viri.

Ne-

Neque meâ culpâ hoc 1 diſſidium eveniſſe, id teſtor Deos.
Sed 2 quando ſeſe eſſe indignam deputat, matri meæ
Cui concedat, 3 cujus 4 mores toleret ſuâ modeſtiâ;
Neque alio pacto 5 componi poteſt inter eas gratiâ;
6 Segreganda aut mater à me eſt, Phidippe, aut Philumena.
Nunc me 7 pietas matris 8 potiùs 9 commodum 10 ſuadet ſequi.
LA. Pamphile, 11 haud invito ad aures ſermo mihi acceſſit tuus,
Cùm te 12 poſt putaſſe omnes 13 res 14 præ parente intelligo,

1 Divortium, diſcordiam inter me & uxorem. 2 Quandoquidem digniorem ſe eſſe putat ſive judicat, quàm ut matri meæ obſequatur ac morem gerat. 3 Matris. 4 Modos vivendi ac difficiles, quales ſunt in ſenibus, qui moroſi ſunt. 5 Conciliari inter matrem & Philumenam amicitia. Sic Phor. 4, 3. *cur non, inquam. Phormio, Vides, inter vos hæc potius cum bona.* Ut componantur gratia, *quàm cum mala?* 6 Sejungenda, ſeparanda. Hic impletur deliberatio illa, ut ſcena ſuperiore v. 33. & 34. 7 Charitas in matrem. 8 Quàm uxoris: quia deſiit eſſe uxor mea. 9 Utilitatem ſequi, id eſt, ut conſulam matri, ne eam à me ſegregam. Falſo hoc infert, ut ignarus veræ religionis. Vult enim Deus, ut patrem & matrem relinquat homo, & conjugi ſuæ adhæreat. Matth. 19. 10 Incitat. 11 Non invitus audivi ſermonem tuum, quantum ſpectat ad pietatem, non quantum ad diſſidium, quod inviſum eſt mihi. 12 Poſthabuiſſe & reputaſſe tanquam inferiores. 13 Alias. 14 In comparatione pietatis matris tuæ.

1 Verùm vide, ne impulſus irâ 2 pravè inſiſtas, Pamphile.
PA. Quibus iris impulſus nunc 3 in illam iniquu' ſim:
Quæ nunquam quidquam erga me 4 commerita 'ſt, pater,
Quod nollem: & ſæpè, quod vellem 5 meritam ſcio:
Amoque, & 6 laudo, & vehementer 7 deſidero.
Nam fuiſſe erga me 8 miro ingenio, expertus ſum:
9 Illique exopto, ut 10 reliquam vitam 11 exigat
Cum 12 eo viro, 13 me qui ſit 14 fortunatior.
Quandoquidem illam à me 15 diſtrahit neceſſitas.
PH. 16 Tibi id in 17 manu eſt, 18 ne fiat.
LA. 19 ſi ſanus ſies,

1 Sed diligenter conſidera. 2 Obliquè, ac non rectè, immoreris & pertinax ſis, & obſtirmes in tuo propoſito, parvam inſiſtas viam. Al. *planè*, id eſt, ὄλως, παντελῶς. 3 Contra uxorem Philumenam. 4 Commiſit aliquid mali. 5 Præſtitiſſe, feciſſe. 6 Propter quod illa officia honeſtæ uxoris. 7 Eam. 8 Mirabili, ſingulari manſuetudine & ira. 9 Uxori meæ. 10 Quod reliquum eſt vitæ ſuæ. 11 Tranſigat, traducat. 12 Tali marito. 13 Quam ergo. 14 Felicior. 15 Aufert vis pietatis, cui non facile obſiſtitur. 16 Pamphilo. 17 Tua poteſtate. Sic infrà 4, 4. *Uxor quid faciat, in* manu *non eſt mea*. Sal. *Neque mihi in* manu *fuit, Jugurtha qualis nunc foret*. 18 Ut non diſtrahatur à te illa, ut non fiat divortium. 19 Si non ſis inſanus, & rebus tuis conſultum velis.

Jube

Jube 1 illam redire. PA. 2 non eſt 3 conſilium, pater,
Matris 4 ſervibo commodis. LA. quò abis?
5 mane.
Mane, inquam: quò abis? PH. quæ hæc eſt
6 pertinacia? 46
LA. 7 Dixin', Phidippe, 8 hanc rem 9 ægrè laturum eſſe eum?
Quamobrem te 10 orabam, filiam ut 11 remitteres.
PH. Non credidi 12 ædepol adeo 13 inhumanum fore:
Ita nunc is 14 ſibi 15 me 16 ſupplicaturum putat? 50
17 Si eſt, ut velit 18 reducere uxorem, licet:
19 Sin alio eſt animo, 20 renumeret dotem hùc, 21 eat.
LA. 22 Ecce autem, 23 tu quoque 24 protervè iracundus es.

1 Philumenam. 2 Non conſtitui eam adducere. 3 Intentio ſeu propoſitum ejus reducendæ. 4 Antique pro *ſerviam*, id eſt, conſulam utilitatibus, id eſt, ego matri meæ mortem geram. 5 Revocantis eſt. 6 Filii tui, quod ſc. neminem velit audire, quod nolit recipere uxorem. *Pertinax* autem dicitur, qui à propoſito nullis rationibus divelli poteſt. 7 An non prædixi? 8 Diſceſſum Philumenæ à matre Pamphili. 9 Moleſtè perpeſſurum. 10 Suprà 3,2. 11 Ante Adventum filii. 12 Jurantis eſt. 13 Pamphilum immittem futurum. 14 Genero. 15 Socerum. 16 Pro filia, ut eam recipiat. 17 Si ita res ſeſe habeat, vel ſi Pamphilus eo eſt animo. 18 Recipere, reſumere. 19 Sed ſi habet alium animum, quàm reducendæ uxoris, id eſt, ſi nolit recipere aut reducere uxorem. 20 Reddat mihi remunerando pecuniam ſibi datam pro filia. 21 In malam rem, id eſt, valeat. 22 In promptu adeſt alius. 23 Sicut Pamphilus. 24 Superbè, immoderatè, impudenter propenſus es ad iram.

PH.

PH. 1 Percontumax 2 rediſti hùc nobis & Pamphile,

LA. Decedet jam 3 ira hæc, etſi meritò iratus eſt. 55

PH. Quia paululùm vobis 4 acceſſit pecuniæ, 5 Sublati 6 animi ſunt. LA. etiam 7 mecum litigas?

PH. 8 Deliberet, 9 renuncietque hodiè mihi, 10 Velit ne, an non; ut alii, ſi 11 huic non ſit, 12 fiet.

LA. Phidippe, 13 ades, 14 audi paucis: 15 abiit: quid 16 meä? 60

Poſtremò inter ſe 17 tranſigant 18 ipſi, ut lubet:

19 Quando nec 20 gratus, neque 21 hic mihi 22 quidquam obtemperat:

1 Valde rebellis nobis, admodum ſuperbe contemnens tuos majores. 2 Ex Imbro. 3 Filii mei Pamphilli. 4 Ex Imbro, ſc. ex hæreditate Phaniæ conſobrini. 5 Elati, ſuperbi, arrogantes eſtis. 6 Vocant Latini *animos* numero plurali ferociam illam vehementiamque animi confidentis, quæ Græcis eſt θυμὸς. Sic Cic. *Quos illorum* animo? *quos impetus? quam ferociam fore putatis?* Et Liv. *Sustulerant* animo *Ætoli, cum ob Romanam ſocietatem, tum poſt Attali adventum.* 7 Quemadmodum cum Pamphilo litigaſti. 8 Filius tuus Pamphilus. 9 Significet. 10 Utrum velit reducere uxorem, an non velit. 11 Pamphilo. 12 Uxor ſc. 13 Ad me accedas propius. 14 Auſcultа brevi ſermone. 15 Phidippus. 16 Sc. *refert*, id eſt, quid ad me ſpectat. 17 Concordent, paciſcantur, componant rem ſuam. 18 Filius Pamphilus & Phidippus ſocer. 19 Quandoquidem. 20 Pamphilus. 21 Phidippus. 22 In aliquo obediunt.

Quæ dico, 1 parvipendunt: porto hoc jurgium
Ad uxorẽ: 2 cujus fiunt 3 hæc 4 consilio omnia.
Atque in 5 eam hoc omne, quod mihi 6 ægrè 'st, 7 evomam. 65

1 Parvi æstimant. 2 Uxoris. 3 De dissensione & discessu Philumenæ. 4 Suam. 5 Uxtem. 6 Molestum | est: solet enim ægritudinem vomitus relevare. 7 Ejiciam, effundam. Sic Adelph. 3, 4. *Ibo sequiram fratrem ut in eum hæc* evomam. Metaphora ab ægrotantibus, qui ad concitandum vomitum utuntur pharmacis. Ita sit irata, qui non quiescunt, nisi molestiæ auctorem probè ulti fuerunt.

ACTUS IV. SCENA I.

MYRRHINA, PHIDIPPVS.

Myr. 1 PErii! quid agam? 2 quò me vertam? quid meo 3 respondebo viro
Misera? nam audisse vocem pueri 4 visus est
5 vagientis:
Ita 6 corripuit 7 derepentè tacitus sese ad 8 filiam;
Quòd si resciverit peperisse eam, 9 id quâ causâ clam me 10 habuisse
Dicam, non ædèpol scio. 5
11 Sed ostium concrepuit; credo 12 ipsum 13 ad me exire: 14 nulla sum.

1 Objurgat Myrrhinam Phidippus ob celatum filiæ suæ partum, & quòd auctor sit dissidii inter Pamphilum & Philumenam. 2 In quam partem convertam me? 3 Marito Phidippo. 4 Mihi. Non erat certa: sed indè conjicit, quia *Ita corripuit*, &c. 5 Virginem, qui clamor est infantis, edentis. 6 Celeriter recepit. Suprà 3, 3, 5. *Nam modò me me intrò ut* corripuit *timidus*, &c. 7 Subitò. 8 Philumenam. 9 Peperisse eam. 10 Tenuisse. 11 Sed janua patefacta est, & quidem cum sonitu violento. 12 Virum meum Phidippum. 13 In me, contra me, quasi litigaturum. Propert. *pugnet* ad *hydras*, id est, adversus hydras. 14 Non sum, utpote quæ perii.

PH.

PH. Uxor 1 ubi me ad filiam ire ſenſit, 2 ſe duxit foras.
Atque 3 eccam video: quid 4 agis, Myrrhina? 5 heus, 6 tibi dico. MY. 7 mihi-ne, Mi vir? PH. vir ego tuus ſum? tu virum me, aut hominem adeò eſſe 8 deputas?
Nam ſi 9 utrumvis horum, mulier, unquam tibi viſus forem, 10
10 Non ſic 11 ludibrio tuis factis habitus eſſem. MY. 12 quibus? PH. at rogitas?
Peperit 13 filia? 14 hem! taces! 15 ex quo? MY. 16 iſthuc patrem rogare eſt æquum?
17 Perii! ex quo 18 cenſes, niſi ex illo, 19 cui data eſt nuptum, obſecro?
PH. 20 Credo: neque 21 adeò arbitrari 22 patris eſt 23 aliter: ſed 24 demiror

1 Poſtquam. 2 Contulit, ſubduxit ſe foras, clam abiit, elapſa eſt, ita ut non ſentiretur, ἀψοφητὶ διεξήγαγεν ἑαυτήν. Aſinius ad Ciceronem: *Balbus quæſtor ne ſtipendio militibus reddito*, duxit ſe à *Gadibus*. 3 Ecce hic video eam uxorem. 4 Q. d. Quare non ades filiæ tuæ? 5 Adverbium vocandi ſive admonendi. 6 Tecum loquor. 7 Scilicet *dicis*, id eſt, me ne alloqueris? 8 Exiſtimas? 9 Utrumlibet horum, ſcilicet, aut vir aut homo. 10 Non fuiſſem ſic deluſus per tua facta, quæ me celaſti. 11 Deriſioni, illuſioni. 12 Quibus factis à me ludibrio habitus es? 13 Noſtra. 14 Interjectio indignantis. 15 Ex quo homine peperit, id eſt, ex cujus compreſſu? 16 Scilicet de filia, ex quo peperit? 17 Hoc Myrrhina ad ſpectatores converſa, ut à Phidippo marito non audiatur, dicit. 18 Eam peperiſſe. 19 Cui nupſit, vel nuptum collocata fuit, id eſt, ex Pamphilo. 20 Eam peperiſſe ex Pamphilo. 21 Certe, præterea. 22 Patrem decet. 23 Quàm quod ex viro ſuo filia pepererit. Non vult ulteriùs inquirere ea, quæ jam peracta erant. 24 Valde miror.

1 Quid ſit, quam ob rem tantoperè omnes nos
celare volueris 15
Partum; præſertim cùm & 2 rectè, & tempore 3 ſuo pepererit.
4 Adeò-ne 5 pervicaci eſſe animo, 6 ut puerum 7 præoptares perire,
8 Ex quo firmiorem inter nos 9 fore 10 amicitiam poſthac ſcires,
Potiùs quàm 11 adversùs animi tui lubidinem eſſet 12 cum illo nupta?
Ego 13 etiam 14 illorum eſſe hanc 15 culpam 16 credidi, 17 quæ te eſt penes. 20

1 Cauſa. 2 Quod non monſtrum peperit. Monſtra enim ſolebant veteres celare, quia credebant aliquid mali, ubi naſcebantur, portendere. 3 Congruo tempore, quo prægnantes poſſunt parere, ſcilicet ſeptimo menſe. Ergo tum apud Græcos partus ſeptimeſtris, tempeſtivus habitus eſt: nam poſt nuptias hic menſis agebatur ſeptimus. Videndus omninò Gellius 3, 16. ubi Medicorum & Philoſophorum illuſtrium de tempore humani partus & varietatis puerperi ſententias ponit. 4 Scilicet *deest*, vel *oportet*. 5 Maligo, obſtinato, & perſeveranti cum quadam vi. 6 Filiæ, vel ex Pamphilo natum. 7 Potiùs cupere, vel valdè cuperes. Liv. *Mortem in certamine, quàm ut alterius ſubigeretur imperio*, præoptantes. 8 Filio, vel nato infante. 9 Affinitatem. 10 Futurum eſſe ſtabiliorem. 11 Illi, ſcilicet Pamphilo. 12 Contra tuam voluntatem. 13 Adhùc, uſque adhùc: quod non notarem, niſi Donatum hic ambiguum viderem. 14 Apud illos, ſcilicet Pamphilum & parentes ſuos. 15 De divortio filiæ. 16 Anteà. 17 Quæ culpa eſt in te ipſa, & quaſi in poſſeſſione tuâ.

MY. 1 Misera sum. PH. utinam sciam ita esse 2 isthuc: 3 sed nunc mihi in mentem venit.

Et hac re quod locuta es 4 olim, quùm 5 illum generum cepimus:

Nam 6 negabas nuptam filiam tuam posse te pati

7 Cum eo, qui meretricem amaret, 8 qui pernoctaret foris.

MY. 9 Quamvis causam hunc suspicari, quam ipsam 10 veram, mavolo.

PH. Multò priùs scivi, quàm tu, 11 illum 12 amicam habere, Myrrhina:

13 Verùm id vitium nunquam decrevi esse ego adolescentiæ:

Nam 14 id 15 omnibus innatum 'st: at 16 pol 17 jam 18 aderit, 19 se quoque etiam cùm oderit.

1 Innocens sum. 2 Te vere esse miseram, id est, innocentem. 3 Sed nunc aliud longe diversum, quam te innocentem esse, in mentem venit ex eo, quod olim dixisti, cùm negabas, &c. tunc enim his nuptiis, quātum in te fuit, obstitisti, impedimento fuisti. 4 Antehac. 5 Pamphilum, ut gener noster esset, elegimus. 6 Eo tempore. 7 Cum tali adolescente. 8 Qui totas noctes insomnes duceret extra domum. 9 Quamlibet aliam causam. Hoc Myrthina, ad spectatores conversa, dicit. 10 Causam sc. propter quam volui celare partum, id est, quàm stuprum Philumenæ illatum. 11 Pamphilum. 12 Bacchidem. 13 Ordo est: *Sed ego nunquam*, id est, non, *decrevi*, id est, judicavi, censui, κεκρικα, *id vitium*, sc. meretricem amare, vel habere amicam, *esse* vitium *adolescentiæ*, id est, in adolescentibus, ut in Pamphilo, sed morem esse potius adolescentium ætati convenientem. 14 Vitium. 15 Adolescentibus. 16 Jurantis est. 17 Citò, statim. 18 Adveniet tempus. 19 Cùm ad saniorem mentem rediturus, ac factum suum odio habiturus sit. Infrà 5, 1. *Nam neque ille hoc animo exit ætatem.*

Sed 1 ut 2 olim te oſtendiſti 3 eandem eſſe, 4 nihil ceſſaviſti uſque adhùc,
Ut filiam ab 5 eo 6 adduceres, nec, quod ego 7 egiſiem, eſſet 8 ratum. 30
9 Id nunc res indicium hæc facit, quo pacto factum volueris.
My. Adeon' me eſſe 10 pervicacem cenſes, cui mater ſiem,
11 Ut eo eſſem animo, 12 ſi ex uſu eſſet noſtro hoc matrimonium?
Ph. Tun' 13 proſpicere, aut judicare, 14 noſtram in rem quod ſit, potes?

1 Qualem. 2 Antehac, ſcilicet negabas te poſſe pati, filiam tuam nuptam eſſe cum eo, qui pernoctaret foris. 3 Morosam eſſe te. 4 In nulla re deſtitiſti eſſe eadem, id eſt, ſimilis, qualem te oſtenderas hinc uſque, ad hoc tempus. 5 Pamphilo. 6 Dimoveres, abſtraheres te hinis. 7 Incipiendo illo genere. 8 Firmum, ſtabile. Unde *ratum habere*, eſt approbare ac confirmare quod actum eſt. 9 Ordo eſt: *Nunc ipſa res*, id eſt, ipſum factum, *αὐτὸ τὸ πρᾶγμα*, ſcil. quia celaſti patrem filiæ, *facit indicium*, id eſt, demonſtrationem, *quo pacto volueris id factum*, ſc. quod ego egiſſem, nempe quod filia nupſerit Pamphilo. Nam *velle factum*, eſt laudare, approbare, rarum habere (ut contrà *nolle factum*, eſt pœnitere, optare non factum) ſic Phorm. 5, 3. Cùm dixiſſet Demipho Nauſiſtratæ, *Pariter nunc opera me adjuves, ac dudùm te opitulata es*, reſpondet ipſe, *Factum volo*, id eſt, non pœnitet me facti. Vult ergo Phidippus, Myrrhinam ſuis hiſce factis oſtendere, quam nunquam cum animo ſuo laudaſſet, aut probaſſet has, quas olim fecerat, nuptias. Et in hanc quidem ſententiam Myrrhina mox reſpondet. 10 Per vim omnia agentem, obſtinatam, perniciosam ſc. *eſt*, vel *erga eam Philumenam*. 11 Ut talem animum haberem, qualem me habere dicis. 12 Si eſſet nobis utile, è re noſtra, & filiæ. 13 Providere. 14 Quod ſit in noſtram utilitatem, quid nobis ſit utile.

An-

Audiſti ex aliquo fortaſſe, qui 1 vidiſſe 2 eum diceret
3 Exeuntem aut 4 introeuntem ad amicam:
5 quid tum poſteà,
Si 6 modeſtè ac rarò 7 hoc fecit? noli ne 8 ea 9 diſſimulare nos
10 Magis humanum eſt, quàm dare operam id ſcire, 11 quî nos oderit?
Nam ſi 12 is poſſet ab 13 ea ſeſe derepentè 14 avellere,
15 Quî cum tot 16 conſuêſſet annos; non eum 17 hominem ducerem,
Nec 18 virum ſatis 19 firmum gnatæ. My. 20 mitte adoleſcentem, obſecro,
21 Et quæ me peccaſſe ais: abi, ſolus 22 ſolum 23 conveni:

1 Se. 2 Pamphilum. 3 Ex ædibus amicæ Bacchidis. 4 Ad amicam Bacchidem. 5 Scilicet *vis ea eo inferre?* 6 Adhibito modo, & cum pudore ac modeſtia, ut celatum voluerit. 7 Amicam viſitavit, ſive quod exiverit ad amicam. 8 Vitia Pamphili. 9 Fingere nos ignorare. 10 Humanius. 11 Ut, ἵνα, ἐπως ἡμῶς μισῃ. Donatus, *undè*, vel *quamobrem*, quod mihi placet. Eſt autem Ablativus à neutro *quod*. 12 Pamphilus, 13 Amicâ. 14 Abſtrahere. 15 Cum qua amica. 16 Conſuevisſet, id eſt, convetſatus eſſet, conſuetudinem habuiſſet. Syncope. 17 Fragilis ſcilicet naturæ, & ad voluptates multum propenſæ, id eſt, exiſtimarem eſſe ἄοργον, qui nihil afficitur, levem & inſociabilem. 18 Maritum. 19 In amorem conjugali conſtantem futurum. 20 Omitte, dimitte, Pamphilum defendere. 21 Et ea omitte, in quibus me erraſſe dicis. 22 Pamphilum. 23 Alloquere.

1 Roga, velit ne, an non, 2 uxorem: si 3 est, ut dicat 4 velle se,
5 Redde: sin est autem, ut 6 nolit, 7 rectè ego consului meæ.
PH. Si quidem ille ipse non 8 vult, & tu sensisti esse in eo, Myrrhina,
9 Peccatum; 10 aderam, cujus consilio 11 ea 12 par fuerat prospici.
Quam ob rem 13 incendor irâ, esse ausam 14 facere hæc te 15 injussu meo.
16 Interdico, ne 17 extuliſſe extra 18 ædes 19 puerum usquam velis
Sed ego 20 stultior, meis dictis 21 parêre 22 hanc qui postulem:
23 Ibo intrò, atque 24 edicam servis, ne 25 quoquam 26 efferri sinant.
MY. Nullam pol credo mulierem me 27 miseriorem vivere:
Nam 28 ut hic laturus hoc sit, si ipsam rem, 29 ut fiet, 30 resciverit,

1 Adolescentem. 2 Reducere. 3 Contingit. 4 Uxorem reducere. 5 Ei. 6 Recere. 7 Benè prospexi, curam gessi filiæ meæ Philumenæ. 8 Reducere. 9 Culpam, divortii causam. 10 Propè eram, qui sum maritus tuus. 11 Ei rei, ne fieret divortium. 12 Decuerat provideri. Nam *par esse* significat decens esse. 13 Vehementer excandesco, iratus sum. 14 Abducere filiam celare partum, & exponere puerum. 15 Absque præcepto meo. 16 Tibi, id est prohibeo. 17 Efferas, vel efferri seu exportari sinas, 18 Domum meam. 19 Infantem natum. 20 Illa, vel nimis stultus. Castigatio, qua uxoris pervicaciam & contumaciam perstringit, tanquam nullis rationibus marito obsecuturam. 21 Obedire, morigeram esse. 22 Uxorem meam Philumenam. 23 Ipse. 24 Jubebo, mandabo. 25 In aliquem locum. 26 Puerum exportari. 27 Infeliciorem. 28 Quo pacto, quàm ægrè vir meus hoc feret. 29 Sicut est, sc. filiam non esse ex Pamphilo gravidam, cùm tamen esset, non quidem in matrimonio, sed antè in tenebris. 30 Cognoverit.

1 Non

1 Non ædepol clam me eſt; cùm 2 hoc, quod
3 leviusest, tam animo iracundo tulit:
Nec, 4 quâ viâ 5 ſententia 6 ejus poſſit mutari, ſcio.
Hoc mhi unum ex plurimis miſeriis 7 reliquum fuerat malum,
Si, puerum ut 8 tollam, 9 cogit: 10 cujus nos qui ſit, neſcimus pater.
Nam cùm 11 compreſſa eſt guata, 12 forma in tenebris noſci 13 non quita eſt:
Neque 14 detractum ei eſt tum quidquam, 15 qui poſſet poſt noſci, quis ſiet:
16 Ipſe eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens annulum
17 Simul vereor, Pamphilum ne 18 orata noſtra nequeat diutiùs
Celare, cùm ſciet alienum puerum 19 tolli pro ſuo.

1 Non ignoro, id eſt, ſcio. 2 Sc. quod partum celaverim. 3 Minoris momenti. 4 Quo modo, qua ratione. 5 De puero non exponendo, ſed educando. 6 Phidippi. 7 Reſtiterat, id eſt, hoc eſt ſummum malum. 8 Educam, nutriam. 9 Vir meus. 10 Pueri. 11 Stuprata, vitiata. 12 Facies ſtupratoris. 13 Non potuit. Antique à paſſivo *queor* quod non eſt in uſu, ſed *queo*. 14 Ablatum eſt à digito. 15 Quo, vel unde. 16 Stuprator. Hîc ad exitum ſpectat παρασευή: quia per annulum fiet cognitio. 17 Etiam, præterea. 18 Ea, quæ oravi eum, ut celaret, petitionem meam, ſcilicet ſi ſuſtulerimus, cogente ſene, eum puerum, quem expoſitum iri Pamphilo paulò ante promiſi. Cum ratione metuit eventum, quem virtus Pamphili diſcutit infrà 4, 4, 82. 19 Nutriri loco ſui filii.

ACTUS IV. SCENA II.

SOSTRATA, PAMPHILUS.

So. 1 NOn clam me est, gnate mi, tibi me 2 esse suspectam, 3 uxorem tuam
Propter 4 meos mores, 5 hinc abiisse: etsi 6 ea 7 dissimulas sedulò.
Verùm 8 ita me Dii ament, itaque obtingant ex te, quæ exopto mihi, 9 ut
Nunquam 10 sciens 11 commerui, 12 meritò, ut caperet 13 illa odium 14 mei:
15 Teque antequam me amare rebar, ei rei firmasti fidem; 5
Nam mihi intùs tuus 16 pater narravit 17 modò, quo pacto me 18 habueris.

1 Non ignoro, id est, scio. Sostrata expurgat se coram filio de Philumenæ discessu: eadem Sostrata rus se abituram filio pollicetur, ne impedimento sit, quòminus redeat Philumena. Pamphilus contrà, matri, ne id faciat, dissuadere conatur. 2 In suspicionem veniisse. 3 Philumenam. 4 Morositatem meam. 5 Ex ædibus meis ad matrem. 6 Eamnem, scilicet uxorem abiisse propter mores meos. 7 Cessas, non ostendis constanter. 8 Jurandi modus est. 9 Quemadmodum. 10 Consulò, dedita opera. 11 Commisi culpam, ἐπλημμέλημα. 12 Ut meritò posset me odisse. 13 Philumenam uxorem suam. 14 Quo Philumena me prosequitur. 15 Ordo est, *Et firmasti fidem*, id est, adhibuisti probationem, *ei rei*, scil. nil me commeruisse, *antequam volui*, id est putabam, *te amare me*. Q. d. Fecisti quantum in te est, ut pater tuus meis verbis (negans quicquam me promeriram) haberet, quam modò abrogabat, fidem. Dixerat enim Pamphilus 3, 5. sc. posthabita uxore, matris servitutem commodis, quod neutiquam facturus videbatur, si penes ipsam esse culpam credidisset. Infrà 5, 1. *Aliud si scirem, qui firmare meam apud vos possem fidem*. 16 Laches. 17 Paulò antè. 18 Pluris feceris, præposueris.

Pra-

Præpoſitam 1 amori tuo: nunc tibi me 2 certum eſt 3 contrà 4 gratia
Referre, ut apud me 5 præmium eſſe poſitum 6 pietatis ſcias.
Mi Pamphile, 7 hoc & 8 vobis, & meæ 9 commodum 10 famæ eſſe arbitror:
Ego 11 rus abituram hinc cum tuo me eſſe certò 12 decrevi 13 patre,
Ne mea præſentia 14 obſtet, neu cauſa ulla 15 reſtet reliqua,
16 Quin tua Philumena ad te redeat. PA. quæſo, 17 quid iſthuc conſilii eſt?
18 Illius ſtultitiâ 19 victa, ex urbe tu 20 rus habitatum migres?
21 Haud facies: 22 neque ſinam, ut, qui nobis, mater 23 maledictum velit,
Meâ 24 pertinaciâ eſſe dicat 25 factum, haud tuâ 26 modeſtiâ.

1 In uxorem tuam. 2 Conſtitui. 3 Viciſſim. 4 Beneficium tibi reddere. 5 Mercedem. 6 Pro pietate, reverentia & intimo tuo affectu in matrem. Illud autem præmium intelligit eſſe, ſi ipſa cum Lachete rus ſecedat, & reditui Philumenæ non obſtet. Al. *pietatis.* 7 Quod dictura & facturus ſum. 8 Tibi & uxori tuæ Philumenæ. 9 Utile, conſentaneum. 10 Ne videar eſſe divortii cauſa. 11 In agros diſceſſuram ex urbe. 12 Conſtitui. 13 Lachete, marito meo. 14 Impediat, quo minus ſitis concordes. 15 Relinquatur. 16 Quod non, quò minùs. 17 Quale eſt iſtud propoſitum, quod rus abire velis? 18 Philumenæ. 19 Mota, impulſa. 20 Ad habitandum ruri diſcedas? 21 Non migrabis rus. 22 Et non permittam te abire. 23 Maledicere. 24 Perſeveranti importunitate. 25 Quod migraveris ex urbe rus. 26 Moderatione, facilitate.

1 Tum, tuas amicas te, & 2 cognatas deferre, & 3 festos dies,
4 Meâ causâ, nolo. So. nihil 5 pol jam 6 mihi 7 istæ res voluptatis ferunt.
8 Dum ætatis tempus tulit, 9 perfuncta satis sum: 10 satietas jam tenet
11 Studiorum istorum: 12 hæc mihi nunc cura est maxima, ut ne 13 cui mea
14 Longinquitas ætatis 15 obstet, mortemve 16 exspectet meam. 20
17 Hîc video me esse 18 invisam immeritò: tempus est 19 concedere.
20 Sic optumè, ut ego opinor, omnes 21 causas 22 præcidam omnibus,
Et me 23 hac suspicione 24 exsolvam, & 25 illis morem gessero.

1 Præterea. 2 Quæ vitam urbanam omnes amplectuntur. 3 Qui celebrantur frequentes in urbe. Tum enim præcipuè convivia & compotationes: unde Plaut. *Festo die si quid prodigeris, profesto egere liceat, nisi peperceris.* 4 Propter me, ut tu mihi gratificeris. 5 Jurantis est. 6 Qua dicis sc. amicæ, cognatæ, dies festi. 7 Nullam mihi voluptatem adferunt. 8 Quamdiu ætas passa est, postulavit, permisit. 9 Sufficienter illis rebus usa sum, & quidem usque ad finem temporis illud florentis. 10 Satietas, tædiũ, id est, jam harum rerum sum tædio affecta. 11 Istarum oblectationem. 12 Nunc hoc maximè curo. 13 Alicui. 14 Longitudo, diuturnitas vitæ meæ, id est, mea longa vita. 15 Nota. 16 Valde desiderat. Alii *expetat*: sed eodem sensu. 17 In hac urbe: ideò abeundum est mihi rus. 18 Odio habitam. 19 Hinc abite, & locum dare vobis rus eundo. Sic alibi: *concede hinc domum*. 20 Concedendo sc. & rus eundo. 21 Occasiones odio me prosequendi, mortemve meam exoptandi. 22 Penitùs adimam, amputabo, rescindam. 23 Ea opinione falsâ, quæ de me habetur: quod sc. oderim nurum Philumenam. 24 Explicabo, liberabo. 25 Nurui, & aliis parebo, gratum faciam, obsecuta fuero.

Sine

Sine me obſecro hoc 1 effugere, vulgus 2 quod malè audit mulierum.
PA. Quàm fortunatus 3 cæteris ſum rebus, 4 abſque una hac foret, 25
Hanc matrem habens 5 talem illam autem 6 uxorem. So. obſecro, mi Pamphile.
Non tute incommodam rem, 7 ut quæque eſt, in animum inducas pati.
Si 8 cætera ſunt ita, ut vis, 9 itaque ut eſſe ego illam exiſtimo:
Mi gnate, 10 da veniam hanc mihi, reduc 11 illam. PH. 12 væ miſero mihi!
So. 13 Et mihi quidem: nam 14 hæc res non minus me malè habet, quàm te, gnate mi. 30

1 Hoc crimen, hanc criminationem meo diſceſſu. Quia dixerat maritus ejus: *Omnes ſoerus oderunt nurus.* 2 Cujus causâ, propter quod, id eſt, iſtam maculam, quâ vulgò notantur mulieres. 3 In aliis rebus. 4 Hæc una res, ſc. diſceſſus matris, vel uxorem ex alio concepiſſe, ſi abeſſet, id eſt, non accederet. Sic Phorm. 1, 4, 10. *Tum Antipho me excrucias animi: Ejus me miſeret: ei nunc timeo: is nunc me retinet: nam* abſque eo Eſſet, *rectè ego mihi vidiſſem, & ſenis eſſem ultus iracundiam.* Plaut. *Nam* abſque eo eſſet, *abodiè nunquam ad ſolem occaſum vixerem.* 5 Tam honeſtam. 6 Tam morigeram. 7 Rem nudam in ſe, & ſine ullius alterius rei complexus, id eſt, non induces in animū Philumenam, uxorem tuam, ſine ullâ ſimultatis noſtræ conſideratione domum reducere? Quæ ſequuntur, expoſitionem noſtram confirmant. Hæc Demiatus non vidit. 8 Præter meum diſceſſum. 9 Et ſi uxor eſt ita, ut ego exiſtimo illam eſſe. 10 Permitte, concede hoc mihi, ut ius concedam. 11 Philumenam. 12 Hoc dicit ingemiſcens. 13 Sc. væ miſeræ eſt, ut tibi, id eſt, ego etiam ſum miſera in hac re, ut tu. 14 Cum uxore.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA III.

LACHES, SOSTRATA, PAMPHILUS.

LA. 1 QUem cum iſthoc ſermonem habueris, 2 procul hinc ſtans 3 accepi, uxor:
4 *Iſthuc eſt ſapere*, qui, 5 *ubicunque opus ſit, animum poſſis 6 flectere*:
7 Quod faciundum ſit poſt fortaſſe, idem hoc nunc ſi feceris.
So. 8 Eors fuat, pol. LA. 9 abi rus ego 10 hinc: 11 ibi ego 12 te, & tu 13 me feres.
So. 14 Spero 15 ecaſtor. LA. ergo intrò, & 16 compone, quæ tecum ſimul 5
17 Ferantur: 18 dixi. So. ita ut jubes, faciam. PA. pater.

1 Quid locuta ſis cum filio noſtro Pamphilo. Reconciliantur, & omne bellum inter ſe componunt vir & uxor: monetur Pamphilus, ut uxorem reducat. 2 Longè ab hoc loco. Donatus exponit prope, quod ridiculum videtur. Quid enim erit τὸ *hinc procul*, id eſt, hinc propè? certè *hinc procul*, id eſt, hinc propè dicendum erat. 3 Audivi. Laches enim audiverat verba Soſtratæ ad filiũ habita. 4 Ista eſt ſapientia. 5 Ut. 6 Convertere ſententiam. Meraphora à flexilibus virgulis. 7 Et quod faciendum tibi fortaſſe ſit poſteà ingratis, id ſi voluntate tuâ, priuſquam cogit neceſſitas, feceris, id eſt, rus concefferis. 8 Fortuna ſit, adſit, faveat: parata. noſum rus abire, id eſt, id, quod ago, bene vertat. Al. *fiat* 9 Mecum. 10 Ex urbe. 11 Ruri. 12 Tuos mores. 13 Meos mores patieris. 14 Confido me laturam tuos mores. 15 Per ædem Caſtoris. Juramentum eſt mulierbre. 16 Diſpone, para ea. 17 Debent ferri. 18 Sententiam meam. Hoc verbũ in fine additum, ſuperiora confirmat, & eſt proprium his, qui peroraverunt cauſam, quo ſignificatur firmum & ratum eſſe, quod egerint. Sic Phorm. 2, 3. *niſi tu properas mulierem Abducere, ego illam jiciam*: dixi, Phormio.

LA.

LA. Quid vis, Pamphile? PA. 1 abīre 2 hinc matrem? 3 minimè. LA. 4 quid ita ist-huc vis? PA. quia

5 De uxore incertus sum etiam, quīd sim facturus. LA. 6 quid est?

Quid 7 vis facere nisi 8 reducere? PA. equidem cupio, & vix 9 contineo, sed

10 Non minuam meum 11 consilium: 12 ex usu quod est, id persequar. 10

Credo 13 eâ gratiâ 14 concordes, si non 15 reducam, fore.

LA. 16 Nescias: verùm id tuâ refert nihil, utrum illæ 17 fuerint,

Quando 18 hæc 19 abierit: 20 odiosa hæc est 21 ætas 22 adolescentulis:

1 Scilicet *oportet*. 2 Ex urbe. 3 Sc. *portet*. 4 Sc. minimè oportet abire hinc matrem tuam? 5 Reducenda. 6 Quod inceptas. 7 Scilicet *facere*. 8 Resumere eam domum. 9 Quin reducam. Alii, quin partum Philumenæ aperiam; idque ad spectatores dici volunt. 10 De eo, quod pollicitus sum vel proposui, nihil deducam: sed plenè & integrè observabo, id est, non reducam, vel partum Philumenæ usquequaque celabo. Phrasis hæc à rerum venialium prætio sumpta videtur, quod ab ementibus minuitur. 11 Propositum. Sic Andr. 2,3: *Nec tu exaudis* minueris *hæc*, quæ *facis*. 12 Scil. meo, id est, quod utile mihi est, hoc perficiam. 13 Eâ causâ, idcò, propterea. 14 Matrem & uxorem. 15 Uxorem. 16 An mater & uxor ea gratia concordes magis futuræ sunt. 17 Mater & uxor concordes futuræ sint, an discordes. 18 Mater Sostrata. 19 Rus concesserit, id est, absente matre tuâ, non est, quod sollicitus sis de earum concordia. 20 Invisa, molesta. 21 Senilis. 22 Hic de utroque sexu accipiendum videtur, id est, de Pamphilo & Philumena (ut τὰ *odiosa hæc ætas* de Lachete & Sostratâ acceptum est.

E1 medio æquum 2 excedere 3 'st; 4 postremò nos jam fabulæ.
Sumus, Pamphile, senex, atque anus. 15
Sed video Phidippum egredi 5 per tempus: 6 accedamus.

1 Sc. *populo*, id est, ex urbe rus. 2 Recedere. 3 Nos senes. 4 Denique ego senex & mater tua anus præstamus materiam risus & fabulandi de nobis, & multus de nobis sermo est, dedecoris & ignominiæ plenus. Alludit ad principium fabularum, quæ puerulis narrari solent; quarum pleræque ita incipiant, *Senex atque anus*, γέρων καὶ γραῦς. 5 Tempestivè, opportunè. 6 Eamus ad eum.

ACTUS IV. SCENA IV.

PHIDIPPUS, LACHES, PAMPHILUS.

PH. 1 TIbi 2 quoque ædepol sum 3 iratus, Philumena,
4 Graviter quidem: nam hercle abs te factum 'st 5 turpiter:
Etsi tibi 6 causa est de hac re: 7 mater te 8 impulit:
9 Huic verò 10 nulla est. LA. 11 opportunè te mihi,

1 Natum puerum Laches rescisit. Pamphilum ad recipiendam uxorem ambo senes hortantur. Ille negat: meretricis amorem incusat pater. 2 Sicut matri tuæ & socrui iratus sum. 3 Infensus. 4 Vehementer. 5 Quod sine causa abieris à marito. 6 Excusatio seu defensio hujus rei, vel cur hanc rem faceres, quod discesseris à marito. 7 Myrrhina. 8 Allexit te ad discedendum. 9 Matri tuæ Myrrhinæ. 10 Causa, excusatio. 11 Commodè.

Phidippe, 1 in ipso tempore 2 ostendis. PA. 3 quid est? 5

PH. 4 Quid respondebo 5 his? aut quo pacto 6 hoc 7 operiam?

LA. Dic 8 filiæ, rus 9 concessuram 10 hinc Sostratam;

Ne 11 revereatur, 12 minùs jam quò redeat domum. PH. 13 ah!

Nullam 14 de his rebus culpam 15 commeruit 16 tua;

A Myrrhinâ hæc sunt meâ uxore exorta 17 omnia. 10

PA. 18 Mutatio fit. PH. 19 eâ nos 20 perturbat, Laches.

1 In ipso temporis articulo, quo summoperè te compellare optabam. *Opportunè* ad prandium venisse dicitur aliquis, qui ad ipsum tempus incipiendi prandii venit: *in ipso* autem *tempore* venisse dicitur, qui venit, cùm jam esset appositum prandium: ideò *opportunè* & in *ipso tempore* non sunt idem. 2 Offers. 3 Quod tantopere me conventum expetit? 4 Hæc secum loquitur Pamphilus. 5 Patri Lacheti & socero Phidippo. 6 Clandestinum uxoris partum, vel quod sum pollicitus Myrrhinæ me celaturum. 7 I.e. exponam, patefaciam. 8 Philumenæ, uxori Pamphili. 9 Migraturam. 10 Ex urbe. 11 Matrem Pamphili. 12 Valdè vereatur, id est, formidet, timeat Τὸ τε hîc αὐξητικὸν, ut in *reformido*. Sic Phor. 2, 1, 1. *Ita ne tandem uxorem duxit Antipho injussu meo? Nec meum imperium, ac mitto imperium, non simultatem meam* Revereri *saltem*? Quo minùs jam. Tmesis. 13 Dolentis est. 14 De illo discessu. 15 Commisit, admisit. 16 Uxor Sostrata. 17 Mala scilicet quod uxor filii tui abierit: *vel*, hæ omnes turbæ. 18 Commutatio seu translatio culpæ à matre mea Sostrata in Myrrhinam. 19 Uxor Myrrhina. 20 Reddit nos perturbatos.

LA.

LA. 1 Dum ne 2 reducam, 3 turbent 4 porrò, 5 quàm velint.
PH. Ego, Pamphile, esse inter nos, 6 si fieri potest,
7 Affinitatem hanc sanè perpetuam volo:
8 Sin est, ut aliter tua siet sententia, 15
Accipias puerum. PA. 9 sensit 10 peperisse:
11 occidi.
LA. 12 Puerum! quem puerum? PH. natus est nobis 13 nepos:
Nam 14 abducta 15 à vobis 16 prægnans fuerat 17 filia,
Neque fuisse prægnantem unquam antehunc scivi diem.
LA. 18 Benè, ita me Dii ament, nuncias: & gaudeo 20
Natum 19 illum, & tibi 20 illam salvam: sed 21 quid mulieris
Uxorem habes? aut 22 quibus moratam moribus?

1 Dummodo. Ad spectatores loquitur. 2 Philumenam. 3 Lache & Phidippus perturbent omnia, tumultuentur, contendant. 4 Posterius, ulterius, τὸ λοιπὸν. 5 Quamdiu, quantum. 6 Propositio est per Dilemma: *Aut sit affinis, aut non: Si affinis, esto perpetuus: Sin minùs, puerum alas.* 7 Ut meus gener maneas. 8 Sed si contingit, ut aliter sis affectus, id est, ut affinitatem esse inter nos perpetuam nolis, adeòque uxorem reducere. 9 Phidippus. 10 Uxorem Philumenam. 11 Perditus sum. 12 Accipiat filius! 13 Filius filii tui & filiæ tuæ: quia ambo erant avi. 14 Suatu matris. 15 E domo vestra. 16 Gravida. 17 Philumena. 18 Jucundum certe mihi nuncium affers. 19 Nepotem. 20 Philumenam puerperam esse incolumem. 21 Quam, qualem mulierem, quod genus mulieris? ut Heaut 4, 7, 7. *Quaeso, quid hominis es?* 22 Qualibus institutam moribus?

Nos

Nos ne 1 hoc 2 celatos tamdiu? nequeo satis,
3 Quàm 4 hoc mihi videtur factum 5 pravè,
proloqui.
PH. 6 Non tibi illud factum minùs placet,
quàm mihi, Laches.
PA. 7 Etsi jam 8 dudùm 9 fuerat ambiguum
10 hoc mihi,
11 Nunc non est, cùm 12 eam 13 jam consequitur 14 alienus puer.
LA. 15 Nulla tibi, Pamphile, hîc jam 16 consultatio 'st.
PA. 17 Perii! LA. hunc videre sæpè optabamus diem,
Cùm ex te esset 18 aliquis, qui te appellaret patrem:
19 Evenit: habeo 20 gratiam Diis. PA. 21 nullus sum!
LA. Reduc uxorem, ac noli 22 adversari mihi.

1 Filiam fuisse prægnantem. 2 Celare, sc. *oportuit*, vel *decuit*? 3 Quantum. 4 Quod uxor celaverit nos filiam esse prægnantem. 5 Male. 6 Τὸ *pravè* τῷ *rectè* opponitur. Hoc factum tam mihi, quam tibi displicet. 7 Secum illa loquitur Pamphilus. 8 Paulò antè. 9 Nondum erat constitutum, dubius eram, quid statuerem. 10 De uxore vel repudiandâ. 11 Ambiguum, id est, certum est non reducere, sed repudiare eam. 12 Uxorem Philumenam. 13 Quod habeat puerum non ex me natum. Metaphora (ut ait Donatus) à pecoribus, quæ statim, cum nata fuerint, matres sequuntur. 14 Non meus, non ex me genitus, cujus ego non sum pater. 15 Absque deliberatione certum oportet sit tibi uxorem reducere, quandoquidem ex te natus est puerulus. 16 Deliberatio de reducenda uxore. 17 Hoc sibi ipsi dicit Pamphilus. 18 Filius natus. 19 Contigit quod optabam: nam filius tibi natus est. 20 Pro illa benedictione. 21 Quia pater me vult cogere. 22 Repugnare, resistere.

PA.

PA. Pater, si ex me 1 illa liberos vellet sibi,
Aut se esse 2 mecum nuptam, satis certò scio,
Non me clam 3 haberet, 4 quod celasse intelligo.
Nunc, cùm 5 ejus 6 alienum esse à me animum sentiam,
Nec 7 conventurum intèr nos posthac esse arbitror,
Quam ob rem reducam? LA. Mater quod suasit 8 sua,
9 Adolescens mulier 10 fecit: 11 mirandum ne id est?
Censen' te posse reperire 12 ullam mulierem,
Quæ 13 careat culpâ? 14 an quia non delinquunt viri?
PH. Vosmet videte jam, Laches, & tu Pamphile,

1 Philumena. 2 Mihi, id est, meam esse uxorem. 3 Non celasset partum. 4 Scilicet partum. 5 Uxoris Philumenæ. 6 Alienatum, id est, me non amare. 7 Concordiâ futuram: cùm jam ejus animus sit à me alienus. Nam dicimus, *hæc convenit inter nos*, id est, de hoc inter nos non est controversia. 8 Pro *ejus*. 9 Juvenis, scilicet Philumena. 10 *Illud*. 11 Est ne id, quod fecit uxor, admiratione dignum? 12 Hac repudiata. 13 Vacet, id est, in qua nihil sit vitii, in qua nihil possis reprehendere? 14 An ideò credis mulieres delinquere non debere, quia viri non delinquunt? Cur non igitur & mulieres delinquere possint. Hic est Ironia, quam Donatus notavit, cùm intelligat, & viros ipsos multùm delinquere. Si itaque nec ipsi viri sunt immunes à culpa, quantò magis ferendæ mulieres?

1 Remiſsam n'2 opus ſit vobis, an 3 reductam domum :
Uxor quid 4 faciat, in 5 manu non eſt meâ.
Neutrabin re vobis difficultas à me erit :
Sed quid faciemus 7 puero? LA. ridiculè 8 rogas. 46
9 Quidquid futurum 'ſt, 10 huic 11 ſuum reddas, ſcilicet,
12 Ut alamus noſtrum. PA. quem 13 ipſa 14 neglexit, pater,
Ego 15 alam? LA. quid dixit? 16 eho! an non, 17 alemus, Pamphile?
18 Prodemus quæſo potiùs? quæ hæc amentia eſt? 50

1 Dimiſſa repudiata, ac juſſa res ſuas ſibi habere. Sic apud Plautum, *remiſſus exercitus*, id eſt, dimiſſus. 2 An utile ſit vobis, ut repudietur. 3 Ut reducatur domum, ſc. *mariti*, id eſt, veſtram. 4 Fecerit. 5 Poteſtate mea, ita ut, quod fecerit, infectum præſtare poſſim. Toto cœlo errat hic Donatus, qui *in manu mea* vult ſubintelligi *uxoris*. 6 Nec in remiſſione, nec in reductione vobis erit per me difficultas. 7 De hoc puero, nepote noſtro, qui natus eſt ex Philumena? Sic alibi: *Quid hic faciet* ſua? *Quid te futurum cenſes*? Uſurpavit & Cicero: *Quid* me *fiet*? *Quid* pecunia *fiet*? 8 De hoc puero. 9 In hoc negotio, ſive remittatur, ſive reducatur domum. 10 Pamphilo. Δεικτικῶς. 11 Sc. *filium*: vel *ſuum*, id eſt, quod eſt ejus. 12 Huic redde ſuum filium, ut alamus filium tanquam noſtrum, id eſt, ad nos ſpectantem: quod enim eſt ejus, noſtrum eſt. Myrrhinæ conſilium fuerat ut filius exponeretur: Laches contrà eum alendum cenſet. 13 Mater. Nemini notum non eſt, matres affectu majori, quàm patres, filios proſequi, & ex eo argumentatur Pamphilus rectè: quicquid Faernus hic arguetur, qui *ipſe* probat, ut *pater* ſit Nominativus, cùm hic ſit Vocativus 14 Contempſit nutrire. 15 Nutriam puerum. 16 Interjectio admirantis. 17 Puerum. 18 Perdemus illum puerum?

Enim

Enîm verò prorsùs jam tacere non queo.
Nam cogis ea, quæ nolo, ut præſente 1 hoc loquar.
2 Ignarum cenſes tuarum 3 lachrymarum eſſe me?
4 Aut, quid 5 ſit id, 6 quod 7 ſolicitere 8 ad hunc modum?
Primùm 9 hanc ubi dixti cauſam, te propter tuam 55
10 Matrem non poſſe habere hanc uxorem domi:
Pollicita eſt 11 ea, ſe 12 conceſſuram ex ædibus.
Nunc, poſtquam 13 ademptam hanc quoque tibi cauſam 14 vides,
Puer quia 15 clam te eſt natus, 16 nactus 17 alteram es.
Erras, 18 tui animi ſi me eſſe ignarum putas. 60
Aliquando tandem 19 hùc animum 20 ut 21 adjungas tuum,
Quàm longum ſpatium amandi 22 amicam tibi dedi?

1 Phidippo. 2 Neſcium. Apparet illum à Soſtrata hoc audiviſſe: nam ipſa filium deprehenderat flentem. 3 Quas toties effundis. 4 Scilicet cenſes me ignorare. 5 Significet. 6 Propter quod. 7 Perturberis, commoveariſ, crucieris. 8 Tam immoderate? 9 Cùm uſus es hac excuſatione, ratione non reducendæ uxoris. 10 Quæ moroſa eſt. 11 Mater. 12 Receſſuram rus. 13 Remotam, quia mater vult rus concedere. 14 Intelligis. 15 Te neſciente. 16 Inveniſti, excogitaſti. 17 Cauſam non reducendæ uxoris. 18 Si putes me ignorare tuum animum, id eſt, tuas cogitationes. 19 Ad uxorem tuam. 20 Scilicet *fac*, vel *æquum eſt*. 21 Al. *adducas*, & *abducas*: ſed utrumque perperam. 22 Bacchidem.

1 Sum-

1 Sumptus, quos feciſti in eam, quàm animo 2 æquo tuli?
Egi atque oravi 3 tecum, uxorem ut 4 duceres:
5 Tempus dixi eſſe: 6 impulſu duxiſti meo.
7 Quæ tum, obſecutus mihi, feciſti ut 8 decuerat. 66
Nunc animum rurſum ad 9 meretricem 10 induxti tuum:
11 Cui tu 12 obſecutus, facis 13 huic 14 adeò injuriam.
Nam in 15 eandem vitam te 16 revolutum 17 denuò
18 Video eſſe. PA. 19 me-ne: LA. te ipſum: & facis 20 injuriam, 70
21 Confingis falſas 22 cauſas 23 ad diſcordiam,
Ut cum 24 illa vivas, 25 teſtem 26 hanc cùm abs te 27 amoveris?

1 Impenſas, quas Bacchidi alendæ impendiſti. 2 Patienti. 3 Antique, prote. 4 Relictâ Bacchide. 5 Ducendæ uxoris. 6 Inſtinctu. 7 Quas res, ſcil. ducere uxorem, relinquere amicam. 8 Probum filium. 9 Bacchidem. 10 Relictâ uxore. 11 Meretrici Bacchidi. 12 Adhærendo illi. 13 Uxori Philumenæ. 14 Certe. 15 Meretriciam ſc. ut, relictâ uxore, meretricem ames. 16 Relapſum. 17 Iterùm, de novo. 18 Intelligo. 19 An vides me eſſe revolutum in eandem vitam? 20 Al. injuriæ, id eſt, injuſtè. 21 Excogitas, comminiſceris. 22 Excuſationes. 23 Ad diſſenſionem movendam inter amicos. 24 Meretrice Bacchide 25 Obſervationem, id eſt, nec eſſet conſcia tui reditus ad meretricem, & propterea tibi moleſta. 26 Uxorem tuam. 27 Abjeceris.

1 Senſitque adeò uxor: nam ei cauſa alia
quæ fuit,
Quamobrem abs te abiret? PH. 2 planè hic
divinat: nam 3 id eſt.
PA. Dabo jus jurandum, 4 nihil eſſe iſtorum,
tibi. LA. 5 ah!
6 Reduc uxorem: aut, quamobrem non 7
opus ſit, 8 cedo.
PA. Non eſt nunc 9 tempus. LA. puerum 10
accipias, nam 11 is 12 quidem
In culpa non eſt: 13 poſt de matre vi-
dero.
PA. 14 Omnibus modis miſer ſum: nec, quid
agam, ſcio:
Tot nunc me rebus miſerum 15 concludit
pater.
Abibo hinc, præſens 16 quando 17 promo-
veo parum:
Nam puerum 18 injuſſu credo non 19 tol-
lent meo.

1 Et uxor tua animadvertit, te eſſe implicitum amori Bacchidis. 2 Laches verum dicit, ac ſi ſpiritu divino afflatus hæc dicat: ita quidem credebat Phidippus. Vide ſuprà 4, 1. 3 Quare abierit filia. 4 Illa, quæ dicis, non eſſe vera. 5 Interjectio dolentis. 6 Reſume. 7 Uxorem reducere. 8 Dic. 9 Iſta dicendi, quia ſocer adeſt. 10 Accipe ſaltem alendum. 11 Puer. 12 Certè. 13 Poſteà inquiram de culpa matris. 14 Sive reducam, ſive non reducam. Hæc ſecum dicit abiens. 15 Angit, urget, implicat. Tranſlatio de fera indagata, quæ alicubi concluditur. 16 Quandoquidem. 17 Proficio, efficio. Neutraliter ſumitur. 18 Sine imperio meo. 19 Phidippus & Laches nutrient, educabunt. Faernus legit *tollet*, ut referatur ad Lachetem, cujus, utpote avi, in tollendo puero ſumma erat poteſtas.

Præ-

Præſertim 1 in ea re quùm ſit mihi 2 adjutrix 3 ſocrus.

LA. 4 Fugis? 5 hem! 6 quidquam certi 7 reſpondes mihi?

8 Num tibi videtur eſſe apud ſeſe? 9 ſine:

10 Puerum, Phidippe, mihi ut cedo, ego 12 alam. PH. 13 maximè. 86

Non 14 mirum fecit 15 uxor mea, ſi 16 hoc ægrè tulit:

17 Amaræ mulieres ſunt, non facilè 18 hæc 19 ferunt.

20 Propterea hæc ira 21 'ſt: nam 22 ipſa 23 narravit mihi:

24 Id ego 25 hoc præſente tibi nolueram dicere; 90

1 In eo negotio de non tollendo puero 2 Fautrix. 3 Mater uxoris Myrrhina, quæ pollicita erat ſe puerum expoſituram. 4 Meum conſpectum? 5 Interjectio indignantis. 6 Aliquid. 7 De reducenda uxore & tollendo puero. 8 Putaſ-ne filium meum Phædrum eſſe mentis compotem? Convertit Laches ſermonem ad Phidippum. 9 Ἄφες μέ. Hoc Laches, repentina ira percitus, & in filium abeuntem irruere geſtiens, Phidippo retinenti ſe dixit. Sic Phor. 1.4. *Non ſum apud me*. 10 Alendum. 11 Dā. 12 Nutriam eum, perinde ac ſi meus eſſet. 13 Libentiſſime tradam tibi puerum alendum. Affirmantis hic eſt. Sic Eun. 1, 2. *Tu huc, Parmeno, fac illi adducantur.* PA *maximè*. 14 Rem mirandam. 15 Mea. 16 Tales mores Pamphili, ejuſque amorem in Bacchidem. 17 Amarulentæ, pronæ ad iram, quia Zelotypiâ maximè laborant. 18 Pellicatum ſc. & furtivos maritorum amores. 19 Tolerant. Vide Ovid. 3. de Arte. 20 Propter amorem meretricium. 21 Exorta. 22 Uxor mea. 23 Quare ſc. filia diſceſſiſſet à marito ſuo. 24 Cauſam iræ. 25 Pamphilo.

Neque 1 illi 2 credebam primò : nunc verò
3 palam eſt :
Nam omninò 4 abhorrere animum 5 huic
video 6 à nuptiis.
LA. Quid ergo 7 agam, Phidippe? quid das
conſilii ?
PH. Quid agas? 8 meretricem hanc primùm
9 adeundam cenſeo :
10 Oremus : accuſemus 11 graviùs : deni-
que
12 Minitemur, ſi cum 13 illo 14 habuerit
rem poſteà.
LA. 15 Faciam, ut mones : 16 eho 17 puer,
curre ad Bacchidem hanc
Vicinam noſtram : hùc 18 evoca 19 verbis
meis.
Et te oro porrò, 20 in hac re adjutot ſis
mihi. PH. ah!
21 Jam dudum dixi, idemque nunc dico,
Lache.
Manere 22 affinitatem hanc inter nos 23
volo,

1 Uxori meæ narranti. 2 Scilicet *hoc*, ſcilicet pellicatum Bacchidis. 3 Manifeſtum eſt, ſcil. quod diſceſſerit Philumena, amat Bacchidem. 4 Alienum eſſe. 5 Pamphilo. 6 A vivendo in matrimonio. 7 Cum tali filio, vel in hac re. 8 Bacchidem. 9 Eundum eſſe ad eam conveniendam. 10 Ut à ſe Pamphilum amoveat. 11 Acerbiùs. 12 Certas pœnas. 13 Filio tuo Pamphilo. 14 Laſciviam exercuerit. 15 Adibo meretricem. 16 Vocantis eſt. 17 Serve. 18 Accerſe eam. 19 Meo nomine. 20 Ut agamus cum Bacchide. 21 Jam multò antè. 22 Contractam ex matrimonio. 23 Cupio.

1 Si ullo modo eſt, ut poſſit; quod ſpero 2 fore.
Sed vis-ne adeſſe me unà, 3 dum iſtam convenis?

LA. Imò verò abi: aliquam 4 puero nutricem 5 para.

1 Si aliquo modo fieri poſſit. 2 Futurum, ſcilicet affinitatem manſuram. 3 Cum, vel quamdiu Bacchidem alloqueris. 4 Filio Philumenæ. 5 Comparа, quære,

ACTUS V. SCENA I.

BACCHIS, LACHES.

BA. 1 NOn hoc 2 de nihilo 'ſt, quod Laches me, nunc 3 conventam eſſe expetit:
4 Nec pol me multum fallit, 5 quin, quod ſuſpicor ſit, quod velit.

LA. 6 Videndum eſt, ne minùs propter iram hanc impetrem, quàm poſſiem;

1 Laches, Pamphili pater, Bacchidem meretricem alloquitur, illamque accuſat, quod ad ſe recipiat filium Pamphilum: illa conſtanter negat. 2 Propter nihilum, id eſt, aliquid ſignificabit. Secum loquitur Bacchis, & ſibi timet. 3 Convenire, compellare. Participium loco Verbi. 4 Nec ſanè valdè ignoro, multum dubito. 5 Ordo eſt: *Quin, quod velit hoc fit, quod ſuſpicor*, id eſt, amor in me Pamphili, cujus causâ me accerſivit Laches. Hic multum argutatur Donatus, & nihil dicit. 6 Providendum, cavendum eſt mihi ne iræ impetu violentiùs agendo, vel ne iracundè negotium proponens Bacchidi, non obtineam id à Bacchide in hac cauſa filii, quod non impetrare poſſim, ſi mitiùs egero. Duo enim bonæ conſultationi adverſiſſima ſunt, celeritas, & ira, quæ conſiliis inimica eſt.

Aut ne 1 quid faciam plus, quod post me minùs feciſſe ſatiùs ſit:
2 Aggrediar: Bacchis, ſalve. 5
BA. Salve, Laches. LA. credo ædepol te nonnihil mirari, Bacchis,
3 Quid ſit, qua propter te hùc foras 4 puerum evocare juſſi.
BA. Ego pol quoque etiam 5 timida ſum, cùm venit in mentem, 6 quæ ſim,
7 Ne nomen mihi quæſtus obſtet apud te:
8 nam mores facilè tutor.
LA. 9 Si vera dicis, nihil tibi eſt à me pericli, mulier: nam 10

1 Aliquid, id eſt, videndum eſt mihi, nequid iratus faciam, quod pòſt infectum eſſe melius ſit, vel, quodpoſtmodum me feciſſe pœniteat. *Plus facere*, hic eſt ſuperbiùs & violentiùs facere, quàm par eſt: *Minus facere*, id eſt, mitiùs, & clementiùs facere. 2 Adibo eam. 3 Rei. 4 Servum meum. 5 Sollicita. 6 Qualis ſim, id eſt, conditio mea quæſtuaria, meretricia. 7 Ne genus quæſtus, quem exerceo, mihi noceat apud te, quia ſum meretrix: non enim omnis quæſtus maledicit. 8 Nam alias citra controverſiam intra morum regulam vivo, vita mea me innocentem facit, ego facile defendo mores meos, niſi nomen quæſtus ſuſpectam me faceret. Undè infrà. Sc. 3. *Nunquam animum quæſtus gratiâ ad malas adducam partes*. 9 Si poteris tutari mores tuos, & innocens ſis, propter nomen quæſtus nihil eſt, quod timeas, ô mulier.

Jam

Jam ætate eâ sum, ut non sit 1 peccato mihi 2 ignoſci æquum:
3 Quò magis omnes res cautiùs, ne 4 temere 5 faciam, 6 accuro?
Nam si id nunc facis, 7 factura-ve es, 8 bonas quod 9 par est facere;
10 Inscitum offerre injuriam tibi immerenti, iniquum est.
BA. 11 Est, magna 12 ecastor grátia 13 de isthac re quam tibi habeam: nam qui
Post factam injuriam se 14 expurget, 15 parum mihi prosit: sed, 16

1 Peccanti, vel in peccato meo, vel mihi, si quid peccaverim, ἐμοὶ ἡμαρτηκότι: ut *juratus*, qui juravit: ita hoc loco *peccatus*, qui peccavit, ὁ ἁμαρτηκώς. Cic. contra Rullum: *Quæ cum omnibus est difficilis & magna ratio, tum verò mihi præter cæteros, cui* errato *nulla venia*, recte facto *exigua laus & ab invitis expressa proponitur, non dubitanti fidele consilium, non laboranti certum subsidium nobilitatis ostenditur*. *Errato*, id est, ἡμαρτηκότι, *recte facto*, κατορθώκοτι, Donatus hæc verba varie torquet. 2 Ut ignoscatur. Impersonaliter enim sumitur. 3 Quantò. 4 Incogitanter, inconsiderate, inconsultò. 5 Committam, quod ab aliquo reprehendi & vituperari possit. 6 Valdè, summâ diligentiâ curo. 7 Vel facies. 8 Probas & honestas mulieres. 9 Oportet, decet. 10 Inelegans & injustum, sive iniquum est, me facere injuriam tibi, quæ non mereris. *Injcitum* ergo, quod sis mulier: *iniquum*, cùm nihil sis commerita. 11 Causa. 12 Per ædem Castoris. Jurandi Adverbium est. 13 Propter hanc rem, scilicet quod mihi offerre injuriam nolis. 14 Excusat. 15 Multùm nocuerit. Αἰτότης.

Quid 1 istuc est? LA. meum 2 receptas filium
ad te Pamphilum. BA. 3 ah!
BA. 4 Sine dicam: uxorem 5 hanc priùs
quàm 6 duxit, 7 vostrum amorem 8
pertuli.
9 Mane: nondum etiam dixi id, quod 10
volui: 11 hic nunc uxorem habet:
Quærere 12 alium 13 firmiorem tibi, dum
tempus 14 consulendi est,
15 Nam neque ille hoc animo erit 16 æta-
tem: 17 neque pol tu eâdem ista ætate.

1 Quod me conventam expetas, quod mihi dictum velis. 2 Frequenter recipis tuis blanditiis. *Receptare* fere semper in malam partem sumitur, pro eo quod est hospitio & familiaritate juvare eos, qui sceleratam vitam maleficiis ducunt. Unde *Receptatores* dicti sunt illi, qui improbos homines, ut latrones, fures, adulteros in ædibuis suis recipiunt, & illos commeatu juvant. 3 Interjectio reclamantis est: audito enim eo, quod falsum erat, Bacchidis repente perturbata est, & falsum refutare voluit. 4 Permitte ut dicam, eloquar, quod dicere volo. 5 Philumena. 6 Pamphilus. 7 Tuum & Pamphili. 8 Diu toleravi. 9 Exspecta. Interpellabat enim Bacchis non sustinens audire, quæ sibi falsò objici sciebat. 10 Dicere. 11 Filius meus Pamphilus, tuus olim amator. 12 Amatorem 13 Constantiorem, quem possis totiùs ad te recipere. 14 Providendi, id est, dum tua floret ætas, & inde amatores idoneos nanciscipotes. 15 Neque enim Pamphilus filius meus habebit in te eum animum, quem, habere solebat, antequam uxorem duxit, scilicet in amorem tuum propensum. 16 Semper, perpetuò, diutissime. 17 Neque tu habebis eandem illam juventutem, id est, non eris semper formosa.

BA. Quis 1 id ait? LA. 2 ſocrus. BA. 3 me-ne?
LA. te ipſam:4 & filiam 5 abduxit ſuam;
Puerumque 6 ob eam rem 7 clam voluit, natus qui eſt, 8 exſtinguere.
BA. Aliud ſi ſcirem, 9 quî 10 firmare meam apud vos poſſem fidem,
11 Sanctius quam jusjurandum, 12 id pollicerer tibi, Lache,
Me 13 ſegregatum habuiſſe, uxorem 14 ut duxit, à me Pamphilum.
LA. 15 Lepida es: ſed ſcin' quid volo 16 potiùs 17 ſodes facias? BA. quid vis? 18 cedo.
LA. 19 Eas ad mulieres 20 hùc 21 intrò, atque 22 iſtud jusjurandum idem

1 Me hoc feciſſe, me receptare filium tuum. 2 Mater uxoris ejus, ſcilicet Myrrhina. 3 An dicit me receptare filium? 4 Et lidebò. 5 Abſtraxit Philumenam è domo vel à marito, & reduxit in domum ſuã. 6 Quod filium meum ad te receptes. 7 Secretò, latenter. 8 Exponere ſeu interficere. Et *extinguere* dixit ſecundum opinionem eorum, qui putabant animam eſſe ignem. 9 Quo. 10 Confirmare ac firmam reddere probationem aut credulitatem, id eſt, quo conſequi poſſim, ut mihi credatis. Suprà 4, 2, 5. *ei rei firmaſti fidem.* 11 Firmius, quàm juramentum. *Nullum enim vinculum ad adſtringendam fidem jurejurando majores artius eſſe voluerunt.* 12 Scilicet ut nunc polliceor jusjurandum. *Pollicerî jusjurandum alicui*, eſt offerre alicui ſe paratum eſſe jurejurando affirmare aliquid factum eſſe, vel non eſſe. 13 Semotum, id eſt; me nihil habuiſſe cum Pamphilo conſuetudinis, me non amplius cum eo rem habuiſſe. 14 Poſtquam, ex quo. 15 Jucunda & feſtiva ſermone tuo. 16 Quàm hoc, ſcilicet quàm jurejurando tuam apud me firmare fidem. 17 Quæſo, oro. Particula blandientis. 18 Dic. 19 Volo ut eas. 20 In hunc locum, quem oſtendebat. 21 In ædes. 22 Quod polliceberis mihi, nempe te ſegregatum habuiſſe, uxorem ut duxit, Pamphilum.

Polliceare 1 illis: 2 exple animum hiis, teque 3 hoc crimine 4 expedi.

BA. 5 Faciam: quod pol, si esset 6 alia ex hoc 7 quæstis, haud faceret, scio,

Ut de 8 tali causâ 9 nuptæ mulieri se ostenderet:

Sed nolo 10 falsâ famâ esse gnatum suspectum tuum,

Nec 11 leviorem 12 vobis, quibus est minimè 13 æquum viderier

14 Immeritò: nam 15 meritus de me est, 16 quod queam, 17 illi ut commodem.

1 Mulieribus. 2 Satisfacito illis, exonera, libera animum harum mulierum sollicitudine. Sic Andr. 1, 2. *Dum tempus ad eam rem tulit, sibi* animum *ut* expleret *suum.* 3 Cujus accusaris de receptatione. 4 Explica, exsolve, libera. 5 Pollicebor illis istud jusjurandum. 6 Mulier. 7 Meretricio, id est, si alia esset meretrix, sicut ego, quæ talem quæstum faceret. 8 Amore mariti ejus & pellicatu. 9 Honestam conjugem, quæ maritum habet, alloqueretur, ac diceret se non recipere ejus maritum. 10 Falso rumore, quod existimetur præter uxorem me adhùc amare. 11 Viliorem, abjectiorem, minùs constantem & infidum. *Leves homines* dicuntur homines inconstantes, contemptibiles, & nullo honore digni. 12 Parentibus & uxori. 13 Levem videri. 14 Præter culpam. 15 Pamphilus. 16 Quantum, 17 Ut illum juvem, ei prosim, ejusque utilitati consulam. *Commodare* enim hic est ὠφελεῖν, juvare: cujus contrarium est, incommodare. Alioqui *commodare* significat dare aliquid commodatò sivè mutuò.

LA. 1 Facilem 2 benevolumque 3 lingua tua jam tibi me reddidit,
Nam non sunt 4 solæ 5 arbitratæ hæ: ego quoque etiam hoc 6 credidi.
Nunc autem cùm ego te esse 7 præter nostram opinionem 8 comperi;
Fac 9 eadem ut sis porrò: nostrâ utêro amicitiâ, 10 ut voles.
11 Aliter si facias... Sed 12 reprimam me, ne 13 ægrè quidquam 14 ex me audias.
Verùm te hoc moneo unum, qualis sim amicus, aut quid 15 possiem,
Potiùs quàm inimicus, 16 periculum facias.
BD. faciam 17 sedulò.

1 Benignum sive exorabilem. 2 Et tibi benè capientem. 3 Lepidus tuus sermo. 4 Sine aliis. 5 Putarunt hoc de te, scilicet te receptare ad te filium Pamphilum. 6 Te receptare eum ad te. 7 Præter, id est, aliter, quam nos sumus opinati, scilicet innoxiam & vacare culpâ hac in re, cujus accusaris. 8 Deprehendi sive cognovi. 9 Qualem ego te esse comperi, id est, persevera ut sis purgata apud mulieres, & judiceris innoxia. 10 Prout, quemadmodum. 11 Si receperis filium meum, scilicet non impunè feres. Aposiopesis est: volebat enim minitari, sed repressit se. 12 Compescam, cohibeo. 13 Malè, molestè. Al. *ægri*, id est molesti, λωπηρῶ Plaut. Amphitr. Hic *plus ægri ex abitu viri, quàm ex adventu; voluptatis cepi*. 14 Μὴ λυπηρόν τι ἐμοῦ ἀκούσῃς. 15 Quæ sit mihi potestas. 16 Experientiam sive specimen sumas. 17 Instanter, sine dolo.

ACTUS V. SCENA II.

PHIDIPPUS, LACHES, BACCHIS.

PH. 1 NIhil apud me 2 tibi 3 defieri patiar, quin, quod 4 opus sit, 5 benignè præbeatur.
Sed quùm 6 tu 7 satura, atque 8 ebria eris, puer ut 9 satur sit, facito.
LA. Noster 10 socer, video, venit, 11 puero nutricem adducit.
Phidippe Bacchis 12 dejerat 13 persanctè.
PH. 14 hæccine ea 'st? hæc est.
15 Nec pol isthæc metuunt Deos: 16 neque has respicere Deos opinor. 5

1 Quæ dudum Lacheti eadem hæc Phidippo Bacchis promittit, se intrò abituram ad Sostratam & Myrrhinam, seque à crimine objecto purgaturam. 2 O nutrix. Phidippus enim egrediens nutricem alloquitur. 3 Deesse: à *desio, is* 1 ut supra, & in Eunuch. *Nil eum est, nil* desit *tamen.* 4 Ad vitam sustentandam. 5 Largè ac liberaliter præstetur. 6 Nutrix. 7 Cibis replera. 8 Benè satura. 9 Benè nutriatur, accipiat nutrimentum ex te. 10 Phidippus. 11 Pro puero ducando. 12 Deos jurat, (ut, *Maxia omnia Juro*) aut valdè jurat, se esse innocentem, neque receptare ad se Pamphilum. 13 Asseveranter, perfectè. 14 Bacchis, quam uxori Pamphilus præponit? 15 Istæ meretrices non sunt religiosæ. 16 Nec puto Deos curare has, neque rationem earum habere: ac propterea nec præmiis vel pœnis affici, quippe quas non omnino dignentur Dii suâ curâ & providentiâ. Nam malos extra Deorum providentiam esse putabant antiqui non pauci. Plaut. Pers. 4.4.33. *nam generi lenonio Nullus unquam Deus tam benigne fuit, qui fuerit propitius.*

BA.

BA. Ancillas 1 dedo: 2 quolibet cruciatu 3 per me 4 exquire.
Hæc res hîc 5 agitur: 6 Pàmphilo me facere, ut redeat uxor,
Oporteat: 7 quod si perficio, 8 non pœnitet me famæ,
Solam 9 feciſſe id, quod aliæ meretrices 10 facere fugitant.
LA. Phidippe, noſtras mulieres 11 ſuſpectas fuiſſe 12 falsò nobis, 10
13 In re nunc ipsà invenimus: 14 porro hanc nunc experiamur: nam ſi

1 In poteſtatem tuam & arbitrium tuum do, quæ ſcilicet adventus Pamphili conſciæ fuerunt: nam libera corpora tormentis afficere licitum non erat. 2 Quovis ſupplicio ſeu tormento. 3 Me permittente. 4 Explora quæſtionibus, extorque ils veritatem, receptem necne filium tuum. Reſpexit Poëta hic ad eum morem, quo, obortâ criminis de domino ſuſpicione, ſervi in cruciatum dabantur, & quæſtionibus tormentiſque ſubjiciebantur. 5 Tractatur, agitatur, id eſt, de hac re diſputatur, contenditur. 6 Ad Pamphilum. 7 Pamphilo ut redeat uxor. 8 Non parvam mihi famam acquiſiverim, famæ celebris ero. Αἰτόνης. 9 Reconciliaſſe marito uxorem. 10 Ut uxorem maritis reconcilient. 11 In ſuſpicione poſitas, de Philumenæ diſceſſu. 12 Quaſi cauſæ fuiſſent iſtius diſſidii. 13 Re ipsâ comperimus. 14 Deinde nunc probemus hanc meretricem Bacchidem, utentes operâ ejus.

1 Compererit 2 falſo crimini tua ſe 3 uxor credidiſſe,
4 Miſſam iram faciet: ſin autem eſt ob eam rem iratus gnatus,
Quòd peperit uxor 5 clam, id 6 leve 'ſt, citò ab 7 eo hæc ira 8 abſcedet: 14
Profectò 9 in hac re nihil 10 mali eſt, quod ſit 11 diſſidio dignum.
PH. 12 Velim quidem herclè. LA. 13 exquire: 14 adeſt: 15 quod ſatis ſit, 16 faciet. BA. faciam.
PH. Quid mihi 17 iſthæc narras? an quia non tute ipſe 18 dudùm audiſtî,
19 De hac re animus meus ut ſit, Laches! 20 illis exple modò animum.

* Reſciverit, cognoverit. 2 Falſæ ſuſpicioni, quòd non velit reducere uxorem, quia amat Bacchidem. 3 Myrrhina. 4 Dimittet iram. 5 Inſcio marito. 6 Non magni ponderis ac momenti. 7 Pamphilo. 8 Recedet. 9 Partu. 10 Incommodi. 11 Divortio ſcil. dignum. 12 Nullam eſſe cauſam dignam divortio. 13 Explora ergo ſagaciter à Bacchide, an peccaverit Pamphilus 14 Bacchis ipſa. 15 Quod ſufficiat ad plenam purgationem. 16 Tibi. 17 De exquirendo ſcilicet, quaſi tædioſa prorſùs & moleſta, quippe qui animum noveris meum. 18 Aliquanto antè. 19 Qualis vel cujuſmodi ſit animus meus de peccato Pamphili: nam facilè credo eum non peccaſſe, ideòque cupio hanc affinitatem manere inter nos perpetuam: itaque non eſt quod latius inquiram. 20 Mulieribus illis, quæ amaræ ſunt ac moleſtæ, tantummodo ſatisfacito ac perſuadeto, ut credant Pamphilum non peccaſſe.

LA. Quæso ædepol, Bacchis, 1 quid mihi es pollicita tute, ut ſerves. BA. Of 19
2 eam rem vis ergò 3 introeam? LA. i, atque 4 exple animum iis, ut 5 credant.
BA. 6 Eo, etſi ſcio pol 7 his fore meum conſpectum 8 invisum hodiè.
Nam 9 nupta meretrici 10 hoſtis eſt, 11 à viro ubi ſegregata eſt.
LA. At 12 hæc 13 amicæ erunt, ubi, quamobrem 14 advenêris, 15 reſcifcent.
PH. at
Eaſdem amicas fore tibi promitto, 16 rem ubi cognoverint. 25
Nam illas 17 errore, & te ſimul 18 ſuſpicione 19 exſolves.
BA. Perii! 20 pudet 21 Philumenæ me ſequimini intrò 22 ambæ.

1 Promiſſum de jurejurando apud mulieres pollicendo. 2 Ut ſc. jurejurando confirmem, Pamphilum à me non receptari. 3 Ingrediar ad mulieres? 4 Satisfacito ac perſuadeto mulieribus. 5 Ita eſſe. 6 Ad mulieres. 7 Mulieribus. 8 Exoſum, moleſtum. 9 Scil. mulier, id eſt, honeſta matrona. 10 Inimica, inviſa, id eſt, odit meretricem. 11 Quando ea nupta ſemota eſt à marito, ut erat Philumena. 12 Mulieres. 13 Sc. tibi, ut mox. 14 Accefferis ad eas, ſcilicet ad excuſandum Pamphilum. 15 Cognoſcent, intelligent. 16 Veritatem rei. 17 Ut nihil ſint nobis ſuſpectæ. 18 Quam de te habent, quòd Pamphilum receptes. 19 Explicabis, liberabis, expedies. 20 Propter pellicatum ſcilicet. 21 Quæ nupta eſt Philumenæ. 22 Vos ancillæ, Meretrices enim, paulò cultiores, egredientes domo, ut minimùm pediſſequas duas trahebant ſecum. Suprà Thais Eun. 3. 2. 53. *vos me ſequimini.*

LA. Quid mihi eſt, quod malim, quàm quod
1 huic intelligo 2 evenire: ut
3 Gratiam ineat ſinè ſuo 4 diſpendio, &c.
mihi una proſit?
6 Nam ſi eſt, ut 7 hæc nunc Pamphilum
8 verè ab ſe ſegregarit;
Scit ſibi 9 nobilitatem 10 ex eo, & 11 rem
natam, & 12 gloriam eſſe:
13 Referetque gratiam ei, 14 unâque nos
ſibi operâ amicos 15 junget.

1 Bacchidi; oſtendit .n. ſe nec, commune bonũ utriq; eventurum. 2 Succedere. 3 Bacchis benevolentiam ac favorem mulierum ſibi conciliet. 4 Damno. 5 Reconciliando uxorem filii ipſi filio, quod mihi utile eſt. 6 Si enim res ita ſe habet. 7 Bacchis. 8 Sincere, non fictè à ſua conſuetudine ſejunxerit. 9 Celebritatem, dignitatem, præclaram & nobilem famam. Explicatur verſus 21. 10 Ex ea re ſcilicet Pamphilum ab ſe verè ſegregarit, quæ res per ora hominum ſpargetur. 11 Divitias, bona parta eſſe. Nam ex celebritate nominis amatores conciliantur, undè res meretricibus creſcit. 12 Honorem ſive laudem, quòd ſcilicet defenderit Pamphilum apud ſoceros & uxorem, & quòd marito conjugem reddiderit. Sed ὑπερβολικῶς dicta à ſene gaudio exultante. 13 Et Bacchis reddet Pamphilo beneficiũ. Nam dixit priùs, Pamphilum de ſe benè meritum propter multa, quæ contulerat in eam. 14 Uno labore. 15 Conjunget.

ACTUS

ACTUS V. SCENA III.

PARMENO, BACCHIS.

PA. 1 Æ Depol 2 næ meam 3 herus esse 4 operam 5 deputat 6 parvi pretii,
Qui ob rem 7 nullam 8 misit: frustrà ubi totum 9 desedi diem,
10 Myconium 11 hospitem dum exspecto in 12 arce Callidemidem.
Itaque 13 ineptus hodiè dum 14 illic sedeo, 15 ut quisque venerat,
16 Accedebam: adolescens, dic 17 dum, 18 quæso, es tu Myconius? 5
19 Non sum: at Callidemides? non: 20 hospitem ecquem Pamphilum

1 Per ædem Pollucis: jurantis est. Per annuli cognitionem, quem Pamphilus dederat Bacchidi, Philumena ab eo compressa ostenditur. 2 Certè. 3 Dominus meus Pamphilus. 4 Laborem meum. 5 Æstimat. 6 Parvæ æstimationis. 7 Nullius momenti, nihili, *vel*, propter nullam causam. 8 Me illuc scilicet in artem ad Callidemidem. 9 Diu otiosus sedi. 10 Ex Mycone insulâ unâ ex Cycladibus, otiundũ. 11 Amicum externum, qui solet herum meum, cùm peregrinatur, hospitio excipere. 12 Summitate seu summo loco urbis munitione. 13 Tanquam fatuus, sive non aptus. 14 In arce. 15 Quamprimùm quisquam ad eum locum, scilicet in arcem, accesserat. 16 Adibam. 17 *Dum* est syllabica adjectio: Grammatici vocant *Parelcon*; ut *adesdum*, *facitodum*, & similia. 18 Mimesis. Hæc enim sic loquitur ad spectatores. 19 Myconius, scilicet respondebat adolescens. 20 Nunquid habes hic aliquem amicum, quem & tu excipere hospitio soles, & illere, qui vocetur Pamphilus?

Hic

Hîc habes? omues 1 negabant: neque 2 eum 3 quemquam esse arbitror.
Denique herclè jam 4 pudebat: abii. Sed, 5 quid Bacchîdem
6 Ab nostro affine exeuntem video? quid? quid 7 huic hic 8 rei 9 est?
BA. Parmeno, 10 opportunè te offers: 11 properè curre ad Pamphilum. 10
PA. 12 Quid eo? BA. dic me orare, ut veniat. PA. 13 ad te? BA. imo 14 ad Philumenam.
PA. Quid rei est? BA. 15 tuâ quod nihil refert, 16 percunctari desinas.
PA. 17 Nihil aliud 18 dicam? BA. 19 etiam: 20 cognosse annulum 21 illum 22 Myrrhinam.

1 Se habere hospitem talem. 2 Callidemidem. 3 Ullum, aliquem, id est, nullum esse, non esse in rerum naturâ sive in mundo arbitror. Virg. 1. Æn. *Prospectum latè pelago petit, Anthea* si quem *jactatum vento videat*, id est, si fortè vivum & superstitem videat. 4 Diutiùs illic sedere & interrogare. 5 Propter quid. 6 Ex domo Phidippi, soceri heri mei Pamphili: ut suprà *Noster socer*. 7 Bacchidi. 8 Apud affinem. 9 Negotii. 10 Tempestivè, in ipso tempore mihi obviam venis. 11 Festinanter. 12 Cur ad Pamphilum curram. 13 Scilicet *veniat*. 14 Dic ut veniat. 15 Quod nullo modo ad te spectat sive attinet. Dicimus enim, *hoc nihil refert meâ*, id est, hoc ad me non pertinet. 16 Cesses ac noli curiosè inquirere id. 17 Quàm ut ad Philumenam veniat? 18 Ei. scilicet Pamphilo. 19 Scilicet *dices*, id est, præterea hoc dices. Donatus non expedit satis. 20 Pro *cognovisse*. 21 scilicet *dic*. Δεικτικῶς. 22 Matrem Philumenæ.

1 Gnatæ ſuæ fuiſſe, quem 2 ipſurs olim mihi dederat, PA. 3 ſcio. 14
4 Tantum ne eſt? BA. 5 tantum: 6 aderit 7 continuò, 8 hæc ubi ex te audiverit.
Sed ceſſas? PA. 9 minimè equidem: nam hodie mihi 10 poteſtas haud data 'ſt:
Ita 11 curſando, atque ambulando totum hunc 12 contrivi diem.
BA. 13 Quantam 14 obtuli 15 adventu meo lætitiam Pamphilo hodiè?
16 Quot 17 commodas res attuli? quot autem 18 ademi curas?
19 Guatum 20 ei reſtituo, qui 21 penè 22 harum 23 ipſiuſque 24 operâ 25 periit:
26 Uxorem, quam nunquam 27 eſt ratus poſthac ſe habiturum, 28 reddo: 21

1 Philumenæ. 2 Pro *ipſe*, ſcilicet Pamphilus Archaïcè. 3 Intelligo. 4 Nihil aliud habeo, quod mandem? 5 Scilicet *eſt*. 6 Pamphilus. 7 Statim. 8 Myrrhinam cognoviſſe, annulum hunc filiæ ſuæ fuiſſe. 9 Nequaquam ceſſo. 10 Ceſſandi. 11 Frequenter currendo hùc & illàc, id eſt, modò currendum, modò ambulandum mihi fuit. 12 Conſumpſi. 13 Hæc ſecum loquitur Bacchis ad ſpectatores, diſcedente Parmenone. Unde Alii ſcenam hic incipiunt; dum ſibi, & Pamphilo tantùm gratulatur ipſa. 14 Attuli. 15 Cum veni ad mulieres. 16 Quàm multas. 17 Utiles res, id eſt, commoditates, utilitates. 18 Abſtuli & à Pamphilo, & à Philumena, Myrrhinâque matre, &c. 19 Infantem ſive filium ex ſe gentium. 20 Pamphilo. 21 Fermè. 22 Mulierum. 23 Pamphili. 24 Operatione. 25 Expoſitus eſt. 26 Philumenam. 27 Putavit. 28 Pamphilo ego amodò.

1 Quâre 2 ſuſpectus ſuo patri, & Phidippo fuit, exſolvi.
3 Hic 4 adeò 5 his rebus annulus fuit 6 initium inveniundis.
Nam memini, ab hinc 7 menſes decem 8 ferè, 9 ad me 10 nocte primâ
11 Confugere 12 anhelantem 13 domum, ſinè 14 comite, 15 vini plenum, 25
Cum 16 hoc annulo: 17 extimui illicò: mi Pamphile, inquam, 18 amabo,

1 Exoedivi, liberavi Pamphilum ejus rei ſuſpicione, propter quam rem, ſive quamobrem in ſuſpicione fuit apud patrem Lacherem & ſocerum Phidippum. 2 Quod ego eum receptarem. 3 Quem ego gello. Δείκτικῶς geſtiens Bacchis annulum, tanquam horum commodum cauſam commonſtrat. 4 Certè Q. d. Ratum hoc eſt. 5 Ad has res ſic inveniendas, quibus prodeſſem Pamphilo, ut omnia ita procederent ex animi ſententia 6 Occaſio. 7 Benè expreſſit tempus, ut nulla ex parte dubitaretur: Pamphilo peperiſſe. 8 Fermè. 9 Domum ſcilicet. 10 Primâ noctis parte, ineunte nocte, quam alii *concubium*, alii *canticinium* appellatam volunt. Ita alibi, *prima fabula*, id eſt, prima parte fabulæ: *ultima platea*, &c. Partes noctis ſunt: I. Veſpera. II. Nox. III. Prima nox. IV. Concubia nox. V. Nox intempeſta: VI. Gallicium, quo tempore noctis ſolent homines excitari ad labores. VII. Crepuſculum, ſive lux dubia. VIII. Diluculum, Aurora. IX Matutinum tempus. 11 Pamphilum confugiſſe. 12 Anhelitum trahentem, æſtuantem ex luctatione cum puella, cui vitium obtulerat. 13 In domum meam ad me, ut celaret facinus illud. 14 Sectatore aliquo, nempe ſervo, teſte flagitii. 15 Vino ingurgitatum, ac propterea in temerarium prodiiſſe facinus. Verum ergo illud Ovidii: *Nox & amor, vinumque nihil moderabile ſuadent*. 16 Habentem hunc annulum detractum à puella, quem geſto digito. 17 Ne quid mali eſſet. 18 Oro, quæſo. Blandientis vox.

Quid

Quid 1 exanimatus es obsecro, aut undè
anulum istum nactus?
Dic mihi: 2 ille alias res agere se simulare:
postquam id 3 video,
Nescio quid 4 suspicarier; magis cœpi 5 in-
stare, ut dicat.
6 Homo se fatetur vi, 7 in via, nescio 8 quam
9 compressisse:
Dicitque sese 10 illi annulum, 11 dum luctabat, 12 detraxisse:
13 Eum hæc cognovit 14 Myrrhina in digito
15 modò me 16 habentem.
Rogat, undè 17 sit: 18 narro omnia 19 hæc:
20 indè est cognitio facta:
Philumenam 21 compressam esse ab 22 eo, &
23 filium 24 inde hunc 25 natum.
Hæc tot propter 26 me gaudia 27 illi con-
tigisse lætor:

1 Commotus & perturbatus. 2 Pamphilus simulabat, id est, fingebat, se habere curæ alia negotia, quam id, quod verum erat. 3 Intelligo 4 Suspicabar. 5 Urgere. 6 Ille Pamphilus. 7 Inter ambulandum. 8 Virginem. 9 Vitiasse. 10 Virgini. 11 Quamdiu luctabatur cum virgine, quæ stuprari nolebat. Archetsmus est. 12 Abstuliss e. 13 Annulum. 14 Mater Philumenæ. 15 Paulò antè, cùm essem in ædibus Phidippi. 16 Gestantem. 17 Processerit iste annulus. 18 Mulieribus. 19 Quæ prius dixi, scilicet quomodo accepissem à Pamphilo. 20 Ex eo tempore, vel ex ista narratione, sive ex isto annulo. 21 Vitiatam illa nocte. 22 Pamphilo. 23 Infantem. 24 Eo compressu. 25 Susceptum. 26 Meam præsentiam. 27 Pamphilo.

Etsi 1 hoc meretrices aliæ noluut: neque enim est in 2 rem nostram,
Ut quisquam 3 amator 4 nuptiis lætetur: verùm 5 æcastor
Nunquam animum 6 quæsti gratiâ 7 ad malas adducam partes.
8 Ego, dum illo licitum 'st, usa sum benigno & lepido, & comi.
9 Incommodè mihi 10 nuptiis evênit: factum fateor.
At pol me fecisse arbitror, ne 11 id meritò mihi eveniret.
Multa ex 12 quo fuerint 13 commoda, 14 ejus 15 incommoda æquum 'st ferre.

1 Uxorem reconciliari viro. Exaggerat suum in Pamphilum beneficium, à diverso meretricum ingenio, quod ab utili approbat. 2 Commodum nostrum, id est, nobis utile non est. 3 Nostri amore captus. 4 Conjugio delectetur, uxorem ducat. 5 Per ædem Castoris. 6 Pro *quæstus*, id est, lucri nummarii causâ. 7 Ad mala officia adducam, id est, ego tamen nunquam propter turpe lucrum inhonesti quippiam commisero. 8 Ordo est: *Dum licitum est, ego usa sum benigno & lepido, & comi.* 9 Malè, intempestivè, inutiliter. 10 Ex nuptiis Pamphili & Philumenæ illæ non in rem meam, mihi incommodæ, magnumque mihi attulerunt incommodum. 11 Incommodum. 12 Viro scilicet, quemadmodum ex Pamphilo. 13 Bona. 14 Viri. 15 Mala. Nam (ut Plautus ait) *voluptas & mœror in propinquo habitant.*

ACTUS

ACTUS V. SCENA IV.

PAMPHILUS, PARMENO, BACCHIS.

PAM. 1 VIde, mi Parmeno, etiam 2 sodes, ut mihi 3 hæc 4 certa & clara 5 attuleris:
Ne me in breve 6 conjicias tempus, 7 gaudio hoc falso 8 frui.
PAR. 9 Visum est. PAM. 10 certò-ne? PAR. certò. PAM. 11 Deus sum, 12 si hoc ita est. PAR. 13 verum reperies,
PAM. Manedum, sodes: timeo 14 ne aliud credam, atque aliud nuncies.
PAR. Maneo. PAM. sic te dixisse opinor, 15 inveniisse Myrrhinam, 5

1 Prospice, provide, cave. Pamphilus multo gaudio perfunditur ex cognitione annuli, quem olim dederat Bacchidi. Ejusdemque mirifice laudatur uxor. 2 Si audes, oro, quæso. Verbum blandimenti quiddam habens. 3 Quæ dixisti, vel nuncias de Bacchide & meâ uxore, vel indicia de cognitione annuli. 4 Explorata, nihil habentia dubitationis & obscuritatis. 5 Nunciaveris. 6 Præcipites, impellas. 7 Fac, ut hoc gaudium sit stabile, firmum & diuturnum. 8 Ad fruendum. 9 Cautum à me est diligenter, provisum est, ut sint certa & clara. Dixerat enim Pamphilus, *Vide mi Parmeno*, &c 10 An visum est sine dubitatione? 11 Felicissimus sum ut Deus. Sic Heaut. 4, 3. *Deorum vitam adeptisumus*. Et Cic. 2. de Orat. *In quo tu mihi Deus esse videris*. 12 Si verè nuncias de uxore. 13 Reipsâ cognosces esse verum, quod dico. 14 Quod animi nostri ferantur ad diversa, & non sit illud quod intelligo. Insperatum enim gaudium somnio simile. 15 Deprehendisse. Repetit Pamphilus nunciata, ne falsò intellexerit.

1 Suum annulum habere Bacchidem. PAR. 2 factum. PAM. 3 eum quem ego olim 4 ei dedi,

5 Eaque 6 hoc te mihi nunciare 7 jussit: ita ne 8 factum? PAR. 9 ita, inquam.

PAM. Quis me est 10 fortunatior, 11 venustatisque 12 adeò 13 plenior?

Egon' 14 te pro 15 hoc nuncio quid donem? 16 quid? quid? nescio.

PAR. At ego 17 scio. PAM. 18 quid? PAR. 19 Nihil enim: 10

Nam neque in 20 nuncio, neque in 21 me ipso, tibi 22 boni quid sit,

Scio. PAM. Ego ne, 23 qui 24 ab Orco mortuum me 25 reducem in lucem feceris,

1 Quem filiæ Philumenæ dedit. 2 Sic dixi. 3 Annulum. 4 Bacchidi. 5 Bacchis. 6 De cognito annulo. 7 Bacchis. 8 Scilicet *est*, id est, ita ne dixisti? 9 Asseverantis est. 10 Felicior, cui felicius & magis ex animi sententiâ processerunt omnia. 11 Hilaritatis, suavitatis, gaudii. 12 Certè. 13 Supra modũ redundans omni felicitate, ut Andr. 1. 5. 11. *Adeone*, &c. 14 Cui evenit, quod amabam. Q. d. Quia amabilior est apud homines? 15 Tam læto, jucundo mihi: q.d. imò debeo te donare maximis muneribus. 16 Donem? Deliberat secum donaturus. 17 Quid mihi donandum sit. 18 Donabo. 19 Scio. 20 Relatione seu nunciatione meâ, quam attuli de uxore. 21 Quia sum servus. 22 Propter quod re aliqua donare me debeas. 23 Qui feceris me, tùm essem mortuus, reversum, salvum atque incolumem ab inferno seu à loco tenebrarum in lucem. Q. d. Ego, qui perieram præ dolore, tuo nuncio revixi. 24 *Orcus* inferorum est fluvius, à Styge palude defluens: ab ὄρκος, quod est *juramentum*. Nam Dii per illum fluvium & per Stygem paludem jurare solebant. Ponitur etiam pro inferno. 25 *Hic & hæc redux, reducis* dicitur: in plurali *reduces* dicuntur, qui pericula evaserunt, & incolumes ac salvi in optatos fines redierunt.

Sinam

Sinam 1 sinè munere à me abire? 2 ah! ni-
mium me 3 ingratum putas.
Sed Bacchidem eccam video stare ante 4
ostium:
Me exspectat, credo: adibo. BA. salve, Pam-
phile. 15
PAM, O Bacchis, ô mea Bacchis, 5 servatrix
mea!
BA. 6 Benè factum, & 7 volupe est. PAM. 8
factis, ut credam, facis:
Antiquamque adeò tuam 9 venustam 10 ob-
tines,
Ut voluptati 11 obitus, 12 sermo, 13 adven-
tus tuus, 14 quocunque adveneris,
Semper siet. BA. at tu ædepol morem anti-
quum atque 15 ingenium obtines. 20
16 Ut 17 unus hominum homo te vivat nun-
quam quisquam 18 blandior.
PAM. 19 Ha, ha, hæ, 20 tun' mihi 21 istud? BA. 22
rectè amasti, Pamphile, 23 uxorem tuam:

1 Indonatum. 2 Interjectio dolentis. 3 Immemorem beneficii. 4 Phidippi. 5 Conservatrix à morte, quasi fuissem moriturus, nisi mihi consuluisses. 6 Quod mea operâ servatus sis. 7 Et mihi voluptati. 8 Hic, quæ facta sunt re ipsa efficis, ut credam tibi. 9 Festivitatem ac suavitatem erga me. 10 Conservas ac retines. 11 Occursus. 12 Colloquium tuum. 13 Tua præsentia voluptatem adferat. 14 In quemcunque locum. 15 Antiquam naturam retineas. 16 Sc. *adeò*. 17 Solus. 18 Suavior, humanior, mitior. 19 Interjectiones ridentis. Ridet enim à meretrice sibi attribui blandimenta, quæ potius sunt meretricum. 20 Sc. *dicis, attribuis*, nempe me esse blandissimum. 21 Quod me non decet, sed meretricum esse solet. 22 Non sinè causâ, nec temerè, nec inconsulte. Propositio est, quam Pamphili amorem collaudat. Ita admiscet honestam commendationem, ut vel hac viâ conjugum inter se gratiam conciliet. 23 Philumenam.

Nam

Nam nunquam, ante hunc diem meis oculis 1 eam, 2 quòd nôssem, videram:
3 Perliberalis 4 vîsa 'st. PAM. dic verum. BA. 5 ita me Dii ament, Pamphile.
PAM. Dic mihi 6 harum rerum numquid dixti jam 7 patri? BA. 8 nihil. PAM. 9 neque opus est:
Adeò 10 mutito: 11 placet non fieri hoc itidem, ut in 12 Comœdiis,
Omnia 13 omnes 14 ubi resciscunt: 15 hîc, quos 16 par fuerat resciscere,
17 Sciunt: quos non autem 18 scire æquum est, neque 19 resciscunt, neque scient.

1 Philumenam. 2 Quòd scirem seu animadvertis-sem me vidisse alias. Potuit enim vidisse, cùm non nosset. 3 Admodum pulchra, eâ venustate, quæ mulieres, liberas ac ingenuas decet. 4 Postquam veni ad eam. 5 Ut scilicet ex animo dico, id est, verè. Jurandi modus est. 6 De compressâ Philumenâ, & de agnito annulo. 7 Lacheti. 8 Dixi patri tuo. 9 Aliquid harum rerum patri dicere. 10 Celato occultes illud: quod factum est, ne tantulum quidem hujus soma, quantum potest mutus: hoc enim est *mutire*, non omninò tacere; ideoque extra negationem non usurpatur. Ut Andr. 3,2. *Itaque hercle nihil jam mutire audeo*. 11 Non placet in hac Comœdia omnia revelari, sicut fit in cæteris Comœdiis: nempe, Philumenam ante nuptias compressam fuisse. 12 Plerumque fit. 13 Senes, pueri. 14 In quibus Comœdiis. 15 In hac Comœdia, vel in hac re. 16 Decuerat. 17 Quid factum sit. 18 Quid actum sit. 19 Cognoscunt ex alio.

BA.

BA. Imò etiam, 1 hoc 2 qui occultari posse faciliùs credas, 3 dabo:
4 Myrrhina ita 5 Phidippo dixit, 6 jurejurando meo se 30
7 Fidem habuisse, & propterea te 8 sibi 9 purgatum. PAM. optumè, 10 'st:
Speroque 11 rem hanc esse eventuram nobis 12 ex sententia.
PAR. Here, licetne scire 13 ex te, hodiè quid sit, quod 14 feci boni?
Aut quid isthuc est, quod 15 vos agitis? PAM. 16 non licet. PAR. 17 suspicor tamen.
18 Ego 19 hunc ab Orco mortuum? 20 quo pacto? PAM. nescis, Parmeno,
Quantum hodie profueris mihi, & ex quanta 21 ærumna me extraxeris.

1 Factum vel negotium de tuis amoribus. 2 Quo modo, vel undè. 3 Dicam, suggeram. Virg. Ecl. 1. *Sed tamen ille Deus qui sit*, da, *Tityre*, *nobis*. 4 Socrus tua. 5 Suo marito, tuo socero. 6 Juramento, quo firmavi meam fidem, me non receptare te. 7 Credidisse. 8 Apud se, scilicet Myrrhinam. 9 Excusatum, innoxium, quòd mecum consuetudinem non habueris. 10 Se res habet. 11 Reductionem uxoris, & occultationem negotii. 12 Ad votum. 13 A te. 14 Tibi. 15 Tu & Bacchis secretiùs tractatis, loquimini. 16 Licet tibi hoc scire. 17 Tamen conjicio aliquantulum, quid agatis inter vos. 18 Scilicet *fecî reducem in lucem*? 19 Pamphilum. 20 Quomodo hoc feci? 21 Miseriâ eduxeris, eripueris, liberaveris me.

PAR. Imò verò 1 scio, 2 neque hoc imprudens feci. PAM. ego 3 isthuc satis scio.
PAR. 4 an
Temerè quidquam Parmeno prætererat; quod facto usus sit?
PAM. Sequere me intrò, Parmeno. PAR. sequor: 5 equidem plus hodiè boni
Feci 6 imprudens, quàm 7 sciens ante hunc diem unquam. 8 Plaudite. 40

1 Quantum profuerim tibi. 2 Et tibi non profui inconsideratus, per imprudentiam, cùm non cogitarem non prodesse. 3 Te fecisse consultò, ut mihi prodesses. 4 An Parmeno aliquid inconsulte ignoret, quid utile vel opus sit facere? *Hæc res præterit me*, id est, hanc rem ignoro. 5 Ad spectatores hoc dicit. 6 Nesciens me id facere. 7 Consultò, deditâ operâ seu de industriâ. 8 Gratulamini Poëtæ & actoribus.

FINIS.

INDEX

INDEX

Eorum occurrentium tàm in Textus Terentiani Verſibus, quàm in ejuſdemmet Notis, quae altero ſignantur numerô, dum primô tantùm jam praeponuntur numerô Paginae ipſae.

A

A Facundia quid? 292.6
A fratre exire. 680.17
A me exit. 354.3
A parvis. 776
A parvulo. 12.2
A pueris. 509.13
A puero. 503.5
A villa. 517.1
Abdidit ſe rus. 950 1
Abhinc. 178.13
Abhorret ab re uxor. 116.17
Abhorrere a nuptiis. 818.4
Abi hinc in malam, &c. 49.1
Abierunt menſes, &c. 537.9
Abigere, quid. 498.10
Abire alicunde bon. 231.19
Ablativus cum propoſ 95.16
Ablegandus mihi eſt. 780.45
Abligurire. 171.6
Abortus quid? 779 3
Abradi. 628.3
Abripere in cruciat. 110.25
Abſcedet eitò ira. 824.18
Abſente nobis. 224.1
Abſolvere aliquem. 480.2
Abſque eo eſſet. 609.20
Abſque una hac foret. 805.9
Abſtemius. 37.5
Abſtergere vulnera. 242.6
Abſtineo eum accuſat. 364.4
Abſtraxit me ab illa. 75.5
Abſumi cura & ſum. 629.10
Abſurdum, quid. 570.12
Abuti operam. 8.3
Accedere alicui. 491 7
Acceſſit mihi ad aur. 790.15
Accidere ad genua. 777.4
Accipere conditionem. 17.2
Accipitri non tendit. 627.12
Accumbentes olim. 233.4
Actum eſt (paſſim) 67.16
Actum agam. 473.6
Actum ne agas. 639.8
Actutùm quid? 699 8
Actuaria Naves. ibid.
Acuit ſat illos atas. 555.8
Ad Dianæ, quid? 522.18
Ad ingenium redire. 449.11
Ad languorem, &c. 397.5
Ad pileum vocare. 12.7
Ad raſtros res redit. 597.5
Ad rem avidior. 160.9
Ad rem redire. 465.9
Ad reſtim res redlit. 673.12
Adhibiſſe plus paullò. 317.5
Adeò res redit. 592.12
Adelphi. 442 4
Adigere aliquem ad. 454.3
Adipiſcier bis judic. 637 22
Adjuro tibi Deos. 97 10
Adjurit. 655.10
Adjutare famus. 398.5
Adjuta illis onera. 774 14
Admittere quid, &c. 638.13
Admittere quod, &c. 238.12
Adoriri quid? 391.11
Advena. 301 15
Adventi. 604 4
Adverſari ſuis. 762 1

Adversatrix esse, &c. 424.3
Adversitores qui. 444.5
Adversum stimulum. 595.15
Advertere graviter, 364.15
Adulterorum pœna. 263.22
Adunco naso virga. 432.12
Advocatus. 532.1. 641.1
Advorsum. 534.11
Ædepol. (passim) 47.16
Ædiculæ 671.6
Ædiles, qui, 148.4
Ægrè alicui facere. 220.14
Ægrè mihi est. 458.1
Ægritudo a te mihi. 756.2
Ægritudo recens. 485.14
Æmulari. 10.4
Æmulus pro rivali. 168.15
Æqua pars amoris. 156 7
Æquales qui 184.6
Æquè quidquam. 63.3
Æqui, bonique facio. 395.1
Æquior sum illi. 63.4
Ære sua emta. 651.17
Æsculapius quis? 771.8
Ætas dum tulit, 653 integra, 16. 2. a. sat acuet, 555 6.
Ætatem adu. 234.7. 385 8
Ætatem respicere, &c. 461.1
Ætate sapimus. 555.3
Affabilis esse. 563.13
Afferre curâ, &c. 641.1
Affines. 413.10
Affines rerum adol. 316 5
Affinitatem effugere. 40 14
Afflictare se. 154.3
Age, Age, quid. 658.8
Agellus, quid? 571.6
Agere, quid? 498.11
Agere se. 100.3
Aggravescit morbus. 771.6
Aggredi alia via. 94.9
gitare convivium. 741.2
Agitur mensis VII. 779.3
gitur res non capit. 667.11
Agmen, quid? 240.16
Ah! quid? 123.6
Ain tu. 321.1
Alias agit res. 187.3
Alicujus rei est. 492.5
Alienare aliquem. 420.1
Alieniore ætate. 454.6
Alienus, quis? 427 2
Alienus a nostra, &c. 488.2.
Aliquid monstri alunt. 41.4
Aliud ex alio malū. 167.18
Aliud fortasse, &c. 761.21
Alligare aliquem. 556.11
Alligare se furti. 247.2
Altera. 325.22
Altercare. 92.13
Amabò, quid? 160.5
Amantes non ferunt. 31.14
Amantibus suspecta. 164.15
Amantium ire, quid? 78.16
Amare, cui odio sit. 772 10
Ambigo. 354 6
Ambie, is, quid? 56.4
Ambitus quod crimen. ibid.
Amentium haud, &c. 36.8
Amicorum communia. 552.1
Amittere, quid? 352.8
Amittere occasionem. 218.1
Amolimini vos hinc. 99.14
Amolimus, quid? ibid.
Ama te magis, &c. 538 15
Amor molestias, &c. 154.5
Amore abundat. 605 17
Amori quæ vitia, &c. 152.15
Amori operam dare. 303.1
Amoris extrema lin. 222.13
Amovebo hunc. 518.17
Anacharsis quid. 782.13
Ancillarum grex. 321.8
Ancillas numerarier. 329.3
Andrias. 8.14. & 130.23
Angiportum, quid? 251.10
Anguis decidit, &c. 676.14
Anicula, quæ? 598.4

Animam comprimere, 702. 14. *debere*, 670.15. *exstinguere* 486.4. *recipere*. 487. 15. *relinquere*. 510.4
Animi compos. 485.8
Animi sublatissimi. 793.4
Animo comi, ac leni, 410.10 *gladiatorio*, 712.11. *malè est*, 533.6. *morem gerere*, 90. 19. *obsequi* 444. 16. *omisso*, 416.22 *otioso, esse*, 118.3. *virili, præsentique esse*. 711.18
Animum ad axorem appulit, 65.8. *adducere ad malas partes*, 386.7, *adjicere ad virginem*, 161.8. *explere suum*, 31.5. *flectere, ubicumque opus est*, 806.5. *inducere* 761.5. & 763.3. *reddere*, 50 20 *spectare suum ex alterius*. 91.13.
Animus, dum in dubio est, pauld momento hùc illùc impellitur, 43.10. *ægrotus*, 32.2. *est in patinis*, 248.3. *illi pendet*, 472.13. *mihi rediit*, 783.2. *nisi me fallit*, 371.2. *se divinxit cupiditate mala*. 315.8
Annis obsitus. 171.10
Annona cara est. 105.17
Annuntiare. 517.16
Annuli usus, &c. 210.7
Annus est, &c. 320.16
Anteire aliquam, &c. 617.12
Ante vertere alicui. 235.3
Antiqua fide homo. 503.10
Antiqui homines. ibid.
Antiquum obtines. 115.5
Antiquum morem. 835.9
Anuis, quid? 327.11
Apage te. 237.21. 257.15
Aperire se. 89.13
Apollinis responsum. 98.2
Appareant promissa. 182.4
Apparare convivium, 573.17
Appellere. 7.4. 113.21
Applicare animum. 32.3
Applicat se, &c. 131.6
Apprime nobilis. 263.10
Apud me vix sum. 132.22
Apud me non sum. 411.10
Apud nos, quid? 311.18
Apud te sis. 60.12
Aquilarum victus. 357.11
Aquilæ senectus. ibid.
Ara. 419.6
Ara confugii locus. ibid.
Arbiter. 354.7
Arbitrum capere. ibid.
Arbitrum cedo. 456.5
Ardes iracundia. 485.9
Argentariam curam 703.22
Argentum fugitivũ. 379.25
Aridus senex. 358.12
Arrhabo. 369.6
Arrhaboni relinquere. ibid.
Arridere alicui. 173.10
Arrige aures. 132.6
Arte tractare aliqu. 337.16
Ascendere navem. 538.23
Asia. 303.2
Asperam vinum. 349.17
Assentari alicui. 205.10
Assentari omnia. 173.19.
Assero manu illum. 466.15
Assertores. ibid.
Astringere fidem. 157.12
Astu, quid? 259.3. 267.1
Assymbolus. 629.2
Assymbolum venire. ibid.
At at. 23 4. timoris. 712.7
Athenis libertas, &c. 465.5
Athenis lex Sol 532.12. 583.
Athletæ nudi, &c. 647.1
Ater canis. 676.13
Ater Panis. 261.12

Attemperatè venire. 130.1
Attendere animum. 701.16
Attentiores ad rem 555.5
Attica elegantia, &c. 282.5
Au Interjectio, &c. 106.15
Au, dolorem ostend. 224.18
Au, au, quid. 489.5
Auaritia quid facit. 632.3
Auctor, quid? 10.2. 735.5
Auctor in rebus. 535.2
Auctores ne id, &c. 569.15
Auctum damno. 373.5
Aucupium novum. 123.6
Audacia jocularis. 601.19
Audire malè. 632.6
Aufer te hinc. 569 & 658.11
Augescit agritudo. 345.5
Auidior ad rem. 160.9
Aures surdas reddit 332.14
Auribus teneo lupum. 651.3
Auris memoria sacrat. 45.21
Auspicatio huc me. 113.19
Autores habere. 10.2

R

BAbylo, quis? 566.4
Baccanalia. 309.10
Bacchus. 234.3
Balneorum in domib. 216.11
Balneorum apud, &c. 629.5
Balneis egredientes. 216.12
Beare aliquem. 208. 117.19
Bellissimum carpere. 524.2
Bellua de Ancilla. 129.12
Bellua de Viro. 271.13
Bene habent princip. 540.9
Bene audire. 987.10
Bene est tibi. 445.1
Benignè quid præbere. 826.5
Beneficio devinciri. 341.15
Bidui, est aut tridui 64.15
Blandè dicere. 561.1
Bolus a faucibus, &c. 379.11
Bona abripere. 190.14
Bona dicere, &c. 19.11
Bona fide. 392.4
Bona perinde sunt. 313.16
Bona natura. 182.15
Bona venia, &c. 634.18
Bona verba quæso. 34.1
Bona felicitates. 184.2
Bruma. 676.20

C

CAdavera olim. 23.12
Cæcilius vetus. 230.11
Cadere ex occulto, &c. 244.3
Cadere sermones. 321.2
Casius color. 785.5
Calces adversum, &c. 595.5
Calamitas, &c. 154.9 728.7
Calescere pro amore. 155.8
Calleo sensum illius. 515.2
Calleo, quid? 361.9
Calliditas, Callidus, &c. ib.
Canes ad canendum. 14.14
Canis, convitii nomen. 246.3
Canis alienus, &c. 676.13
Cantbara subsercin. 109.4.
Cantilenam eandem. 648.12
Capere inimicitias. 633.12
Capillo illam, &c. 223.13
Capillus passus, &c. 322.15
Capitalia fugitiva. 541.3
Capite in terram. 486.31
Capiti, atque alati 770.26
Capiti sua aliquid. 647.9
Capitis periculum, &c. 95.1
Caprificus, quid? 922.2
Captare consilium, &c. 60.3
Capto quid? 701.19
Captus servulorum. 508.2
Caput huic rei. 66.9
Caput diminuere, &c. 246.1
Caput colaphis, &c. 475.5
Carbo et pruna quid? 556.16
Carcer. 634.22
Careo cum genet. 342.8
Carta, ubi 159.16. 226.12
Carnif. 30.10. 92.8. 226.12

Carpere bellissimum. 524.2
Carre loco. 242.19
Causa quid? 463.3. integra, qualis? 739.14. liberalis, quanam? 466.15
Causam dicere, 620.13. fingere, 161.2. medit. 467.3
Cautim & paulat. 404.16
Cautio est. 59.16. 501.6
Celerè consilium, &c. 608.2
Cella, vel Cellula. 181.15
Centurio. 241.4
Cepit desiderium. 740.10
Cerebro dispergere. 486.16
Cerebrum dispergam. 549.10
Certè quidem pol. 233.16
Cervices everse. 338.9
Cervix, quid? ibid.
Cetarix. 174.7
Cibum è flamma, &c. 205.5
Cicatrices ostentare. 204.6
Cilicia. 593.22
Circuitione nil. 33.7
Circumcursare hac. 355.1
Circumvallant me. 483.12
Cirri, quid? 785.3
Cistella. 237.10
Citbaristria. 596.22
Clàm te est. 45.14
Clanculum mordere. 195.11
Claudere in aliquem. 81.4
Claudier. 163.12
Clemens, &c. 29.6. 558.20
Clemens vita. 445.16
Clementia homini. 558.21
Clicus. 275.2. 514.13
Coactus es, &c. 93.3
Codex, vel Candex. 205.11
Calum fervet. 385.19
Cana dubbia, quæ? 629.14
Cogere copias, &c. 378.6
Cogitare cum animo. 510.8
Cogitata proloqui. 621.12
Cogo, quid? 307.7
Cohibere se. 511.2
Coitio prima acerrima semper est. 630.6
Colaphis caput, &c. 475.5
Colaphos infingere. 467.14
Colere aliquem, 491.16. pietatem, 785.17. vitam inopem, & humilem. 306.11
Colligere stipulam. 556.25
Columen familia. 622.3
Comedendum aliquid. 281.6
Comiter me adjurit. 655.10
Commeat. 750.3
Comiter me adjurit. 655.10
Commeat. 750.3
Commeruisse. 611.15
Commissator, &c. 549.10
Commissatum, &c. 199.6
Committigare, &c. 273.6
Committere torturas. 86.2
Commodum sibi, &c. 81.4
Commorat. 598.8
Commotum te, &c. 122.13
Commotus in quadam. 213.8
Commovebo istos. 387.16
Commovi hominem. 66.1
Communia amicorum inter se sunt omnia. 552.8
Commutare verba. 668.7
Comparandus non. 227.16
Comparatare sua, &c. 89.2.
Comparsit, &c. 590.11
Compedes habenda. 618.4
Complacita est, &c. 91.11
Completi, &c. 247
Compluscolos dies. 250.6
Companere gratium. 790.9
Compos animi, &c. 485.8
Composita res est. 542.17
Composito quid facere. 684.4
Competrix, &c. 38.7
Compressu gravida. 507.5
Comprimere animam 701.14
Comprimito manus. 367.11

Conæri manibus, &c. 94.18
Concalluit. 535.11
Concedere alicui, &c. 760.11
Conciliare, quid? 226.3
Conciliare pacem. 430.7
Conciliatè malè. 226.5
Concire turbas. 418.10
Conciverit iram. 678.11
Conclamatum est. 187.2
Conclave, quid? 125.4
Concludam me, &c. 518.4
Concludere aliquem. 226.1
Concordare, &c. 640.15
Concrepuit ostium. 95.15
Concurrunt multa. 74.10
Concurrunt tot, &c. 529.8
Conditionem accipere. 17.2
Condecorare ludos. 734.22
Condonamus te. 710.20
Condupliceabo hoc. 652.13
Confectus cura. 47.15
Conferre culpam. 340.15
Conferre exemplum. 452.8
Conficere quid? 423.4
Conficere argentum. 697.6
Conficere nuptias. 618.22
Conficere pacem. 422.14
Conficere virginem. 20.2
Configere falsas, &c. 815.22
Confare familiaritat. 254.8
Confitiare cum, &c. 650.7
Confutabitur dictis. 414.28
Confutare verbis, &c. 646.2
Congerere pecum. 181.16
Congerra. 428.3
Congruere ne sentiat. 354.4
Conjecturam de se. 365.2
Conjicere in lætitiam. 328.1
Conjicere se. 251.9. 610.2
Conjicere se, &c. 326.10
Conjicere aliquid. 606.1
Conlacrumare, &c. 21.4
Conlocupletare se. 323.12
Conscindere capillo. 223.13
Conscius facinoris. 604.11
Consequitur, &c. 811.14
Consilium amittere. 172.6
Consilium non est. 787.14
Consobrini, qui? 792.3
Constabilire rem, &c. 548.1
Constringere quadr. 123.2
Consuescere alicui 534.11
Consuescere cum alia. 702.8
Consulere in longitud. 417.2
Consulere in aliquè. 346.11
Consusurrare, &c. 351.14
Contaminare gaudiũ. 211.8
Contegere injuriam 779.24
Contemnor abs te. 71.15
Conterere diem, &c. 833.12
Conterere operam. 612.5
Contortor legum. 634.9
Contrahere frontem. 555.15
Contrivi viam, &c. 559.28
Contumeliam facere. 253.12. 713.12.
Conturbare ration. 253.13
Convasare, quid. 610.8
Convenit numerus. 590.10
Conventam me, &c. 819.7
Convitium facere. 464.14
Convivas morari. 310.15
Convivia Veterum quænam antiquitus erant. 523.6
Convivor, quid? 315.2
Convolat populus. 234.8
Copia in angustum. 378.6
Copiam facere, &c. 599.14
Cordati, qui? 34.20
Cordi tibi sunt nuptiæ. 50.8
Cornua in prælio, quæ 241.8
Corradere pecuniam 474.12
Corradere omnia. 306.20
Corripere se intrò. 775.11
Corrumpitur prand. 523.14
Corruptela nostrûm. 550.18
Crimine expedire. 824.4
Crucem in malo. 656.6

Cub-

Cuba, quæ Dea? 591.5
Cudo. quid? 389.12
Cudere argentum. ibid.
Cudetur in me faba. 191.5
Cuja est virgo? 183.15
Cujam. 132.2
Culpa in te hæret. 756.22
Culpam in aliquem. 192.3
Cum aliquo stare. 620.9
Cum maximè. 743.5
Cupalia, Cupedinarii. 174.6
Cuperet alicui. 128.6
Cupiens tui. 746.4
Curare funus. 21.2
Curatura. 182.16
Curialis vernula. 699.2
Curiosus, quis? 411 11
Curriculo percurre. 388 24
Cursitare sursum. 177.1
Cyathos sorbillare. 524.4
Cyprus Veneri est. 471.16

D

DA locum. 653.9
Da te mihi. 381.16
Da te hodiè. 555.14
Dabo effectum. 168 12
Damnatum ducere. 628.4
Damno auctus 373.5
Danaë in gremium. 215.8
Dare bibere alicui. 70.9
Dare, & Dedere. 38[illegible].6
Dare fidem. 59 20
Dare operam literis. 203.8
Dare se alicui. 207.16
Dare supplicium. 153.18
Dare verba alicui. 35.12
Datum est 193.10
Davus non Oedipus. 32.8
De industria. 112.3
De grege illo est. 493.12
De integro. 10.20
Decet vobis. 568.6
Debacchatus es. 465.6
Debeo hoc tibi. 94.17
Decedet ira. 793.3
Decidi de tanta spe. 322.10
Declinatam non esse. 753.1
Decrepiti, qui? 1709
Decrepita anus. 569.14
Decurio, quis? 242 4
Decursa jam. 558 7
Dedecorare se. 754.1
Dedere in pistrinum. 33.3
De die. 573.17
Dedita opera. 251.3
Dedo me tibi. 126.21
Dedo, & Do, quid? 381.16
Deduce. 209.21
Deducere cibum. 182.14
Defecimus nihilo. 645.8
Defervisse adolescent. 459.10
Defetiscar. 662.4
Deficeri nihil tibi. 826.3
Deformis puella. 432.10
Defraudare genium. 590.10
Defrudo. 475.6
Defugere authoritat. 192.5
Defungi, quid? 147.4
Defungier cupio. 7194
Degere diem in latit. 513 17
Deferare perfunctè. 826.12
Delere ex animo. 179.12
Delibuo quid? 699.17
Delibutum te. ibid.
Delictum, quid? 536.9
Delirare, quid? 545.15
Demensum, quid? 590.9
Demissis humeris esse. 182.9
Demulcere caput. 392 7
Deo irato relinqui. 595.3
Deorum vitam adep. 382 9
Depacisci mortem. 606.1
Depexum dare. 415.5
Deputare operam. 831.5
Derivare iram in se. 626 8
Derivatio, quid? ibid.
Desedi totum diem. 831.9
Desiderium dilevar. 740 11

Deſſtere litibus. 667.21
Deſpicata. 191,9
Deſpoliare, &c. 115.3
Depſondere, & Spond. 20.1
Deteriores ſumus. 352.13
Detrimentum, quid? 348.3
Devincire beneficio. 341.11
Devitare malum. 86.6
Deum te facio. 515.8
Deus pro Benefactore. 630.4
Deus ſum. 8;7 11
Dextera fidei conſecr. 45.21
Dica, quid? 60.4
Dicam tibi ſcribam. ibid.
Dico, & Edico. 264.8
Dico tibi meam, &c. 593.13
Dictio teſtimonii. 622.19
Dictum, &c. 57.12. 409.23
Dictum factum redd. 392.3
Diculam addere. 100.6
Dei tempus, &c. 310.4
Diem dicere, quid? 20.2
Dies adimit, &c. 345.4
Differor doloribus. 508.17
Differre rumores. 292.10
Difficultas. 296. 510.11
Diffluit luxuria. 414.14
Digiti Minervæ ſacr. 45.21
Digitulo fores aperire. 177.19
Dii Nuptiales. 38.8
Dii bene. 351.24. 752.11
Dii probibeant. 80.12
Dii te erad. 108.5. 367.19
Dii reſpiciant? 91.2
Dii voſtram fidem. 101.3
Dilapidare bona ſua. 705.10
Dilucide expedire. 637.4
Diminuetur cerebr. 521.8
Dimittere exercitum. 247.15
Dionyſia feſta. 309.10
Dionyſius. 309.10. 234.4
Diphilus, quis? 441.7
Diſcidit labrum. 519.13
Diſcerdare. 81.9
Diſcrucior animi. 527.2
Diſcus, liberius. 218.8
Diſpliceo mihi totus. 430.2
Diſpudet. 250.2
Diſſolvi me. 354.14
Diſſolvere. 670.8
Diſtædet me. 717.26
Diſſorquere os. 226.8
Diſturbare nupias. 30.8
Dix, quis? 547.12
Diverticulum. 222.2
Dividuum face. 474.11
Divinam rem facere. 207.11
Diviſa temporibus. 69.4
Divitiores, qui? 590.4
Dixi, qualenam verbū 641.4
Do fidem. 277.11
Doctæ ad malitiam. 743.12
Dolent oculi. 722.11
Doleo tuum caſum. 504.12
Dolet mihi tuus caſus. ibid.
Dolet hoc mihi 569.479.4
Dolo malo fiunt hæc. 207.10
Dolus malus. ibid.
Dormienti tibi, &c. 512.4
Dormire in aurem. 334.8
Dormiunt, ſc. ſecuri. 387.15
Dos ſecunda, quæ? 490.6
Ducere diſſis ſuis, &c. 91.9
Ducere domum, &c. 623.7
Duci falſo gaudio. 29.19
Duſtare aliquam. 649.3
Duint. 93.20. 652.22
Duo idem faciunt. 553.22
Durare nemo poteſt. 518.19
Duras dabit. 343.2
Duras fratris partes. 188.2
Duriter ſe habere. 446.9

E

E Flamma cibū. 205.16
E medio exced. 808.2
E venata, &c. 482.17
Eccam. 235.1
Eccere, quid? 625.15

Edere in aliquem. 271.12
Edamiscam hoc villi. 549.15
Educere. 158.23
Edulia, quæ Dea, &c. 591.6
Effectum dabo. 168.17
Effectum reddam. 99.3
Efferri cadavera, &c. 22.5
Effluere, pro palam. 159 6
Effringere fores. 455 18
Effutire foris. 68 .19
Egestas me impulit. 681.2
Egomet miser, &c. 272.6
Ego solus sum meus. 662.2
Ego videro. 663
Egredi vil officio suo. 679 1
Egregium quid? 14.19
Ebem. 519.12. 773.2
Ebeu. 609.1
Ebo quæ interjectio. 18.11
Ebodum. 49 23
Ejicere animum, &c. 415.3
Elapsus est. 749 8
Elegans formarum. 213.7
Elegantia Attica. 282.5
Elephans Judicus. 196.2
Ellum. 121.16
Emergi non potest. 484 4
Emissa est manu. 696.3
Emungere argento. 673.3
Emori risu. 198 4
Enecas me. 93.6
Enim in principio. 757.15
Eniti pro aliquo. 645.18
Ephebi, qui? 13.13
Epidicazomenos, &c. 588.1
Equos alendi cura. 14.13
Ergò. 684.2
Ergo, propterea. 737.10
Eripere ex crimine. 626.7
Erras tota via. 173.3
Erubuit: salva res. 531 14
Erumpere gaudium. 211.6
Erumpet in nervum. 626.10
Est alicujus rei. 492.5
Est in proclivi. 98.9
Evadere, quid? 29.7
Evenit præter spem. 95.4
Eunuchus sua. 149.12
Evolvere se omnia. 232.16
Evolvere se ex turbis. 694.15
Evomam, &c. 485.13. 511.12
Ex adversum. 523.2
Ex animo velle. 416.13
Ex animo dicere. 164.15
Ex animo. 111.19 449.13
Ex ephebis excedere. 13 13
Ex homines natus. 201.5
Ex sententia obtigit. 381.4
Ex usu tibi est. 315.12
Ex usu tuo est. 279.11
Exacta ætate. 560.1
Exacta fabula. 230.7
Exanimis. 24.2
Exaugere animum. 319.9
Excerpta, quæ? 675.6
Excessit è medio. 753.1
Excidere ære. 62.15
Exclude oculum. 715.8
Excoctam reddere. 557.1
Excruciare aliquem. 609.17
Excruciat me animi. 609 17
Excurso spatio. 558.17
Excutere se. 662.1
Excutere lacrimas. 310.2
Excedent illum. 349.8
Exemplum aliis esse. 547.7
Exemplum capit de te. 92.9
Exemplum quid? 262.12
Exemplum edere. ibid.
Exequi imperium. 374.3
Exequias ire. 719.11
Exerceo quid? 307.2
Exeteeo te, &c. 523.10
Exercere sumptum. 307.2
Exercitium dimitto. 247.13
Exigere vitam. 326.16
Exilii ad te. 377.8
Eximere sepulchram? 472.9

Eximium neminem. 737.19
Exſolvere ſe. 386.11
Exſolvere ſuſpicione. 804.22
Exonerare metu. 697.9
Exorare aliquem. 165.12
Exorator quis? 730.3
Exoriri, quis? 754.23
Exornatum te dare. 415.4
Exoſſabitur, &c. 495.9
Exaſſare quid? ibid.
Expedi hoc mihi. 229.10
Expedire iram. 765.3
Expedire ſe erumnis. 765.3
Expedire ſe crimine. 764.12
Expedire ex turba. 527.14
Expergiſcere. 529.23
Experiamur hanc. 827.14
Experiri pro clientū. 491.5
Expetere quid? 339.5
Expetere amicitiam. 640.12
Expiſcari quid? 635.6
Explere animum. 824.2
Explere voluntatem. 738.5
Explicare frontem. 555.15
Expolita muliebri. 327.14
Exponere gnatam. 371.6
Exporrigere frontem. 555.15
Expoſtulare injuriam. 90.12
Expoſtulare quid? Ibid.
Expromere occulta. 327.14
Exprompta memoria. 102.3
Expurgatu facile eſt. 763.2
Exquirere cruciatu. 827.3
Exulpent verum. 231.7
Expectare mortem. 782.13
Expectati parentes. 454.5
Expuere miſeriam. 195.2
Expuere, quid? Ibid.
Extillare lachrymis. 713.6
Extinguere animam. 486.2
Extinguere puerum. 823.7
Extinguunt famam. 599.4
Extiſpices, qui? 676.17
Extorter bonorum. 634.8
Extrahere ex aramna. 841.2
Extraneo condition. 661.2
Extrema linea ama. 222.12
Extrudit eo, &c. 744.22
Extrudere, quid? ibid.
Exſulo domo. 218.12.

F

Faba in me, &c. 191.6
Fabrica, qua? 361.2
Fabricam fingere. 361.3
Fabulam incœptat. 131.7
Fabulæ nos ſumus. 803.4
Fac periculum. 303.7.709.4
Facere fabulas. 7.7
Facere contumelias. 713.12
Facere verſutiam. 687.19
Faceſſat hæc hinc. 668.14
Faceſſo, quid? 357.14
Facetus quis? 197.6
Facile agere, quid? 510.9
Facile cum valemus. 486
Facili patre uti. 316.10
Ficilis cibus. 510.6
Facilis, & clemens. 358.21
Facilitate nil melius. 558.20
Facillimè agere. 510.9
Facinus facere. ibid.
Facinus illiberale. 504.6
Facinus animadvert. 108.19
Facito dum. 362.4
Facta tranſacta, &c. 40.17
Falſum velle. 556.16
Fallaciæ altæ aliam. 110.5
Falſus animi eſt. 176.9
Falſus es. ibid.
Fama, quid? 477.15
Fames, quid? 420.5
Familia, quid? 401.9
Familia decem dierū 410.2
Familiaritas intereſſit.
Familiariter quo, &c. 24.14.
Familiariter habitem. 21.9
Farcimen quid? 174.10
Farſores, qui? Ibid

Fa-

Fatuus. 279.14
Favilla. 556.17
Favilla, ac pollinis plena. ib.
Fautrix eſt familiæ. 276.11
Feneſtram ad nequit. 352.10
Feriri munere quid? 591.1
Ferre infortunium. 464.13
Fervere opus, quid? 208.1
Fervet. 515.3
Feſtivum caput. 477.11
Feſtus dies hominis. 212.13
Fidem habere. 82.15.166.20
Fides quid? 160.13
Fides neque reflexit. 484.16
Fidibus ſcire. 160.13
Filiam locare. 669.6
Finem orationi ſtatu. 741.7
Firmare dotem. 430.13
Firmare fidem. 823.10
Flabellum. 216.18
Flagitiis nobilitare. 271.11
Floccifacere aliquem. 181.3
Flaccus quid? ibid.
Flos pro vigore ætatis. 183.9
Focus quid? 248.1
Fodere noli. 789.1
Fœmina vereri. 713.10
Fœnerare, quid? 470.11
Fœneratum beneficiũ. 648.6
Fores crepuerunt. 371.4
Foris crepuit. 478.3
Foris ſapere. 411.14
Formoſa facies quid? 412.6
Foronti. 596.2
Fors, fortuna, &c. 697.1
Fors, quod ferat, &c. 602.7
Fortes fortuna adjuv. 611.11
Fortuna, quid? 697.1
Fortunæ meæ, &c. 611.7
Forum, quid? 105.15
Frangere navem. 36.15
Fratres qui? 694.4
Fretus vobis. 278.1
Frigent hic homines. 175.18
Friget totas. 716.6
Frigere quid? 208.1
Frons Genio conſacrat. 45.22
Fructi pro Fructus. 560.2
Frugi, quid? 218.6
Frugi homo es. 563.1
Fruſtari ſe. 147.2
Fraſtrata eſt, &c. 528.122
Fuat. 806.8
Fucatus ſermo quid? 216.2
Fucum facere. ibid.
Fucus, quid? ibid.
Fugam ornare. 226.3
Fugere laborem. 310.1
Fugitando miſerrim. 251.14
Fugitans litium. 666.9
Fugitans, cujus vis. ibid.
Fugitans facere. 380.12
Funambuli, qui? 729.6
Functus officium. 365.25
Funda quid? 243.10
Fundere verba. 547.10
Funditus perire. 40.10
Fundus, quid? 388.6
Fungor cum accuſat. 505.23
Funus, quid? 23.10
Furciferi, qui dicebantur. 87.16. 245.13. 709.1.
Furti ſe alligare. 247.2
Furum manipulus. 141.5
Futile, quid? 86.3.

G

Gallina cecinit. 676.16
Gallina, quid? ibid.
Ganeo. 492.7
Ganeum, quid? ibid.
Gannire quid? 519.1
Geminabit, niſi caves. 463.11
Genua Miſericordiæ. 45.21
Gerra, gerrones. 428.3
Gerunt pueri iras. 768.3
Geſtare in ſinu. 539.12
Geſtare in oculis. 194.8
Geſtire quid? 112.2

Gladiatores, qui? 734.7
Gladiatores dare. ibid.
Gladiatorio animo. 712.11
Glariere eveniſſe. 392.13
Gnathonici, qui? 175 9
Gradu ſuſpenſo ire. 701.16
Grandis, ad ætatem. 535.5
Grandiuſcula eſt. 114.12
Gratiam inire. 112.7
Gratiam parem. 232.36
Gratulantur advent. 74.17
Graviter ferre. 760.20
Gravius in al. 124 5.458.8
Gravius ferre. 154.3
Grex pro altersum. 195.16
Gynæceum, quid? 700.22

H

HA, ha, he, qua nota? 107.9. 197 7.407 1.
Habeat. 126.4
Habes omnem rem. 752.6
Habet i.e. vulneratus. 17.13
Habitudo corporis. 172.13
Hæreat pugnus, &c. 463.6
Hæreditas ad hos. 349.19
Hærere, quid? 252.2
Hærere in parte, &c. 176.18
Hæſitare in eodem. 687.16
Hariolari. 469 18. 648.1
Hariolus, quis? 676.16
Haruſpex. ibid.
Haud muto factum. 12.12
Haud ſic auferent. 505.3
Heautontimorumen. 290.14
Hecyra. 728.1
Helluari. 428.6
Hem. 376.18. 610.9
Hercules ſervivit. 173.3
Hice. 175.20
Hilarem diem, &c. 481.16
Hilarum fac te. 545.1
Hilarus, & Hilaris. ibid.
Hinc illæ lacrymæ. 23.6
Hoc age. 61.9
Hoc agere, quis dicat. 491.8
Hoccine agis, an non? 302.2
Homine imperito. 452.21
Homini homo, &c. 170.2
Homo perpaucorum. 195 8
Homo priſtino dignus. 359.11
Homo ſi ſis. 454.2
Homo ſum, &c. 299.8
Homuncio. 216.7
Horrida virgo. 598.23
Horunce, quid? 749 15
Hoſpes pro amico ſumptus. 514.7. 784 3.
Hoſtibus hoc eveniat. 429.5
Huc vicinia. 16.5
Hui! 352.9
Hæc mandes, &c. 494.11
Hujus non eſt veritus 713.9
Hujus non faciam. 461.12
Hujus quidquid feci. 167.2
Humana vix, &c. 458.14
Hymenæum cantare. 564.18
Hymenæus, quis? ibid.

I

JOcularem audac. 607.19
Jocularium malè 110 17
Jovis aurei, & Dan. 2 5 8
Judicat me ex, &c. 166.21
Judicium eras mihi. 185.13
Jugulare ſuo gladio. 572.11
Jugulare aliquem i.e. 196.8. 182.16
Jungere. 68.21
Juno, unde dicta? 508.17
Juno Lucina, &c. 450 8
Jurgare. 484.17
Jusjurandum neque. 395.19
Jus ſummum ſpe, 576 21
Juſta injuſta. 621.7
Juſta pro jure. 300.6
Juvare conſilio, &c. 308.16

I

IBis in malâ rem. 353.8
Ibit ad illud. 30.21
Id populus curat. ibid.

Igno-

Ignoscentior animus. 375.16
Ignotum est, tacitum. 507.7
Ilicet. 286.16. 419.4
Ilignis pedibus, &c. 523.8
Illi pro ibi. 455.6
Illiberaliter aspern. 633.16
Illicere in frandem. 129.11
Illudo. 261.19. 389.13
Illum, ut olfat, &c. 560.15
Illuvie immunda. 328.6
Imber aureus. 115.9
Imbrus 749.13
Immeritissimus. 622.12
Immiserierditer. 534.7
Immortalitas mihi. 136.7
Impedire se nuptiis. 641.4
Impeditum expedire. 87.8
Impeditur, quid? ibid.
Impellebant me, &c. 783.9
Impendent ti mala. 608.5
Impendio, i.e. multò. 115.15
Impensè pro maxime. 196.1
Impensè cupere. 577.3
Imperare sibi. 173.17.
Imperium, ut stabili. 424.
Impertior, &c. 487.3
Impertire, quid. 176.1
Impertiri berum, &c. 487.3
Impetrare, quid? 62.11
Impigere alicui, &c. 641.8
Implorare fidem, &c. 509.4
Impluviam, quid? 676.14
Impertunus, quis? 38.5
Impotenti animo. 125.4
Imprudens & insciis. 374.1
Impunè optare, quid? 788.11
Impunè habere. 252.9. 271.8
Impuratus, quis? 271.19
Impurus, quis? 373.9
Imus, venimus, vidi. 598.14
In aurem utramvis. 334.8
In clientelam se dare. 275.2
In commune consule. 784
In conspectum dari. 619.5
In diem abire. 688.3
In diem minitari. 271.8
In eodem ludo docta 753.22
In funus prodire. 21.2
In honore, quid? 174.19
In insidiis ero. 164.10
In ipso articulo, quid. 472.11
In jus ambulare. 709.11
In lautâ, & bene, &c. 396.5
In malam crucem. 633.8
In manibus gestari, 520.6
In manum dare, &c. 46.18
In manu est tibi. 791.17
In manu non est mea. 813.5
In manum quid vis? 667.20
In medio esse, quid? 507.18
In medio est mater. 507.17
In memoria habeo. 12.15
In nervum erumpet. 262.10
In nervum ire. 675.1
In oculis gestare, &c. 194.8
In ore est omni populo. 452.6
In os laudare. 478.17
In portu navigo. 69.16
In praesentia hinc, 687.14
In praclivi est 98.9
In rem est utrique. 77.20
In rem vestrâ 741.18. 759.15
In sinu gestare quid? 539.12
In tempore venire. 337.10
In tranquillo est, &c. 274.18
In tuto est omnis res. 478.9
In vado est omnis res. 119.8
In viam redire. 31.12
In vita alicujus, &c. 330.13
In vita est periculum. 52.21
Incendere aliquem. 609.9
Incendere animum. 339.20
Incendor irâ 800.13
Incensam tibi dabo. 713.14
Inceptio est amentium. 36.8
Inceptare facinus. 368.16
Incertus animi. 743.19
Incessit te nova religio. 101.9

Ineidere, quid? 54.15
Incommodare alicui. 27.10
Incommodè nuptiis. 836.9
Incurvus senex. 185.6
Inde usque a pueritia. 312.3
Incidente me. 511.4
Indicio de se ipso, &c. 441.2
Indiligens ne sis. 536.15
Indotata virgo. 490.5
Induci, &c. 386.4
Inducia, quæ? 152.14
Induco animi. 761.5.763.3
Indulgebant se. 421.9
Indulgeo me nimis. 169.13
Indulgere genio, quid? 590.10
Indulgere vestitu. 445.9
Indulges illi. 403.16
Induxerunt me, &c. 386.4
Iners, quis? 428.4
Inescare homines. 471.3
Infamem fieri flagit. 429.4
Infamia res est, &c. 65.6
Infecta pace. 151.23
Inficias ibit. 489.12
Inficias ire, quid? 490.10
Infortunium ferre. 484.8
Infra infimos est. 205.2
Infringere calapbos. 467.14
Ingenium hominum. 17.1
Ingenium nactus. 279.12
Ingenium plumbeum. 405.14
Ingere mala. 90.13
Ingluvies quid? 261.8
Ingratiis, quid? 169.7
Inhumano ingenio. 254.17
Injicere scrup. 472.9. 711.14
Inimicis istud fiet. 425.12
Inimicitias suscipere. 757.2
Inimicum habere, &c. 164.2
Iniqui patris est. 31.1
Iniquus pra studio. 116.3
Inire gratiam ejus. 566.2
Inire falsam gratiam. 329.4
Initiare infantem. 591.5
Initium verbis benef. 118.2
Injuria, quid? 116.3
Injuria una est tecum. 174.13
Injurium est. 453.13.748.10
Injussu meo. 615.3
Insanire cum ratione. 152.20
Inscitia, quæ? 278.19
Inscribere ades. 307.5
Inserere manum, &c. 363.5
Insimulare, avaritiæ. 632.5
Insimulare aliquem. 314.14
Insistere viam. 179.7
Insistere vitæ. 610.6
Insolens, quis? 128.10
Insomnia, quæ? 169.4
Inspicere tanquam. 500.10
Instare factum. 25.14
Instituere in animo. 445.10
Instructa mihi, &c. 626.2
Integrascit hoc malum. 96.16
Intendenda fallacia. 356.2
Intendere, quid? 356.2
Inter vias, &c. 221.2
Intercessit ægritudo. 136.8
Intercipere, quid? 154.11
Interdiu, quid? 514.15
Interea, loci. 159.19
Interloqui, quid? 382.6
Interminata sum. 249.18
Internum jus. 178.5
Intertrimentum, &c. 348.29
Intervenire, quid hic significat. 104.3
Intervenire de impro. 499.11
Intimum eum habere. 159.21
Intimus alicujus, &c. 81.10
Introadspicere, quid? 55.6
Introrumpere. 268.3
Insuitur. 343.3
Invenustas, quis? 40.12
Inversa verba. 338.5
Inultum auferre. 86.5
Involare ei in oculos. 123.18
Involare tibi in capill. 253.11

Iracundia ardere. 485.9
Iracundia, & ira. 767.18
Iracundus, quid ab iusto. ib.
Ira intercessit, &c. ibid.
Iram minue. 641.1
Irati descriptio. 485.9
Ire per extentum, &c. 729.6
Irritatus ita sum. 616 17
Irruere quid? 244.20. 518.9
Irruere in aedes alienas. 451.9
Isthaec in me cadetur. 191.5
Isthuc aetatis. 303.1
Ita fugias, ne prater. 685 8
Ita mihi sis superstes. 427.6
Iter illi erat in, &c. 593.20
Iter hac habui. 278.7
Itione crebra. 718.1

L

LAbascit. 165.1
LAbefactari, &c. 206.4.
Labes, qua? 764.8
Laborat e dolore. 43.15
Labore aliene magna. 194.1
Laborem inanem. 772.11
Lacerare aliquem. 486.9
Lacrhyma illi illicò. 515.12
Lachrymula falsa. 153.11
Lachrymo gaudio. 499 16
Lactare aliquem. 92.1
Lactare animos. 129.15
Lachus, unde dictus? 522.20
Ladere, quid? 585.19
Ladere nulli os. 539.7
Laenâ, ac telâ villam. 16.18
Laenii, qui. 174.8
Lapis, cur de homine ignavo? 399.10 411.1. 755.3
Largitas subita. 576.7
Largitor de te. 569.20
Latere detecto, &c. 379 6
Laterem lavare. 609.13
Lavandi se in balneo, ac postea ungendi singulis diebus, antequam cibum capiant, Veterum erat olim consuetudo. 414 20
Lautum peccatum. 713.13
Lecti exemptiles, &c. 409.10
Lectorum usus, &c. 216.12
Lectis discumbentium. 305.2
Lectulis stratis, &c. ibid.
Lectulus jube sterni. 481.9
Lectos sternere quid? ibid.
Lenonus, qualis, &c. 593.20
Lenire miseriam. 305 5
Lenitas quid? 29.5
Leno impurissimus. 590.10
Lenonum lex. 654.15
Lepidum caput. 658.10
Lepor, quid? 134 10
Lepus tute es, &c. 197.6
Leves homines, qui. 824.12
Libenter vivere, &c. 279.9
Liber pro Vino. 234 4
Liberalis causa, &c. 466.15
Liberali manu, &c. ibid.
Liberaliter servire. 12.9
Liberare fidem, &c. 157.12
Liberos pro filia. 754 22
Libertos faciendi, &c. 12 7
Libertus quis? ibid.
Libertus ingratus, &c. ibid.
Liberum. 550.18
Libido quid? 316.7
Libido multa, &c. 365.8
Licet per aetatem. 434 4
Ligurire. 171.6
Limis spectare. 217.10
Linea extrema, &c. 222.13
Linere quid. 350.29
Lingua haret metu. 266.2
Lingua tua me, &c. 825.2
Liquido jurare. 103.8
Lirare quid? 546.1
Litera qua. 203.8
Lites sequi. 114.13
Locare virginem. 683.17
Lotitare foras. 571.9

Loco sibi cavere. 242.19
Locum salutandi. 624.9
Logi. 648.7
Longinquitas ætatis. 804.14
Longule. 320.13
Loris cur servi, &c. 465.1
Lorum, Lora. ibid.
Lucescit. 344.1
Lucina, quæ? 68.22. 508.18
Lutto, quid? 556.2
Luculenta forma. 358.1
Luculentum, quid? ibid.
Ludere pro Vivere. 495.7
Ludere aliqu. 111.2. 531.4
Ludi Megalens. 1.2. 140.2
Ludificare aliquem 710.22
Ludificatus est virg. 123.10
Luditur opera. 627.21
Ludi Romanorum. 1.2
Ludos facere. 710.16.
Ludos præbere. 269.15.
Ludum, jocumque. 189.5.
Ludus, quid? 596.18
Lupo ovem, &c. 250.1
Lupum auribus, &c. 651.3
Lupus in fabula. 516.4.
Lupus prior videns, &c. ib.
Luxu perditur. 545.14.

M

Macerabo me. 165.15.
Macerie, &c. 565.21
Mactare aliquem. 720.5.
Maculam effugere. 572.2
Magis ex usu. 279.21.
Magnificare se ipsum. 760.17.
Magnifice se efferre. 384.15.
Magnifice tractare. 362.4.
Magno sonatu, &c. 372.11.
Majores qui? 499.18
Majuscula est. 208.20.
Mala quid? 463.6.
Mala mens. 27.13
Malam in rem, &c. 219.14.
Malè audire, quid? 587.4.10.
Malè audit, &c. 805.2
Malè conciliare. 226.2
Male est animo. 533.6.
Male hoc me. 63.7. 133.11
Maledictis deterrere. 584.8
Malum hoc ad salut. 94.11
Malum pro Interjectione, quid? 242.7.519.5.
Malus animus. 27.13
Mancipia unde dicta. 176.6
Mancipium pro Serva. ibid.
Manibus, pedibusque. 277
Manipulus furum. 241.5
Manumittere e servit. 12.7
Mansiones divinæ. 718.2
Magistia quid. 549.10
Matres filiis in pecc. 421.19
Mansum opertuit. 3147
Maturare nuptias. 81.15
Mavolo. 787.10
Maximo te opere. 2099.
Meatu, quid? 482.4.
Me indicente. 511.4.
Meam facio plebem. 563.17
Mederi cupiditates. 694.8
Medicari sibi. 133.27
Meditari, quid. 608.
Meditari causam, &c. 4673
Meditata mihi sunt. 617.13.
Medium arripere. 486.12
Megalenses ludi, qui olim erant. 283.2.723.2
Meliuscula est. 773.22.
Memini videre. 63.3
Memoriter cognosce 258.15.
Mensis agitur septim. 779.3
Mentem dari, &c. 502.9.
Mentiri non est, &c. 361.11
Meorum solus sum. 662.2.
Mercatus, quid? 473.3.
Mercenarius, quis? 517.2
Mereo te, &c. 300.1.
Metui ab illo. 2010.
Metuo ut subsitet, &c. 129.19.

Mibi ſic eſt uſus, &c. 299.8
Mileti habitat. 533.1
Mille, quid? 368.20
Mina, quid? 705.11
Minerva ex capite. 429.10
Minuere conſilium. 807.10
Minuere iram. 641.1
Mirificiſſimum. 702.4
Miſereſcat te inopis. 426.10
Miſeriis ferundis. 517.13
Miſeritum eſt. 649.7
Miſit orare. 209.1
Miſſa hæc fac. 565.5
Miſſum me face. 95 8
Miſſum te facimus. 710.17
Mittas ſollecitudinem 311 9.
Mœbis quod ſolet. 263.23
Modò non. 594.2
Mola, quanam? 33.5
Molliri nequit, &c. 649.1
Mollis, quis? 369.12
Mollis frontis, quid? 246.12.
Molliter tu curaſti. 546.4.
Mollities animi ejic. 169.11
Monſtri aliquid alunt. 41.9.
Monſtrum, quid? 224.19.
Montes aurei polliceri. 594.3.
Monumentum pro, &c. 147.1
Monumentũ pro, &c. 237.12
Morari convivas. 310.11.
Morbus amplior fact. 770.27.
Morbus me detinuit. 660.11
Mordere pro Obtrect. 195.11.
Mordet hoc me. 552.5
More hominum, &c. 137.9.
Morem geſtum, &c. 470.2
Morigerari alicui. ibid.
Mors conſecuta, &c. 683 13.
Mos gerundus, &c. 166.2
Move oculos te. 258.6
Moveo ego iſthæc. 130.16.
Mulcare. 240.14.
Mulctare aliquem. ibid.
Mulctare aſque ad. 451.12.
Mulier pro viro effem. 188 9.
Mulier mulieri, &c. 679.13
Mulieres adverſantur. 753.6.
Mulierum vulgus. 805.2
Mulierum natura. 3 20 15
Mulierum ingenium. 147 13
Multa ex quo, &c. 836.12
Multimodis. 331.10.
Munerarier ancillas. 329 3
Muſica ars. 732.7
Muſicam ſtudium, 393.6
Muſſitanda injuria. 468.14.
Muſſitare quid? ibid.
Muſtellinus color. 228.14.
Mutatio fit. 809.18.
Mutilare quid? 737.15
Mutili boves. ibid.
Mutire quid. 73.17
Mutuas operas. 620.2
Myconius Callidemid. 784.3.

N

NÆ affirmativ. 317.18
Nam quæ. 680.14
Narrando malè. 675.3
Narrare ſurdo. 317.12.
Nata nunc, &c. 552.3.
Natus huic rei. 517.12
Navigare re ipſa. 782.3.
Navigo in portu. 69 16.
Ne gravare. 507.2
Ne prater caſam. 685.8.
Ne quid nimis. 55.3
Natura hominum. 355.4.
Nebulo quid? 23.8.
Nec ſcio quid nunc. 86.13
Negligere pecuniam. 470.7
Negotium quid? 5.6.
Nemeſis qualis Dea. 31.22.
Nemo gen. famin. 73.18
Nemo homo. 21.4
Neptunus quis fuerit. 550 &
Neptunus unde dictus. ibid.
Nervos intendas tuos. 182.5.
Nervus quid? ibid.

Nil ſuave meritum. 623.18
Nil tam difficile, &c. 379.11
Nihil niſi ſapientia 469.10
Nihili pend. 163.11.504.12
Niſi me animus. 371.11.681.5
Niſi ſi. 257.6
Nitì, facere, experiri. 501
Nobilis quid? 318.8
Nobilitare flagitiis. 271 10
Nobilitas ex eo ſibi. 830.9
Nodum in ſcirpo. 173.15
Nolle factum quid? 788.9
Nollem factum. 462.2
Nolo, volo, &c. 711.1
Nomen profitetur. 145.8
Non cauſam dico. 620.13
Non ſine periculo. 230.10
Non licet hominem. 378.7
Non pœnitet me famę 827.8
Non rete accipitri. 627.12
Non ſciunt. 774.14
Non uſus nunc facto. 770.9
Non uſus veniet, &c. 362.8
Noſtri noſmet, &c. 607.2
Nova figura oris. 183.3
Novitia puellæ. 214.17
Novum animo accidit. 618.4
Nox, Amor. 506.15. 834.15
Nox & Nox prima. 834.10
Nox concubia, & Nox. ibid.
Nubentium ded. 82.3.414.25
Nugas magnas, &c. 372.11
Nulli conſilii ſum. 85.7
Nummum mille. 369.15
Nullum eſt jam, &c. 1504
Nullus ſum. 84.13
Nunquam ita, &c. 557.1
Nupera notitia. 296.2
Nupta Meretrici hoſt. 829.9
Nuptias ſanctas. 564.2
Nuptiales Dii qui? 38.8
Nuſquam dentium. 516.3

O

O Cœlum, o terra, o maria, quid? 550.7
O feſtus dies. 212.13
Ob rem. 653.20
Obfirmare ſe quid? 421.8
Obfirmare viam. 786.11
Obganire quid? 720.15
Obgannit ei, &c. ibid.
Objicere alicui latit. 312.10
Obire mortem. 37.1
Obitus quid? 839.11
Oblectare ſe in eo. 446.19
Oblectes te me. 166.14
Obnixe. 27.8
Obnoxius uxori ſum. 776.16
Obnuntiare & ann. 517.15
Obolus pro exigua. 55.16
Obſaturabere iſtius. 404.14
Obſecundare in loco. 577.3
Obſecundare alicui. 399.5
Obſequi alicui. 27.11.554
Obſequi ſtudiis. 15.8
Obſequium amicos. 15 17
Obſerare quid? 238.16
Obſerare oſtium. ibid.
Obſidere domi. 540.16
Obſitus pannis, annisq. 171.10
Obſonare cum fide. 573 15
Obſonium quid. 54.15
Obſtat meæ voluptati 133.25
Obſtetrix quæ. 46.2
Obſtinatè operam dare. 40.8
Obſtinpult animus. 527.11
Obticeo a taceo quid? 248.12
Obticere a reticere, quid? ib.
Obtrudi quo ſenſu? 41.6
Obtundere quid? 53.4.212.1
Obtundere Deos, &c. 406.4
Obturbare. 131.9
Obviam alicui dari, 485.12
Occidi! quid? 179.1
Occidunt me, &c. 564.1
Occultè id non fert. 488.8
Occupare animum. 729.7
Oculi illi dolent. 722.10
Oculi parum proſpic. 681.6

Oculos dolere, de quo? 722.10
Oculos pascere. 596.16
Odio tuo me non vinc. 698.17
Odiosus quid? 744.5
Odit se, &c. 597.17
Odium pro molestia. 698.17
Odium tuum cœpit. 755.15
Odium Urbis, &c. 265.4
Oedipus. 32.4
Offerre injuriam. 821.10
Offelo suo nihil egredi. 679.1
Olet unguenta. 455.8
Olfacere pro deprehen. 498.1
Omen quid? 33.4
Omissores ab re. 555.1
Omisso animo esse. 416.22
Omnes sibi malle, &c. 63.1
Omnes quibus res, &c. 526.1
Omnia prius experiri. 244.7
Omnibus nobis ut res. 777.6
Omphale, quæ? 273.3
Onerare aliquem. 216.10
Onerare diem. 697.5
Opera luditur. 627.2
Opera illi vita. 632.16
Operæ pretium est. 36.7
Opere maximo orare. 209.9
Operire loris. 465.2
Opinionem hanc a me. 74.6
Oportet, materialiter 613.16
Oportuit communicat. 39.10
Opportunè, & in ipso tempore, quid differant. 808.11
Opperibor vinum. 372.3
Opperiri aliquem. 205.11
Oppertus ne fies, &c. 652.8
Oppidò pro valdè. 388.14
Oppignorare filiam. 395.15
Oppressit me mox. 513.15
Oppressit in ipso art. 472.12
Optato adveris. 76.4
Optata loquere. 270.1
Optimè prò opport. 157.10
Opus pro agricultura. 169.5
Opus est facto. 71.9
Opus facto, opus dicto 783.18
Oratio index ingenii. 340.2
Oratio ac stylus quid? 9.3
Orator, & Exorator. 730.1.3
Orba patre virgo. 532.8
Orbam proximus. 600.18
Orbus quis? 532.8
Orcus, unde dictus? 838.25
Ordo quid? 171.2
Ordo pro conditione. ibid.
Ore quo appellabo. 383.7
Ore sparso quid? 438
Ornare fugam. 127.2
Ornare verbis. 168.13
Ornati pro Ornatus. 55.5
Ornatus ex virtutib. 464.2
Os durum. 246.12
Os impendens. 217.1
Os nulli ledere. 559.7
Os præbere. 470.4
Os sibi distorquere. 826.8
Oscitantes qui. 30.4
Oscitatio quid dicatur. ibid.
Oscitatio, quæ? ibid.
Offensa. 695.8
Otiosus ab animo. 629.6
Otium & cibus, quid. 175.10
Otium non hercle est. 501.3
Ouem lupo tradis. 250.1

P

Pace fiat tua. 202.5
Pace infecta. 151.13
Pedagogi, qui? 603.2
Palæstra unde dicta. 647.1
Palam est. 157.14
Pallas unde nata? 429.2
Pallium quid? 239.17
Pallium attolle. ibid.
Palma victoriæ signũ. 260.8
Palmam do huic, &c. 384.16
Palmaris vestis. 260.8
Palmaria toga. ibid.
Palmarium pro palma. ibid.

Pande. 327.15
Panem atrum vorare. 261.12
Pannis obsita. 328.4
Papæ. 177.4
Par esse, quid? 800.12
Par pari referre. 199.13
Par pari ut respond. 612.14
Para puero nutricem. 819.5
Parat sese ita. 738.2
Parasitaster parvulus. 549.2
Parasitaster quid? ibid.
Parasitica ars, &c. 173.6
Parasitorum genus dupl. ib.
Parcè, ac duriter. 446.8
Parere beneficium. 254.3
Pares cum paribus. 344.20
Pars aqua amoris. 156.13
Parsi perdere. 763.6
Partes dare alicui. 290.2
Partes priores, &c. 162.7
Parturire quid? 509.1
Partus primus difficilis 38.3
Parvi pondere. 75.20
Parvulus parasitaster. 549.2
Pascere oculos. 596.16
Passus unde 327.35
Pater ac dominus. 450.1
Pater illi tu es nat. 456.13
Paternè ißhuc haud. 504.8
Patrissas. 520.8
Patrocinari indotat. 709.17
Patronum sibi capere. 255.9
Patronus quis? 235.20 255.9
Patruelis, quis? 365.14
Paupertas onus mis. 597.16
Paululum vobis pec. 793.4
Pauxillulum numm. 589.5
Pax! Interjectio? 327.17
Pax, Adverbium. 385.12
Peccando detrimenti. 757.7
Peccato mihi, &c. 821.1
Peccatum magnum. 536.18
Pecuniam in loco negl. 470.7
Pedem aliquo ferre. 112.23
Pedissequa. 22.19
Pedum visa est via. 627.3
Pejore res loco, &c. 490.4
Penates Dii quales. 624.9
Penates salutandi mos. ibid.
Pendebit animi. 387.6
Pendo quid? 398.10
Penes vos est. 496.13
Penieulum quid? 24.8
Penuria Civium. 503.9
Penus. 181.16
Pepuli, quid? 531.9
Per ætatem licet. 454.4
Per ætatem non potest. 158.12
Per annos parere. 568.14
Per me, quid? 827.3
Per me stetit. 98.6
Per tempus advenis. 110.20
Percitus re atroci. 776.25
Percontumax huc, &c. 795.1
Percuderis jam tu. 190.22
Perdoluit tandem. 162.10
Percussit animum. 23.2
Perecastor. 70.11
Peregrè redire. 617.6
Peregrina pro Meretrice, & quare, &c. 25.12. 68.8
Perduint. 800.16
Perfricare frontem. 555.4
Perfungi re. 804.9
Peribis, quid? 168.6
Periculum ex aliis. 375.12
Periculum facere. 80.5
Periculum fame fit. 520.5
Perliberalis visa est. 840.3
Permanet hoc, &c. 481.4
Pernegare aliquid? 149.12
Pernoctare foris. 797.8
Peropus est. 643.5
Perparcè nimium. 65.14
Perpaucorum homin. 195.8
Perpetuum. 513.9
Perplexè loqui. 248.3
Perreptare oppidum. 540.7

Perſequi jus ſuum. 461.13
Perſcribere argentum. 708.3
Perſentiſcere. 393.3
Perſuadere & Suad. 493.1
Pertendere aliquid. 431.10
Pertentare aliquem. 82.18
Perterrefacere aliquem. 285
Pertinax, quis? 792.6
Perturbavi omnia. 84.7
Pervia ades. 565.25
Pervicaci animo eſſe. 798.10
Pervicax, quid? ibid.
Pes non facit officium. 233.7
Peſſulum oſtio obdere. 207.13
Peſſulum foribus. 326.13
Peſſum dabunt, &c. 608.15
Peſſimè in aliquem. 346.11
Petere cibum? &c. 205.5
Phalerata dicta. 649.1
Phanocratæ filia. 432.9
Paſma Menandri, &c. 146.0
Phi, quid? 500.3
Pignori oppoſitus. 670.17
Piraum. 178.12
Piſtrilla, quid? 523.1
Piſtrinum quid? 33.2. 84.14
Pitiſſare, quid? 349.12
Placidum ut ovem. 515.4
Plagipatida, qui? 192.18
Planiſſime prodere. 374.16
Plaudite. 189.12. 282.9
433.10. 577.12. 722.16
Plectar pendens. 163.15
Plenus rimarum. 157.15
Plerique omnes. 14.10
Plumbeum ingenium. 405.14
Plumbeus de ignavo. ibid.
Plus agas. 298.7
Plus millies. 196.16
Plus hoc facies. 69.8
Pluſcula ſuppelleſt. 671.15
Pœnitet flagitii. 270.2
Pol haud paternum. 504.8
Polliceri jusjurandum. 824.1
Pollicitando animos. 129.15
Pollinis, ac facilla. 556.18
Pompa pro comitatu. ibid.
Ponitur Genius, &c. 590.10
Populares quis? 589.2
Portamus corpore, &c. 21.2
Porticus apud macellum. ib.
Portitores, qui? 603.12
Poſcere pro polliceri. 369.16
Poſcere pro ſpondere. ibid.
Poſt principia, &c. 242.12
Poſt putavit ſibi, &c. 477.12
Poſteriores non feram. 561.12
Poſterius ipſe ſentiet. 458.7
Poſthabui mihi. 706.17
Poſtremum, &c. 49.16
Poteſſe. 225.18
Potica, qua Dea? 591.5
Potior cum accuſat. 560.8
Potis eſt. 175.4
Præ manu aliquid. 575.14
Præ me, contempſi. 172.2
Præ meo commodo. 471.12
Præ ut hujus rabies. 180.8
Præbes te haud illiber. 562.7
Præciderè cauſas, &c. 804.21
Præcipitato te hac. 521.19
Præcipitem ſe dare. 85.11
Præfinito loqui. 741.4
Præpediti ſumus. 355.12
Præpoſitam amori. 803.1
Præpoſitum me, &c. 161.5
Præſagire quid? 320.9
Præſagit mihi animus. ibid.
Præſens abſens &c. 166.9
Præſens abſenſque. 469.15
Præſens, præſenti, &c. 534.15
Præſente te abſente. 272.9
Præſenti animo fac. 239.15
Præſidium quid? 417.12
Præſtabilius mihi, &c. 764.1
Præſtat mihi hoc. 405.8
Præſtituta dies, &c. 653.13
Præſtolare aliquem. 266.1

Præter ætatem tuam. 297.2
Præter æquumq; bon. 448.14
Præter spem evenit. 64.3
Præterit hæc me. 842.4
Præcariò quid? 183.13
Precatorem. 419.7. 423.7
Precatores olim servi 419.7
Præci, &c. 84.16
Præbendendus est. 353.19
Prædo hominem solet. 666 1
Prætii parvi deputare 831 6
Prætii maximi homo. 563.5
Prima, quæ? 558.14
Prima habere. 417 1
Primas partes agere. 588.4
Primulum. 563 18
Princeps artium prim. 477.2
Principia exercitus. 242.12
Pro re nostra satis. 414 2
Pro re aliqua monere. 130.18
Pro ridiculo ac delect. 415.8
Pro se quisque, &c. 305.3
Procare quid? 318.5
Procare quis? ibid.
Proci, quinam? ibid.
Præcessisti hodie. 755.10
Prodeambulare. 547.3
Prodeambulare huc, &c. ib.
Prodere quid? 375.1
Prodidisti te. 537.10
Prodire in funus. 23.10
Prodire in medium. 507.18
Producere aliquem. 92.2
Producere diem. 524.6
Producei, &c. 160.15. 307 3
Productores, qui? 307.3
Produxe syncopat. 519 19
Professores qui. 145.8
Proficisci in pistrin. 84.14
Profiteri quid? 145 8
Profiteri nomen suum. ibid.
Profugus quis. 358.16
Profundat, perdat. 457.12
Prohibere aliquem. 639.15
Proinde, pro perinde. 635 9
Prolato non est opus. 742 1
Prologus quid? 730 2
Prologi officium. 291.2
Proluviam. 576 6
Promissa appareant. 1824
Promissa perficere. 89.14
Promittere pro min. 387.10
Promovere pro. 89.14 258.9
Promovere nuptias. 100.8
Pro Patre. 571.16
Propino vobis, &c. 281 8
Propitii sunt illi Dii. 668.4
Proprium pro perpet. 101.2
Propter pro prope 463.2
Propter pro juxtà. 521.22
Propter dormire. 189 16
Prodeunt se foras. 2174
Prospicere sibi. 523.16. 721.7
Protelare aliquem. 612.16
Proterrere hinc. 347.17
Provincia unde dicta. 356.10
Provincia, quid? ibid.
Provincia illa mihi. ibid.
Provinciam cepisti. 594.13
Protervè iracundus 592 25
Provolvere mediam. 110.1
Proximus sum egomet. 90 1
Proximis pro prater. 185.1
Prudens & Sciens. 374.1
Pruna quid? 557 1
Publicitus. 714 4
Pudens animus. 304.1
Pudet, ut verbum pers. 451.4
Pudore & liberalitate. 447 8
Pudor passivè sumptũ. 42.14
Pueri inter sese. 768.1
Pueros recens natos. 591.7
Puerorum Æthiopũ. 163.24
Puerpera quæ? 71.10
Pugiles unde dicti. 733.2
Pugnam dare. 256.18
Pugnaveris. 556 10
Pugnos in ventrem. 715.7

Pugnus in mala. 463.6
Pulpamentum quaris. 197.6
Pultare fores. 530.3
Punctum temporis. 608.20
Putare rem ipsam, quid interpretatur. 532.19.678.7
Putare secum ration. 468 17
Pyrrhus Epirotarum. 243.1
Pyrrhi peritia in acie. ibid.

Q

Quadrupedem constringito, quid? 123.2
Quasi pro Questus. positum est. 836.6
Quastum accipere. 17.4
Quam ad dares. 653.10
Quanti est sapere. 242.16
Quantivis pretii. 121.20
Quantum, &c. 190.22.705.8
Quantus quantus. 497.14
Quasi quidquam. 471.11
Quatitur homo. 188.11
Quemque. 737.18
Qui, quæ vult, dicit. 130 14
Quicquid præter, &c. 618.4
Quid istbuc. 81.1.164 8.491.6
Quid illo facies. 250.10
Quid illi credis. 270.10
Quid cum illis agas. 375.7
Quid hoc morbi est. 169.17
Quid illic hominum. 105.16
Quid me fiet. 385.5
Quid mulieris uxor. 810.21
Quid si animam deb 670.15
Quid si nunc Cælum. 385.19
Quid tu Athenas inf. 128.10
Quidem hercle certè. 605.18
Quiesci illis poterat. 97.2
Quisquam gen. fem. 190.11
Quita non est forma. 801 13
Quivis homine. 476.2
Quo jure, quaq; injur. 35.20
Quod cum salute. 513.9
Quod scis nescis. 232.11
Quoniam id fieri, &c. 47.18
Quoque hinc aspertab. 657 6
Quot homines tot sent. 643.4
Quotidiana febris. 774 8
Quotidiana forma. 179.14

R

Rapina quid a Raptu differat. 492.2
Rapere in pejorem. 441.1
Raptio quid a Raptu 492.2
Raptus quid a Raptione. ib.
Rastri unde dicti. 300.12
Rastrum quid? ibid.
Rationem inire. 630.1
Ratiuncula erat ei. 589.4
Ratum habere quid? 798.8
Ratum irritum. 711.6
Re bene gesta. 548.7
Re comprobare benef. 116.2
Receptare quid? 822.2
Receptare se in tectū 418.3
Receptatores, qui? 822.2
Recipio ad me. 431.22
Recta qui parva fac. 686.8
Reddere quid a Rest. 236.7
Redigam vos in grat 712.14
Redigere ad inopiam 42 14
Redigere ad memor. 365.12
Redire ad ingenium. 743.2
Redire ad se. 88.12
Redire in viam. 31.11
Redit res ad rastros 412.16
Reditio quid? 226.10
Reducem in patriam. 342.4
Reduces, qui? ibid.
Refellere. 601.10. 637 12
Referire aliquem. 520 16
Referre gratiam. 191.10
Referre denud fabul. 734.2
Referri non potest. 628.11
Refert id mea, &c. 561.14
Refrixerit Res. 473.9
Reges pro Divites. 164.2
Regina pro Divites. 594 8

Regis significata. 628.13
Regnum ne hic poss. 463.17
Rei alicujus est. 492.6
Rei operam dare. 452.9
Rei servire. 756.6
Rejectus negligenter. 327.16
Rejicere ab studio. 587.15
Rejiciet nos. 678.6
Relevabis illi anim. 525.17
Relevi dolia omnia. 350.1
Religio pro meta. 133.13
Religio Veterum in. 207.11
Religio est dicere. 318.10
Religio nova, &c. 103.9
Religiosa sunt mulier. 376.6
Religiosus quis. ibid.
Relinire quid? 350.1
Relinquis res, quid? 61.2
Reliquiæ hujus gen. 503.13
Rem cum videas. 426.9
Rem divinam facere. 207.11
Rem agere, quid? 471.1
Rem gerere, quid? 548.7
Rem habere cum al. 818.14
Rem habere cū hosp. 158.29
Rem ipsam putemus. 551.5
Remedium solus, &c. 482.16
Remedium alicui, &c. 68.5
Remissa ne opus sit. 813.1
Remittis nullum. 298.1
Remitto, quid? 751.15
Remotus est jam, &c. 372.4
Remorari commodi, 104.20
Remorari aliquem. 180.12
Reprehensus, quid? 442.10
Repressi me. 528.19
Repressit, neq; Restex 484.19
Reprimere iracundiæ 551.1
Reprimere se. 314.3
Repture quid? 540.7
Repudiatus repetor. 41.1
Repudio consilium. 104.4
Repudium remittere. 708.12
Repudium renunt. 692.14
Reputare secum, &c. 64.19
Res pro nihil. 78.8. 741.18
Res pro experientia. 558.2
Res alias agis. 187.4
Res composita est. 542.17
Res est adhuc tranqu. 846.11
Res est in vado. 119.11
Res tibi vertat male. 466.8
Res nata, quæ? 482.17
Res, ut dant sese nobis. 777.6
Resurgeretur vestis. 495.16
Rescindi non potest. 643.6
Rescribere, quid? 708.3
Rescribi jube rursum. ibid.
Reserare, quid? 238.16
Resipiscere, quid? 401.4
Respisco. 98.1
Respice me in secund. 138.21
Respicere, quid? 92.2
Respicere in se. 298.2. 411.8
Respicit nos. 492.1
Restim ductare. 544.11
Restinguere verba. 153.16
Restituere quid. 236.7
Restituere in integr. 642.17
Restituere rem imped. 88.3
Resupinare aliquem. 700.25
Retinere, obtinere. 248.12
Retrahere aliquem. 584.4
Retrahere ad se fugit. 380.11
Retundere animum. 414.26
Revereri imperium. 615.7
Reviso quid? 60.1
Re volutū te in, &c. 815.16
Rex parasiti, quis? 628.13
Rexte in oculis gestat. 194.8
Rhamnus. 131.22
Rhamnusia Dea, quę 31.22
Rhodus. 157.21
Ridendo te defessa. 296.11
Ridiculum caput. 55.24
Ridiculum quid? 296.11
Rimarum plenus. 157.15
Ringi quid? 629.12

Risus quid? 237.14
Risu emori. 198.4
Rivales, qui? 175.14 278.21
Ruere, activè, quid? 486 22
Rufa virgo, quæ? 432.10
Rumpere se ambul 784.6
Rumpi qui dicantur. 784 7
Ruo, quid? 338.2.
Rursum prorsum: 269.2
Rus pro villa rusticat 208.9.

S.

Sacellum quid? 521.20
Sacrilegus quis? 284 22
Sævidicis dictis prot. 612 16
Sevus quid a tristè. 559.15
Sal & Sales quid? 279.16
Salem qui habet, &c. 194 6
Salsamenta fac mat. 195.14
Salva res est. 175.24. 531.15
Salus a Romanis. 546 4.
Salus a Græcis ut Dea. ibid.
Salutis ædes. ibid.
Salutare pro adorare: 624.9
Salutem alicui malo. 483.5
Samus. 157.20
Sandalium. 273.6
Sanio solus servat. 242 9
Sanus ne es. 129.16. 610 7
Sapienti dictum sat. 655.24
Satagere rerum suarum 317.18
Satago quid. ibid.
Satias capit fieri. 265.5
Satietas studiorum. 804 10
Satin' omnia ex, &c. 618.17
Satis sanus es! 569.11
Satis pro imperio. 610.10
Satisfaciendi formula. 362.1
Satrapes apud Persas 348.11
Satura atque ebria. 826 7
Satur sum, &c. 547.2
Saxum volvere, &c. 281.1.
Saxum hoc satis, &c. ibid.
Scapulas perdidi. 595.9
Scelus pro scelest. 85.2. 223 9
Scenica fortuna, &c. 731.4
Scibo. 685.4
Sciens & prudens. 374.1
Scilicet. i.e. Scire licet. 560 16 & passim.
Scire fidibus. 160.13
Sciri. 51.9
Scirpus, quid? 133.15
Scitè. 739.8
Scisti uti foro. 596.2
Scitum berele homin. 174.1
Scitum hoc est. 315 11
Scitum quàm est. 694 6
Scitus puer. 70.12.
Scortari crebro. 315.1
Screatus quid. 338.11
Scriptura quid? 440.3
Scrupuli quid? 472.9. 711.14
Scrupulum eximere. 472.9
Scrupulum injicere. 711.14
Scrupulus unus. 133.10
Sectari lites. 638 2
Secunda res cum, &c. 6 7.1
Secundus, quid? 319.2
Sedere convenit virg. 535.4
Segnitia quid a socordia 34 3
Segregatum illum. 823 12.
Senectus ipsa est, &c. 660 12
Senectus attentior. 555.6
Senectus verecundior. 719.7
Senectutis præsidium 743.12
Senectutis vitium. 555.6
Senium, &c. 180.11
Sentus ipse posterius. 458.7
Sentus quis? 171 7. 172.10
Sepulcbrum, unde? 23.11
Sepultus sum. 710.10
Sera quid? 238.16.
Seria quæ? 350.3
Sermo animi index. 340 2
Sermonem accipere. 220 9
Sermonem quærere. 207.17
Sermones cadere. 321 2
Servat domi, &c. 241.9

Seruibo commodis. 792.4
Servi olim haud orab. 622.16
Servi haud teſtes eſſe. ibid.
Servi olim in aliis. 181.15
Servis erat aut ara. 602.14
Servorum terga flag. 742.10
Servorum imago, &c. 33.2
Servos Romani cadeb. 271.8
Servire cum modis. 396.1
Si Diis placet. 259.2
Si mihi pergit, &c. 130.13
Sibi vivere. 559.9
Sic res eſt. 82.19
Sileſcunt turbæ. 549.14
Similia ecce omnia. 619.13
Similis tui, aut tibi. 425.11
Simulare eſt hominis. 542.15
Simulatio mea nov. 394.9
Simultas, quid? 615.6
Sine cerere & Bacchо. 234.3
Sigillatim commem. 720.27
Sobrini unde 112.16.165.14
Sobrius non es. 110.4
Soccos detrabere. 304.11
Socrus, quid? ibid.
Socer, quid? 34.4
Socers cæterarum. 537.19
Socrus omnes iniquæ. 763.4
Socrus omnes in, &c. 753.6
Sodales, qui? 539.9
Sola profoli. 269.1. 658.2
Sola terra. 74,5
Soles, quid? 203.12
Solidè gaudere. 136.19
Solidum corpus. 183.6
Solidum beneficium. 254.2
Sollicitare. 322.11. 350.5
Sollicitos habui, &c. 350.5
Solvi vos curis. 756.24
Solus homo amicus. 658.19
Somniare aliquem. 166.11
Somnint, quæ vigilans. 137.6
Somnium videre, qui? 353.7
Somnum ego hac, &c. ibid.
Sorbillare cyathos. 524.4
Sorbillo, quid? ibid.
Sorex, quid? 272.7
Sororini. 287.14
Sors, quid? 475.1
Sparſum os, quid? 432.12
Spectator formarum. 213.7
Spem pretio emere. 470.12
Spem pretio non emo. ibid.
Sperare pro timere. 58.13
Spero confero. 27.21
Spes mera. 603.7
Spoliare quid. 237.15
Sponſa in domi viri. 65.14
Spondere, quid a deſp. 20.1
Stare dicitur Comœd. 294.13
Stat ſententia. 679.17
Stare cum aliquo. 620.9
Statariam. 294.13. 731.3
Statim, &c. 639.12
Sterquilium, quid? 653.21
Stertere noctes, &c. 279.16
Stetit per me. 96.6. & 10.
Stipes quid? 505.12
Stipula quid? 556.25.
Stipulari colligere. ibid.
Stomachari, quid? 184.1.
Studet ſe. 145.3.
Stylus, quid? 9.3.
Suadere quid a perſe. 493.1
Suave meritum. 623.18
Suavium meum. 200.9
Subagitare amicam. 364.8
Subducere ſe alicui. 245.3.
Subducere rationem. 557.3.
Subjice pro fuggere. 636.2
Sublati animi ſunt. 793.5.
Sublimam arripere. 486.10
Sublimem intrò rape. 122.8
Submonere, quid? 213.17.
Subolere pro Reſciſc. 408.23
Subolet nunc patri. 645.13
Subſenſi id. 351.9
Subſervire orationi. 104.9

Substernere infanti. 103.3
Subtemen, quid? 328.2
Subtemen nere. ibid.
Subtristis, quid? 65.9
Subvertit nos animus. 555.11
Succensere alicui. 65.13
Succenturiati, quis. 614.11
Succiplenum corpus. 183.6
Succus quid? 183.7
Sudabis satis. 667.6
Suere quid capiti suo. 647.9
Suffarcinata. 109.6
Suggerere sumptum 448.15
Sumere hilarem diē. 48.16
Sumere diem alicui. 557.11
Sumere satietatem. 696.10
Summa forma. 189.12
Summa rerum adse. 625.10
Summum bonum. 101.4
Summum jus, &c. 395.18
Summum suum. 176.27
Summus mihi fuit. 491.15
Sunium, quid? 158.18
Suo sibi gladio, &c. 972.11
Superstes. 70.14. 427.19
Superstitiosa vetern. 676.11
Suppeditare quid? 279.8
Suppeditare amori. ibid.
Suppeditare sumptib. 412.15
Supponere, quid? 258.5
Supponere puerum. 150.1
Surdō narrare fabul. 317.12
Suspectum scio nem. 779.14
Suspicio de me, &c. 527.15
Suspicio mihi, &c. 54.15
Suspiciosi, qui? 526.4
Sursum, deorsum, &c. 177.1
Susurrari audio. 110.7
Sycophanta, quis? 114.15
Symbola, quid? 210.4. 629.2
Symbola, qua? & unde. 18.14
Symbolam dare. ibid.
Synaptbnescontes, quinam fuere? 441.6

T

Tabescere, quid? 525.19
Tabescit dolere. ibid.
Tacere, quid a Retic. 248.12
Tacere, quid a Obticere. ibid.
Talenta quindecim. 307.7
Talenta decem. 134.19
Talentum quid, & qu. ibid.
Talentum magnum. 669.1
Tangere ultus, quid? 674.9
Tantidem emptæ. 467.12
Tardiusculus est. 356.9
Tecènam illius esse. 1232.2
Tecto latere abscedere. 379.6
Tela quid? 16.3
Tela ac lanæ, &c. ibid.
Temetum, &c. 37.5. 224.16
Temperans est min. 620.12
Templa Cœli. 216.5
Tempus non esse. 220.4
Tempus ita fert. 555.16
Tempus nullum, &c. 298.1
Temulenta es. 224.16
Tendere pro pertin. 220.22
Tenet me amor ejus. 780.7
Tentare sentent. 665.23
Tentatum advenis. 636.4
Tergo pœnes pendere. 387.8
Tergum suum comm. 742.10
Tesseris ludere. 543.3
Tetulissem. 313.4
Texere telam. 327.6
Theatri loca, &c. 733.9
Theatra quæ apud Rom. ib.
Thesauros pro Com. 146.12
Thesaurus in sepulchris. ib.
Tibicina, quæ. 564.1
Timida per comm. 222.15
Tolerare pro alere. 552.7
Tollere, &c. 36.11 372.20
Tonstrina erat quod. 597.4
Tota erras via. 173.3
Totus est in amore. 523.15
Tractare aliquem. 302.2.

Tractare magnificè. 363.1
Tradunt operas mutu 620.2.
Tradita eſt huic. 356.12
Traduce. 556.12
Tranquilla adhuc. 646.15
Trancurſo opus eſt. 783.18
Tranſdare pro Tradi 584.5
Tranſegi. 691.1
Tranſigant inter ſe: 793.17
Tranſigetur intus. 139.10
Tranſmovere in ſe. 194 5
Tremulus ſenex. 185.6
Trepidari, quid. 769.1
Tria verba non, &c. 668 7
Tribulis quis dicatur. 503.1
Triclinium veterum. 305.2
Triſtis pro invito. 220 6
Triſtis & Truculent. 559.17
Triumphat id ſerid. 193.5.
Triumpho ſi licet me. 379.5.
Triumviri monetales. 213.7
Tua quod nihil ref. 832.16
Tuber, quid? 475.5
Tui carendum erat: 342.8
Tumulti pro tumultus. 55.6
Tumultuari audio. 771.4
Tundendo, atque odio. 744.4
Tundere, quid? 486.23
Turba pro tumultu. 105.14
Turba pro multitudine. ib.
Turbas dare. 224.12
Turpiter ſe dare, &c. 170 9
Tute hoc intriſti. 625.11
Tutor facile mores. 820.8
Tutatur indiligenter. 689.9.

V.

Vacuum tempus dare, &c. quid? 300.15
Va. Interjectio qualis? 47 7
Vagire infantium eſt: 794.5
Vagitus, quid? ibid.
Valeat, Vivat, &c. 126 4
Valet, atque Vivit: 345.16
Validus quis dicatur. 787.8
Varia veſtis, quæ. 228 2
Vaſe futili Deæ Veſtæ. 86.3
Vecordia, quid? 88.2
Vecors, quid? ibid.
Veſtis, quid? 240 17
Velle factum, quid? 798.9
Veneficus, quis? 223.19
Veneo, quid? 375.3
Ventulum facere. 216.19
Venus ſine Cerere. 234.3.
Venuſtatis plenus: 838.11
Verba ad eum conf. 235.10
Verba dare alicui. 33 12
Verba fiunt mortuo. 718.7
Verba fundere, quid? 547.13
Verba huc redeunt. 162.17
Verba & Verberæ 336.6
Verberæ quales herbæ 103.3.
Verberibus qui prius. 33.1
Verbis ſolvere. 461 14
Verbum pro proverbio uſurpatum eſt. 40.2. 62.14
Verbum pro ſentent. 164.14.
Verbum alicui facere. 29.11
Verecundia quid. 719.7
Vereor ne quid mali. 16 11
Veritas odium parit. 15.18
Verè eſt reſponſio affirm. 51.8
Verſicolor veſtis. 228 2
Verſuram ſolvere. 687.19
Vertere pro transferre. 146.5
Verus pro veridicus. 62.12
Veſtitu nimium ind. 448 10
Veterator quis. 665.407.11
Veteres prius Diis. 207.11
Veternoſus, quis? 228.11
Veternus, quid? ibid.
Via pervulgata Patr. 302.4.
Viceris. 126.16
Vicinia, quænam? 597.18
Vicinitas quid a Vic. 296 8
Vicinitas pars amicit. 296.7
Viciſſitudo omnium. 176.15
Vide quid agas. 169 17

Videlicet i. e. Videre licet. passim.
Videre somnum. 353.15
Vidissem rectè mihi. 609.21
Vidua, quæ. 707.8
Vietus quis. 228.10
Vigilare usque ad, &c. 177.2
Vilitas, quæ fructus. 718.4
Vilus ist hoc. 525.17
Villum, quid? 549.16
Vincto pectore esse. 182.10
Vindicatio in libert. 466.13
Vindices libertatis, qui? ibid.
Vindicia, quæ? ibid.
Vinulentus compress. 728.10
Violentum non diut. 449.26
Vir rarò mulieri fidelis. 67.6
Virgis in noxios, &c. 464.17
Virgo forma honesta. 160.12
Virtutes pro flagitiis. 464.2
Virum me natam. 690.2
Vis boni ni in ipsa. 599.3
Vis hæc quidem est. 570.7
Vita hominum est ita. 543.3
Vitiare virginem. 224.15
Vitio dare. 8.10.
Vitium, quid? 246.2
Vitium, unde dictum. ibid.
Vitium alicui offerre. 482.18
Vitium & calamitas. 728.7
Vivere, quid? 788.17
Vivere modo liceat. 420.6
Vivus, videnſq; pereo. 153.12
Vixit dum Vixit. 788.17
Vocatores qui? 310.8
Vola pro Curro. 284.13
Volvere saxum, qui? 281.1
Voluntas vestra si ad. 588.7
Volupe est. 664.15.
Votum, & Vovere. 784.4.
Vovere, quid? ibid.
Vultus est imago. 775.22
Vultus idem ac ferme. ibid.
Vultus hominum. 407.8.

U

Ubi vis gentium atatem, &c. quid? 764.4.
Ulciſci adversarios. 738.12
Ulens tangere, quid? 674.9
Ulcus hoc tangere minus. ib.
Ulterior, quis. 663.15.
Unciatim aliquid. 590.7
Unctus atque lautus. 629.3
Ungendi in balneo. ibid.
Uvis in ædibus, &c. 189.15
Uno verbo aliquid dic. 13.3.
Unus, a, um, in plurali, &c. quid? 94.14, 189.15.
Unum cognoris omnes 619.14.
Urere aliquem male. 198.12
Uro hominem. 176.8
Usque nota longitud. 204.14.
Usque pro assiduè. 470.4
Usque occidit. 519.10.
Usus non veniet, &c. 362.8.
Usus ſit veniat. ibid.
Usu mihi venit. 594.14.
Usus mihi sic est. 299.8
Ut quid denotet. 491.8
Ut ad pauca. 669,11. 745.9.
Ut est audacia. 208.16
Ut homo est ita mos. 502.7
Ut quisque ſtium, &c. 498.7
Utetur me facili. 136.10.
Uti foro. 596.2
Utile minus fuit. 674.8.
Uxore herus excidit. 62.15.
Uxor modò nupta noctu deducebatur domum ſponſi; prælatis facibus. 82.21. 414.25.

INDICIS RERUM FINIS.

VRA
ASOLANI

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

1/0
A
G

Feci

quod

Digitized by Google

Digitized by Google